

Stanislav Stuchlík

BOROTICE

Mohylové pohřebiště z doby bronzové

Stanislav Stuchlík

Borotice. Mohylové pohřebiště z doby bronzové

Stanislav Stuchlík

Borotice. Mohylové pohřebiště z doby bronzové

BOROTICE

Mohylové pohřebiště z doby bronzové

Stanislav Stuchlík

Technický redaktor, layout: Dana Gregorová
Německý překlad: PhDr. Richard Rothenhagen
Jazyková korektura: doc. PhDr. Milada Písková, CSc.
Kresby: Jiří Brenner, prof. PhDr. Stanislav Stuchlík, CSc.

Kniha vyšla v rámci projektu GA AV ČR A 9001002
a výzkumného záměru Archeologického ústavu AV ČR Brno č. AVOZ80010507

ISBN: 80-86023-68-0
Copyright © 2006 by
Archeologický ústav AV ČR Brno
Tisk: Bekros

OBSAH

I. Popis lokality.....	7
II. Historie výzkumu.....	9
III. Metoda výzkumu.....	13
IV. Osídlení Borotic a dolní Jevšovky v době kamenné a bronzové.....	17
V. Mohylové pohřebiště z doby bronzové.....	33
VI. Borotice III. U kaštanu.....	127
VII. Pohřební ritus.....	131
A. Pohřbívání pod mohylami ve starším pravěku.....	131
B. Pohřební ritus VS.....	134
C. Pohřební ritus VS v Boroticích.....	144
D. Pohřební ritus SMK.....	153
E. Pohřební ritus SMK v Boroticích.....	158
VIII. Hmotná kultura.....	169
A. Hmotná kultura VS.....	169
B. Hmotná kultura SMK.....	188
IX. Kulturní a chronologické zařazení nálezů.....	217
X. Závěr.....	227
XI. Literatura.....	231
XII. Resumé.....	247
XIII. Borotice. Geologické poměry a petrografický rozbor keramiky (Antonín Zeman).....	277
XIV. Zvířecí osteologický materiál z mohylníku v Boroticích ze starší – střední doby bronzové (Martina Roblíčková).....	289
XV. Želva bahenní (<i>Emys orbicularis</i>) z nálezů v Boroticích (Pavel Široký).....	295

I.

POPIS LOKALITY

Nevelká jihomoravská ves Borotice, která leží vzdušnou čarou 13 km na východ od Znojma, se rozkládá po obou stranách silnice z Lechovic do Božic (obr. 1). První zmínka o Boroticích je na listině vydané roku 1222 biskupem olomouckým Robertem, kde je zmíněn Vít, rychtář z Borotic (*Peřínka 1904, 157*). Původně německá obec Borotitz byla po druhé světové válce dosídlena převážně českým obyvatelstvem z vnitrozemí, ale přistěhovala se sem rovněž řada rodin ze Slovenska a dokonce i několik českých rodin z Rumunska. Dnešní obec se skládá ze dvou částí: původně šlo o samostatnou obec Borotice a osadu Filipovice (něm. Philippsdorf), která byla založena v roce 1785. Postupným zvětšováním docházelo ke spojování obou obcí a formálně došlo ke sloučení v roce 1964. V současné obci tvoří Borotice severozápadní část a Filipovice jihovýchodní část. Při slučování obcí byly Borotice v roce 1980 přičleněny ke střediskové obci Božice, ale v roce 1991 se znovu osamostatnily.

Borotice leží na rozhraní České vysočiny a Karpat v místech, kde sousedí Jevišovická pahorkatina a Dyjskosvratecký úval. Jevišovická pahorkatina je prořezána hlubokými údolími Dyje, Jevišovky a dalších vodních toků. Z našeho hlediska je nejdůležitější řeka Jevišovka, levobřežní přítok Dyje, která pramení v Českomoravské vrchovině, protéká Dyjskosvrateckým úvalem a u Novosedel ústí do Dyje. Bezprostřední okolí Jevišovky tvoří roviny údolních niv, nad nimiž se zvedají plošiny říčních teras nebo plošiny sprašových pokryvů (*Demek a kol. 1965*).

Naleziště se nachází jižně od hospodářských budov bývalého panského dvora v Boroticích, těsně za vsí, v trati zvané „Nad dvorem“. Později tyto hospodářské objekty obhospodařoval Státní statek (Státní semenářský statek) a dnes je majitelem p. Otokar Pavlík, který objekty statku získal v restitucích. Mohylník se rozkládá na pravém břehu Jevišovky. Je umístěn na vyvýšené říční štěrkopískové terase (tab. 1) v nadmořské výšce 225 až 230 m, která lemuje údolní nivu řeky Jevišovky (obr. 2). Na mírném svahu obráceném k severu, který je od 19. století porostlý akátovým lesí-

Obr. 1. Mapa České republiky s vyznačením polohy Borotic.

kem (tab. 8:1), se nachází skupina poměrně dobře dochovaných mohyl různé velikosti. Podloží tvoří v prostoru mohylníku hrubý štěrk, který je místy přerušen menšími jílovými skvrnami. Štěrkopísková terasa je překryta černou humusovitou hlínou dosahující mocnosti 30 až 50 cm. Na severu a východě končí mohylník na okraji terasy, přičemž severním směrem je Jevišovka od mohylníku vzdálena asi 350 m, zatímco východním směrem tato vzdálenost činí pouhých 250 m. Od mohylníku směrem na jih přechází terén v táhlou rovinu. Další vyhodnocení nálezů je v kapitole A. Zemana.

V rozmístění mohyl není zřejmě žádný systém. Na plánu V. Podborského (obr. 3) jsou rozmístěny na nepravidelně oválné ploše o rozměrech 452 × 262 m. V severozápadní části a rovněž v jihozápadní části mohylníku je menší plocha bez mohyl a další menší plocha bez mohyl se rozkládá ve středové části mohylníku mezi mohylami 1, 5, 29 a 31. Podle novějšího plánu mohylníku, který neobsahuje několik nenalezených mohyl a výzkumem nepotvrzenou mohylu 31, má plocha mohylníku rozměry 312 × 186 m. Největší mohyla 13 je umístěna zhruba uprostřed nekropole.

Mohyly jsou navršeny z hnědočerné až černé humusovité hlíny bez kamenné konstrukce. Pouze v jednom případě (mohyla 39) jsme kolem mohyly zjistili kruhový žlábek a jednou (mohyla 8) jsme zachytili příkop hrotitého tvaru. Vesměs mají pravidelný kruhový tvar a jejich výška se pohybuje od přibližně 10 cm u těch nejmenších až po 140 cm u nejvyšší mohyly číslo 13. Rovněž průměr mohyl značně kolísá a u nejmenších se pohybuje kolem 7-8 m, u největších průměr přesahuje i 20 m. Stanovení přesného průměru však bylo problematické a mnohdy se údaje uváděné V. Podborským a autorem lišily.

II.

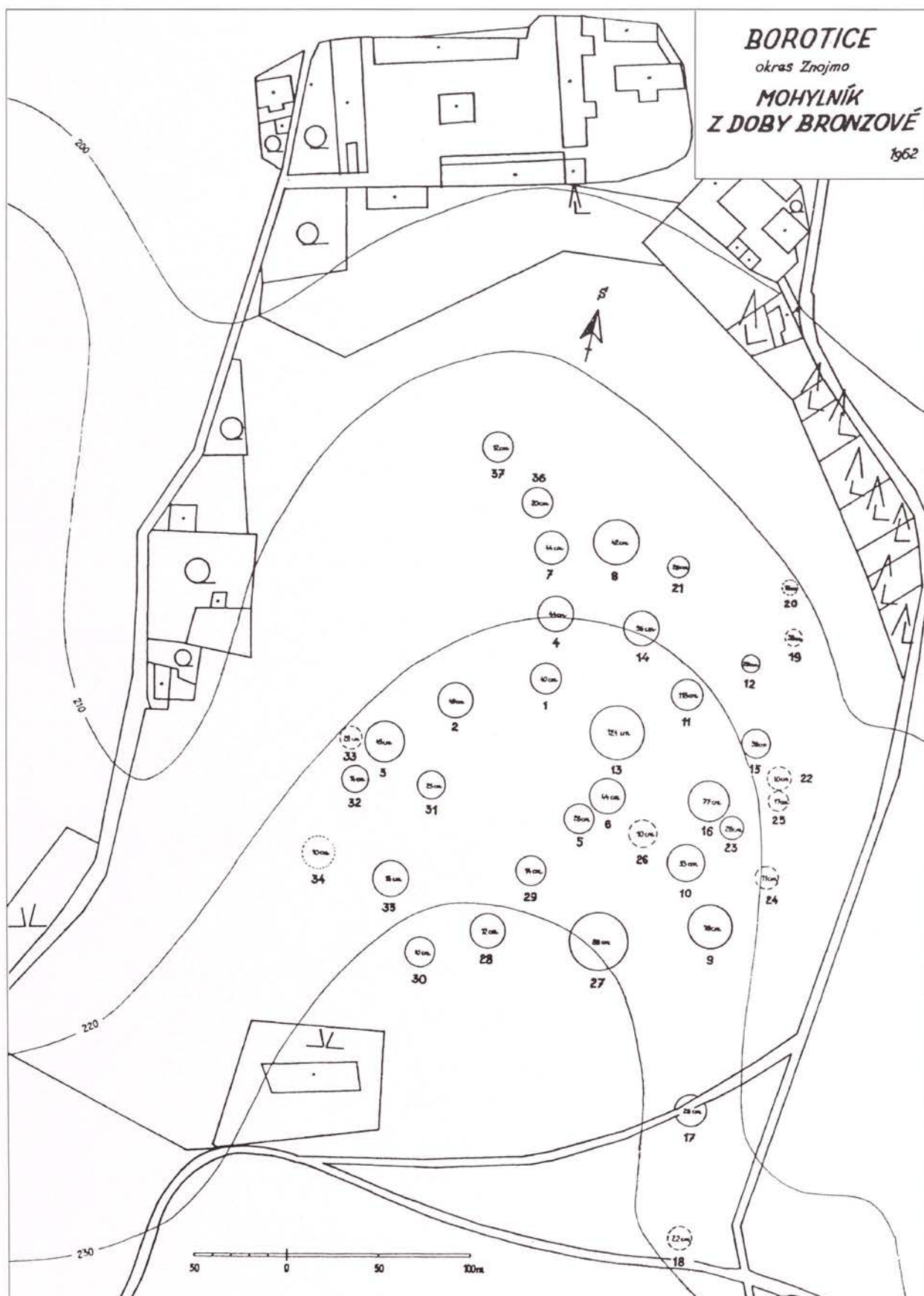
HISTORIE VÝZKUMŮ

V polovině 19. století objevil kustod Františkova muzea (dnešního Moravského zemského muzea) v Brně Moritz Trapp při svých toulkách jižní Moravou v akátovém lese nad panským dvorem na jižním okraji obce Borotice na Znojmsku skupinu 17 mohyl. V Brandl (1863, 270) o této akci napsal: „*Borotice, ves, kde nad dvorem pan Trapp na pastvisku 17 hrobů nalezl; jedna mohyla otevřená a našly se v ní dvě kostry sedící, mimo to bronzové náušnice, malé kleště a urny krásně dělané. Nedaleko odtud jest mnoho menších hrobů pohanských okrouhlé podoby, v nichž též kostry se našly. Hroby tyto jsou důkazem, že jižní krajiny vlasti naší již v prastaré době veledůležité byly, o čemž více ještě se přesvědčíme při popisu počtí Dyje.*“ V následujících letech se kratší nebo delší zmínky o výzkumu M. Trappa objevily u celé řady badatelů (Brandl 1892, 30; Palliardi 1899, 33; Červinka 1902, 156-157). Mohylník tak patří v tomto regionu k prvním objeveným a registrovaným archeologickým nalezištím. V dalším výzkumu M. Trapp nemohl již pokračovat, neboť majitel velkostatku, jemuž pozemek s mohylami patřil, další kopání nepovolil (Palliardi 1899, 156). Nálezy se bohužel ještě v 19. století ztratily (Trapp 1891, 74; Palliardi 1899, 33), takže chronologické zařazení získaného souboru, a tedy i celého mohylníku, zůstalo na více než sto dalších let otevřené.

Mohylník postupně navštívila celá řada badatelů. J. Palliardi, který v roce 1882 zachraňoval spolu s A. Komersem únětické hroby v místní cihelně a v roce 1897 pátral po náleзовých okolnostech známého depotu s náramky

Obr. 2. Výšek z mapy 1 : 5 000 (Znojmo 1-7) s vyznačením mohylníků v poloze Nade dvorem (1 – vyšrafováno) a mohyly ze střední doby bronzové v poloze Borotice III U kaštanu (2 – černý kroužek).

Obr. 3. Borotice. Plán mohylníku z r. 1962 podle zaměření V. Podborského.

borotického typu, v publikaci popisuje: „... kustos Trapp napočítal jich zde 17, dnešního dne nelze však tento počet již zjistiti, poněvadž návrší ono houštím akátovým je porostlé a některé mohyly jsou již rozlezlé“ (Palliard 1899, 33). Zprávu o mohylníku najdeme i v Moravské čítance K. J. Mašky (1906, 30), který píše: „Mohyly z doby bronzové jsou na Moravě vzácné a zprávy o jejich prokopání kusé. Z 17 mohyl u Borotic na Znojemsku prozkoumána asi před 50 lety jedna; obsahovala 2 sedící kostry s bronzovými náramky, klíšťkami a úhlednými nádobami. Na blízku vyskytly se ploché kostry s keramikou rázu starší doby bronzové a bezpochyby skrčenými kostrami.“ Borotický mohylník registroval i řídící učitel a známý archeolog ze Znojemska F. Vidomec (1931, 5), který v roce 1930 prováděl odkryvy i na stejně starém, přibližně 12 km vzdáleném mohylníku v Suchohrdlích, ale ani on zde výzkum nepodnikl. Bez ohledu na nejasné chronologické postavení se ve většině tehdejších prací objevovalo jeho datování do doby bronzové (Vidomec 1931, 5), případně byl přímo spojován s mohylovou kulturou (Červinka 1939, 7; Hrubý 1950, díl II, 65).

Podle zprávy v archivu Archeologického ústavu AV ČR v Praze (č.j. 1925/37) měl výzkum jedné mohyly v lese nad cihelnou provádět v roce 1933 rovněž ředitel A. Vrbka. Podle této zprávy objevil v mohyle kostrový hrob s mísečkou a jinými nálezy, které měly být uloženy v muzeu ve Znojmě. Při studiu středobronzového materiálu v Jihomoravském muzeu ve Znojmě jsem však žádné starší nálezy z mohylníku v Boroticích nezjistil a rovněž podle informace J. Kovárníka, kterému tímto děkuji za ochotu, se ve znojemském muzeu nenacházejí žádné nálezy z dřívějších výzkumů v Boroticích.

Od roku 1961 věnovala mohylníku pozornost katedra prehistorie brněnské univerzity. Po krátkých přípravných pracích začal v roce 1962 výzkum mohylníku pod vedením V. Podborského, který ho koncipoval jako školní pracoviště pro posluchače brněnské katedry prehistorie. V letech 1962–1963 se v mohylách 1, 8 a 12 uskutečnily menší sondážní odkryvy. Získaná kolekce materiálu umožnila datovat celý mohylník do střední doby bronzové (Podborský 1963; Podborský – Vidomec 1972, 91–92, tab. XXXIX:1,3). Během dvou sezón odkryvu se na výzkumu vystřídalo kolem 10 studentů (V. Goš, E. Grepl, J. Malina, P. Michna, J. Unger a další). Objev zásobnice věteřovského charakteru v mohyle č. 1 pokládal V. Podborský v rámci mohylové náplně za věteřovský relikt a předpokládal velmi rané počátky pohřbívání na borotické nekropoli (Podborský 1963, 126). Během výzkumu V. Podborský zhotovil i celkový plán mohylníku, do kterého zanesl 37 mohyl (obr. 3; Podborský 1963, 126, obr. 4)¹.

V roce 1976 zahájil systematický výzkum mohylníku v Boroticích Archeologický ústav ČSAV v Brně pod vedením S. Stuchlíka (1978a). Práce zde probíhaly pravidelně v letních měsících nepřetržitě do roku 1991 (Stuchlík 1980a; 1980b; 1981a; 1982; 1983; 1984; 1985; 1987a; 1987b; 1989; 1990c; 1991; 1993a; 1993b; 1993c) a další dva odkryvy proběhly ještě v letech 1993 a 1996 (Stuchlík 1997a; 1999). Na jaře 1985 provedli M. Bálek a S. Stuchlík nové zaměření mohylníku, na němž se podílely A. Knechtová a J. Stuchlíková (tab. 3:6). Na výzkumu pracovala celá řada brigádníků z řad školní mládeže, studentů a důchodců z Borotic, Božic, Lechovic, Čejkovic a dalších míst. Rád bych při této příležitosti chtěl poděkovat těm, kteří i za velmi obtížných pracovních podmínek (horko, dusno, komáři, klíšťata apod.) vydrželi na „vykopávkách“ pracovat i několik sezón. Z místních studentů zmíním aspoň P. Dřevojana a R. Oslzlého, z důchodců A. Ruprechta, M. Maďara, J. Kadlece z Borotic a B. Michala z Božic. Výzkumu se v průběhu let zúčastnila kromě místních občanů i řada studentů archeologie (např. M. Dobeš, P. Dvořák, J. Peška). V některých sezónách zde krátkodobě vypomáhali techničtí (např. L. Rozbroj, V. Vedra, D. Vorlíčková) a odborní pracovníci Archeologického ústavu ČSAV v Brně (P. Dvořák, J. Stuchlíková).

Při poslední akci v roce 2001 se pozornost soustředila na nevelký kruhový objekt objevený při leteckém snímkování v r. 1991 (Kovárník 1993b, 109) na poli v těsném sousedství mohylníku, který byl označen jako mohyla 39. Vzhledem k plánovanému zalesnění tohoto pozemku, při němž objekt mohl být porušen nebo dokonce zničen, byl proveden se studenty Archeologického semináře Slezské univerzity v Opavě odkryv objektu. Těleso mohyly přirozeně nezůstalo zachováno a její existenci (tab. 5:6) signalizoval jen tmavě zbarvený obvodový kruh (Stuchlík 2002a). Skupinu podobných objektů zjistil J. Kovárník (Kovárník – Minařík 1996, 106) v rámci leteckého snímkování Znojemska v následujícím roce 1992 na poli ve vzdálenosti přibližně 500 m západně od mohylníku (tab. 8:5). V roce 2002 zde autor v souvislosti se zpracováním mohylníku uskutečnil opět se studenty archeologie z Opavy menší sondážní výzkum, jehož cílem bylo ověření tohoto naleziště, jeho datování a zjištění případného vztahu k mohylníku (Stuchlík 2003).

1 Prof. PhDr. V. Podborskému upřímně děkuji za poskytnutí nálezů a dokumentace z jeho výzkumu v Boroticích v letech 1962–1963.

III.

METODA VÝZKUMU

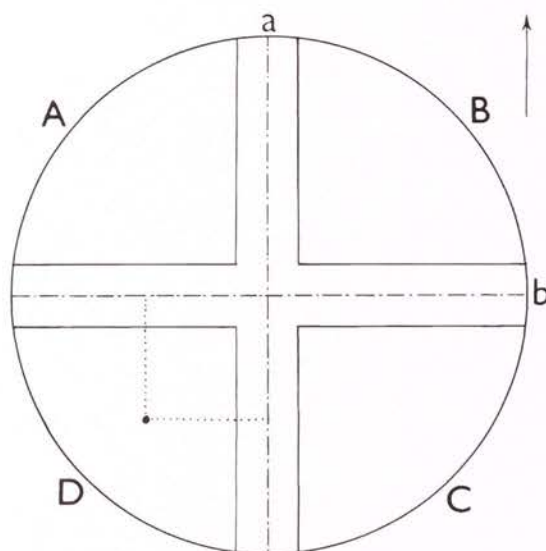
Forma odkryvu, kterou použil M. Trapp v době objevu mohylníku v polovině 19. století při průzkumu blíže neurčené mohyly, nám zůstává a zřejmě navždy zůstane utajená. Můžeme pouze předpokládat, že v jejím středu udělal výkop, což v té době představovalo obvyklou techniku při průzkumu mohyl. Nelze ovšem vyloučit ani průkop mohyly úzkou sondou, protože stopy tohoto druhu se podařilo rozpoznat při výzkumu mohyl 1, 4 a 13 (tab. 2:5). Stejně tak nemůžeme vyloučit, že tyto úzké sondy jsou pozůstatkem údajné činnosti A. Vrbky, případně blíže neznámých archeologů amatérů. Borotice, obdobně jako mnoho dalších vesnic na Znojemsku, byly německou obcí, což potvrzuje i jejich původní německý název Borotitz. Prakticky všichni obyvatelé byli po druhé světové válce přesídlení do Německa nebo Rakouska, takže dnes nejsou k dispozici žádní pamětníci, ani písemné záznamy o těchto odkryvech.

Při výzkumu V. Podborského v letech 1962-1963 se odkryv mohyl 1, 8 a 12 prováděl formou sond různých půdorysů a rozměrů, které byly rozmístěny na mohylách, případně v jejich nejbližším okolí. Podle potřeby se během výzkumu tyto sondy rozšiřovaly nebo navzájem propojovaly. Během výzkumu uskutečnil V. Podborský i komplexní zaměření celého borotického mohylníku a do plánu zanesl celkem 37 mohyl (obr. 3), z nichž 9 menších objektů (18, 19, 20, 22, 24, 25, 26, 33, 34) považoval za nejisté (Podborský 1963, 126, obr. 4).

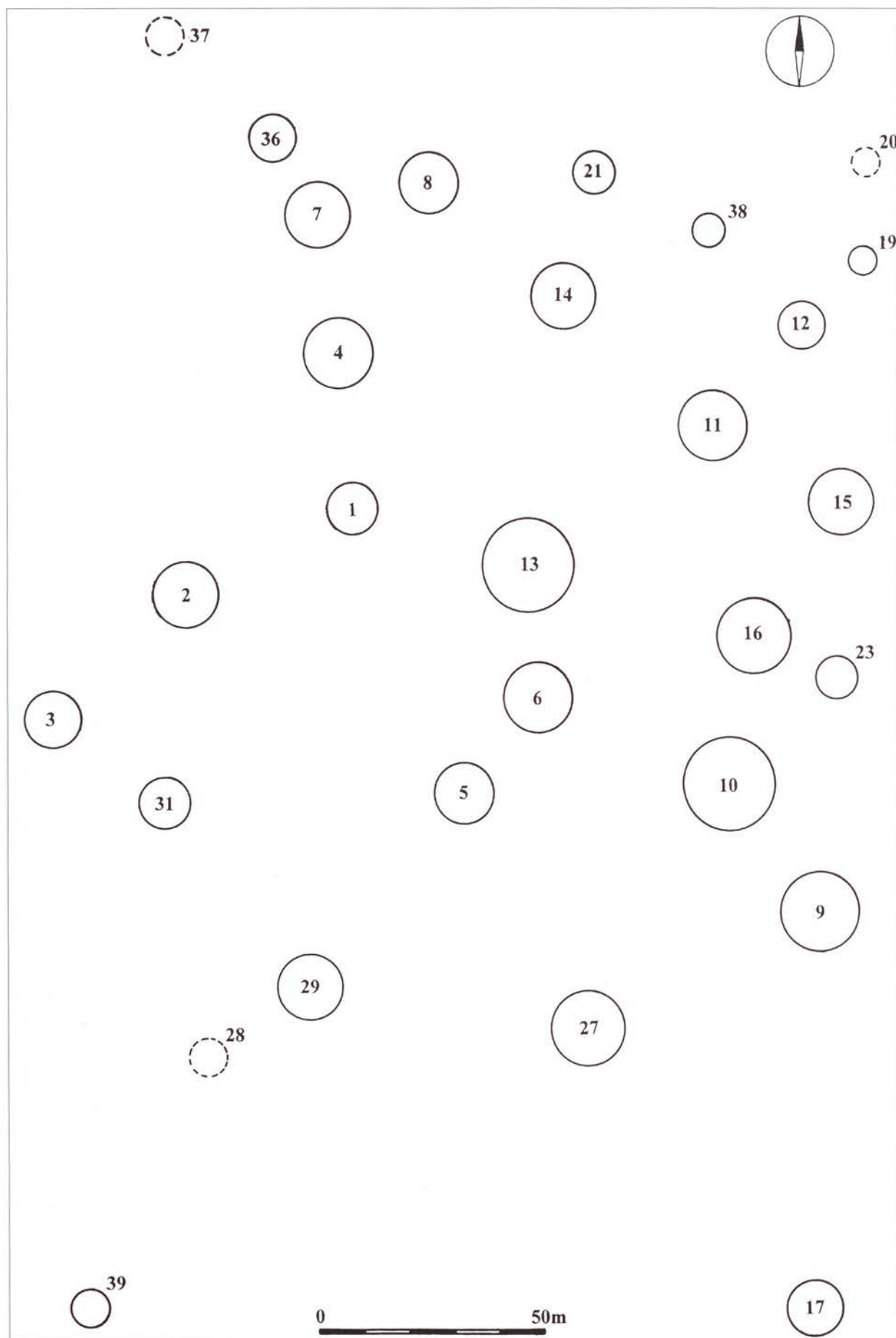
Při odkryvu mohyl od roku 1976 jsme volili metodu členění jednotlivých mohyl na čtyři sektory (A, B, C, D) pomocí křížového profilu. Sektor A zabíral vždy severozápadní část mohyly, sektor B severovýchodní část, sektor C jihovýchodní část a sektor D jihozápadní část mohyly. Kontrolní bloky, jejichž šířka činila 50 cm, byly vytýčeny ve směru S-J (kontrolní blok a) a Z-V (kontrolní blok b). Toto dělení jsme použili u převážné většiny mohyl, a proto nebude při popisu jednotlivých mohyl v katalogu znovu zmiňováno. V případech použití jiné metody bude odlišné dělení uvedeno v rámci popisu konkrétní mohyly. Týká se to především dříve zkoumaných mohyl 1, 8 a 12. Rovněž u některých dalších objektů v průběhu prací v letech 1976 až 2002 (např. mohyla 17) bylo nutno z technických důvodů použít jiný způsob členění mohyly. Určení světových stran se během výzkumu provádělo pomocí buzoly. Zaměření jakéhokoliv místa v mohyle bylo zajištěno označením konkrétního sektoru a určením polohy v ose „a“ (středem kontrolního bloku „a“), v ose „b“ (středem kontrolního bloku „b“) a hloubky (obr. 4).

Na jaře 1985 se před prováděním výzkumu uskutečnilo nové zaměření mohylníku, které zajistil M. Bálek ve spolupráci s autorem a dále s J. Stuchlíkovou a A. Knechtovou (tab. 3:6). Těmto kolegům, z nichž M. Bálek a J. Stuchlíková již nejsou mezi námi, musím poděkovat za jejich ochotu. Výsledkem bylo přesné zmapování 27 mohyl, které jsou na plánu V. Podborského z roku 1962. Jde o mohyly 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 19, 20, 21, 23, 27, 28, 29, 31, 36, 37. Z objektů zaregistrovaných V. Podborským se v terénu nepodařilo objevit mohyly 18, 22, 24, 25, 26, 30, 32, 33, 34, 35. Navíc jsme při zaměřování mohylníku zjistili ještě jeden menší objekt uprostřed trojúhelníku tvořeného mohylami 12, 19, 21, který dostal číslo 38. Dodatečně byla do plánu zanesena i mohyla 39 (obr. 5), o což se znovu postaral M. Bálek.

Dosavadní znalosti o velikosti mohylníku v Boroticích lze shrnout následujícím způsobem: M. Trapp při objevu mohylníku v polovině 19. století napočítal celkem 17 mohyl, V. Podborský při zaměřování pohřebiště v roce 1962 zakreslil do plánu celkem 37 mohyl, z nichž 9

Obr. 4. Borotice. Schematická poloha sektorů a os v mohylách.

Obr. 5. Borotice. Plán mohylníku podle zaměření M. Bálka.

označil jako nejisté. Při zaměřování lokality M. Bálkem a autorem na jaře r. 1985 jsme zjistili celkem 28 objektů a pokud se k tomu přičte ještě mohyla 39, objevená při leteckém snímkování, stoupne jejich celkový počet na 29.

Pro úplnost předběžné informace je nutno stručně zmínit i datování nálezů z nekropole. Nejstarším dokladem pobytu člověka v prostoru mohylníku jsou rozrušené pozůstatky pece z lengyelského období, které se našly pod nevýrazným objektem, který byl označen jako mohyla číslo 29. Pod mohylou 27 se zase rozkládal značně porušený objekt ze závěru eneolitu s nepočetným střepovým materiálem. Kromě nálezů z mladší a pozdní doby kamenné jsme v Boroticích zjistili i četné nálezy z protohistorického období. V šesti mohylách v severozápadní části naleziště jsme zachytili několik kostrových a žárových hrobů z laténského období, které byly sekundárně zapuštěny do tělesa mohyl. V sedmi mohylách v jihovýchodní části mohylníku se podařilo odkrýt téměř 40 kostrových pohřbů z období stěhování národů. Hroby náležely germánským Langobardům a jsou datovány do 1. poloviny 6. století.

Z našeho hlediska jsou však nejdůležitější hroby z doby bronzové. Celkem bylo v Boroticích objeveno asi 125 hrobů, z nichž do doby bronzové patří zhruba 80. Přesný počet nelze uvést, protože většina pohřbů byla uložena v násypu mohyly a v humusovitém materiálu se nepodařilo hrobové jámy většinou rozpoznat. Navíc kostry, zvláště v hrobech z doby bronzové, byly někdy zcela nebo téměř zcela strávené. Někteří zemřelí nevlastnili žádné milodary a jiné hroby byly ještě v pravěku vyloupeny, což rovněž velmi znesnadňovalo chronologické určení hrobových celků. Sekundární zásahy se objevily rovněž ve všech hrobech z období stěhování národů, takže u špatně zachovaných a dislokovaných koster bez nálezů činilo značné problémy i samotné datování některých pohřbů.

Nekropole v Boroticích byla tradičně datována do střední doby bronzové, což akce V. Podborského potvrdila, a navíc některé nálezy naznačily i poměrně rané počátky pohřbívání na této nekropoli (*Podborský 1963*, 126). Systematický výzkum mohylníku, při němž jsme prozkoumali celkem 23 mohyl, přinesl celou řadu důležitých zjištění. Nejdůležitějším poznatkem je, že do střední doby bronzové patří pouze východní polovina pohřebiště, zatímco západní část mohylníku vybudoval již věteřovský lid v závěru starší doby bronzové. Jde tedy na Moravě o první mohylové pohřebiště, které můžeme zcela jednoznačně datovat do starší doby bronzové, a současně o první věteřovskou nekropoli na Moravě (*Stuchlík 1990b*, 141).

IV.

OSÍDLLENÍ BOROTIC A DOLNÍ JEVIŠOVKY V DOBĚ KAMENNÉ A BRONZOVÉ

Znojensko patří k nejméně osídleným oblastem Moravy, což se projevuje v hustotě osídlení ve většině období pravěku a časné doby dějinné. Toto konstatování však v plné míře platí až pro neolit a mladší periody, protože paleolit je na Znojensku zastoupen poměrně řídko. Poněkud jiná je situace v katastru samotných Borotic. Ve starší literatuře byly jako nejstarší doklady osídlení katastru obce uváděny hroby únětické kultury a hromadný nálezný bronzové industrie ze závěru starší doby bronzové. Během výzkumu mohylníku se však prokázalo i starší osídlení katastru obce a současně i stopy pobytu člověka v některých mladších periodách.

V našem stručném přehledu se neomezíme pouze na katastr obce Borotice, ale podíváme se na vývoj pravěkého osídlení v oblasti povodí dolní Jevišovky v širším okolí Borotic. Hranici námi zvoleného regionu vymezuje na východě ústí Jevišovky do Dyje, jižní hranici tvoří tok Dyje a na západě Znojmo. Poněkud méně určitá je severní hranice. Do sledovaného území zahrneme oblast kolem Mackovického potoka, dolního toku Skaličky a dolního toku Křepičky. Jde tedy o nálezště, jejichž vzdálenost od Borotic nepřesahuje 12-15 km. Celkem tento region zahrnuje 43 obcí a osad. Všechny leží v hranicích dosavadního okresu Znojmo a pouze obec Jevišovka zasahuje již do okresu Břeclav.

Při studiu osídlení jsme vycházeli z citované literatury a ze zpráv uložených v archivu Archeologického ústavu AV ČR v Brně. Do přehledu nejsou zařazeny lokality s nekonkrétním datováním a rovněž lokality zjištěné při leteckém průzkumu, které nejsou datovány vůbec nebo jen rámcově. Poněkud podrobněji se podíváme na vývoj osídlení tohoto regionu ve starší a střední době bronzové, protože to souvisí se zaměřením naší práce.

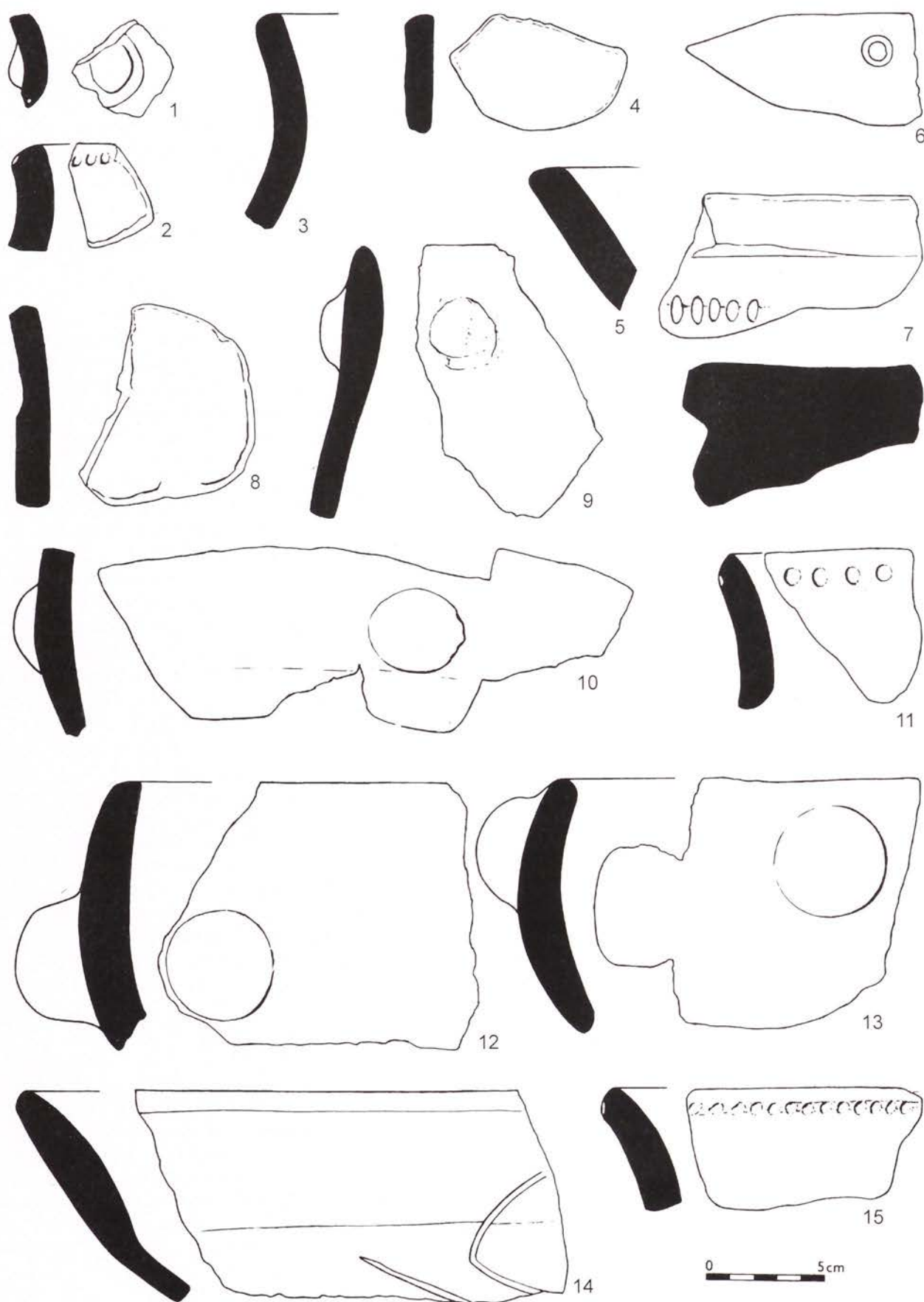
PALEOLIT

Paleolitu je u nás již po řadu desetiletí věnována značná pozornost. Znojensko však nepatří k oblastem s bohatým osídlením ve starší době kamenné. Zřejmě nejstarším dokladem pobytu člověka v oblasti dolní Jevišovky je pěstinný klín z pískovny v Božicích (Kovárník 1987a, 81). Osídlení z mladších úseků paleolitu je doloženo starším náhodným objevem štípané industrie z Božic, který byl datován do aurignacienu (Skutil 1933, 175, tab. I:2a) a obdobně jsou klasifikovány i náhodné nálezy štípané industrie z Dyje (Skutil 1934-35, 75), Loydovy cihelny v Hodonicích (Vildomec 1931, 6; Skutil 1932-33, 117, obr. 2; Podborský – Vildomec 1972, 40, obr. 5:3; tab. II:4,7) a z nedalekých Krhovic (Podborský – Vildomec 1972, 40). Rámcově do mladšího paleolitu je datována menší kolekce štípané industrie z Tvořihráze (Kovárník 1993a, 123) a podobně jsou hodnoceny obě naleziště ze Suchohrdel (Kovárník 1981, 73; 1987b, 76) a jedno z Dobšic (Kovárník 1993a, 118). Následující perioda – mezolit není v námi sledovaném regionu dosud doložena žádnými nálezy.

NEOLIT

Nová epocha – neolit je tradičně spojována s příchodem nového zemědělského lidu, což se projevilo ve výrazném nárůstu obyvatelstva. Stejně jako na celé Moravě můžeme tento jev dobře pozorovat i v oblasti na obou březích Jevišovky. Reprezentanty historického vývoje ve starším neolitu je kultura s lineární keramikou, ve středním neolitu kultura s vypíchanou keramikou a závěr neolitu reprezentuje kultura s moravskou malovanou keramikou. Nejznámějším neolitickým nalezištěm v našem regionu je polykulturní sídliště v poloze Sutny v Těšetovicích na břehu Unanovky (Těšetický). Během dlouholetého odkryvu rondelu kultury s moravskou malovanou keramikou zde byla objevena řada objektů kultury s lineární keramikou a kultury s vypíchanou keramikou. V obou osadách se podařilo v zásobnicových jámách zachytit i několik kostrových pohřbů (Kazdová 1992).

V povodí Jevišovky je neolitické osídlení prozkoumané jen velmi slabě a je reprezentováno hlavně ojedinělými nálezy kamenné broušené industrie. Do období staršího neolitu jsou datovány artefakty z Kyjovic, Němčiček, Plavče a Tvořihráze (Podborský – Vildomec 1972, 181, 195, 201, 222). Při povrchovém sběru se podařilo objevit sídliště kultury s lineární keramikou zatím jen v Tvořihrázi (Kovárník 1993c, 105), Žerotických (Kovárník 1985, 102) a ojedinělé nálezy keramiky v Hrušovanech nad Jevišovkou (Čížmář Z. 2002, 156). Podél Mackovického potoka je lineární kultu-

Obr. 6. Mohyla 29. Keramika kultury s moravskou malovanou keramikou z objektu IV.

ra doložena pouze náhodným nálezem keramiky z Břežan (*Podborský – Vildomec 1972, 154*). Na březích Skaličky dokládají staroneolitické osídlení rovněž jen nálezy broušené industrie z Hostěradic a Olexovic (*Podborský – Vildomec 1972, 169-170, 200*). Mnohem lepší je situace v okolí Křepičky, kde se rozkládají sídliště v poloze za hřbitovem, na Nivách, v Kuchyňkově cihelně (*Podborský – Vildomec 1972, 166*) a poblíž silnice do Trstěnic (*Vitula 1993, 114*). Kromě toho se objevily ojedinělé nálezy keramiky v trati Stínadla (*Dostál 1963, 7-10, obr. 3:9-11*) a broušené industrie z Horních Dunajovic a Horních Dunajovic – Domčic (*Podborský – Vildomec 1972, 166, 168, obr. 7:5,9,12*). V povodí Unanovky se vedle již zmíněného sídliště kultury s lineární keramikou v poloze Sutny přišlo v Těšeticích na zbytky dalších osad v poloze Vinohrady (*Podborský 1964, 20, 22, obr. 3*), Pod sady (*Kovárník 1985, 101*), Ruská ulice (*Čížmář Z. 2003a*) a na pec v intravilánu obce (*Podborský 1971a*). Na levém břehu Dyje jsou doloženy stopy sídliště v cihelně v Dyji (*Vildomec 1931, 7*), čtyři objekty byly porušeny východně od Dobšic (*Geisler – Kovárník 1983, 74*) a kromě toho ojedinělé nálezy pocházejí z Hodonic a Dobšic (*Podborský – Vildomec 1972, 156, 164*).

Kultura s vypíchanou keramikou je ve srovnání s předchozí kulturou s lineární keramikou zastoupena mnohem slaběji. Kromě výše uvedeného naleziště v poloze Sutny se další sídliště objevila v Těšeticích v Palliardiho cihelně (*Palliardi 1896, 16-17; Podborský 1971b*) a jiné nad těšetickým kostelem (*Podborský – Vildomec 1972, 218, tab. VII:1,4,9*). Dvě osady byly umístěny v Horních Dunajovicích v nové škole a v Kuchyňkově cihelně, ojedinělé nálezy keramiky ve Stínadlech (*Podborský – Vildomec 1972, 167*). Poslední dvě lokality se objevily na levém břehu Dyje. Při stavbě obchvatu východně od Dobšic byl porušen jeden objekt (*Geisler – Kovárník 1983, 74*) a stopy větší osady se podařilo rozpoznat v cihelně v Hodonicích (*Palliardi 1895a, 96-98, obr. na str. 89, tab. IX*).

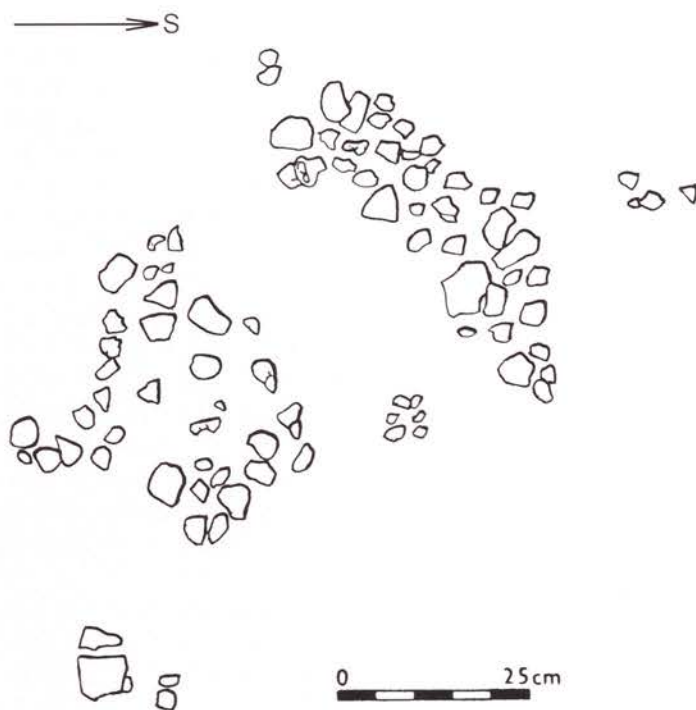
Mnohem častější jsou v námi sledovaném regionu nálezy kultury s moravskou malovanou keramikou. Značná hustota lokalit se rysuje v povodí Jevišovky. Z hlediska zaměření naší práce je zvláště zajímavý objekt, který jsme objevili na mohylníku v Borotících pod objektem, který byl označen jako mohyla 29 (*Stuchlík 1997a*). V jeho jižní polovině se rozkládala oválná skvrna propálené hlíny o rozměrech zhruba 275 × 180 cm orientovaná delší osou ve směru S-J a její jižní část tvořila mazaniceová kra neurčitého tvaru o délce přibližně 110 cm a šířce 90 cm. Šlo o pozůstatky základny pece oválného půdorysu. Zůstalo z ní zachováno pouze dno, na němž ležely zbytky zborcené klenby. Uvnitř a v nejbližším okolí se podařilo získat nepočetný keramický materiál, který dovoluje pícku datovat do období kultury s moravskou malovanou keramikou (obr. 6). Na jižním okraji odkryté plochy jsme narazili ještě na nehlubokou prohlubeň oválného tvaru orientovanou ve směru Z-V. Pochází z ní další nepočetný keramický materiál kultury s moravskou malovanou keramikou a rovněž několik drobných zlomků špatně zachovaných kostí, ovšem datování kostí je značně nejisté. Keramika z mohyly 29 patří do mladšího stupně kultury s moravskou keramikou. Poměrně výrazné výčnělky (obr. 6:9,10,12,13) a stopy ryté výzdoby (např. 6:14) dovolují zařadit tyto nálezy do stupně IIb.

Proti toku Jevišovky se další sídliště rozkládá na Mlynářově kopci v Kyjovicích (*Kovárník 1989, 105*). V Tvořihrázi objevil J. Kovárník (*1993c, 105*) při povrchovém výzkumu jednu osadu asi 250-300 m západně až severozápadně od obce a druhou zhruba 1250-1500 m jihozápadně obce. Další sídliště zjistil v poloze na Husím krku v Žerotických (*Kovárník 1985, 102*). Nejdůležitějším nalezištěm na Jevišovce je rondel, který byl objeven v trati Horní kusy v Němčičkách při leteckém snímkování a ověřen terénním výzkumem (*Bálek 1999*). Výčet lokalit kultury s moravskou malovanou keramikou doplňuje ještě sídliště v Plavči (*Podborský – Vildomec 1972, 202*), ojedinělé nálezy keramiky z Kyjovic a broušené industrie ze Žerotic (*Podborský – Vildomec 1972, 181, 232*).

V okolí Skaličky existuje dosud jediné sídliště jižně od Hostěradic (*Vitula 1993b, 113*). Početnější jsou naleziště v povodí Křepičky. Jedno sídliště je zmiňováno z Horních Dunajovic-Domčic (*Podborský – Vildomec 1972, 168*). Z Horních Dunajovic známe dokonce tři osady, první v Kuchyňkově cihelně (*Podborský – Vildomec 1972, 167*), druhou za školou (*Kovárník 1982, 50-51, obr. 20:3,5*) a třetí ve vinohradu (*Kovárník 1985, 101*).

Hustější osídlení je kolem Unanovky, pravobřežního přítoku Jevišovky. Kromě již několikrát připomínaného neolitického sídliště s téměř kompletně prokopaným rondelem v Sutnách (např. *Podborský 1988a*) se další naleziště kultury s moravskou malovanou keramikou rozkládá v Palliardiho cihelně (*Palliardi 1896, 16-17, tab. IV; Podborský 1971b, obr. 2, tab. III, IV*), jiné v Ruské ulici (*Čížmář Z. 2003a*), ojedinělý střep signalizuje možnost existence osady i v poloze Vinohrady (*Podborský 1964, 20, 22*), a to vše doplňují náhodné nálezy broušené kamenné industrie z blíže neznámého místa (*Vildomec 1931, 8*). Nečetné nálezy máme i ze sídlišť v lese Purkrábka a z výšinné polohy Starý Zámek u Suchohrdel (*Podborský – Vildomec 1972, 213, obr. 16; 23:4*). Další osadu s moravskou malovanou keramikou uvádí F. Vildomec (*1931, 5*) z Bantic a T. Berkovec (*2001, 139*) z Práčí.

Na levém břehu Dyje již na konci 19. století zkoumal osadu v cihelně v Hodonicích J. Palliardi (*1895a, 128-132*), tři objekty tam byly odkryty při výzkumu v roce 1978 (*Rakovská – Stuchlík 1980*) a zatím poslední v roce 2003 (*Čížmář Z. 2004a, 142*). Na jiném sídlišti v pískovně v Hodonicích prozkoumal J. Meduna (*1958, 49-50*) dva objekty. Další dvě naleziště byla v Dobšicích. Na prvním bylo při výstavbě obchvatu východně obce prozkoumáno šest objektů (*Geisler – Kovárník 1983, 74-75*) a druhé se rozkládalo na severozápadním okraji obce (*Kovárník 1990, 102*).

Obr. 7. Mohyla 27. Plán eneolitického objektu IX.

ENEOLIT

Eneolitické osídlení je na Znojemsku rovněž poměrně husté, ale náš mikroregion představuje v tomto směru výjimku. S počátky využívání kovových nástrojů můžeme spojit dva měděné předměty. Jen rámcově do eneolitu můžeme zařadit měděné dláto z Vitonic (Červinka 1935, 148; Říhovský 1992, 257-258, Taf. 73:1156). Obdobně se jen rámcově do eneolitu obvykle řadila plochá měděná sekera z Tvořihráze (Pallardi 1893a, 114; Červinka 1902, 128, tab. XV:8), ale nově poukázal J. Říhovský (1992, 74-75, Taf. 12:135) na pravděpodobnost jejího datování do období bádenské kultury. Masivní sekeromlat s křížovým ostřím z Plavče (Pallardi 1893a, 114; Červinka 1902, 128, tab. XV:11) se rovněž tradičně řadil do eneolitu, ale v poslední době J. Říhovský (1972, 34-35, Taf. 3:23) upozornil na souvislost se starším eneolitem.

Počáteční úsek eneolitu je reprezentován mladší fází kultury s moravskou malovanou keramikou, jordanovskou kulturou a kulturou s nálevkovitými poháry. Keramika nejmladší fáze kultury s moravskou malovanou keramikou pochází z intravilánu Hodonic (Čížmář Z.

2004a, 142) a společně s nálezy kultury s nálevkovitými poháry v kulturní vrstvě výšinného sídliště ve Výrovicích, kde byl prozkoumán i vzácný žárový hrob kultury s moravskou malovanou keramikou (Rakovský 1974c, 19). Jordanovské kultuře můžeme přisoudit pouze jeden objekt z Dobšic (Geisler – Kovárník 1983, 75) a poněkud nejistý kostrový hrob z Hrabčic (Podborský – Vildomec 1972, 171). Naše skromné znalosti o osídlení dolní Jevišovky v tomto období doplňuje ještě menší střepek keramiky typu Retz zdobený brázděným vpichem (obr. 55:1), který jsme našli v násypu mohyly 10 v Boroticích.

Kultura s nálevkovitými poháry je v našem regionu doložena jen na několika místech. V povodí Jevišovky je to především známý keramický depot, nalezený v zahradě domu č. 281 v Božicích (Houšťová 1960, 9-10, tab. II, III, IV:1,4,5; Podborský – Vildomec 1972, 153, obr. 15). V Plavči byla zjištěna dokonce dvě naleziště, výšinná osada se rozkládala v poloze Šance (Podborský 1968, 113, obr. 9, tab. XXI:7,8; XXII:3) a z blíže neurčeného místa se zachoval sídlištní materiál (Podborský – Vildomec 1972, 202). Z blízkosti Křepičky pochází ojedinělý nález keramiky v Horních Dunajovicích-Domčicích (Houšťová 1960, 36). Na levém břehu Dyje je kultura s nálevkovitými poháry doložena nálezy bez bližších okolností z Hodonic (Houšťová 1960, 13, tab. V:2). Novější výzkumy přispěly objevem dvou objektů při výstavbě obchvatu východně od Dobšic (Geisler – Kovárník 1983, 75).

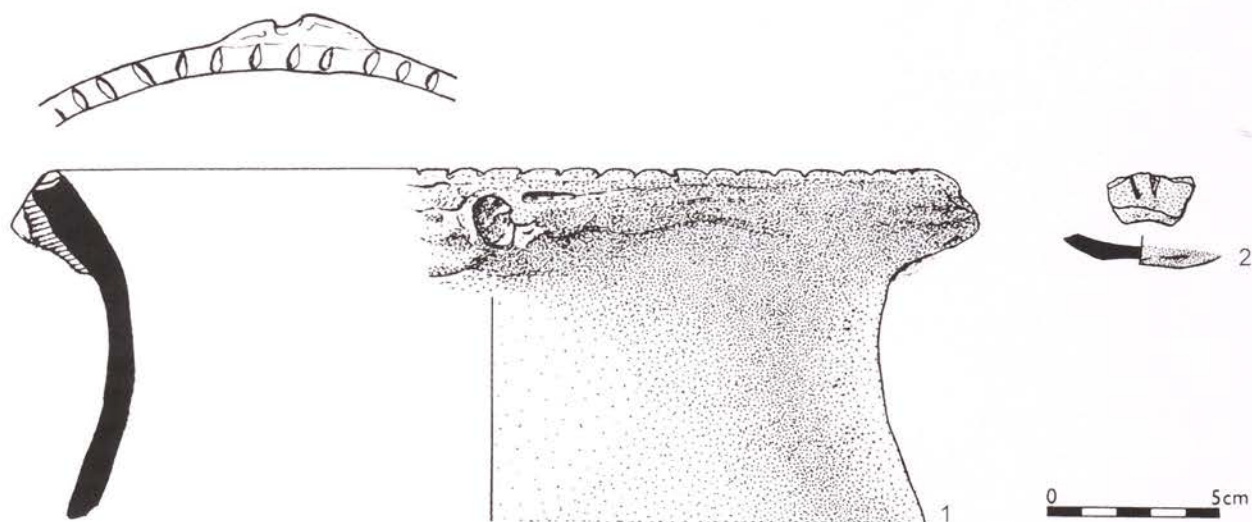
Kultura s kanelovanou keramikou ze středního eneolitu je v námi sledovaném území zastoupena pouze na několika nalezištích. Převážně keramika byla nalezena na výšinném sídlišti Starý Zámek u Suchohrdel (Podborský – Vildomec 1972, 213, obr. 16; 23:4; 17:2-9). Osadu s kanelovanou keramikou se podařilo zjistit ve Výrovicích, kde se nejzajímavějším objevem stala zahlobená chata s kůly v rozích (Rakovský 1984c, 20). Keramika z tohoto období pochází rovněž z polykulturního sídliště v Sutnách mezi Těšeticemi a Kyjovicemi (Podborský – Vildomec 1972, 220). Menší kolekce keramiky se dochovala ze zničeného sídliště v cihelně v Horních Dunajovicích (Dostál 1963, 5-7, obr. 1, 2).

Ještě méně početné jsou doklady osídlení lidem jevišovické kultury. Osada je uváděna z polohy Trouby v Plavči (Podborský – Vildomec 1972, 202). Další keramické nálezy pocházejí z Rabštejnec v Žerotcích (Podborský – Vildomec 1972, 231, tab. XXVI:3). V lese Purkrábka v Suchohrdlích se objevily náhodné nálezy keramiky a broušené industrie (Podborský – Vildomec 1972, 213). Jevišovické kultuře jsou tradičně připisány i nálezy broušené industrie z Hevlína (Podborský – Vildomec 1972, 161).

Jeden eneolitický objekt se podařilo zachytit i při výzkumu v Boroticích. Pod mohylou 27 se objevilo na rozhraní sektorů B a C a hlavně v sektoru C v hloubce 75 cm pod povrchem (asi 10 cm nad šterkovým podlažím) kumulace střepek, označená jako objekt IX. Střepek ležely v jedné úrovni, ale tvar objektu se bohužel nepodařilo rozpoznat (obr. 7). Převážná většina střepek pochází z hrnce s prohnutým hrdlem, s okrajem zdobeným záseky a s promáčknutým výčnělkem (původně asi 4) těsně pod okrajem (obr. 8:1). Dále jsme v objektu našli ještě několik jednotlivých střepek z různých, přesněji neurčitelných nádob (obr. 8:2). Datování tohoto objektu je pouze rámcově do mladšího až pozdního eneolitu.

Velký nárůst obyvatelstva nastal v pozdní době kamenné, kdy Moravu obsadil lid kultury se šňůrovou keramikou a se zvoncovitými poháry. První z jmenovaných kultur pronikla na Znojmsko jen ojediněle. V našem regionu předpokládá její existenci F. Kalousek v Prosiměřicích-Bohunicích na základě ojedinělého výskytu keramiky (Podborský – Vildomec 1972, 204).

Naopak mimořádně hustě je na Znojmsku doložen pobyt lidu se zvoncovitými poháry. V námi sledované oblasti většina lokalit leží v povodí Jevišovky. Na spodním toku Jevišovky v Hrušovanech byl zjištěn kostrový hrob (Vrbka 1930, 64) a pozůstatkem hrobu jsou zřejmě i nálezy keramiky bez bližších okolností z Božic (Podborský – Vildomec 1972, 153). V Lechovicích byl prozkoumán jeden hrob u vinného sklepa J. Vácaly v Lechovicích (Vildomec 1927, 9) a na polích ohraničených silnicemi Pohořelice – Znojmo a Lechovice – Práche se rozkládalo birituální pohřebiště se sedmi hroby, z nichž v jednom se našly čtyři zlaté vlasové ozdoby, a jeden byl obklopen kruhovým žlábkem (Medunová – Ondráček 1969). Dále proti směru Jevišovky byl objeven kostrový hrob v Prosiměřicích (Vildomec 1931, 7), další hroby v Prosiměřicích-Bohunicích v cihelně (Schirmeisen 1938, 159) a jeden v písečnicku (Pittioni 1931, 70-76, Abb. 1-4). Zvláštní pozornost si zasluhuje v Prosiměřicích-Bohunicích u bývalého mlýna prozkoumaný komorový hrob o rozměrech 275 × 250 cm a hloubce 195 cm, který byl zřejmě překryt mohylou a ohrazen hlubokým příkopem. Další žárový hrob ležel mimo plochu centrálního kostrového hrobu vymezenou příkopem a celý objekt znovu obklopen dalším příkopem (Perníčka 1961). V Kyjovicích byly jednotlivé hroby odkryty u statku (Podborský – Vildomec 1972, 181, tab. XXIX:4,5,8,11) a na neznámém místě (Kolmannová 1933), přesná lokalizace schází i u nálezů ze sídliště (Pallardi 1896, 18). V Žeroticích známe jeden pohřeb jižně od obce (Kovárník 1985, 102), ale u dalšího opět neznáme místo nálezů (Vildomec 1927, 9). Severovýchodně od Žerotic zjistil J. Kovárník (1984, 99) větší sídlištní objekt z pozdního eneolitu, jehož příslušnost ke kultuře zvoncovitých pohárů se zdá pravděpodobná. Díky leteckému průzkumu se podařilo objevit pohřebiště v Tvořihrázi, na němž se uskutečnil odkryv čtyř hrobů, z nichž tři lemovaly kruhové žlábkové. Vesměs obsahovaly bohatou výbavu, kde kromě keramiky se objevila měděná dýka, nátepní destička, kančí kly, kamenné brousky a dvě zlaté plechové ozdoby (Bálek – Dvořák – Kovárník – Matějčková 1999, 7-98).

Obr. 8. Mohyla 27. Eneolitická keramika z objektu IX.

Na březích Mackovického potoka je zaznamenáno pouze přesněji nelokalizované pohřebiště v Pravicích (Schirmeisen 1929, 41). Na dalším přítoku Skaličce známe dva žárové hroby z Hostěradic, jeden u kravína, druhý při silnici do Mackovic (Podborský – Vildomec 1972, 169, tab. XXIX:7,16). U Křepičky se keramika zvoncovitých pohárů našla pouze v Horních Dunajovicích (Podborský – Vildomec 1972, 167).

Poněkud více lokalit máme zaregistrováno podél Unanovky. U hospodářských objektů zemědělského družstva v Těšeticích bylo v letech 1955-1956 prozkoumáno menší birituální pohřebiště (Kalousek 1956) a v roce 1971 při výstavbě hydroglobu další hroby (Košťuřík 1972, 39-42, tab. 44; 45; 46:1-5,9). Jeden hrob byl odkryt v písečnicku v Práchech (Podborský – Vildomec 1972, 203) a prakticky žádné informace nemáme o hrobu z Těšetic (Podborský – Vildomec 1972, 218). Kromě hrobů se v katastru Těšetic rozkládalo i několik sídlišť. První bylo zkoumáno v poloze Vinohrady (Podborský 1964, 22), druhé u hospodářských objektů zemědělského družstva (Kalousek 1956) a třetí osada se rozkládala v Sutnách mezi Těšeticemi a Kyjovicemi.

Z lokalit na levém břehu Dyje můžeme připojit ještě nález keramiky bez bližších okolností z Hrabětic (Podborský – Vildomec 1972, 171), jiný z Hodonic (Podborský – Vildomec 1972, 164) a konečně skříňkový žárový pohřeb objevený na poli J. Prunera v Tasovicích (Podborský – Vildomec 1972, 216).

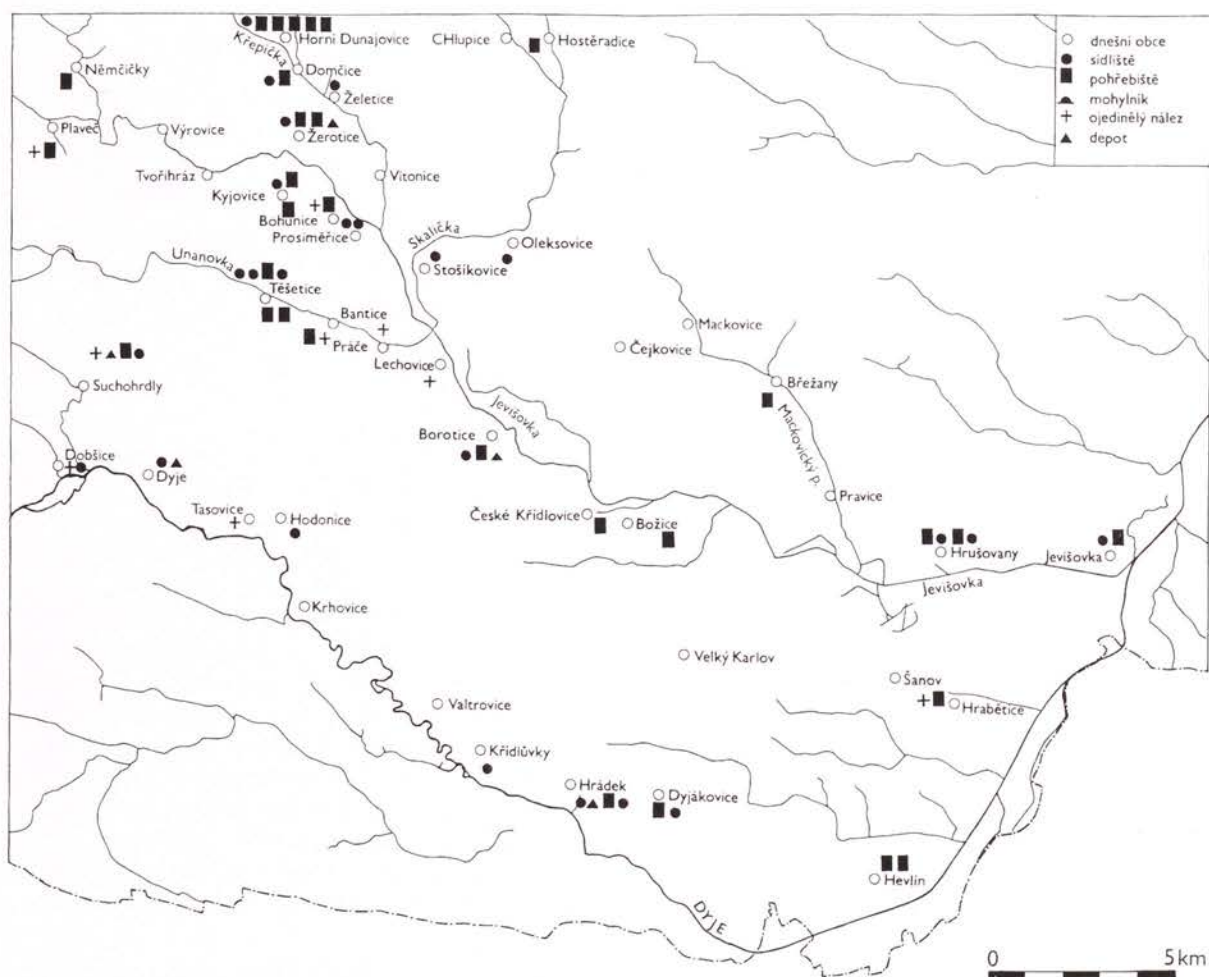
DOBA BRONZOVÁ

Počátek doby bronzové neznamenal žádnou ostrou změnu, ale byl ve znamení plynulého přechodu z doby kamenné. Historický vývoj v tomto období reprezentují ve starší době bronzové únětická kultura a v samotném závěru větrovská skupina. Ve střední době bronzové osídlila naše území středodunajská mohylová kultura. V období popelnicových polí se nositelem vývoje stala v severní polovině Moravy a ve Slezsku kultura lužických popelnicových polí. Na jižní Moravě kultura středodunajských popelnicových polí, která je v mladší době bronzové zastoupena její velatickou fází a v pozdní době bronzové podolskou fází.

ÚNĚTICKÁ KULTURA

Téměř po celou starší dobu bronzovou je nositelem vývoje lid únětické kultury. Ten osídlil převážnou část Moravy a rovněž v našem regionu máme velmi početné doklady o jeho přítomnosti (obr. 9). Nejstarší fáze únětické kultury – protoúnětická kultura – vznikla v samotném závěru pozdního eneolitu. Známe ji dosud pouze z pohřebišť, v okolí Borotic je doložena jen z několika nalezišť. Nejvýznamnější je patrně nekropole v Palliardiho cihelně v Těšeticích, kde bylo na konci 19. století zničeno velké množství kostrových hrobů (Tihelka 1953, 308; Ondráček 1967a, 433, obr. 22:1-8; 23), z nichž tři prozkoumal J. Palliardi (1896, 16). Jeden protoúnětický hrob společně s pohřbem klasické únětické kultury se objevil v pískovně v trati Hojava v Božicích (Ondráček 1963, 44; Ondráček 1967a, 432, obr. 9:1,3,4; 10:8-13), nejméně dva další v pískovně v Žerotcích (Říhový 1956, 774; Stuchlíková 1984, 24-25, obr. 7:1), jeden hrob na blíže neznámém místě v Plavči (Tihelka 1953, 303) a poněkud problematický hrob je z Bohunic, z něhož se zachovaly dva hrnky (Ondráček 1967a, 432, obr. 9:2). Z hrobů zničených v roce 1937 na východním okraji Hevlína se zachovala kolekce osmi nádob a několik střepů (Ondráček 1967a, 432, obr. 13:2-6).

Mnohem větší počet hrobů můžeme přisoudit vlastní únětické kultuře ze starší doby bronzové. Na prvním místě musíme zmínit hroby, které v roce 1882 našli v odtěženém břehu cihelny v Boroticích v malé hloubce J. Palliardi s A. Komersem. Šlo o kostrové hroby „zvoncovitého a kotlinovitého“ tvaru, z nichž získali větší bezúchy hrnec, menší hrnec s uchem, větší nádobu s hlazeným povrchem s uchy (obr. 10), střepy, kostěné šidlo a lidskou lebku (Palliardi 1899, 34-36; Tihelka 1953, 288). Ve větším rozsahu byly v našem regionu zkoumány dvě nekropole. První pohřebiš-

Obr. 9. Osídlení dolního toku Jevišovky lidem únětické kultury.

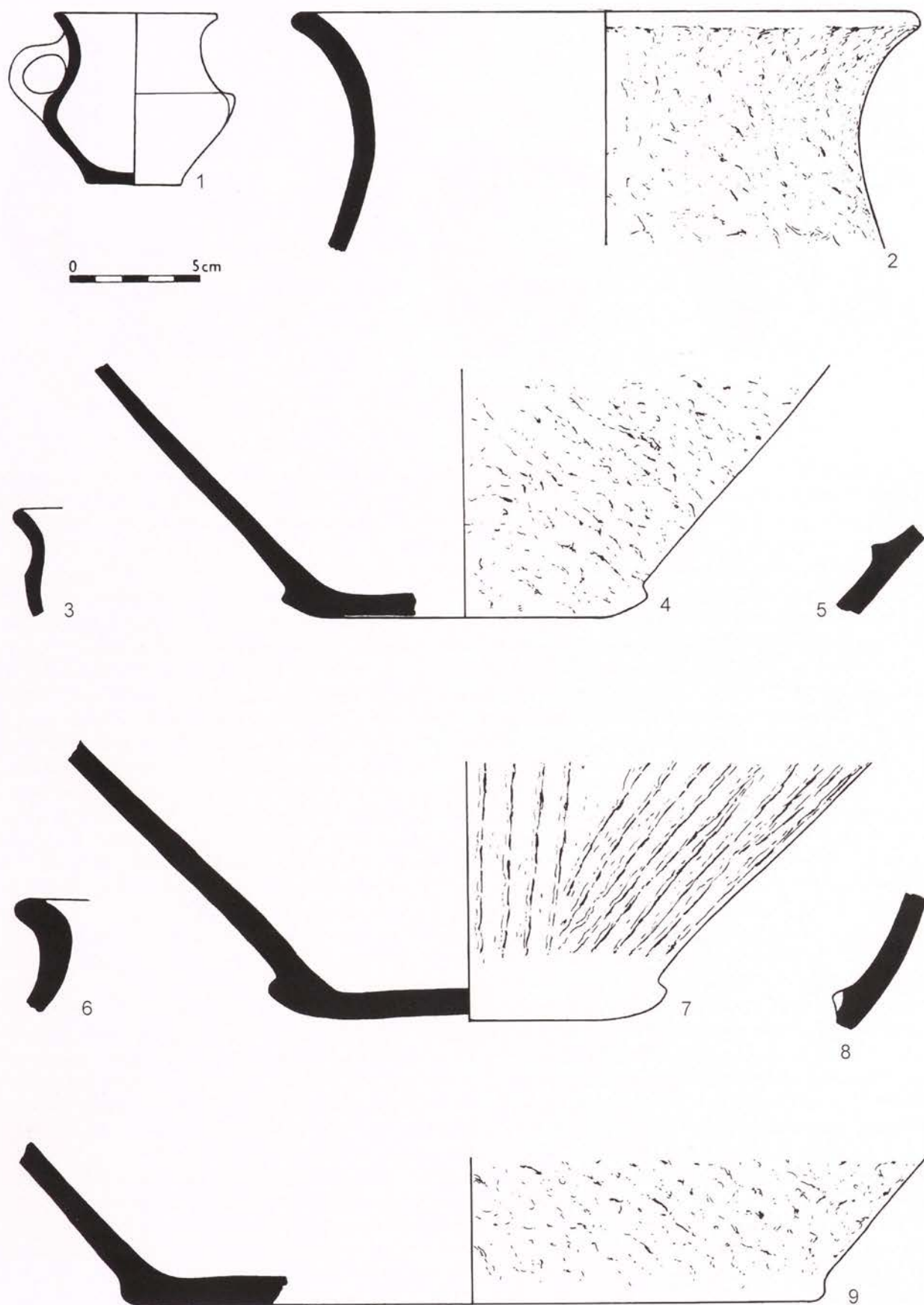

Obr. 10. Nálezy z únětických hrobů v Boroticích (podle J. Pallardiho).

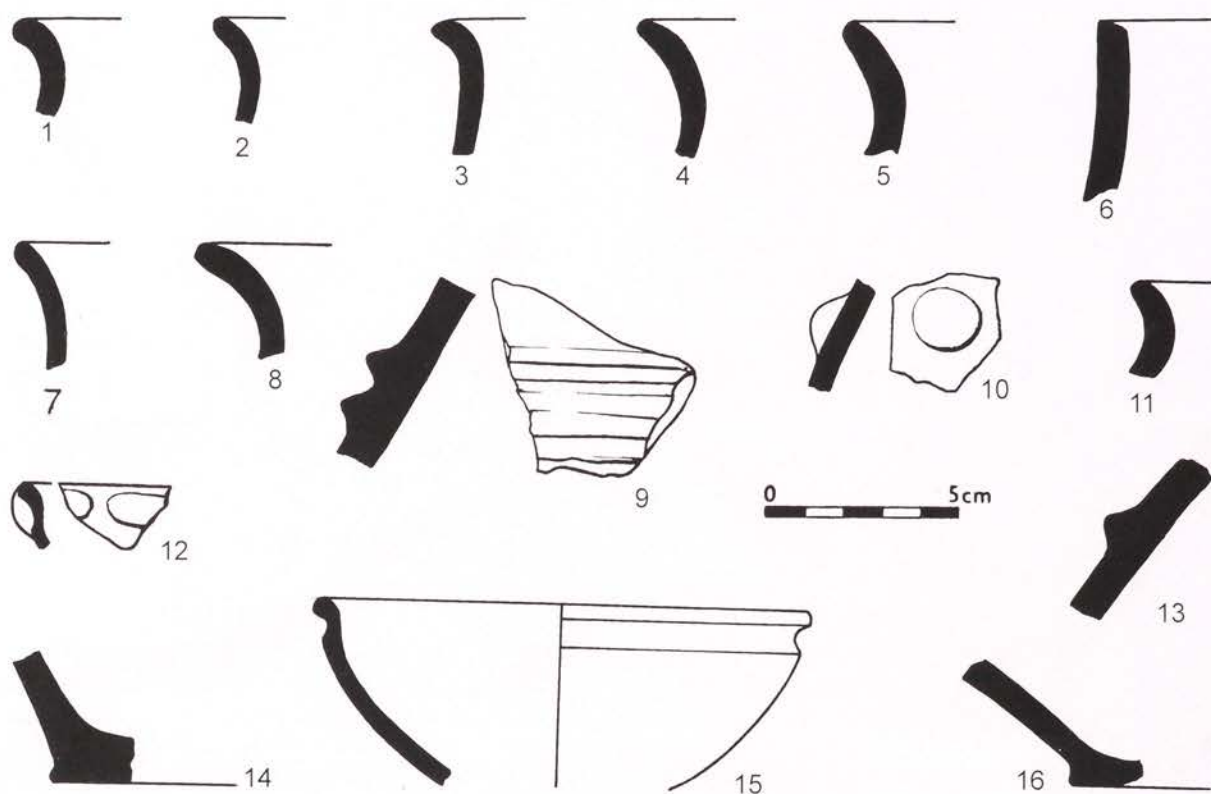
tě se nacházelo za panským dvorem v Kyjovicích, kde v letech 1894, 1895 a 1922 bylo odkryto celkem osm hrobů (Pallardi 1895b, 34; Červinka 1902, 168; Tihelka 1953, 296). V roce 1923 odkryl na téže místě I. L. Červinka dalších 68 hrobů s běžnou výbavou. Ze zajímavostí lze uvést pět dvoj- nebo trojhrobů, několik hrobů obložených kameny a jeden pohřeb uložený na levém boku (Tihelka 1953, 296, obr. 11:10, 18:3, 22:9, 23:3, 26:2-4, 27:1-2; Lorencová – Beneš – Podborský 1987, 93-96, obr. 44a-d). V letech 1956-1958 odkryl F. Kalousek v Těšeticích v poloze Vinohrady mladoúnětické pohřebiště s 41 pohřby. Z nejdůležitějších poznatků lze upozornit na časté pohřby v rakvích, obložení řady hrobů kameny a opakující se sekundární zásahy do hrobů. Jde o jednu z mála nekropolí z tohoto období na Znojemsku, která se dočkala kompletního a podrobného zveřejnění (Lorencová – Beneš – Podborský 1987).

Na ostatních pohřebištích máme prozkoumány jen jednotlivé hroby. V povodí Jevišovky známe dva únětické hroby z Jevišovky, na které se přišlo při záchranném výzkumu v poloze Grunty (NZ č.j. 315/91 v archivu AÚ AV ČR v Brně). V Hrušovanech nad Jevišovkou bylo zjištěno jedno pohřebiště v cukrovarském písečníku (Vildomec 1931, 1, 9; Tihelka 1953, 293) a druhé v intravilánu obce (Kovárník 1987a, 81), ale o obou nalezištích jsou minimální údaje. Při postupu proti proudu Jevišovky známe další hrob klasické únětické kultury u dvora Hojava v Božicích (Vildomec 1931, 9; Tihelka 1953, 288-289, obr. 5:2; Ondráček 1963, 44), patrně dva byly prozkoumány v Božicích – Českých Křídlovicích (Schirmeisen 1927, 142; Tihelka 1953, 290) a již zmíněné hroby z Borotic. Hrob únětické kultury z Prosiměřic uváděný V. Podborským (Podborský – Vildomec 1972, 204; Lorencová – Beneš – Podborský 1987, 10) je patrně totožný s hrobem protoúnětické kultury, který uváděl K. Tihelka (1953, 309), J. Ondráček (1967, 432, obr. 9:2) i V. Podborský (Podborský – Vildomec 1972, 204) pod nalezištěm Prosiměřice-Bohunice. Poněkud dále proti směru Jevišovky máme výše popsanou velkou nekropoli v Kyjovicích. Další kostrový hrob zjistil J. Pallardi v Žeroticích v trati Rabštejnky (Vildomec 1931, 9; Tihelka 1953, 313). Na okraji námi vymezeného regionu se rozkládalo ještě pohřebiště v Němčičkách v poloze Černá hranice, kde bylo v minulosti objeveno několik hrobů, některé z nich i v kamenném obložení (Vildomec 1931, 7; Tihelka 1953, 300-301).

Rozšíření únětické kultury na dolní Jevišovce významně doplňují i pohřebiště na jejich přítocích. Na břehu Mackovického potoka byl v roce 1930 prozkoumán hrob s osudíčkem v Břežanech (dříve Fryšava) poloze Dlouhá pole (Vildomec 1931, 9; Tihelka 1953, 290). Na břehu Skaličky byl odkryt údajně skříňkový hrob v trati Langes Feld v Hostěradicích a u kostry měla být nádoba a bronzové náramky (Tihelka 1953, 293; Podborský – Vildomec 1972, 169). Na dalším levobřežním přítoku Jevišovky Křepičce se únětická pohřebiště objevila v katastrech dvou obcí. V cihelně v Horních Dunajovicích-Domčicích prozkoumal J. Pallardi blíže neznámý počet hrobů (Vildomec 1931, 5; Tihelka 1953, 291, obr. 12:6). Mimořádnou hustotou únětických pohřebišť se vyznačuje katastr Horních Dunajovic. Již v roce 1892 našli dělníci při kopání hlíny na stínadlech tři kostry s malými nádobami (Pallardi 1893b, 136; Tihelka 1953, 292, obr. 12:2; 14:3,7). V roce 1897 se na poli R. Mayera za kostelem narazilo na čtyři kostrové hroby obložené kameny s únětickou keramikou a bronzovými ozdobami a další dva hroby zde měl prokopat F. Vildomec (Vildomec 1931, 6; Tihelka 1953, 292). V letech 1910 až 1916 se v cihelně postupně přišlo na 12 hrobů, které obsahovaly keramiku, kostěné šídlo, korálky z mušlí a jiné nálezy. Šest z nich prozkoumal F. Vildomec (Vildomec 1931, 6; Tihelka 1953, 291). Při rigolování pozemků na Vápenném kopci bylo odkryto asi 28 hrobů, z nichž 13 prozkoumal F. Vildomec. Jeden z hrobů měl být skříňkový a našlo se v něm šest koster. Z hrobů pochází asi 60 nádob a několik bronzových předmětů (Schirmeisen 1936, 15). Na poslední pohřebiště se přišlo při práci ve vinohradu severozápadně od obce (Kovárník 1985, 101). Na pravobřežním přítoku Unanovce existují tři pohřebiště v Těšeticích, po jednom v Banticích a v Suchohrdlích. Protoúnětické hroby z Pallardiho cihelny a staroúnětickou nekropoli z Vinohradu jsme zmínili již

Obr. 11. Borotice. Nálezy z únětické jámy 1 z výzkumu F. Hudce v roce 1958.

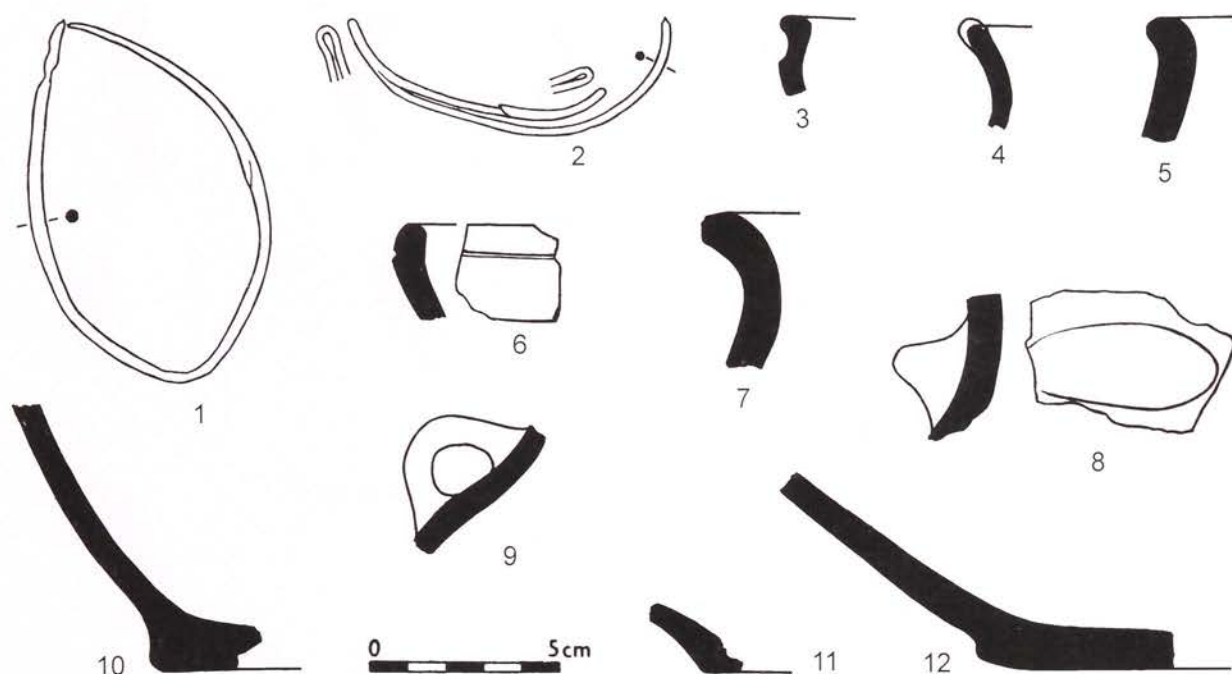
Obr. 12. Borotice. Nálezy z únětické jámy 2 z výzkumu F. Hudce v roce 1958.

dříve. Existenci dalšího mladoúnětického pohřebiště signalizuje porušený pohřeb u hydroglobu (Koštuřík 1972, 40, tab. 46:6-8). V intravilánu Bantic byly nalezeny tři nádoby, které pocházejí patrně z hrobu (Vildomec 1972, 49, obr. 49). V blízkosti Unanovky se rozkládá i mohylník středodunajské mohylové kultury v lese Purkrábka u Suchohrdel, na němž jedna mohyla překrývala porušený únětický hrob (Vildomec 1931, 8; Tihelka 1953, 307). K. Tihelka (1953, 236), M. Chleborád (1963, 6) a v návaznosti na ně i další domácí i zahraniční badatelé (viz pasáž o pohřebním ritu) pokládali mohyly za únětickou, ale mohyla zcela jednoznačně patří do střední doby bronzové (Stuchlík 1990a, 139).

Výčet pohřebišť doplňuje ještě několik nalezišť z levého břehu Dyje. Z hrobu z přesněji neznámého místa v Hrabčicích pochází mísa uložená v muzeu ve Znojmě (Tihelka 1953, 293). V Hevlíně kromě časně únětických pohřbů máme i únětické pohřebiště, z něhož byl v domě č. 134 prozkoumán pohřeb s nádobami a bronzovými jehlicemi (Kovárník 1993a, 118-119). Dále proti toku Dyje je jiné pohřebiště doloženo koflíkem z blíže neznámého místa v Dyjákovicích (Tihelka 1953, 291). Na poslední pohřebiště se narazilo při zakládání vinohradu v Hrádku, kde bylo objeveno 11 porušených nebo zničených staroúnětických hrobů, z nichž jen čtyři se podařilo aspoň částečně prozkoumat (Ondráček 1960, 147).

Mnohem menší jsou naše znalosti o únětických sídlištích. V katastru Borotic bylo sídliště zjištěno v místě hospodářských objektů jižně od obce. V padesátých letech zde tehdejší ředitel muzea ve Znojmě F. Hudec prozkoumal dvě zásobnicové jámy, z nichž získal běžný únětický materiál (obr. 11-12), který je bez bližších nálezových okolností uložen v muzeu. Na stejném místě provedl v roce 1962 drobnou sondáž V. Podborský a z vrstvy získal nepočetný materiál sídlištního charakteru (obr. 13:3-12), který je uložen rovněž v muzeu ve Znojmě. Zevrubnější odkryvy se prováděly pouze na dvou lokalitách. Během výše zmíněného výzkumu v poloze Vinohrady v Těšeticích prozkoumali pracovníci katedry archeologie i osadu s 12 objekty z klasického období únětické kultury (Podborský 1964, 22-32, obr. 4, 7-11). Druhé rozsáhlé sídliště zkoumali v rámci systematického výzkumu neolitické osady v poloze Sutny v Těšeticích-Kyjovicích (Podborský – Vildomec 1972, 220). Za jeden z nejzajímavějších objektů můžeme považovat jámu 387 s pohřbem dospělé ženy a tří dětí (Čížmář – Dočkalová – Gregorová – Kazdová – Koštuřík – Mrázek – Procházková 1993), který patří mladé únětické kultuře nebo věteřovské skupině. Jeho okrajová část byla odkryta během předstihového výzkumu prováděného v souvislosti s výstavbou vodní nádrže v poloze Sutny (Podborský – Koštuřík 1983; Podborský – Koštuřík – Palatová – Palátová – Kazdová 1984).

Kromě uvedených dvou osad se na jiných lokalitách prováděly jen drobné akce. V povodí Jevišovky se jedno sídliště rozkládá v katastru Jevišovky a dvě v Hrušovanech nad Jevišovkou. V Jevišovce byly při záchranném výzkumu prozkoumány tři zásobnicové jámy (NZ č.j. 315/91 v archivu AÚ AV ČR v Brně). Ze zničených objektů v intravilánu Hrušovan zůstala zachována jen menší kolekce materiálu (Kovárník 1987a, 81). Při budování inženýrských sítí na

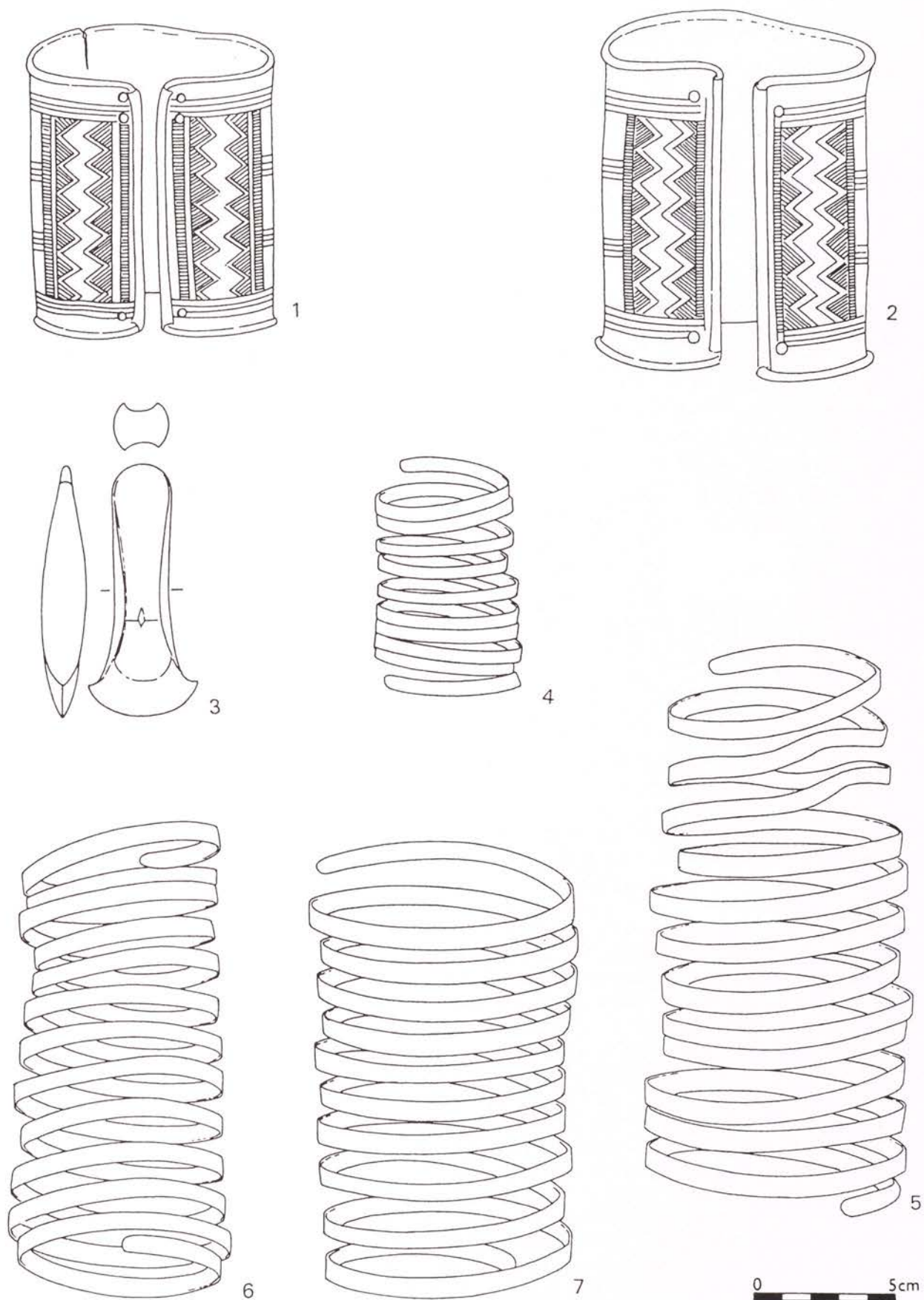
Obr. 13. Borotice. Bronzové nálezy z blíže neznámého místa (1-2). Keramika ze sondáže V. Podborského v roce 1962 (3-12).

sídlíšti Sever bylo prozkoumáno asi 80 sídlíštních objektů únětické kultury (Čížmář Z. 2002b, 196-197, obr. 4). Další osady byly zjištěny mnohem dále proti toku Jevišovky v Prosiměřicích a Žeroticích. V katastru Prosiměřic první sídlíště existovalo v intravilánu při silnici do Lechovic a druhá osada po obou stranách silnice do Kyjovic (Kovárník 1987b, 76). Další osada byla rozpoznána v Kyjovicích nedaleko od jihozápadního okraje obce (Kovárník 1989, 105). Poslední sídlíště se rozkládalo ve starém písečníku u Žerotic. Ze tří objevených objektů byl prozkoumán jeden a v něm se přišlo na šest kompletních nádob (Vitula 1993a, 41).

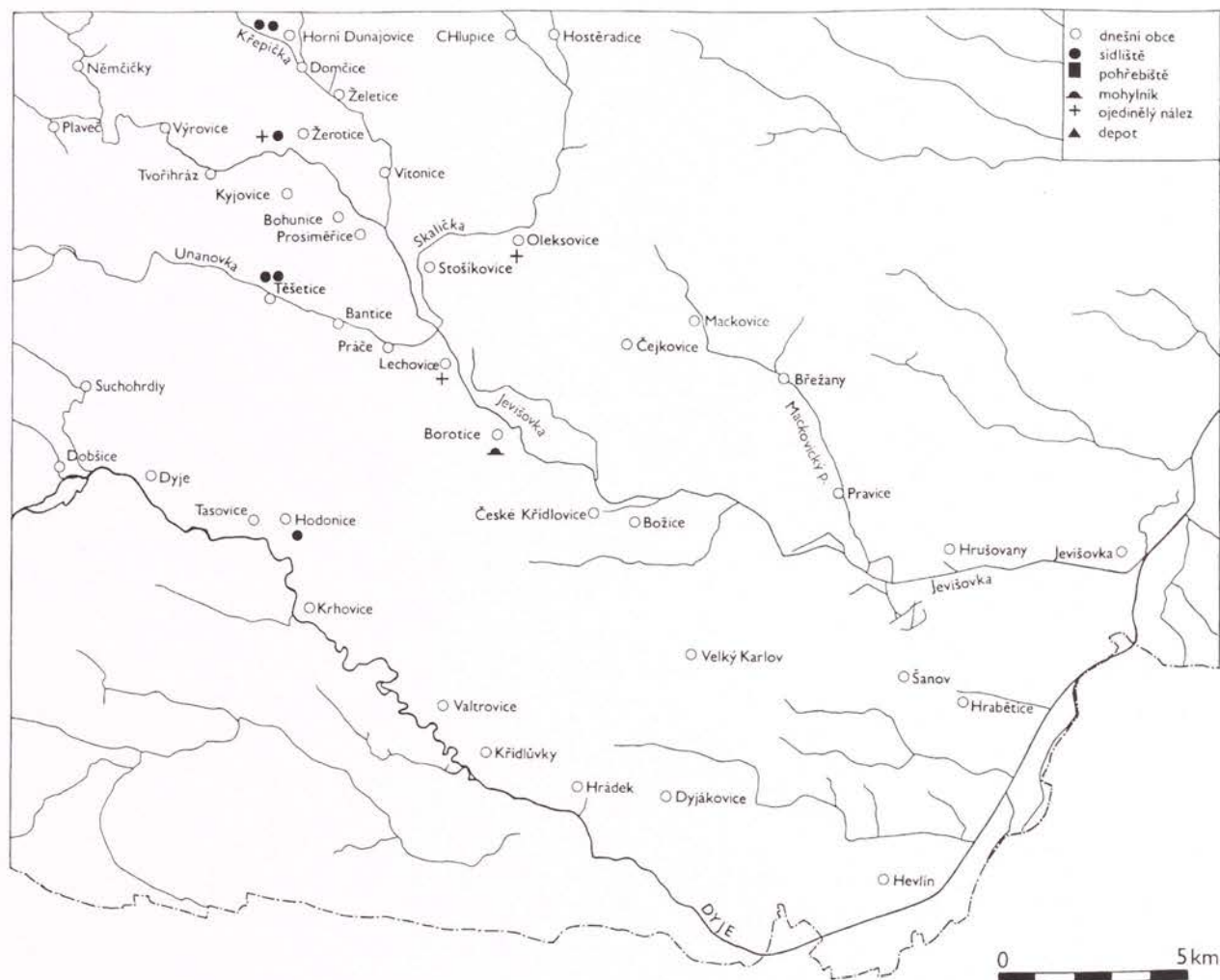
Na březích Skaličky se jedno únětické sídlíště nacházelo ve Stošíkovicích na Louce na přesněji neznámém místě (Podborský – Vildomec 1972, 210) a z druhého v poloze Na loukách v Olexovicích byly prozkoumány dva objekty (Čížmář Z. 2003b, 229-230). V povodí Křepičky se pozůstatky jedné osady zjistily v roce 1982 v Želeticích (Rakovský 1984, 27, Abb. 9), v roce 1930 v Horních Dunajovicích-Domčicích (Skutil 1930a, 132; Skutil 1930b, 297; Podborský – Vildomec 1972, 168) a konečně v cihelně v Horních Dunajovicích (Vildomec 1931, 6; Podborský – Vildomec 1972, 167). Při záchranném výzkumu ve Vítonicích byly nalezeny únětické jámy v poloze Na klínku, nad kravinem a třetí osada na severovýchodním okraji obce (Čížmář Z. 2004b).

Na březích Unanovky se rozkládaly dvě výše zkoumané osady v poloze Vinohrady v Těšeticích a v Sutnách mezi Těšeticemi a Kyjovicemi. Třetí sídlíště se zachytilo na konci Těšetic po pravé straně silnice do Prosiměřic. V jedné ze šesti prozkoumaných jam z předklasického období se nacházel i kostrový pohřeb (Košťálek – Palátová 1984). Nečetné sídlíštní nálezy pocházejí z opevněného sídlíště Starý Zámek u Suchohrdel (Podborský – Vildomec 1972, 213; Podborský 1987, 10). Rozsah osídlení doplňuje ojedinělý keramický materiál snad sídlíštního charakteru z Bantic (Podborský – Vildomec 1972, 167).

Na levém břehu Dyje byly doklady únětické osady objeveny v poloze Röhr Är v Dyjákovcích (Podborský – Vildomec 1972, 159). Při rigolování pozemků pro vinohrad v Hrádku zjistil J. Ondráček neobvykle rozsáhlé sídlíště na ploše 2 ha, z něhož byly prozkoumány pouze dvě jámy (Ondráček 1960). Druhé sídlíště je doloženo odkryvem dvou zásobnicových jam v intravilánu obce. Na dně objektu 501 se našel keramický depot tvořený 11 nádobami (Čížmář Z. 2002a, 195-196, obr. 3). Z povrchového sběru pochází střepový materiál sídlíštního charakteru nalezený v Křídlovkách u silnice do Hrádku (Vokáč 2002). Existenci únětického sídlíště v Hodonicích zmiňuje práce V. Podborského a V. Vildomece (1972, 164). Při záchranném výzkumu v intravilánu Hodonic v roce 2003 odkryl Z. Čížmář devět objektů únětické kultury (Čížmář Z. 2004a, 158). Osada z mladoúnětického období byla zjištěna při stavbě nové školy na území obce Dyje v roce 1931 (Podborský – Vildomec 1972, 159). Další únětické sídlíště porušila výstavba obchvatu východně od obce Dobšice. Zvláštní pozornosti si zasluhuje objekt 19 s pohřbem juvenilního jedince ve skrčené poloze na levém boku (Geisler – Kovárník 1983, 75). Nečetné nálezy únětické keramiky, snad ze sídlíště, byly získány v místě výstavby domů na severozápadním okraji Dobšic (Kovárník 1990, 102).

Obr. 14. Nálezy z hromadného nálezu bronzové industrie v Borotcích (podle K. Tihelky).

Obr. 15. Osídlení dolního toku Jevišovky lidem věteřovské skupiny.

Představu o hustotě osídlení našeho regionu lidem únětické kultury doplňují ještě hromadné a ojedinělé nálezy, jejichž počet ve srovnání s předchozím druhem památek je výrazně menší.

Hromadné nálezy bronzové industrie pocházejí pouze ze tří lokalit. Na prvním místě je to známý depot z Borotic, který byl v roce 1897 vyorán na poli Ziegelofen. Tvořily ho dva páry plechových manžetovitých náramků, šesti nárameníků svinutých z bronzového pásku a sekerka s okrajovými lištami (Pallardi 1899, tab. XVI-XVII; Ondráček 1961, 49-68; Tihelka 1965, 2-3, Taf. 3). Podle nálezu z Borotic (obr. 14) se plechové manžetovité náramky s charakteristickou rytou výzdobou začaly označovat jako náramky borotického typu. Druhý sklad s 20 hřivnami, třemi zlomky a dvěma plochými sekerami byl nalezen v lese Purkrábka v Suchohrdlích (Ondráček 1958, 42; Tihelka 1965, 35-37, Taf. 20). Podle F. Vildomce (1931, 8) se soubor skládal z 19 hřiven, dvou seker a jehlice. Z depotu hřiven vyoraného v roce 1907 zůstalo zachováno pouze 17 hřiven a obě sekery (Ondráček 1958, 38-39; Tihelka 1965, 44-45; Říhovský 1992, 85-86, Taf. 14:179,187). Třetí kolekce z Dyje obsahovala kopí, sekeru s okrajovými lištami a šest hřiven (Hájek 1953, 205; Tihelka 1965, 9-10, Taf. 8a; Říhovský 1992, 114, Taf. 16:217). Všechny tři depoty patří do mladounětického období. Jednotlivé hřivny se našly v trati Maňasova špice v Hraběticích (NZ č.j. 1157/69 v archivu AÚ AV ČR v Brně), v roce 1907 v Lechovicích (Ondráček 1958, 38-39; Tihelka 1965, 18-19), Prosiměřicích-Bohunicích (Ondráček 1958, 34; Tihelka 1965, 2) a Těšetících (Ondráček 1958, 43; Tihelka 1965, 39). Představu o osídlení Dolní Jevišovky doplňují i deformovaný nákrčník z tyčinky kruhového průřezu a fragment velké vlasové ozdoby z dvojitého drátu (obr. 13:1-2) nalezené v Borotících bez přesnější polohy. Kromě toho se v Plavci a v Suchohrdlích našly ještě sekery s okrajovými lištami (Říhovský 1992, 80, 87, Taf. 13:164; 15:199).

Hromadné nálezy keramiky byly zmíněny výše, protože v obou případech se objevily na sídlištích. Keramický depot ze Žerotice (Vitula 1993a, 41) obsahoval šest nádob a dosud se nedočkal podrobnějšího zveřejnění. Druhý depot tvořený 11 nádobami ležel na dně jámy v sídlišti únětické kultury v Hrádku (Čížmář Z. 2002a, 195-196). Do úplného výčtu nalezišť únětické kultury v našem regionu zůstává ještě zmínit ojedinělé nálezy keramiky, které se našly v Dobšicích, Prácheň a Tasovicích (Podborský – Vildomec 1972, 156, 203, 216).

8:1,2,4; 11:5). V Žerotických na Jevišovce bylo ve vinohradu zachyceno sídliště, na němž se zjistila i jáma s pohřbem (Kovárník 1985, 101-102) a ze staršího výzkumu v poloze Rabštejny pochází i jedna nádoba, která by mohla být věteřovská (Tihelka 1960, 128, obr. 19:1).

Z blíže neznámého naleziště v Olexovicích je v muzeu ve Znojmě několik nádob (Stuchlíková 1984, II. část, 85). Nádob z Horních Dunajovic-Domčic (Tihelka 1960, 124; 1962, 58-59) a z pískovny Hojava v Božicích (Tihelka 1960, 124; 1962, 53, tab. XII:10), které K. Tihelka přiřadil mezi věteřovskou keramiku, náleží ještě mladé fázi únětické kultury.

STŘEDODUNAJSKÁ MOHYLOVÁ KULTURA

Na rozhraní starší a střední doby bronzové se z věteřovské skupiny vyvinula středodunajská mohylová kultura. Morava nebyla v tomto období osídlena příliš hustě, což se výrazně projevilo i v oblasti dolní Jevišovky (obr. 16).

Nejvýznamnější naleziště v našem regionu představuje mohylová nekropole u Borotic. Nad hospodářskými budovami se rozkládá mohylník (obr. 2), který patří k nejlépe zachovaným mohylníkům z doby bronzové u nás. V minulých letech byla při leteckém snímkování objevena skupina kruhových objektů rovněž v poloze U kaštanu, která je od mohylníku vzdálena 500 m (obr. 2). Na jeden z objektů se zaměřil sondážní výzkum, při němž se podařilo odkrýt značnou část kruhového žlábků a jeden sekundárně narušený kostrový hrob, který je možno datovat do střední doby bronzové (obr. 124-126).

Druhý větší mohylník v poloze Purkrábka v Suchohrdlech objevil v roce 1924 A. Vrbka. Skupinu 15 mohyl prozkoumal ještě v témže roce I. L. Červinka a další čtyři mohyly v roce 1930 F. Vildomec (Vildomec 1931, 8; Skutil 1930-1931, 152-154). Z obou výzkumů pochází bohatá kolekce keramiky a bronzových předmětů, které datují lokalitu do stupňů B B₂-C (Stuchlík 1990, 130-134, 139-140, obr. 3-5). Na terase Jevišovky v Kolonii nedaleko dvora Hoja v Božicích zjistil J. Kovárník (1999, 508) hrob středodunajské mohylové kultury s mohutným žlabem o průměru 8 m, který by měl být patrně pozůstatkem mohyly.

Ploché hroby jsou zachyceny na dalších třech lokalitách. Dva hroby pocházejí z Křídlovce. Žárový pohřeb obsahoval tři nádoby a kostrový hrob hrnek, dýku, šídlo a pinzetu (Nekvasil 1958; 1959). Oba hroby patří do nejmladšího období mohylové kultury. U lisovny v Tvořihrázi se na konci 19. století objevil žárový hrob s pěti nádobami, bronzovým prstenem a kostěnými závěsky (Červinka 1902, 277), který patří do mladšího období středodunajské mohylové kultury. Při stavbě kravína družstva v Těšeticích prozkoumal V. Podborský hrob bez zachované kostry, v němž zůstaly tři nádoby, dva náramky a šídlo (Podborský 1960; Podborský – Vildomec 1972, 92, 219, obr. 22), který můžeme datovat do stupně B C.

Sídliště existovala na pěti místech. Na levém břehu Dyje se mohylový lid objevil v Hrádku a Hodonicích. Při zřizování vinohradu v Hrádku se narazilo na rozsáhlé sídliště únětické kultury a bylo objeveno rovněž několik objektů mohylové kultury (Ondráček 1960; Podborský – Vildomec 1972, 172, tab. XXXIX:7). Existenci osady z tohoto období naznačuje i střep ze šálku a misky středodunajské mohylové kultury (Pallardi 1895a, Taf. X:9,13; Stuchlíková 1984, 29) nalezený mezi početným materiálem z věteřovského sídliště v Hodonicích. V povodí Jevišovky se na sídliště přišlo zřejmě jen v Prosiměřicích-Bohunicích, kde byl v cihelně nalezen džbáněk a střep z další nádoby, ale keramika je dnes nezvěstná (Schirmeisen 1938, 160). Lépe jsou zachovány nálezy ze sídliště v cihelně v Horních Dunajovicích, kde F. Vildomec prozkoumal jámu se třemi nádobami (Podborský – Vildomec 1972, 168, tab. XXXIX:6,9). Nejlépe prozkoumané sídliště se rozkládá v Těšeticích v poloze Vinohrady, z něhož bylo odkryto 12 různě velkých sídlištních jam. Značnou rozlohu osady dokládají další objekty rozrušené při orbě a rovněž početný materiál z povrchového sběru. Nález formy na odlévání šipek, hrubý odlitek srdcovitého závěsku, struska a torzo menší pícky naznačují podle V. Podborského (1964, 32-38, 42-43, obr. 5, 12-16, tab. III-IV) i možnost kovolitecké produkce na lokalitě, která je datována do stupně B C.

Představu o hustotě osídlení regionu ve střední době bronzové doplňují ještě ojedinělé nálezy bronzové industrie. Z Hodonic pochází bronzový spirálovitý náramek s růžicemi (Furmánek 1973, 38). Sekera se středovými laloky se našla v Lechovicích (Říhovský 1992, 135, Taf. 24:376) a další dvě v Plavči (Říhovský 1992, 133, 145-146, Taf. 23:356; 28:434). V této souvislosti je nutno zmínit i bronzový koláč o váze 8 kg z Výrovic (Podborský – Vildomec 1973, 230), ale jeho datování není jasné, takže může náležet mohylové kultuře, stejně jako kultuře středodunajských popelnicových polí.

KULTURA STŘEDODUNAJSKÝCH POPELNICOVÝCH POLÍ

Na přelomu střední a mladší doby bronzové se ve značné části Evropy podstatně mění ráz civilizace mohylových kultur, které se přetvářejí v kultury popelnicových polí. V našem regionu je civilizace popelnicových polí reprezentována kulturou středodunajských popelnicových polí, a sice její velatickou fází v mladší a podolskou fází v pozdní době bronzové. Intenzita osídlení se ve srovnání s věteřovským a mohylovým obdobím zvýšila, ale nedosahuje hustoty, jaká byla v období únětické kultury.

Z blíže neznámého místa v Boroticích pochází soubor bronzových předmětů, který je uložen v muzeu ve Znojmě. Depot obsahuje zlomky sekerek, dýky, meče a ozdoby je datován do velatické fáze kultury středodunajských popelnicových polí (Salaš 2005, 306-307, tab. 91A). Největší množství lokalit se rozkládá na obou březích Jevišovky, ale pře-

vážně na horním toku. Větší pozornost byla věnována odkryvu podolského hradiska Šance u Plavče, které leží na nevysoké ostrožně nad Jevišovkou. Plochu opevněné plochy odhadoval V. Podborský na 39 ha (*Podborský 1968; 1970, 66, Abb. 11:65*), ale podle nového měření činí 22 ha (*Čížmář 2004, 207-208*). Dvě otevřená sídliště jsou evidována v Prosiměřích, z nichž starší velatické se rozkládá vlevo od silnice z Prosiměřic do Práče (*Rakovský 1984b, 33*) a mladší podolské podél silnice Prosiměřice – Kyjovice (*Kovárník 1987b, 76*). Na severozápadním okraji Prosiměřic-Bohunic se zjistilo několik velatických objektů s keramikou ovlivněnou čakanskou kulturou ze Slovenska (*Kazdová 1982*). Pouze rámcově do období popelnicových polí jsou datovány dvě osady ze Žerotic, první leží jižně od obce (*Kovárník 1985, 102*) a druhá vlevo od silnice z Tvoříhráze do Žerotic (*Kovárník 1984, 99*). Dvě sídliště z mladší doby bronzové zjistil v Tvoříhrázi J. Kovárník (*1993c, 105*). Dokladem poslední osady je velatická kulturní vrstva z Lechovic objevená podél silnice Práče – Lechovice (*Kovárník 1983a, 76*). Hroby z období popelnicových polí známe pouze tři, z nichž jeden byl porušen v Kyjovicích (*Kovárník 1989, 105*). Zajímavější je druhý hrob, který byl zapuštěn do eneolitické mohyly v lese u sv. Huberta v Tvoříhrázi (*Podborský – Vildomec 1972, 222, tab. XXII:2*). Nejdůležitější je kostrový hrob ze severozápadního okraje Prosiměřic-Bohunic, který je pokládán za doklad pronikání slezských vlivů na jižní Moravu (*Kazdová 1982, 120, 128-130, obr. 3*). Z povodí Jevišovky pocházejí i tři hromadné nálezy bronzové industrie. Jeden se měl najít v Kyjovicích, avšak dnes je nezvěstný (*Podborský – Vildomec 1972, 100, 182; Salaš 2005, 350*). V Tvoříhrázi se našla sekera s tulejí a dláto s tulejí z pozdní doby bronzové (*Podborský 1970, 60, 217, Abb. 15:29,30; Říhovský 1992, 241, 269, Taf. 67:956; 75:1204; Salaš 2005, 464-465*). Velatický zlomkový hromadný nález z polohy Panské pole v Prosiměřicích-Bohunicích obsahoval fragmenty seker s tulejí, srpů s jazykovitou rukojetí, náramků a další zlomky (*Říhovský 1963, obr. 20:1-7; Salaš 2005, 379-380, tab. 250B; 251-252; 253A*). Výčet nálezů doplňuje ještě sekerka s tulejí ze stupně H B, která byla nalezena v lese Ruda v Plavči (*Podborský 1968, 114, obr. 10; Říhovský 1972, 207, Taf. 50:745*).

Osídlení ve zbývajících částech našeho regionu je již méně husté. Na břehu Skaličky se jižně od Hostěradic zjistily stopy sídliště a o 200 m dále ještě velatický hrob se třemi nádobami a nožem (*Vitula 1993b, 113*). V povodí Křepičky se objevily dvě velatické osady v Horních Dunajovicích. První byla zjištěna u drůbežárny a druhá při severním okraji obce vpravo od silnice Horní Dunajovice – Trstěnice (*Vitula 1993c, 114*). Jen o málo početnější jsou naleziště popelnicových polí na březích Unanovky. V Suchohrdlích se nacházejí dvě podolská hradiska. První z nich v poloze Deblínek, umístěné na návrší nad Unanovkou, chrání příkré svahy a na jihovýchodní straně ještě dva příkopy. Hradisko Starý Zámek se rozkládá na ostrožně nad stejnou řekou a na jižní a východní straně ho obklopují dva valy a dva příkopy (*Vildomec 1954; Podborský – Vildomec 1972, 96, 213-214, obr. 23:3,4*). V intravilánu Těšetic bylo rozpoznáno velatické sídliště (*Kovárník 1985, 101*) a v katastru obce měly být i stejně staré hroby (*Podborský – Vildomec 1972, 219*). Sídlíště i pohřebiště z přechodného velaticko-podolského období bylo prozkoumáno v Ruské ulici v Těšeticích (*Podborský 1958; 1959*). Výčet nálezů z okolí Unanovky doplňují dvě sekerky s tulejí z Práči (*Podborský – Vildomec 1972, 203*), ale J. Říhovský (1992, 208, Taf. 52:758) uvádí naleziště Dyji nebo Práče. Na levém břehu Dyje se jediné sídliště objevilo v cihelně v Hodonicích, odkud pochází velatický a podolský keramický materiál (*Podborský – Vildomec 1972, 164*). Ojedinelé střepy z období popelnicových polí byly nalezeny i v Tasovicích (*Vildomec 1931, 8*).

V.

MOHYLOVÉ POHŘEBIŠTĚ Z DOBY BRONZOVÉ

MOHYLA 1

Mohyla 1 je umístěna téměř v centru mohylníku a leží jižně od mohyly 4 a severozápadně od největší mohyly 13 (obr. 3 a 5). Podle pozorování V. Podborského šlo o poměrně výraznou mohylu o průměru 11 m a výšce 40 cm. Přibližně ve středu se rýsovala nevýrazná prohlubeň a východně od ní náznaky křížové sondy. Odkryv mohyly č. 1 probíhal ve dvou etapách. Ta první se uskutečnila v červenci 1962 pod vedením V. Podborského a druhá proběhla v červenci 1990 pod vedením S. Stuchlíka.

VÝZKUM V ROCE 1962

Před výzkumem byla v okolí mohyly 1 a v jejím jižním sousedství vyměřena plocha o rozměrech 20 × 17 m, orientovaná podle světových stran. Přes střed mohyly vedl křížový kontrolní blok o šířce 50 cm ve směru S-J (**a**) a V-Z (**b**). Na vyměřené ploše byla provedena nivelace, při níž se měřily rohy odkryvu a křížový profil po metrových vzdálenostech. Nivelace ukázala, že střed mohyly je oproti severnímu úpatí mohyly zvýšen asi o 60 cm, proti jižnímu úpatí o něco méně. Jižní okraj mohyly byl však mnohem méně výrazný. Mohyla je na mírném svahu obráceném od jihu k severu.

V sektoru **A** podél křížového profilu byla umístěna sonda ve tvaru písmene L o délce ramen 6,5 m (S-J) a 8,2 m (Z-V), šířka kratšího ramene činila 1,2 m a delšího 1,5 m (obr. 17). V sektoru **D** rovněž podle křížového profilu byla položena druhá sonda stejného tvaru o délce ramen 13 m (S-J) a 8,2 m (Z-V) a šířce 1,5 m (S-J) a 1 m (Z-V). Další sonda o délce 5,1 m a šířce 1,5 m byla umístěna podél profilu **a** tak, že do sektoru **B** zasahovala v délce 0,6 m a do sektoru **C** v délce 4,5 m. Část kontrolního bloku **b** mezi sektory **A** a **D** byla dodatečně v délce 2,8 m rozebrána. V sektorech **A** a **D** sondy zasahovaly i mimo plášť zkoumaného objektu. V sondách sektoru **A**, **B** a **C** se nezjistily žádné zásahy ani nálezy.

Ve středu mohyly v rohu sektoru **D** se rýsovaly v podloží nejasné, tmavé humozní zásypy, odlišitelné od hnědého šterkového podloží. Na profilu kontrolního bloku **a** se v rohu sektoru **D** jevil zásah šikmo do středu mohyly, odlišující se písčitým charakterem od černého násypu mohyly. Po odstranění části kontrolního bloku **b** mezi sektory **A** a **D** se ukázalo, že tmavý zásyp pod středem mohyly a zásah na profilu jsou pozůstatky úzké sondy, která zasahovala 15 cm do podloží. Směr tohoto zásahu odpovídá mírným járkům na povrchu mohyly, které jsou patrně stopami po úzké křížové sondě.

Také na konci sondy v sektoru **D** podél osy **a** ($a = 530\text{--}610$ cm; $b = 0\text{--}100$ cm) se rýsoval ve žlutavém šterkovém podhůří sytý černý obrazec (bez nálezů), který v dalším horizontu vymizel.

Sondami se zjistilo, že plášť mohyly byl navršen volně, bez použití základního kamenného věnce. Mohyla také neměla žádnou (patrně) vnitřní konstrukci. Tumulus je nasypán ze sytě černé humusové hlíny, velmi kompaktní, takže jakékoliv rozvrstvení není pozorovatelné. Podloží tvořené šterkopískovou terasou je průměrně v hl. 50 cm od dnešního povrchu, střed mohyly je maximálně 90 cm od úrovně podloží, mohyla je tedy převýšena nad okolím o 40 cm. Přesný tvar mohyly nelze určit – patrně šlo o kruh. Průměr dnešního pláště, dle nivelačních výšek v sektoru **D** a **A**, se jevil přibližně kolem 11 m.

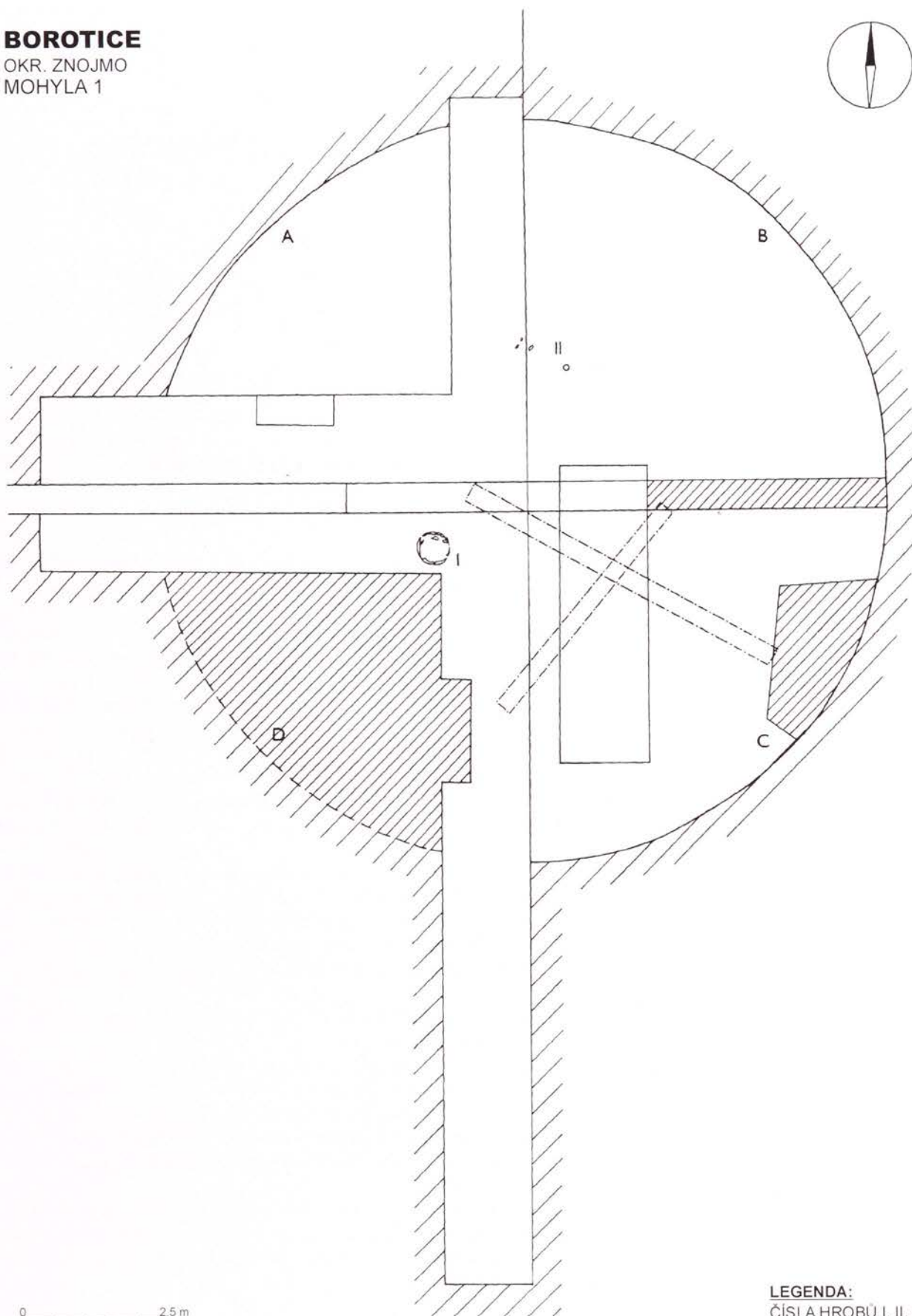
Mohyla 1 byla již otevřena úzkými křížovými sondami, které zanechaly stopy v podloží i na profilech. Není vyloučeno, že ve středu mohyly byl proveden širší zásah, který by naznačovala kamenitá výplň, na profilech však patrný nebyl. V sektoru **D** se objevily střepy nádoby, která by mohla být milodarem z hrobu I. Mohylu datoval V. Podborský na základě této nádoby do věteřovsko-mohylového období.

Hrob 1/I

Poblíž středové části mohyly v sektoru **D** (obr. 17) se v hloubce 0 až 20 cm našly rozptýlené drobné střípky. Blízko středu mohyly ($a = 66$ cm, $b = 157$ cm) v místech, kde na povrchu bylo možno pozorovat nepravidelnou kruhovou proláklinu podobnou mezikruží, se v hl. 16 cm od povrchu narazilo na shluk střepů z amforovitě nádoby (1). Shluk střepů pokračoval i ve druhé vrstvě až po úroveň podloží, kde byl mezi střepy nalezen i bronzový kroužek z několika-

BOROTICE

OKR. ZNOJMO
MOHYLA 1

Obr. 17. Mohyla 1. Celkový plán.

násobného drátu (2). Nádoba i kroužek jsou zřejmě zbytkem hrobu **I**, z něhož se nezachovala kostra.

Popis nálezů:

1. Polovina velké nádoby s válcovitým, ve spodní části prohnutým hrdlem, které je od kulovitého těla odsazeno hranou. Dno je mírně odsazeno. Povrch je mírně drsný, hnědočerný, místy se světle hnědými skvrnami. V. 44 cm; ø okraje 23-24 cm; ø dna 15 cm; neinv. (obr. 18:2).
2. Šest zlomků z bronzového kroužku stočeného z drátu s kruhovým průřezem. ø kroužku 35 mm; ø drátu 2 mm; neinv. (obr. 18:1).

VÝZKUM V ROCE 1990

Při výzkumu v červenci roku 1990 pokračovaly práce na mohyle 1 a byl dokončen kompletní odkryv sektorů **A**, **B** a **C** (obr. 17). Mohyla se jevila poněkud větší než při výzkumu v roce 1962, její průměr byl stanoven na 12 m a výška na 40 cm. Charakter násypu mohyly a podloží se nelišil od poznatků získaných v roce 1962. V západní části sektoru **B** se objevilo několik zlomků špatně zachovaných kostí. Jde zřejmě o zbytek kostrového hrobu **II** bez milodarů, který byl orientovaný patrně ve směru JV-SZ. Z násypu mohyly jsme získali několik střepů, z nichž jeden pochází ze sektoru **B** (1), další ze sektoru **C** (2) a sektoru **D** (3) a kromě toho bylo v násypu ještě několik drobných atypických střípků.

Popis nálezů:

1. Střep z oblého těla velké nádoby. Povrch je hnědý, jemně, odřený. Materiál středně zrnitý (inv. č. 00765-1/90).
2. Střep z těla velké nádoby. Povrch je jemně drsný, odřený, vně světle hnědý, uvnitř tmavohnědý. Materiál zrnitý (inv. č. 00765-2/90).
3. Střep z nádoby s plastickou prstovanou lištou na rozhraní hrdla a těla. Povrch je vně jemně drsný, hnědočerný, uvnitř hlazený, černý. Materiál jemnozrnitý. Neinventováno.

Hrob 1/II

V západní části sektoru **B**, těsně vedle kontrolního bloku **a**, jsme v hloubce 5-10 cm nad podložím objevili několik drobných zlomků špatně zachovaných kostí (obr. 19). Jihovýchodně od kostí ležela menší skupina plochých kostí, které pocházejí patrně z lebky. Jde zřejmě o zbytek kostrového hrobu **II**. Podle polohy jednotlivých kostí lze usuzovat na skrčenou polohu ve směru JV-SZ. Mezi lebkou a kostmi se našlo několik drobných a špatně zachovaných střípků, které se nepodařilo vyvednout.

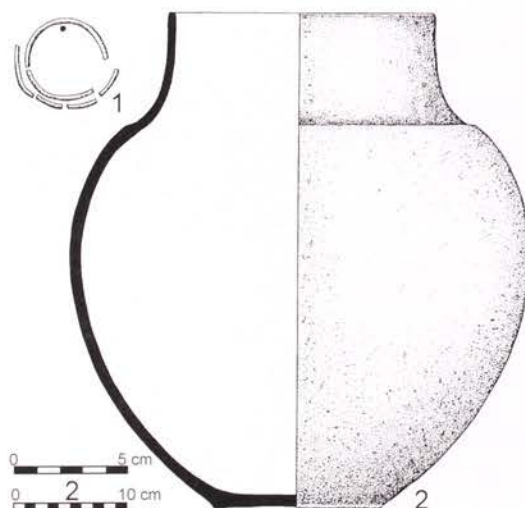
Literatura k mohyle 1:

Podborský 1963; Stuchlík 1979, díl 2, 78-79; tab. 7; 75; 1992, Abb. 17:10-11.

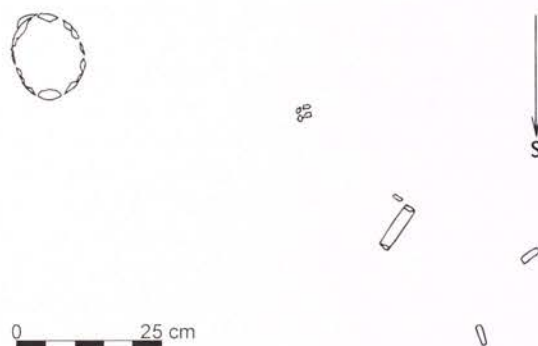
MOHYLA 2

Výzkum mohyly 2 se uskutečnil během sedmé sezóny odkryvu mohylníku v červenci a srpnu 1982. Mohyla se nachází přibližně na západním okraji mohylníku (obr. 3; 5). Jde o neporušenou, středně velkou a výraznou mohylu pravidelného kruhového tvaru. Podle pozorování V. Podborského měla mohyla průměr 16 m a výšku 49 cm. Při terénním výzkumu se jevila nepatrně menší, její průměr byl stanoven na 14 až 15 m a výška nad okolním terénem činila 50 cm.

Násyp mohyly tvořila černá humusovitá hlína, která byla jen velmi slabě promíchaná šterkem a drobnými kameny. Hlína z pláště mohyly je totožná s humusovou povrchovou vrstvou na celé lokalitě, takže lze předpokládat, že k nasypání mohyly byl použit materiál z blízkého okolí. Násyp mohyly byl zcela kompaktní a nepodařilo se rozlišit žádné vrstvy. Rovněž nešlo odlišit vlastní násyp mohyly od původ-

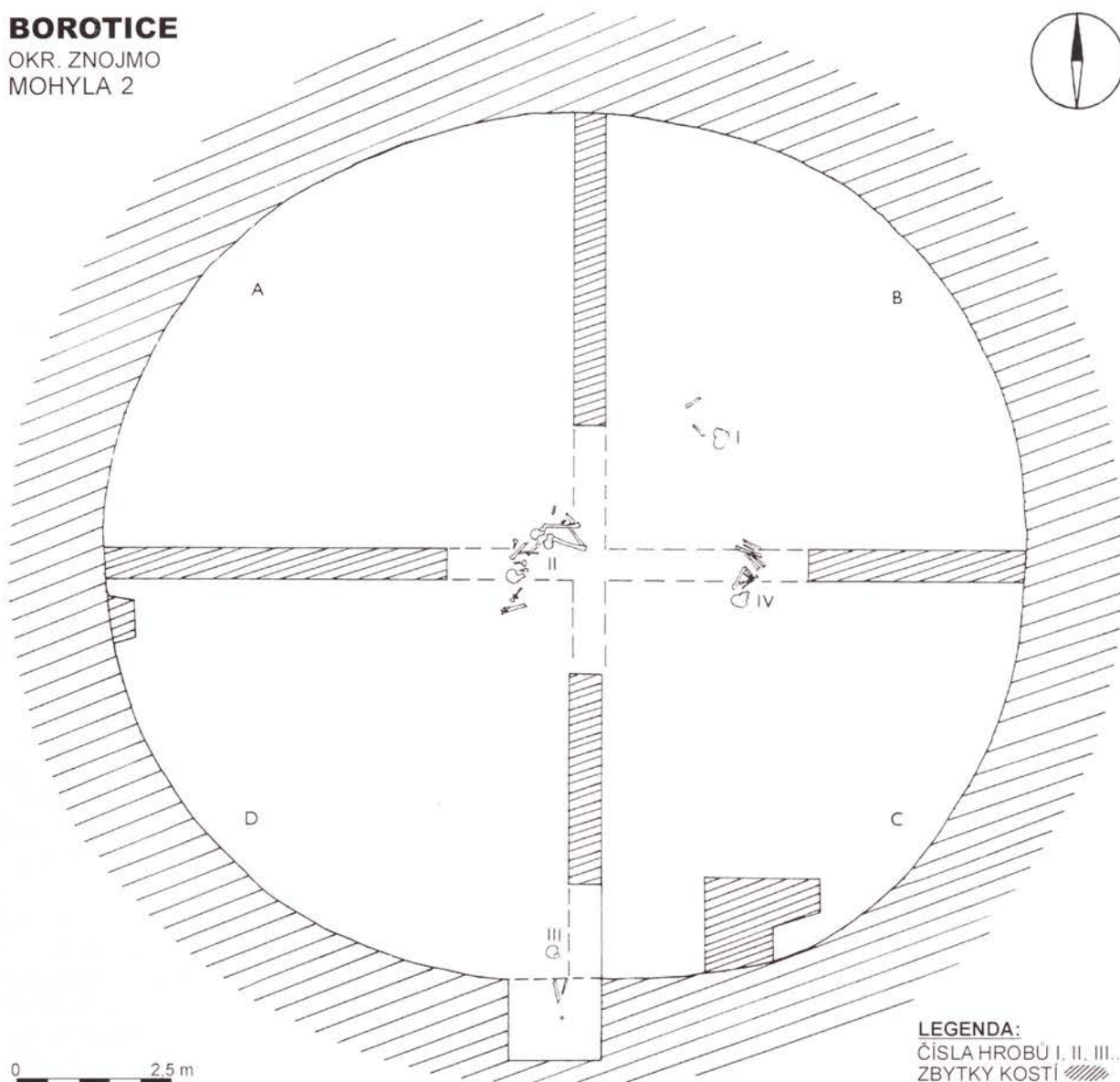
Obr. 18. Mohyla 1. Nálezy z hrobu I.

Obr. 19. Mohyla 1. Plán hrobu II.

BOROTICE

OKR. ZNOJMO
MOHYLA 2

Obr. 20. Mohyla 2. Celkový plán.

ního terénu, protože obsahovaly zeminu stejného složení. Podloží mohyly 2 byla jílovitá hlína a pouze při okrajích mohyly se nacházel štěrkopísek. Ve středové části mohyly úroveň jílové vrstvy poněkud převyšovala štěrk v okrajích. Vrstva podloží humusovité hlíny měla u mohyly č. 2 mocnost 30 až 40 cm. Vzhledem k vyvýšení jílovité vrstvy ve středové části byla humusovitá podloží vrstva v tomto místě poněkud slabší (obr. 20). Při odkryvu mohyly 2 byly ponechány dva bloky, na nichž rostly stromy. První ve tvaru písmene L (max. délky stran 185 a 150 cm) se rozkládal v jižní části sektoru C, druhý o rozměrech 65 × 35 cm v západní části sektoru D. Rozebrán byl kontrolní blok a mezi sektory A, B do délky 225 cm, mezi sektory C, D do délky 175 cm a ještě na jižním okraji mohyly v délce 150 cm. Vně mohyly za sektorem D a kontrolním blokem a jsme kolem hrobu III prozkoumali plochu o rozměrech 150 × 130 cm. Kontrolní blok b se zrušil mezi sektory A, D do délky 230 cm a mezi sektory B, C do délky 355 cm.

Do mohyly byly uloženy celkem čtyři hroby, z nichž tři (I, II, IV) patřily podle stupně zachování antropologického materiálu do přibližně stejného časového období. Spolehlivě datovatelný je pouze hrob II s bronzovými milodary, který je možno zařadit do období věteřovské skupiny. Dále se v blízkosti hrobu IV zjistila ještě skupina zvířecích kostí, jež patrně souvisela s tímto hrobem. Hrob III, který se nacházel v okrajové části mohyly, lze podle orientace a natažené polohy s jistou pravděpodobností zařadit do latěnu. V násypu mohyly se neobjevil žádný keramický, ani jiný materiál.

Hrob 2/I

Hrob I se nalézal v sektoru B poblíž středu mohyly a objevil se v hloubce 30 cm pod povrchem. Kostra zůstala dochována jen velmi špatně a upozornilo na ni hlavně soustředění jemných kořínků. Poměrně dobře zachována zůstala pouze lebka ($a - 195$ až 215 cm; $b - 200$ až 220 cm) a ze zbývajících částí skeletu pouze 2 dlouhé kosti (obr. 21). Lebka spočívala na pravém boku a obličej směřoval k S. Jedna dlouhá kost pocházela patrně z ruky a podle polohy se lze domnívat, že ležela podél těla. Další dlouhá kost, patrně stehenní, ležela téměř kolmo k ose kostry, takže nohy byly patrně silně skrčeny a svíraly s tělem přibližně pravý úhel. Ze skromných zbytků kostry se dalo usuzovat, že zemřelý byl pohřben ve skrčené poloze na pravém boku a orientován JV-SZ s obličejem obráceným k S. Ruce měl aspoň částečně nataženy podél těla a nohy silně skrčeny.

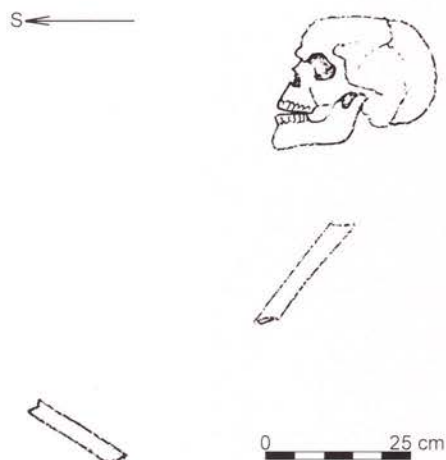
Hrob lze podle stavu dochování kosti datovat do doby bronzové. Bez nálezů.

Hrob 2/II.

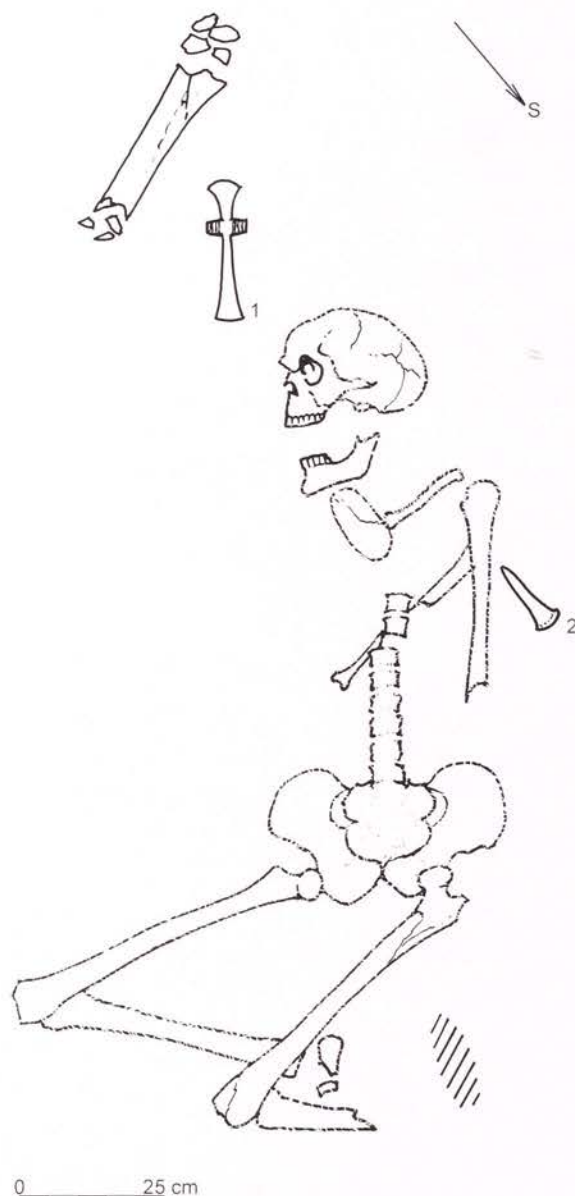
Hrob II byl odkryt ve středové části mohyly v rozích sektorů A a D. Kostra se z větší části nacházela pod kontrolními bloky, takže její odkrytí se mohlo uskutečnit až po prozkoumání celé mohyly a rozebrání kontrolních bloků. Po jejich odstranění se v hloubce přibližně 50 cm pod povrchem objevily pozůstatky velmi špatně dochované kostry, která byla znatelná hlavně soustředěním jemných kořínků, mezi nimiž vystupovaly drobné kousky kostní hmoty. Podle toho se dala rekonstruovat její původní poloha (obr. 22). Zemřelý ležel ve skrčené poloze na pravém boku, orientovaný ve směru JZ-SV. Lebka (sektor D; $a - 10$ až 35 cm; $b - 90$ až 130 cm) spočívala na pravém boku s obličejem obráceným k JVV. Z horních končetin se zachovala pouze ramenní kost levé ruky, která byla natažena rovnoběžně s tělem. Poměrně silně pokrčené nohy svíraly s tělem úhel přibližně 45° . U lebky pohřbeného ležel na boku bronzový sekeromlat (1), který byl delší osou rovnoběžný s pohřbem. Za kostrou u levé ruky se našla bronzová dýka (2), která svým ostřím směřovala k lebce. Ještě dále od kostry za sekeromlatem se přišlo na dlouhou zvířecí kost, kterou lze s velkou pravděpodobností považovat rovněž za masitý milodar z hrobu II.

Popis nálezů:

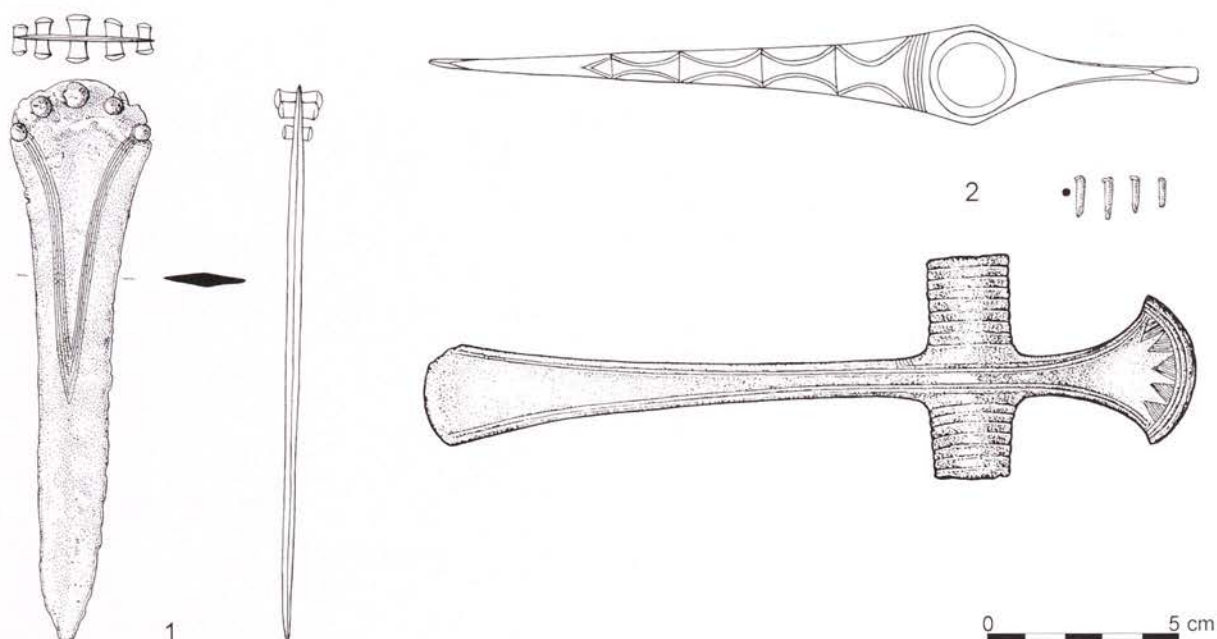
1. Bronzový sekeromlat s dlouhou, štíhlou, k ostří poněkud rozšířenou čepelí, rourkovitou tulejkou a vějířovitě rozšířeným týlem. Čepel i týlová část jsou lemovány dvojicí rýh, jež jsou v týle doplněny ještě pěti malými šrafovanými trojúhelníky. Tulejka je na povrchu příčně rýhovaná. Horní strana je zdobena příčnými rýžkami, mezi nimiž jsou ryté obloučky. Připevnění sekeromlatu na topor zajišťovaly čtyři drobné bronzové hřebíčky kruhového průřezu a s mírně zesílenou hlavičkou. Povrch sekeromlatu je velmi dobře opracován. D. 203 mm; v. tulejky 57 mm; max. ϕ tulejky 23 mm; d. hřebíčku 8 až 11 mm; ϕ hřebíčku 2 mm; inv. č. 00765-1/82 (obr. 23:2).

Obr. 21. Mohyla 2. Plán hrobu I.

Obr. 22. Mohyla 2. Plán hrobu II.

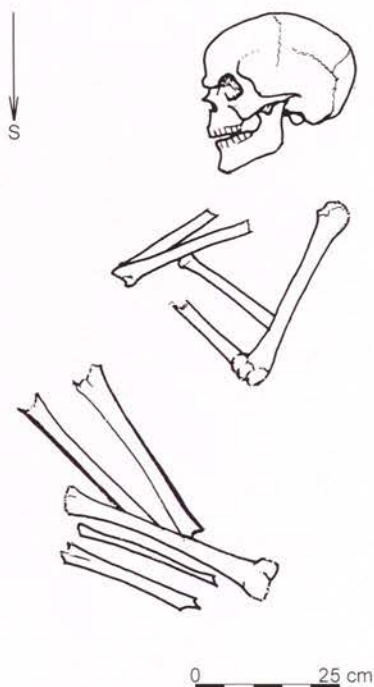

Obr. 23. Mohyla 2. Nálezy z hrobu II.

2. Bronzová dýka s rozšířeným oválným týlem a pěti masivními nýty. Konkávní čepel s výrazně zašpičatělým a poněkud poškozeným hrotem je střežovitě hraněná. Od vnějších nýtů jdou pětinasobné konkávní pásy rýh, které se sbíhají v polovině. Povrch dýky je velmi dobře opracován. D. 147 mm; š. v. týlu 37 mm; max. s. 4 mm; ø nýtů 4 až 5,5 mm; d. nýtů 8 až 13 mm; inv. č. 00765-2/82 (obr. 23:1).
3. Dva drobné, značně poškozené zlomky bronzové jehlice nebo jehly. Inv. č. 00765-3/82.

Hrob 2/III.

Hrob III se nacházel v jihovýchodním rohu sektoru D v okrajové části mohyly a byl zapuštěn do podložní humusové vrstvy, kde se v hloubce 40 cm narazilo na lebku (a – 610 až 625 cm; b – 45 až 60 cm). Po ukončení výzkumu sektoru bylo nutno v tomto místě mohyly rozšířit na jih o 130 cm. V rozšířeném prostoru jsme zjistili pozůstatky dvou dlouhých kostí ležících rovnoběžně vedle sebe. Další části kostry se již nedochovaly a nezjistily se ani žádné milodary. Podle špatně dochovaných zbytků kostry se zdá pravděpodobné, že kostra spočívala na štěrkopískovém podloží v natažené poloze na zádech ve směru SSZ-JJV. Zbytky stehenních kostí (?) ležely rovnoběžně vedle sebe. V místě pravděpodobného původního uložení lýtkových kostí jsme našli jeden drobný atypický střep (1) pro bližší datování nepoužitelný. Pravděpodobná poloha na zádech a uložení hrobu v okrajové části mohyly a jeho orientace spíše naznačují datování do latěnu.

Obr. 24. Mohyla 2. Plán hrobu IV.

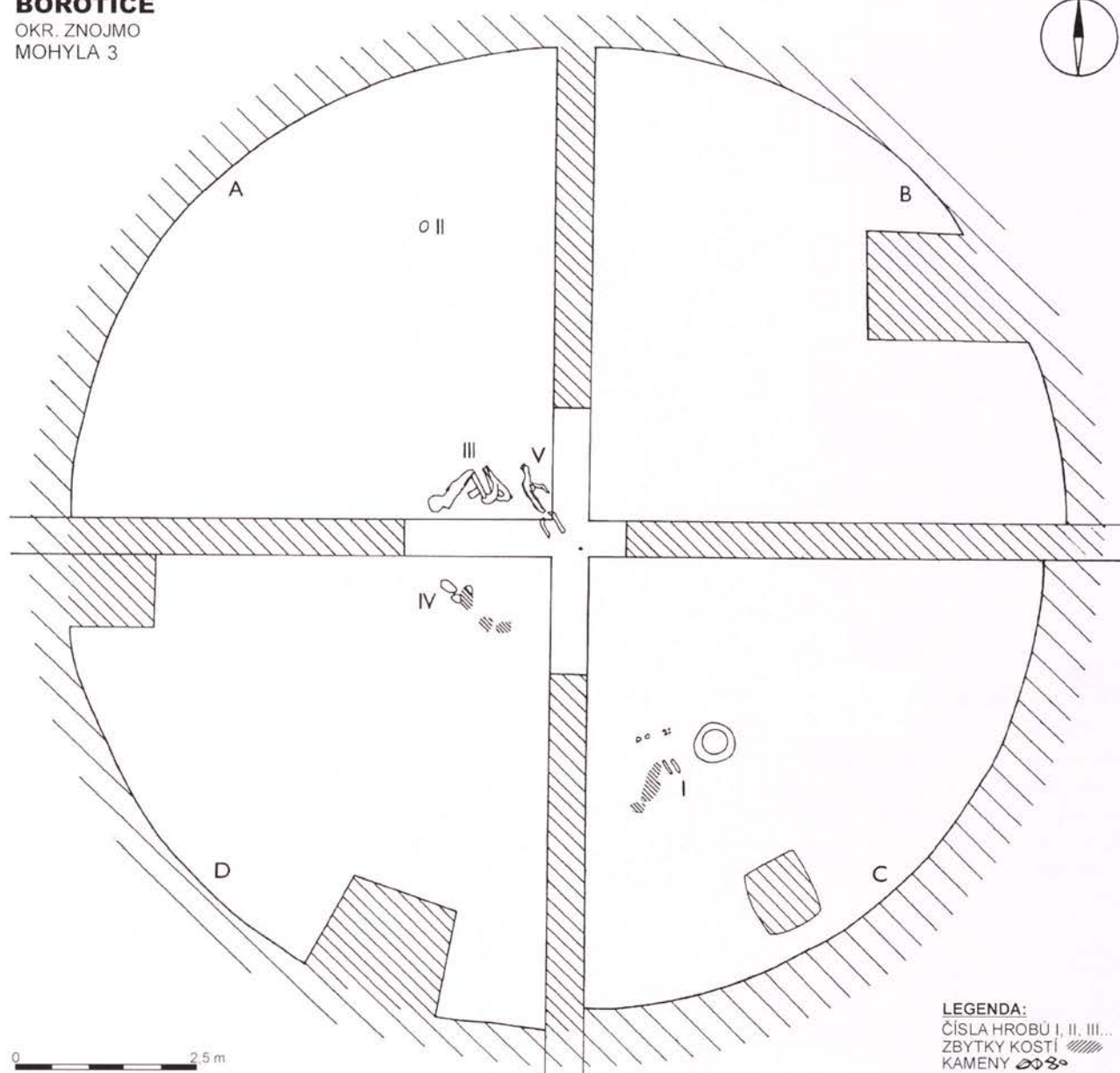
Popis nálezů:

1. Malý atypický střep ze spodku nádoby. Povrch je tmavohnědě hladený, otřený. Materiál středně zrnitý. Inv. č. 00765-4/82.

Hrob 2/IV.

Vedle kontrolního bloku a se v sektoru C objevily v hloubce 70 cm pod povrchem mohyly stopy po lidských kostech. Hrob nemohl být prozkoumán, protože zasahoval pod kontrolní blok. K prozkoumání se přistoupilo až po ukončení prací na mohyle, kdy se mohla rozebrat příslušná část kontrolního bloku. Při jeho rozebírání se v hloubce 20 až 25 cm pod povrchem mohyly, to znamená přibližně 30 cm nad úroveň vlastního hrobu, vyskytly zvířecí kosti, které ležely přibližně 60 cm západně od pozůstatků kostry. Šlo o části žeber a ploché kosti z většího zvířete.

Vlastní hrob se nacházel v hloubce 55 až 70 cm pod povrchem mohyly (obr. 24). Poměrně dobře zachovaná kostra ležela ve skrčené poloze na pra-

Obr. 25. Mohyla 3. Celkový plán.

vém boku, orientovaná ve směru JJZ-SSV. Lebka (a – 235 až 260 cm; b – 40 až 65 cm) spočívala na pravém boku s obličejem obráceným k SVV. Jedna ruka (patrně pravá) byla natažena podél těla a v lokti ohnuta do pravého úhlu před tělem. Druhá ruka ležela silně skrčena před tělem. Levá stehenní kost svírala s tělem přibližně pravý úhel, zatímco pravá stehenní kost byla přitažena téměř až k tělu a obě holenní kosti ležely podél stehenních.

Vzhledem k tomu, že přímo nad hrobem rostl silný akát, nepodařilo se lebku a většinu kostí vypreparovat vcelku, poněvadž byly ve značné míře prorostlé drobnými akátovými kořínky, které kostní hmotu velmi silně poškodily. Z celkové hloubky hrobu (70 cm pod povrchem) lze usuzovat na to, že hrob nebyl uložen na úrovni původního terénu, ale byl alespoň částečně zapuštěn do humusovitého podloží mohyly. Naznačuje to i skutečnost, že celková výška mohyly nad okolním terénem činí 50 cm, kdežto hloubka hrobu od povrchu mohyly dosahovala celkem 70 cm.

V hrobu IV nebyly zjištěny žádné milodary kromě několika zvířecích kostí, které byly nalezeny nad úrovní hrobu v násypu mohyly.

Literatura k mohyle 2:

Stuchlík 1984, 28-29; 1988, 270, obr. 4:3,10; 1990a, 136, obr. 8:4-5, 9:1-2; 1990b, 166, Taf. II:C; 1992, 24, Abb. 11, 18:2-3; Stuchlíková 1990, obr. 2:2.

Obr. 26. Mohyla 3. Plán hrobu I.

MOHYLA 3

Výzkum mohyly č. 3 proběhl v průběhu jedenácté sezóny odkryvu mohylníku v červenci a srpnu 1986. Mohyla, která se rozkládá na západním okraji mohylníku (obr. 3; 5), měla pravidelný kruhový tvar o průměru dosahujícím 13,5 m a její výška převyšovala okolní terén o 45 cm. Velikost mohyly se jevila mnohem menší oproti pozorování V. Podborského, který naměřil objekt o průměru 18 m. Mohyla nemohla být prozkoumána celá, protože na její ploše nebyly vykáceny všechny stromy, takže v okrajových částech sektorů **B**, **C** a **D** zůstaly na čtyřech místech menší neodkryté plochy. Násyp tělesa tvořila obdobně jako na celém mohylníku sytě černá humusovitá hlína a podloží štěrkopísek.

V rámci mohyly (obr. 25) se podařilo objevit pět hrobů, z nichž hrob **I** byl umístěn v sektoru **C**, hroby **II** a **III** v sektoru **A**, v němž se našel i hrob **V**, který však částečně zasahoval do kontrolního bloku **a** i **b**. Pozůstatky hrobu **IV** se zjistily v sektoru **D**. Vzhledem k tomu, že hroby **III** a **IV** ležely v těsné blízkosti kontrolního bloku a hrob **V** částečně do něho zasahoval, bylo nutno ve středové části kontrolní bloky rozebrat, aby se zjistilo, zda se v těchto místech nenacházejí další nálezy. Kontrolní blok **a** mezi sektory **A**, **B** se zrušil do délky 180 cm, mezi sektory **C**, **D** do délky 185 cm. Kontrolní blok **b** mezi sektory **B**, **C** do délky 100 cm a mezi sektory **A**, **D** do délky 225 cm. Uvnitř mohyly zůstaly na čtyřech místech neprozkoumané plochy, na nichž stály stromy. Uprostřed vnějšího oblouku sektoru **B** zůstal blok 120-220 × 150 cm. V sektoru jeden blok o rozměrech 120 × 100 navazoval v západní části na kontrolní blok **b**. V jižní části vnějšího oblouku sektoru **D** zůstal blok o rozměrech 150-180 × 150 cm. Poslední neprozkoumaná plocha o rozměrech 100 × 85 cm zůstala poblíž vnějšího oblouku v jihovýchodní části sektoru **C**.

Hroby **I** a **III** lze spolehlivě přisoudit větrovské skupině ze starší doby bronzové, pravděpodobně stejně je možno klasifikovat hroby **II** a **IV**, zatímco poslední hrob **V** můžeme datovat do doby laténské.

Obr. 27. Mohyla 3. Nálezy z hrobu I (2-3) a III (1).

Hrob 3/I

Přibližně uprostřed sektoru C se v hloubce 20-25 cm pod povrchem objevily první střepy. Při dalším snižování úrovně mohyly se ukázalo, že uvolněné zlomky pocházejí z velké nádoby (1), která ležela v hloubce 20-40 cm ($a = 274-324$ cm; $b = 164-214$ cm). Asi 5-10 cm pod dnem nádoby se jihozápadně od nádoby narazilo na stopy velmi špatně dochované kostry (obr. 26). Dvě dlouhé kosti ležely rovnoběžně vedle sebe orientované ve směru JZ-SV. Vedle nich se rozkládala hustá kumulace jemných kořínků a fragment další dlouhé kosti, což by mohl být pozůstatek skeletu zemřelého. V místě, kde zřejmě původně ležela hlava, se našlo i několik zlomků zubů. V takovém případě by kostra spočívala na pravém boku ve směru JJZ-SSV s obličejem obráceným k V až JV. Celková hloubka pohřbu dosahovala 50-60 cm pod povrchem mohyly. Severně a severozápadně od nohou se v hloubce 65 cm našly střepy z další nádoby (2).

Popis nálezů:

1. Poškozená zásobnice s prohnutým hrdlem, které je odsazeno hranou od široce vyklenutého těla s rovným dnem. K nádobě patří i střepy ze zaobleného a ven vyhnutého okraje. Povrch je hnědočerný, na hrdle a uvnitř vyhlazený, na těle jemně drsný. Zach. v. 32 cm; ϕ dna 12 cm; ϕ okraje 24 cm; rekonstruovaná v. 42 cm; inv. č. 00765-1/86 (obr. 27:3).
2. Střepy z hrnce se zaobleným, ven vyhnutým okrajem, prohnutým hrdlem a oble klenutým tělem. Na okraji je zachován jeden lalok. Povrch je hnědý až hnědočervený, jemně drsný. ϕ okraje 16 cm; inv. č. 00765-2/86 (obr. 27:2).

Hrob 3/II

Hrob II se nacházel v severovýchodní části sektoru A (obr. 25) v hloubce 35-40 cm pod povrchem. Kostra byla zcela strávená a její existenci signalizovala pouze kumulace jemných kořínků v místě lebky, z níž se zachovalo jen několik drobných zlomků ze zubů ($a = 425$ cm; $b = 200$ cm).

Hrob lze podle stavu dochování kostí zařadit do doby bronzové. Bez nálezů.

Hrob 3/III

Hrob III byl uložen v centru mohyly v sektoru D v hloubce 67 až 73 cm pod povrchem. Kostra se téměř nezachovala a její polohu prozrazovala pouze spleť jemných kořínků kopírujících některé kosti (obr. 28). Tato plocha se rozprostírala ve směru JZ-SV. Při okraji jihozápadní části se našla jehlice (1) a při okraji jihovýchodní části zlomek zubu. U tohoto však není zcela jisté, zda nemůže pocházet i z vedle ležícího pohřbu V.

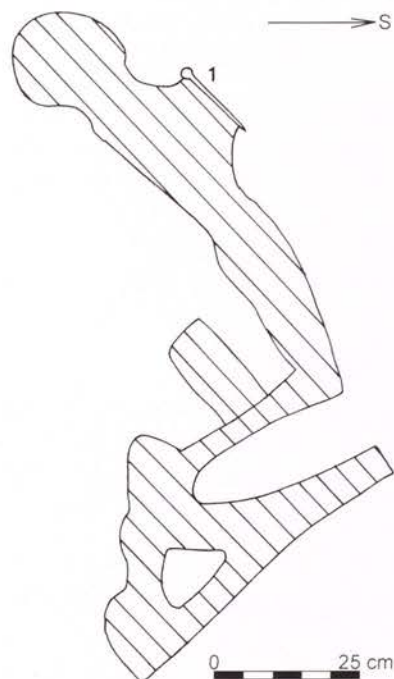
Popis nálezů:

1. Bronzová jehlice s kulovitou, šikmo provrtanou hlavicí a jehlou kruhového průřezu. Hlavice je zdobena třemi pásy krátkých šikmých rýžek, ale v každém pásu jsou rýžky jinak směřovány. Krček jehlice je zdoben obvodovými rýžkami. D. 150 mm; ϕ hlavice 18 mm; ϕ jehly 3 mm; inv. č. 00765-3/86 (obr. 27:1).

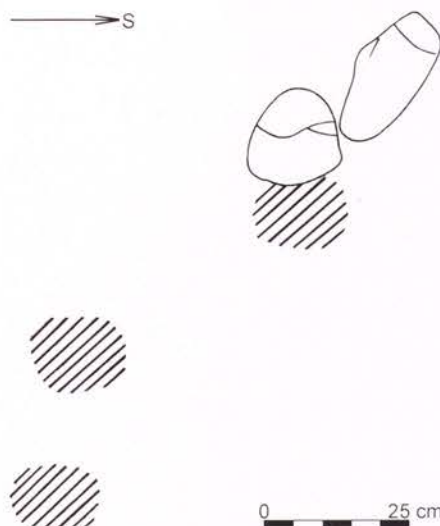
Hrob 3/IV

Ve středové části mohyly se v sektoru D narazilo v hloubce 57 cm na dva velké kameny (křemeny). Těsně vedle nich ležely pozůstatky lebky (obr. 29), z níž se zachovala pouze hustá spleť jemných kořínků a mezi nimi několik drobných zlomků zubů ($a = 131-145$ cm; $b = 72-88$ cm). Jihovýchodně od nich se ve vzdálenosti 30 až 65 cm objevila ještě dvě další místa s velkou koncentrací jemných kořínků, které by mohly být zbytkem těla zemřelého. Celková délka plochy s kořínky činila 80 cm. V takovém případě by šlo o pohřeb orientovaný patrně ve směru JV-SZ.

Bez nálezů.

Obr. 28. Mohyla 3. Plán hrobu III.

Obr. 29. Mohyla 3. Plán hrobu IV.

Hrob 3/V

Ve středové části mohyly 3 v sektoru **D** se v hloubce 65 cm pod povrchem narazilo na pozůstatky velmi špatně zachované kostry (obr. 25). V původním stavu zůstaly pouze stehenní kosti, které ležely rovnoběžně vedle sebe, a dále se zachovaly části loketní a vřetenní kosti patrně z pravé ruky. Zbývající část kostry se dala určit podle husté spleti jemných kořínků. Podle zbytků kostry můžeme předpokládat, že zemřelý ležel v natažené poloze na zádech a byl orientován SZ-JV. Přibližně v místě pravého ramene se našla železná spona.

Hrob je datován do latenského období.

Literatura k mohyle 3:

Stuchlík 1989; 1990a, 136, obr. 9:3,4,8.

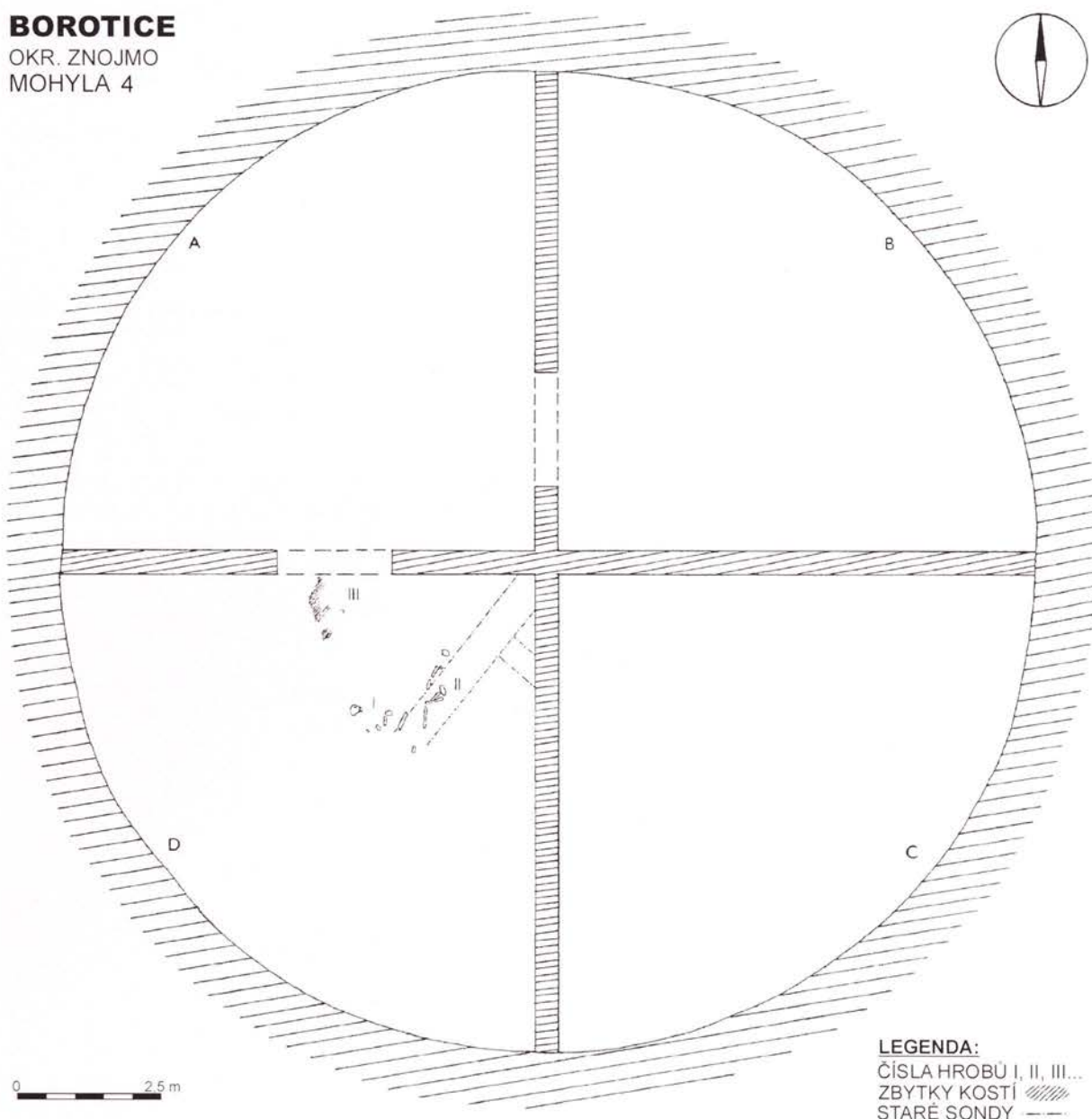
MOHYLA 4

Výzkum mohyly 4 se uskutečnil během desáté sezóny odkryvu mohylníku v červenci a srpnu 1985. Mohyla se nachází v severní části mohylníku (obr. 3; 5) a značně utrpěla při vichřici, která se přehnala nad akátovým lesem v Boroticích na podzim roku 1984. Prakticky všechny stromy v prostoru mohyly byly vyvráceny z kořenů, takže usku-
tečněný výzkum měl vlastně charakter záchranné akce.

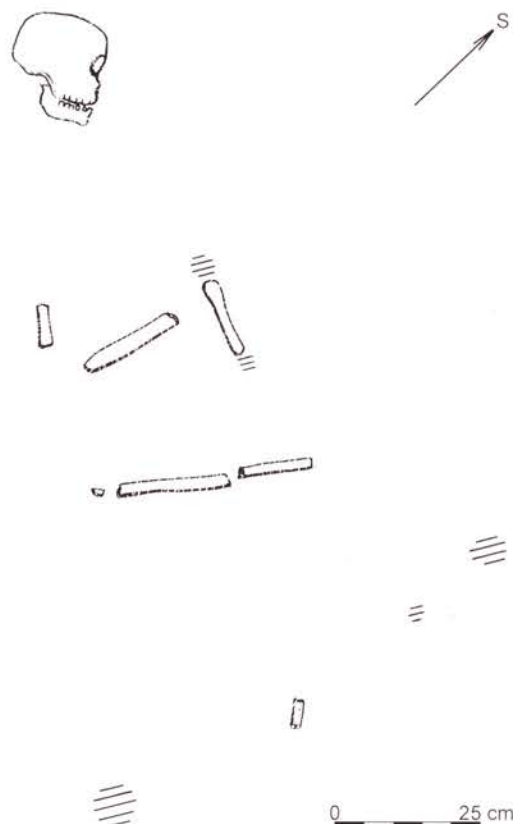
BOROTICE

OKR. ZNOJMO

MOHYLA 4

Obr. 30. Mohyla 4. Celkový plán.

Obr. 31. Mohyla 4. Plán hrobu I.

V mohyle 4 byly objeveny celkem tři kostrové hroby umístěné v sektoru **D**. Podle stupně zachování antropologického materiálu patřily všechny hroby do stejného časového období. Spolehlivé datování umožnil pouze hrob **III**, který obsahoval bronzový náramek a je možno ho zařadit do období věteřovské skupiny.

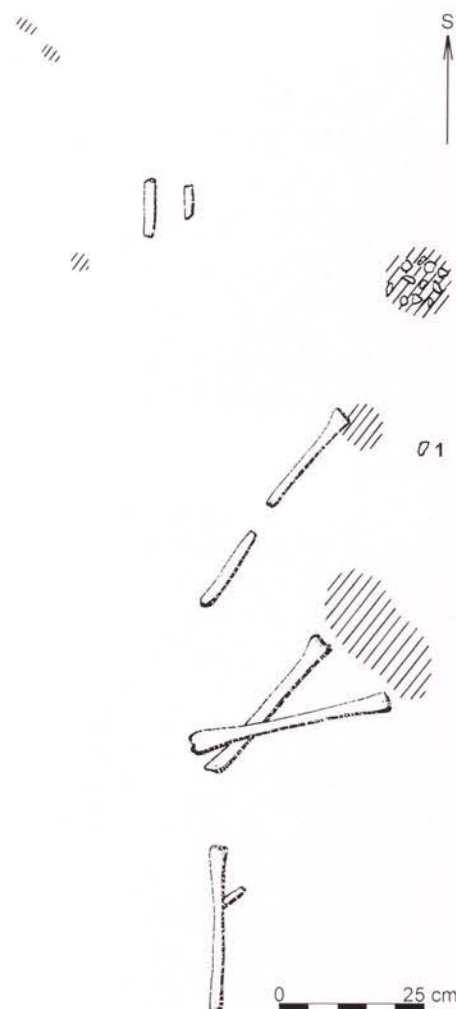
V mohyle jsme nezjistili žádné další objekty a rovněž se neobjevil ani žádný střeptový materiál, ať již v podložní černé humusovité vrstvě, nebo v černé humusovité hlíně pláště mohyly. V středové části sektoru **D** byly zachyceny i pozůstatky staré křížové sondy. Rozpoznatelná byla pouze část sondy o šířce přibližně 60 cm a délce 315 cm, orientovaná SV-JZ. Na ní se v pravém úhlu napojovala další část sondy široká přibližně 45 cm a dlouhá 90 cm, orientovaná SZ-JV. Její původ není znám a lze předpokládat, že nemá souvislost s výzkumem, který na lokalitě provedl při objevení mohylníku v polovině 19. století M. Trapp.

Hrob 4/I

Na hrob **I** jsme narazili v sektoru **D** v hloubce přibližně 35 cm pod povrchem. Kostra byla z větší části strávená a částečně zachovány zůstaly pouze lebka a dlouhé kosti končetin (obr. 31). Podle dochovaných zbytků lze konstatovat, že kostra ležela na levém boku, orientovaná SZZ-JVV, s obličejem obráceným k SVV. Z lebky zůstaly zachovány pouze zuby a drobné zlomky plochých kostí lebky. Vlastní kostra byla rovněž značně strávená a dochovány zůstaly pouze drobné fragmenty a zlomečky kostí ležící uprostřed husté spleti jemných kořínků. Tyto signalizovaly přítomnost kostí a v některých případech

Mohyla 4 má výrazný pravidelný kruhový tvar, který se velmi dobře rýsoval na severní straně, zatímco na jižní částečně splýval s přirozeným spádem terénu. Průměr mohyly činil přibližně 17 m a výška asi 45 cm, což je zcela v souladu s pozorováním V. Podborského. Ve středové části mohyly se nevýrazně jeví stopy po starší, patrně křížové sondě, která měla osy přibližně ve směru SV-JZ a ZS-JV (obr. 30). V jihovýchodní části mohyly se nevýrazně rýsovala v plášti mohyly i stopa po nevelké jámě.

Násyp mohyly tvořila černá humusovitá hlína slabě promíchaná drobnými kameny a štěrskem. Zemina z pláště je totožná s hlínou na celé lokalitě, takže lze předpokládat, že pro navršení mohyly byl použit materiál z blízkého okolí. Násyp mohyly byl zcela kompaktní a nepodařilo se v něm rozpoznat žádné vrstvy. Rovněž se nepodařilo odlišit vlastní násyp mohyly od původní nadložní vrstvy, protože obsahovaly stejný materiál. Podloží mohyly bylo značně nerovné a tvořil je štěrkopísek terasy obdobně jako pod jinými mohylami, jen místy byly menší skvrny tvořené jílovými naplaveninami. Kontrolní blok **a** mezi sektory **A**, **B** se skryl v délce od 130 do 330 cm, blok **b** mezi sektory **A**, **D** v délce od 270 do 470 cm.

Obr. 32. Mohyla 4. Plán hrobu II.

Obr. 33. Mohyla 4. Plán hrobu III.

jen podle nich šlo určit aspoň přibližnou polohu jednotlivých kostí. Jedna ruka ležela patrně podél těla, druhá byla skrčena v lokti. Jedna z nohou byla skrčena, druhá se vůbec nedochovala. Malé fragmenty kostí a malé ostrůvky s hustou spleť jemných kořínků a miniaturních zlomečků kostí se našly v malé vzdálenosti na východ od kostry, což naznačuje možnost sekundárního porušení hrobu, a tím i zpochybnění výše uvedené polohy a orientace kostry.

Podle stavu dochování kostí lze hrob patrně datovat do doby bronzové, ačkoliv orientace by spíše naznačovala datování do latěnu. Bez nálezů.

Hrob 4/II

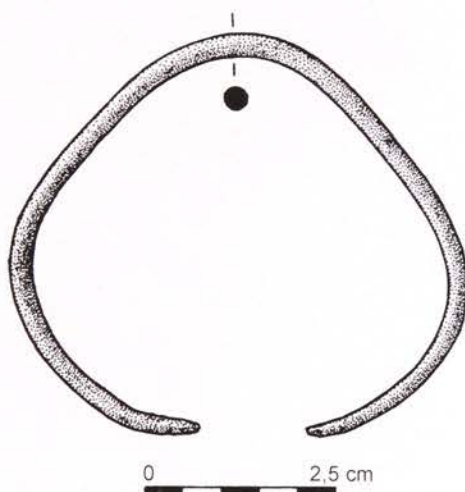
Hrob II jsme objevili ve středové části sektoru D v hloubce 55-60 cm pod povrchem. Jeho existenci však signalizovaly již drobné zlomky kostí ve vrstvách nad hrobem. Ze silně strávené kostry zůstaly částečně zachovány pouze lebka a dlouhé kosti končetin (obr. 32). Kostí se zachovaly většinou ve formě až miniaturních zlomků ležících uprostřed husté spleti jemných kořínků, které do jisté míry umožnily stanovit aspoň přibližnou polohu kostí. Podle dochovaných zbytků lze konstatovat, že kostra ležela ve skrčené poloze na pravém boku, orientovaná přibližně SSV-JJZ. Jedna ruka byla natažena zhruba podél těla, druhá se nedochovala. Nohy byly mírně skrčené. Další fragmenty kostí a drobné ostrůvky s miniaturními zlomečky kostí uprostřed husté spleti jemných kořínků se rozkládaly ještě v malé vzdálenosti severozápadně od lebky. Umístění kostí na poněkud větší ploše navozuje dojem sekundárně porušeného hrobu. Milodary zastupoval pouze rohovecový ústěp ležící zhruba v místě hrudi (1). Podle stavu dochování kostí lze hrob datovat do doby bronzové, ačkoliv orientace nevylučuje i zařazení do doby laténské.

Popis nálezů:

1. Nevelký rohovecový nepatinovaný a neretušovaný ústěp (inv. č. 00765-1/85).

Hrob 4/III

Hrob III se objevil rovněž v sektoru D, a sice při jeho severním kontrolním bloku, přibližně v hloubce 45-55 cm. Kostra byla prakticky celá strávená. Její přítomnost a polohu bylo možno rozpoznat jen na základě velkého soustředění jemných vlasových kořínků. Že skutečně jde o pozůstatky kostry, prokázaly nepatrné zlomečky kostí nacházející se uprostřed husté spleti jemných kořínků a rovněž poměrně dobře zachované zuby, nalezené mezi kořínky v místě původního uložení lebky (obr. 33). Podle dochovaných zbytků a spleti jemných kořínků se dalo usoudit, že kostra ležela s největší pravděpodobností ve skrčené poloze na pravém boku. Nohy byly v kolenou skrčeny přibližně do pravého úhlu. Kostra byla orientována zhruba JJV-SSZ. Na ruce nebo u ní ležel drobný bronzový náramek (1). Hrob patří do období věteřovské skupiny.

Obr. 34. Mohyla 4. Náramek z hrobu III.

Popis nálezů:

1. Náramek zhotovený z bronzové tyčinky kruhového průřezu, která se ke koncům zužuje. Náramek má sedlovitý tvar s výrazným zaoblením v horní části a v bočních částech a s neuzavřenými zúženými konci. $\varnothing$ náramku 60 x 53 mm; $\varnothing$ tyčinky – 3 mm; inv. č. 00765-2/85 (obr. 34).

Literatura k mohyle 4

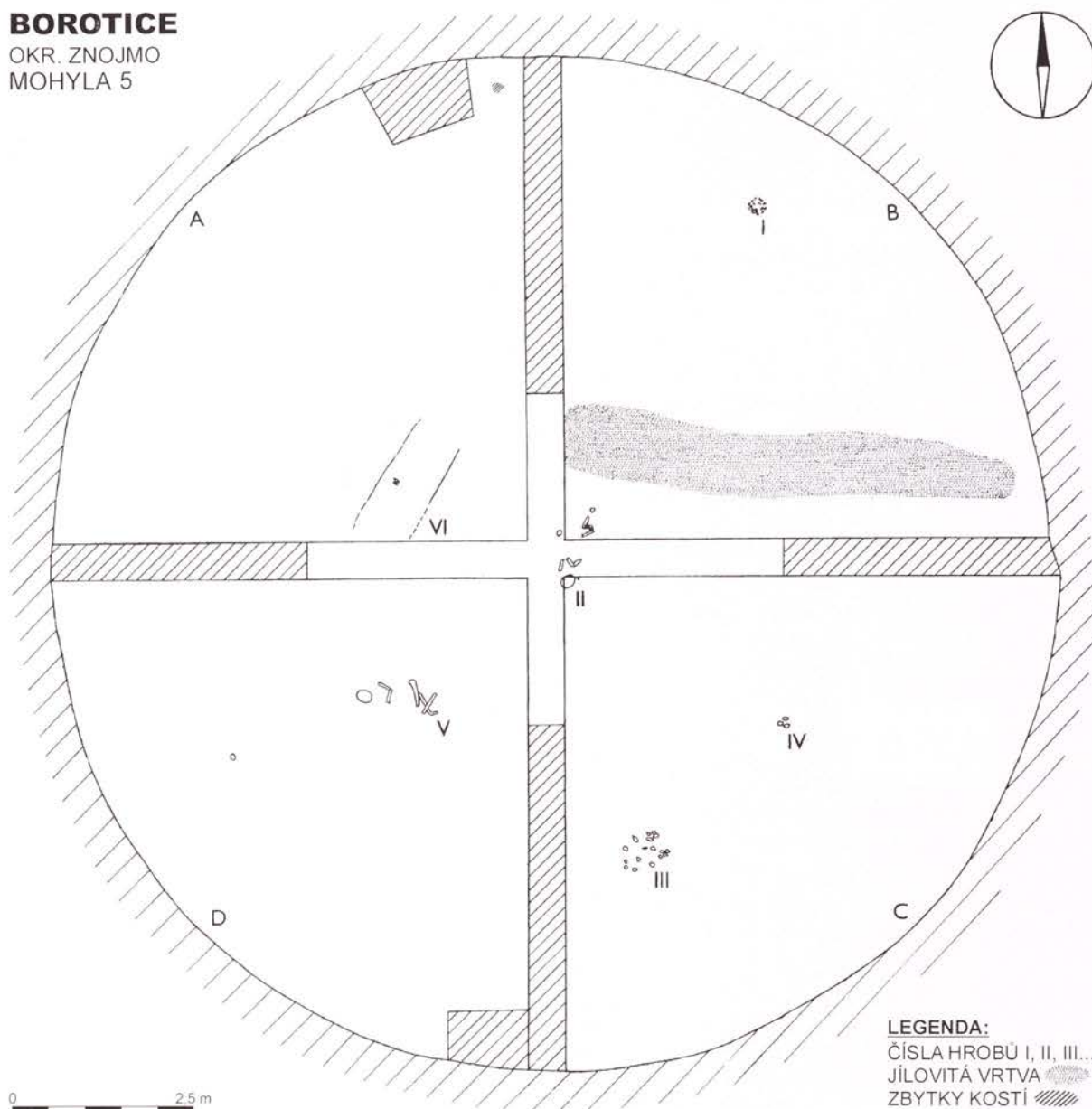
Stuchlík 1987b, 30, tab. 3.

MOHYLA 5

Výzkum mohyly 5 byl proveden v rámci desáté sezóny odkryvu mohylníku v červenci a srpnu 1985. Rozkládá se přibližně ve středu mohylníku, jihozápadně od mohyly 6 (obr. 3 a 5). Mohyla 5 je středně velký, poměrně výrazný útvar pravidelného kruhového tvaru o průměru 13,5 m ve směru Z-V a 14 m ve směru S-J (obr.

BOROTICE

OKR. ZNOJMO
MOHYLA 5

Obr. 35. Mohyla 5. Celkový plán.

35). Je to poněkud více než u V. Podborského, který stanovil průměr objektu na 12 m. Výška oproti okolnímu terénu dosahovala 28 cm. Povrch mohyly zůstal neporušen.

Násyp mohyly tvořila sytá černá humusovitá hlína jen velmi slabě promíchaná štěrkem a drobnými kameny. Zemina z pláště mohyly je totožná s povrchovou humusovitou hlínou na celé lokalitě, takže je pravděpodobné, že pro navržení objektu byl použit místní materiál. Podloží pod mohylou tvořil převážně štěrk. V jižní části sektoru B se přibližně ve směru Z-V táhl pruh jílu promíchaný štěrkem, jehož šířka na místy přesahovala 1 m. Na několika dalších místech byly menší jílové čočky. Při okrajích mohyly bylo podloží v hloubce přibližně 40 cm, ve středové části dosahovalo až 70 cm od povrchu mohyly. Násyp mohyly byl zcela kompaktní a nepodařilo se odlišit žádné vrstvy. Rovněž se nepodařilo rozlišit násyp tělesa mohyly od původního humusovitého podložního terénu, protože obsahoval stejnou zeminu. Kontrolní blok a jsme na obě strany rozebrali do délky 225 cm, blok b na obě strany do délky 325 cm. Plocha mohyly nebyla prozkoumána kompletně, protože při severním okraji sektoru A zůstal blok o rozměrech 115-150 × 75-90 cm. V jihovýchodním rohu sektoru D navazovala na kontrolní blok a neprozkoumaná plocha o rozměrech 120 × 65 cm.

Obr. 36. Mohyla 5. Plán hrobu II.

Násyp mohyly

V násypu mohyly 5 jsme našli několik dalších artefaktů. V sektoru A ($a = 270$ cm; $b = 435$ cm; $hl. = 50$ cm) se objevily fragmenty vlasové ozdoby (1). Na různých místech mohyly se našly ještě dva střepy (2,3) a rohovecový úštěp (4). Jejich datování není jisté a snad jen u jednoho střepu (2) lze předpokládat datování do latěnu. Kromě toho pochází z mohyly ještě osm atypických střepů z různých nádob. V severovýchodním rohu sektoru A ($a = 645$ cm; $b = 65$ cm) se našla malá kumulace jemných kořínků, ale není jisté, zda pochází z lidské nebo zvířecí kosti.

Popis nálezů:

1. Tři zlomky ze středně velké vlasové ozdoby z dvojitého drátu kruhového průřezu. $\varnothing$ drátu 1 mm; inv. č. 00765-9/84 (obr. 37:1).
2. Střep z velké nádoby s ovaleným okrajem a s prohnutým hrdlem. Povrch je jemně drsný, zvenku šedý, zevnitř okrově šedý. Materiál jemnozrný s příměsí zrněk písku a tuhy. $\varnothing$ okraje cca 32 cm; inv. č. 00765-10/84 (obr. 37:3).
3. Střep z oblé výdutě menší nádoby. Povrch je jemně drsný, hnědošedý, odřený. Materiál jemnozrný. Inv. č. 00765-11/84.
4. Menší úštěp. Inv. č. 00765-12/84.

Objekt 5/I

V severní části sektoru B se v hloubce 20 cm pod povrchem objevila skupinka střepů, které pocházejí ze tří nádob (1-3). Pravděpodobně jde o zbytky milodarů z porušeného hrobu I se strávenou kostrou, který lze jednoznačně datovat do starší doby bronzové.

Popis nálezů:

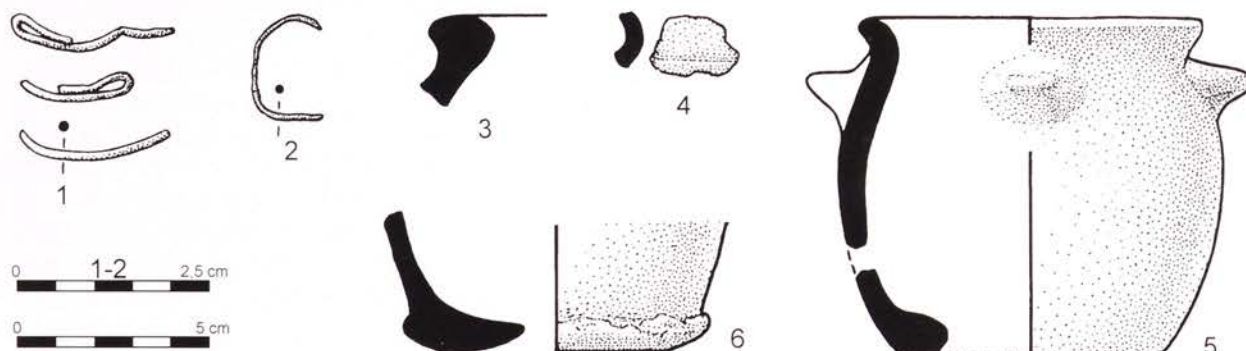
1. Střepy z nádoby se zaobleným, ven vyhnutým okrajem, prohnutým hrdlem, vejčitým tělem a ostře nasazeným dnem. Pod hrdlem jsou nasazené výrazné, horizontálně protažené výčnělky (zachovány 3). Povrch je jemně drsný, místy silně odřený, hnědý až hnědočervený. Materiál středně zrnitý. $\varnothing$ okraje 9 cm; inv. č. 00765-1/84 (obr. 37:5).
2. Čtyři spleené střepy z oblé výdutě větší nádoby. Povrch je jemně drsný, uvnitř šedý, vně hnědošedý. Materiál středně zrnitý. Inv. č. 00765-2/84.
3. Střep ze spodku nádoby s kónickou stěnou a výrazně prstováním odsazeným dnem. Povrch je drsný, šedohnědý. Materiál středně zrnitý. $\varnothing$ dna 9 cm; inv. č. 00765-3/84 (obr. 37:6).

Hrob 5/II

Ve středové části mohyly v sektorech B a C byly zjištěny zbytky velmi špatně dochovaného kostrového hrobu II, který ležel těsně nad podloží (obr. 36). Z kostry zůstala zachována pouze část lebky a malé fragmenty dlouhých kostí. Podle zbytků kostry se dala určit orientace pohřbu ve směru JJZ – SSV. Lebka se nacházela v sektoru C ($a = 20$ -40 cm; $b = 20$ -40 cm; $hl. = 65$ cm). U lebky, patrně před obličejem, ležel drobný zlomek bronzového předmětu (1).

Popis nálezů:

1. Zlomek z drobného předmětu (vlasová ozdoba ?) z drátu kruhového průřezu. $\varnothing$ ozdoby 14 mm; $\varnothing$ drátu 1 mm; inv. č. 00765-4/84 (obr. 37:2).

Obr. 37. Mohyla 5. Nálezy z hrobu I (5,6), II (2), III (4) a násypu mohyly (1,3).

Objekt 5/III

V sektoru C se v hloubce 20 až 30 cm pod povrchem v blízkosti kontrolního bloku a narazilo na skupinu střepů, které pravděpodobně pocházejí ze tří nádob (1-3), a může jít rovněž o zbytky milodarů z porušeného hrobu III se strávenou kostrou.

Popis nálezů:

1. Dvanáct střepů z těla jedné větší nádoby. Střepy jsou velmi silně odřené, povrch je hnědý až hnědočervený. Materiál středně zrnitý. Inv. č. 00765-5/84.
2. Tři střepy patrně z těla jedné nádoby. Povrch je hnědočervený, drsný, silně odřené. Materiál středně zrnitý. Inv. č. 00765-6/84.
3. Drobný střep z klasického koflíku s prohnutým hrdlem a výraznou hranou. Povrch je hnědý, hlazený, odřené. Materiál jemnozrnitý. Ø hrany cca 9 cm; inv. č. 00765-7/84 (obr. 37:4).

Objekt 5/IV

Přibližně uprostřed sektoru C se v hloubce kolem 30 cm narazilo na skupinu střepů, které pocházejí pravděpodobně z jedné nádoby (1). I v tomto případě se patrně jedná o zbytky nádoby z porušeného hrobu IV se strávenou kostrou.

Popis nálezů:

1. Devět střepů z těla velké nádoby s ostře nasazeným rovným dnem. Povrch je jemně drsný, silně odřené, hnědočervený. Materiál středně zrnitý. Inv. č. 00765-8/84.

Hrob 5/V

Hrob V se rozkládal ve středové části sektoru D v hloubce cca 35 cm pod povrchem. Kostra ležela ve skrčené poloze na pravém boku ve směru JZZ-SVV (obr. 38). Byla velmi silně strávena, takže se nepodařilo spolehlivě určit přesnou polohu a nasměrování obličeje. Mezi lebkou ($a = 175-195$ cm; $b = 240-260$ cm; $hl. = 35$ cm) a kostmi z ruky ležela patrně dolní čelist, z níž zůstaly pouze zuby. Ruka zůstala zachována pouze jedna (patrně levá) a byla v lokti mírně pokrčená. Z druhé ruky zůstaly pouze drobné zlomky. Nohy byly silně skrčeny v kolenou a vysunuty před tělo.

Bez nálezů.

Hrob 5/VI

Hrob VI se nacházel v jižní části sektoru A. V hloubce 65 cm pod povrchem mohyly byl zachycen pouze zbytek hrobové jámy, který by naznačoval orientaci SSV-JJZ. Nelze však vyloučit, že šlo jen o příčnou (západní?) stěnu, takže by orientace byla jiná. Podle stavu zachování zbytků kostry lze usuzovat, že nejde o pohřeb z doby bronzové, ale z protohistorického období (latén – stěhování národů). Z kostry zůstalo pouze několik prstních článků.

Bez nálezů.

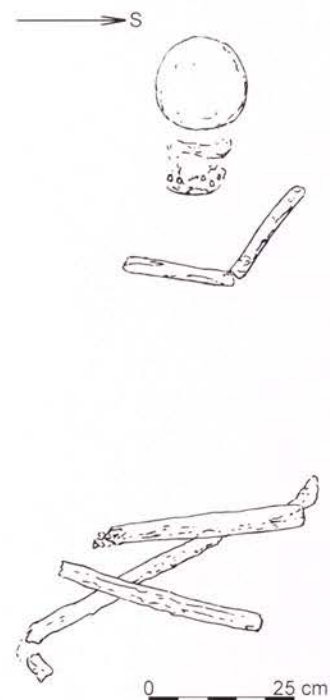
Literatura k mohyle 5:

Stuchlík 1987b.

MOHYLA 6

V červenci a srpnu 1979 pokračoval archeologický výzkum mohylníku v Boroticích čtvrtou sezónou a pro další odkryv byla vybrána mohyla 6. Nacházela se přibližně ve středové části mohylníku (obr. 3; 5) v těsné blízkosti na jih od mohyly 13, která je největší a nejlépe zachovanou mohylou v celém mohylníku. Mohyla 6 byla středně velká, měla pravidelný kruhový tvar a její průměr činil 14,5 až 15,5 m, což je poněkud méně než 16 m uváděných V. Podborským. Výška mohyly nad okolním terénem dosahovala 45 cm a výška od šterkového podloží činila 85 cm. Mohyla byla neporušená a pouze na východním okraji se rozprostírala mělká jáma o rozměrech přibližně 3 × 2 m. Podle vyprávění místních občanů zde údajně zapadl traktor a jáma vznikla při jeho vytahování. Podle záznamu V. Podborského vznikla jáma patrně při cvičení Svazarmu. Západovýchodním směrem vede přes mohylu lesní cesta, která však mohylu nepoškodila.

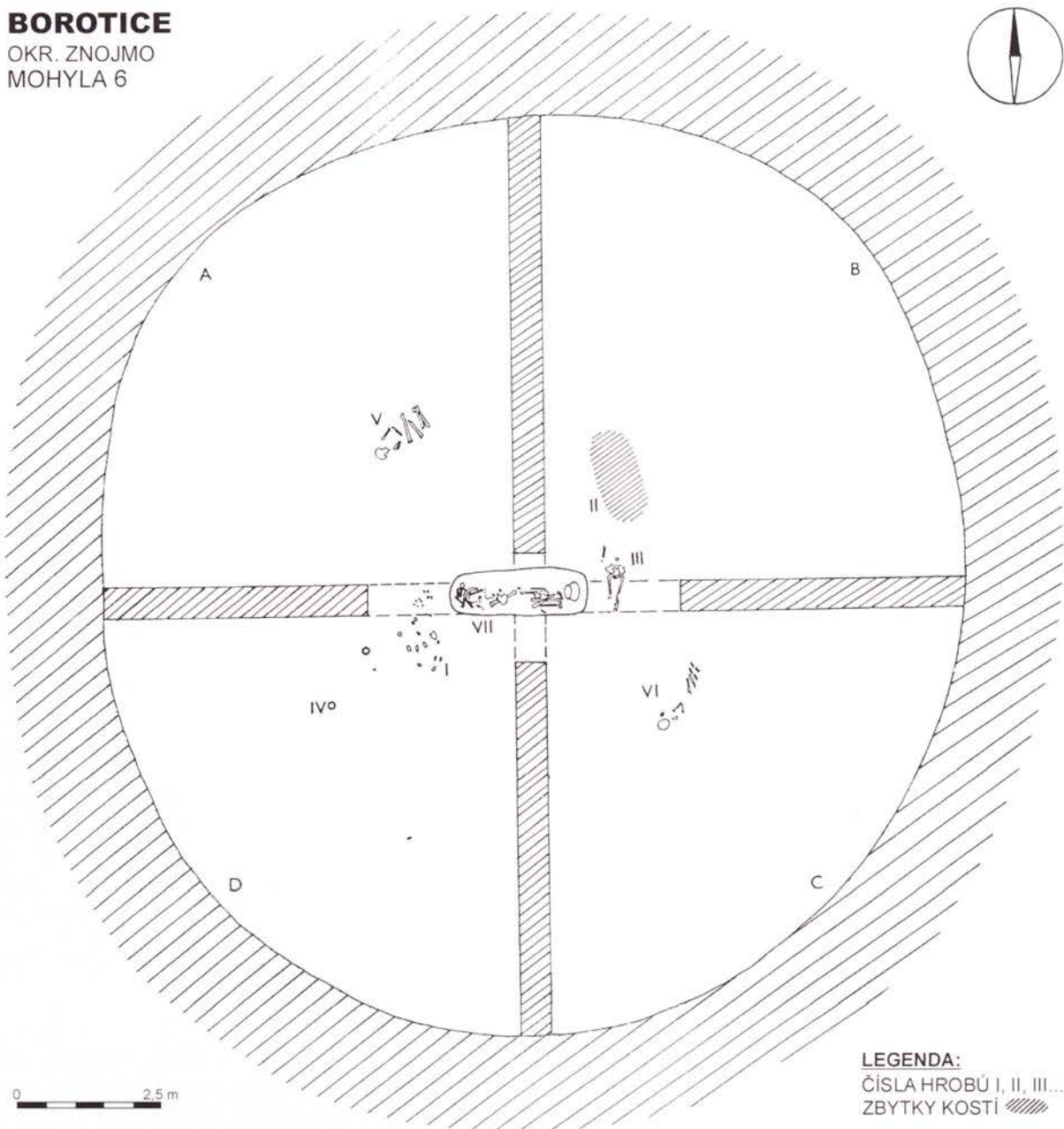
Násyp tělesa mohyly tvořila černá humusovitá hlína, v níž se jen zřídka objevovaly drobné kameny. Násyp byl zcela kompaktní a v mohyle se nepodařilo rozpoznat jakékoliv vrstvy. Rovněž se nepodařilo odlišit násyp mohyly od podložní humusovité hlíny, protože obsahovaly totožný materiál. Vzhledem k výskytu hrobu VII musely být rozebrá-

Obr. 38. Mohyla 5. Plán hrobu V.

BOROTICE

OKR. ZNOJMO
MOHYLA 6

Obr. 39. Mohyla 6. Celkový plán.

ny kontrolní bloky ve středu mohyly. Kontrolní blok **a** byl na obě strany zrušen do délky 100 cm. Kontrolní blok **b** mezi sektory **B**, **C** jsme rozebrali do délky 275 cm a mezi sektory **A**, **D** do délky 250 cm.

V středové části mohyly 6 bylo objeveno celkem sedm hrobů (obr. 39), z nichž jeden náležel věteřovské skupině (**I**), další čtyři bez nálezů byly datovány jen rámcově do doby bronzové (**II**, **IV**, **V**, **VI**), jeden (**III**) s největší pravděpodobností patřil do latěnu a poslední hrob (**VII**) pocházel z období stěhování národů. Dostí početný střepový materiál se zjistil rovněž v násypu mohyly.

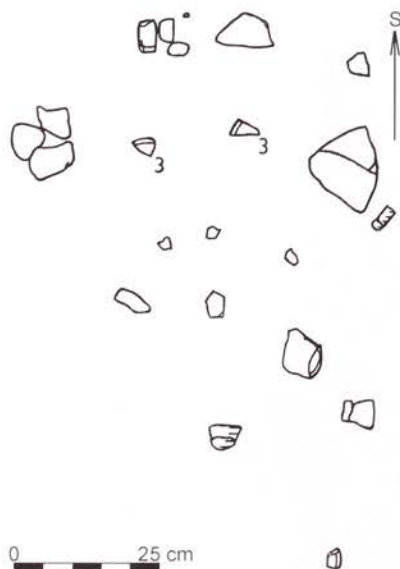
Násyp mohyly

V násypu mohyly 6 se našlo poměrně velké množství střepového materiálu, který byl většinou značně otřený a pro další zpracování nebyl vhodný. V sektoru **A** bylo v různých hloubkách a na různých místech násypu objeveno pět charakteristických (1-5) a 95 atypických střepů. Kromě toho se poblíž kontrolního bloku **b** ($a - 105-115$ cm; $b - 335-345$ cm; $hl. - 20$ cm) soustředilo větší nahromadění střepů, mezi nimiž bylo šest atypických a tři charakteristické střepy (6-8). V sektoru **B** se objevilo pět typických (9-13) a 28 atypických střepů. V sektoru **C** jsme našli pět charakteristických (14-18) a 24 atypických střepů. V sektoru **D** byly objeveny čtyři typické (19-22) a 21 atypických střepů. Na další větší nahromadění střepů se narazilo v sektoru **D** v místech nad později prozkoumaným hrobem **I**. Zde se našly dva okrajové střepy (00765-23/79) a 38 atypických střepů. Tyto fragmenty pocházejí pravděpodobně z porušeného hrobu **I**.

Popis nálezů:

Sektor A

1. Střep z nádoby s kónickým hrdlem, které je odděleno hrubou plasticou lištou s nepravidelnými důlky od klenutého těla. Povrch je vně hnědošedý, jemně drsný, uvnitř černý, hlazený. Materiál hrubozrný. Inv. č. 00765-1/79 (obr. 41:7).
2. Střep z nádoby s kónickým hrdlem, které je odděleno plasticou lištou zdobenou nevýraznými záseky od klenutého těla. Povrch je hnědočerný, hlazený, otřený. Materiál zrnitý. Inv. č. 00765-2/79 (obr. 41:6).
3. Střep z těla nádoby se zbytkem nízkého výčnělku. Povrch je hnědočerný, hlazený, otřený. Materiál zrnitý. Inv. č. 00765-3/79 (obr. 41:4).
4. Střep z větší nádoby se zbytkem výrazného podélného výčnělku. Povrch je hnědočerný, jemně drsný, otřený. Materiál hrubozrný. Inv. č. 00765-4/79 (obr. 41:8).
5. Střep z nádoby s prohnutým hrdlem, které je odsazeno hranou od klenutého těla. Od hrany na tělo jde krátké svislé žebírko. Povrch je hnědočerný, drsný, otřený. Materiál zrnitý. Inv. č. 00765-5/79 (obr. 41:5).
6. Střep z větší masivní nádoby s rovným okrajem a kónickým hrdlem. Povrch je z vnitřní strany hnědošedý, vyhlazený, z vnější strany hnědočervený, jemně drsný. Materiál hrubozrný. Inv. č. 00765-6/79.
7. Střep z nádoby s rovným okrajem a válcovitým hrdlem. Povrch je hnědočervený, vyhlazený, otřený. Materiál zrnitý. Inv. č. 00765-7/79.
8. Střep z těla velké nádoby se zaobleným tělem. Povrch je z vnitřní strany vyhlazený, hnědočerný, z vnější strany hnědočervený, jemně drsný. Materiál zrnitý. Inv. č. 00765-8/79.

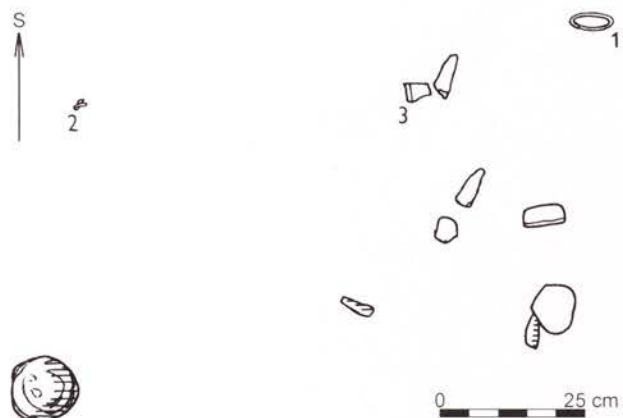
Obr. 40a. Mohyla 6. Plán hrobu I v hloubce 40 cm.

Sektor B

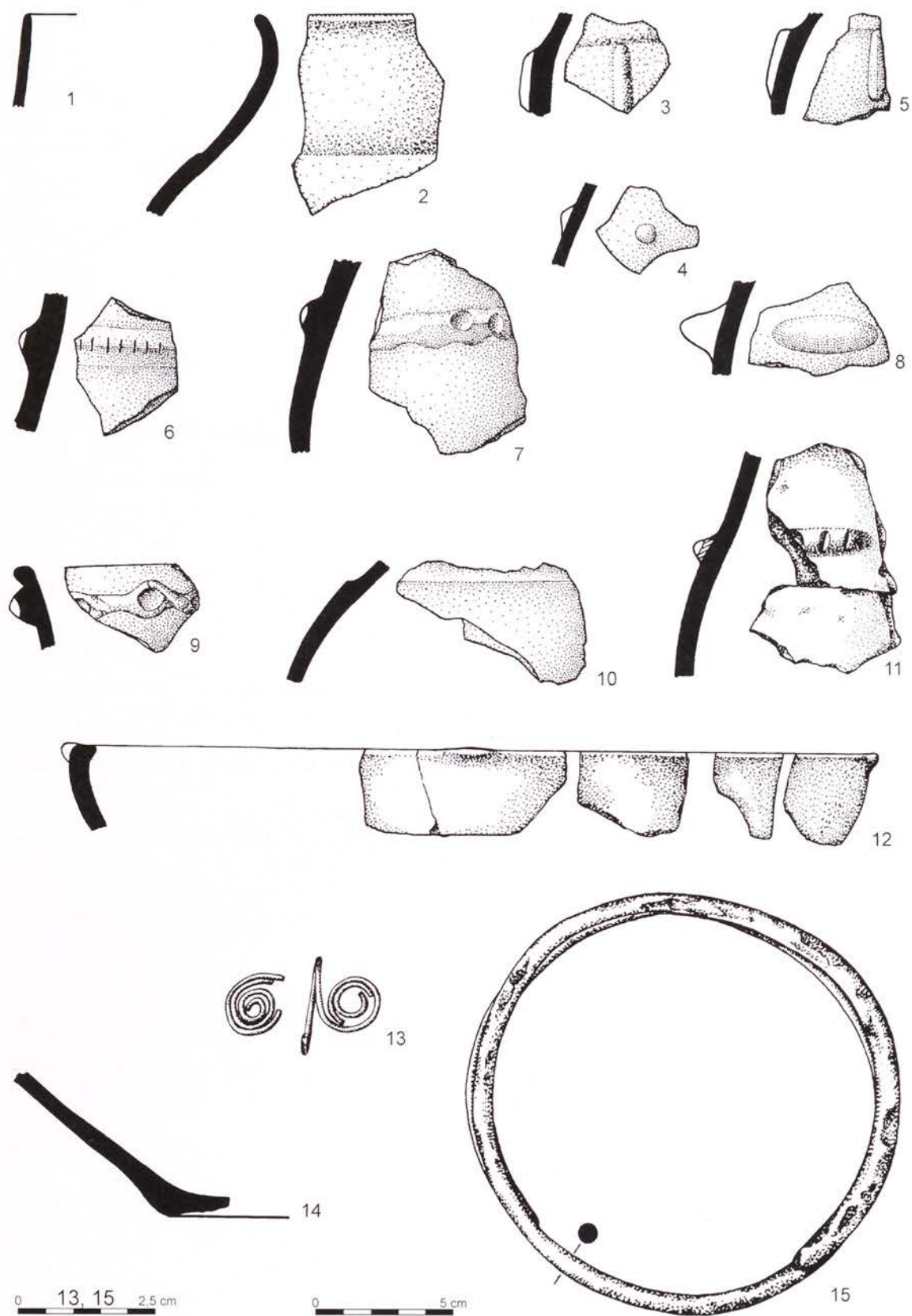
9. Střep z nádoby se zaobleným okrajem a prohnutým hrdlem, které je odsazeno nevýraznou hranou od klenutého těla. Povrch je hnědošedý, nerovný, jemně drsný, otřený. Materiál jemnozrný. ø okraje cca 20 cm; inv. č. 00765-9/79 (obr. 41:2).
10. Střep z nádoby s rovným okrajem a kónicky rozevřeným hrdlem. Povrch je hnědošedý, vyhlazený, otřený. Materiál zrnitý. Inv. č. 00765-10/79.
11. Střep z nádoby s ven rozšířeným okrajem a kónicky rozevřeným hrdlem. Pod okrajem je plastická lišta, která je rozšiřována otisky prstů. Povrch je hnědočerný, jemně drsný, otřený. Materiál zrnitý. Inv. č. 00765-11/79 (obr. 41:9).
12. Střep z nádoby s prohnutým hrdlem, které je odsazeno hranou od klenutého těla. Od hrany je spuštěno svislé žebírko. Povrch je vyhlazený, otřený, vně hnědý, uvnitř hnědošedý. Materiál zrnitý. Inv. č. 00765-12/79 (obr. 41:3).
13. Střep z velké masivní nádoby. Povrch je hnědý, uvnitř vyhlazený, vně prstovaný. Materiál zrnitý. Inv. č. 00765-13/79.

Sektor C

14. Střep z nádoby se zaobleným okrajem a kónicky zataženým hrdlem. Povrch je jemně drsný, otřený, z vnitřní strany hnědočerný, vně hnědošedý. Inv. č. 00765-14/79 (obr. 41:1).
15. Střep z nádoby se zaobleným okrajem a prohnutým hrdlem. Povrch je hnědočerný, vyhlazený, poněkud otřený. Místy je povrchová vrstva sloupnutá a pod ní je střep okrově hnědý. Materiál zrnitý. Inv. č. 00765-15/79.
16. Tenkostěnný střep z nádoby se zaobleným okrajem a kónicky zataženým hrdlem. Povrch je vyhlazený, hnědočerný, otřený. Materiál jemnozrný. Inv. č. 00765-16/79.
17. Střep z nádoby se zaobleným okrajem a prohnutým hrdlem. Povrch je hnědočerný, vyhlazený, poněkud otřený. Místy je povrchová vrstva sloupnutá a pod ní je střep okrově hnědý. Materiál zrnitý. Střep pochází snad ze stejné nádoby jako inv. č. 15/79. Inv. č. 00765-17/79.

Obr. 40b. Mohyla 6. Plán hrobu I v hloubce 60 cm.

Obr. 41. Mohyla 6. Nálezy z hrobu I (10-15) a z násypu mohyly (1-9).

18. Střep z nádoby s rovným dnem a kónicky rozevřenými stěnami. Povrch je uvnitř hnědočerný, vyhlazený, vně tmavě hnědý, jemně drsný, otřený. Materiál jemnozrný. Inv. č. 00765-18/79.

Sektor D

19. Střep z nádoby se zaobleným okrajem a kónicky zataženým hrdlem. Povrch je vyhlazený, poněkud otřený, hnědočerný. Materiál zrnitý. $\varnothing$ okraje cca 15 cm; inv. č. 00765-19/79.
20. Střep z velké nádoby se zaobleným okrajem a kónicky zataženým hrdlem, které bylo poměrně ostře odsazeno od těla. Povrch je vyhlazený, otřený, uvnitř hnědočerný, vně tmavě hnědý. Materiál hrubozrný. $\varnothing$ okraje cca 20 cm; inv. č. 00765-20/79.
21. Střep z nádoby (misky ?) s kónickými stěnami a dovnitř podélně zesíleným okrajem. Povrch je drsný, otřený, zevnitř hnědý, vně hnědočerný. Materiál zrnitý. Inv. č. 00765-21/70.
22. Střep z nádoby s rovným dnem a kónicky rozevřenými stěnami. Povrch je tmavě hnědý, jemně drsný, silně otřený. Na vnější straně jsou znatelné stopy po svislém rýhování. Materiál zrnitý. $\varnothing$ dna cca 15 cm; inv. č. 00765-22/79.
23. Dva střepy z velké nádoby se zaobleným a výrazně ven vyhnutým okrajem a s prohnutým hrdlem. Povrch je vyhlazený, otřený, hnědočervený a hnědočerný. Materiál zrnitý. $\varnothing$ okraje cca 25 cm; inv. č. 00765-23/79.

Hrob 6/I

V sektoru **D**, v hloubce 20 cm pod povrchem, těsně vedle kontrolního bloku **b** ($a = 25-130$ cm; $b = 150-220$ cm), byly rozhozeny střepy a zlomky kostí (obr. 40a). Tato vrstva pokračovala až do hloubky 60 cm. Mezi střepy (3-8) ležely mimo jiné zlomky misky s okrajem dovnitř rozšířeným (3). V severovýchodní části hrobu byl v hloubce 60 cm pod povrchem nalezen bronzový náramek (1) a v severozápadní části ve stejné hloubce byl objeven bronzový prsten (2). V hloubce 60 cm v jihozápadní části tohoto hrobu byly zjištěny pozůstatky lebky (obr. 40b). Vše nasvědčovalo tomu, že se jednalo o porušený hrob **I** věteřovské skupiny.

Popis nálezů:

1. Bronzový náramek z tyčinky kruhového průřezu svinutý do dvou neúplných závitů se zaoblenými konci. Max. $\varnothing$ náramku 81 mm; max. $\varnothing$ tyčinky 5 mm; inv. č. 00765-30/79 (obr. 41:15).
2. Značně poškozený a neúplný prsten z bronzového drátu kruhového průřezu, který je stočen v kroužek a konce jsou svinuty do spirálovitého terčíku o 3 až 4 závitech. $\varnothing$ prstenu 18 mm; $\varnothing$ drátu 1 mm; inv. č. 00765-31/79 (obr. 41:13).
3. Větší počet střepů z misky s vodorovným a dovnitř mírně rozšířeným okrajem. Na jednom střepu je na okraji drobný lalůčkovitý výčnělek. Povrch je hnědočerný až černý, hlazený, dnes poněkud otřený. Materiál zrnitý. $\varnothing$ okraje cca 30 cm; inv. č. 00765-24/79 (obr. 41:12).
4. Střep z prohnutého hrdla větší nádoby. Povrch je vyhlazený, otřený, z vnější strany hnědočerný, z vnitřní strany hnědočervený. Materiál zrnitý. Inv. č. 00765-28/79.
5. Střep z nádoby s klenutým tělem, které je odsazeno hranou od prohnutého hrdla. Povrch je jemně drsný, otřený, hnědý. Materiál zrnitý. Inv. č. 00765-26/79 (obr. 41:10).
6. Střep z nádoby s kónicky zataženým hrdlem, které je od klenutého těla odsazeno nevýraznou hranou. Těsně pod hranou je zbytek podélného výčnělku (krátké lišty ?) zdobené svislými záseky. Povrch je jemně drsný, uvnitř hnědočervený. Materiál zrnitý. Inv. č. 765-27/79 (obr. 41:11).
7. Střepy z velké nádoby s vyklenutým tělem. Povrch je jemně drsný, silně otřený, vně hnědočerný, uvnitř hnědočervený. Materiál zrnitý, s drobnými kamínky a rozdrcenými střepy. Inv. č. 00765-25/79.
8. Střep z nádoby s rovným dnem a kónicky rozevřenými stěnami. Povrch je vně jemně drsný, nerovný, silně otřený, hnědý, uvnitř je hnědočervený, jemně drsný, poněkud otřený. Materiál zrnitý, s rozdrcenými střepy. Inv. č. 00765-29/79 (obr. 41:14).

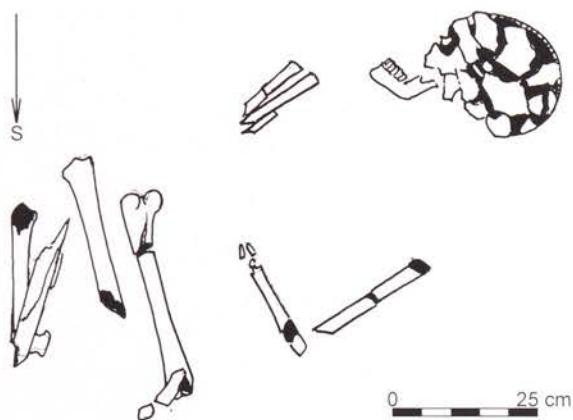
Hrob 6/II

V centrální části mohyly 6 byl v sektoru **B** uložen hrob **II**. Přítomnost pohřbu naznačovala v hloubce 60 cm pod povrchem kumulace jemných kořínků, mezi nimiž se našlo i několik miniaturních zlomků kůstek. Kořínky byly rozloženy na ploše o délce asi 150 cm a šířce 100 cm ($a = 125-275$ cm; $b = 100-200$ cm), orientované přibližně ve směru JJV-SSZ.

Bez nálezů.

Hrob 6/III

V jižní části sektoru **B** byl v hloubce 60 cm pod povrchem odkryt zlomek dlouhé kosti ($a = 50$ cm; $b = 185$ cm). V hloubce 90 cm pod povrchem byl objeven na stejném místě pozůstatek špatně dochované kostry. Kostra ležela v natažené poloze na zádech ve směru S-J. Z kostry zůstala zachována pánev, obě stehenní kosti ležící rovnoběžně vedle sebe a holenní kost z levé nohy. Dále se zachovaly zbytky loketní kosti z pravé ruky. Kostra ležela až na šterkopiskovém podloží, ale stopy hrobové jámy se nepodařilo rozeznat. Pohřeb neobsahoval žádné milodary a u kostry

Obr. 42. Mohyla 6. Plán hrobu V.

jsme našli pouze jeden střep. Hrob lze podle polohy a orientace datovat pravděpodobně do doby laténské.

Hrob 6/IV

V sektoru **D** ve vzdálenost 150 cm od kontrolního bloku **b** v hloubce 30 cm pod povrchem byly nalezeny zbytky velmi špatně zachované lebky s několika zachovanými zuby ($a - 175$ cm; $b - 335$ cm). V blízkém okolí lebky se nepodařilo rozpoznat žádné zbytky dalších kostí. Nelze sice jednoznačně vyloučit souvislost s narušeným hrobem **I**, avšak značná vzdálenost mezi zbytky hrobu **I** a lebkou **IV** (obr. 39) dovoluje uvažovat o zbytku dalšího hrobu v mohyle 6.

Bez nálezů.

Hrob 6/V

Zhruba uprostřed sektoru **A** byl v hloubce 60 cm pod povrchem mohyly objeven hrob **V** (obr. 42). Kostra ležela ve skrčené poloze na pravém boku orientována JZ-SV. Lebka ($a - 210$ cm, $b - 255$ cm) spočívala na pravém boku a obličej směřoval k JV. Horní část těla ležela patrně na zádech a zachovaly se z ní pouze ruce. Ramenní kost levé (?) ruky byla natažena podél těla a loketní kost ohnuta do pravého úhlu přes tělo. Pravá (?) ramenní kost ležela rovněž podél těla a loketní kost byla přitažena k ramenní kosti. Stehenní kosti byly silně skrčeny kolmo k tělu a holenní kosti přitaženy ke stehenním kostem.

Bez nálezů.

Hrob 6/VI

Zhruba ve středu sektoru **C** byl v hloubce 30 cm pod povrchem mohyly objeven hrob **VI** (obr. 43). Kostra ležela na boku a byla orientována JZZ-SVV. Poloha lebky ($a - 215$ cm; $b - 225$ cm) se pro špatný stav dochování nedala přesně určit. Druhotně přemístěná dolní čelist ležela opodál lebky. Z kostry zůstaly zachovány pouze zlomky některých dlouhých kostí. Ruce byly patrně zkříženy na prsou. Nohy byly mírně pokrčené a holenní kosti silně přitaženy ke stehenním kostem. Polohu těla vyznačovalo výrazné nahromadění drobných jemných kořínků, mezi nimiž byly drobné kousky silně strávených kostí.

Bez nálezů.

Hrob 6/VII

Ve středové části mohyly 6 jsme na rozhraní všech čtyř sektorů pod kontrolním blokem **b** zjistili pozůstatky velmi dobře dochované kostry. Jednalo se o hrob **VII**, který se nacházel v těsné blízkosti hrobu **I** a patrně ho částečně i porušoval. V hloubce 80 cm pod povrchem přibližně na štěrkopískovém podloží ležela lebka, která směřovala krčním otvorem vzhůru a obličej měla natočen přibližně směrem k SV. Nad lebku ležela dlouhá kost (ramenní ?) a těsně vedle lebky spočívala ještě pánev. Asi 20 cm na západ od lebky byly rozloženy drobné zlomky kostí a zuby.

V hloubce 85 cm pod povrchem se vyrýsovala obdélníková hrobová jáma orientovaná ve směru Z-V o rozměrech 230 cm × 75-85 cm a hloubce do podloží 30 cm. Uvnitř jámy polokruhového průřezu spočívaly zbytky silně rozházené kostry. V západní části se nacházely zlomky žeber, rukou a dolní čelist a poněkud východněji obratle. Uprostřed hrobu byly stehenní kosti a část pánve. Ve východní části hrobu zůstaly kosti z nohou a v jejich blízkosti při jižní stěně hrobu leželo několik zvířecích kostí. Nad těmito kostmi byl nalezen kostěný hřeben, přeslen a drobný železný předmět. U stěny ve východní části hrobu ležela na boku nádoba. Vedle stehenní kosti se našly dva železné předměty, železná přezka a zlomky z druhého předmětu.

Hrob je datován do období stěhování národů.

Literatura k mohyle 6:

Stuchlík 1981a; 1990a, obr. 8:2; 1990b, Taf. I:B; Bouzek a kol. 1982, tab. IX:1.

MOHYLA 7

Výzkum mohyly 7 proběhl v rámci čtrnácté etapy systematického odkryvu mohylníku v Boroticích v červenci a srpnu 1989. Mohyla leží v severozápadní části mohylníku (obr. 3; 5) západně od mohyly 8. Šlo o velký, dobře patrný objekt, jehož průměr činil přibližně 17 m a výška 44 cm (obr. 44). Podle pozorování V. Podborského dosahoval průměr mohyly 7 pouze 13 m. Uprostřed mohyly byla menší prohlubeň a náznaky nevýrazných žlábků, které mohly být pozůstatkem staré křížové sondy.

Násyp mohyly tvořila černá humusovitá hlína jen velmi slabě promíchaná štěrkem a drobnými kameny. Zemina z pláště mohyly je totožná s povrchovou humusovitou hlinou na celé lokalitě, takže nelze předpokládat, že k nasypávání mohyly by materiál byl dovážen ze vzdálenějších míst. Násyp mohyly byl zcela kompaktní a nepodařilo se rozlišit žádné vrstvy. Rovněž nešlo odlišit vlastní násyp mohyly od původního podložního terénu, protože obsahovaly stejnou zeminu. Podloží mohyly 7 tvořil štěrkopísek terasy obdobně jako na celé lokalitě.

Kontrolní blok **a** mezi sektory **A, B** jsme zrušili do délky 25 cm, mezi sektory **C, D** do délky 625 cm. Kontrolní blok **b** mezi sektory **B, C** do délky 275 cm, mezi sektory **A, D** do délky 25 cm a ještě v délce od 475 do 725 cm. Uvnitř mohyly zůstaly na třech místech neprozkoumané plochy, na nichž stály stromy. V severozápadní části vnějšího oblouku sektoru **A** zůstal blok o rozměrech 60 × 40 cm a v jeho západní části blok o rozměrech 80 × 50 cm. Další neprozkoumaná plocha o rozměrech 90 × 35 cm se rozkládala u jihovýchodního oblouku sektoru **C**.

Sektor A

V násypu sektoru **A** se v hloubce 0-20 cm objevily dva střepy. První je zdobený (1) a datovaný rámcově do eneolitu, druhý je atypický (neinventován). V následující vrstvě v hloubce 20-40 cm byl nalezen laténský střep (2) a drobná rohová čepel (3). Na úrovni podloží se objevily obrysy hrobové jámy (hrob **I**) vyplněné černou humusovitou hlinou, která částečně zasahovala i do sektoru **D**.

Sektor B

Násyp sektoru **B** tvořila stejná humusovitá hlína jako na dalších místech mohyly. V násypu se ojediněle objevily jednotlivé drobné střepy. Ve vrstvě v hloubce 20-40 cm bylo nalezeno pět drobných atypických střípků a jeden bez tvarý kus dobře vypálené hlíny (neinventováno). V následující vrstvě v hloubce 40-50 cm od povrchu se našlo na různých místech dalších 11 drobných atypických střepů (neinventováno), z nichž většina by mohla pocházet z doby bronzové.

Sektor C

V násypu mohyly se ve vrstvě v hloubce 20-40 cm objevilo jednotlivě celkem devět střepů. Sedm z nich bylo atypických a nezdobených (neinventováno), většinou by mohly pocházet z doby bronzové. Problematické datování je rovněž u dalších dvou střepů (4-5).

Sektor C-D

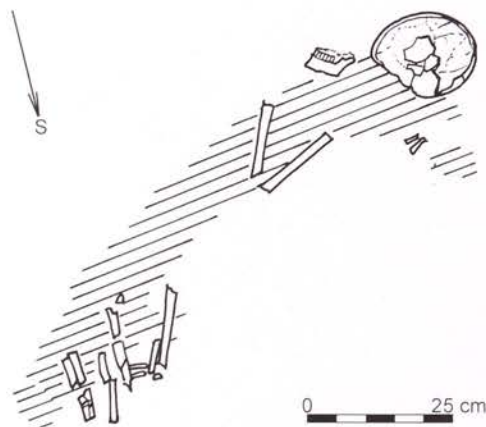
Při rozebírání kontrolního bloku **a** mezi sektory **C** a **D** se objevily tři střepy, které pocházejí pravděpodobně z jedné nebo dvou nádob (6-7).

Sektor D

V násypu sektoru **D** jsme ve vrstvě v hloubce 20-40 cm našli tři ojedinělé střepy, z nichž jeden je možno datovat jen rámcově do staršího pravěku (neinventováno) a další dva by měly pocházet ze starší nebo střední doby bronzové (8-9). Na pěti místech se našly menší skupiny střepů. Do severní části sektoru **D** zasahoval okrajově ze sektoru **A** hrob **I**. Poblíž středu mohyly (*a* – 195 cm; *b* – 265 cm) se našly jednotlivé kosti, které by mohly být pozůstatkem špatně zachovaného kostrového hrobu **II**.

Popis nálezů:

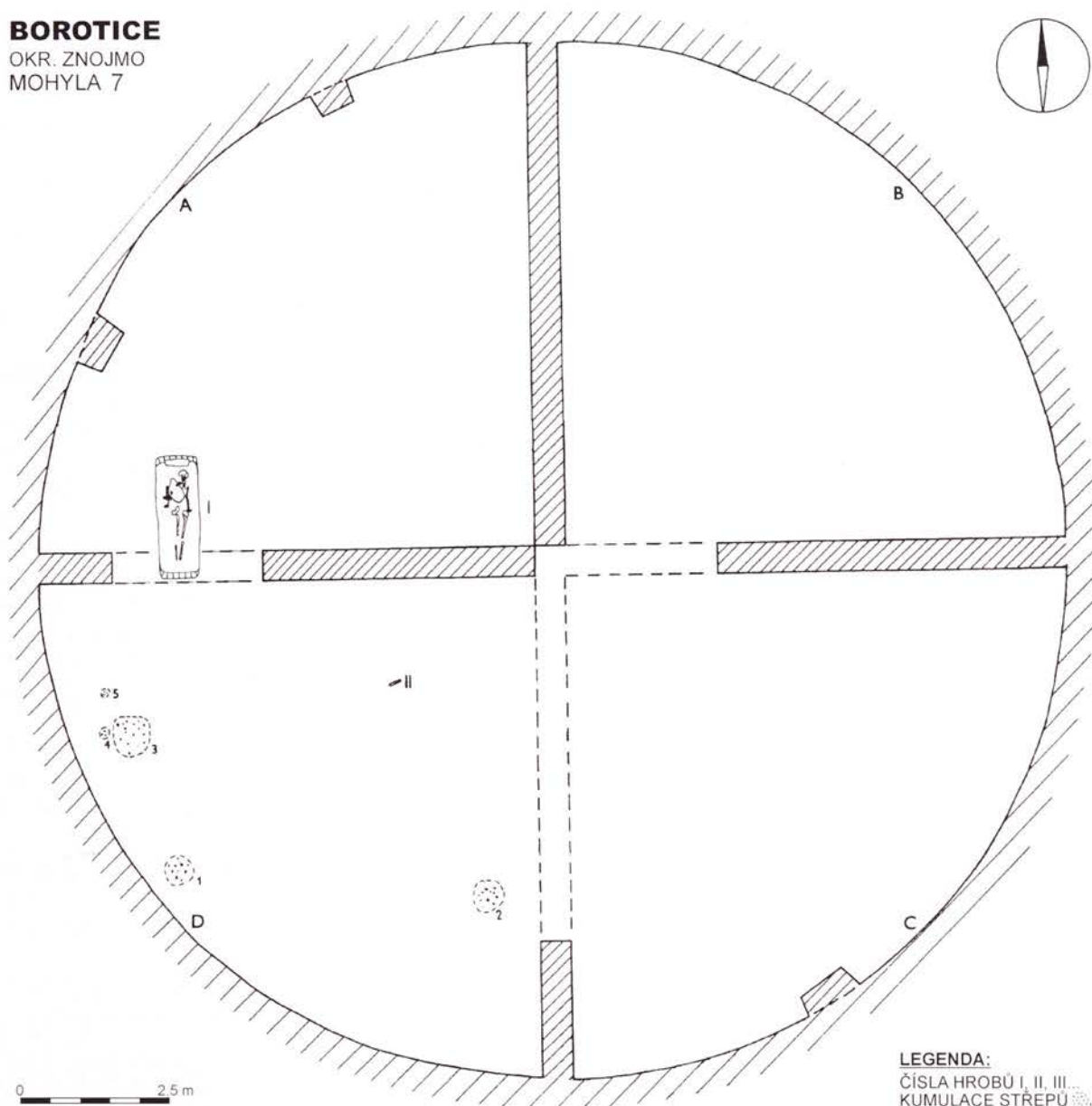
1. Střep z oblého těla zdobené horizontálním pásem vtlačených obdélníků. Povrch je hnědý, vně jemně drsný, uvnitř hlazený, ale poškozený. Materiál – hlína s příměsí písku. Inv. č. 00765-1/89 (obr. 45:3).
2. Fragment ze spodku ploché nožky větší nádoby. Povrch je hnědý, hlazený, ale vesměs odřený až na okrový podklad. Materiál – plavená hlína. Ø nožky cca 12-14 cm. Inv. č. 00765-2/89 (obr. 45:6).
3. Čepel s náznaky místní retuše. Rohovec typu Krumlovský les I. D. 3,9 cm. Inv. č. 00765-3/89 (obr. 45:10).
4. Střep ze spodku nádoby s šikmo rozevřenou stěnou. Materiál – hlína s příměsí písku a drobných kamínků. Inv. č. 00765-4/89.
5. Střep z plochého keramického předmětu se zesílenou svislou vnitřní částí lemovanou žlábkem a plastickou lištou. Povrch je hnědočervený, nerovný, jemně drsný, ve žlábků hlazený. Materiál – hlína s pískem a drobnými kamínky. Inv. č. 00765-5/89 (obr. 45:9).

Obr. 43. Mohyla 6. Plán hrobu VI.

BOROTICE

OKR. ZNOJMO
MOHYLA 7

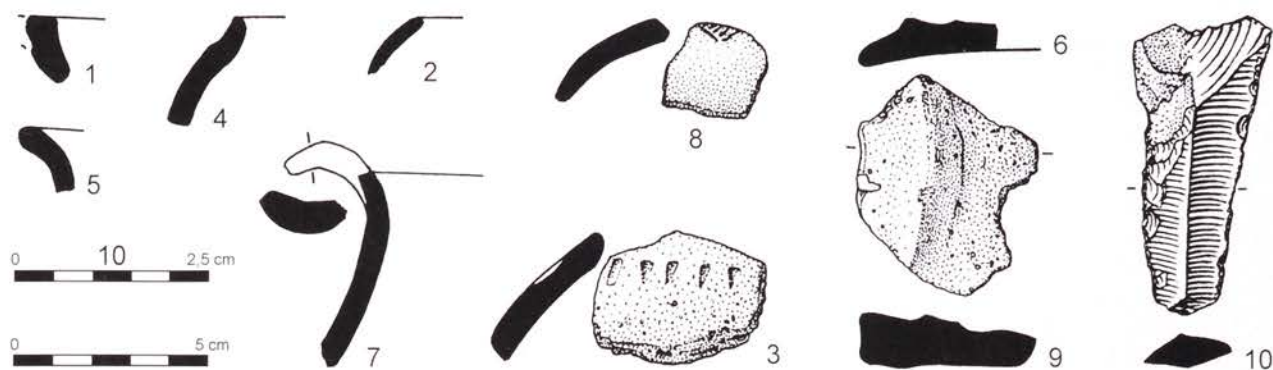

Obr. 44. Mohyla 7. Celkový plán.

6. Střep z oblého těla nádoby zdobené šrafovanými trojúhelníky. Povrch je hnědý, hlazený. Materiál – jemná hlína se slabou příměsí písku. Inv. č. 00765-6/89 (obr. 45:8).
7. Dva střepy z nádoby s prohnutým hrdlem a s ven vyhnutým okrajem, z něhož vychází páskové a příčně prohnuté ucho. Povrch je hnědý vyhlazený. Materiál – jemná hlína se slabou příměsí písku. $\varnothing$ okraje cca 18 cm. Inv. č. 00765-7/89 (obr. 45:7).
8. Střep z nádoby s prohnutým hrdlem a ven vyhnutým zaobleným okrajem. Povrch je hnědý, vyhlazený. Materiál – jemná hlína se slabou příměsí písku. $\varnothing$ okraje cca 20 cm. Inv. č. 00765-8/89 (obr. 45:5).
9. Střep z misky s okrajem vodorovně seříznutým a dovnitř rozšířeným, ale na vnější straně poškozeným. Povrch je hnědý, hlazený. Materiál – jemná hlína se slabou příměsí písku. Inv. č. 00765-9/89 (obr. 45:1).

Skupina 1

Při severovýchodním okraji sektoru D jsme v hloubce 20-40 cm narazili na malé ploše o průměru přibližně 50 cm (a – 475-525 cm; b – 600-645 cm) na skupinu šesti střepů (neinventováno). Všechny jsou nezdobené a neprofilované. Tři nebo čtyři pocházejí patrně z jedné nádoby. Většinu z nich lze datovat do starší až střední doby bronzové.

Obr. 45. Mohyla 7. Nálezy z násypu v sektorech A (3,6,10), C (9), C/D (7,8), D (1,5) a ve skupině 3.

Skupina 2

Poblíž kontrolního bloku **a** se v sektoru **D** v hloubce 40 cm narazilo na malé ploše o průměru přibližně 50 cm ($a - 525-570$ cm; $b - 85-135$ cm) na další skupinu sedmi střepů (neinventováno). Pět z nich pochází z prohnutého hrdla nebo oblého těla patrně jedné nádoby. Těchto pět střepů je možno datovat do starší až střední doby bronzové. Mají stejný charakter jako střepy inv. č. 00765-6/89 a 6/89 nebo některé střepy ze skupiny 1. Další dva střepy jsou atypické, ale stejné datování není vyloučeno.

Skupina 3

Při západním okraji sektoru **D** jsme v hloubce 35-55 cm na nevelké ploše o průměru 50 až 60 cm ($a - 245-305$ cm; $b - 640-690$ cm) zjistili třetí skupinu asi 20 střepů. Jeden střep pochází z masivní stěny velké nádoby (neinventován). Převážná většina střepů jsou drobné neprofilované a nezdobené zlomky patrně z jedné nebo dvou nádob (neinventováno). Mají stejný charakter jako některé střepy ze skupiny 1 a část střepů ze skupiny 2 (inv. č. 00765-6/89 a 6/89). Jeden střep pochází z masivní stěny velké nádoby (neinventován). Pouze dva střepy lze přesněji klasifikovat (1-2).

Popis nálezů:

1. Střep z malé nádoby s oblou stěnou a dovnitř zataženým oblým okrajem. Povrch jen hnědý, hlazený. Materiál – jemná hlína. ϕ okraje cca 8 cm. Inv. č. 00765-10/89 (obr. 45:2).
2. Střep ze středně velké nádoby s oblou stěnou, která je odsazena hranou od hrdla. Povrch je hnědě vyhlazený, místy poškozený. Materiál – hlína s příměsí písku. Inv. č. 00765-11/89 (obr. 45:4).

Skupina 4

Při západním okraji sektoru **D**, západně od skupiny 3 se v hloubce 40-45 cm narazilo na jednom místě ($a - 275$ cm; $b - 745$ cm) na další skupinu zhruba 30 střepů. Vesměs jde o menší až velmi malé střípky stejného charakteru (neinventováno), které jsou stejného druhu jako výše uvedené střepy ze skupiny 1, 2 a 3. Rovněž jejich datování odpovídá starší až střední době bronzové.

Skupina 5

Při západním okraji sektoru **D**, severně od skupin 3 a 4 se v hloubce 40-45 cm narazilo na jednom místě ($a - 205$ cm; $b - 745$ cm) na skupinu přibližně 10 střepů. Vesměs jde o menší až velmi malé střípky stejného charakteru (neinventováno), které jsou stejného druhu jako výše uvedené střepy ze skupiny 1, 2, 3 a 4. Rovněž jejich datování odpovídá starší až střední době bronzové.

Okolí skupin 1, 3 a 5

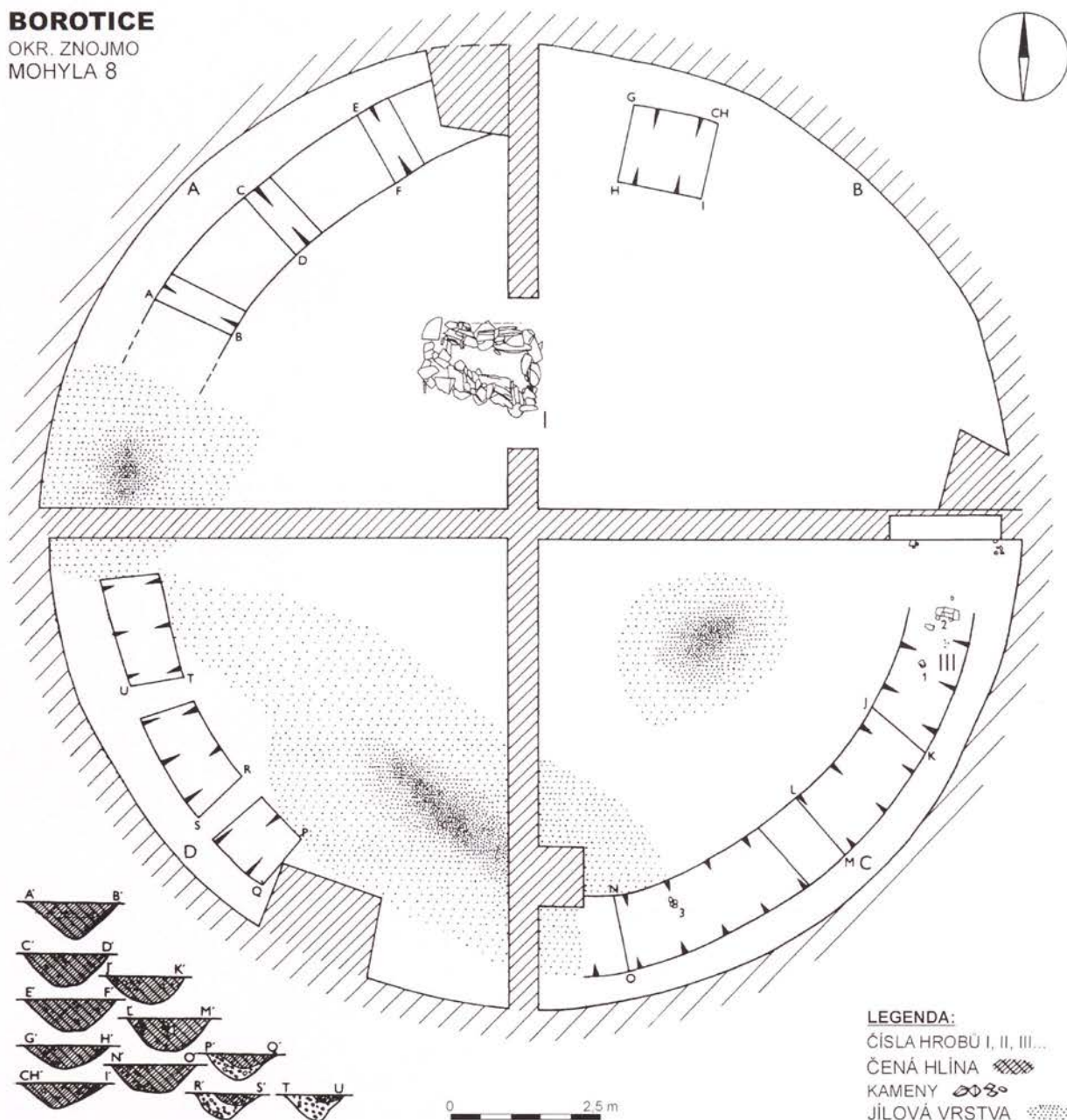
Mezi skupinami 1 a 3 a skupinami 3 a 5 byly nalezeny tři další ojedinělé atypické střepy, které mají poněkud jiný charakter.

Hrob 7/I

Hrob **I** byl objeven v jihozápadní části sektoru **A**, ale částečně zasahoval i do sektoru **D**. Ve šterkopískovém podloží mohyly v hloubce 40 až 45 cm se vyrýsoval tmavší obdélník vyplněný šterkem a černou humusovitou hlínou. Hrobová jáma měla obdélníkový tvar o rozměrech 200 × 65-73 cm a byla orientována SSZ-JJV. Stěny hrobové jámy byly kolmé a pouze na úzkých stranách mírně kónické až k rovnému dnu v hloubce 90-105 cm. Při čelní stěně stál velký plochý kámen nepravidelného tvaru o rozměrech 45 × 40 × 12 cm. Na dně hrobové jámy o rozměrech 180 × 65-73 cm ležela kostra v natažené poloze na zádech, ruce měla podél těla a lebka spočívala na levém boku s obličejem

BOROTICE

OKR. ZNOJMO
MOHYLA 8

Obr. 46. Mohyla 8. Celkový plán.

obráceným k JJV. Pod hrudní částí ležel druhý plochý kámen o rozměrech 43 × 26 cm. Na hrudi u pravé ruky ležela spona a u levé klíční kosti druhá. Pod vinutím druhé spony byly nalezeny drobné zbytky železného předmětu. Jihozápadně od dolní čelisti se našel zbytek dalšího železného předmětu. Na pravé ramenní kosti u lokte byl navlečen bronzový nárameník a u zápěstí ruky bronzový náramek. Podobný náramek ležel u zápěstí na levé ruky.

Hrob je datován do laténského období.

Hrob 7/II

Poblíž středu mohyly se v sektoru D ($a = 195$ cm; $b = 265$ cm) našla ojedinělá dlouhá kost (obr. 44), která by mohla být pozůstatkem kostrového hrobu z doby bronzové. V nejbližším okolí kosti jsme neobjevili žádné nálezy.

Literatura k mohyle 7:

Stuchlík 1993.

MOHYLA 8

Mohyla 8 se rozkládá v severní části mohylníku zhruba východně od mohyly 7 a severozápadně od mohyly 14 (obr. 3 a 5). Šlo o poměrně velký a výrazný útvar kruhového tvaru s neporušeným násypem. Podle V. Podborského činil průměr mohyly přibližně 20 m a výška oproti okolnímu terénu dosahovala 42 cm (obr. 46). Její výzkum probíhal ve dvou etapách. První uskutečnil v červenci 1962 a v červenci 1963 V. Podborský a druhou realizoval v červenci a srpnu 1990 Archeologický ústav ČSAV pod vedením S. Stuchlíka.

VÝZKUM V ROCE 1963

V červenci 1962 byl nalezen hrob s kamennou konstrukcí, jehož odkryv se realizoval v roce 1963. Při výzkumu bylo přibližně ve středové části mohyly 8 otevřeno několik menších sond obdélníkového tvaru, které se později spojily do jedné větší sondy nepravidelného tvaru. V rámci této sondy jsme objevili na hrob I s kamennou konstrukcí. V sektoru B se těsně vedle hrobu I a částečně i v jeho nadloží narazilo na pozůstatky žárového hrobu II.

Hrob 8/I

Ve středové části sektoru A při kontrolním bloku a se nejprve objevilo seskupení kamenů. Šlo o horní vrstvu kamenné konstrukce o rozměrech 200 × 125–150 cm, která překrývala hrobku zbudovanou z větších kamenů (šedá břidlice), které byly slepovány nazelenalým jílem. Po odstranění horní vrstvy kamenů se vyrýsovala hrobová jáma přibližně obdélníkového tvaru o rozměrech 150 × 90 cm orientovaná JVV-SZZ (obr. 47a). Hrobová jáma byla i ve spodní části na obvodu obložena kameny. Na dně v hloubce 160 cm od povrchu spočívaly zbytky velmi špatně dochované kostry patrně ve skrčené poloze na boku orientované hlavou k V (obr. 47b). U nohou ležel šálek (1), další šálek (2) stál přibližně u ramen. Střepy z další nádoby (3) ležely za hlavou. Přibližně u rukou bylo bronzové kování (4) a poblíž nádoby 3 se objevila skupina čtyř nýtů (5). Dále z hrobu pochází ještě tordované dráty (6). Střepy z další nádoby byly nalezeny v horní vrstvě kamenů (7).

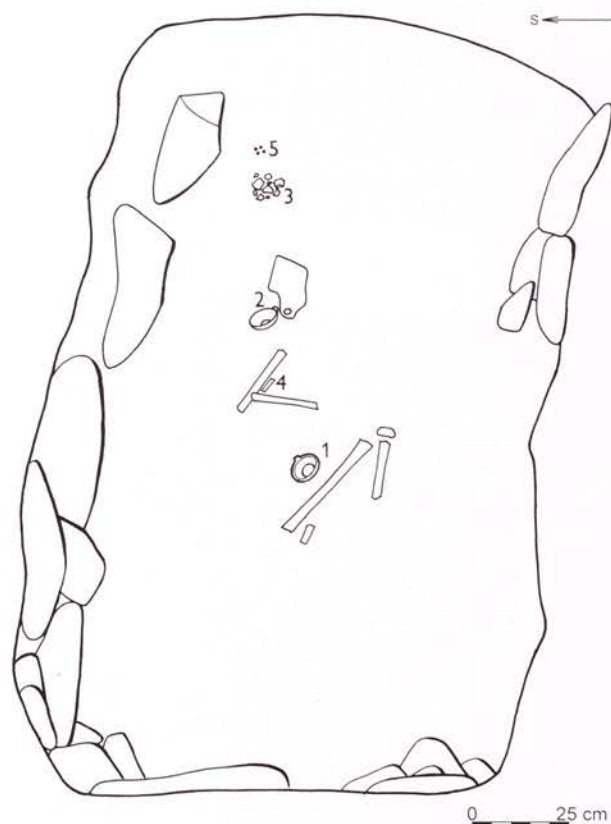
Z hrobu pochází ještě kus dřeva, které je částečně zuhelnatělé a částečně konzervované patinou. V dřevě jsou dva drobné hřebíčky, z nichž jeden se uvolnil (3a) a druhý je zaražen do dřeva.

Popis nálezů:

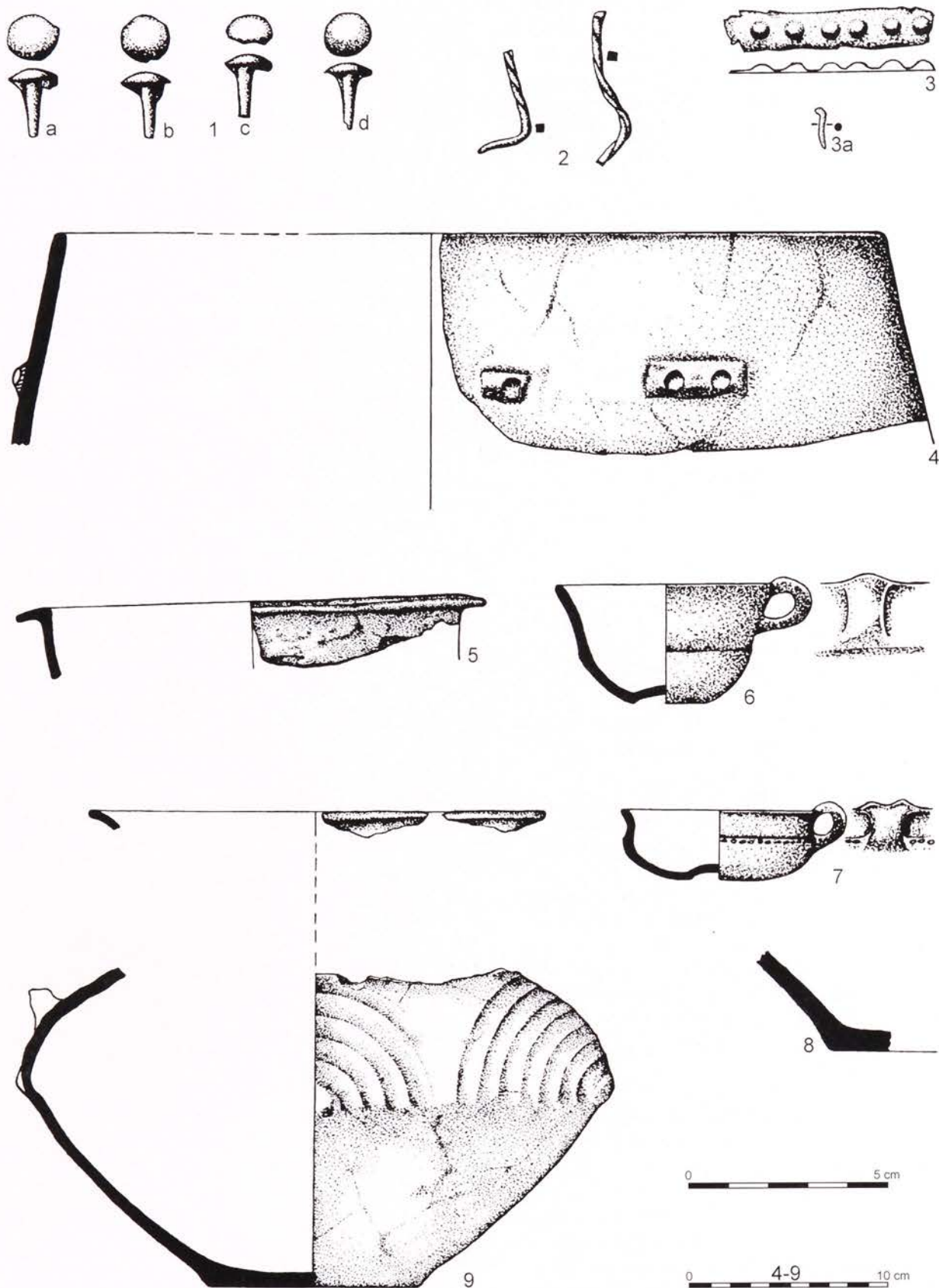
1. Nízký šálek s prohnutým hrdlem, které je odděleno hranou od plochého stlačeného těla s dovnitř mírně vklenutým dnem. Hrana je lemována linií vpichů tvaru obilného zrna. Z okraje na hranu se klene páskové, mírně prohnuté ucho. Povrch je hnědý až hnědočerný, hlazený. V. 3,6 cm; ø okraje 10,2 cm; ø dna 3 cm; neinv. (obr. 48:7).

Obr. 47a. Mohyla 8. Plán hrobu I v hloubce 40 cm.

Obr. 47b. Mohyla 8. Plán hrobu I v hloubce 160 cm.

Obr. 48. Mohyla 8. Nálezy z hrobu I (1-3,5-7,9) a II (4,8).

- Šálek s mírně prohnutým hrdlem, které je odděleno nevýraznou hranou od nízkého těla s dovnitř vklenutým dnem. Z okraje na hranu se klene páskové ucho. Povrch je vyhlazený, hnědý, místy hnědošedý až hnědočerný. V. 5,9 cm; $\varnothing$ okraje 11,2 cm; $\varnothing$ dna 3,5 cm; neinv. (obr. 48:6).
- Střepy z horní části nádoby s hrdlem mírně ven vyhnutým a okrajem vodorovně ven vyhnutým. $\varnothing$ okraje cca 24 cm; neinv. (obr. 48:5).
- Bronzový plechový pásek zdobený vybíjenými pukličkami. Na pásku se zachovaly zbytky dřeva. D. 54 mm; š. 9 mm; s. 2,5 mm; neinv. (obr. 48:3).
- Drobný hřebíček nepravidelně kruhového průřezu, s jedním koncem zahroceným a druhým vyhnutým stranou. D. 10 mm; $\varnothing$ 1,5 mm (obr. 48:3a).
- Čtyři bronzové nýty s velkou kulatou hlavici a krátkým dřívem. Na spodní straně hlavice a na dřívku jsou zbytky odlévacích švů. $\varnothing$ hlavice 12, 12,5, 13 a 13 mm; d. 16,5, 16,5, 17 a 17 mm; neinv. (obr. 48:1).
- Dva deformované zlomky z jehlice s tordovanou jehlou čtyřhranného průřezu. D. 28 a 40 mm; s. 2 mm; neinv. (obr. 48:2).
- Neúplná amfora s široce rozevřeným tělem, které je odsazeno hranou od hrdla. Na největší výduť jsou čtyři výčnělky, které jsou lemovány pěti nebo šesti podkovovitými žlábkami. Nad jedním výčnělkem je stopa po páskovém uchu. Povrch je hnědočerný, jemně drsný. Materiál tvoří hlína s příměsí písku. K amfoře patří patrně i střepe z ven vyhnutého okraje. Zach. v. 15 cm; $\varnothing$ dna 11,4 cm; neinv. (obr. 48:9).

Hrob 8/II

V sektoru **B** těsně při kontrolním bloku **a** jsme v hloubce 30-60 cm pod povrchem na ploše o rozloze přibližně 40 × 40 cm našli střepe a přepálené kůstky. Šlo patrně o druhotně uložený nebo zapuštěný žárový hrob **II**, značně dislokovaný kořeny akátů, který rostl těsně vedle a hrobu **I**. Ze střepe se podařilo slepit část větší nádoby (1) a dále se zde našly 2 střepe ode dna (2,3).

Popis nálezů:

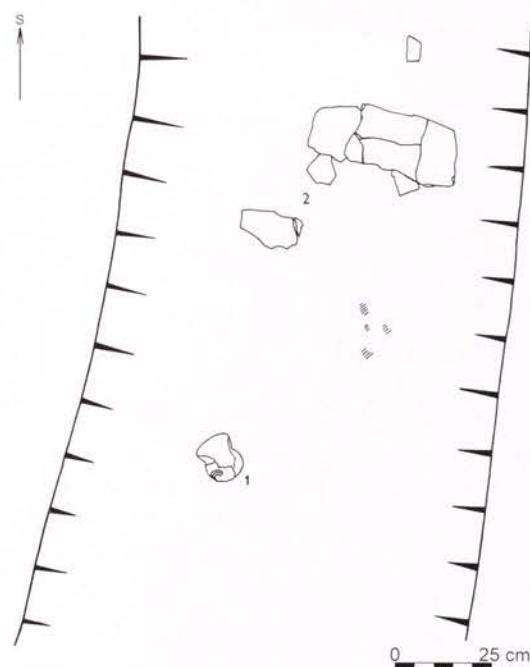
- Část nádoby s kónicky slabě zataženým hrdlem, které oble přechází v mírně vyhnutou výduť. Rozhraní hrdla a těla je zvyrazněno nalepovanou plastickou lištou zdobenou důlky. Povrch je nerovný, hlazený, hnědý. Materiál tvoří hlína se silnou příměsí písku a drobných kamínků. Zach. v. 12,5 cm; $\varnothing$ okraje 46 cm; neinv. (obr. 48:4).
- Střep ode dna nádoby se slabě odsazenou a šikmo ven vyhnutou stěnou. Povrch je hrubě hlazený, hnědočervený. Materiál tvoří hlína s příměsí písku. $\varnothing$ dna 15 cm; neinv. (obr. 48:8).
- Střep patrně ode dna stejné nádoby jako č. 2. Neinv.

VÝZKUM V ROCE 1990

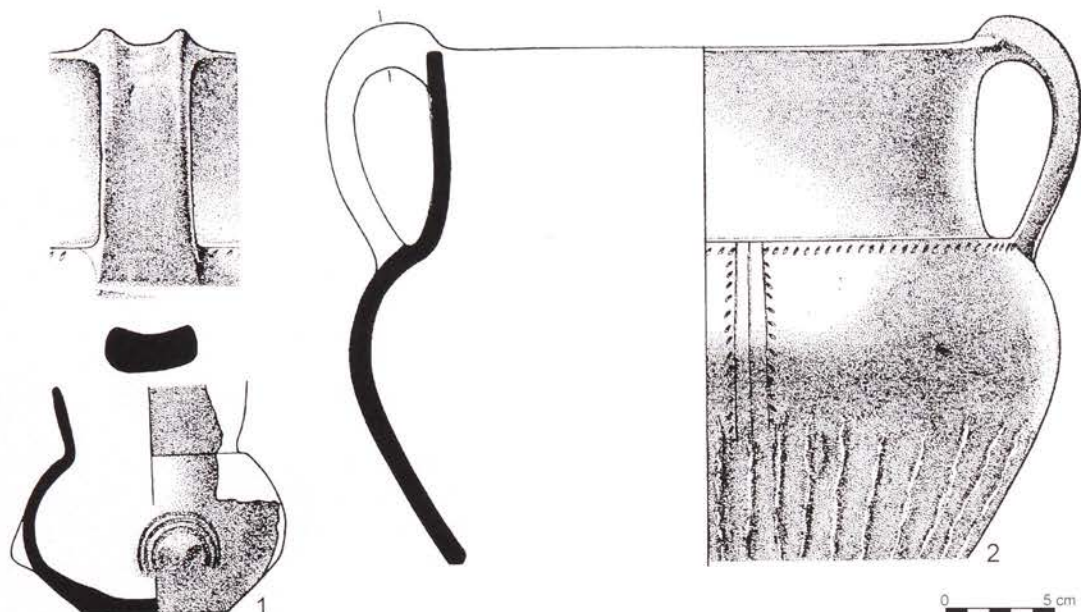
V průběhu patnácté sezóny výzkumu mohylníku bylo naplánováno dokončení odkryvu mohyly 8. Při odkryvu se postupovalo obvyklou metodou kontrolního křížového bloku 4 sektorů. Mohyla měla pravidelný kruhový tvar o průměru 16 m, což představovalo poněkud méně než při měření V. Podborského. V sektoru **D** se podařilo určit okraj sondy V. Podborského a v sektorech **A** a **B** se přišlo na kamennou hrobku **I**. V době výzkumu bylo neobvyklé sucha, takže stopy některých terénních úprav se daly jen obtížně rozpoznat. Při okraji mohyly se vyrýsoval příkop s hrotem dnem, jehož obvod měl průměr 14 až 14,5 m. Šířka příkopu se pohybovala od 90 do 130 cm, hloubka od 40 do 60 cm (obr. 43). Výplň tvořila černá humusovitá hlína místy promíchaná štěrkem. Z násypu mohyly pochází několik střepe, z nichž v sektoru **C** jsme našli tři (1-3) a v sektoru **D** dva středověké střepe (4-5), kromě toho ještě v sektoru **A** a **C** několik drobných atypických střepe. V západní části příkopu v sektoru **C** (obr. 46) jsme zjistili hrob **III**.

Popis nálezů

- Střep z těla velké nádoby. Povrch je černý, drsný. Materiál se silnou příměsí písku. Inv. č. 00765-5/90.
- Střep z těla velké silnostěnné nádoby. Povrch je hnědý, uvnitř jemně drsný, vně drsný. Materiál s příměsí písku. Inv. č. 00765-6/90.
- Mírně prohnutý střep z větší nádoby. Povrch je světle hnědý, jemně drsný. Materiál s příměsí písku. Na jednom profilu nejsou stopy po lomu, ale je zde oblý otisk – patrně doklad výroby z hlíněných válečků. Inv. č. 00765-7/90.

Obr. 49. Mohyla 8. Plán hrobu III.

Obr. 50. Mohyla 8. Nálezy z hrobu III.

4. Střep z oblého těla větší nádoby. Povrch je jemně drsný, šedý. Materiál tvoří plavená hlína s příměsí slídy. Inv. č. 00765-8/90.
5. Střep ze spodku větší nádoby s rovným dnem a ostře nasazenou stěnou. Povrch je jemně drsný, šedý. Materiál tvoří plavená hlína s příměsí slídy. ø dna 13-14 cm; inv. č. 00765-9/90.

Hrob 8/III

V západní části příkopu v sektoru C jsme zjistili žárový hrob III (obr. 49). Na ploše o rozměrech 125 × 55 cm se našla skupinka drobných zlomků spálených kostí. Jihovýchodně od kostí asi ve vzdálenosti 40 až 50 cm leželo torzo menší nádoby (1) a severně od kústek ve vzdálenosti 20 až 70 cm se našly fragmenty druhé nádoby (2).

Popis nálezů

1. Doplněná část džbánu s válcovitým, mírně se rozšiřujícím hrdlem, které je odsazeno hranou od kulovitěho těla s poněkud odsazeným rovným dnem. Těsně pod výdutí jsou čtyři výčnělky lemované třemi podkovovitými rýhami. Povrch je hnědočervený, jemně drsný, odřený. Materiál jemnozrný. Špatně vypáleno. Zach. v. 10,5 cm; ø dna 7 cm; inv. č. 00765-4/90 (obr. 50:2).
2. Velká nádoba se zaobleným okrajem a prohnutým hrdlem, které je odsazeno hranou od baňatého těla bez dochovaného dna. Z okraje na hranu se klenou dvě masivní pásková ucha mírně převyšující okraj. Hrana je lemována linií šikmých vpichů tvaru obilného zrna. Od hrany je mezi uchy spuštěna trojice svislých rýh lemovaná dvěma svislými liniemi vpichů tvaru obilného zrna. Povrch je hnědý, místy až hnědočervený, jemně drsný (původně asi hlazený), spodek je svisle prstovaný. ø okraje 25,5 až 26 cm; zach. v. 23 cm; inv. č. 00765-3/90 (obr. 50:1).

Literatura k mohyle 8:

Podborský 1963, 125-128; Podborský – Vildomec 1972, 151, tab. XXXIX:1,3; Stuchlík 1993.

MOHYLA 9

Odkryvem mohyly 9 obnovil Archeologický ústav ČSAV v Brně v roce 1976 systematický výzkum mohylníku v Boroticích, při němž navázal na akci Katedry archeologie FFMU v Brně. Mohyla 9 se rozkládá na východním až jihovýchodním okraji mohylníku, jihovýchodně od mohyly 10. Je to velký výrazný kruhový objekt, na jehož povrchu nebyly zjištěny žádné stopy po narušení nebo druhotném zásahu. Její průměr činil přibližně 18 m a výška 80 cm (obr. 51), což se mírně liší od měření V. Podborského, podle něhož měla mohyla průměr 20 m a výšku 78 cm.

Násyp mohyly tvořila sytá černá humusovitá hlína jen slabě promíchaná drobnými kameny (křemeny). Násyp mohyly byl zcela kompaktní a naprosto se v něm nepodařilo odlišit jakékoliv vrstvy. Některé hroby zasahovaly pod kontrolní bloky, a proto je bylo nutno rozebrat. Kontrolní blok **a** mezi sektory **A**, **B** se zrušil do délky 325 cm, mezi sektory **C**, **D** do délky 340 cm. Kontrolní blok **b** mezi sektory **B**, **C** jsme rozebrali do délky 240 cm a mezi sektory **A**, **D** do délky 315 cm. Sektor **C** byl podél kontrolního bloku **b** rozšířen o plochu 400 × 100 cm a sektor **D** podél kontrolního bloku **a** rozšířen o plochu 380 × 100 cm.

V násypu některých sektorů se objevily jednotlivé volné, v mnoha případech atypické střepy. Jen menší část střepů byla použitelná pro další klasifikaci a inventována. V mohyle jsme zjistili dva spolehlivé pohřby středodunajské mohylové kultury (**I**, **V**), dva pravděpodobné hroby z téhož období (**VI**, **VII**) a dále tři hroby z období stěhování národů (**II**, **III**, **IV**).

Sektor A

V násypu sektoru **A** se nacházelo několik volných střepů z nádob, které nepatří k jednotlivým hrobům. Malá skupina střepů (1-4) se soustředila přibližně ve středu sektoru ($a - 280$ cm; $b - 300$ cm). Další střepy byly rozmístěny jednotlivě v násypu (5-9). Kromě inventovaných fragmentů se v násypu mohyly našlo ještě sedm atypických a neinventovaných střepů. Poslední střep (10) ze sektoru **A** pochází snad rovněž z hrobu **I**, avšak ležel ve vyšší vrstvě než zmíněný hrob ($a - 250$ cm; $b - 360$ cm; $hl. - 25$ cm).

Popis nálezů:

1. Okrajový střep z nádoby se zataženým okrajem. Povrch je hnědočerný, jemně drsný. Materiál s příměsí písku. $\varnothing$ okraje cca 13 cm; inv. č. 00765-22/76 (obr. 52:2).
2. Střep ze šálku s okrajem šikmo vyhnutým ven a odsazeným hranou od výdutě. Povrch je okrově hnědý, jemně drsný. Materiál s příměsí písku. $\varnothing$ okraje 19-20 cm; inv. č. 00765-23/76 (obr. 52:5).
3. Střep z nádoby s hrdlem odsazeným od výdutě. Pod hranou jsou dvě svisle ryté linie doplňované svislými vpichy. Povrch je hnědočerný, jemně drsný. Materiál s příměsí písku a s ojedinělými kamínky. Inv. č. 00765-24/76 (obr. 52:4).
4. Střep z výdutě nádoby zdobené hustým výrazným rýhováním. Povrch je jemně drsný, hnědý. Materiál s příměsí písku. Inv. č. 00765-25/76 (obr. 5:8).
5. Střep z nádoby s šikmo ven vyhnutými stěnami a mírně dovnitř promáčknutým dnem. Povrch je hnědočerný, jemně drsný. Materiál s příměsí písku. $\varnothing$ dna 8 cm; inv. č. 00765-26/76 (obr. 52:11).
6. Střep z nádoby s okrajem kónicky vyhnutým ven a vodorovně seříznutým. Povrch je hnědý, jemně drsný. Materiál s příměsí písku. Inv. č. 00765-27/76 (obr. 52:3).
7. Střep z výdutě nádoby zdobený hustým svislým rýhováním. Povrch je hnědý, jemně drsný. Materiál s malou příměsí písku. Inv. č. 00765-28/76 (obr. 52:6).
8. Střep z nádoby s mírně odsazeným dnem a široce rozevřenými stěnami. Povrch je hnědý, jemně drsný. Materiál s malou příměsí písku. Inv. č. 00765-29/76 (obr. 52:10).
9. Drobný horizontální výčnělek oválného tvaru. Povrch je hnědočerný, jemně drsný. Materiál s malou příměsí písku. Inv. č. 00765-30/76.
10. Doplňková horní část z malého šálku s kalichovitě ven vyhnutým okrajem, který je odsazen hranou od zaoblené horní výdutě. Povrch je hnědý, jemně drsný. Materiál s malou příměsí jemného písku. $\varnothing$ okraje 11-12 cm; inv. č. 00765-37/76 (patrně ze stejné nádoby jako inv. č. 00765-9/76 z obj. **VII**).

Sektor B

V sektoru **B** bylo nalezeno v násypu mohyly několik volných střepů. Vedle pěti atypických neinventovaných střepů zde byly ještě dva další střepy (1,2). V místech hrobu **VI** se našlo i opracované žebro.

Popis nálezů:

1. Střep z výdutě větší masivní nádoby. Povrch je hnědočerný, jemně drsný. Materiál s příměsí písku. Inv. č. 00765-31/76.
2. Střep ode dna menší nádoby. Povrch je hnědočerný, jemně drsný. Materiál s malou příměsí písku. Inv. č. 00765-32/76.

Sektor C

V násypu mohyly v sektoru **C** jsme našli pouze 28 atypických a neinventovaných volných střepů z různých nádob.

Sektor D

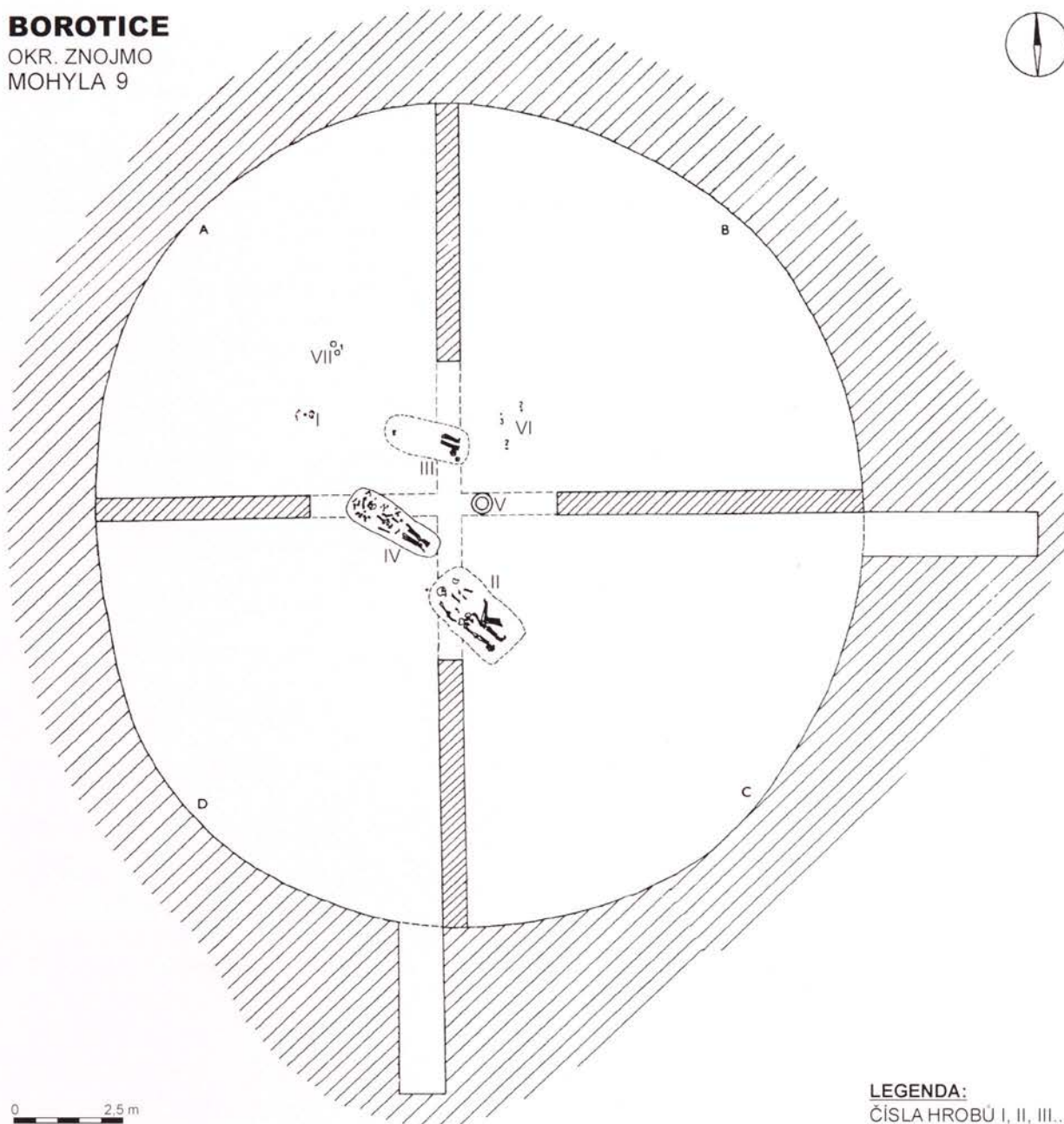
V sektoru **D** bylo v násypu mohyly nalezeno rovněž několik volných střepů. Vedle 20 atypických a neinventovaných střepů zde byl pravěký (pravděpodobně eneolitický) střep (1), rohovecový úštěp (2) a dva střepy (3-4) středodunajské mohylové kultury.

Popis nálezů:

1. Okrajový střep z nádoby se zbytkem masivního, na průřezu oválného ucha. Povrch je okrově hnědý, jemně drsný. Materiál s ojedinělými zrnky písku. Inv. č. 00765-33/76.
2. Neretušovaný nepravidelný úštěp rohovce. D. 3,8 cm; inv. č. 00765-34/76.

BOROTICE

OKR. ZNOJMO
MOHYLA 9

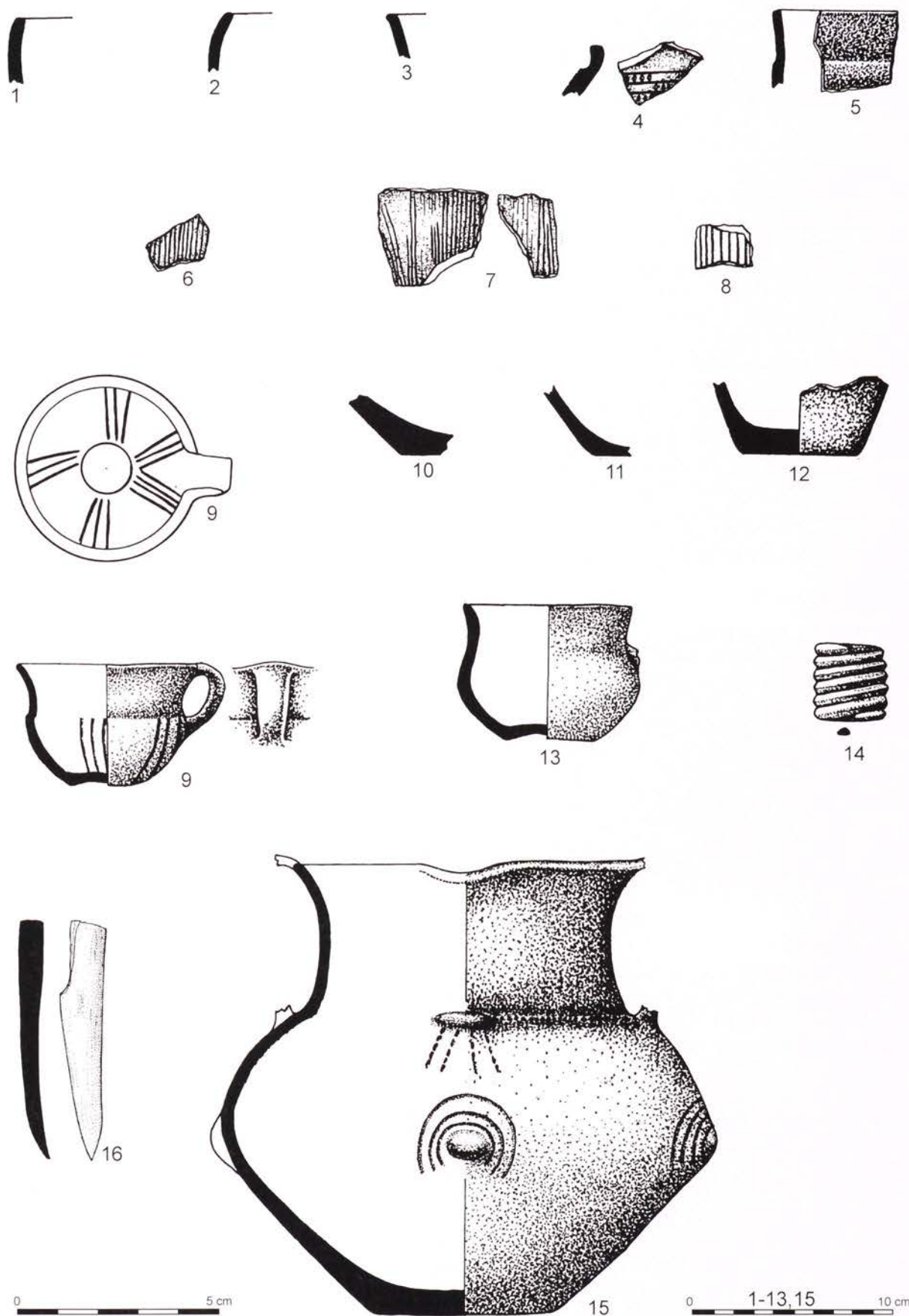

Obr. 51. Mohyla 9. Celkový plán.

3. Střep z nádoby s mírně zataženým okrajem. Povrch je hnědý, jemně drsný. Materiál s příměsí písku. Inv. č. 00765-35/76 (obr. 52:1).
4. Dva střepy z dolní výdutě nádoby zdobené jemným svislým rýhováním. Povrch je světle hnědý, jemně drsný. Materiál s příměsí písku. Inv. č. 00765-36/76 (obr. 52:7).

Hrob 9/I

Při dolování pařezu v sektoru A se krompáčem narazilo na čtyři bronzové náramky ($a - 200$ cm; $b - 320$ cm; $hl. - 40$ cm), které jsou pozůstatkem hrobu I. Dva náramky měly na průřezu tvar nízkého trojúhelníka (3,4) a další dva měly na průřezu tvar vysokého trojúhelníka (5,6). Těsně vedle náramků ležel ještě zlomek dalšího bronzového předmětu (7). Po odstranění pařezu se v minimální vzdálenosti ($a - 205$ cm; $b - 350$ cm; $hl. - 40$ cm) objevily dvě bronzové jehlice s terčovitou hlavicí (1,2). Přesná poloha a vzájemný poměr umístění jehlic a náramků nebylo možno zjistit, protože s předměty se při vytahování pařezu pohnulo, a rovněž je pravděpodobné, že při růstu akátu, pod jehož kořeny se artefakty našly, mohlo dojít k jejich posunu. Kostra se nezachovala, protože byla kořínky akátu zcela strážena. Dochovalo se z ní pouze několik malých zlomků, které měděnka z náramků vlastně nakonzervovala. Asi 150 cm na sever ($a - 370$ cm; $b - 250$ cm; $hl. - 40$ cm) od bronzových předmětů jsme našli střepy ze dvou malých nádob, které z hrobem nesouvisí a může jít o pozůstatek dalšího hrobu (VII ?).

Obr. 52. Mohyla 9. Nálezy z hrobů V (12,15), VI (14,16), VII (9,13) a z násypu v sektorech A (2-6,8,10,11) a D (1,7).

Popis nálezů:

1. Jehlice s velkou terčovitou hlavicí a dlouhou jehlou čtyřhranného průřezu, která je podélně zvlněná. Krček jehly je zesílen a provrtán. D. 246 mm; $\varnothing$ hlavice 31 mm; $\varnothing$ jehly až 3,5 mm; inv. č. 00765-1/76 (obr. 53:1).
2. Jehlice s velkou terčovitou hlavicí, která je excentricky nasazena na dlouhou jehlu čtyřhranného průřezu. Jehla je podélně zvlněná. Hlavice je šikmo provrtaná. D. 240 mm; $\varnothing$ hlavice 34 mm; $\varnothing$ jehly až 3,5 mm; inv. č. 00765-2/76 (obr. 53:7).
3. Masivní náramek tvaru písmene C trojúhelníkovitého průřezu s pečetiřtkově rozšířenými konci. Plocha náramku je dělena svazky šesti příčných rýžek na políčka, která jsou vyplněna rytými trojúhelníky lemovanými vybíjenými body a střední políčko třemi rytými elipsami lemovanými vybíjenými body. $\varnothing$ náramku 68 mm; š. 22 mm; s. 8 mm; inv. č. 00765-3/76 (obr. 53:3).
4. Masivní náramek tvaru písmene C trojúhelníkovitého průřezu s pečetiřtkově rozšířenými konci. Plocha náramku je dělena svazky příčných rýh (střední po 7, další po 5, okrajové po 19) na políčka, která jsou vyplněna rytými trojúhelníky lemovanými vybíjenými body a střední políčko třemi elipsami lemovanými vybíjenými body. $\varnothing$ náramku 67 mm; š. 22 mm; s. 7 mm; inv. č. 00765-4/76 (obr. 53:2).
5. Masivní náramek tvaru písmene C trojúhelníkovitého průřezu s konci mírně pečetiřtkově rozšířenými. Plocha náramku je dělena svazky příčných rýh (střední po 6, okrajové 19, 20) na tři políčka. Střední je zdobeno po stranách náramku devíti a uvnitř dvěma dvojicemi rýh a vše je lemováno vybíjenými body. Obě okrajová políčka jsou zdobena trojicemi trojnásobných rytých trojúhelníků. $\varnothing$ náramku 70 mm; š. 16 mm; s. 10 mm; inv. č. 00765-5/76 (obr. 53:5).
6. Masivní náramek tvaru písmene C trojúhelníkovitého průřezu s konci mírně pečetiřtkově rozšířenými. Plocha náramku je dělena svazky příčných rýh (střední po 7, okrajové 18) na tři políčka. Střední je zdobeno po stranách náramku devíti a uvnitř dvěma dvojicemi rýh a vše je lemováno vybíjenými body. Obě okrajová políčka jsou zdobena trojicemi trojnásobných rytých trojúhelníků. $\varnothing$ náramku 72 mm; š. 6 mm; s. 10 mm; inv. č. 00765-6/76 (obr. 53:4).
7. Drobná bronzová spirálka o šesti závitech z drátu čtvercového průřezu, který je na konci roztepaný a ohnutý v očko. $\varnothing$ spirály 17 až 18 mm; inv. č. 00765-7/76 (obr. 53:6).

Hrob 9/II

Hrob II se nacházel v jižní části mohyly v sektoru C a částečně zasahoval i do sektoru D. V hrobu ležely rovnoběžně vedle sebe dvě kostry orientované SZ-JV. Kostry byly uloženy v hloubce 70-75 cm pod povrchem a spočívaly na šterkovém podloží. Tvar hrobové jámy se nedal určit, protože nebyla zahlobena pod úroveň podloží. Kostra A ležela v natažené poloze na zádech, pravou ruku měla nataženu rovnoběžně podél těla, špatně zachovaná levá ruka ležela původně patrně rovněž podél těla, nohy byly nataženy. Lebka spočívala na levém boku s obličejem obráceným k V. Pod a částečně i nad pravou ramenní kostí byly nalezeny zlomky kostěného hřebene. Druhá kostra B byla zachována mnohem hůře. Ležela na pravém boku s mírně pokrčenými koleny. U velmi porušených kostí z rukou se nedala přesně stanovit jejich poloha. Přesné uložení se nedalo určit ani u lebky, která byla téměř celá strávená. Nelze vyloučit, že z tohoto hrobu (z kostry B) mohla pocházet i část lebky, která se objevila v sektoru D asi 120 cm jižně od jižního okraje hrobu IV ($a = 200$ cm; $b = 60$ cm; $hl. = 90$ cm).

Hrob je datován do období stěhování národů.

Hrob 9/III

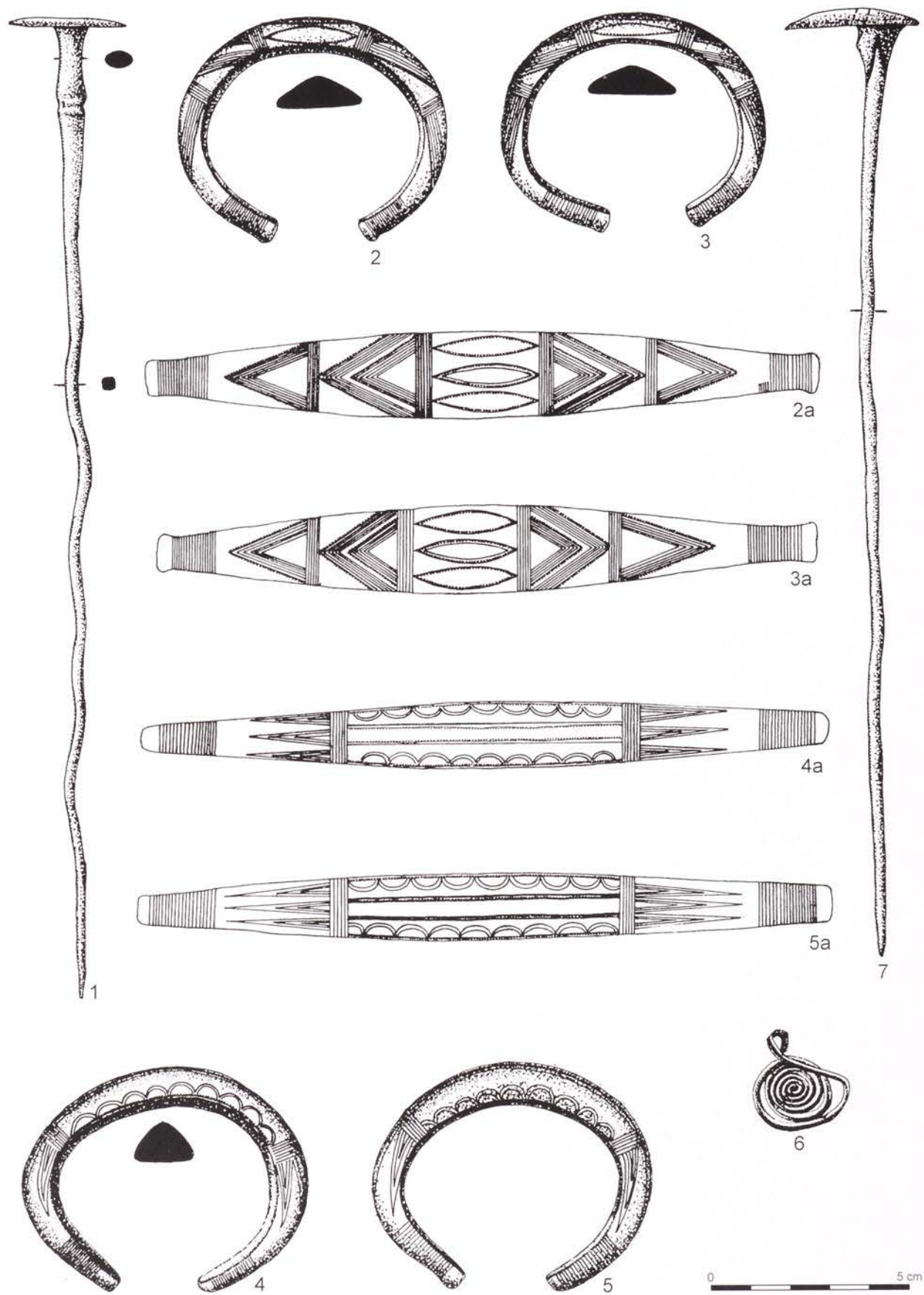
Hrob III ležel v severní polovině mohyly 9 v sektoru A, částečně zasahoval i do sektoru B. Z kostry zůstaly zachovány pouze kosti lýtkové, holenní a nártní kůstky. Několik drobných kústek blíže neurčitelných zůstalo i v místě, kde by měla ležet lebka. Nohy naznačují nataženou polohu na zádech. Její orientace byla pravděpodobně SZZ-JVV. Na pravé straně od holenních kostí ležely dvě nádoby. Blíže tělu stála miska s pěti výčnělky, poněkud jižněji se našel menší hrnek.

Hrob je datován do období stěhování národů.

Hrob 9/IV

Hrob IV byl objeven ve středu mohyly v sektoru D (částečně zasahoval i do sektoru A) v hloubce 90 cm pod vrcholem mohyly. Hrobová jáma, orientovaná SZZ-JVV, měla obdélníkový tvar se zaoblenými rohy a rozměry 230 × 75 cm. Hrob byl zapuštěn do šterkového podloží a jeho výplň tvořila černá humusová hlína. Hloubka hrobové jámy pod šterkopiskem byla 15-20 cm, takže celková hloubka hrobové jámy činila 105-110 cm. Uvnitř hrobové jámy byly zbytky rozházené a značně porušené kostry. V západní části hrobové jámy byla nalezena zvířecí kost. Ve střední části hrobu spočívaly části dlouhých kostí (stehenních) s kloubní hlavicí. Mezi kostmi ve střední části hrobu při západní stěně ležely střepy ze zdobené nádoby (1). V další vrstvě (hloubka 100-110 cm) byly odkryty kosti, rozházené po celé ploše hrobové jámy (žebra, obratle, dlouhá kost s kloubní hlavicí, prstní články, klíční kost). Převážná většina kostí byla dislokována. V jihovýchodní části hrobu ležely v původní poloze dlouhé kosti z nohou (včetně nártních kústek a prstních článků) a pravá loketní kost. Kostí v původní poloze jsou zbytky kostry ze stěhování národů. Na dně se našlo několik předmětů. Přibližně v úrovni lebky ležel kostěný hřeben se železnými nýty a těsně vedle něho malý přelzen. Vedle spodní části loketní kosti byl nalezen železný, silně korodovaný kroužek.

Hrob je datován do období stěhování národů.

Obr. 53. Mohyla 9. Nálezy z hrobu I.

Hrob 9/V

Ve středové části mohyly 9 se s největší pravděpodobností nacházel další hrob z doby bronzové, který byl porušen hrobem **IV** z období stěhování národů. V hrobové jámě hrobu **IV** jsme totiž našli velké množství kostí, které nemohly pocházet z jednoho jedince a některé z nich mohly být ze zničeného hrobu **V** z doby bronzové. Z milodárů hrobu **V** se zachovala jen amfora, která byla pod kontrolním blokem **b** na rozhraní sektorů **B-C** ($a = 0$ cm; $b = 70$ cm; $hl. = 70$ cm).

Patrně z hrobu **V** pochází střepový materiál, který byl objeven při rozebírání kontrolního bloku **b** nad hrobem **IV**. Jedná se o 12 neinventovaných střepů z různých, blíže neurčitelných nádob. Kromě atypického materiálu pocházejí z tohoto místa ještě tři další střepy (2-4).

Popis nálezů:

1. Amfora s ven vyhnutým okrajem a válcovitým hrdlem, které je odděleno hranou lemovanou vpichy tvaru obilného zrna od vysokého těla s vyklenutou horní a kónickou dolní výdutí. Z okraje na hranu se klenula dvě pásková ucha, která jsou dnes ulomena. Okraje mezi uchy jsou na dvou místech výlevkovitě prohnuté. Na hraně pod výlevkami jsou dva podélné výčnělky, od nichž jsou spuštěny čtyři krátké svislé linie tvořené vpichy tvaru obilného zrna. Na největší výduti pod uchy a výčnělky jsou čtyři prstovité výčnělky lemované podkovovitými rýhami. Povrch je hnědočerný, jemně drsný. V. 22,4 cm; $\varnothing$ okraje 17,6 cm; $\varnothing$ d. 9 cm; inv. č. 00765-17/76 (obr. 52:15).
2. Spodní část nádoby s šikmo ven vyhnutými stěnami a masivním dnem. Povrch je hnědý až hnědočerný, jemně drsný. Materiál tvoří hlína s přísadou písku. $\varnothing$ dna 8 cm; inv. č. 00765-19/76 (obr. 52:12).
3. Střep z nádoby s mírně odsazeným dnem a stěnami široce rozevřenými. Povrch je okrově hnědý, jemně drsný. Materiál tvoří hlína s ojedinělými zrnky písku. Inv. č. 00765-20/76.
4. Střep ode dna nádoby se stěnami jen mírně rozevřenými. Povrch je hnědý, jemně drsný. Materiál tvoří hlína se slabou příměsí písku. Inv. č. 00765-21/76.

Hrob 9/VI ?

V sektoru **B** byly na poměrně malé ploše nalezeny volná (patrně lidská) kost, bronzový prsten (1) a zvířecí kost – šídlo (2), u nichž je pravděpodobné, že pocházejí z dalšího hrobu **VI**, jehož kostra byla téměř celá strávená. Vzdálenost kostí od sebe nepřesahuje 1 metr a prsten se nacházel těsně vedle jedné kosti. Poloha předmětů byla následující: prsten ($a = 200$ cm; $b = 115$ cm; $hl. = 35$ cm), zvířecí kost ($a = 190$ cm; $b = 140$ cm; $hl. = 35$ cm), druhá kost ($a = 100$ cm; $b = 100$ cm; $hl. = 50$ cm).

Popis nálezů:

1. Prsten z bronzové spirálky ze šesti závitů trojúhelníkovitého průřezu. $\varnothing$ prstenu 19 mm; š. prstenu 19 mm; inv. č. 00765-18/76 (obr. 52:14).
2. Zvířecí žebro na jednom konci ulomené a na druhém zbroušené do špice. D. 7 cm; inv. č. 00765-38/76 (obr. 52:16).

Hrob 9/VII ?

V sektoru **A** se ve vzdálenosti asi 150 cm severně od bronzových předmětů z hrobu **I** našly střepy ($a = 370$ cm; $b = 250$ cm; $hl. = 40$ cm) ze dvou malých nádob (1,2), které však s hrobem v žádném případě nemohou souviset. S největší pravděpodobností jde o pozůstatek dalšího hrobu (**VII** ?), z něhož se nezachovala kostra.

Popis nálezů:

1. Nízký hrníček s prohnutým hrdlem odděleným nevýraznou hranou od kulovitého těla s mírně dovnitř vklenutým dnem. Na hraně mezi hrdlem a tělem je zbytek páskového ucha. Povrch je jemně drsný, hnědočerný. V. 6,5 cm; $\varnothing$ okraje 8,5 cm; $\varnothing$ dna 4 cm; inv. č. 00765-8/76 (obr. 52:13).
2. Menší, částečně doplněný šálek s kalichovitě vyhnutým okrajem, který je hranou odsazen od polokulovitého těla s mírně dovnitř vklenutým dnem. Z okraje na hranu se klene páskové ucho. Od hrany ke dnu jsou na pěti místech spuštěny trojice svislých rýh (vedle ucha jsou jednou 4). Povrch je hnědočerný, jemně drsný. V. 5,8 cm; $\varnothing$ okraje 8,7 až 9,2 cm; $\varnothing$ dna 2,5 cm; inv. č. 00765-9/76 (obr. 52:9).

Literatura k mohyle 9:

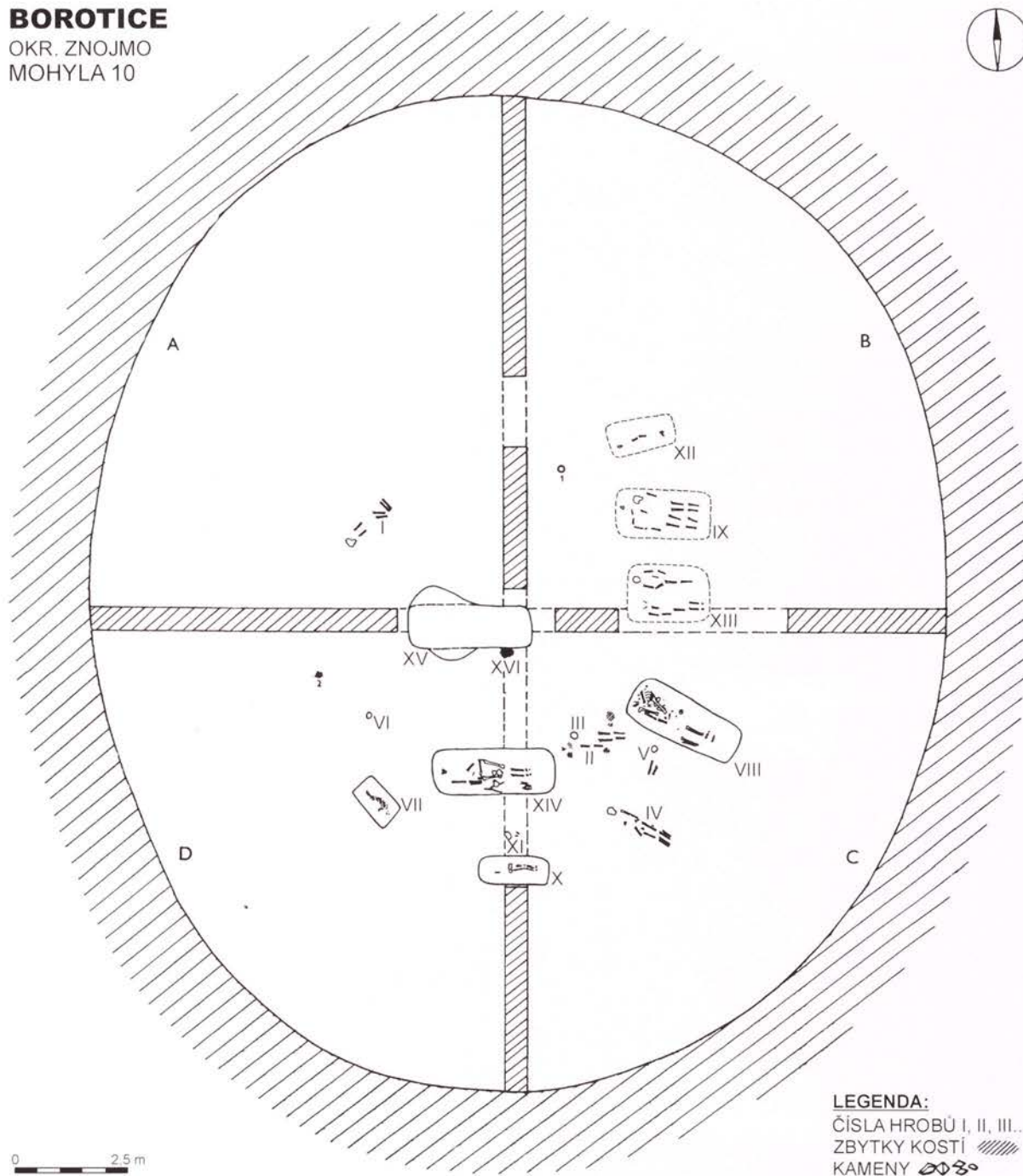
Stuchlík 1978; 1990d, Abb. 6:3; 7; 1992, 34, Abb. 18:1; 24.

MOHYLA 10

Výzkum mohyly č. 10 proběhl v Boroticích během třetí sezóny v roce 1978, ačkoliv první přípravné práce se uskutečnily již o rok dříve. Mohyla 10 se rozkládá v jihovýchodní části mohylníku, jižně od mohyly 16 a severovýchodně od mohyly 9 (obr. 3; 5). Podle popisu V. Podborského šlo o velkou, pravidelně kruhovou mohylu, která měla

BOROTICE

OKR. ZNOJMO
MOHYLA 10

Obr. 54. Mohyla 10. Celkový plán.

v průměru 16,5 m a její výška převyšovala okolní terén o 93 cm. Na jejím vrcholu se ve středové části nacházela jáma o průměru asi 1 m a hloubce 10-15 cm.

Při výzkumu v roce 1978 se však jevila spíše jako oválný útvar s osou ve směru S-J v délce 21,5 m a ve směru Z-V v délce 18,5 cm. Takto se provedl i odkryv (obr. 54). Před výzkumem bylo na mohyle provedeno geofyzikální zaměření, při němž byly zjištěny určité anomálie, avšak podle pozdějších výsledků poloha těchto anomálií se zcela neshodovala s místem uložení hrobů. Některé hroby zasahovaly pod kontrolní bloky, a proto je bylo nutno rozebrat. Kontrolní blok **a** mezi sektory **A**, **B** se zrušil do délky 90 cm a ještě v délce od 375 do 525 cm, mezi sektory **C**, **D** do délky 590 cm. Kontrolní blok **b** mezi sektory **B**, **C** jsme rozebrali do délky 85 cm a ještě v délce od 225 do 600 cm, mezi sektory **A**, **D** do délky 235 cm.

V mohyle jsme zjistili celkem 16 hrobů, z nichž pět patří do doby bronzové (**I**, **II**, **V**, **VII**, **XVI**) a devět pohřbů bylo do mohyly zapuštěno sekundárně v době stěhování národů (**III**, **IV**, **VIII** až **X**, **XII** až **XV**). Z dalších dvou hrobů se našly je částečně zachované lebky a jejich datování nebylo zcela jisté, přičemž jeden z nich (**VI**) pochází patrně z doby bronzové, další (**XI**) je zřejmě datován stejně.

Sektor A

Na několika místech sektoru **A** byly objeveny střepy z různých nádob. Většinou jde o atypické střepy, několikrát dokonce o zlomky ze zničené zásobnice z hrobu **XVI**. Inventován byl pouze jeden střep (1). Větší kumulace se nacházela ve středové části mohyly ($a - 20$ cm; $b - 40$ cm), ale vesměs jde o fragmenty, které pocházejí ze zničené zásobnice z hrobu **XVI**.

Popis nálezů:

1. Větší střep ze spodní části nádoby s náznakem mírného odsazení dna. Povrch je nerovný, silně odřený, hnědočerný. Materiál se silnou příměsí písku a drobných kamínků. Inv. č. 00765-53/78.

Sektor B

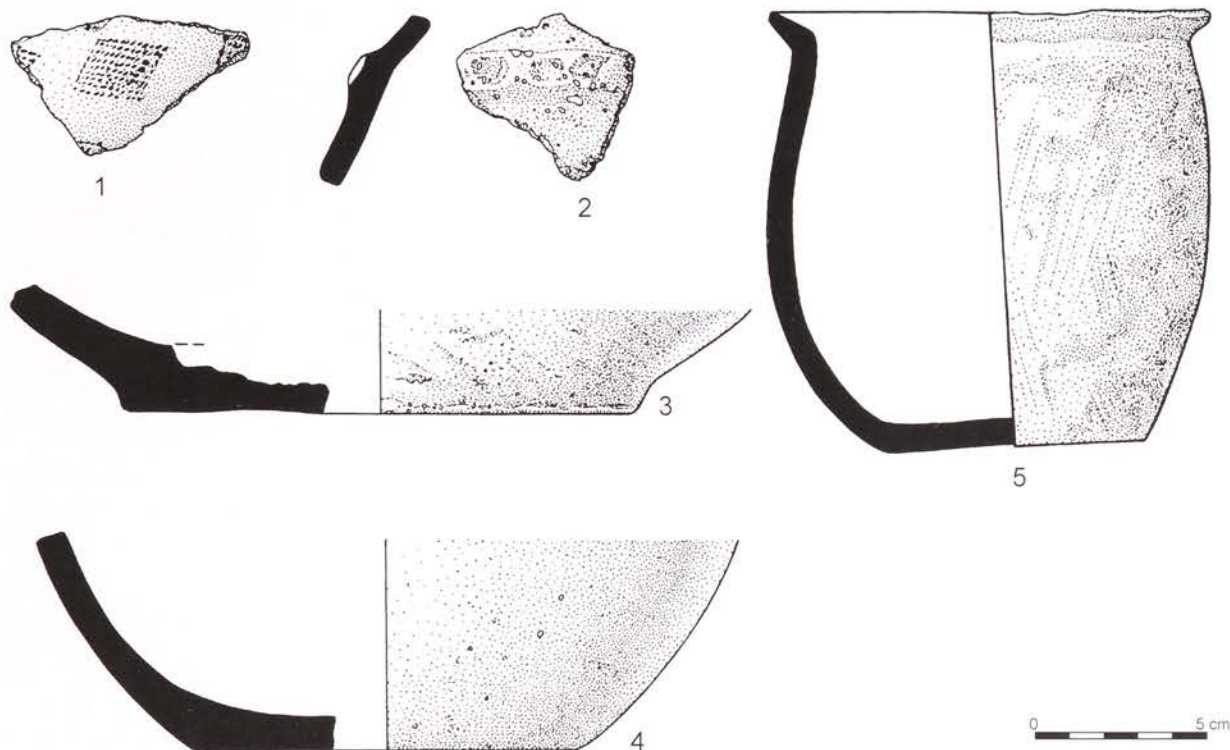
V sektoru **B** jsme poblíž profilu **a** ($a - 325$ cm; $b - 100$ cm) našli v hloubce 120 cm nádobu (1). Přibližně metr na sever od ní poblíž profilu **a** ($a - 425$ cm; $b - 55$ cm) v černé humusovité hlíně v hloubce 75 cm ležela drobná ojedinelá kůstka. Nelze vyloučit, že kost má souvislost s nádobou a může jít o zničený hrob z doby bronzové. Další ojedinelé kůstky, které zřejmě pocházejí z porušeného hrobu **XIII**, se našly při profilu **b** ($a - 30-40$ cm; $b - 420-430$ cm; $hl. - 70$ cm). Severně od nádoby se ve stejné hloubce objevil ojedinelý střep s neobvyklou výzdobou (2). Na dalších místech sektoru **B** se v násypu mohyly vyskytovaly ojedinelé střepy, z nichž většina je neinventována a pouze jeden byl zainventován (3). Některé z nich mohou pocházet ze zničené zásobnice z hrobu **XVI**.

Popis nálezů:

1. Menší hrnec s výrazně ven vyhnutým okrajem, soudkovitým tělem a rovným dnem. Povrch je nerovný, jemně drsný, hnědý až černý. Materiál tvoří hlína se silnou příměsí písku. V. 12,5 až 13 cm; $\varnothing$ okraje 13 až 13,5 cm; inv. č. 00765-54/78 (obr. 55:5).
2. Střep z mírně zaobleného těla nádoby, zdobené pásem kosočtverců vyplněných liniemi drobných oválných vpičů. Povrch je vyhlazený, hnědočerný. Materiál tvoří hlína s malou příměsí písku. $\varnothing$ výdutě cca 25 cm; inv. č. 00765-55/78 (obr. 55:1).
3. Střep z výrazně zaobleného těla menší nádoby. Povrch je hlazený, hnědý, ale odřený. Materiál tvoří hlína s příměsí písku. $\varnothing$ výdutě 15 cm; inv. č. 00765-56/78.

Sektor C

V násypu sektoru **C** byl nalezen v hloubce 30-40 cm pod povrchem zlomek dlouhé kosti ($a - 90$ cm; $b - 190$ cm). Na několika místech se v násypu objevily i atypické střepy.

Obr. 55. Mohyla 10. Nálezy z násypu mohyly.

Sektor D

Poblíž profilu **a** v sektoru **D** bylo na několika místech větší nahromadění střepů. Jedna skupina se nacházela úplně ve středu mohyly ($a = 20-40$ cm; $b = 20-40$ cm; $hl. = 15$ cm), střepy pocházejí patrně ze zničené zásobnice z hrobu **XVI**. Těsně pod povrchem pláště mohyly ($a = 190-200$ cm; $b = 40-50$ cm; $hl. = 15-20$ cm) leželo několik střepů z novověké nádoby. Jiná skupina nevýrazných střepů z doby bronzové byla zjištěna poněkud jižněji ($a = 250-400$ cm; $b = 20-40$ cm; $hl. = 25-30$ cm). Pod jedním pařezem ($a = 110$ cm; $b = 420$ cm; $hl. = 15-20$ cm) bylo velké množství střepů pocházejících patrně z jedné nádoby (1). Větší množství střepů, které pocházejí patrně ze dvou nebo tří nádob (2-4), se objevilo v okrajové jihozápadní části mohyly ($a = 350-550$ cm; $b = 740-800$ cm; $hl. = 30-45$ cm).

Popis nálezů:

1. Větší množství střepů z větší nádoby s rovným dnem a mírně odsazenou a šikmo rozevřenou stěnou. Povrch je hnědočervený, uvnitř vyhlazený, vně jemně drsný. Materiál tvoří hlína s příměsí písku a drobných kamínků. $\varnothing$ dna cca 13 cm. Inv. č. 00765-57/78 (obr. 55:3).
2. Větší množství střepů z větší nádoby s rovným dnem a šikmo rozevřenou stěnou. Povrch je hnědočervený, vyhlazený, ale poněkud odřený. Materiál tvoří hlína s příměsí písku. $\varnothing$ dna cca 11,5 cm. Inv. č. 00765-58/78 (obr. 55:4).
3. Střep z nádoby s plastickou důlkovanou lištou na rozhraní hrdla a těla. Povrch je hnědočervený, nerovný, uvnitř a na hrdle hlazený, na těle jemně drsný. Inv. č. 00765-59/78 (obr. 55:2).
4. Větší množství střepů z velké nádoby s vyhlazeným, ale poněkud odřeným povrchem, který je uvnitř hnědočerný, vně hnědočerný až okrový. Inv. č. 00765-60/78.

Hrob 10/I

Hrob **I** se nacházel v severní polovině mohyly v sektoru **A**. Dříve byl uložen patrně na původní úrovni povrchu, nebo jen mírně zahluoben do původního terénu, jeho hloubka od pláště mohyly dosahovala 75 cm. Výška uložení nad šterkovým podložím činila přibližně 10 cm. Kostra byla značně strávená a zůstaly z ní zachovány pouze dlouhé kosti a částečně i lebka. Z polohy kosti se dalo určit, že kostra ležela ve skrčené poloze na pravém boku ve směru JZ-SV s obličejem obráceným k V nebo JV (obr. 56). Samotnou lebku se podařilo identifikovat pouze podle kumulace jemných kořínků, mezi nimiž se našly dva zuby. Z rukou zůstaly jen zbytky dvou dlouhých kostí (ramenní ?), které ležely rovnoběžně s předpokládaným tělem. Nohy byly středně pokrčeny. U spodní části levé ramenní kosti se našel malý rohovecový úštěp (1). Podle stavu dochování kostí lze předpokládat, že hrob patří do doby bronzové.

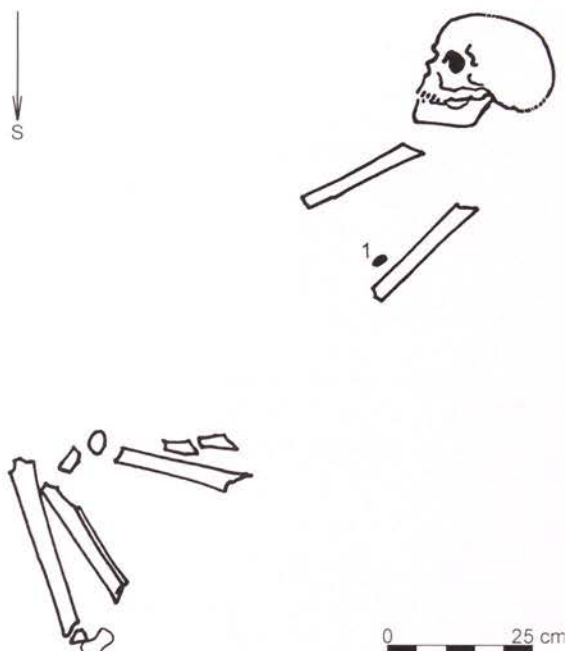
Popis nálezů:

1. Drobný úštěp se zbytky původního povrchu na jednom konci. D. 1,8 cm; inv. č. 00765-1/78 (obr. 61:1).

Hrob 10/II

V jižní části mohyly v sektoru **C** jsme zjistili na třech místech (A, B, C) nápadné soustředění jemných vlasových kořínků, mezi nimiž se našly nepatrné zlomky kostí a v některých skupinách kořínků i lidské zuby, které jsou patrně pozůstatky hrobu **II** z doby bronzové (obr. 57). Jednotlivé skupinky se zbytky zubů se našly od sebe v poměrně značné vzdálenosti ($A-B = 100$ cm; $B-C = 130$ cm; $A-C = 230$ cm). Vzhledem k dané vzdálenosti nelze vyloučit, že zde máme pozůstatky dvojhrobu nebo dvou hrobů. Pravděpodobnějším vysvětlením tohoto rozptýlení se jeví narušení hrobem **III** z období stěhování národů.

Zbytky kostí ležely v černé humusovité hlíně v hloubce 30-40 cm (obr. 57). V okrajové části (skupina A) zahluobením činilo necelých 30 cm, skupinky ve středu (skupina C) asi 40 cm. Ve skupině B se objevila jantarová perla (1) a drobná bronzová spirálka (2). O 5 až 10 cm hlouběji ležela další jantarová perla (4). Tyto nálezy tvořily patrně součásti jednoho hrobu. Kousek od korálků byl nalezen i drobný střep (3). Hrob lze datovat do doby bronzové.

Obr. 56. Mohyla 10. Plán hrobu I.

Popis nálezů:

1. Jantarová perla bochníčkovitého tvaru s příčným otvorem. $\varnothing$ 20 mm; v. 15 mm; $\varnothing$ otvoru 3 mm; inv. č. 00765-2/78 (obr. 61:3).
2. Drobná a jemně provedená spirálka z drátu kruhového průřezu svinutá do devíti závitů. D. 7 mm; $\varnothing$ 3 mm; $\varnothing$ drátu 0,5 mm; inv. č. 00765-3/78 (obr. 61:2).
3. Střep z velké nádoby s hnědočerveným povrchem, z vnitřní strany vyhlazeným, z vnější strany jemně drsným, nerovným. Inv.č. 00765-4/78.
4. Částečně zachovaná jantarová perla bochníčkovitého tvaru s příčným otvorem. $\varnothing$ 24 mm; v. 18 mm; $\varnothing$ otvoru 4 mm; inv. č. 00765-5/78 (obr. 61:4).

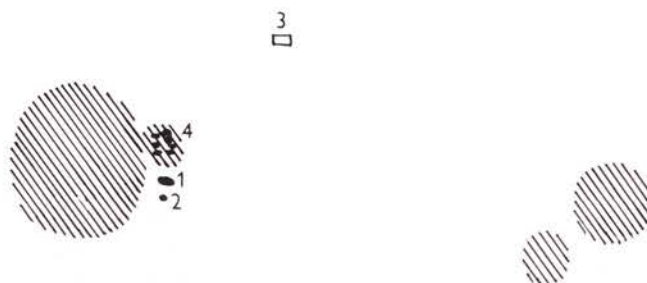
→ S

Hrob 10/III

Pod skupinkami kostí patřících hrobu II se narazilo o 10 cm níže na dětskou kostru v naložené poloze na zádech přibližně ve směru Z-V. Přesné uložení lebky se nedalo určit pro špatnou zachovalost kostry způsobenou sekundárním zásahem. Stopy po otevření hrobu se však nepodařilo rozpoznat, protože kostra ležela v černé humusovité hlíně v hloubce 50 cm pod pláštěm mohyly, v níž se zásahy nerýsují. Ze skeletu zbyla jen pravá ruka a nohy. Vedle pravé loketní kosti zůstaly nad pánví zbytky drobného předmětu. Vedle spodní části pravé stehenní kosti ležely z vnitřní strany drobné pozůstatky železného předmětu. U pravé nohy se našel ještě rohový úštěp.

Hrob patří do období stěhování národů.

Obr. 57. Mohyla 10. Plán hrobu II.

Hrob 10/IV

Hrob IV se nacházel v jižní polovině mohyly v sektoru C v hloubce 45 až 60 cm pod pláštěm. Kostra spočívala v natažené poloze na zádech ve směru SZ-JV. Nohy ležely rovnoběžně vedle sebe v původní poloze. V původní poloze podél těla zůstala i levá ruka, z níž se zachovala ramenní kost a část kosti loketní. Z druhotně přemístěné pravé ruky zůstala pouze ramenní kost, která ležela až u pravé stehenní kosti. Dislokovaná dolní čelist se našla 50 cm od zbývající části lebky. Zachovány zůstaly i části pánve. Mezi dolní čelistí a přemístěnou ramenní kostí ležel neurčitelný železný předmět, železný nožík vedle levé loketní kosti a třetí předmět se našel mezi prvním předmětem a nožíkem. Na nožíku ležel zlomek kamenné čepelky a na dně hrobové jámy ještě tři střepy, patrně z jedné nádoby.

Hrob patří do období stěhování národů.

Hrob 10/V

Hrob V s velmi špatně zachovaným skeletem se nacházel v jižní polovině mohyly 10 v sektoru C. Lebku vyznačovala pouze spleť jemných kořínků, mezi nimiž se našlo i několik zubů. Dále se zachovaly ještě dvě dlouhé kosti (patrně z nohou), vedle nichž se nalézala další spleť jemných kořínků. Asi 40 cm na JZ od konce dlouhých kostí spočívaly pozůstatky dalších (neurčitelných) kostí, které lze poznat pouze podle nahromadění kořínků (obr. 58). Těsně vedle nich stála malá amforka (1). Mezi kořínky ležel drobný úštěp (2). Poblíž se našly dva novověké střepy, které s hrobem nesouvisí. Hrob lze datovat do starší doby bronzové.

Popis nálezů:

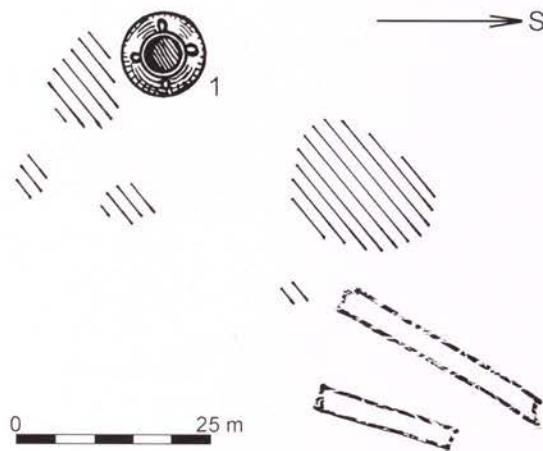
1. Malá amforka se zaobleným okrajem, válcovitým, ve spodní části prohnutým hrdlem, které je odsazeno hranou od nízkého kulovitého a stlačeného těla s oblým dnem. Pod hranou jsou čtyři svislá krátká žebírka (jedno je odražené). Hnědočerný vyhlazený povrch. V. 6,8 cm; $\varnothing$ okraje 5,2 cm; inv. č. 00765-15/78 (obr. 61:6).
2. Menší masivní úštěp s hrubou retuší na jedné straně. D. – 26 mm; inv. č. 00765-16/78 (obr. 61:5).

Hrob 10/VI

Pozůstatky dalšího hrobu **VI** jsme našli v hloubce 30 cm pod povrchem. Zachována z nich zůstala prakticky pouze lebka, která se zdála spočívat v poloze „na zádech“ s obličejem mírně stočeným k JJV. Vedle lebky byla patrně ještě další kost znatelná pouze obrovskou spleť kořínků (obr. 59). V okolí lebky nebyly zjištěny žádné další nálezy. Podle stavu dochování můžeme hrob datovat do doby bronzové.

Hrob 10/VII

Jižně od hrobu **VI** se v sektoru **D** objevily v hloubce 30 cm pod povrchem pláště mohyly příznaky dalšího hrobu **VII**. Lebka byla zcela strávena a rozpoznatelná pouze výrazným nahromaděním jemných kořínků, mezi nimiž se našlo několik špatně zachovaných zubů (obr. 60). Těsně vedle této spleti kořínků ($a = 405$ cm; $b = 265$ cm) byl nalezen bronzový prsten (1). Kousek na západ od lebky ($a = 410$ cm; $b = 290$ cm) ležel další bronzový prsten (2). Na SZ od obou prstenů byla jiná spleť kořínků, které lze považovat na pozůstatky dalších kostí. Kumulace kořínků by naznačovala polohu ve skřené poloze na levém boku ve směru JV-SZ. Hrob je možno datovat do starší doby bronzové.

Obr. 58. Mohyla 10. Plán hrobu V.

Popis nálezů:

1. Prsten z bronzového pásku obdélníkového průřezu, který je svinut v kroužek a jeho konce jsou stočeny do spirálovitého terčíku o 4 až 5 závitů. ϕ prstenu 16 mm; ϕ terčíku 12 mm; inv. č. 00765-18/78 (obr. 61:8).
2. Obdobný bronzový prsten jako předchozí, ale svinutý na opačnou stranu. ϕ prstenu 15 mm; ϕ terčíku 13 mm; inv. č. 00765-19/78 (obr. 61:7).

Hrob 10/VIII

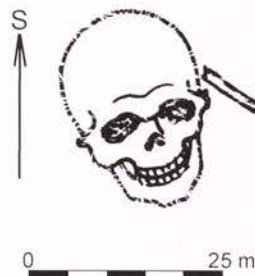
Hrob **VIII** jsme zjistili v podložní šterkové vrstvě sektoru **C** po odstranění humusovité černé hlíny. Hrobová jáma se rýsovala jako obdélník se zaoblenými rohy o rozměrech 250×95 cm ve směru SZZ-JVV. Hloubka v podložní vrstvě činila 45 až 50 cm a hloubka od povrchu pláště mohyly dosahovala 165 až 170 cm. Výplň hrobové jámy tvořila černá humusovitá hlína mírně promíchaná šterkem a drobnými kameny. Výrazná dislokace kostry naznačovala, že hrob byl vykraden. V původní poloze zůstaly kosti z natažené pravé ruky a dále holenní a lýtková kost pravé nohy. Stehenní kosti se našly v horní části hrobové jámy, společně se zbytky žeber, dolní čelistí, pánví, levou rukou a jinými drobnými kostmi. Přemístěná holenní a lýtková kost levé nohy ležely nad pravou holenní kostí. Z nálezů zůstaly v hrobě dva železné předměty, z nichž první ležel vedle stehenní kosti a pánve, druhý vedle klíční kosti. O kousek níže byl nalezen kostěný závěsek a polovina korálku. V místech původního uložení lebky se objevila bronzová pinzeta s malou čepelkou. Ve spodní části hrobu ležel poblíž pravé nohy kostěný hřeben. Po vybrání hrobu se pod zbytky kostry v místech hrudi našel ještě korál, skleněný korál, bílý korál, přeslen a spona.

Hrob patří do období stěhování národů.

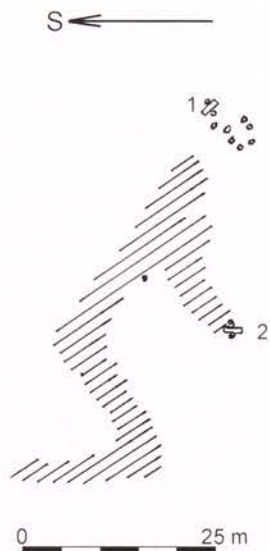
Hrob 10/IX

Hrob **IX** jsme objevili v sektoru **B** v hloubce 50 cm pod povrchem mohyly. Tvar a velikost hrobové jámy se nepodařilo rozpoznat, protože pohřeb byl uložen v černé humusovité hlíně násypu mohyly. V hrobě spočívaly dvě částečně porušené kostry v natažené poloze na zádech a orientované Z-V. Kostra A (na severní straně) ležela na zádech, s nataženými nohami. V původní poloze zůstala ramenní kost levé ruky natažená podél těla. Lebka spočívala na levém boku s obličejem obráceným k S. Pod bradou a kolem krku se nacházely skleněné korálky. Na hrudi byl jeden atypický střípek, pocházející patrně ze zásypu. Kostra B (na jižní straně) ležela rovněž v natažené poloze na zádech. Nohy byly nataženy, ruce podél těla. Na hrudi se našly dva železné předměty a zlomek dalšího. Ve střední části hrobu nebylo možno určit, zda jednotlivé kosti pocházejí z kostry A nebo B. Pod pravou rukou o 10 cm níže se objevil ještě železný kroužek.

Oba pohřby jsou datovány do období stěhování národů.

Obr. 59. Mohyla 10. Plán hrobu VI.

Obr. 60. Mohyla 10. Plán hrobu VII.

Hrob 10/X

Hrob X se nacházel v jižní části mohyly v sektorech C-D a částečně pod kontrolním blokem a. Hrobová jáma o rozměrech 160 × 70-75 cm a orientovaná Z-V se vyrýsovala na rozhraní černé humusovité hlíny a štěrkopísku v hloubce 100 cm. Její výplň tvořila černá humusovitá hlína a štěrk. V hloubce 120-130 cm pod povrchem mohyly se objevila dětská kostra v natažené poloze na zádech, orientovaná Z-V. Nohy měla nataženy, ruce byly dislokovány a zachovala se z nich pouze jedna kůstka.

Hrob neobsahoval žádné nálezy, ale podle stavu dochování kostí ho lze datovat do období stěhování národů.

Hrob 10/XI

Pozůstatky hrobu XI jsme zjistili na rozhraní sektoru C-D v kontrolním boku a, kde se na profilu rýsovala světlejší skvrna. Po rozebrání kontrolního bloku se ukázalo, že světlejší skvrnu tvořily pozůstatky lebky, situované na pravém boku s obličejem obráceným k severozápadu (obr. 62). Na lebce ležel drobný bronzový kroužek (1). Hrob lze s jistou pravděpodobností datovat do doby bronzové.

Popis nálezů:

1. Zbytky drobného bronzového drátěného kroužku, které se nepodařilo vyzvednout.

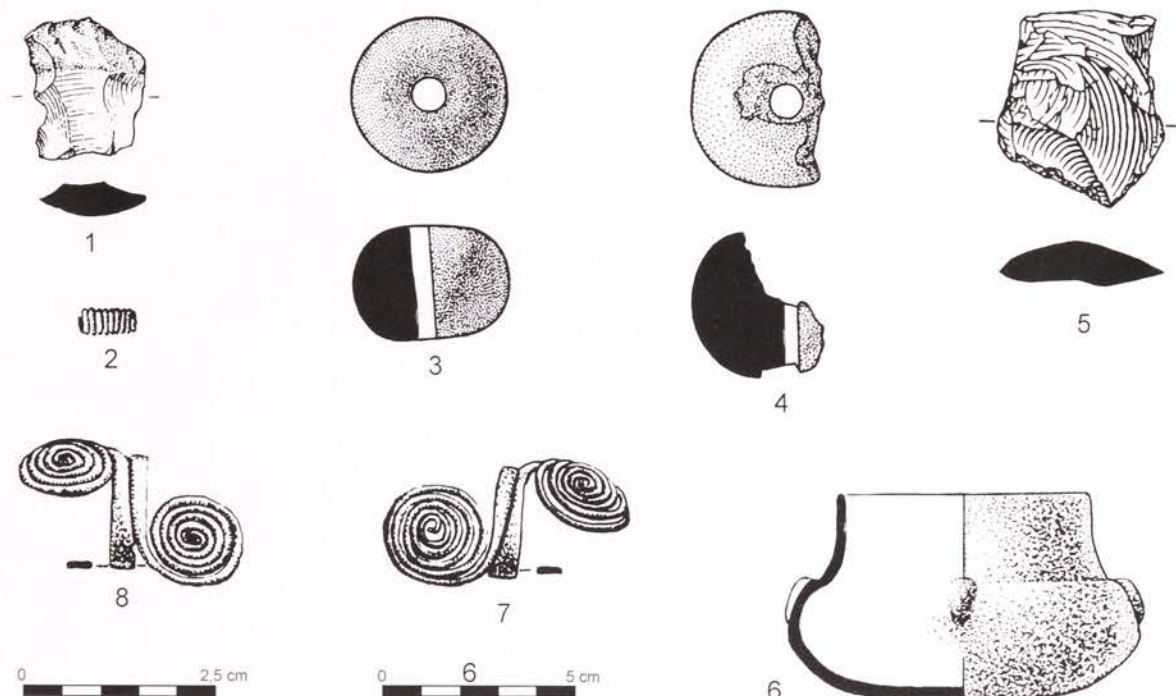
Hrob 10/XII

Hrob XII byl zjištěn v severní polovině mohyly v sektoru B v hloubce 100 cm pod povrchem mohyly. Nacházel se asi 10 cm nad štěrkovým podloží, takže byl zahlouben až do humusovitého podloží mohyly. Hrobová jáma se přirozeně nedala přesně určit. Z hrobu zůstaly zachovány pouze části dlouhých kostí, které zřejmě ležely v natažené poloze. V místech původního uložení hlavy zůstalo několik drobných skleněných korálků.

Hrob patří do období stěhování národů.

Hrob 10/XIII

Hrob XIII byl zjištěn v severní polovině mohyly v sektoru B. Pohřeb byl uložen v hloubce 100 cm pod povrchem mohyly v černé humusovité hlíně, takže se tvar hrobové jámy nedal spolehlivě určit. V hrobě ležely vedle sebe dvě kostry v natažené poloze na zádech orientované Z-V. Obě kostry byly částečně porušeny, což lze považovat za následek vylopujení hrobu. Kostra A ležela v natažené poloze na zádech a ramenní kosti měla uloženy podél těla, loketní

Obr. 61. Mohyla 10. Nálezy z hrobu I (1), II (2-4), V (5-6) a VII (7-8).

mírně pokrčeny, takže ležely v místech pánve. Pravá noha byla natažená, levá se nedochovala. Kostra B byla ještě hůře dochovaná než kostra A. Lebka se nedochovala, avšak v místě jejího původního uložení zůstalo šest korálků. Pravá ruka i noha byly nataženy, levá ruka i noha se nedochovaly. Na prsou vedle pravé ruky ležel malý bronzový kroužek. U hrudi, přibližně v místech levé ruky, se nacházel železný předmět. Vedle předpokládané levé nohy ležel hřeben s bronzovými nýty. Dále se v hrobě vyskytoval malý modrý kousek glazury a další drobný černý kousek.

Oba pohřby je možno datovat do období stěhování národů.

Hrob 10/XIV

Hrob XIV se nacházel v jižní polovině mohyly v sektorech C a D. Hrobová jáma ve tvaru obdélníka se zaoblenými rohy o rozměrech 255 × 100 cm a orientovaná Z-V se vyrýsovala v houbce 115 cm pod povrchem. Výplň tvořila černá humusovitá hlína jen mírně promíchaná šterkem a drobnými kameny. Do šterkového podloží byl hrob zapuštěn 35 cm, takže jeho celková hloubka od povrchu mohyly činila 150 cm. Kostra ležela v natažené poloze na zádech s levou rukou dislokovanou a pravou nataženou podél těla. Z lebky zůstala zachována pouze dolní čelist. Těsně nad pasem byla nalezena drobná železná tyčinka a poblíž pravé ruky zlomky dalšího železného předmětu a kousek rohovce. Vedle nohou při jižní straně hrobu ležela kostra psa, jehož lebka byla v úrovni chodidel a dolní končetiny u stehenních kostí.

Hrob je možno datovat do období stěhování národů.

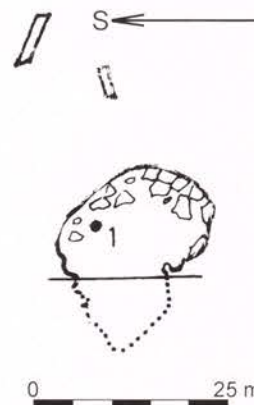
Hrob 10/XV

Hrob XV se nacházel ve středové části mohyly v sektorech A a D a částečně zasahoval i do sektorů B a C. Na hrobovou jámu se přišlo v hloubce 105 cm pod povrchem a hrob zasahoval 25 cm do šterkového podloží, takže jeho celková hloubka činila 140 cm. Hrobová jáma orientovaná Z-V měla obdélníkový tvar se zaoblenými rohy a rozměry 195 × 105 cm. Výplň tvořila černá humusovitá hlína promíchaná kamínky a šterkem. V západní části hrobové jámy se daly rozpoznat výklenky do stran způsobené patrně vykrádací šachtou. Ve spodní úrovni hrobu se již tento zásah neprojevoval. Ve výplni objektu bylo nalezeno větší množství střepů, řada drobných zlomků železa a ojediněle se vyskytovaly i zlomky kostí.

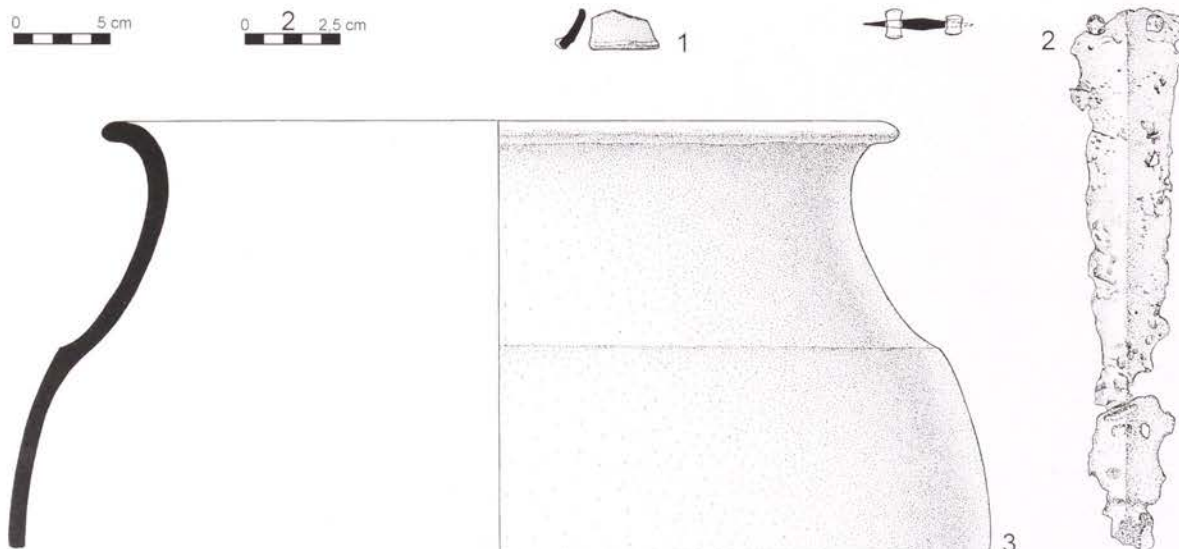
Hrob je možno datovat do období stěhování národů.

Hrob 10/XVI

Na stopy hrobu XVI se přišlo ve středové části mohyly na rozhraní sektorů C a D pod kontrolním blokem a. Pohřeb byl téměř zcela zničen hrobem XV z období stěhování národů. Kostra se nezachovala a její existenci naznačovala kumulace jemných kořínků v hl. 95 cm pod povrchem mohyly (obr. 54). Vedle těchto kořínků (a – 90 cm; b – 60 cm) ležela bronzová dýka (1). K milodarům z tohoto hrobu patřila zřejmě i velká nádoba (2), jejíž fragmenty se nacházely na ploše hrobu XV od povrchu mohyly až ke dnu a střep z koflíku (3), který byl nalezen při jižní stěně hrobové jámy XV.

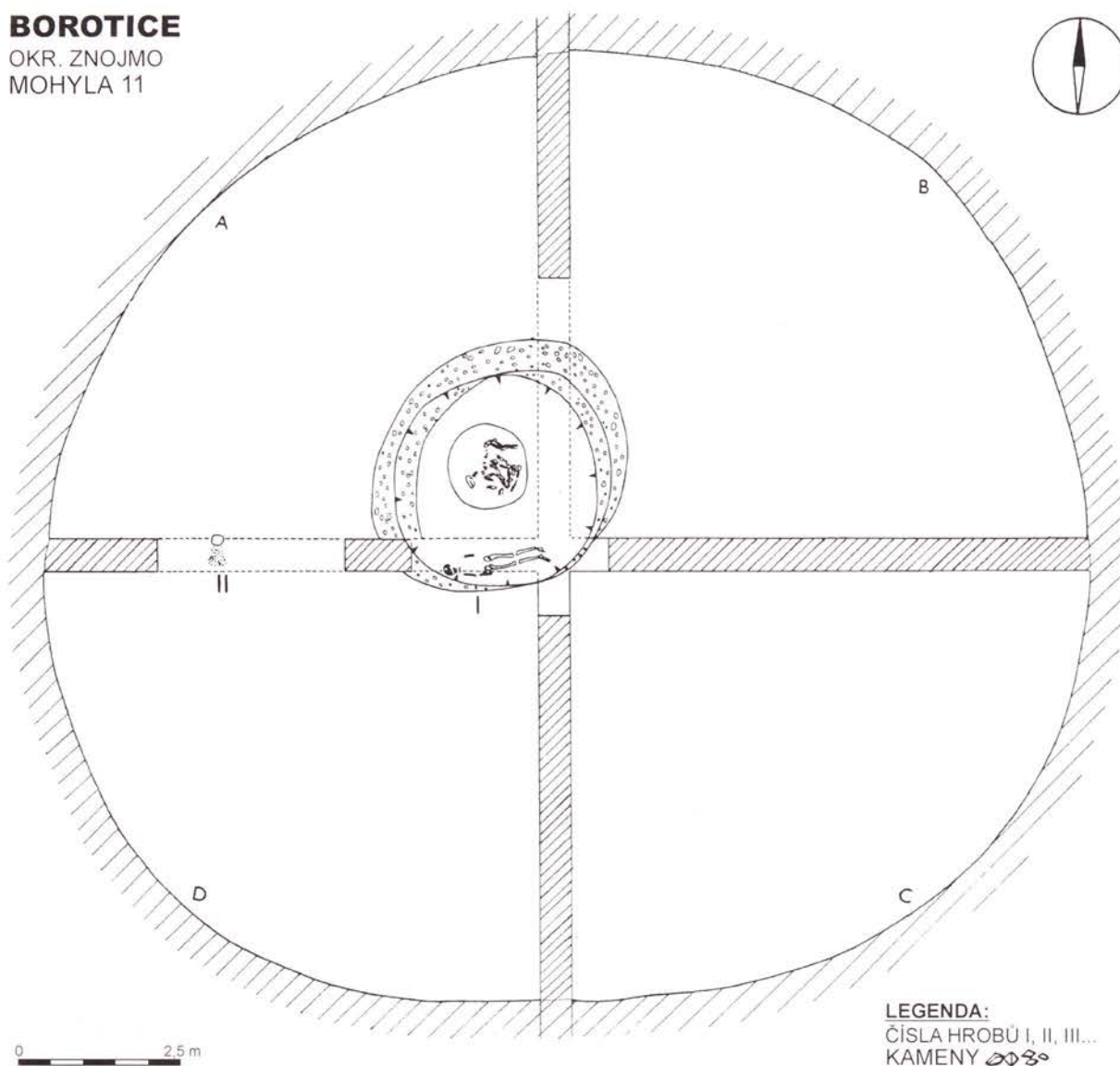
Obr. 62. Mohyla 10. Plán hrobu XI.

Obr. 63. Mohyla 10. Nálezy z hrobu XVI.

BOROTICE

OKR. ZNOJMO
MOHYLA 11

Obr. 64. Mohyla 11. Celkový plán.

Popis nálezů:

1. Bronzová, velmi špatně dochovaná a na dva kusy zlomená dýka trojúhelníkového tvaru s ulomeným hrotem. V týlové části jsou dva nýty. Čepel má plochý kosočtvercový průřez. D. 142 mm; $\varnothing$ nýtů 3 mm; inv. č. 00765-50/78 (obr. 63:2).
2. Střepe z velké nádoby s ven vyhnutým okrajem a prohnutým hrdlem, které je odsazeno hranou od vyklenutého těla. Povrch je hnědý, uvnitř tmavohnědý, hlazený, ale silně odřený. Materiál tvoří hlína s příměsí písku. Zach. v. 21 cm; $\varnothing$ okraje 42 cm; inv. č. 00765-51/78 (obr. 63:3).
3. Střep z koflíku s prohnutým hrdlem a drobným výčnělkem na hraně. Povrch je hnědočerně vyleštěný. Materiál tvoří jemná hlína. $\varnothing$ hrany cca 18 až 20 cm; inv. č. 00765-52/78 (obr. 63:1).

Literatura k mohyle 10:

Stuchlík 1980b; Stuchlík 1992, Abb. 17:9; Ludíkovský – Hašek 1980, 120.

MOHYLA 11

Výzkum mohyly 11 se uskutečnil během šesté sezóny odkryvu mohylníku v červenci a srpnu 1981. Mohyla se nachází přibližně ve středové části mohylníku severovýchodně od největší mohyly 13 a jihovýchodně od mohyly 14 (obr. 3; 5). Jde o výraznou mohylu poněkud nepravidelného kruhového tvaru (obr. 64), která měla průměr 15 až 16 m a výška nad okolním terénem činila 100 cm. Podle pozorování V. Podborského činil průměr mohyly 15 m a výška

118 cm. Téměř ve středu mohyly se na povrchu jevila menší mělká jáma a vedle ní ještě druhá podobná jáma. Násyp mohyly tvořila černá humusovitá hlína jen velmi slabě promíchaná štěrskem a drobnými kameny. Hlína z pláště mohyly je totožná s humusovou povrchovou vrstvou na celé lokalitě, takže lze předpokládat, že k nasypání mohyly byl použit materiál z blízkého okolí. V kompaktním násypu mohyly se nepodařilo rozlišit žádné vrstvy. Rovněž nešlo odlišit vlastní násyp mohyly od původního terénu, protože obsahovaly zeminu stejného složení. Podloží mohyly 11 tvořil štěrkopísek jen místy slabě promíchaný jílovitou hlínou.

Hroby zasahovaly pod kontrolní bloky, a proto je bylo nutno částečně rozebrat. Kontrolní blok **a** mezi sektory **A**, **B** se zrušil do délky 425 cm a mezi sektory **C**, **D** do délky 95 cm. Kontrolní blok **b** mezi sektory **B**, **C** jsme rozebrali do délky 85 cm, mezi sektory **A**, **D** do délky 235 cm a ještě v délce od 225 do 600 cm.

Do mohyly byly uloženy pouze dva hroby (**I**, **II**), z nichž hrob **I** patří do období stěhování národů, zatímco hrob **II** můžeme datovat podle stavu dochování kostí jen rámcově do doby bronzové. V násypu mohyly se objevilo jen několik střepů.

Sektor A

V jihovýchodním rohu sektoru **A** byla mírně zahlobená jáma, která částečně zasahovala i do sektorů **B**, **C** a **D**. Průměr mělké jámy nepravidelně kruhového půdorysu činil na povrchu přibližně 2 m. Vnější obvod jámy lemoval pás štěrkopísku světlé barvy široký asi 80-120 cm. Uložený byl asi 5 cm pod povrchem a jeho mocnost dosahovala přibližně 3-5 cm. Výplň samotné jámy tvořila hnědočerná humusovitá hlína poněkud silněji promíchaná kameny.

Sektor B

Násyp vytvářela černá humusovitá hlína jen velmi slabě promíchaná štěrkopískem a kameny. V jihozápadním rohu sektoru byl povrch narušen jámou, která ze sektoru **A** zasahovala i do sektorů **B**, **C** a **D**. Čistá černá humusovitá hlína měla ve středu mohyly mocnost 80 cm. Další vrstvu (15-20 cm) tvořila černá hlína promíchaná se štěrskem a pod ní teprve začínal čistý štěrkopísek. V povrchové vrstvě sektoru **B** se našlo několik středověkých (novověkých?) střepů (1).

Popis nálezů:

1. Střep z těla velké nádoby zdobené obvodovou plastickou lištou zdobenou otisky prstu. Povrch je šedý, jemně drsný. Dobře vypálený jemnozrnný materiál s malou příměsí písku a slidy. Inv. č. 00765-1/81 (obr. 65:1).

Sektory C a D

Sektory **C** a **D** měly stejný násyp jako předchozí dva sektory. V jižní části sektoru **D** se v hloubce 10-20 cm pod povrchem našel pravěký střep (1).

Popis nálezů:

1. Drobný střep z těla nádoby zdobené rytou výzdobou. Povrch je hlazený, uvnitř černý, vně hnědý. Materiál jemnozrnný. Inv. č. 00765-2/81 (obr. 65:2).

Hrob 11/I

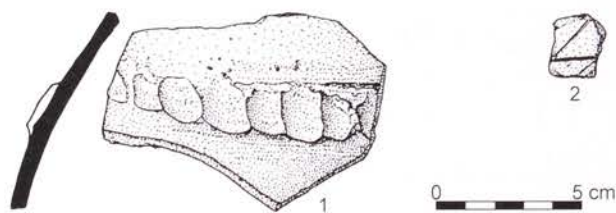
Hrob **I** byl objeven v sektoru **D**, kde se z větší části nacházel pod kontrolním blokem **b**. Kostra ležela v hloubce 55 cm pod povrchem mohyly a byla uložena ještě v černé humusovité hlíně těsně nad štěrkopískovým podložím. Zemřelý byl orientován přibližně Z-V. Lebka spočívala na pravém boku a směřovala obličejem k JV. Pohřeb byl značně porušen (vykraden) a jednotlivé kosti a zuby se našly i v okolí. Ruce byly nataženy podél těla, avšak z levé ruky zůstala zachována pouze ramenní kost. Natažené nohy ležely těsně vedle sebe a prsty chodidel směřovaly k JV. Pohřeb obsahoval pouze zlomek železného předmětu a drobné zlomky uhlíků.

K pohřbu patřily pravděpodobně ještě dvě psi kostry ležící uprostřed jámy, která se rýsovala již na povrchu pláště mohyly. První pes se našel těsně nad štěrkovým podložím v hloubce 70 cm. Ležel na pravém boku s lebkou k J, nohama k V a zadní částí těla k S. Pod kostrou psa č. 1 ležely zbytky druhého psa, které byly patrně porušeny při uložení psa č. 1. Hloubka uložení psa č. 2 od nejvyššího bodu mohyly je 95 cm.

Pohřeb patří do období stěhování národů.

Hrob 11/II

Hrob **II** byl zjištěn pod profilem **a** v sektoru **A** (obr. 61). Z profilu vyčnívalo velké množství jemných kořínků. Po odkrytí hlíny z profilu nad hrobem se objevila lebka (*a* – 15 cm; *b* – 525 cm), která ležela temenem vzhůru a obličejem

Obr. 65. Mohyla 11. Nálezy z násypu mohyly.

jovou částí směřovala k Z. Na J od lebky jsme v husté spleti jemných kořínků rozeznali nepatrné zbytky kostí, což by nasvědčovalo orientaci S-J. Hrob byl uložen těsně nad šterkovým podloží a byl 35 cm pod povrchem mohyly. Nálezy u hrobu nebyly.

Pohřeb lze podle stavu dochování kostí datovat jen rámcově do doby bronzové.

Literatura k mohyle 11:

Stuchlík 1983, 35, tab. 10:1.

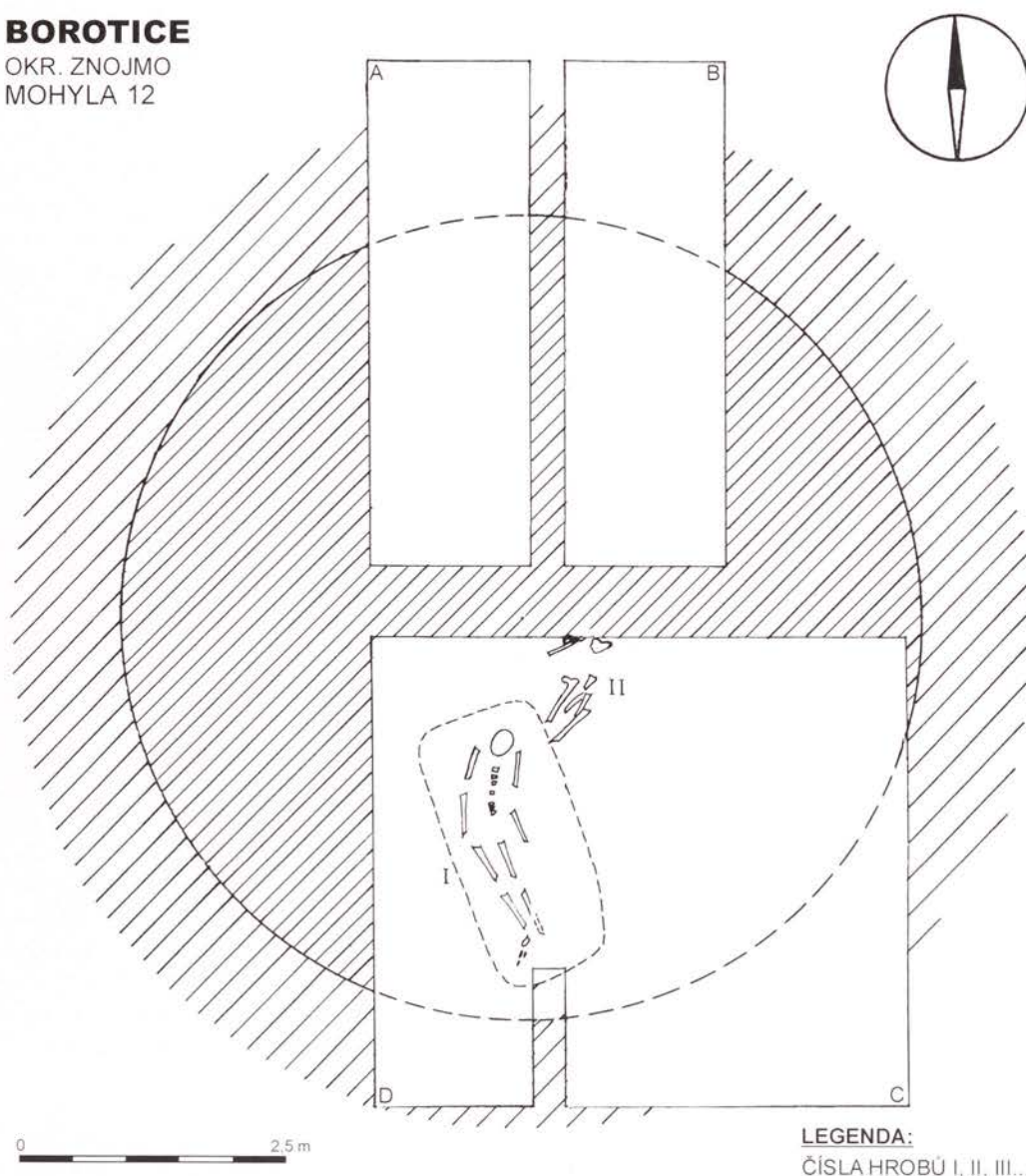
MOHYLA 12

Mohyla 12 se rozkládá na východním okraji mohylníku, severovýchodně od mohyly 11. Na severovýchod od ní se měly nacházet již jen nevýrazné mohyly 19 a 20 (obr. 3), které se při novém zaměřování v roce 1985 nepodařilo zaregistrovat.

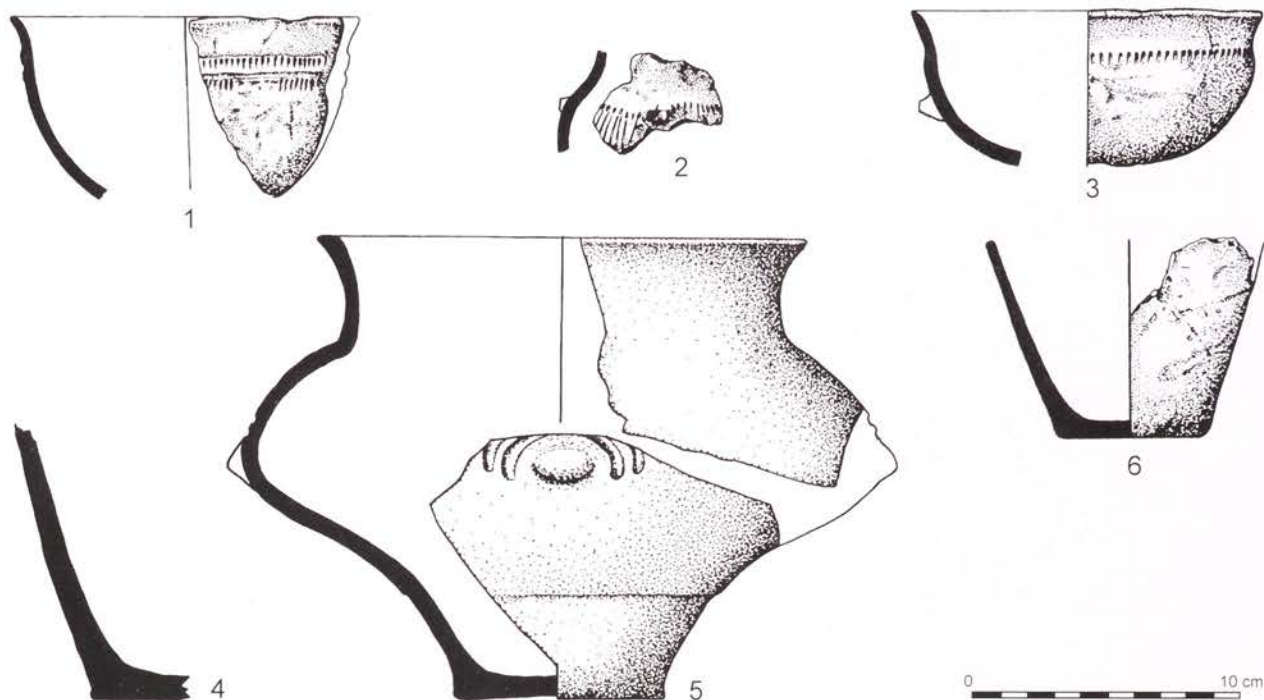
Šlo o malý, téměř nezatelný objekt o průměru přibližně 7,5 m. Leží na mírném svahu skloněném k severu, takže jeho převýšení se jevílo hlavně od severu. Výzkum prováděl v červenci 1962 V. Podborský, který v mohyle otevřel čtyři sondy. Sondy byly vyměřeny ve směru S-J (obr. 66). Jejich rozložení v mohyle odpovídalo rozmístění sektorů v pozdějších letech výzkumu. Kontrolní blok **a** byl široký 0,3 m, kontrolní blok **b** 0,6 m. Sondy **A** a **B** měly šířku 1,5 m a délku 4,6 m, sonda **D** měla šířku 1,5 m a délku 4,4 m a konečně sonda **C** při délce 4,4 m měla šířku 3,2 m. V délce 3,1 m byl kontrolní blok **a** mezi sektory **C** a **D** rozebrán. Tumulus mohyly tvořila černá humusovitá hlína, v níž se

BOROTICE

OKR. ZNOJMO
MOHYLA 12

Obr. 66. Mohyla 12. Celkový plán.

Obr. 67. Mohyla 12. Nálezy z mohyly (1-3) a pravděpodobně z mohyly (4-6).

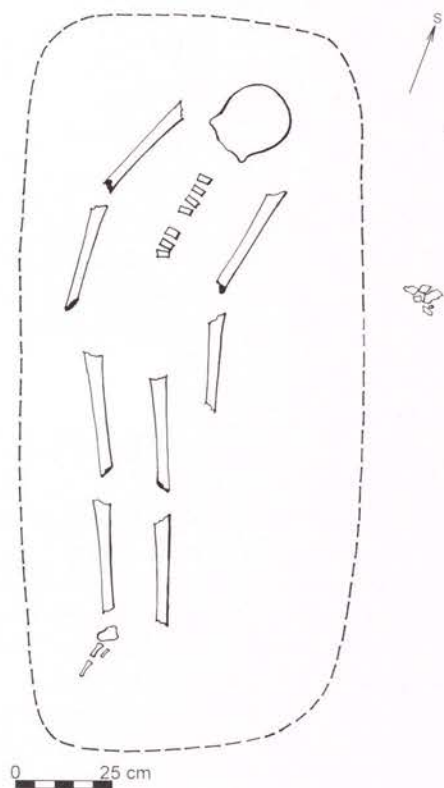
nepodařilo rozlišit žádné vrstvy ani stopy po nějaké konstrukci. Podloží bylo ve středu mohyly v hloubce 66 cm. Podloží mohyly tvořil štěrko-písek říční terasy a pouze v severozápadní části se vyskytovaly mezi-vrstvy žluté jílovité hlíny. V mohyle 12 se podařilo objevit dva excentricky umístěné hroby, z nichž hrob I patří do střední doby bronzové a hrob II můžeme jen rámcově datovat do doby bronzové.

Hrob 12/I

Hrob I se objevil v sektoru D podél kontrolního bloku a, přičemž nohy částečně zasahovaly i pod kontrolní blok a nepatrně i do sektoru C. Kostra spočívala v hloubce 50 cm pod povrchem v natažené poloze na zádech a orientovaná S-J, v páteři byla ohnutá, takže nohy ležely ve směru SZ-JV. Lebka byla natočena na levý bok, ruce mírně pokrčeny a nohy nataženy (obr. 68). Z velmi špatně zachované kostry zůstala v původním stavu pouze část lebky, pravý humerus a jedna stolička, ostatní kosti jsou určitelné jen díky koncentraci jemných kořínků. V úrovni lebky a v jejím okolí se našly střepy ze šálku (1). Další koncentrace střepů z různých nádob a zlomků lastur byla nalezena v rohu pomocného odkryvu východně od kostry (2, 3, 4). Za milodar lze považovat s jistou pravděpodobností pouze šálek (1), přesná poloha další keramiky (2, 3) nebyla zaznamenána.

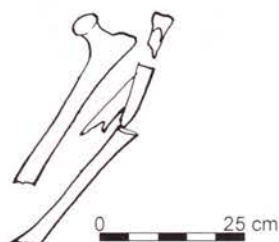
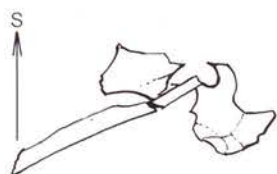
Popis nálezů:

1. Zlomek šálku s prohnutým hrdlem, které je odsazeno hranou od polokulovitěho těla. Pod hranou je horizontální linie svislých vpichů tvaru obilného zrna, která je další rýhou oddělena od druhé linie tvořené střídavě skupinami svislých a horizontálních vpichů. Povrch je jemně drsný, hnědý. Zach. v. 6,6 cm; ø okraje 13 cm; neinv. (obr. 67:1).
2. Část šálku s prohnutým hrdlem, které je hranou odsazeno od polokulovitěho těla. Pod hranou je linie svislých vpichů tvaru obilného zrna. Na stěně je zbytek páskového ucha. Povrch je hnědý, vyhlazený. Zach. v. 5,3 cm; ø okraje 13 cm; neinv. (obr. 67:3).

Obr. 68. Mohyla 12. Plán hrobu I.

3. Střep z drobné nádoby s prohnutým hrdlem, které plynule přechází v oblou stěnu. Tělo je od hrdla odděleno linií svislých vpichů tvaru obilného zrna, od nichž jsou spuštěny jemné svislé rýhy. Linie vpichů je přerušena zbytkem páskového ucha. Povrch je hnědý, jemně drsný. Neinv. (obr. 67:2).
4. Zlomky lastur.

Obr. 69. Mohyla 12. Plán hrobu II.

Hrob 12/II

Pohřeb II byl zachycen v hloubce 50 cm ve středové části mohyly v sektoru C, zasahoval pod kontrolní blok **a**, nepatrně i do sektoru D, ale pod kontrolní blok **b** již nepokračoval. Z kostry zůstaly zachovány zbytky (patrně částečně dislokované) nohou (stehenní kost), dlouhá kost paže, pánev a drť z lebky včetně jednoho zubu (obr. 69). Zdálo se, že kosti zachovávaly orientaci SV-JZ, nutno však brát ohled na dislokaci kostí. Pod kontrolním blokem **b** kosti již zjištěny nebyly. Lze tudíž konstatovat, že kostra – nehledě na špatnou zachovalost – nebyla asi úplná. Jednoznačně určit polohu kostry se nepodařilo. Nad kostrou byly nalezeny zlomky keramiky, které jsou patrně totožné s torzy nádob uložených v muzeu ve Znojmě.

V muzeu ve Znojmě jsou z výzkumu V. Podborského uložena ještě torza dvou nádob (1,2) a střep (3), které patrně pocházejí z mohyly 12.

Popis nálezů:

1. Střepy z amfory s kyjovitě rozšířeným okrajem a prohnutě rozevřeným hrdlem. Tělo je výrazně vyklenuté, spodní stěna nádoby prohnutá a odsazená hranou od spodku nádoby. Dno je mírně vklenuté a slabě odsazené. Na největší výduti jsou čtyři výrazné výčnělky lemované dvěma podkovovitými žlábkami. Povrch je hnědočerný, jemně drsný. V. 17,2 cm; ø okraje 18,2 cm; neinv. (obr. 67:5).
2. Část nádoby s rovným, mírně odsazeným dnem a štíhlým tělem se slabě rozevřenými stěnami. Povrch je okrově šedý, jemně drsný, původně hnědě vyhlazený. Materiál – hlína se silnou příměsí písku. Zach. v. 7,3 cm; ø dna 5,6 cm; neinv. (obr. 67:6).
3. Střep ode dna větší masivní nádoby s rovným dnem, které je slabě odsazeno od mírně rozevřených stěn. Neinv. (obr. 67:4).

Literatura k mohyle 12:

Podborský 1963, 125-128; Podborský – Vildomec 1972, 151.

MOHYLA 13

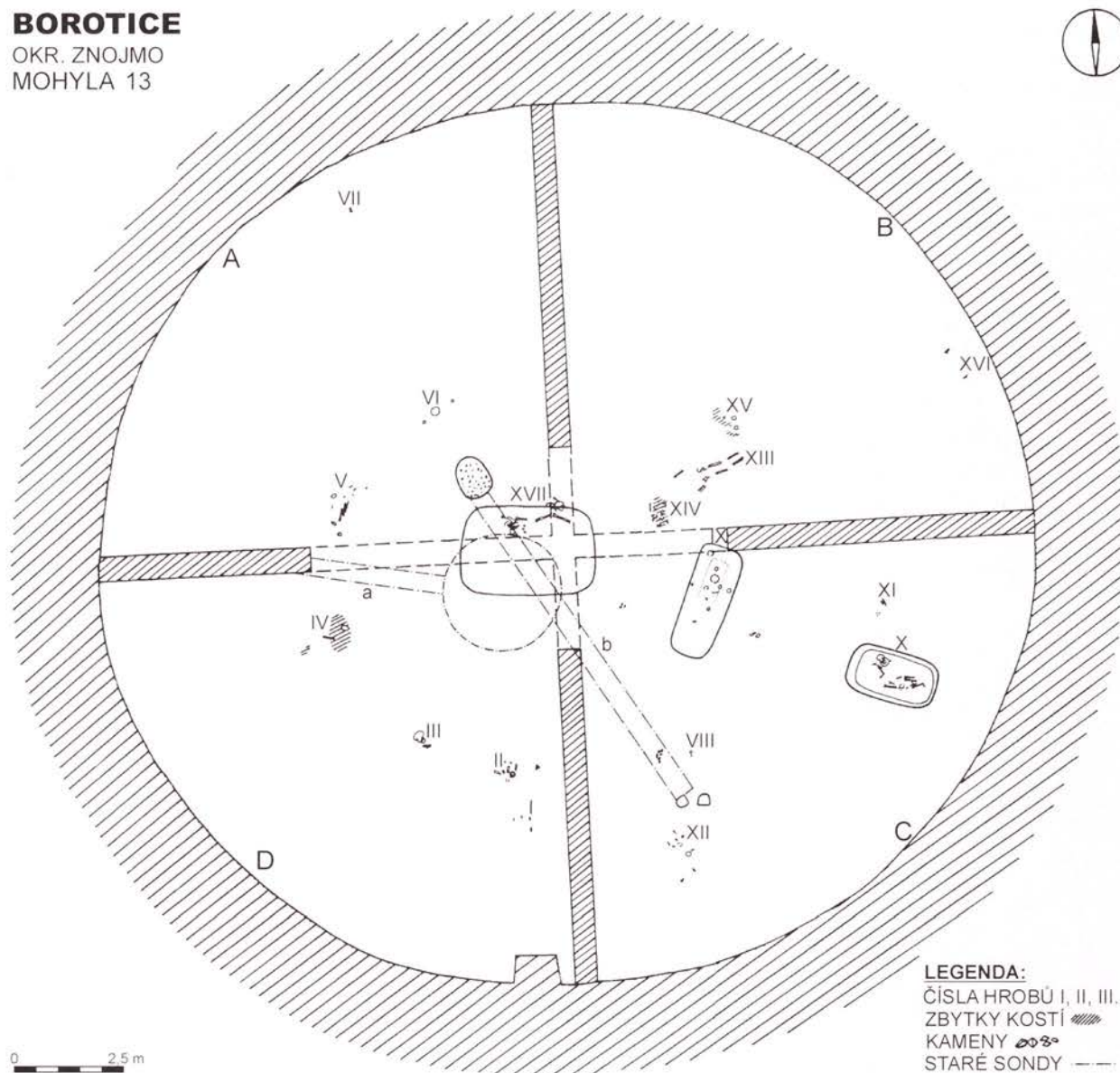
Průzkum mohyly 13 se uskutečnil během osmé sezóny výzkumu mohylníku v Boroticích v červenci a srpnu 1983. Mohyla 13 se nachází přibližně uprostřed mohylníku (obr. 3 a 5) a je největším objektem na celém pohřebišti. Jde o velkou a výraznou mohylu pravidelného kruhového tvaru, jejíž výška dosahovala přibližně 130 cm a průměr činil ve směru S-J 20 m a ve směru Z-V 21 m (obr. 70). Podle pozorování V. Podborského měla mohyla průměr dokonce 24,5 m a výšku 124 cm. Povrch mohyly zůstal vcelku neporušen a pouze ve středové části mohyly se zřetelně jevila jáma kruhového půdorysu o průměru přibližně 250 cm, zahlučená asi 10 až 15 cm pod okolní terén. Přibližně přes střed mohyly směřoval od SZ k JV úzký, poněkud snížený pruh – patrně pozůstatek staré sondy, který se rýsoval hlavně v jižní polovině mohyly. Násyp mohyly, který tvořila černá humusovitá hlína velmi slabě promíchaná šterkem a drobnými kameny, byl zcela kompaktní a nepodařilo se v něm rozlišit žádné vrstvy. Zemina z pláště mohyly je totožná s povrchovou humusovitou hlínou na celé lokalitě, takže nešlo odlišit násyp mohyly od původního podložního terénu. Podloží mohyly 13 tvořil šterkopísek terasy, obdobně jako na celé lokalitě. Pouze na několika místech se objevovaly čocky šterku smíchaného s vápenitou příměsí.

Těleso mohyly se nepodařilo prozkoumat celé, protože na jižním okraji sektoru D, těsně vedle kontrolního bloku **a**, zůstal pod neporaženým stromem blok zeminy o rozměrech 100 × 60 cm. Některé hroby zasahovaly pod kontrolní bloky, a proto je bylo nutno rozebrat. Kontrolní blok **a** byl v obou směrech zrušen do délky 225 cm, kontrolní blok **b** mezi sektory B, C jsme rozebrali do délky 375 cm, mezi sektory A, D do délky 575 cm.

V mohyle 13 bylo objeveno celkem 17 hrobů, z nichž 13 patřilo do doby bronzové, jeden do doby laténské (IX) a tři do období stěhování národů (X, XIII, XVII). Hroby z doby bronzové patří jednak věteřovské skupině (II, V, XV), jednak středodunajské mohylové kultuře (VII). Určení hrobů bez milodarů nebo s nevýraznými nálezy (I, III, IV, VI, VIII, XI, XII, XVI) je možné pouze rámcově do starší až střední doby bronzové. V tělese mohyly se navíc zjistil ještě střepový materiál a ojedinělé zvířecí kosti. Sondy zachycené během výzkumu (viz podrobnější popis v rámci sektorů A, C, D) nelze přesněji klasifikovat. S největší pravděpodobností jde o recentní „archeologické“ zásahy a nelze ani vyloučit, že by mohly být pozůstatkem činnosti M. Trappa, který mohylník v polovině 19. století objevil a v jedné z mohyl prováděl i terénní odkryv.

BOROTICE

OKR. ZNOJMO
MOHYLA 13

Obr. 70. Mohyla 13. Celkový plán.

Sektor A

V sektoru A jsme zjistili pozůstatky věteřovského kostrového hrobu V, kostrového hrobu z doby bronzové VI, keramické nálezy tvořící patrně pozůstatek mohylového hrobu VII a část hrobu XVII z období stěhování národů.

Na několika místech se objevily ojedinělé zlomky kostí, většinou patrně zvířecích. Fragment ploché kosti byl přibližně ve středu sektoru ($a - 425$ cm; $b - 360$ cm; $hl. - 20$ cm). Zlomek zvířecí čelisti se našel poněkud hlouběji a blíže středu mohyly ($a - 455$ cm; $b - 225$ cm; $hl. - 50$ cm). V blízkosti kontrolního bloku a se objevil další kousek kosti, snad lidské ($a - 455$ cm; $b - 75$ cm; $hl. - 75$ cm). V povrchové části násypu sektoru A bylo nalezeno poměrně hodně atypického střepového materiálu a dva střepy datovatelné, z nichž jeden (1) patří do náplně středodunajské mohylové kultury, další (2) do laténského období.

Sonda „b“ a „ohniště“

Zhruba v rohu sektoru A jsme v hloubce 100 cm odkryli popelovitou plochu prorostlou spleť jemných kořínků ($a - 115$ až 210 cm; $b - 155$ až 240 cm). Při rozebírání tohoto objektu se objevilo velké množství nápadně dobře zachovaných uhlíků a hrudky dočervena vypálené hlíny. Toto „ohniště“ mělo oválný tvar o rozměrech 115 × 90 cm, orientovaný SZ-JV, a nacházelo se zhruba v místě, kde končila úzká sonda „b“, která se rýsovala již na povrchu mohyly. Sonda orientovaná ve směru SZ-JV měla délku přibližně 850 cm a šířku 40 cm. Zřetelněji se jevila v jihovýchodní části mohyly v sektoru C. Je pravděpodobné, že ohniště souviselo se sondou „b“ a patrně jde o splach hlíny, uhlíků a popela z povrchu mohyly. Nasvědčují tomu i dva recentní střepy (3, 4) datované do 17. až 19. století, které se v tomto objektu našly.

Popis nálezů:

1. Střep z těla nádoby zdobené dvěma podkovovitě zaoblenými žlábkami. Hnědočerně vyhlazený, poněkud odřený povrch. Materiál středně zrnitý. Inv. č. 00765-43/83 (obr. 71:4).
2. Střep z nádoby s okrajem římsovitě rozšířeným. Hnědě vyhlazený povrch. Materiál středně zrnitý. $\varnothing$ okraje cca 20 cm; inv. č. 00765-44/83 (obr. 71:5).
3. Střep z větší mísy se svislým, vně římsovitě rozšířeným okrajem a lomenou kónickou stěnou. Povrch je na vnější straně okrový, jemně drsný. Na vnitřní straně je polévaný, okrově hnědý a zdobený hnědým pásem na okraji a hnědým zvlněným pásem na stěně. Materiál středně zrnitý, ostře vypálený. $\varnothing$ okraje 25 cm; inv. č. 00765-45/83 (obr. 71:12).
4. Střep z tenkostěnné nádoby s rovným dnem a ostře nasazenou, téměř kolmo postavenou stěnou. Povrch je jemně drsný, hnědočervený, na vnější straně místy černý. Materiál jemnozrnitý, ostře vypálený. $\varnothing$ dna 10 cm; inv. č. 00765-46/83 (obr. 71:7).

Sektor B

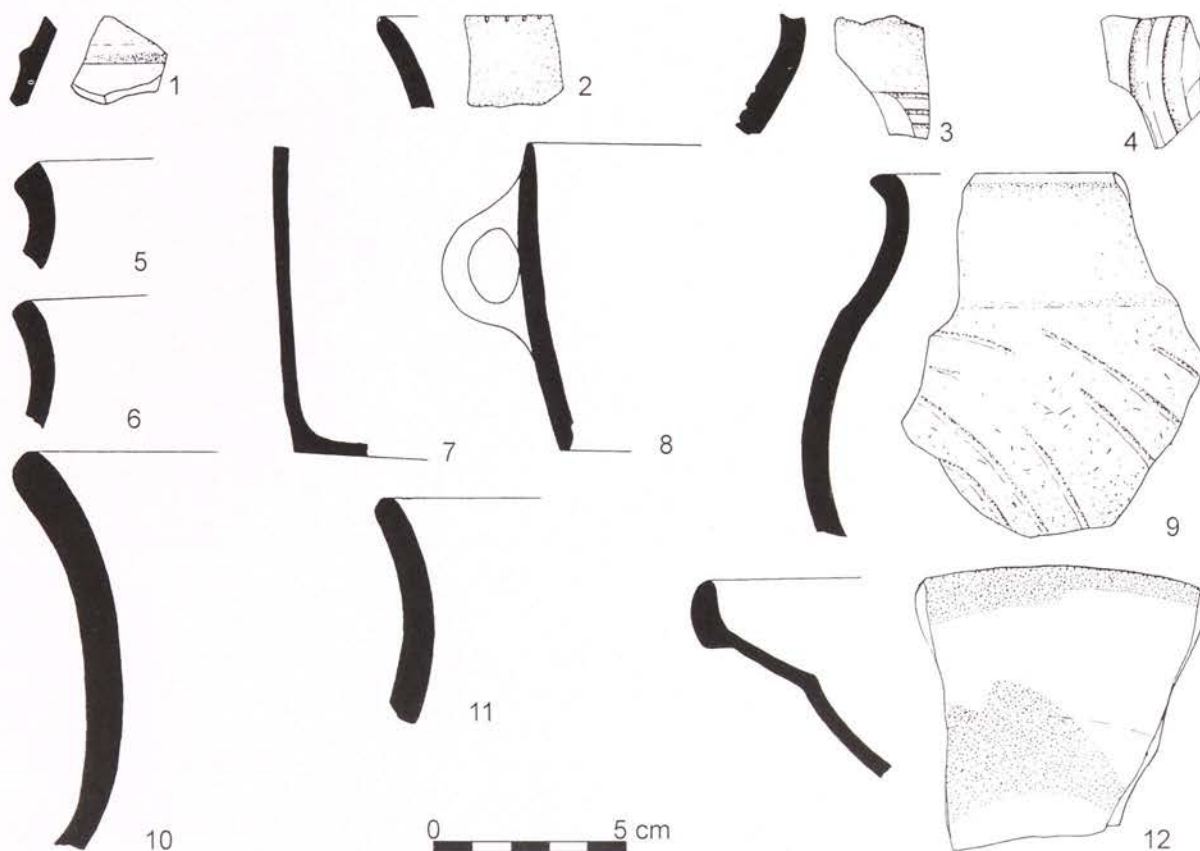
V sektoru **B** byly uloženy pozůstatky špatně dochovaných kostrových hrobů **XIV** a **XVI** z doby bronzové, věteřovský kostrový hrob **XV**, hrob **XIII** z období stěhování národů a část hrobu **XVII** z téhož období.

Na několika dalších místech jsme v násypu mohyly našli ojedinělé, patrně zvířecí kosti. Poblíž kontrolního bloku **a** se v hloubce 25 cm nalézala skupina (a – 125 cm; b – 375 cm; $hl.$ – 25 cm), tvořená zlomkem dlouhé kosti, zlomkem žebra a zubem. Při okraji mohyly nedaleko hrobu **XVI** ležel fragment dlouhé kosti (a – 385 cm; b – 895 cm; $hl.$ – 85 cm). V násypu mohyly se objevilo kromě toho i několik pravěkých, blíže však nedatovatelných střepů z několika různých nádob.

Sektor C

V sektoru **C** byly nalezeny pozůstatky špatně dochovaných kostrových hrobů **VIII**, **XI** a **XII** z doby bronzové, laténské kostrového hrobu **IX**, kostrový hrob **X** z období stěhování národů a část hrobu **XVII** z téhož období.

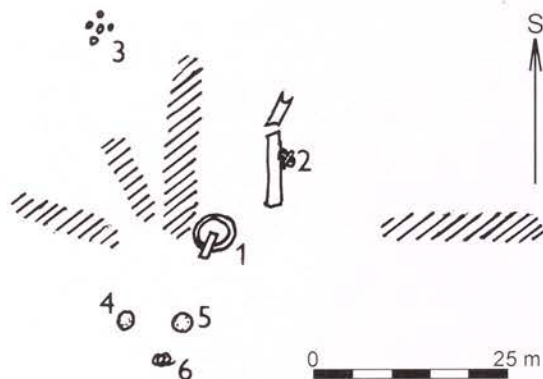
V násypu mohyly se přibližně 1 m východně od hrobu **IX** narazilo na skupinu velkých zvířecích kostí (a – 225 cm; b – 435 cm; $hl.$ – 50 cm). Kromě toho z násypu mohyly v sektoru **C** pochází i zlomek dlouhé zvířecí kosti. Poblíž kontrolního bloku **a** v hloubce 100 cm ležela skupina pravěkých atypických střepů, z nichž některé mohou pocházet z doby bronzové (a – 620 až 660 cm; b – 25 až 60 cm). Střep z věteřovského soudkovitého hrnku (1) se objevil

Obr. 71. Mohyla 13. Nálezy z násypu mohyly.

v hloubce 130 cm ve středové části mohyly ($a = 240$ cm; $b = 100$ cm; $hl. = 130$ cm). Několik střepů leželo jednotlivě v násypu mohyly. Většinou šlo o atypické střepy, pouze dva (2, 3) pocházely z okraje nádob z doby bronzové.

V jižní části mohyly se objevily v hloubce 15 až 30 cm dva velké ploché kameny ($a = 575$ až 600 cm; $b = 220$ až 30 cm). Severně od nich bylo v zemině větší množství šterku a drobných kamenů ($a = 485$ až 520 cm; $b = 180$ až 195 cm). Tento šterk patrně souvisel s úzkou sondou „b“, která se výrazněji rýsovala ve středové části mohyly. Její průběh začínal u zmíněných kamenů a odtud směřoval přes roh sektoru **D** k „ohništi“ v jihovýchodní části sektoru **A**. Sonda „b“ byla orientována SZ-JV, její šířka činila 40 cm a délka 9,5 až 10 m. Zahloubení dosahovalo až po úroveň šterkopískového podloží. Nelze vyloučit, že se může jednat o stopy výzkumu M. Trappa.

Obr. 72. Mohyla 13. Plán hrobu II.

Popis nálezů:

1. Střep ze soudkovitého hrnku se zaobleným, poněkud zúženým a zataženým okrajem a s náznakem rovného dna. Na největší výduti je nasazeno svislé páskové ucho. Okrově hnědý, místy černý povrch je dobře vyhlazený. Materiál jemnozrný. V. 8 cm. Inv. č. 00765-49/83 (obr. 71:8).
2. Střep z nádoby se zaobleným okrajem a prohnutým hrdlem. Světle hnědý povrch je vyhlazený a poněkud odřený. Materiál jemnozrný. Inv. č. 00765-47/83 (obr. 71:11).
3. Střep z velké nádoby se zaobleným okrajem, prohnutým hrdlem a oble nasazeným tělem. Tmavohnědý, uvnitř hnědočerný hlazený povrch je poněkud odřený. Materiál hrubozrný. Inv. č. 00765-48/83 (obr. 71:10).

Sektor D

Na ploše sektoru **D** jsme narazili na pozůstatky špatně dochovaných kostrových hrobů **I**, **III**, **IV** z doby bronzové, kostrového hrobu **II** z věteřovského období a částečně do sektoru **D** zasahoval i kostrový hrob **XVII** z období stěhování národů.

V násypu mohyly kromě toho bylo nalezeno několik ojedinělých, pravděpodobně zvířecích kostí. V zásypu hrobové jámy **XVII** jsme zjistili zvířecí zub ($a = 55$ cm; $b = 5$ cm; $hl. = 67$ cm). Poblíž západního okraje sektoru **D** ležela v hloubce 85 cm další dlouhá zvířecí kost ($a = 385$ cm; $b = 895$ cm).

Dále se v násypu mohyly nalézala celá řada většinou atypických střepů, z nichž většinu lze jen zcela rámcově řadit do pravěku, jako např. okrajový střep z menší nádoby (2). Další okrajový střep je možno datovat do eneolitu (1). Střep s rýhami je patrně hradištní (3) a střep s lištou (4) pochází ze starší doby bronzové. V kontrolním bloku **a** ($a = 340$ cm; $b = 15$ cm; $hl. = 85$ cm) se vyskytl větší starobronzový střep z hrnce nebo hlubší mísy (5).

Těsně nad podložím se v černé humusovité hlíně vyrýsovala úzká sonda „a“. Měla délku přibližně 4 m, šířku 40 cm a byla orientována SZZ-JVV. Západní okraj končil v místech kontrolního bloku **b**, východní okraj se ztrácel u hrobu **XVII**. Přes severovýchodní roh sektoru **D** procházela ze sektorů **A** a **C** i sonda „b“.

Popis nálezů:

1. Střep z menší nádoby se zaobleným a ven vyhnutým okrajem zdobeným jemnými záseky. Hnědočerveně vyhlazený povrch. Plavený materiál se zrnky písku. Inv. č. 00765-50/83 (obr. 71:2).
2. Střep z nádoby se zaobleným, poněkud zesíleným okrajem a prohnutým hrdlem. Hnědý vyhlazený povrch je poněkud odřený. Materiál středně zrnitý. Inv. č. 00765-51/83 (obr. 71:6).
3. Menší střep z nádoby s prohnutým hrdlem a třemi úzkými horizontálními rýhami na rozhraní hradla a těla. Hnědý, jemně drsný povrch. Materiál je středně zrnitý s malou příměsí slídy. Inv. č. 00765-52/83 (obr. 71:3).
4. Menší střep z nádoby s horizontální lištou trojúhelníkového průřezu. Povrch je hnědý hlazený, poněkud odřený. Materiál středně zrnitý. Inv. č. 00765-53/83 (obr. 71:1).
5. Větší střep z hrnce nebo hluboké mísy se zaobleným, neb vyhnutým okrajem, prohnutým hrdlem a oble vyklenutým tělem. Povrch je uvnitř a na hrdle hnědočerně vyhlazený, na těle hrubě zdrsňený. Materiál hrubozrný. Ø o. cca 18 cm. Inv. č. 00765-54/83 (obr. 71:9).

Hrob 13/I

V sektoru **D** při jižním okraji mohyly jsme při kontrolním bloku **a** zjistili hustou spleť jemných kořínků, mezi nimiž se našlo i několik drobných zlomků velmi silně strávené kosti (obr. 67). Samotné zbytky kostí zůstaly pouze na malé oválné ploše o rozměrech přibližně 20 × 20 cm ($a = 620$ až 640 cm; $b = 100$ až 120 cm; $hl. = 65$ cm). Hrob **I** je možno datovat pouze rámcově do doby bronzové.

Bez nálezů.

Obr. 73. Mohyla 13. Plán hrobu III.

Hrob 13/II

Poblíž kontrolního bloku **a** v sektoru **D** byly zjištěny zbytky kostrového hrobu **II**. Z kostry zůstalo zachováno pouze několik dlouhých kostí patrně z rukou, které ležely přibližně ve směru S-J, dále zde byly proužky tvořené hustou spleť kořínků s nepatrnými zlomky kostí a několik nálezu (obr. 72). To vše zabíralo plochu o délce přibližně 70 cm a šířce 50 cm (a – 470 až 520 cm; b – 45 až 115 cm; $hl.$ – 70 cm). Na jedné z kostí byl navlečen bronzový náramek (1), u druhé kosti ležel bronzový prsten (2). Na severním okraji této skupiny se nacházely drobné fragmenty bronzového plechu (3). Na jižní straně se našly dva bronzové terčíky (4, 5) a ještě jižněji drobné zlomky bronzové spirálky (6). Pohřeb lze datovat do věteřovského období.

Popis nálezů:

1. Bronzový náramek oválného průřezu a přibližně oválného tvaru. Konce náramku se výrazně zužují a téměř se dotýkají. Max. $\varnothing$ 46 mm; max. $\varnothing$ tyčinky 3,5 mm; inv. č. 00765-1/83 (obr. 74:7).
2. Bronzový prsten z ploché tyčinky s konci kruhového průřezu svinutými ve dva spirálovité terčíky. $\varnothing$ prstenu 20 mm; $\varnothing$ tyčinky 4,5 mm; $\varnothing$ terčíku 12 mm; inv. č. 00765-2/83 (obr. 74:6).
3. Několik drobných zlomečků bronzového plechu. Inv. č. 00765-3/83.
4. Drobný bronzový terčik kruhového tvaru s okraji zdobenými dvěma obvodovými liniemi vytepávaných pukliček a středovou částí poněkud vyklenutou. Přes střed je protknut krátký hřebíček. $\varnothing$ terčíku 24 mm; $\varnothing$ hřebíčku 1,2 mm; délka hřebíčku 9 mm; inv. č. 00765-4/83 (obr. 74:4).
5. Nerekonstruovatelné drobné zlomky terčíku kruhového tvaru s linií vytepávaných pukliček na okraji. Vcelku zůstal zachován pouze krátký středový hřebíček. $\varnothing$ hřebíčku 1,2 mm; délka hřebíčku 11 mm; inv. č. 00765-5/83 (obr. 74:5).
6. Tři drobné zlomky patrně ze spirálky zhotovené z bronzového drátu. $\varnothing$ drátu 0,8 až 1 mm; inv. č. 00765-6/83 (obr. 74:3).

Hrob 13/III

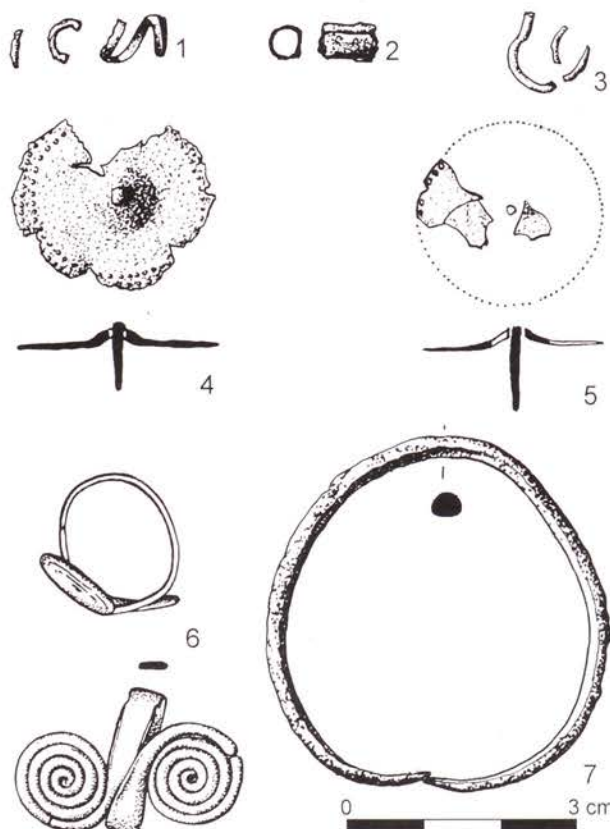
Přibližně uprostřed sektoru **D** jsme narazili na skromné pozůstatky hrobu **III**. Zůstala z něho zachována pouze velmi špatně dochovaná lebka a zlomek dlouhé kosti (a – 400 až 430 cm; b – 380 až 415 cm; $hl.$ – 80 cm). Lebka spočívala na pravé straně s obličejem obráceným k J a poblíž ní ležela ve směru Z-V dlouhá kost pravděpodobně z ruky (obr. 73), u níž se našly zlomky z bronzové ozdobné spirálky (1), bronzový korálek (2) a zlomky dalšího korálku (3). Zbytky kostry naznačují uložení zemřelého na pravém boku, snad ve skrčené poloze, orientované přibližně Z-V. V tomto směru byly nalezeny i další drobné zlomky kostí. Hrob lze datovat jen rámcově do starší nebo střední doby bronzové.

Popis nálezů:

1. Tři zlomky z poškozené spirálky svinuté z bronzového drátu plochého průřezu. $\varnothing$ spirálky 6 až 7 mm; inv. č. 00765-7/83 (obr. 74:1).
2. Poněkud deformovaný plechový předmět válcovitého tvaru – snad poškozený bronzový korálek. D. 8 mm; $\varnothing$ 7 mm; inv. č. 00765-8/83 (obr. 74:2).
3. Drobné zlomky rozbitého bronzového korálku válcovitého tvaru. Inv. č. 00765-9/83.

Hrob 13/IV

V severní části sektoru **D** byl při kontrolním bloku **b** objeven zbytek hrobu **IV**. Na ploše přibližně 100 × 55 cm (a – 110 až 205 cm; b – 490 až 550 cm; $hl.$ – 80 cm) se našla hustá spleť jemných kořínků, mezi

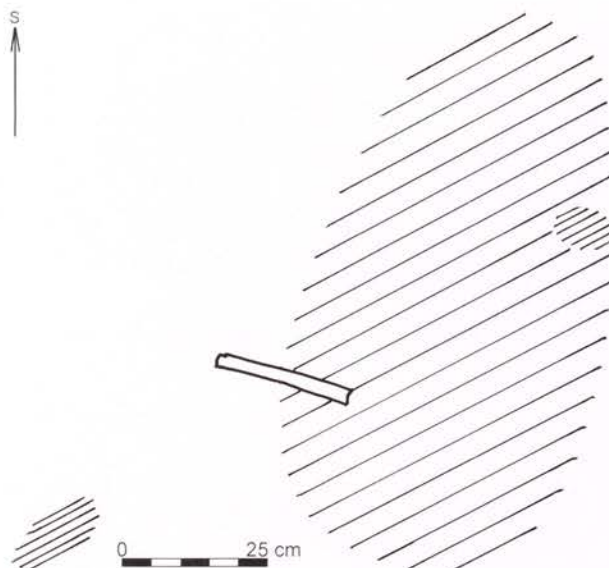
Obr. 74. Mohyla 13. Nálezy z hrobu II (3-7) a III (1-2).

nimiž byly i nepatrné zlomky kostí. Z vlastní kostry zůstal zachován v západní části této plochy pouze menší zlomek dlouhé kosti orientovaný SZZ-JVV (obr. 75). Přibližně 35 cm západně od této plochy ležel další proužek jemných kořínků s nepatrnými zlomečky kostí. Tento pohřeb lze jen rámcově datovat do doby bronzové.

Bez nálezů.

Hrob 13/V

Hrob V jsme zjistili v jižní části sektoru A poblíž kontrolního bloku b na ploše o rozměrech přibližně 100 až 80 cm (a – 45 až 145 cm; b – 450 až 530 cm; $hl.$ – 60 cm). Byl výrazně porušen kořeny akátu, který rostl přímo nad ním. Z kostry zůstaly zachovány pouze dvě dlouhé kosti, které ležely ve směru SSV-JJZ, dále zbytky dvou plochých kostí a menší zlomky kostí (obr. 76). U pohřbu se našla pouze drátěná vlasová ozdoba (1) a fragment soudkovitého hrnku (2). Rozložení kostí a milodarů naznačuje, že zemřelý byl uložen ve směru SV-JZ. Hrob lze datovat do období věteřovské skupiny.

Obr. 75. Mohyla 13. Plán hrobu IV.

Popis nálezů:

1. Větší množství zlomků z vlasové ozdoby z bronzového dvojitého drátu kruhového průřezu. $\varnothing$ ozdoby kolem 20 mm; $\varnothing$ drátu 1 mm; inv. č. 00765-10/83 (obr. 77:2).
2. Spodní část hrnku soudkovitého tvaru bez okraje a s ostře nasazeným rovným dnem. Povrch je hnědošedě vyhlazený. Materiál středně zrnitý. Zach. v. 6,4 cm; $\varnothing$ dna 6,4 cm; inv. č. 00765-11/83 (obr. 77:1).

Hrob 13/VI

Hrob VI jsme objevili ve středové části sektoru A (obr. 70). Rýsoval se pouze soustředěním jemných vlasových kořínků na oválné ploše o rozměrech přibližně 40 × 30 cm (a – 310 až 340 cm; b – 260 až 300 cm; $hl.$ – 70 cm). Mezi kořínky a rovněž v jejich nejbližším okolí se objevily i drobné zlomečky kostí. Zbytky pohřbu lze jen rámcově datovat do doby bronzové.

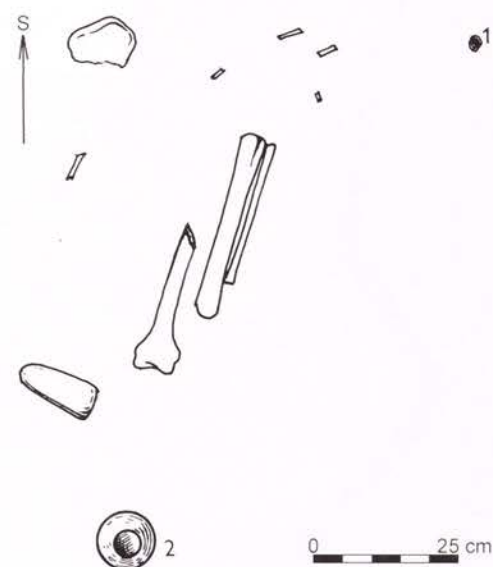
Bez nálezů.

Hrob 13/VII

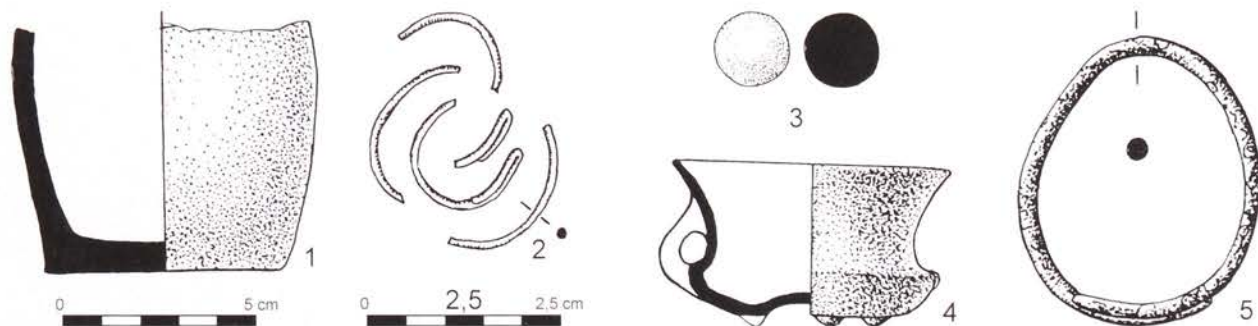
V severní části sektoru A se v hloubce 50 cm objevila na malé ploše (a – 775 až 790 cm; b – 435 až 450 cm; $hl.$ – 50 cm) skupina střepů (obr. 70), z nichž se podařilo zrekonstruovat dvě nádoby (1, 2), další střepy zůstaly osamocené (3, 4) a některé atypické nebyly ani inventované. Je pravděpodobné, že nádoby představují milodary z dalšího hrobu středodunajské mohylové kultury, z něhož se nedochovala kostra.

Popis nálezů:

1. Doplněná nádoba (amfora – džbán ?) bez okraje s prohnutým hrdlem, které je odsazeno hranou od dvojkónického těla mírně vklenutým dnem. Pod hranou je obvodová linie svislých vpichů tvaru obilného zrna. Hnědě vyhlazený povrch. Materiál středně zrnitý. Zach. v. 10 cm; $\varnothing$ výdutě 12,5 cm; $\varnothing$ dna 5,5 cm; inv. č. 00765-12/83 (obr. 78:2).
2. Doplněný džbán s vysokým, kónicky rozevřeným hrdlem, které je hranou odsazeno od dvojkónického těla s rovným dnem. Na největší výduti jsou čtyři výrazné výčnělky lemované vždy trojicí podkovovitých žlábků, mezi nimiž jsou menší ploché důlky. Pod hranou je nasazen zbytek ulomeného páskového ucha. Hnědočerveně vyhlazený, poněkud odřený povrch. Materiál středně zrnitý. V. cca 15,5 cm; $\varnothing$ okraje 10 cm; $\varnothing$ dna 5,8 cm; inv. č. 00765-13/83 (obr. 78:1).

Obr. 76. Mohyla 13. Plán hrobu V.

Obr. 77. Mohyla 13. Nálezy z hrobů V (1-2) a XV (3-5).

3. Střep z nádoby s rovným dnem a ostře nasazenou, šikmo rozevřenou stěnou. Hnědý, odřený povrch. Materiál středně zrnitý. Inv. č. 00765-14/83.
4. Střepy z těla nádoby. Hlazený, ale odřený povrch je uvnitř hnědočervený, vně hnědý. Materiál středně zrnitý. Inv. č. 00765-15/83.

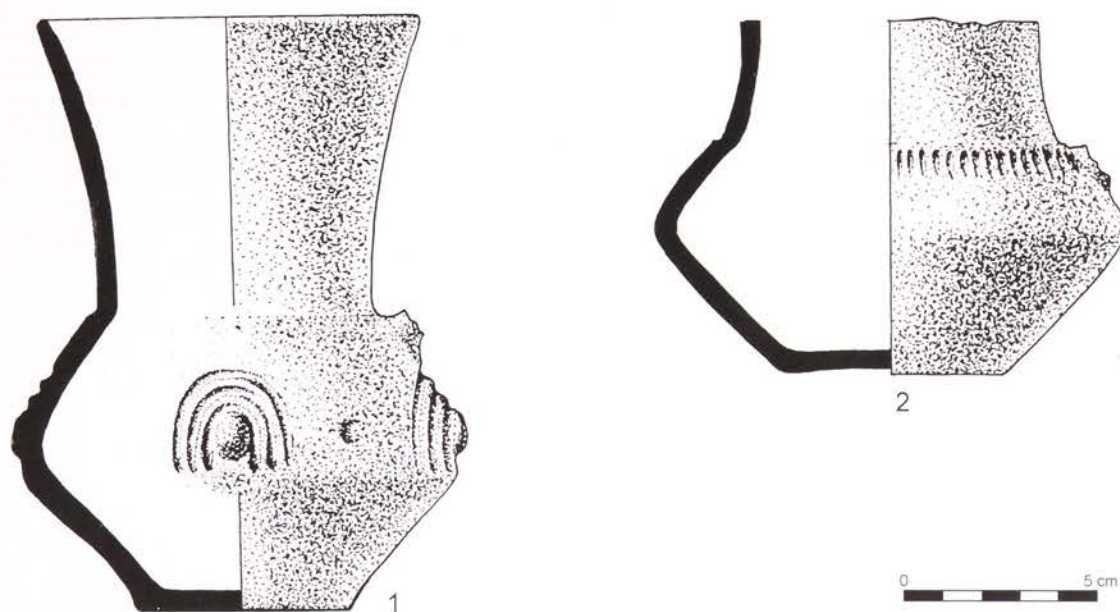
Hrob 13/VIII

Přibližně ve střední části sektoru **C** byla nalezena část lebky a fragment dlouhé lidské kosti ($a - 475$ cm; $b - 265$ cm; $hl. - 45$ cm). Jde zřejmě o nepatrné pozůstatky silně stráveného kostrového hrobu **VIII**, z něhož se jinak nic nedochovalo (obr. 70). Objekt lze datovat jen rámcově do doby bronzové.

Bez nálezů.

Hrob 13/IX

V severní části sektoru **C** a částečně i pod kontrolním blokem **b** se v hloubce 60 cm objevily v násypu mohyly drobné zlomky lidských kostí, které signalizovaly přítomnost dalšího hrobu **IX**. V hloubce 130 cm jsme narazili na zlomky ze dvou bronzových náramků. Přibližně o dalších 5 cm níže se podařilo rozpoznat obrys hrobové jámy, která měla zhruba obdélníkový tvar se zaoblenými rohy o rozměrech 270×100 cm a orientaci SSV-JJZ. Těsně nad oblým dnem se vyrýsovaly obrysy rakve, která se jevila jako hnědočerveně zbarvená plocha v severní polovině hrobové jámy. Na půdorysu měla obdélníkový tvar s mírně zaoblenými rohy a na řezu tvar kruhové úseče. V jižní části hrobové jámy se obrysy rakve zcela ztrácely a pouze na jednom místě bylo možno rozpoznat příčnou stěnu rakve, takže se daly určit i celkové rozměry 220×45 cm a hloubka 7 až 8 cm. Uvnitř rakve ležely rozhozeny tři náramky a šestý náramek se

Obr. 78. Mohyla 13. Nálezy z hrobu VII.

našel při východní stěně hrobové jámy. V severní části rakve zůstal velký bronzový nákrčník a přibližně uprostřed fragmenty dvou bronzových řetězů, přičemž zlomky menšího ležely i mimo rakev. Při východní stěně rakve byl menší železný předmět, snad puklice. Ve střední části rakve se nacházel masivní bronzový kruh a v severozápadním rohu hrobové jámy poblíž rohu rakve ležel na několik částí rozlomený bronzový náhrdelník s navlečenými korálky. Z kostry, kromě několika drobných zlomků nalezených nad hrobem, se dochovaly pouze dva menší fragmenty dlouhých kostí, jeden při východní stěně rakve, druhý v jižní části rakve uvnitř náramku.

Hrob patří do laténského období.

Hrob 13/X

Hrob X byl umístěn v okrajové části sektoru C. Jeho přítomnost signalizovaly jednotlivé, většinou poškozené kosti, které se objevovaly v místě hrobu již v násypu mohyly. Po odkrytí pláště mohyly a podložní humusovité vrstvy, které činily v tomto místě celkem 70 až 90 cm, se narazilo na podložní šterkopiskovou vrstvu. V ní se vyrýsoval hrob obdélníkového tvaru se zaoblenými rohy o rozměrech 210 × 105 (až 110) cm orientovaný SZZ-JVV. Zásyp hrobové jámy tvořila černá humusovitá hlína silně promíchaná šterkem z podložní vrstvy. V zásypu hrobu se objevovaly některé volné lidské kosti. Stěny hrobové jámy směřovaly dolů téměř svisle až k rovnému dnu o velikosti 175 × 95 cm. V hloubce 60 cm pod šterkovým podloží (130 až 150 cm pod povrchem) při severní stěně hrobu spočívala lebka překrytá žebry a obratli. Na dně v hloubce 100 cm pod šterkovým podloží se narazilo na zbytky kostry. Kostra byla po druhotném zásahu, který se však v násypu mohyly a v zásypu hrobové jámy nepodařilo spolehlivě rozpoznat, úplně dislokovaná. Při jižní stěně ležela stehenní kost, vedle ní ramenní a loketní kosti a východně od nich zbytek pánve. Ve spodní části hrobové jámy jsme objevili další dlouhé kosti z nohou, ale byly rovněž v druhotné poloze. Vedle lebky ležela ještě další ramenní kost. Pod lebkou zůstala značně zkorodovaná přezka a fragment dalšího předmětu. Vedle zbytku pánve ležely dva kousky bronzového kování. Pod skupinou kostí a lebkou stála bronzová mísa s hřebenem a přeslenem na dně. Zhruba v místě původního uložení lebky se našel skleněný korálek a kousek od něho polovina železného kroužku.

Hrob patří do období stěhování národů.

Hrob 13/XI

V severní části sektoru C poblíž kontrolního bloku b jsme v hloubce 40 cm pod povrchem objevili drobné zlomky lidských kostí silně obtočené jemnými kořínky (obr. 67). V těsné blízkosti se našlo několik malých atypických střepů (1). Poloha kostí (a – 110 až 120 cm; b – 715 cm; $hl.$ – 40 cm). Pravděpodobně se jedná o zbytek kostrového hrobu XI, jehož kostra byla téměř celá strávená a který nebyl vybaven žádnými milodary. Hrob lze datovat jen rámcově do starší nebo střední doby bronzové.

Popis nálezů:

1. Čtyři malé střepy z jedné nebo dvou nádob. Jeden střep má zaoblený a ven vyhnutý okraj. Všechny střepy mají hnědý, hlazený, ale poněkud odřený povrch. Materiál středně zrnitý. Inv. č. 00765-37/83.

Hrob 13/XII

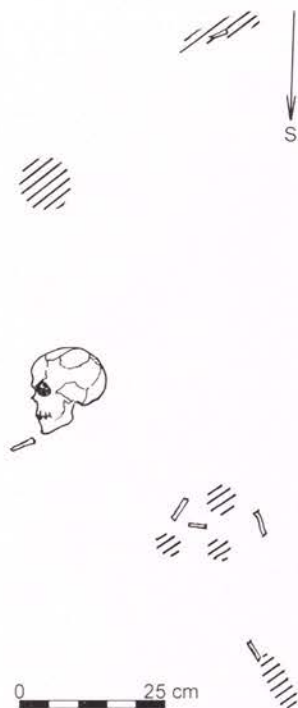
Hrob XII byl uložen v jižní části sektoru C. Zachována z něho zůstala lebka (a – 700 cm; b – 245 cm; $hl.$ – 50 cm) a několik kostí, z nichž některé byly znatelné jen ve formě kumulace jemných vlasových kořínků. Podle rozložení kostí se zdá pravděpodobné, že kostra ležela ve směru JV-SZ (obr. 79). Hustá spleť jemných kořínků, které by mohly signalizovat další kosti, se rozkládala ještě jižně a jihozápadně od lebky. Podle stavu dochování kostí lze hrob datovat rámcově do doby bronzové.

Bez nálezů.

Hrob 13/XIII

V jižní části sektoru B se v násypu mohyly v hloubce 60 cm narazilo na kostrový hrob XIII. Kostra spočívala v natažené poloze na zádech a byla orientována JZZ-SVV. Pohřeb byl značně porušen při druhotném zásahu a horní část těla byla zcela zničena. Z horní poloviny těla zůstala zachována pouze jedna dlouhá kost z levé ruky (patrně ramenní) a jedna dlouhá kost z pravé ruky, které naznačovaly, že ruce byly nataženy podél těla. Z dolní poloviny těla zůstaly v původním uložení nohy v natažené poloze a část pánve. Tvar hrobové jámy nebylo možno v násypu mohyly rozpoznat.

Hrob můžeme datovat do období stěhování národů.

Obr. 79. Mohyla 13. Plán hrobu XII.

Obr. 80. Mohyla 13. Plán hrobu XIV.

Hrob 13/XIV

V jižní části sektoru **B** se těsně vedle kontrolního bloku **b** narazilo v hloubce 85 cm na zbytky značně stráveného pohřbu **XIV**. Jednotlivé kosti ležely v různých polohách pravděpodobně následkem sekundárního narušení. Z lebky ($a = 75$ cm; $b = 240$ cm; $hl. = 85$ cm) zůstala zachována pouze dolní čelist a jeden zub z horní čelisti. Jedna ruka ležela v natažené poloze ve směru S-J (obr. 80). Další kosti jsou natolik strávené, že jejich přesnější polohu nelze určit. Ve spodní části hrobu ležely nevelké zbytky dvou dlouhých kostí kolmo na osu ruky. Snad šlo o pozůstatek nohou, které by byly silně skrčeny. Pravděpodobně se jedná o značně strávený hrob z doby bronzové.

Bez nálezů.

Hrob 13/XV

Přibližně ve středové části sektoru **B** se v násypu mohyly v hloubce 120 cm pod povrchem narazilo na zbytky špatně dochovaného kostrového hrobu **XV**. Původní polohu zcela strávené kostry naznačoval pouze pruh světlejší, hnědě zbarvené půdy ($a = 170$ až 240 cm; $b = 355$ až 415 cm) orientovaný SZ-JV, který obsahoval množství jemných vlasových kořínků (obr. 81). Několik zubů nalezených ve středové části tohoto pruhu potvrzovalo, že jde o pozůstatky pohřbu. Východně od hnědě zbarveného pruhu hlíny v blízkosti zubů ($a = 215$ cm; $b = 390$ cm) ležel malý bronzový náramek (1). Východně od jižního konce pruhu hnědé hlíny ($a = 170$ cm; $b = 410$ cm) stál miniaturní koflík (2) a ve stejné úrovni, ale 80 cm západně od okraje hnědého pruhu ($a = 300$ cm; $b = 300$ cm), se našla ještě keramická kulička (3).

Popis nálezů:

1. Malý náramek oválného tvaru zhotovený z bronzové tyčinky kruhového průřezu s konci přehnutými částečně přes sebe. Max. $\varnothing$ náramku 38 mm; max. $\varnothing$ tyčinky 2,4 mm; inv. č. 00765-38/83 (obr. 77:5).
2. Nízký malý koflík se zaobleným okrajem a kónicky rozevřeným hrdlem, které je odsazeno hranou od nízkého těla s dovnitř vklenutým dnem. Z hrdla na hranu se klene páskové ouško a na hraně proti uchu je podélný výčnělek. Na obvodu dna jsou tři nízké nožky. Povrch je hnědočerně, místy až šedočerně vyhlazený, částečně odřený. Materiál středně zrnitý. V. 4 až 4,4 cm; $\varnothing$ okraje 7,5 cm; $\varnothing$ dna 2,6 cm; inv. č. 00765-39/83 (obr. 77:3).
3. Menší keramická kulička s velmi dobře vyhlazeným povrchem okrové barvy. $\varnothing$ 1,9 cm; inv. č. 00765-40/83 (obr. 77:4).

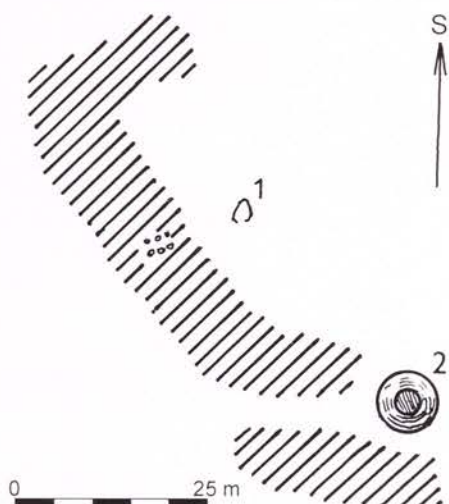
Hrob 13/XVI

Ve východní části sektoru **B** jsme těsně při okraji mohyly (obr. 70) v hloubce 40 cm narazili na poměrně malé ploše ($a = 320$ až 345 cm; $b = 890$ až 940 cm; $hl. = 40$ cm) na několik kostí. Zřejmě šlo o pozůstatek dalšího kostrového hrobu **XVI** z doby bronzové, uloženého v humusovité vrstvě těsně nad sterilním podloží. Kostra byla téměř celá strávená a zůstalo z ní pouze několik jednotlivých kostí.

Bez nálezů.

Hrob 13/XVII

Hrob **XVII** byl uložen ve středu mohyly a vyrýsoval se pod kontrolními bloky ve všech 4 sektorech **A** až **D**. Hrobová jáma se objevila v úrovni štěrkopískového podloží v hloubce 160 cm pod povrchem a měla přibližně obdélníkový tvar se zaoblenými rohy o rozměrech 300 × 200 cm orientovaný Z-V. Pouze jihozápadní roh byl poněkud ostřejší, ale zřejmě šlo o druhotné vytvarování způsobené sesutím štěrkopísku. V zásypu hrobové jámy se vyskytovaly kosti lidské a zřejmě i zvířecí. V hloubce od 50 do 80-90 cm pod povrchem štěrkopískové terasy se objevila ve střední části hrobu kamenná suť, která se svažovala od J k S. Šlo patrně o druhotnou výplň vykrádací šachty hrobu. V hloubce 100 cm pod povrchem štěrkopískové terasy (260 cm od vrcholu mohyly) se hrobová jáma v jižní části stupňovitě zmenšovala asi o 40 cm ve středové části, zatímco při okrajích hrobu bylo toto zúžení menší. O dalších 20 cm hlouběji se vytvářel další schůdek široký opět 40 cm. Naopak v severní části byla stěna v této hloubce poněkud podebrána a roz-

Obr. 81. Mohyla 13. Plán hrobu XV.

širovala se přibližně o 25 cm, takže na dně v hloubce 300 cm od povrchu (140 cm pod štěrkopískovým podložím) měla hrobová jáma rozměry 300 × 130 cm.

Na dně ležely pozůstatky rozházené lidské kostry a nelze vyloučit, že zde původně byly dva skelety, poněvadž se našly dvě dolní čelisti. Ve středové části hrobové jámy byla skupina kostí, mimo jiné zlomek dlouhé kosti s kloubní hlavicí, dlouhá kost z ruky, obratle, žebra, dolní čelist a rovněž podstatná část kostry menšího ptáka (kachna ?). Ve východní části hrobové jámy ležely ve směru Z-V dlouhé kosti z nohou a při severní stěně žebra. V těchto místech se našlo i stříbrné nákončí. Ve skupině kostí ve středové části zůstal fragment patky spony. Na dně hrobové jámy byla černá vrstva jílů s hlínou, která se zachovala pouze na několika místech. V západní části hrobové jámy, kde byla zachována nejlépe, měla tato vrstva na řezu tvar kruhové úseče. Šlo patrně o stopy dřevěné rakve nebo o jílový výmaz dna rakve, která samotná se nedochovala.

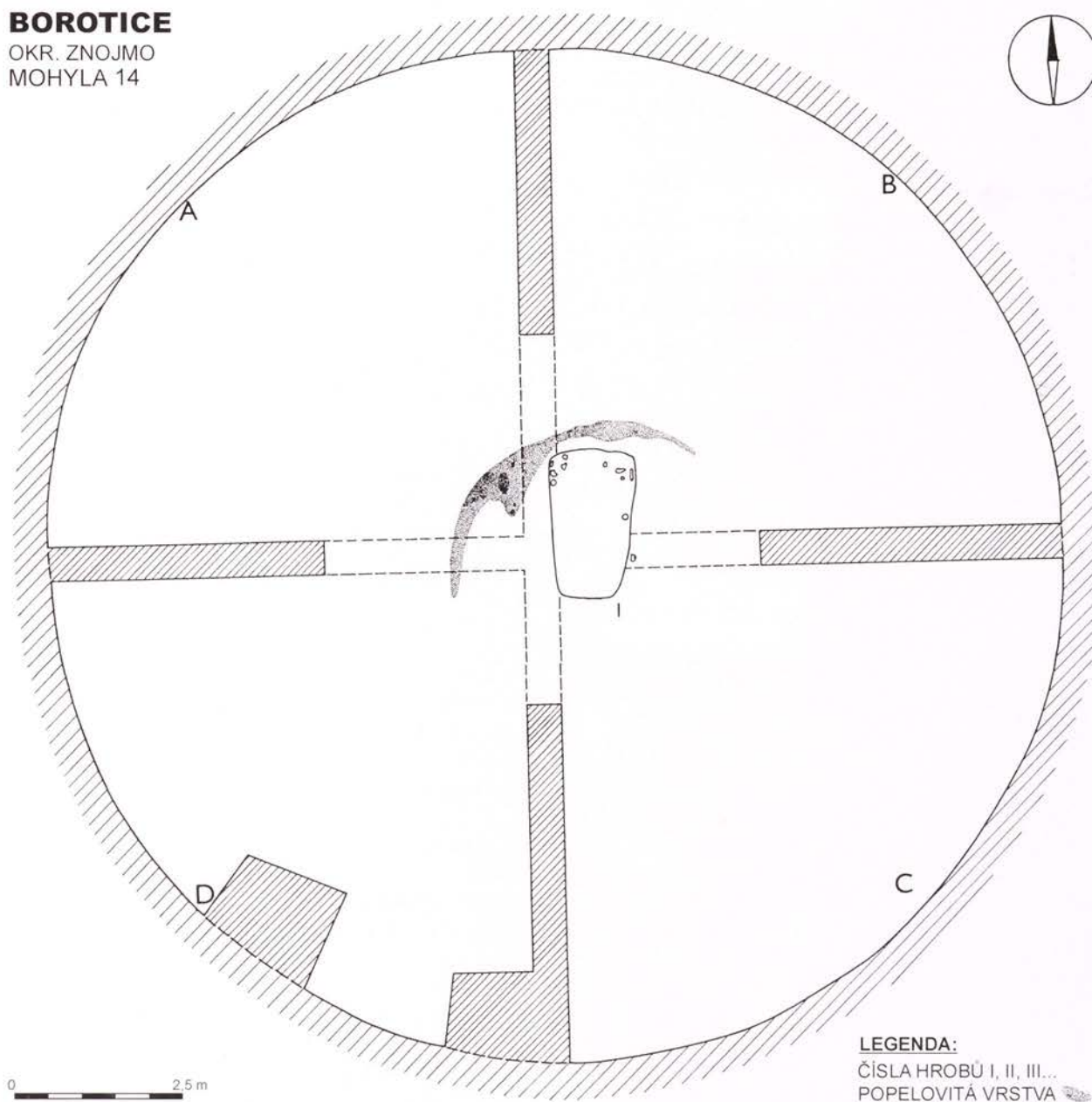
Hrob můžeme datovat do období stěhování národů.

Literatura k mohyle 13:

Stuchlík 1985; 1990b, 136, obr. 8:3, 9:5-7; 1992, Abb. 17:1-8.

BOROTICE

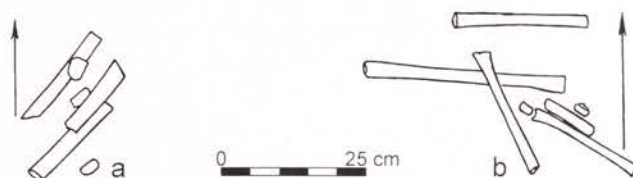
OKR. ZNOJMO
MOHYLA 14

Obr. 82. Mohyla 14. Celkový plán.

MOHYLA 14

V červenci a srpnu 1991 se uskutečnila šestnáctá pracovní etapa výzkumu mohylníku a v jejím průběhu byla odkryta mohyla 14, která se rozkládá přibližně ve středu severní části mohylníku, zhruba uprostřed mezi mohylami 13 a 8 (obr. 3 a 5). Šlo o poměrně velkou mohylu pravidelného kruhového tvaru s nevýraznou prohlubní oválného půdorysu o rozměrech přibližně 3×1 m ve středové části mohyly. Podle záznamu z měření V. Podborského činil její průměr 15 m a výška 96 cm.

Obr. 83a, b. Mohyla 14. Skupina kostí v hloubce 25 cm (a) a 45 cm (b) pod povrchem.

dva neprozkoumané bloky z pláště mohyly, na kterých stály neporažené stromy, z nichž první navazující na kontrolní blok **a** měl rozměry přibližně 50×50 cm, druhý 70×60 cm. Dodatečně byly rozebrány kontrolní bloky ve středu mohyly, kontrolní blok **b** na obě strany do vzdálenosti 325 cm od středu mohyly, kontrolní blok **a** severním směrem do vzdálenosti 325 cm a jižním směrem 225 cm od středu mohyly.

Násyp mohyly

Při odkrývání pláště mohyly ve středové části mohyly v místech, kde se na povrchu jevila nevýrazná prohlubeň, jsme narazili na tři skupiny lidských kostí. První, která se objevila v sektoru **C** (obr. 83a) v hloubce 25 cm (*a* – 55–85 cm; *b* – 140–160 cm), tvořily zlomky dlouhých kostí ležících rovnoběžně ve směru SV-JZ. Další dlouhá kost nalezena v hloubce 40 cm poněkud stranou (*a* – 80 cm; *b* – 275 cm). Třetí skupinu lidských kostí (obr. 83b) jsme zjistili

přibližně na stejném místě jako první skupinu (*a* – 45–75 cm; *b* – 145–190 cm) v hloubce 60 cm a tvořily ji zlomky dlouhých kostí v různé poloze. Kostí s největší pravděpodobností patřily k hrobu **I**, který se spolehlivě podařilo rozpoznat v centrální části mohyly až v podloží. Dále se v násypu mohyly objevil v sektoru **C** (*a* – 85 cm; *b* – 225 cm; *hl.* – 60 cm) ojedinělý střep (1) a kromě toho i ojedinělé atypické střepy v sektoru **B** a **C**.

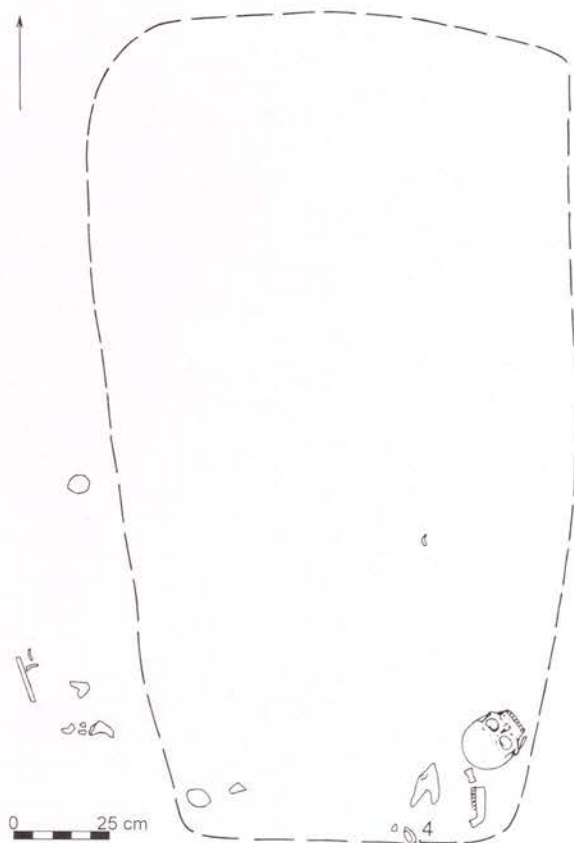
V hloubce 105 cm od povrchu se ve středové části mohyly v jv. rohu sektoru **A** a částečně i v sousedních sektorech **B** a **D** objevily nepravidelné šedobílé skvrny vápnité a popelovité hlíny. Jednotlivé, méně nebo více výrazné skvrny měly v zachované části na půdorysu kruhový až oválný tvar, který se rozkládal na stejném místě jako prohlubeň na povrchu. Uvnitř plochy vymezené vápnitou a popelovitou hlínou se postupně objevovaly lidské kosti (obr. 83c, d).

Popis nálezů:

1. Střep z větší nádoby se zaobleným okrajem a mírně prohnutým hrdlem. Povrch je hnědočerný, jemně drsný, původně hlazený. Inv.č. 00765-6/91.

Hrob 14/I

Hrobová jáma o rozměrech 218×105 – 128 cm orientovaná zhruba S-J (obr. 83) se vyrýsovala v hloubce přibližně 130 cm. Její výplň tvořila černá humusovitá hlína. V místě hrobové jámy byly rozházeny zbytky lidských koster a větší soustředění se rozkládalo v hloubce přibližně 95 a 120 cm (obr. 83c, d). Nejvíce kostí se našlo na dně v hloubce 154 cm od povrchu mohyly (obr. 83e). Druhot-

Obr. 83c. Mohyla 14. Plán hrobu I v hloubce 95 cm pod povrchem.

ný zásah do mohyly se nepodařilo v terénu rozpoznat, avšak situace nasvědčuje, že hrob byl vyloupen. Podle nálezových okolností v terénu lze předpokládat, že do hrobu byli uloženi tři jedinci. Z milodarů zůstal zachován pouze drobný zlatý kroužek (1) v jv. rohu hrobové jámy a kostěný hrot (3) v jižní části hrobu. Keramiku reprezentovaly dva džbánky, z nichž menší ležel ve střepích na dně v jižní části (2) a větší (5) byl vyhozen z hrobové jámy ven. Při severní stěně hrobové jámy se našel drobný zlomek bronzové tyčinky (4). Při rozebírání kontrolního bloku pod prohlubní ve středu mohyly v sektoru C ($a - 10$ cm; $b - 135$ cm) byl nalezen 30 cm nad podloží mohyly džbánek (5) vyhozený z hrobu I.

Popis nálezů:

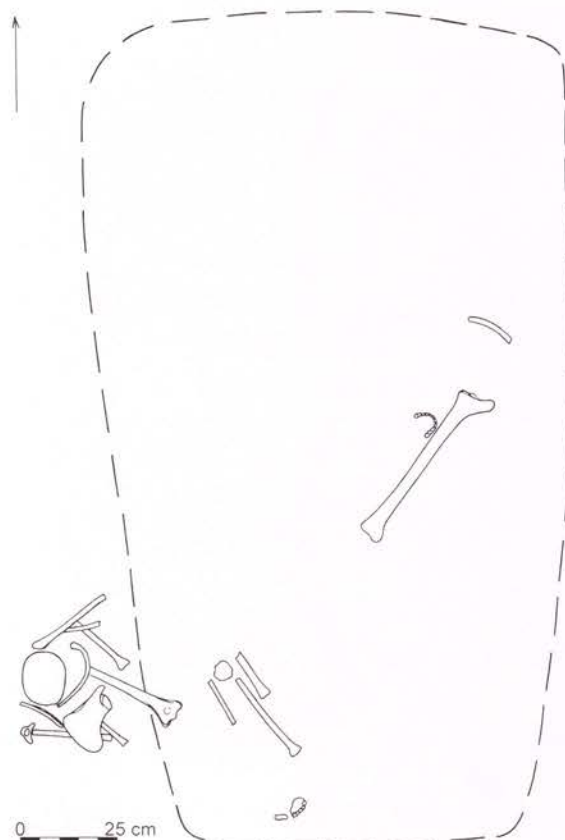
1. Drobná spirálka oválného tvaru ze zlatého drátu kruhového průřezu svinutá do 1,5 závitů. Jeden konec drátu je ukončen oble, na druhém jsou stopy po useknutí. ϕ 13 mm; ϕ drátu 0,6 mm; váha 0,347 g. Složení: Au 89,06 %; Ag 10,6 %; Cu 0,13 %; inv. č. 00765-4/91 (obr. 84:2).
2. Džbánek se zaobleným a ven vyhnutým okrajem, prohnutým hrdlem a mírně rozšířeným tělem, které oble přechází v rovné dno. Nad okraj je vytaženo páskové ucho, které se zde ostře lomí a dosedá v nejužší části nádoby. Ze spodní části těla jsou vytlačeny čtyři prsovitě vypnuliny lemované dvěma podkovovitými žlábkami, takže tělo má čtvercovitý půdorys. Povrch je hnědý až hnědočerný, vyhlazený, místy odřený. Materiál jemnozrný. V. 7,4 cm; ϕ okraje 6,8 cm; inv. č. 00765-2/91 (obr. 84:4).
3. Špatně zachovaný hrot ze zvířecí kosti s kloubní hlavicí na jedné straně a poškozeným hrotem na druhé straně. D. 9,9 cm; inv. č. 00765-5/91 (obr. 84:3).
4. Deformovaný zlomek bronzové tyčinky s průřezem ve tvaru písmene D. D. 15 mm; š. 3 mm; s. 1 mm; inv. č. 00765-3/91 (obr. 84:1).
5. Džbánek se zaobleným, ven vyhnutým okrajem, kónicky prohnutým hrdlem odsazeným dvěma hranami od nízkého baňatého těla s náznakem nízké nožky a vklepnutým dnem. Z okraje na hranu se klene páskové ucho. Na maximální výdutí jsou čtyři prsovitě vypnuliny lemované nevýrazným podkovovitým žlábkem. Povrch je vyhlazený, hnědočerný. Materiál jemnozrný. V. 8,2 cm; ϕ okraje 6,4 cm; inv. č. 00765-1/91 (obr. 84:5).

Literatura k mohyle 14:

Stuchlík 1993c; 1996, 263-264, tab. 29; 1997b, 298, Taf. 49:M39.

MOHYLA 15

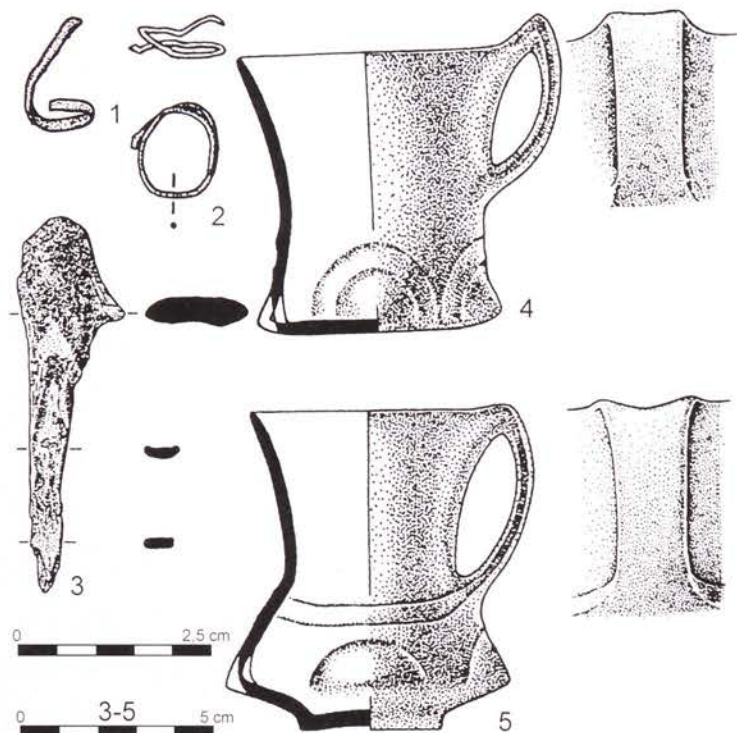
Mohyla 15 byla prozkoumána během druhé sezóny systematického odkryvu mohylníku v červenci a srpnu 1977. Středně velká mohyla přibližně kruhového tvaru se nachází na východním okraji pohřebiště, jihovýchodně od mohyly 11 a severovýchodně od mohyly 16 (obr. 3 a 5). Podle měření V. Podborského měla mohyla průměr 12,5 m a výšku 59 cm. Při výzkumu AÚ se průměr mohyly v ose

Obr. 83d. Mohyla 14. Plán hrobu I v hloubce 120 cm pod povrchem.

Obr. 83e. Mohyla 14. Plán hrobu I v hloubce 154 cm pod povrchem.

Obr. 84. Mohyla 14. Nálezy z hrobu I.

Lze předpokládat, že k jejímu navršení byl použit materiál z blízkého okolí. Násyp byl zcela kompaktní a v mohyle se nepodařilo naprosto odlišit jakékoliv vrstvy. Rovněž se nepodařilo rozlišit násyp mohyly od podložní humusovité černé vrstvy, protože obsahovaly totožnou hlínu.

V mohyle 15 se při výzkumu podařilo spolehlivě rozpoznat čtyři hroby středodunajské mohylové kultury (I až IV). U dalších dvou objektů (V, VI) lze předpokládat, že se s největší pravděpodobností jedná rovněž o pozůstatky hrobů mohylové kultury. V sektoru C na dvou místech (VII, VIII) a v sektoru B na jednom místě (IX) byly zjištěny další objekty představované vždy jednou nádobou. Tyto nádoby s největší pravděpodobností nemají žádnou přímou souvislost s některým z výše popsaných hrobů. V těsné blízkosti žádné z nich se nezjistily stopy po kostech a hlína, v níž byly nádoby uloženy, se neodlišovala od materiálu v plášti mohyly.

Sektor D

Ze sektoru D pochází několik ojedinělých drobných artefaktů. V blízkosti hrobu II ($a - 315$ cm; $b - 60$ cm) jsme našli drobný kousek tuhy (1), který však s hrobem neměl zřejmě žádnou souvislost. Téměř ve stejné vzdálenosti jako hrob II je od místa nálezu tuhy vzdálen i hrob III, avšak ani u tohoto hrobu nelze předpokládat žádné přímé souvislosti. S největší pravděpodobností se kousek tuhy dostal do násypu mohyly čistě náhodně. Dále byly v násypu mohyly v sektoru D ($a - 210$ cm; $b - 40$ cm; $hl. - 40$ cm) nalezeny ještě dva ojedinělé střepy (2,3), které nepocházejí z žádné nádoby, a ani z žádného hrobu v mohyle 15.

Popis nálezů:

1. Malý kousek tuhy bez stop po opracování. D. 3,7 cm; inv. č. 00765-36/77.
2. Střep z hrubší nádoby s rovným dnem a kónicky rozevřenými stěnami. Povrch je z vnější strany hnědý, z vnitřní strany šedočerný, jemně drsný. Inv. č. 00765-37/77.
3. Střep z menší nádoby s rovným dnem a stěnami patrně polokulovitě rozevřenými. Povrch je hnědý, drsný. Inv. č. 00765-38/77.

Hrob 15/I

V severní části mohyly v sektoru B (obr. 85) bylo v hloubce 45 cm pod povrchem, v černé humusovité hlíně, rozhozeno několik spálených drobných kůstek ($a - 195$ až 205 cm; $b - 105$ až 115 cm). Opodál ležela skupina střepů ($a - 215$ až 225 cm; $b - 55$ cm), z nichž se podařilo zrekonstruovat části dvou nádob (1, 2). Jde o pozůstatky žárového hrobu I, který lze datovat do střední doby bronzové.

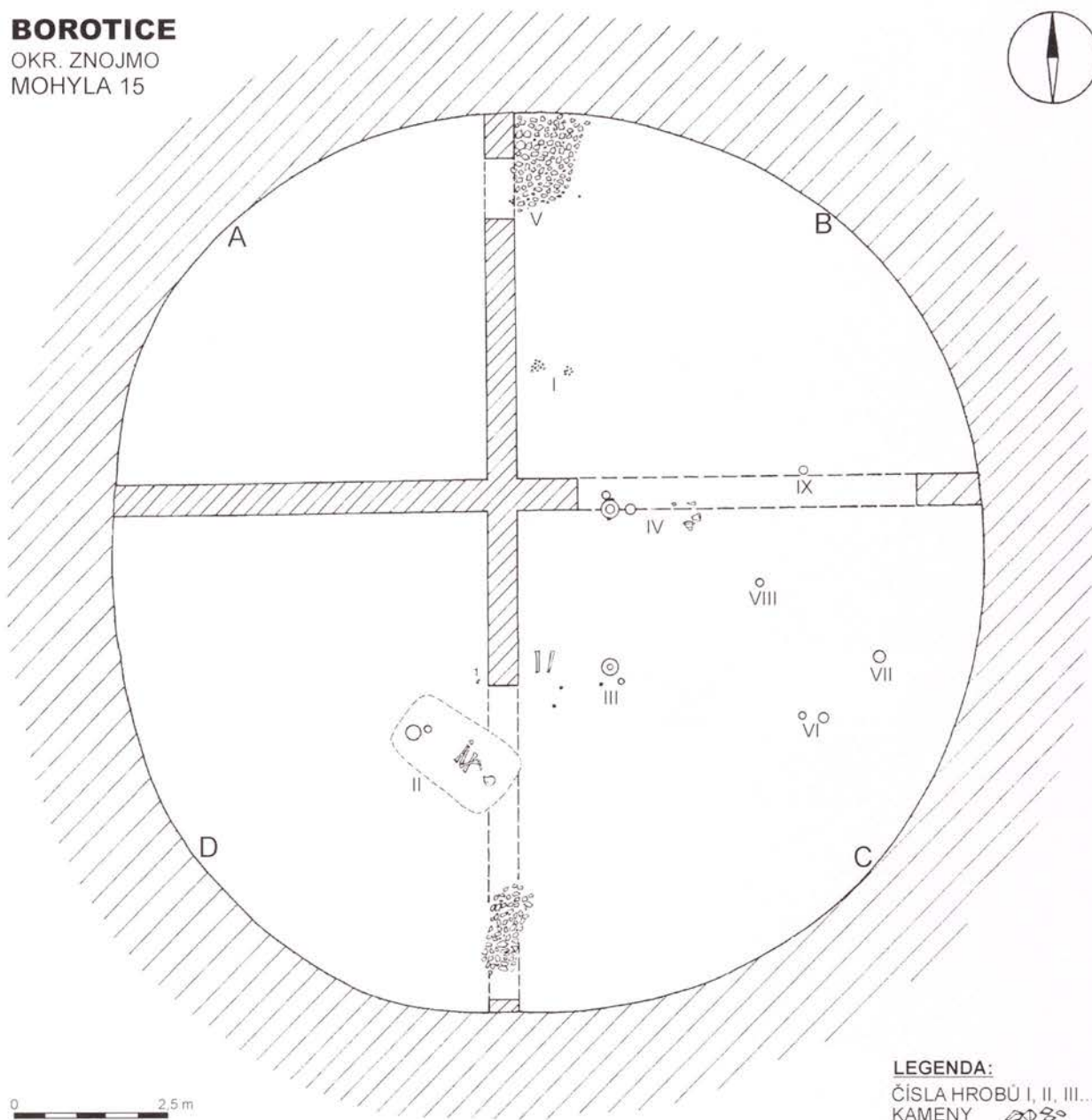
S-J jevil asi 14,5 m, v ose Z-V přibližně 14 metrů a výška mohyly nad okolním terénem dosahovala téměř 60 cm (obr. 85). Ve středu mohyly se v povrchové vrstvě sektoru C jevily dvě poměrně výrazné jámy kruhového tvaru o průměru přibližně 1 metr a hloubce 10 až 15 cm. Jak se ukázalo při dalším výzkumu, jednalo se s největší pravděpodobností o recentní zásahy.

Násyp mohyly tvořila černá humusovitá hlína, v níž se jen zřídka objevily drobné kameny. Jen zcela výjimečně se v zásypu mohyly vyskytly i střepy. Na severním okraji mohyly v sektoru B, těsně vedle kontrolního bloku a a částečně i pod ním, byla v hloubce 10-15 cm vrstva kamenů (křemenu) přibližně na ploše 100×150 cm. Jednalo se o poměrně malé kameny, největší z nich měly průměr 10 cm. Druhá obdobná vrstva kamenů se nacházela na jižní straně mohyly. Z větší části byla pod kontrolním blokem a, částečně zasahovala do sektoru C. Narazilo se na ni v hloubce 10-15 cm pod povrchem a rozkládala se na ploše přibližně 150×60 cm.

Hlína z tělesa mohyly je shodná s humusovitou hlínou na celé lokalitě, takže

BOROTICE

OKR. ZNOJMO
MOHYLA 15

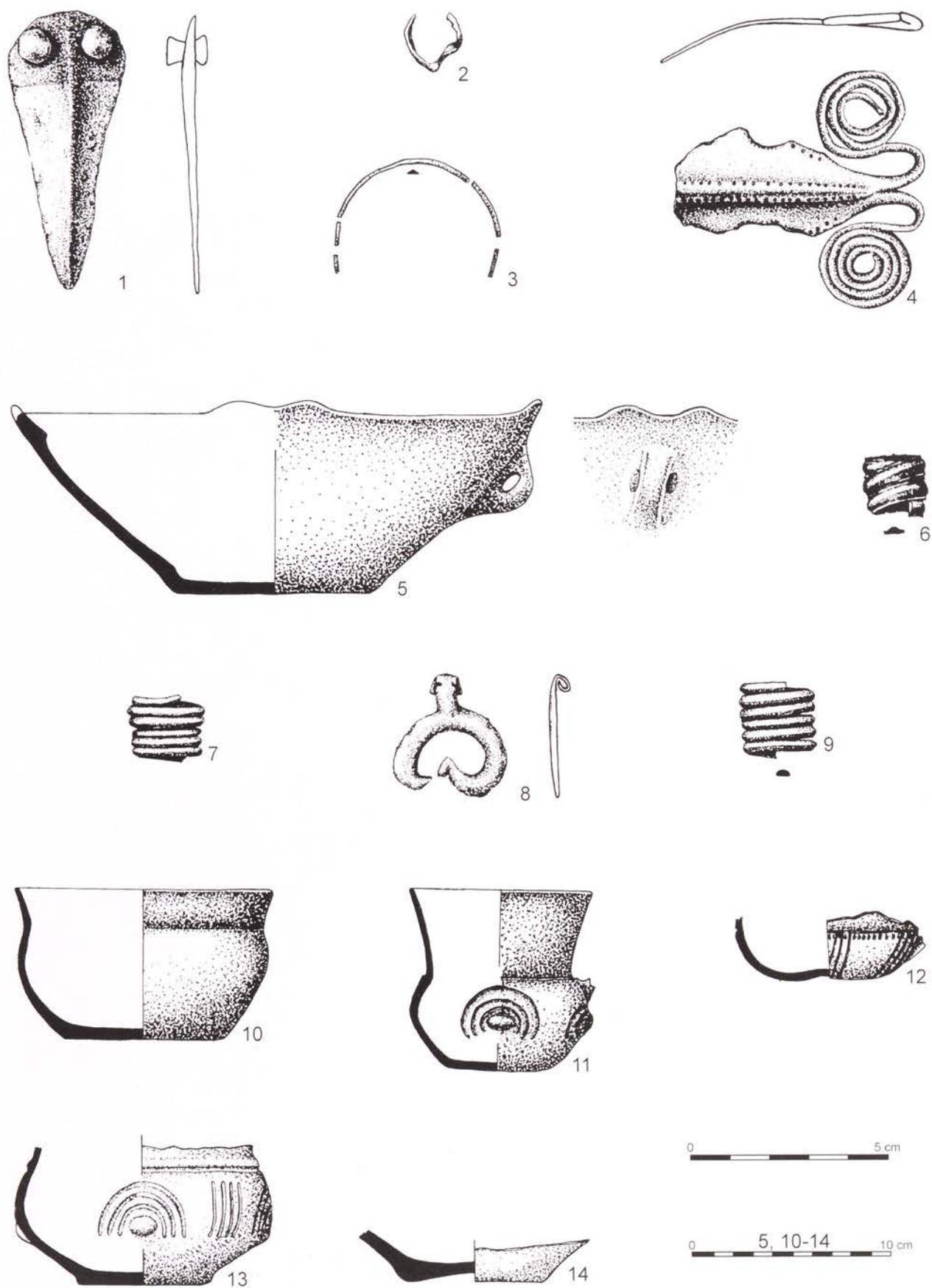
Obr. 85. Mohyla 15. Celkový plán mohyly.

Popis nálezů:

1. Značně poškozená amfora s odsazeným dnem majícím už náběh na nožku a s kulovitým stlačeným tělem odsazeným od hrdla hranou lemovanou horizontálním žlábkem. Těsně pod největší výdutí byly ploché kulaté výčnělky (asi 4) lemované třemi podkovovitými žlábků. Mezi nimi byly pásy čtyř svislých žlábků (asi 4 pásy). Povrch byl vyhlazen, hnědý, dnes odřený. Zach. v. 7 cm; ϕ dna 6,8 cm; inv. č. 00765-1/77 (obr. 86:13).
2. Část nádoby s kónicky rozevřenými stěnami a s odsazeným, mírně dovnitř prohnutým dnem. Povrch je hnědý, hladký. ϕ dna 7,6 cm; inv. č. 00765-2/77 (obr. 86:14).

Hrob 15/II

Hrob II byl uložen v jižní části mohyly v sektoru D a částečně pod kontrolním blokem a. Z kostry zůstala zachována pouze lebka ($a - 470$ cm; $b - 25$ cm), která spočívala na levém boku, s obličejem obráceným k JZ. Kostí ze skeletu byly značně strávené. Z dlouhých kostí zůstala zachována pouze jedna kost (ramenní ?) z ruky, která ležela patrně rovnoběžně s páteří. Silně skrčené nohy spočívaly rovněž na levém boku. Celkově lze říci, že kostra ležela ve směru JV-SZ na levém boku, s hlavou k JV a obličejem obráceným k JZ, ruce měla patrně pokrčeny před tělem a nohy silně skrčené (obr. 87).

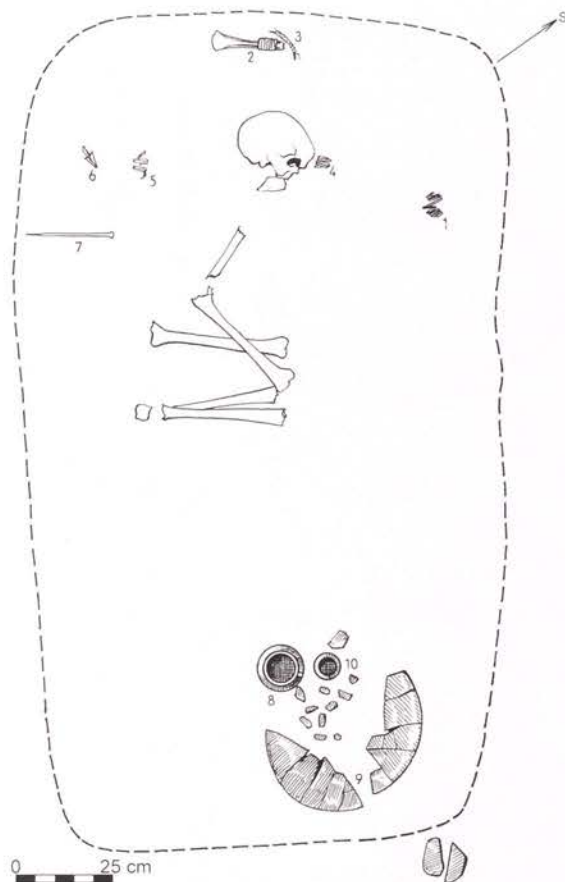

Obr. 86. Mohyla 15. Nálezy z hrobu I (13-14), III (1-5), V (6-9), VI (10-12).

Pohřbený jedinec vlastnil bohatou výbavu. Přibližně 35 cm před obličejem ležela bronzová spirála (1), necelých 20 cm od horní části lebky bronzová sekerka omotaná bronzovým drátem (2) a vedle ní bronzová tyčinka omotaná bronzovým drátem (3). Těsně před čelem byla drobná bronzová spirálka (4). Další předměty ležely 20 až 30 cm za zády pohřbeného. Šlo o zlomky další bronzové spirálky (5), hrot šípku (6) a bronzovou tyčinku (7). Asi 50 cm na SZ od nohou stál džbánec (8), mísa (9) a další nádobka (10). V blízkosti nádob leželo několik menších kamenů.

Popis nálezů:

1. Bronzová spirála z drátu trojúhelníkovitého průřezu. ϕ spirály 27 až 30 mm; š. drátu 2,5 mm; s. drátu 1 mm; inv. č. 00765-11/77 (obr. 88:5).
2. Bronzová sekerka s vějířovitě rozevřeným ostřím, štíhlým dlouhým tělem, které má v přední části vysoké okrajové lišty. Týlová část s nevýrazným zářezem je omotána spirálou z bronzového drátu trojúhelníkovitého průřezu. D. 194 mm; š. ostří 54 mm; max. s. 15 mm; ϕ spirály 21 až 25 mm; š. drátu 2,5 mm; s. drátu 1 mm; inv. č. 00765-6/77 (spirála), 7/77 (obr. 88:10).
3. Bronzová tyčinka kruhového průřezu, obloukovitě stočená a omotaná drátem trojúhelníkovitého průřezu. D. 60 mm; ϕ tyčinky 3 mm; š. drátu 2,5 mm; s. drátu 1 mm; inv. č. 00765-8/77 (obr. 88:3).
4. Bronzová spirála s necelými čtyřmi závity z drátu trojúhelníkovitého průřezu. ϕ spirály 27 až 32 mm; š. drátu 2,5 mm; s. drátu 1 mm; inv. č. 00765-10/77 (obr. 88:8).
5. Poškozená spirála o čtyřech závitech z bronzového drátu trojúhelníkovitého průřezu. ϕ spirály 26 až 32 mm; š. drátu 2,5 mm; s. drátu 1 mm; inv. č. 00765-12/77 (obr. 88:6).
6. Bronzová šipka s křídélky a s tulejkou, která byla na boku patrně protknuta otvorem. D. 39 mm; š. 15 mm; ϕ tulejky 6 mm; inv. č. 00765-13/77 (obr. 88:7).
7. Bronzová tyčinka kruhového průřezu, s jedním koncem poněkud zúženým a druhým koncem roztepaným. D. 213 mm; max. ϕ tyčinky 6 mm; ϕ roztepaného konce 8 mm; inv. č. 00765-9/77 (obr. 88:9).
8. Džbánec s mírně kalichovitě rozevřeným hrdlem, které je odsazeno hranou od kulovitého stlačeného těla. Hrana je lemována svislými vpichy tvaru obilného zrna. Z okraje na hranu se klene páskové ucho. Na největší výduti pod uchem a na dalších čtyřech místech jsou ploché kulaté výčnělky. Povrch je hnědý, hlazený. V. 13,5 cm; ϕ okraje 10 cm; ϕ dna 4 cm; inv. č. 00765-3/77 (obr. 88:1).
9. Mísa s mírně esovitě profilovanými stěnami a vodorovně seříznutým okrajem. Na dvou místech (původně patrně na 4 ?) je okraj vylomen a reparován na ozdobné prohnutí okraje. Pod jedním prohnutím jsou dva kruhové otvory (ϕ 1 cm) po oušku a v jednom z nich je i pozůstatek vsazovaného ouška. Povrch je hnědočerný, zevnitř jemně drsný, zvenku je vrchní vrstva zcela sloupnutá. V. 9,2 cm; ϕ okraje 29 cm; ϕ dna 10 cm; inv. č. 00765-4/77 (obr. 88:2).
10. Malá nádobka s rovným dnem a kónicky rozevřenými stěnami. Těsně nad dnem jsou tři obvodové mělké žlábký. Povrch je šedohnědý, hlazený. V. 5,4 cm; ϕ okraje 8,5 cm; ϕ dna 5,4-5,7 cm; inv. č. 00765-5/77 (obr. 88:4).

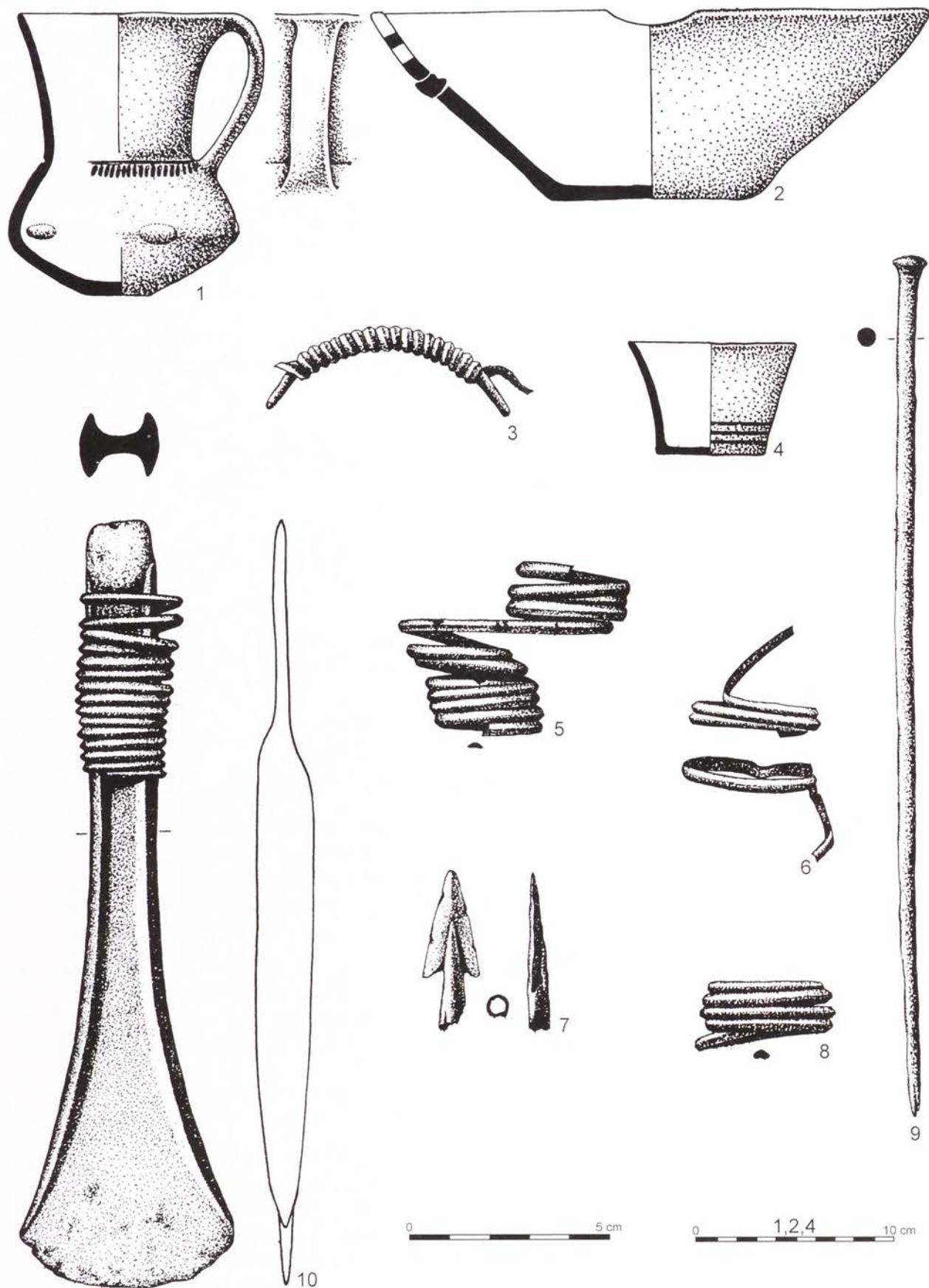
Obr. 87. Mohyla 15. Plán hrobu II.

Hrob 15/III

Hrob III byl uložen v jižní části mohyly v sektoru C. Z kostry zůstaly zachovány pouze dvě dlouhé (stehenní, holenní ?) kosti, spočívající rovnoběžně vedle sebe ve směru S-J (a – 265 až 295 cm; b – 55 až 80 cm). Na kosti se narazilo v hloubce 60 cm, což podle úrovně okolního terénu odpovídá uložení pohřbu na úrovni původního terénu. Přibližně o 10 cm níže v blízkosti kostí jsme objevili i další předměty (obr. 89). Zhruba 50 cm na jih se našla část pasové zápony (2) a ještě poněkud více na jih malá bronzová dýka (1). Poněkud stranou na východ stála velká mísa (5) a vedle ležely dva bronzové kroužky, z nichž menší (3) byl kostře blíže a větší dále (4).

Popis nálezů:

1. Pasová zápona s roztepanou středovou destičkou, která je zakončena dvěma dráty kruhového průřezu stočenými ve spirálky. Destička má nevýrazné středové žebírko. Okraje destičky a žebírko jsou lemovány vybiženými body.

Obr. 88. Mohyla 15. Nálezy z hrobu II.

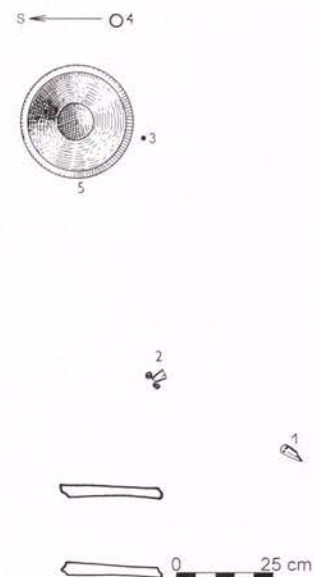
- D. 64 mm; max. š. 59 mm; $\varnothing$ spirálek 21 mm; $\varnothing$ drátu 1 mm; inv. č. 00765-16/77 (obr. 86:4).
- Malá bronzová dyka s oválným týlem a krátkou čepelí trojúhelníkového tvaru s nevýrazným středovým žebrem. Týlová část se 2 masivními nýty má v místě nasazení rukojeti krásně vyhlazenou patinu. D. 69 mm; š. 30 mm; s. 3,5 mm; d. nýtů 11 mm; s. nýtů 6 mm; inv. č. 00765-15/77 (obr. 86:1).
 - Poněkud deformovaný kroužek z bronzového drátu trojúhelníkového průřezu. $\varnothing$ 11 mm; š. drátu 2 mm; s. drátu 1 mm; inv. č. 00765-18/77 (obr. 86:2).
 - Poškozovaný, kruhovitě stočený bronzový drát trojúhelníkového průřezu. $\varnothing$ 42 mm; š. drátu 2 mm; s. drátu 1 mm; inv. č. 00765-17/77 (obr. 86:3).
 - Mísa s mírně esovitě profilovanými stěnami a dovnitř výrazně rozšířeným okrajem, z něhož jsou na 4 místech vytaženy dvojice hrotitých laloků. Pod jednou dvojicí je masivní páskové ucho. Povrch je hnědočerný, hlazený, odřený. V. 8,1 až 8,5 cm; $\varnothing$ okraje 25,6 cm; $\varnothing$ dna 9,6 cm; inv. č. 00765-14/77 (obr. 86:5).

Hrob (?) 15/IV

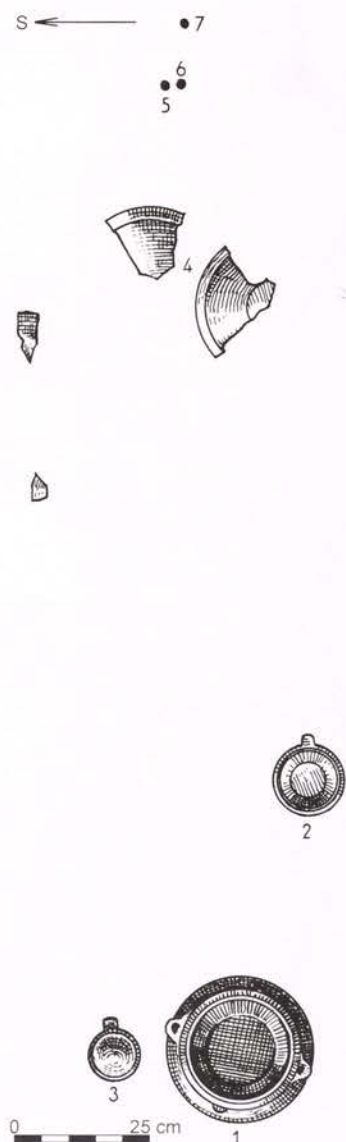
Objekt **IV** tvořila skupina nálezů, jejichž složení a rozložení by mohlo odpovídat hrobovému celku (obr. 90). Po kostře však nebyly zjištěny žádné stopy. Objekt se rozkládal v sektoru **C** částečně i pod kontrolním blokem **b**. Při výzkumu se přišlo v hloubce 90 cm pod povrchem na tři skupiny střepů, které ležely těsně vedle kontrolního bloku. Nejblíže středu mohyly ($a = 35$ cm; $b = 170$ cm) byly střepy z amforovitého hrnce (1) a kousek od něho ($a = 50$ cm; $b = 225$ cm) se našly střepy z většího šálku (2). Po odkrytí kontrolního bloku se vedle hrnce ($a = 10$ cm; $b = 165$ cm) objevil malý šálek (3). Asi 70 cm od většího šálku ležely střepy z mísy ($a = 25$ cm; $b = 310$ cm) se zesíleným okrajem (4). Ještě 30 cm na východ ($a = 20$ až 25 cm; $b = 350$ cm) byly dvě bronzové drobné pukličky (5,6) a drobný bronzový kroužek (7) ($a = 25$ cm; $b = 360$ cm). Rozložení nálezů v objektu respektovalo směr Z-V, což však nemusí být totožné s orientací předpokládaného hrobu.

Popis nálezů:

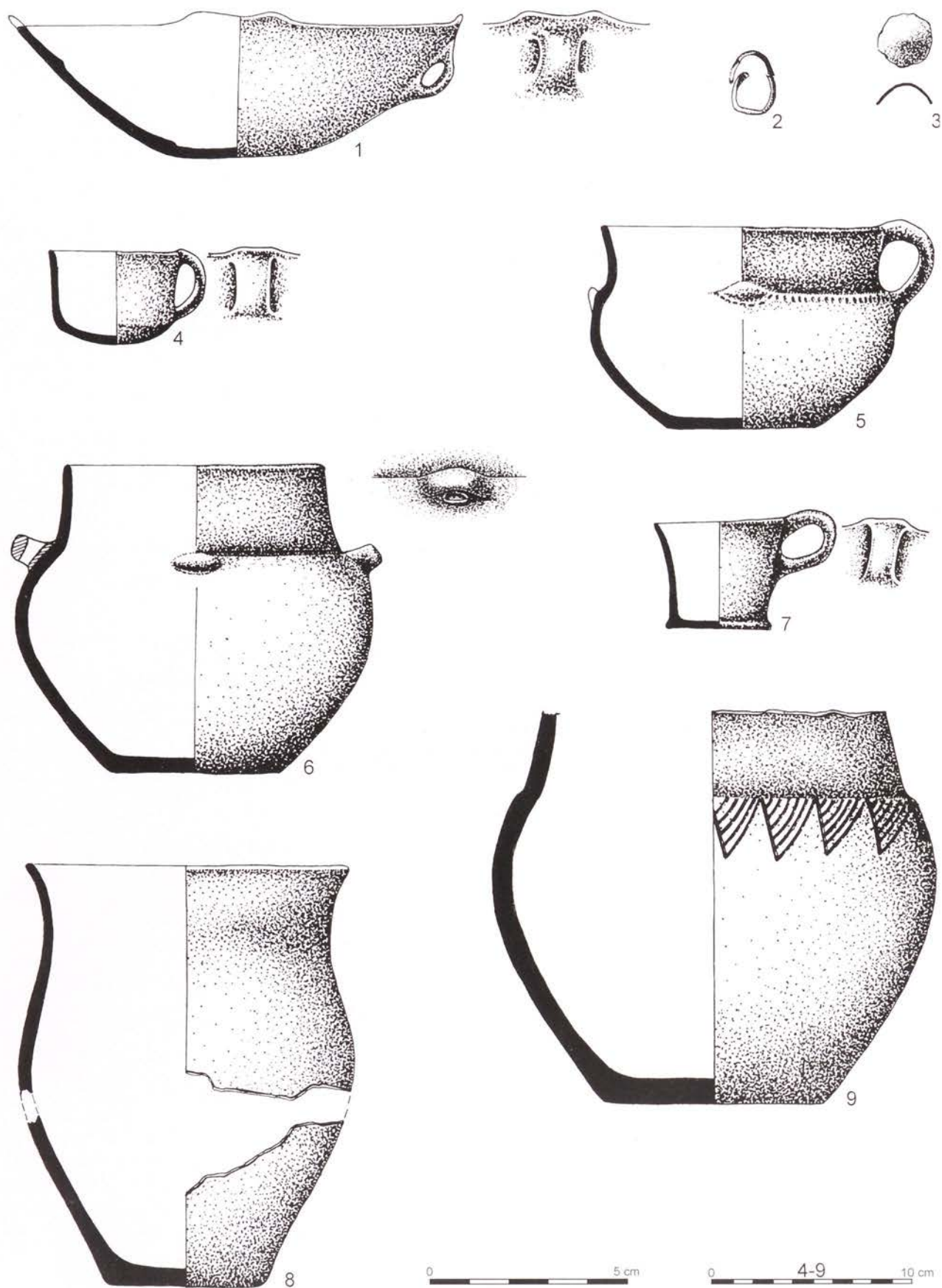
- Amfora s kónicky se zužujícím hrdlem, které je odsazeno hranou od baňatého těla. Těsně pod hranou jsou dvě protilehlá horizontální ucha a mezi nimi dva protilehlé podélné výčnělky. Povrch je hnědočerný, jemně drsný až hlazený. V. 15,3 cm; $\varnothing$ okraje 12,8 cm; $\varnothing$ dna 9,4 cm; inv. č. 00765-21/77 (obr. 91:6).
- Částečně doplněná miska s baňatým tělem, které je od mírně prohnutého hrdla odsazeno hranou lemovanou vpichy tvaru obilného zrna. Z okraje na hranu se klene páskové ucho. Po stranách jsou dva protilehlé podélné výčnělky. Na protilehlé straně ucha byl patrně třetí výčnělek nebo ucho. Povrch je hnědý, hlazený, odřený. V. 9,8 cm; $\varnothing$ okraje 14 cm; $\varnothing$ dna 6,8 cm; inv. č. 00765-22/77 (obr. 91:5).
- Malý hrubý šálek s mírně rozevřenými stěnami a zaobleným dnem. Z okraje na stěnu se klene páskové ucho. Povrch je hnědočerný, nerovný, jemně drsný. V. 4,8 cm; $\varnothing$ okraje 7,2 cm; inv. č. 00765-19/77 (obr. 91:4).
- Částečně doplněná miska s kónickými stěnami a dovnitř slabě rozšířeným okrajem. Z okraje jsou na čtyřech místech vytaženy dvojice hrotitých laloků. Pod laloky je na jednom místě masivní páskové ucho. Povrch je hnědočerný, hlazený. V. 6,2 cm; $\varnothing$ okraje 21,8 cm; $\varnothing$ dna 5,8 cm; inv. č. 00765-20/77 (obr. 91:1).
- Drobná bronzová puklička polokulovitěho tvaru. $\varnothing$ 13 mm; v. 5 mm; inv. č. 00765-23/77 (obr. 91:3).

Obr. 89. Mohyla 15. Plán hrobu III.

Obr. 90. Mohyla 15. Plán hrobu IV.

Obr. 91. Mohyla 15. Nálezy z hrobů IV (1-6), VII (9), VIII (7) a IX (8).

6. Značně poškozená drobná puklička polokulovitého tvaru. Rozměry jsou patrně stejné jako u inv. č. 6. Inv. č. 00765-24/77.
7. Poškozený malý kroužek z bronzového drátu trojúhelníkovitého průřezu. $\varnothing$ 11 mm; š. drátu 2 mm; s. drátu 1 mm; inv. č. 00765-25/77 (obr. 91:2).

Objekt 15/V

Objekt **V** tvořila skupina bronzových předmětů, umístěných v severní části sektoru **B** v hloubce 45 cm pod povrchem (obr. 85). V místech, kde v povrchové vrstvě začínala vrstva kamenů, byly v hloubce 45 cm pod povrchem ($a - 505$ cm; $b - 25$ cm) nalezeny tři bronzové prsteny (2-4). O 130 cm východním směrem ($a - 505$ cm; $b - 155$ cm) ležel ještě bronzový závěsek (1), a to v místech, kde již nebyla v povrchové části kamenná vrstva. Tato skupina nálezů, která by rovněž mohla tvořit hrobový celek **V**, měla celkovou orientaci **Z-V**. Po kostech se nepodařilo objevit žádné stopy.

Popis nálezů:

1. Uzavřený srdcovitý závěsek bez středové příčky, s krátkým řapem svinutým v závěsnou trubičku. V. 29 mm; š. 2 mm; s. 2 mm; inv. č. 00765-29/77 (obr. 86:8).
2. Spirálovitý prsten o 6 závitů stočený z bronzového drátu čokovitého průřezu. $\varnothing$ prstenu 18 mm; š. drátu 2 mm; s. drátu 1,5 mm; inv. č. 00765-26/77 (obr. 86:7).
3. Spirálovitý prsten o 6 závitů stočený z bronzového drátu čokovitého průřezu. $\varnothing$ prstenu 19 mm; š. drátu 2 mm; s. drátu 1,5 mm; inv. č. 00765-27/77 (obr. 86:9).
4. Spirálovitý prsten o 3 závitů stočený z bronzového pásku s výrazným středovým žebírkem. $\varnothing$ prstenu 17 mm; š. pásku 4 mm; s. pásku bez žebírka 1 mm; inv. č. 00765-28/77 (obr. 86:6).

Objekt č. 15/VI

Další skupina nálezů **VI** se rozkládala ve východní části mohyly 15 v sektoru **C** (obr. 85). V hloubce 30 cm pod povrchem ($a - 375$ cm; $b - 525$ cm), což znamená přibližně v úrovni původního terénu nebo těsně pod ní, se objevil drobný džbán (1), který překrývala malá hluboká miska (2). Přibližně 35 cm od těchto dvou nádob ležely západním směrem ($a - 370$ cm; $b - 490$ cm) střepy z další malé nádoby, patrně ze šálku (3). Nádoby byly uloženy v černé humusovité hlíně, která se vůbec neodlišovala od okolní hlíny v násypu mohyly, takže ani zbarvení hlíny neumožňovalo rozpoznání hrobové jámy nebo jiné náznaky pohřbu. V blízkosti tohoto celku se nepodařilo zjistit stopy po kostech, ale lze předpokládat, že jde o pozůstatek dalšího hrobu **VI**, z něhož se nezachovala kostra.

Popis nálezů:

1. Džbánek s dvojkónickým tělem odsazeným hranou od kónicky rozevřeného hrdla. Těsně pod hranou je zbytek páskového ucha, které končilo patrně na okraji. Na největší výduti pod uchem a na dalších čtyřech místech jsou oválné, výrazné výčnělky lemované třemi podkovovitými žlábkami (pod uchem pouze jeden). Povrch je hnědočerný, vyhlazený, odřený. V. 8,6 cm; $\varnothing$ okraje 8,8 cm; $\varnothing$ dna 5,2 cm; inv. č. 00765-32/77 (obr. 86:11).
2. Částečně doplněná hluboká miska s vysokým baňatým tělem, které je od kónicky rozevřeného hrdla odděleno hranou. Povrch je hnědočerný, hlazený, odřený. V. 8 cm; $\varnothing$ okraje 13,4 cm; $\varnothing$ dna 7,8 cm; inv. č. 00765-30/77 (obr. 86:10).
3. Spodní část malé nádoby, patrně šálku, s dovnitř promáčkнутým dnem, nízkým polokulovitým tělem, které je odsazeno hranou od hrdla. Hrana je lemována svislými vpichy tvaru obilného zrnka a v jednom místě je přerušena zbytkem páskového ucha. Od hrany ke dnu jsou na pěti místech spuštěny trojice svislých rýh. Povrch je hnědočerný, vyhlazený. Zach. v. 3,5 cm; $\varnothing$ dna 3 cm; inv. č. 00765-31/77 (obr. 86:12).

Objekt č. 15/VII

Ve východní části mohyly v sektoru **C** (obr. 85) byla v hloubce 40 cm pod povrchem nalezena drobná hmoždířovitá nádoba ($a - 150$ cm; $b - 425$ cm).

Popis nálezů:

1. Malý koflík s kónicky rozevřenou stěnou a mírně odsazeným dnem. Z okraje na stěnu se klene páskové ucho. Povrch je hnědý, jemně drsný, původně asi hlazený. V. 5,2 cm; $\varnothing$ okraje 7,6 cm; $\varnothing$ dna 5 cm; inv. č. 00765-33/77 (obr. 91:7).

Objekt č. 15/VIII

Ve východní části mohyly v sektoru **C** (obr. 85) byla v hloubce 30 cm pod povrchem ($a - 275$ cm; $b - 605$ až 620 cm) nalezena dnem vzhůru větší značně poškozená hrncovitá nádoba (1). Poloha nádoby není však zcela jednoznačná, protože se objevila při kácení pařezu, a není vyloučeno, že růstem kořenů s ní bylo pohnuto.

Popis nálezů:

1. Část větší nádoby s vejčitým tělem odsazeným hranou od mírně kónicky se zužujícího hrdla. Pod hranou jsou šrafované trojúhelníky. Povrch je hnědočerný, hlazený, odřený. Zach. v. 19,8 cm; ø dna 11 cm; inv. č. 00765-34/77 (obr. 91:9).

Objekt č. 15/IX

Ve východní části mohyly v sektoru **B** byly těsně vedle kontrolního bloku **b** (obr. 85) a částečně i pod ním ($a = 30$ cm; $b = 500$ cm; $hl. = 30$ cm) nalezeny střepy z hrncovité nádoby (1). V blízkém okolí se nepodařilo objevit žádné stopy po kostech a ani v kvalitě hlíny nebyly zjištěny žádné anomálie.

Popis nálezů:

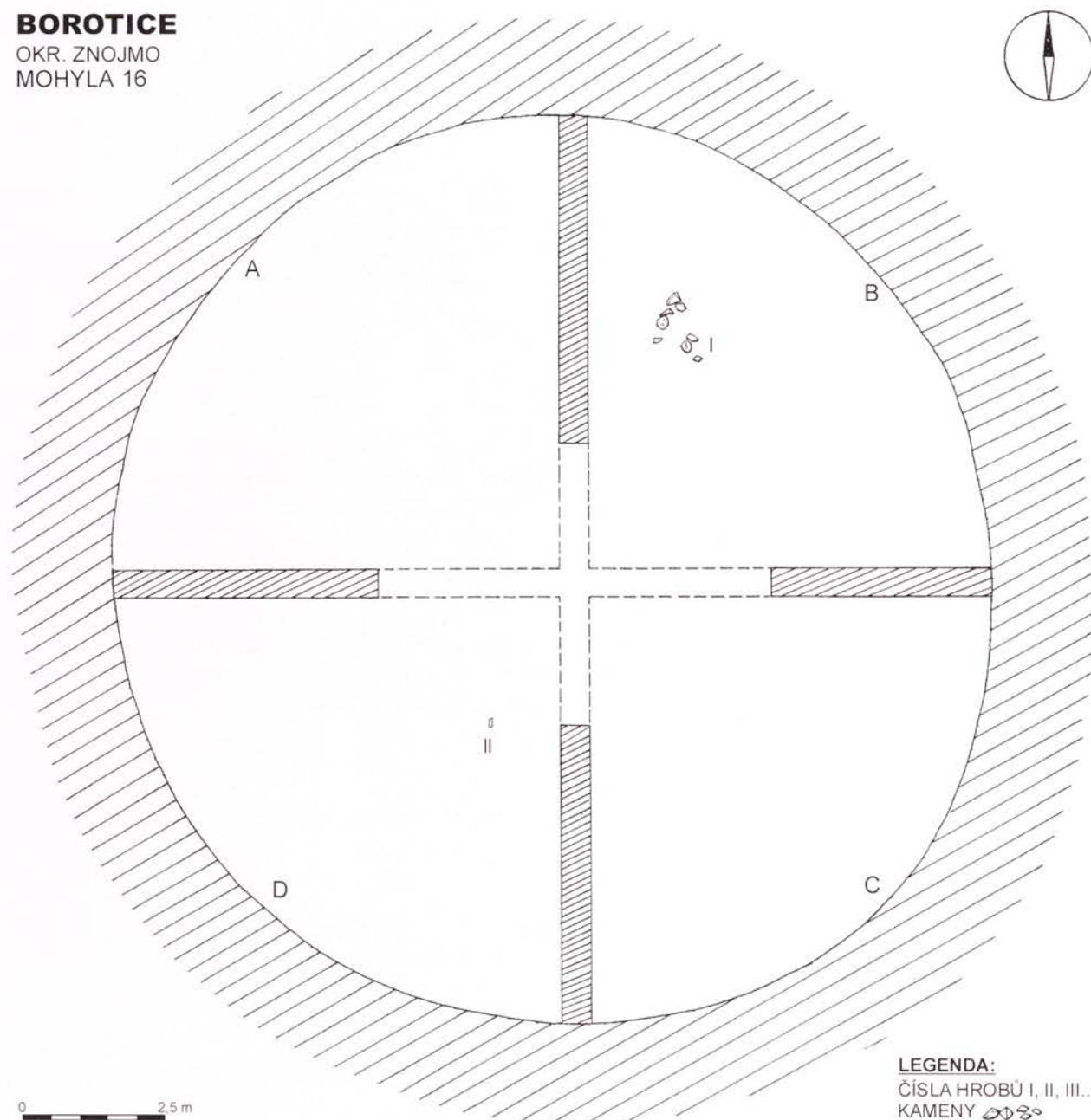
1. Střepy z nádoby s ven vyhnutým okrajem, prohnutým hrdlem a vejčitým tělem. Povrch je šedohnědý, hlazený, dnes odřený. V. 21,2 cm; ø okraje 16,4 cm; ø dna 8 cm; inv. č. 00765-35/77 (obr. 91:8).

Literatura k mohyle 15:

Stuchlík 1978; 1980a; 1990d, Abb. 8; 1992, Abb. 25.

BOROTICE

OKR. ZNOJMO
MOHYLA 16

Obr. 92. Mohyla 16. Celkový plán mohyly.

MOHYLA 16

V červenci a srpnu 1980 proběhla pátá sezóna archeologického výzkumu mohylníku v Boroticích, při níž se uskutečnil odkryv mohyly 16. Mohyla se nachází přibližně ve středu východní části mohylníku, jihovýchodně od největší mohyly 13 (obr. 3 a 5). Jde o velký, výrazný a neporušený objekt pravidelného kruhového tvaru, jehož průměr podle pozorování V. Podborského i našeho činil přibližně 17 metrů a výška nad okolním terénem je 75–80 cm (obr. 92). Mohyla byla před prováděním výzkumu zcela neporušena.

Násyp mohyly tvořila černá humusovitá hlína, jen zcela ojediněle promíchaná drobnými kameny, která byla silně prorostlá kořeny akátů. V hloubce 95 cm pod povrchem středové části mohyly se objevilo šterkopískové podloží, které bylo po celé ploše mohyly jednolitě. Pouze v sektoru **B**, při severovýchodních okrajích mohyly, se na několika místech humusovitá hlína poněkud zahlubovala do podloží. V mohyle 16 se nepodařilo zjistit žádný jednoznačný hrob a pouze na dvou místech byly objeveny objekty neurčitého charakteru, které lze s jistotou pravděpodobností považovat za doklady pohřebního ritu.

Násyp mohyly

Kromě uvedených objektů se v násypu mohyly objevilo ještě několik drobných, většinou značně otřených střepů, které patří středodunajské mohylové kultuře. V sektoru **A** byly nalezeny čtyři střepy (1–4), v sektoru **B** dva (5–6) a v sektoru **D** zbývající dva střepy (7–8).

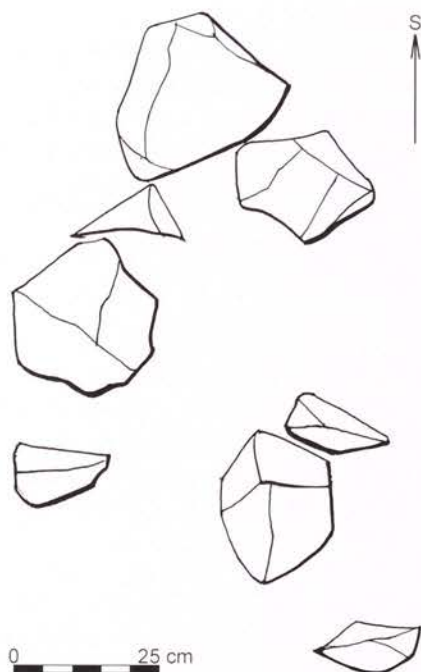
Popis nálezů:

1. Drobný střep z nízké, kónicky rozšířené nožky nádoby. Nožka je zdobena ornamentem sestávajícím z linie podélných vpichů tvaru obilného zrna, vodorovné rýhy, další linie vpichů a druhé rýhy. Povrch je jemně drsný, otřený, hnědočerný. Materiál jemnozrný. Inv. č. 00765-1/80 (obr. 94:5).
2. Malý střep z těla nádoby. Povrch je jemně drsný, hnědošedý. Materiál středně zrnitý, s příměsí slídy. Inv. č. 00765-2/80.
3. Masivní střep z větší nádoby, patrně ze dna. Povrch je hnědočerný, otřený, z vnitřní strany hlazený, z vnější strany drsný. Materiál hrubě zrnitý. Inv. č. 00765-3/80.
4. Střep z velké nádoby s oble vyhnutými stěnami a odsazeným rovným dnem. Povrch je hnědočerný, z vnější strany nerovný, drsný, z vnitřní strany otřený, jemně drsný. Materiál hrubě zrnitý. Ø dna 11 cm; inv. č. 00765-4/80 (obr. 94:4).
5. Drobný střep z těla nádoby s nevýraznými stopami po rýhování povrchu. Povrch je jemně drsný, vně hnědý, nevýrazně rýhovaný, z vnitřní strany vyhlazený, šedočerný. Materiál středně zrnitý. Inv. č. 00765-5/80 (obr. 94:3).
6. Drobný střep z těla nádoby. Povrch je z vnější strany jemně drsný, hnědý, z vnitřní strany vyhlazený, šedočerný. Materiál středně zrnitý. Inv. č. 00765-6/80.
7. Střep z větší nádoby s rovným dnem a široce kónicky rozevřenými stěnami. Materiál jemnozrný. Povrch je vyhlazený, otřený, hnědošedý. Inv. č. 00765-7/80 (obr. 94:2).
8. Drobný střep z těla nádoby. Povrch je vyhlazený, hnědošedý. Materiál jemnozrný. Inv. č. 00765-8/80.

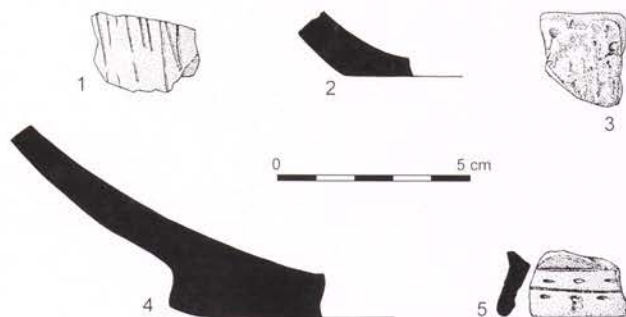
Objekt I

Přibližně uprostřed sektoru **B** ($a = 430$ cm; $b = 220$ cm) se těsně nad podloží objevila skupina velkých kamenů, z nichž největší dosahovaly velikosti 25×25 cm. Kameny vytvářely zhruba oválné seskupení o celkových rozměrech 100×65 cm, jehož delší osa dodržovala směr S-J. Kameny ležely po obvodu objektu, zatímco střední část o rozměrech 50×30 cm byla volná (obr. 93). Seskupení kamenů, které zde není původní, poněkud připomíná obložení hrobů. Uvnitř tohoto objektu ani v nejbližší blízkosti se nenašly žádné stopy po kostech, keramice nebo jiných předmětech.

Bez nálezů.

Obr. 93. Mohyla 16. Plán hrobu I.

Obr. 94. Mohyly 16 a 17. Nálezy z násypu mohyl 16 (2–5) a 17 (1).

Objekt II

Přibližně uprostřed sektoru **D** ($a = 255$ cm; $b = 150$ cm) v hloubce 70 cm pod povrchem, tedy těsně nad podloží, jsme našli zlomek dlouhé lidské kosti (obr. 92). V jeho blízkosti se však nepodařilo zjistit žádné stopy po dalších kostech, keramice nebo jiných předmětech. Přesto lze tento zlomek lidské kosti podle stavu zachování považovat s jistou pravděpodobností za pozůstatek pohřbu z doby bronzové bez výbavy.

Bez nálezů.

Literatura k mohyle 16:

Stuchlík 1982.

MOHYLA 17

Odkryv mohyly 17 se realizoval v průběhu dvanácté výzkumné sezóny na mohylníku v Boroticích v červenci 1987. Mohyla 17 se nachází na jihovýchodním okraji mohylníku a je umístěna prakticky už mimo jeho okruh (obr. 3 a 5). Jižně od ní měla být umístěna již jen mohyla 18, zjištěná V. Podborským, ale při povrchovém průzkumu lokality v roce 1984 v souvislosti se zaměřováním mohylníku se ji nepodařilo objevit.

Mohyla 17 je nepřilíživě velká, poměrně pravidelná mohyla. Podle měření V. Podborského měla průměr 14 m a výšku 28 cm. Severní část mohyly porušila lesní cesta, která kompletně zničila přibližně třetinu objektu. Při terénním výzkumu jsme vyznačili průměr mohyly na 13 m a převýšení nad okolním terénem činilo 24 cm. Pro výzkum byla mohyla rozdělena kontrolním blokem ve tvaru písmene T na dva sektory (**A**, **B**). Šíře kontrolního bloku **a** mezi sektory **A** a **B** činila 50 cm. Sektor **A** zabíral přibližně jihozápadní část mohyly, sektor **B** jihovýchodní část mohyly (obr. 95).

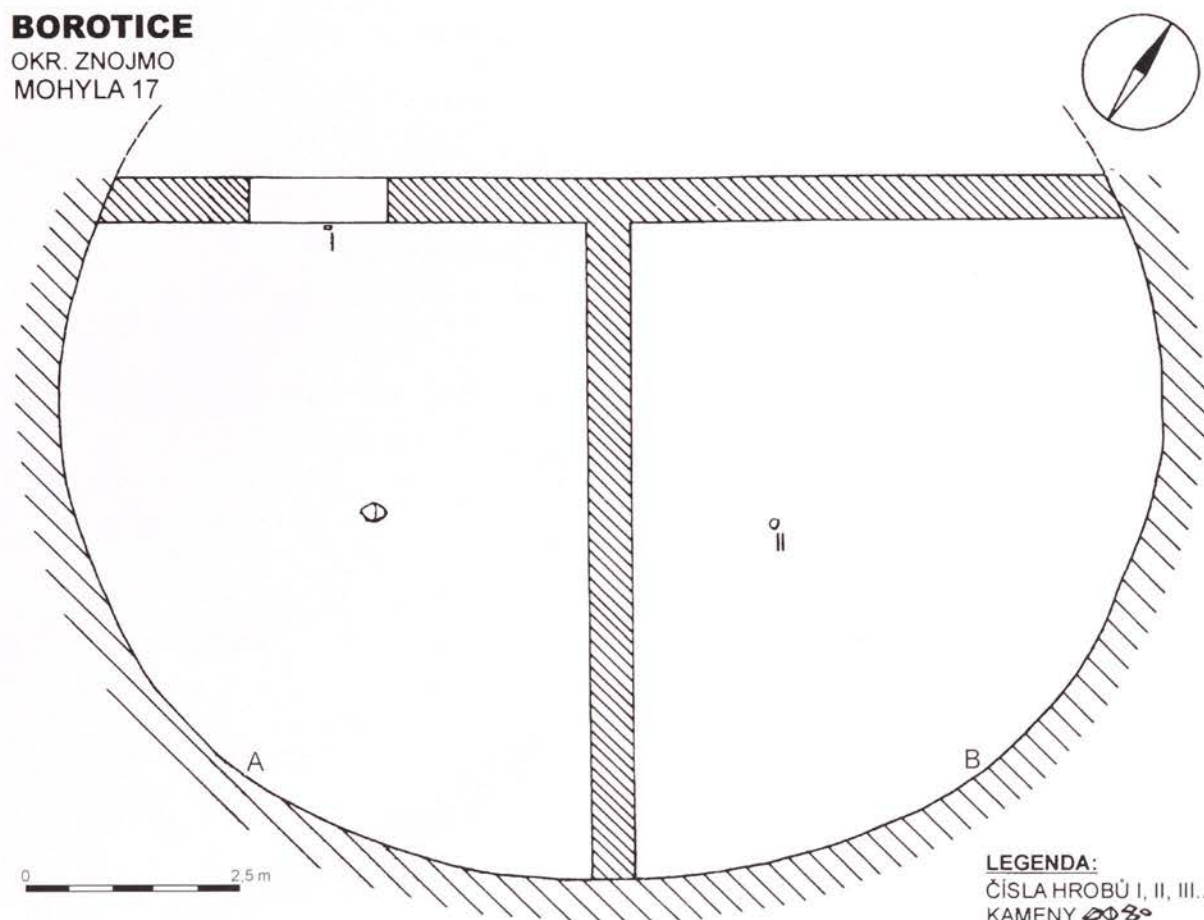
Násyp mohyly

Mohyla byla navršena z černé humusovité hlíny stejného charakteru jako je humusovitá hlína na celé lokalitě. Jen velmi slabě byla tato hlína promíchána drobnými kamínky. Podloží mohyly tvořila štěrkopísková terasa a pouze v její východní části světlá, téměř bílá jílovito-vápenitá hlína. V mohyle byly na dvou místech objeveny drobné zlomky špatně dochovaných kostí, snad lidských, které by mohly být pozůstatky dvou hrobů. Kromě toho se v násypu mohyly

BOROTICE

OKR. ZNOJMO

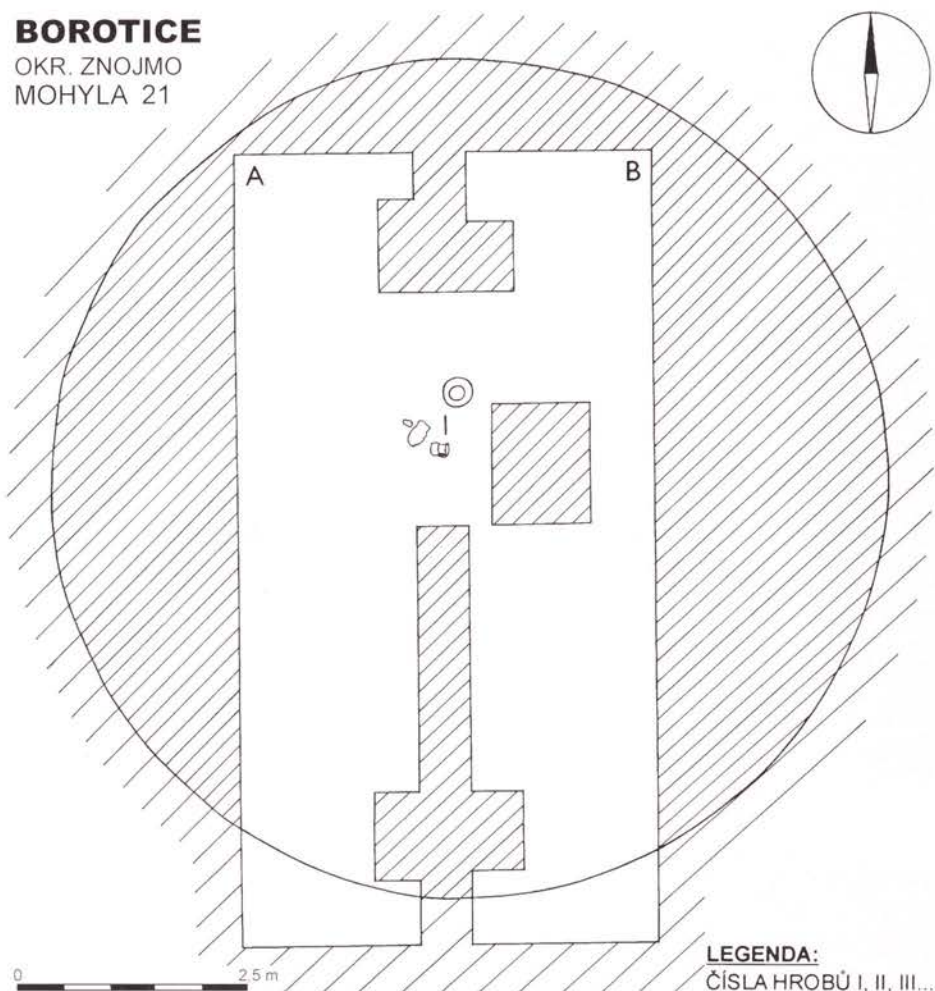
MOHYLA 17

Obr. 95. Mohyla 17. Celkový plán mohyly.

BOROTICE

OKR. ZNOJMO
MOHYLA 21

Obr. 96. Mohyla 21. Celkový plán mohyly.

objevily ještě dva nevýrazné střepy (1,2), které lze jen rámcově datovat do doby bronzové. Uprostřed sektoru A ($a - 360$ cm; $b - 275$ cm) ležel na úrovni podloží větší kámen.

Popis nálezů:

1. Střep z těla větší nádoby. Povrch je uvnitř šedočerně vyhlazený, vně hnědý, vyhlazený, zdobený nepravidelným rýhováním. Materiál jemnozrný. Inv. č. 00765-1/87 (obr. 94:1).
2. Značně otřelý střep z větší nádoby s nevýraznou hranou mezi hrdlem a tělem. Povrch je hnědě vyhlazený. Materiál jemnozrný. Inv. č. 00765-2/87.

Hrob (?) 17/I

Drobná kost, která by mohla být pozůstatkem hrobu I, byla zjištěna v severozápadní části mohyly v sektoru A (obr. 95), poblíž části zničené lesní cestou ($a - 35$ cm; $b - 325$ cm; $hl. - 50$ cm). Kontrolní blok byl v tomto místě rozebrán, aby se ověřil případný výskyt dalších kostí nebo jiných artefaktů. Neobjevily se však již žádné jiné nálezy. Nelze vyloučit, že zbývající část pohřbu mohla být zničena v místě cesty. Kostí ležely v hloubce 50 cm pod povrchem, byly tedy zapuštěny až do podložní humusové vrstvy.

Bez nálezů.

Hrob 17/II

Ve středové části sektoru B ($a - 370$ cm; $b - 185$ cm; $hl. - 50$ cm) byly zjištěny dvě drobné kůstky (obr. 95). S největší pravděpodobností jde o pozůstatek druhého hrobu, kosti z kostry (snad lidské) byly téměř zcela strávené. Rovněž tyto pozůstatky se našly až v podložní humusovité vrstvě.

Bez nálezů.

Literatura k mohyle 17:

Stuchlík 1990c.

MOHYLA 18

Mohyly 18 zjistil a do plánu zanesl V. Podborský. Podle něho se nacházela na jižním okraji mohylníku, jižně od mohyly 17 (obr. 3) a vzdálenost středu mohyly od okraje lesa činila přibližně 9 m. Mělo jít o nízkou a neporušenou mohyly patrnou zejména od jihu, zatímco od severu splývala se svahem. Její průměr podle měření V. Podborského dosahoval asi 10 m a výška 22 cm.

Při novém zaměřování mohylníku v roce 1984 se ji nepodařilo objevit a není tedy zanesena do plánu.

Literatura k mohyle 18:

Podborský 1963.

MOHYLA 19

Mohyla 19 se rozkládá na severovýchodním okraji mohylníku, severovýchodně od mohyly 12 (obr. 3 a 5). Podle měření V. Podborského šlo o malý a neporušený objekt, který má asi 6 m v průměru a výšku oproti okolnímu terénu 38 cm. U tohoto objektu, který již V. Podborský považoval za nejistý (obr. 3), není jasné, zda se skutečně jedná o mohyly. Výzkum útvaru 19 nebyl zatím prováděn.

Literatura k mohyle 19:

Podborský 1963.

MOHYLA 20

Mohyly 20 zjistil a do plánu zanesl V. Podborský. Nachází se na severovýchodním okraji mohylníku (obr. 3 a 5), přibližně severně od mohyly 12 a objektu 19. Šlo o nízký, malý a neporušený útvar, která měl podle měření V. Podborského 5 m v průměru a výšku nad okolním terénem 16 cm.

Objekt 20 patřil do skupiny mohyl, u nichž již V. Podborský měl pochybnosti, zda nejde o pouhé terénní nerovnosti (obr. 3). Výzkum tohoto objektu nebyl dosud prováděn.

Literatura k mohyle 20:

Podborský 1963.

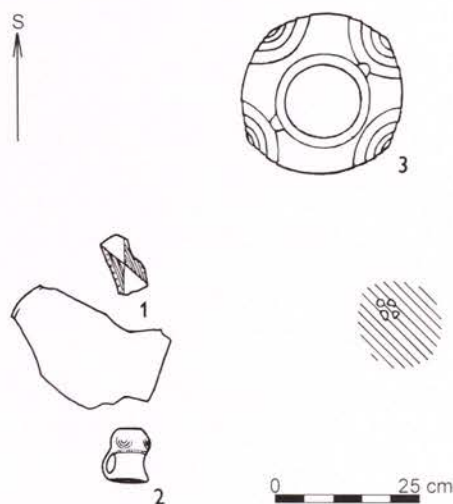
MOHYLA 21

Během osmnácté etapy sezóny odkryvu mohylníku v červenci roku 1996 se pozornost zaměřila na mohyly 21. Jde o malou nízkou mohyly, která podle V. Podborského měla průměr 9 m a výšku nad okolním terénem 20 cm. Rozkládá se v severní části mohylníku, východně od mohyly 8 a severně od mohyly 14 (obr. 3 a 5).

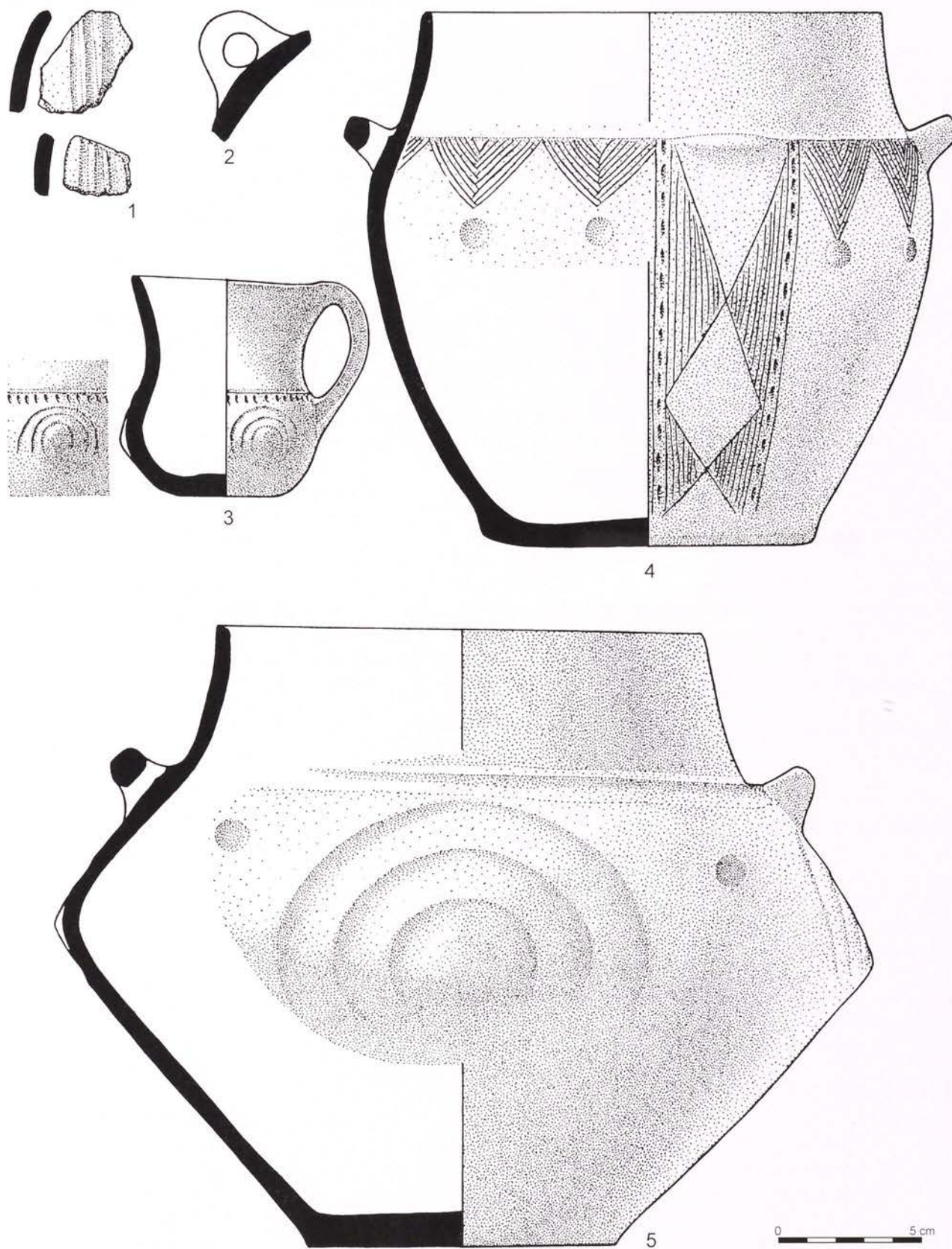
Mohyla 21 měla pravidelný kruhový tvar. Vzhledem k velkému počtu stromů se její odkryv neprováděl obvyklým způsobem na čtyři sektory, ale byla rozdělena na dva sektory, mezi nimiž zůstal kontrolní blok široký 50 cm. Sektory měly

délku 8,5 m a šířku 2 m. Západní sektor byl označen jako sektor **A**, východní jako sektor **B**, ale v jižní části odkrytá plocha asi o 50 až 125 cm přesahovala plochu mohyly, zatímco v severní nedosahovala předpokládaného okraje (obr. 96). Na třech místech zůstaly neprozkoumané bloky mohyly. První o rozměrech 150 × 70 až 100 cm zůstal v severní části mohyly kolem kontrolního bloku. Druhý o rozměrech 160 × 90 cm zůstal v jižní části mohyly kolem kontrolního bloku. Třetí, neprozkoumaný úsek o rozměrech 125 × 105 cm se rozkládal ve středové části mohyly v sektoru **B**. Ve středové části mohyly se objevily keramické nálezy, a proto v tomto místě byl kontrolní blok rozebrán a pod ním se objevily hrob **I**.

Násyp mohyly tvořila černá humusovitá hlína jen velmi slabě promíchaná štěrskem a drobnými kameny. Hlína z pláště je totožná s humusovou povrchovou vrstvou na celé lokalitě, takže lze předpokládat, že k navržení mohyly byl použit materiál z blízkého okolí. V kompaktním násypu mohyly se nepodařilo rozlišit žádné vrstvy. Rovněž nešlo odlišit vlastní násyp mohyly od původního terénu, protože obsahovaly zeminu stejného složení. Podloží mohyly 21 tvořil štěrkopísek jen místy slabě promíchaný jílovitou hlínou. V násypu mohyly se našly pouze dva střepy (1, 2).

Obr. 97. Mohyla 21. Plán hrobu I.

Obr. 98. Mohyla 21. Nálezy z násypu mohyly (1-2) a z hrobu I.

Popis nálezů:

1. Dva střepy z nádoby s nevýrazně žlábkovaným tělem. Povrch je hnědočerný, jemně drsný. Materiál hlína s pískem. Inv. č. 00765-4/96 (obr. 98:1).
2. Střep z těla nádoby s páskovým uchem. Povrch je hnědočerný, jemně drsný. Materiál hlína s pískem. Inv. č. 00765-5/96 (obr. 98:2).

Hrob 21/I

V centrální části mohyly na rozhraní obou sektorů se na ploše o průměru přibližně 15 cm objevila menší kumulace jemných kořínků, mezi nimiž se vyskytovaly miniaturní kosterní fragmenty, které jsou pozůstatky pravděpodobně kostrového hrobu. V těsném sousedství se objevily fragmenty tří nádob (obr. 97). Ve vzdálenosti 40 cm na západ od kumulace kořínků se našly střepy z menší amfory (1), vedle nich směrem na jih ležel džbánek (2) a severně od kumulace kostí stála amfora (3).

Popis nálezů:

1. Poškozená a částečně doplněná amfora s kónickým hrdlem, které je odsazeno hranou od soudkovitého těla s ostře nasazeným dnem. Na hraně je nasazeno horizontální ucho (původně 2) a mezi uchy je z hrany vytažen podélný výčnělek (původně 2). Na těle je nepravidelná rytá výzdoba. Na hraně jsou zavěšeny šrafované trojúhelníky, které mají u hrotu mělké důlky. Od ucha a výčnělků jsou spuštěny dvě svislé linie z vpichů tvaru obilného zrna lemované svislými rýhami. Vnitřní prostor mezi nimi je vyplněn šrafovanými trojúhelníky v podobě přesýpacích hodin. V. 18,6 cm; ø okraje cca 16 cm; inv. č. 00765-1/96 (obr. 98:4).
2. Masivní malý džbánek se zaobleným, okrajem a prohnutým hrdlem, které je hranou odsazeno od kulovitého těla s rovným dnem. Z okraje na plece se klene páskové ouško. Pod hranou je pás poněkud šikmých vpichů tvaru obilného zrna. Proti uchu a po stranách jsou na výdutí tři výčnělky lemované trojicí rýh podkovovitého tvaru. Povrch je hnědočerný, jemně drsný, původně hlazený. Materiál tvoří hlína s příměsí písku. V. 7,5 cm; ø okraje 6,8 cm; inv. č. 00765-2/96 (obr. 98:3).
3. Amfora se zaobleným okrajem a kónickým hrdlem, které je odsazeno výraznou hranou od baňatého těla s ostře nasazeným rovným dnem. Na hraně jsou nasazena dvě horizontální ouška. Na výdutí pod uchy a rovněž mezi nimi jsou čtyři výčnělky lemované vždy třemi širokými mělkými žlábkami podkovovitého tvaru. Na plecích mezi výčnělky jsou čtyři mělké důlky. Povrch je hnědý, jemně drsný, původně hlazený. Materiál tvoří hlína s příměsí písku a drobných kamínků. V. 21,5 cm; ø okraje 17 cm; inv. č. 00765-3/96 (obr. 98:5).

Literatura k mohyle 21:

Stuchlík 1999, 315.

MOHYLA 22

Mohyly 22 objevil a do plánu zanesl V. Podborský. Podle něho se nachází na východním okraji mohylníku, jihovýchodně od mohyly 15 (obr. 3). Šlo o nízký a nezřetelný útvar, u něhož již V. Podborský byl na pochybách, zda nejde o terénní nerovnost. Objekt měl mít asi 10,5 m v průměru a výšku oproti okolnímu terénu pouhých 10 cm.

Při zaměřování mohylníku M. Bálkem a S. Stuchlíkem v roce 1984 se tento objekt nepodařilo rozpoznat a není tedy zanesen do plánu.

Literatura k mohyle 22:

Podborský 1963.

MOHYLA 23

Mohyly 23 zjistil a do plánu zanesl V. Podborský. Nachází se ve východní části mohylníku, v těsné blízkosti jihovýchodním směrem od mohyly 16 (obr. 3 a 5). Šlo o nízký, ale patrný a neporušený útvar. Podle zjištění V. Podborského má objekt oproti okolnímu terénu výšku 28 cm a jeho průměr dosahuje 10,5 cm.

Výzkum této mohyly nebyl dosud prováděn.

Literatura k mohyle 23:

Podborský 1963.

MOHYLA 24

Mohyly 24 objevil a do plánu na jihovýchodním okraji mohylníku zanesl V. Podborský. Podle něho by se měla nacházet severovýchodně od mohyly 9 a jihovýchodně od mohyly 16 (obr. 3). Šlo o nízký a dosti málo zřetelný útvar,

u něhož není jisté, zda se skutečně jedná o mohylu nebo terénní nerovnost. Objekt měl přibližně 10 m v průměru a výška oproti okolnímu terénu činila pouhých 11 cm.

Při zaměřování mohylníku M. Bálkem a S. Stuchlíkem v roce 1984 se tento objekt nepodařilo rozpoznat a není tedy zanesen do plánu.

Literatura k mohyle 24:

Podborský 1963.

MOHYLA 25

Mohylu 25 zjistil a do plánu zanesl V. Podborský, podle něhož však nebylo jisté, zda nejde o přírodní útvar. Objekt leží na východním okraji mohylníku, zhruba východně od mohyly 16 a jihovýchodně od mohyly 15. Jde o nižší a nepravidelný útvar, který má přibližně 10 m v průměru a výšku oproti okolnímu terénu 17 cm.

Při zaměřování mohylníku M. Bálkem a S. Stuchlíkem v roce 1984 se tento objekt nepodařilo rozpoznat, není zanesen v celkovém plánu a neprováděl se na něm ani archeologický výzkum.

Literatura k mohyle 25:

Podborský 1963.

MOHYLA 26

Mohylu 26 objevil a do plánu zanesl V. Podborský. Podle něho se nachází v jihovýchodní části mohylníku, přibližně uprostřed linie spojující mohyly 6 a 10 (obr. 3). Šlo o méně výrazný útvar, u něhož nebylo zřejmé, zda se jedná o mohylu nebo o přírodní útvar. Objekt měl podle měření V. Podborského přibližně 12 m v průměru a výška oproti okolnímu terénu dosahovala pouhých 10 cm.

Při mapování mohylníku M. Bálkem a S. Stuchlíkem v roce 1984 se tento objekt nepodařilo rozpoznat, není tedy v plánu zanesen a neuskutečnil se na něm ani terénní výzkum.

Literatura k mohyle 26:

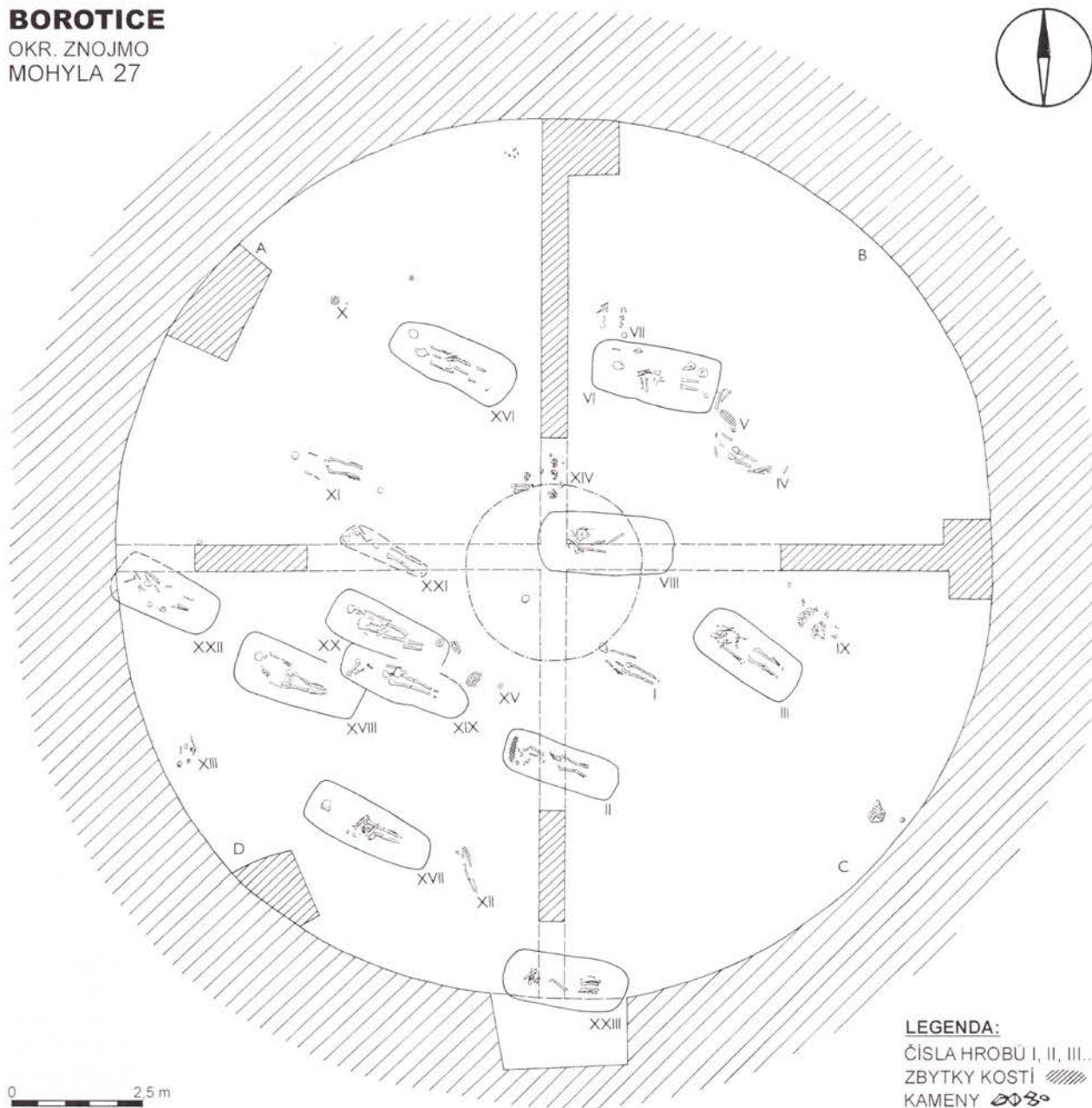
Podborský 1963.

MOHYLA 27

Mohyla 27 se rozkládá na jižním okraji mohylníku, jihozápadně od velkých mohyl 9 a 10. Na jih od mohyly 27 byla vystavěna již jen mohyla 17 a dodatečně objevená mohyla 39, případně při zaměřování mohylníku v roce 1985 nezjištěná mohyla 18 (obr. 3 a 5). Podle V. Podborského jde o velký, velmi dobře patrný a neporušený objekt kruhového tvaru s maximálním průměrem přibližně 28 m a výškou 88 cm. V závěru sezóny 1963 byla v mohyle vyhloubena menší sonda, kterou se narazilo na zbytky žárovního, velmi stráveného pohřbu. Uprostřed mohyly se jevila nevýrazná prohlubeň kruhového tvaru o průměru přibližně 3 m, která byla zřejmě pozůstatkem sondy z roku 1963.

Systematický výzkum mohyly 27 proběhl v průběhu třinácté sezóny v červenci a srpnu 1988. Při odkryvu Archeologického ústavu byl její průměr stanoven na 16,5 m a výška dosahovala přibližně 90 cm. Násyp mohyly, který tvořila černá humusovitá hlína jen slabě promíchaná štěrkem a drobnými kameny, byl zcela kompaktní a nepodařilo se v něm rozlišit žádné vrstvy. Zemina z pláště mohyly je totožná s povrchovou humusovitou hlínou na celé lokalitě, takže nešlo odlišit násyp mohyly od původního podložního terénu. Podloží mohyly 27 tvořil štěrkopísek terasy obdobně jako na celé lokalitě. Místy se však objevovaly plochy štěrku silně smíchaného s vápenitou žlutobílou příměsí. Mohyla nemohla být prozkoumána celá, protože na čtyřech místech na jejím obvodu zůstaly nerozebrané bloky se stromy (obr. 99). Jeden blok o rozměrech 180-220 × 80-120 cm byl uprostřed vnějšího oblouku sektoru **A**, druhý o rozměrech 135-160 × 50-120 cm uprostřed vnějšího oblouku sektoru **D**. Další blok o rozměrech 90 × 80 cm v severozápadní části sektoru **B** navazoval na kontrolní blok **a**. Poslední blok ve východní části sektoru **B** a **C** navazoval na kontrolní blok **b** a měl rozměry 150 × 75 cm (včetně kontrolního bloku **b**). Naopak v jižní části sektorů **C** a **D** byla kvůli hrobu **XXIII** skryta mimo vytýčenou plochu mohyly ještě plocha o rozměrech 105-120 × 60 cm. Na několika místech musely být kontrolní bloky rozebrány, aby se umožnil odkryv hrobů. Kontrolní blok **a** mezi sektory **A**, **B** jsme rozebrali v délce 225 cm, mezi sektory **C**, **D** v délce 475 cm a znovu od 485 cm až do okraje mohyly. Kontrolní blok **b** mezi sektory **B**, **C** byl rozebrán v délce 425 cm a mezi sektory **A**, **D** v délce 465 cm a znovu od 675 cm do konce mohyly.

Celkem v mohyle bylo objeveno 23 objektů z eneolitu až doby stěhování národů, což představuje největší soustředění hrobů pod jednou mohylou v rámci celého mohylníku. Do eneolitu patřil spolehlivě jeden objekt (**IX**), věteřovské skupině spolehlivě pouze dva objekty (**X**, **XIII**), pět hrobů bez nálezu lze jen rámcově zařadit do doby bronzové (**V**, **VII**, **XII**, **XIV**, **XV**) a zbývajících 15 hrobů do období stěhování národů (**I-IV**, **VI**, **VIII**, **XI**, **XVI-XXIII**). Kromě toho se v násypu mohyly objevilo větší množství pravěkého až recentního materiálu.

Obr. 99. Mohyla 27. Celkový plán mohyly.

Sektor A, rozhraní sektorů A/B

V sektoru A se našel poblíž hrobu XI ($a - 125$ cm; $b - 330$ cm; $hl. - 100-110$ cm) fragment džbánu (1), který však s hrobem nesouvisel. Ze severovýchodního rohu sektoru z vrstvy 20-40 cm pochází dva střepy (2). Na rozhraní sektorů A, B ($a - 150$ cm; $b - 0$ cm; $hl. - 50$ cm) jsme našli ještě středověký střep (3). Přibližně ze stejného místa pochází několik dalších střepů z doby bronzové (4-6).

Popis nálezů:

1. Střepy z tenkostěnného džbánu se zaobleným okrajem a mírně prohnutým hrdlem, na němž je zbytek páskového ucha. Z těla se zachovalo pouze několik střepů. Povrch je vyhlazený, silně odřený. Materiál středně zrnitý. $\varnothing$ okraje 7 cm; inv. č. 00765-94/88 (obr. 100:11).
2. Dva střepy z těla patrně jedné nádoby se svisle rýhovanou stěnou. Materiál je jemnozrnný se silnou příměsí tuhy. Povrch je hlazený, šedočerný. Inv. č. 00765-95/88 (obr. 100:7).
3. Tenkostěnný, dobře vypálený střep z těla nádoby. Materiál plavená hlína. Povrch je šedočerný, dobře vypálený, se stopami po kruhu. Inv. č. 00765-96/88.
4. Střep z misky s okrajem dovnitř mírně šikmo rozšířeným a s kónickou stěnou. Na jednom místě je pod okrajem stopa po otvoru (otvor – nasazení ucha?). Povrch je hnědočervený, hlazený. Materiál středně zrnitý. Inv. č. 00765-97/88 (obr. 100:10).

5. Fragmenty nádoby s prohnutým hrdlem, kulovitým tělem s rovným dnem. Těsně pod hrdlem jsou stopy po nasazení pískového ucha. $\varnothing$ max. výdutě 17 cm; $\varnothing$ dna 10 cm; inv. č. 00765-98/88 (obr. 100:13).
6. Střep z těla velké nádoby. Povrch je hnědý, uvnitř dobře, vně nerovně vyhlazený. Materiál jemnozrný. Inv. č. 00765-99/88.

Sektor B

Na různých místech násypu sektoru **B** v různých hloubkách se postupně nacházely jednotlivé střepy. První střep (1) se objevil v hloubce 40 cm pod povrchem ($a - 545$ cm; $b - 115$ cm). Další laténský fragment (2) se našel v hloubce 50 cm ($a - 680$ cm; $b - 200$ cm). Dva střepy (3,4) byly ve východním okraji mohyly ($a - 75$ cm; $b - 700$ cm). V hloubce 60 cm se našel další střep (5). Na severním okraji mohyly ($a - 725$ cm; $b - 60-70$ cm; $hl. - 65$ cm) se objevil větší střep (6). Na další střep (7) se narazilo v hloubce 95 cm ($a - 475$ cm; $b - 215$ cm). V hloubce 100 cm poblíž středu mohyly ležela část nádoby (8) a ve stejné hloubce těsně nad podloží v profilu kontrolního bloku **a** střepy (9). Těsně nad podloží se našel ještě další střep (10). V zásypu hrobu **VI** v hloubce 100 cm byl střep, který je možno datovat do doby bronzové (11).

Popis nálezů:

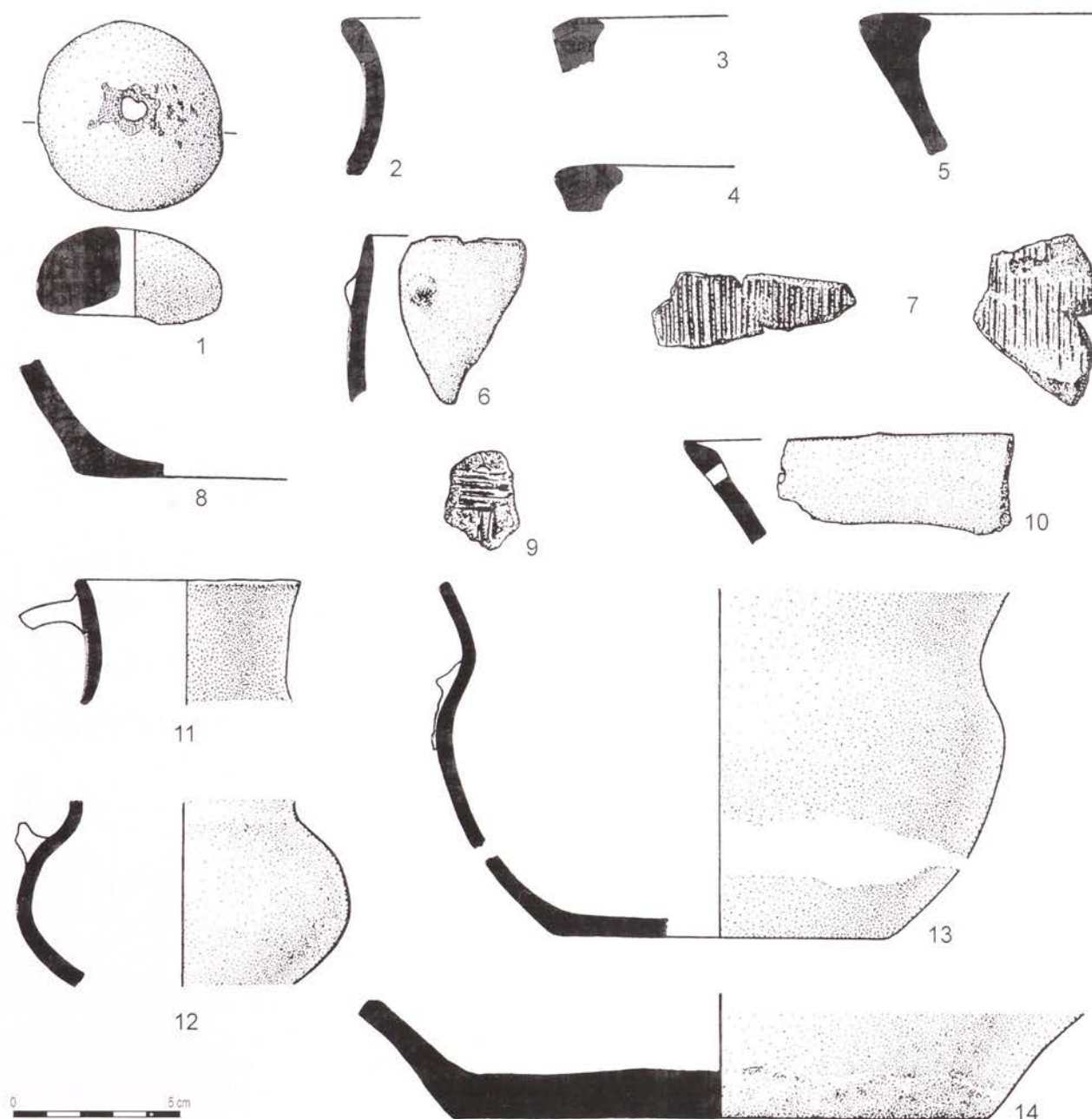
1. Střep z mísy s vodorovně seříznutým a výrazně dovnitř rozšířeným okrajem a kónickou stěnou. Povrch je hnědočerveně, na okraji hnědočerně vyhlazený, poněkud odřený. Materiál jemnozrný se zrnky písku. Inv. č. 00765-104/88 (obr. 100:5).
2. Střep z těla větší nádoby. Materiál jemnozrný se silnou příměsí tuhy. Povrch je černý, na vnější straně svisle rýhovaný. Inv. č. 00765-103/88.
3. Střep z okraje soudkovitého hrnku s hrotitě tvarovaným okrajem, oblou stěnou a výčnělkem pod okrajem. Povrch je hnědošedě vyhlazený. $\varnothing$ okraje 9 cm; inv. č. 00765-105/88 (obr. 100:6).
4. Střep z mísky s oble seříznutým a dovnitř seříznutým okrajem. Povrch je hnědočerně vyhlazený. Materiál středně zrnitý s pískem a drobnými kamínky. $\varnothing$ okraje 33 cm; inv. č. 00765-106/88 (obr. 100:3).
5. Střep z nádoby s vodorovně seříznutým okrajem a prohnutým hrdlem. Povrch je okrově hnědý, vyhlazený. Materiál jemnozrný. $\varnothing$ okraje 17 cm; inv. č. 00765-107/88 (obr. 100:2).
6. Střep z těla velké nádoby. Povrch je černě vyhlazený. Materiál jemnozrný. Inv. č. 00765-108/88.
7. Střep z těla nádoby zdobené horizontálními rýhami, od nichž jsou spuštěny svislé rýhy. Povrch je uvnitř vyhlazený, hnědočerný, vně jemně drsný, černý. Materiál písčitý. Inv. č. 00765-109/88 (obr. 100:9).
8. Část nádoby s prohnutým hrdlem a oble vyklenutým tělem. Těsně pod hrdlem je nasazen spodní kořen páskového ucha. Povrch je hnědě až hnědočerveně vyhlazený. Materiál jemnozrný. $\varnothing$ výdutě 10 cm; inv. č. 00765-110/88 (obr. 100:12).
9. Střepy z mísky s vodorovně seříznutým a dovnitř rozšířeným okrajem. Povrch je tmavohnědý, vyhlazený. Materiál jemnozrný s drobnými kamínky. Patří k tomu i řada střepů z těla téže nádoby. Inv. č. 00765-112/88 (obr. 100:14).
10. Část dna velké nádoby s kónicky rozevřenou a mírně odsazenou stěnou. Povrch je tmavohnědý, vyhlazený. Materiál jemnozrný. Ke dnu patřilo i několik střepů z těla téže nádoby. Inv. č. 00765-111/88 (obr. 100:4).
11. Střep ze spodku větší nádoby s rovným dnem a kónickou stěnou. Povrch je hnědý, nerovně hlazený, uvnitř místy černý. Materiál jemnozrný. $\varnothing$ dna 10 cm; inv. č. 00765-26/88 (obr. 100:8).

Sektor C

V severozápadním rohu sektoru se postupně objevovaly střepy z různých nádob (1-5). Z násypu mohyly pochází střep z větší nádoby (6). Při jihovýchodním okraji sektoru **C** ($a - 490$ cm; $b - 600$ cm; $hl. - 55$ cm) se našel spodek nádoby (7). V severozápadním rohu sektoru **C** ($a - 115$ cm; $b - 105$ cm; $hl. - 110$ cm) ležely dva artefakty (8, 9), u nichž není jisté, zda jsou v násypu nebo pocházejí z porušeného hrobu **VIII**.

Popis nálezů:

1. Fragment nádoby s rovným dnem. Povrch je tmavě hnědočervený, místy až černý, jemně drsný, na vnější straně hustě svisle rýhovaný. Materiál jemnozrný. $\varnothing$ dna 11 cm; inv. č. 00765-113/88 (obr. 101:6).
2. Menší střep z těla nádoby s hustě svisle rýhovanou stěnou. Povrch je hlazený, odřený, vně hnědočerný, uvnitř hnědočervený. Materiál jemnozrný. Inv. č. 00765-114/88 (obr. 101:3).
3. Střep z prohnutého hrdla středně velké nádoby. Povrch je jemně drsný, hnědošedý. Materiál jemnozrný. Inv. č. 00765-115/88.
4. Masivní střep ode dna velké nádoby. Povrch je hnědý, jemně drsný. Materiál jemnozrný se zrnky písku. Inv. č. 00765-116/88 (obr. 101:7).
5. Střep z okraje nádoby zdobený prstovými otisky. Povrch je hnědočervený, jemně drsný. Materiál jemnozrný. Inv. č. 00765-117/88 (obr. 101:4).

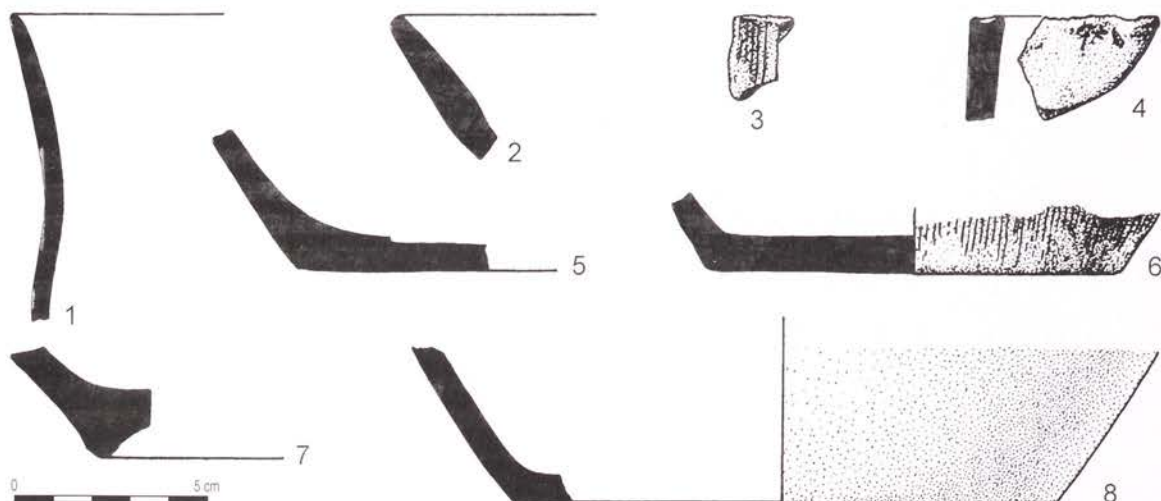

Obr. 100. Mohyla 27. Nálezy z násypu mohyly v sektorech A a B.

6. Střep z větší nádoby se zaobleným okrajem a prohnutým hrdlem. Povrch je hnědý, jemně drsný, nerovný. Materiál jemnozrný s ojedinělými zrnky písku. ϕ okraje 16 cm; inv. č. 00765-118/88 (obr. 101:1).
7. Spodek velké nádoby s rovným dnem a ostře nasazenou kónickou stěnou. Povrch je hnědočervený, jemně drsný. Materiál středně zrnitý. ϕ dna 14 cm; inv. č. 00765-119/88 (obr. 101:8).
8. Střep z prohnutého hrdla větší nádoby. Povrch je vně hnědočervený, hlazený, odřený, uvnitř hnědý, nerovný jemně drsný. Materiál středně zrnitý. Inv. č. 00765-120/88.
9. Doplněný keramický předmět bočníkovitého tvaru s rovnou spodní a oblou horní částí a se svislým otvorem. Povrch je hnědý, drsný, místy se stopami vyhlazené povrchové vrstvy. Materiál tvoří hlína s pískem. Max. ϕ 5,6 cm; v. 2,8 cm; ϕ otvoru 0,6 cm; inv. č. 00765-121/88 (obr. 100:1).

Sektor D

V jihozápadní část sektoru D se v hloubce 20 až 40 cm objevilo několik střepů (1-3), které lze datovat do mladšího neolitu nebo staršího eneolitu. Poblíž jsme ve stejné hloubce našli i fragment kosti (4). U kostry pohřbu XVII ze stěhování národů se našel střep (5), který je možno datovat do doby bronzové.

Obr. 101. Mohyla 27. Nálezy z násypu mohyly v sektorech C (1,3,4,6-8) a D (2,5).

Popis nálezů:

1. Střep z misky s mírně rozšířeným okrajem a kónickou stěnou. Povrch je hnědošedý, hlazený, poněkud odřený. Materiál tvoří plavená hlína. Inv. č. 00765-122/88 (obr. 101:2).
2. Střep z větší nádoby s kónickou stěnou a ostře nasazeným rovným dnem. Povrch je hnědošedý, hlazený, poněkud odřený. Materiál tvoří plavená hlína. Inv. č. 00765-123/88 (obr. 101:5).
3. Střep z větší nádoby s ostře nasazeným rovným dnem. Povrch je hnědošedý až hnědý, hlazený. Materiál tvoří plavená hlína. Inv. č. 00765-124/88.
4. Zlomek kosti.
5. Zlomek menšího páskového ucha. Povrch je hnědý, hlazený a odřený. Materiál jemnozrnný. Inv. č. 00765-55/88.

Hrob 27/I

Hrob I jsme objevili v hloubce 55-60 cm pod povrchem mohyly v severozápadní části sektoru C. Kostra spočívala v natažené poloze na zádech orientovaná SZ-JV. Ruce měla nataženy podél těla s předloktími poněkud rozevřenými. Natažené nohy byly asi o 5-10 cm níže než horní polovina těla. U pasu na pravé straně nalezena železná přezka. U čelistí se našly čtyři skleněné korálky, pátý ležel vlevo od lebky. Další korálky ležely pod kloubem pravé ramenní kosti, pod lebkou a pod tělem v místě hrudi. Pod lebkou byl umístěn drobný železný předmět. Nálezy z hrobu doplňoval drobný atypický střep ležící na hrudi.

Hrob lze datovat do období stěhování národů.

Hrob 27/II

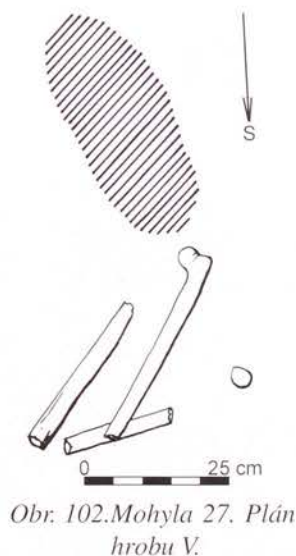
První náznaky hrobu II se objevily v sektorech C a D a pod kontrolním blokem a v hloubce 35 cm pod povrchem, když se narazilo na zvířecí kosti. Hrobová jáma se vyrýsovala v hloubce 105 cm pod povrchem. Měla obdélníkový tvar o rozměrech 225 × 85-90 cm a byla orientována SZ-JV. Kostra spočívala v hloubce 110 cm pod povrchem. Horní část skeletu byla rozházená po zásahu zlodějů. Ve středové části hrobu ležely části pánve a křížová kost. Ve východní části hrobové jámy se našla žebra, ramenní kosti, loketní kost a v jihozápadním rohu hrnek. Stěny hrobové jámy byly kónické, dno mírně zaoblené. Na dně spočívaly zbytky kostry v natažené poloze na zádech orientované SZ-JV. V původní poloze zůstaly nohy, část pánve a páteře a levá ramenní kost. U dolní čelisti zůstal zbytek náhrdelníku, na břicho přezka, u pánve spona, další ležela mezi stehenními kostmi, u levé stehenní kosti zbytky železného předmětu, v zásypu nad kosterou se objevil skleněný střep a keramický střep.

Hrob patří do období stěhování národů.

Hrob 27/III

V severní část sektoru C jsme v hloubce 95 cm narazili na svisle uloženou kost, která pochází z hrobu III. V hloubce 110 cm se objevila skupina dislokovaných kostí a současně se dala rozpoznat i část hrobové jámy vyplněné černou humusovitou hlínou. V hloubce 130 cm od povrchu se podařilo rozpoznat hrobovou jámu obdélníkového tvaru se silně zaoblenými rohy o rozměrech 235 × 90-95 cm orientovanou ve směru SZ-JV. Na dně ležely v původní poloze nohy a pravá ruka svědčící o původním uložení v natažené poloze. Horní část kostry byla výrazně rozházená. Z milodarů zůstal pouze železný předmět ležící v místě levého lokte.

Hrob lze datovat do období stěhování národů.

Obr. 102. Mohyla 27. Plán hrobu V.

Hrob 27/IV

Hrob IV jsme objevili v hloubce 70-80 cm pod povrchem mohyly v sektoru B. Již 10-15 cm nad vlastním pohřbem se zjistily první zlomky kostí a skleněný korálek. Hrobová jáma se nerýsovala, protože pohřeb byl uložen v násypu mohyly. Kostra ležela v natažené poloze na zádech orientována SZZ-JVV (až SZ-JV), ale silně ji porušil zásah zlodějí. V původní poloze zůstala pouze pánev, obě stehenní kosti a pravděpodobně i levá ramenní kost. Všechny další kosti byly výrazně dislokovány. Na pánvi se našla železná přezka a zhruba severně od pánve nezdobený střep.

Hrob pochází z období stěhování národů.

Hrob 27/V

Hrob V byl uložen v hloubce asi 50-60 cm pod povrchem v sektoru B. Pozůstatky hrobu byly značně narušeny kořeny stromu, který rostl přímo nad hrobem a rovněž hrobem VI. Zachovány zůstaly pouze stehenní kosti a část pravé holenní kosti. Polohu těla naznačovala spleť jemných kořínků nacházející se jihovýchodně od kostí. Podle polohy kostí a kořínků se dá usoudit, že zemřelý byl uložen ve skrčené poloze na pravém boku zhruba ve směru JJV-SSZ (obr. 102). Pod stehenní kostí se našel střep (1) a k hrobu patrně náležely i střepy (2, 3), které se nacházely v mezi hroby IV a V. Hrob lze zařadit podle stavu dochování kostí do doby bronzové, čemuž napovídá i jeden střep (3).

Popis nálezů:

1. Tenkostěnný střep z výdutě větší nádoby. Povrch je hnědý, hlazený, poněkud odřený. Materiál jemnozrný. Inv. č. 00765-18/88.
2. Dva střepy z výdutě patrně jedné nádoby. Povrch je tmavohnědý, hlazený. Materiál jemnozrný. Inv. č. 00765-19/88.
3. Čtyři střepy patrně z jedné nádoby. Na jednom z nich je úzká horizontální rýha. Povrch je hnědý, hlazený odřený. Materiál středně zrnitý. Inv. č. 00765-20/88).

Hrob 27/VI

Na první dislokování kosti z hrobu VI se narazilo v sektoru B v hloubce 90 cm pod povrchem. O několik cm níže se vyrysovala hrobová jáma zhruba obdélníkového tvaru se zaoblenými rohy o rozměrech 250 x 100-115 cm a orientovaná SZZ-JVV. Výplň tvořila černá humusovitá hlína promíchaná kameny, bílou vápenitou hlinou a mezi tím se nacházely volné kosti. V hloubce 140 cm pod povrchem se při jižní stěně objevily dlouhé kosti a pánev, při severní stěně dolní čelist, obratle a křížová kost, ve východní části hrobové jámy lebka a další kosti psa a v severovýchodním rohu železné kopí. Na dně hrobové jámy v hloubce 160 cm ve středové části byla skupina dislokováných kostí (ramenní, loketní a vřetenní kosti, lopatka, žebra) a ve východní části hrobové jámy zůstaly v původním stavu v natažené poloze holenní kosti. Při severní stěně ležela železná puklice, v jihozápadním rohu hrobové jámy ještě parohová trojnožka, kostěný hřeben a nádoba. V zásypu hrobu VI v hloubce 100 cm zůstal střep, který je možno datovat do doby bronzové (viz sektor B).

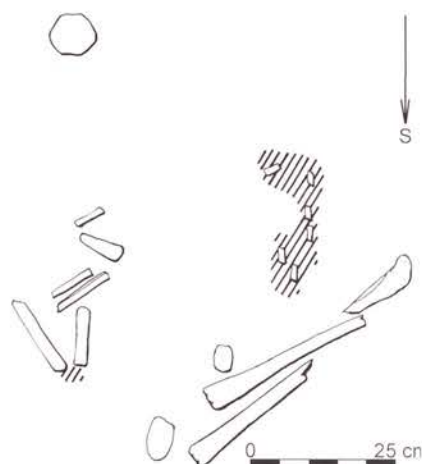
Hrob je možno datovat do období stěhování národů.

Hrob 27/VII

Hrob VII se objevil v severní části sektoru B poblíž kontrolního bloku a. Přibližně v hloubce 60 cm pod povrchem se objevily rovnoběžně uložené dlouhé kosti z nohou orientované zhruba SV-JZ. Kosti byly vyzvednuty, protože se předpokládalo, že jde o dislokování kosti z hrobu z období stěhování národů. Teprve v hloubce 70 cm pod povrchem se narazilo na vlastní hrob VII. Zůstaly z něho zachovány dvě dlouhé kosti z nohou (stehenní), část dlouhých kostí z rukou a fragment lebky. Zbývající část kostry byla strážena a naznačovalo ji pouze velké množství jemných kořínků a nepatrné zlomečky kostí mezi nimi (obr. 103). Podle polohy kostí z nohou a lebky a soustředění kořínků se dalo určit přibližné uložení kostry. Ležela ve skrčené poloze na pravém boku ve směru JV-SZ a ruce spočívaly před hrudí. Hrob podle stavu dochování kostí lze datovat do doby bronzové, čemuž nasvědčují i dva střepy nalezené u hrobu (1,2).

Popis nálezů:

1. Střep z prohnutého hrdla větší nádoby. Povrch je tmavohnědě vyhlazený. Materiál středně zrnitý. Inv. č. 00765-28/88.

Obr. 103. Mohyla 27. Plán hrobu VII.

2. Střep z oblé výdutě větší nádoby. Povrch je tmavohnědě vyhlazený. Materiál středně zrnitý. Inv. č. 00765-29/88.

Hrob 27/VIII

Hrob VIII se rozkládal téměř přesně ve středu mohyly v sektoru B a okrajově zasahoval i do zbývajících sektorů. Na první volné kosti se narazilo v hloubce 70 cm pod povrchem. K hrobu patrně patřila i lebka nalezená v severovýchodním rohu sektoru D. Hrobová jáma o rozměrech 255 × 110 cm a orientovaná Z-V se vyrýsovala na úrovni podloží v hloubce 110 cm pod povrchem. Měla obdélníkový tvar se zaoblenými rohy, kónickými stěnami a rovným dnem. V západní části hrobové jámy se podařilo rozpoznat část rakve široké 43 cm. Na dně v hloubce 150 cm spočívala rozházená lidská kostra. Většina kostí ležela v západní části hrobu, menší část i ve středové partii. V původní poloze zůstala snad jen pravá loketní kost. V kumulaci kostí se objevily mimo jiné i dlouhé kosti z nohou i rukou.

Hrob můžeme datovat do období stěhování národů.

Objekt 27/IX

Objekt IX byl odkryt v severovýchodní části sektoru C v hloubce 75 cm pod povrchem. Přibližně 10-15 cm nad šterkovým podložím se narazilo na plochu o rozměrech 90 × 60 cm se značnou kumulací střepů (obr. 7), které pocházejí vesměs ze dvou nádob. Většina z nich je z hrnce s prohnutým hrdlem, který má okraj zdobený záseky a pod okrajem čtyři promáčknuté výčnělky (obr. 8:1). Druhou miniaturní nádobu s vklenutým dnem a rýhami na stěně (obr. 8:2) se nepodařilo rekonstruovat. Kostí se zde neobjevily.

Keramika dovoluje objekt datovat do mladého nebo pozdního eneolitu.

Hrob 27/X

V severní části sektoru A (*a* – 475-495 cm; *b* – 405-425 cm) jsme v hloubce 40-50 cm zjistili kumulaci vlasových kořínků (obr. 99) a vedle ní se našly bronzové zlomky z prstenu (1). Uvedené nálezy jsou zřejmě zbytkem kostrového hrobu X z doby bronzové.

Popis nálezů:

1. Prsten zhotovený z bronzového drátu kruhového průřezu, který je svinut do dvou závitů. Konce jsou stočeny do spirálových terčíků, z nichž jeden má pět a druhý šest spirál. $\varnothing$ prstenu 19 mm; $\varnothing$ drátu 1 mm; inv. č. 00765-34/88 (obr. 106:1).

Hrob 27/XI

Hrob XI jsme objevili v jižní části sektoru A v hloubce 70 cm. Pohřeb byl uložen v násypu mohyly a hrobová jáma se nerýsovala. Nepříliš dobře zachovaná kostra, orientovaná SZZ-JVV, ležela v natažené poloze na zádech, ruce podél těla. Lebka zůstala na původním místě, ale byla výrazně otočena. U pravé ruky zůstal přeslen, u pravé stehenní kosti železný předmět.

Hrob lze datovat do období stěhování národů.

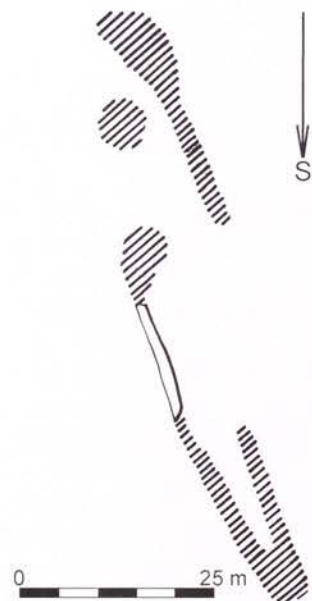
Hrob 27/XII

V jihovýchodní části sektoru D se v hloubce 60 cm přišlo na zbytky kostrového hrobu XII. Zůstala z něho zachována pouze spleť kořínků na ploše přibližně 80 × 20 cm. V několika místech byly kořínky velmi husté a naznačovaly tvar dlouhých kostí ve směru JJV-SSZ. V jedné z těchto dlouhých kumulací zůstala i částečně zachovaná kost (obr. 104).

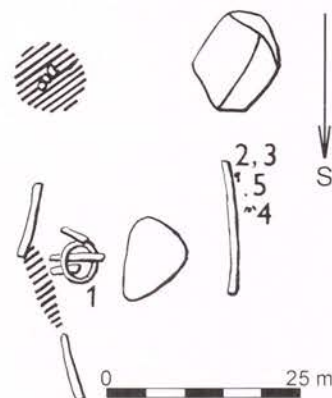
Hrob je možno datovat do doby bronzové. Bez nálezů.

Hrob 27/XIII

Při jihozápadním okraji sektoru D se v hloubce 20 cm pod povrchem narazilo na zbytky velmi špatně dochovaného kostrového hrobu XIII (obr. 105a). Pozůstatky kostry ležely orientovány přibližně JJV-SSZ, ale orientaci hrobu nešlo určit. Z lebky zůstala pouze nevelká ploška prorostlá vlasovými kořínky, mezi nimiž se našly dětské zuby. Jedna ruka, patrně pravá, ležela v lokti ohnuta do pravého úhlu a byl na ní navlečen náramek (1). Poněkud dále na sever ležela další dlouhá kost patrně z dolní končetiny. Jiná dlouhá kost, snad levá ramenní, leže-

Obr. 104. Mohyla 27. Plán hrobu XII.

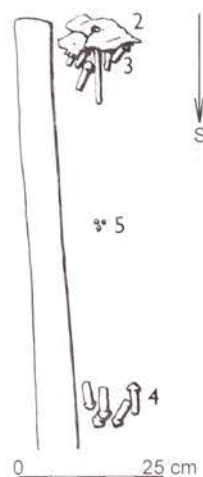

Obr. 105a Mohyla 27. Plán hrobu XIII.

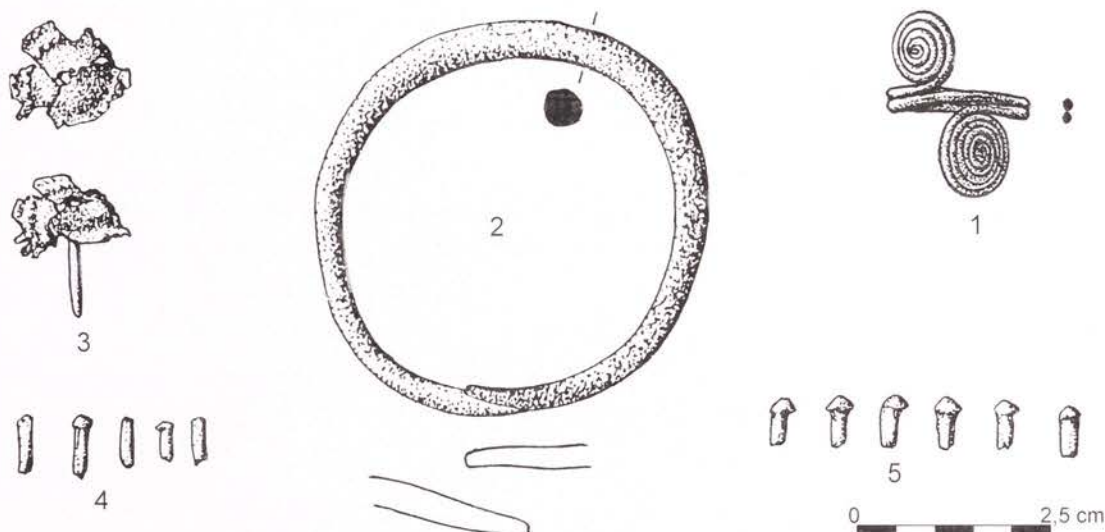
la zhruba rovnoběžně s první rukou. U její horní části (obr. 105b) se našel drobný bronzový terčík (2) a u něho pět hřebíčků (3). Přibližně o pět cm severněji se objevila druhá skupina hřebíčků (4). V polovině vzdálenosti mezi hřebíčky ležely drobné zlomky bronzového plíšku (5). Hrob byl patrně obložen kameny, z nichž jeden zůstal u hlavy a druhý na hrudi.

Popis nálezů:

1. Bronzový náramek zhotovený z tyčinky kruhového průřezu, která se ke koncům zužuje. Náramek má sedlovitý tvar a konce jsou přeloženy přes sebe. Max. ϕ náramku 55 mm; max. ϕ tyčinky 5 mm; inv. č. 00765-38/88 (obr. 106:2).
2. Deformovaný a poškozený bronzový terčík z plechu kruhového tvaru zdobený na obvodu dvěma soustřednými kruhy vyražených pukliček. Terčík je uprostřed nasazen na bronzový hřebíček. ϕ terčíku cca 16 mm; d. hřebíčku 15 mm; ϕ hřebíčku 1,2 mm; inv. č. 00765-39/88 (obr. 106:3).
3. Skupina pěti nýtků (hřebíčků) zhotovených z tyčinky kruhového průřezu s hřebíkovitou hlavicí a druhým koncem slabě zahroceným. D. nýtků 5 až 8 mm; ϕ tyčinky 2 mm; ϕ hlavice 2,7 mm; inv. č. 00765-40/88 (obr. 106:4).

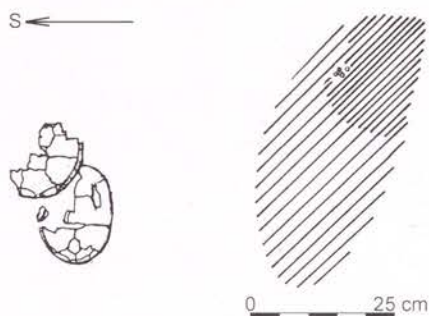

Obr. 105b. Mohyla 27. Detail hrobu XIII.

Obr. 106. Mohyla 27. Nálezy z hrobu XIII.

4. Skupina šesti nýtků (hřebíčků) zhotovených z tyčinky kruhového průřezu s hřebíkovitou hlavicí a druhým koncem slabě zahroceným. D. nýtků 5 až 7 mm; ϕ tyčinky 2,2 až 2,7 mm; ϕ hlavice 3 až 4 mm; inv. č. 00765-41/88 (obr. 106:5).
5. Dva miniaturní zlomky bronzového plechu (snad z terčíku inv. č. 00765-38/88); inv. č. 00765-42/88.

Obr. 107. Mohyla 27. Plán hrobu XIV.

Hrob 27/XIV

Ve střední části sektoru **D** se v hloubce 65 cm pod povrchem objevila oválná plocha orientovaná JVV-SZZ o rozměrech 50 × 25 cm s velkou kumulací vlasových kořínků (obr. 107). Patrně šlo o zbytky zcela strávené kostry z hrobu **XIV**. Dokládají to dětské zuby, které se našly ve východní části plochy. Ve vzdálenosti asi 50 cm na severozápad od zubů (lebky) ve stejné hloubce byly nalezeny zbytky krunýře želvy. Nelze spolehlivě určit, zda s hrobem souvisí nebo jde o samostatný nález.

Podle stavu dochování kostí lze hrob datovat do doby bronzové.

Hrob 27/XV

V severovýchodní části sektoru **D** ($a = 155-240$ cm; $b = 150-190$ cm) se v hloubce 80-85 cm narazilo na nevýrazné pozůstatky hrobu **XV**, který patrně v západní části porušovaly hroby z období stěhování národů **XIX** a **XX**. Na ploše o rozměrech přibližně 100×40 cm a orientované zhruba JV-SZ se objevovalo větší množství vlasových kořínků, které se na dvou místech kumulovaly (obr. 108). Na obou místech s kumulací kořínků jsme rozpoznali i drobné zlomky dlouhých kostí. Přibližně 30 cm na jihovýchod se objevila malá plocha propálené hlíny o průměru přibližně 12 cm ($a = 240$ cm; $b = 100$ cm).

S velkou pravděpodobností jde o zbytky hrobu z doby bronzové bez nálezů.

Hrob 27/XVI

Ve střední části sektoru **A** poblíž kontrolního bloku **a** jsme zjistili hrob **XVI**. Hrob se vyrýsoval ve šterkovém podloží v hloubce 75 až 100 cm pod povrchem. Hrobová jáma měla obdélníkový tvar se zaoblenými rohy o rozměrech $235 \times 95-100$ cm. Výplň tvořila černá humusovitá hlína promíchaná šterkem a žlutobílou hlínou. Stěny byly mírně kónické až k rovnému dnu v hloubce 50 cm ($145-150$ cm od povrchu mohyly). Na dně ležela kostra v natažené poloze na zádech a orientovaná ve směru SZZ-JVV. Ruce spočívaly podél těla, nohy byly nataženy a pouze pravá holení kost ležela poněkud stranou. Kostí z hrudní části byly přemístěny zřejmě po zásahu zlodějů a lebka otočena o 180° . V jihovýchodním rohu se našla vrstvička jemné hnědočervené hlíny, která patrně pochází z rakve. Obdobnou vrstvičku jsme zjistili pod levou stehenní kostí a levou polovinou pánve. V severozápadním rohu stála nádoba, u lebky se našla bronzová jehla, vedle levé loketní kosti zlomky kostěného hřebene, na břiše a na prsou dva korály, u levého boku dva železné předměty, pod lebkou další korál a přeslen v zásypu.

Hrob je možno datovat do období stěhování národů.

Hrob 27/XVII

Na hrob **XVII**, umístěný v jihozápadní části sektoru **D**, upozornily již první kosti v hloubce 20 cm pod povrchem, ale jednoznačně se vyrýsoval v podloží v hloubce 80 cm pod povrchem. Hrobová jáma měla zhruba obdélníkový tvar se zaoblenými rohy o rozměrech $257 \times 83-103$ cm. Stěny se kónicky sbíhaly až k nerovnému dnu o rozměrech $232 \times 68-80$ cm, které dosáhlo hloubky 25 cm (105 cm od povrchu). Výplň tvořila černá humusovitá hlína promíchaná šterkem a podloží žlutobílou hlínou. Na dně ležela kostra v natažené poloze na zádech orientovaná SZZ-JVV. Nohy a lebka zůstaly v anatomické poloze, ale hrudní partie a ruce byly při druhotném zásahu přemístěny tak, že ležely na stehenních a částečně i na holenních kostech. Pod lebkou zůstal železný předmět a další přibližně na břiše. U kostry ležel střep, který je možno datovat do doby bronzové (viz sektor **D**).

Hrob lze datovat do období stěhování národů.

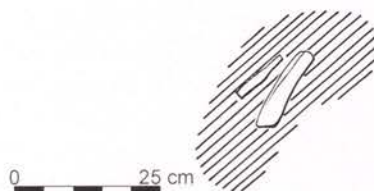
Hrob 27/XVIII

Hrob **XVIII** se rozkládal v západní polovině sektoru **D** a vyrýsoval se v úrovni podloží v hloubce 80-90 cm. Hrobová jáma měla tvar nepravidelného obdélníku se zaoblenými rohy o rozměrech $143 \times 90-103$ cm. V severovýchodním rohu ho mírně porušoval hrob **XIX**. Stěny se mírně kónicky sbíhaly až k rovnému dnu v hloubce 55-65 cm ($135-145$ cm od povrchu mohyly). Výplň tvořila černá humusovitá hlína s příměsí šterku a podloží žlutobílé hlíny. V jihovýchodním rohu se objevila vrstvička jemné hnědočervené hlíny, která patrně pochází z rakve. Na dně hrobové jámy ležela kostra v natažené poloze na zádech orientovaná SZZ-JVV. Horní část těla byla porušena při sekundárním otevření hrobu. Lebka se značně porušenou horní čelistí ležela na boku s obličejem obráceným k SV. Levá ruka ležela podél těla, s pravou bylo poněkud pohnuto. Spodní polovina kostry zůstala v anatomické poloze. Pod pravou stehenní kostí ležela klíční kost, vedle ní druhá. Na levém předloktí ležely zlomky hřebene, jeden železný předmět u kolen, druhý u pravého chodidla a třetí pod žebry. V severozápadním rohu se našla železná šipka a v zásypu hrobu další železný předmět.

Hrob pochází z období stěhování národů.

Hrob 27/XIX

Hrob **XIX** byl umístěn v severovýchodní části sektoru **D**. Hrobová jáma se vyrýsovala v podloží v hloubce 105 cm, ale první kosti se objevily již o něco výše. Hrobová jáma měla původně tvar nepravidelného obdélníku se zaoblenými rohy, ale znatelný byl pouze v jižní části a částečně i na kratších stěnách. Na severní straně byl porušen

Obr. 108. Mohyla 27. Plán hrobu XV.

hrobem **XX** a naopak jihovýchodním rohem porušoval sousední hrob **XVIII**. Stěny byly mírně kónické až ke dnu, které se ve východní části zahlubovalo do podloží o 5 až 20 cm a v západní části o 30 cm. Výplň hrobu tvořila černá humusovitá hlína s příměsí šterku a podložní žlutobílé hlíny. Na dně spočívala kostra v natažené poloze na zádech orientovaná SZZ-JVV. V původní poloze zůstaly nohy a levá polovina pánve. V jihovýchodním rohu ležela skupina kostí (ramenní, loketní a vřetenní kost, žebra, obratle, prstní články a fragment lebky). Mezi nimi zůstal drobný železný předmět – snad přezka a železný předmět. V místě prsou se nacházel rohovec ústěp s železným artefaktem, další železný předmět se našel u levého chodidla.

Hrob můžeme datovat do období stěhování národů.

Hrob 27/XX

Hrob **XX** se rozkládal v severní části sektoru **D**. Vyrýsoval se ve šterkopiskovém podloží v hloubce 80-100 cm pod povrchem jako zhruba obdélníková jáma se zaoblenými rohy. V jižní části se dotýkal sousedního hrobu **XIX**, ale nedalo se rozpoznat, který je starší. Stěny hrobové jámy se mírně kónicky sbíhaly k poněkud zaoblenému dnu v hloubce 35-40 cm (celková hloubka 140 cm). Výplň tvořila černá humusovitá hlína s příměsí šterku a podložní žlutobílé hlíny. Na dně spočívala kostra v natažené poloze na zádech orientovaná SZZ-JVV s obličejem obráceným k SV. Skelet ležel v podstatě v anatomické poloze, ale horní část páteře a žebra byly dislokovány. Poněkud posunuté byly i holenní a lýtkové kosti, pravá vřetenní i klíční kost. Výbavu tvořila nádoba v severovýchodním rohu, kostěný hřeben a železný předmět u levé ruky, železný předmět a dva kusy rohovce u pravé ruky. Další rohovec ležel u pánve, bronzová pinzeta u levé holenní kosti a železný předmět u jižní stěny. V zázpy nad hrobem se našly ještě tři kusy štípané industrie a železný předmět.

Hrob je možno datovat do období stěhování národů.

Hrob 27/XXI

Hrob **XXI** byl umístěn na rozhraní sektorů **A**, **D** a z větší části pod kontrolním blokem **b**. Nejprve v hloubce 50-60 cm pod povrchem mohyly byla nalezena lebka. Teprve o 25 cm níže se objevila vlastní kostra, takže její hloubka od povrchu činila celkem 75-85 cm. Hrobovou jámu se nepodařilo rozpoznat, protože skelet ležel částečně na podloží a částečně ještě na černé humusovité hlíně. Kostra spočívala v natažené poloze na zádech orientovaná SZZ-JVV. V anatomické poloze zůstaly pouze dolní končetiny, horní polovinu těla zcela rozrušil druhotný zásah. Část pánve ležela v místě pasu, zbývající kosti v místě hlavy. Z nálezů zůstala zachována pouze železná přezka u pravé kyčle.

Hrob patří do období stěhování národů.

Hrob 27/XXII

Hrob **XXII** jsme zjistili v severozápadním rohu sektoru **D**, severozápadním rohem zasahoval až do sektoru **A** a jihozápadním rohem mimo vytýčenou plochu mohyly. Hrob se vyrýsoval v hloubce 85 cm pod povrchem. Hrobová jáma orientovaná SZZ-JVV měla tvar obdélníka se zaoblenými rohy o rozměrech 217 × 92-100 cm. Stěny se mírně kónicky sbíhaly až k rovnému dnu v hloubce 45 cm (130 cm od povrchu). Výplň tvořila černá humusovitá hlína promíchaná šterkem a podložní žlutobílou hlínou. Jihozápadní roh nemohl být zcela spolehlivě vypreparován, protože zasahoval pod rostoucí akát. První kost se objevila v hloubce 100 cm. Na dně ležely zbytky kostry zcela porušené druhotným zásahem. V původní poloze zůstaly pouze holenní a lýtková kost z pravé a lýtková kost z levé nohy. V západní polovině hrobu ležela rozházená část zbývajících kostí. Z milodarů se zachovaly dvě nádoby a železný předmět ve středové části u jižní stěny, kostěný hřeben u pravé nohy, přeslen u pravého chodidla, kostěné destičky, železný předmět a skleněný střep ve středové části hrobu.

Hrob pochází z období stěhování národů.

Hrob 27/XXIII

Hrob **XXIII** byl umístěn v jižní části mohyly v sektorech **C**, **D** a částečně již mimo vyměřenou plochu mohyly. Nejprve byl rozpoznán v jižním profilu mohyly a po ukončení výzkumu byla dodatečně skryta plocha o rozměrech 235 × 150 cm jižně od mohyly. První kosti se objevily ve středové části hrobu v hloubce 80 cm. Obrys hrobu se podařilo rozpoznat v hloubce 90 cm pod povrchem. Hrobová jáma orientovaná SZZ-JVV měla tvar obdélníka se zaoblenými rohy o rozměrech 245 × 90-98 cm. Stěny hrobové jámy se nepravidelně kónicky sbíhaly k nerovnému oblému dnu v hloubce 35 cm (125 cm od povrchu). Na dně zůstaly zbytky kostry zcela porušené druhotným zásahem. V původní poloze zůstaly pouze holenní a lýtkové kosti, které naznačovaly původní uložení v natažené poloze na zádech. V jejich okolí se našly další kosti z chodidel. V místech původního uložení hlavy ležela hromádka kostí z rukou, jedna stehenní kost, žebra a obratle. Druhá stehenní kost se našla ve středové části hrobu. Z milodarů se zachoval pouze přeslen, zlomek hřebene u kolena levé nohy a železný nůž ve středové části hrobu.

Hrob je možno datovat do období stěhování národů.

Literatura k mohyle 27:

Stuchlík 1991.

MOHYLA 28

Mohyly 28 zajistil a do plánu zanesl V. Podborský. Rozkládá se na jižním okraji mohylníku (obr. 3), jihozápadně od mohyly 29 a západně od velké mohyly 27. Podle jeho pozorování šlo o nenápadný až nejistý útvar o průměru 17 m a výšce pouhých 12 cm.

Při zaměřování mohylníku M. Bálkem a S. Stuchlíkem v roce 1984 byla mohyla sice rozpoznána (obr. 5), ale není jisté, zda jde skutečně o mohyly nebo pouze o terénní nerovnost. Objekt 28 nebyl dosud podroben terénnímu archeologickému výzkumu.

Literatura k mohyle 28:

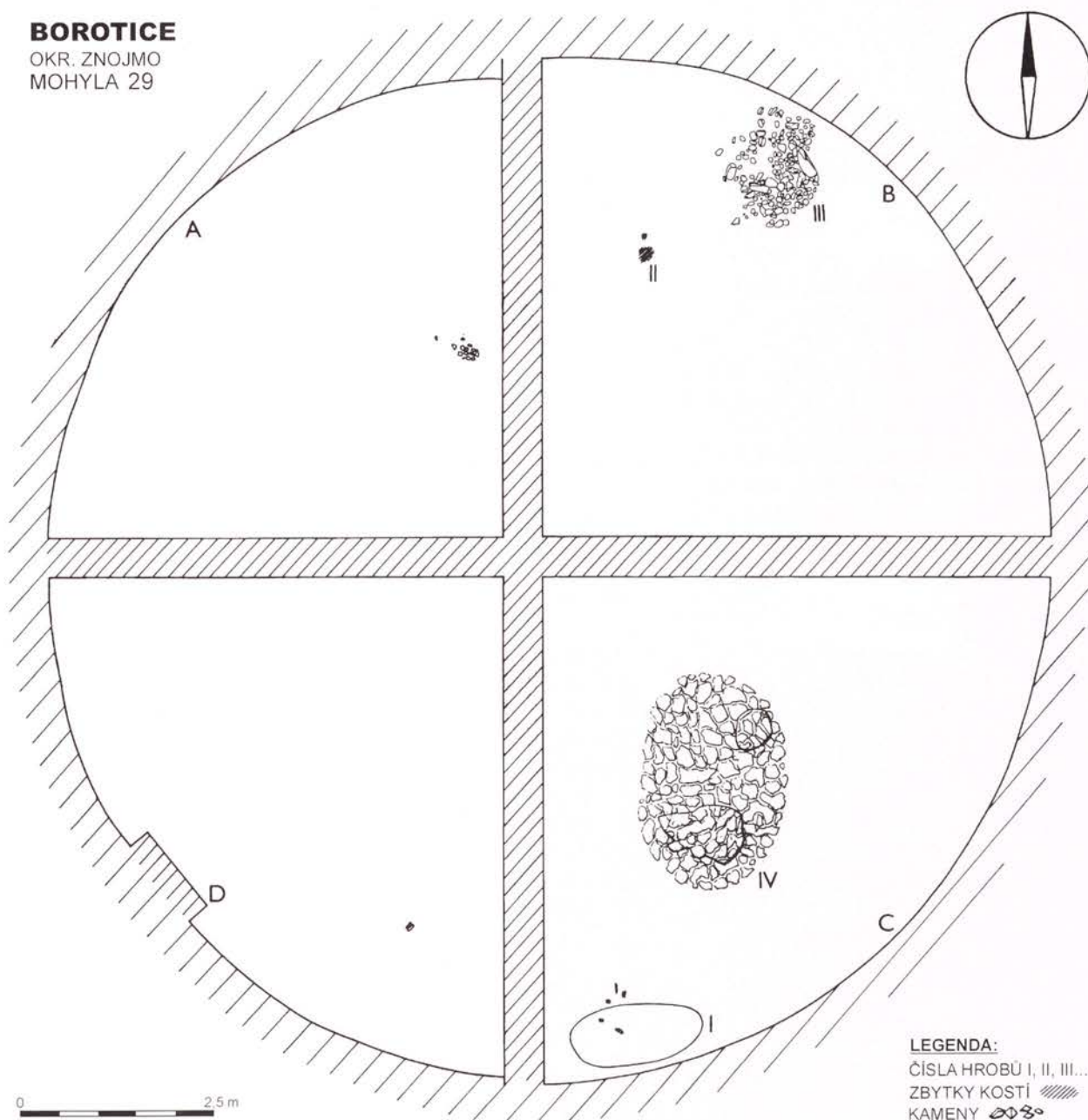
Podborský 1963.

MOHYLA 29

Výzkum mohyly 29 proběhl v červenci a srpnu 1993 v průběhu sedmnácté pracovní etapy odkryvu mohylníku. Mohyla se rozkládá v jižní části nekropole, severozápadně od mohyly 27 a jihojihozápadně od mohyly 5 (obr. 3 a 5). Podle pozorování V. Podborského šlo o nevýrazný objekt o průměru 12,5 m a výšce 14 cm nad okolním terénem.

BOROTICE

OKR. ZNOJMO
MOHYLA 29

Obr. 109. Mohyla 29. Celkový plán mohyly.

Násyp mohyly 29 tvořila černá humusovitá hlína, která byla jen velmi slabě promíchaná šterkem a drobnými kameny. Hlína z pláště mohyly je totožná s humusovou povrchovou vrstvou na celé lokalitě, takže lze předpokládat, že k nasypání mohyly byl použit materiál z blízkého okolí. Ve zcela kompaktním násypu mohyly se nepodařilo rozlišit žádné vrstvy. Rovněž nešlo odlišit vlastní násyp mohyly od původního terénu, protože obsahovaly zeminu stejného složení. V mohyle se narazilo celkem na čtyři objekty (obr. 109), z nichž tři (**I**, **II**, **III**) jsou pravděpodobně pozůstatky hrobů z doby bronzové a čtvrtý objekt představuje základy neolitické pece (**IV**).

Násyp mohyly

V násypu mohyly se na několika místech narazilo na ojedinělé nálezy. V sektoru **A** se poblíž kontrolního bloku **a** ($a = 245-270$ cm; $b = 55-110$ cm) objevilo několik střepů kultury s moravskou malovanou keramikou. V jižní části sektoru **D** ($a = 470$ cm; $b = 145$ cm) se našel miniaturní zlomek kosti.

Obr. 110. Mohyla 29.
Plán hrobu I.

Hrob 29/I

Na jižním okraji sektoru **C** se narazilo na nehlubokou prohlubeň oválného tvaru orientovanou ve směru Z-V. V rámci této prohlubně se na ploše přibližně 65×30 cm ($a = 540-605$ cm; $b = 85-130$ cm) objevila skupina tvořená několika fragmenty kostí a kumulací jemných kořínků. Pozůstatky kostí ležely na podložní vrstvě a byly rozmístěny ve směru JJZ-SSV (obr. 110). Z prohlubně pochází nepočetný keramický materiál kultury s moravskou malovanou keramikou, který se našel v úrovni kostí i pod nimi. Přímou u kostí nebyly žádné nálezy, které by umožnily datování. Kosti lze patrně klasifikovat jako pozůstatky zcela stráveného hrobu z doby bronzové.

Objekt 29/II

V severní části sektoru **B** se na poměrně malé ploše ($a = 370-405$ cm; $b = 145-165$ cm) zjistily dvě skupinky kumulací jemných kořínků, mezi nimiž se vyskytovaly miniaturní zlomky kostí. V rámci objektu ani v jeho blízkém okolí se nenašly žádné nálezy, které by umožnily datování. S jistou pravděpodobností lze předpokládat, že jde o zbytky zcela stráveného hrobu z doby bronzové bez nálezů.

Objekt 29/III

Na severovýchodním okraji sektoru **B** se objevila kamenná destrukce tvořená velkým množstvím kamenů různé velikosti, z nichž největší měl rozměry 38×15 cm. Destrukce zabírala plochu nepravidelného oválného tvaru o rozměrech přibližně 150×120 cm ($a = 410-580$ cm; $b = 50-390$ cm) s podélnou osou ve směru JZ-SV (obr. 111). Na první kameny se narazilo v hloubce 25 cm pod povrchem a pokračovaly až do hloubky 35 až 40 cm pod povrchem. Mezi kameny se nenašly žádné nálezy, které by pomohly objekt datovat. S jistou pravděpodobností lze předpokládat, že jde o zbytky hrobu s kamennou konstrukcí se zcela strávenou kostrou a bez nálezů. Hrob lze s jistou pravděpodobností datovat pouze rámcově do doby bronzové.

Obr. 111. Mohyla 29. Plán hrobu III.

Objekt 29/IV

Zhruba uprostřed sektoru **C** ($a = 150-420$ cm; $b = 150-330$ cm) se objevila oválná skvrna vypálené hlíny hnědé až červené barvy o rozměrech 270×180 cm orientovaná delší osou ve směru S-J (obr. 109). V její jižní části se rozkládala mazanícová kra neurčitého tvaru, zhruba 110 cm dlouhá a široká 90 cm. Na mazanícovou destrukci se narazilo přibližně 10-15 cm nad sterilním podloží a její mocnost činila 3 až 6 cm. Povrch destrukce byl nerovný, místy se prohýbal směrem dolů. Na některých místech se daly rozpoznat dvě vrstvy nad sebou. Zřejmě jde o zbytky pece, z níž zůstalo v původním uložení pouze dno, na kterém ležely zbytky zřícené klenby. Mazanícová vrstva je silně poškozená a skládá se z různých velkých kousků o průměru od 1 cm do 10 cm. Uvnitř objektu a rovněž v jeho bezprostřední blízkosti se podařilo získat nepočetný keramický materiál, který dovoluje pícku datovat do období kultury s moravskou malovanou keramikou.

Literatura k mohyle 29:

Podborský 1963; Stuchlík 1997.

MOHYLA 30

Mohyly 30 zjistil a do plánu zanesl V. Podborský. Měla se rozkládat na jižním okraji mohylníku (obr. 3), jihozápadně od mohyly 29 a přibližně západně od velké mohyly 27. Podle jeho pozorování šlo o nenápadný, po obvodu pravidelně snížený objekt o průměru 14 m a výšce pouhých 10 cm.

Při zaměřování mohylníku M. Bálkem a S. Stuchlíkem v roce 1984 nebyla mohyla, stejně jako některé další objekty v jižní části nekropole, rozpoznána. Není zanesena do plánu a neuskutečnil se na ní ani terénní archeologický výzkum.

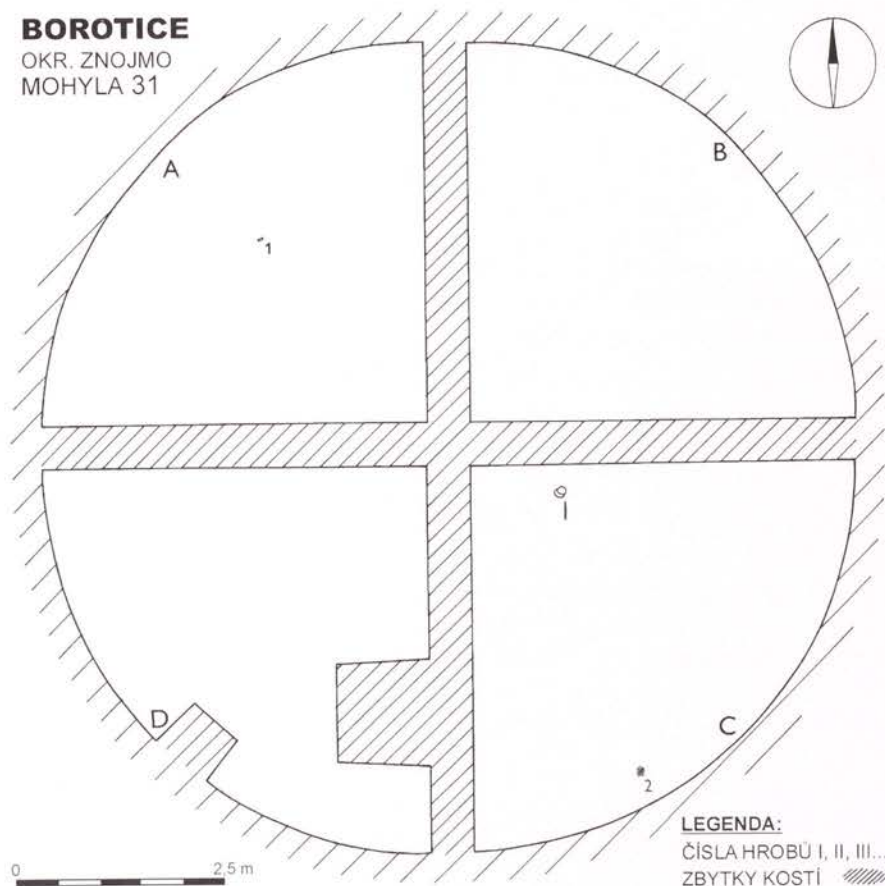
Literatura k mohyle 30:

Podborský 1963.

MOHYLA 31

Výzkum mohyly 31 se uskutečnil v roce 1986 v rámci jedenácté pracovní sezóny na mohylníku v Boroticích. Nachází se v západní části mohylníku, jižně od mohyly 2 a jihovýchodně od mohyly 3 (obr. 3 a 5). Podle pozorování V. Podborského měla mohyla celkový průměr 14 m a výšku 25 cm. Při výzkumu se však jevila poněkud menší a její průměr byl určen na 9,7 m. Výška dosahovala přibližně 15 cm. Mohyly se nepodařilo prozkoumat celou, protože v sektoru D byly ponechány dva bloky, na nichž rostly stromy (obr. 112). První z nich byl v jihozápadní části obvodu sektoru. Druhý blok přibližně čtvercového tvaru navazoval na kontrolní blok a ($a = 255\text{--}380\text{ cm}$; $b = 25\text{--}135\text{ cm}$). Násyp mohyly tvořila obdobně jako na celém mohylníku sytě černá humusovitá hlína, která nasedala na podložní štěrkopísk. Zemina z tělesa mohyly je stejná jako povrchová humusovitá hlína na celé lokalitě, takže je pravděpodobné, že pro navršení objektu byl použit místní materiál.

V mohyle 31 se nepodařilo objevit jednoznačné pozůstatky hrobu. Umělý původ tohoto útvaru dokládají pouze nečetné nálezy. V severozápadní části sektoru A ($a = 245\text{ cm}$; $b = 220\text{ cm}$) byla nalezena drobná spálená kůstka. Další téměř zcela strávená kost se našla při jihovýchodním okraji sektoru C ($a = 390\text{ cm}$; $b = 225\text{ cm}$). V obou případech nelze spolehlivě určit, zda jde o lidské nebo zvířecí kosti. Jediným spolehlivým dokladem případného hrobu je soudkovitý hrnek (1), který ležel na štěrkopískovém podloží v severní části sektoru C ($a = 60\text{--}67\text{ cm}$; $b = 127\text{--}134\text{ cm}$; $hl. = 45\text{ cm}$). V okolí hrnku ani v jeho bezprostředním sousedství jsme nenašli žádné další nálezy.

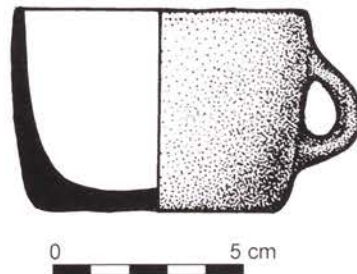
Obr. 112. Mohyla 31. Celkový plán mohyly.

Popis nálezů:

1. Malý a nízký hrnek se zaobleným okrajem, soudkovitým tělem a ostře nasazeným rovným dnem. Zhruba uprostřed stěny je nasazeno páskové ucho. Povrch je hnědý, jemně drsný a odřený. Materiál jemnozrnný. V. 53-55 mm; ø okraje 78 mm; ø dna 62 mm; inv. č. 00765-5/86 (obr. 113).

Literatura k mohyle 31:

Stuchlík 1989.

Obr. 113. Mohyla 31. Hrněk z mohyly.

MOHYLA 32

Mohyly 32 objevil a do plánu zanesl V. Podborský. Nachází se na západním okraji mohylníku, jihojihozápadně od mohyly 3 a západně od menší mohyly 31 (obr. 3). Podle pozorování V. Podborského jde o nižší a pravidelný útvar, který měl mít průměr přibližně 14,5 m a výšku nad okolním terénem 14 cm. Podborský měl však zároveň i jisté pochybnosti, zda jde o skutečnou mohyly.

Při mapování mohylníku M. Bálkem a S. Stuchlíkem v roce 1985 se tento objekt nepodařilo rozpoznat a není tedy do plánu zanesen.

Literatura k mohyle 32:

Podborský 1963.

MOHYLA 33

Mohyly 33 zjistil a do plánu zanesl V. Podborský. Podle jeho pozorování se rozkládá na západním okraji mohylníku, západně od mohyly 3. U tohoto malého a nevýrazného útvaru nebylo jasné, zda nejde o přírodní nerovnost, takže i v jeho plánu je označen jako nejistý objekt (obr. 3). V. Podborský uváděl u mohyly 33 průměr pouhých 8 m a jeho výška nad okolním terénem měla dosahovat 28 cm.

Při mapování mohylníku M. Bálkem a S. Stuchlíkem v roce 1985 se tento objekt nepodařilo rozeznat a v plánu není zanesen.

Literatura k mohyle 33:

Podborský 1963.

MOHYLA 34

Mohyly 34 objevil a do plánu zanesl V. Podborský. Podle něho se rozkládá na jihozápadním okraji mohylníku, leží jihojihozápadně od mohyly 3 a jihozápadně od mohyly 31. Jde o malý útvar jevící se od východu spíše jako hřbet, u něhož není jisté, zda skutečně jde o mohyly. Na plánu V. Podborského je vyznačena jako nejistá mohyla (obr. 3). Útvar měl v průměru přibližně 13 m a jeho výška nad okolním terénem činila pouhých 10 cm.

Při zaměřování mohylníku M. Bálkem a S. Stuchlíkem v roce 1985 se tento objekt nepodařilo rozpoznat a nebyl tedy do plánu zanesen.

Literatura k mohyle 34:

Podborský 1963.

MOHYLA 35

Mohyly 35 objevil a do plánu zanesl V. Podborský. Podle něho se rozkládá na jihozápadním okraji mohylníku, leží jižně od mohyly 3 a jihojihozápadně od mohyly 31 (obr. 3). Podle pozorování V. Podborského jde o silně rozlehlý útvar jevící se zejména od severu. Objekt měl v průměru přibližně 15 m a jeho výška nad okolním terénem činila pouhých 15 cm.

Při zaměřování mohylníku M. Bálkem a S. Stuchlíkem v roce 1985 se tento útvar nepodařilo rozpoznat a není tedy do plánu vyneseno.

Literatura k mohyle 35:

Podborský 1963.

MOHYLA 36

Výzkum mohyly 36 se uskutečnil v červenci a srpnu 1984 v průběhu deváté etapy odkryvu mohylníku v Borotících. Nachází se na severním okraji mohylníku, severozápadně od mohyly 7 (obr. 3 a 5). Podle pozorování V. Podborského šlo o poměrně velkou, pravidelnou, ale mělkou mohylu o průměru 12 m a výšce 20 cm. Při výzkumu se však jevila jako poněkud menší, nevýrazná a její průměr byl určen na 9,7 m v ose S-J a 10,4 m v ose Z-V (obr. 114). Výška oproti okolnímu terénu dosahovala 20 cm.

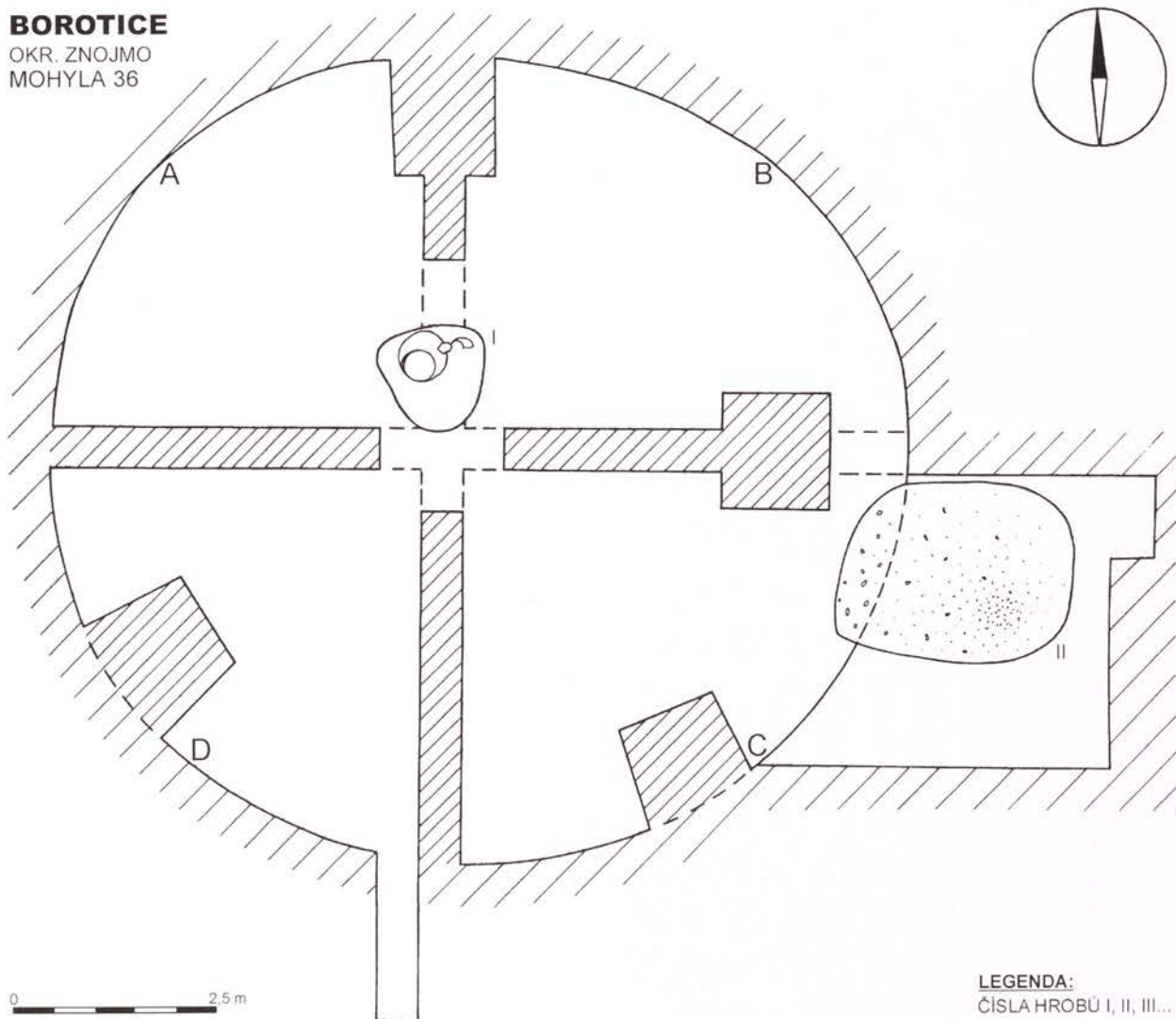
Mohyla byla navršena ze sytě černé humusovité hlíny, která byla stejná jako hlína na celé lokalitě. Podloží mohyly tvořil šterk, pouze na několika místech se objevily i menší jílové čočky. Šterkové podloží bylo v hloubce 20 cm pod násypem mohyly.

Mohyla nemohla být prozkoumána celá, protože před výzkumem se nepodařilo vykácet všechny stromy a na čtyřech místech zůstaly neprozkoumané bloky. První se nacházel v severní části mohyly kolem kontrolního bloku **a** ($a - 325-465$ cm; $b - 60$ cm do sektoru **A** i **B**). Druhý blok se rozkládal ve východní části mohyly kolem kontrolního bloku **b** ($a - 95$ cm do sektoru **B** i **C**; $b - 345-465$ cm). V sektoru **C** byl ponechán neprozkoumaný menší blok zhruba čtvercového půdorysu o rozměrech přibližně 130×120 cm při jihovýchodním okraji mohyly. Další neprozkoumaný blok lichoběžníkového půdorysu o rozměrech 125 až 160×130 cm byl ponechán při jihozápadním okraji mohyly v sektoru **D**. Ve středové části se objevil hrob **I**, takže kontrolní bloky v těchto místech musely být rozebrány. Kontrolní blok **b** byl rozebrán západním i východním směrem v délce 75 cm, kontrolní blok **a** jižním směrem o 75 cm, severním směrem o 225 cm (obr. 114).

Při východním okraji mohyly v sektoru **C** byly v hloubce 10 cm nalézány drobné spálené kosti a střepy, kterých směrem na východ přibývalo. Proto zde byla mohyla rozšířena o plochu, která ve směru S-J měla délku 350 cm,

BOROTICE

OKR. ZNOJMO
MOHYLA 36

Obr. 114. Mohyla 36. Celkový plán mohyly.

zatímco ve směru Z-V 300 cm v severní části a 400 cm v jižní části. Kromě toho se mezi sektory **B** a **C** rozebral kontrolní blok **b** při východním okraji mohyly v délce 90 cm (*b* – 475 až 565 cm). Spálené kosti a střepy pocházejí ze zničeného hrobu **II**, který je datován do laténského období.

Při východní straně sektoru **D** jsme otevřeli ještě zkušební sondu o šířce 50 cm a délce 200 cm rovnoběžně s kontrolním blokem **a** jižně od tělesa mohyly. Při skrývání násypu mohyly se v sektoru **C** našel bronzový kroužek (1).

Popis nálezů:

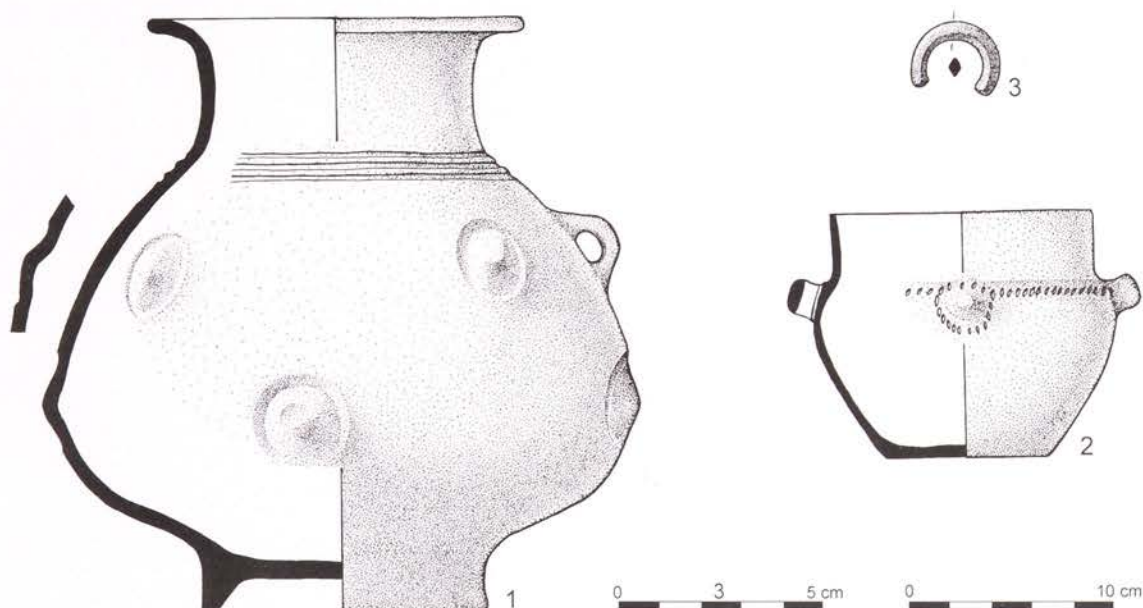
1. Část bronzového kroužku z rukojeti (nože nebo břitvy ?) z tyčinky kosočtvercového průřezu. $\varnothing$ kroužku 22 mm; průřez tyčinky 3 × 4,5 mm; inv. č. 00765-15/84 (obr. 116:3).

Hrob 36/I

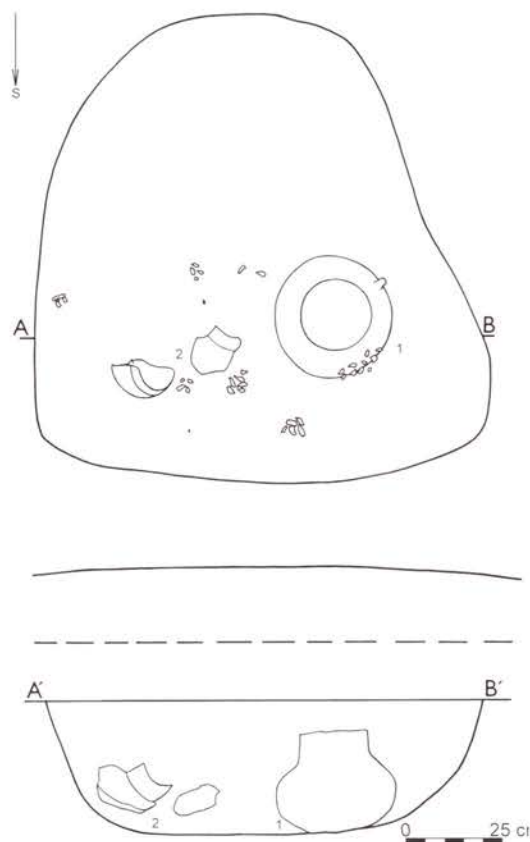
Hrob **I** byl objeven přibližně ve středu mohyly pod kontrolním blokem **a** mezi sektory **A** a **B**. Hrob se vyrýsoval ve šterkopiskovém podloží po odkrytí násypu mohyly a humusovitého podloží v hloubce 35 cm od vrcholu mohyly (*a* – 26-148 cm; *b* – 72 cm do sektoru **A**, 47 cm do sektoru **B**). Hrobová jáma měla nepravidelný oválný tvar o maximální délce 123 cm a šířce 118 cm (obr. 115). Výplň hrobové jámy tvořila tmavší humusovitá hlína, která vyplňovala hrobovou jámu mísovitě tvaru zahluobenou do šterkovitého podloží. Stěny se kónicky zužovaly až k rovnému dnu v hloubce 35 cm (70 cm od vrcholu mohyly). V severozápadní části stála na dně větší nádoba (1), v severovýchodní části fragmenty druhé nádoby (2), mezi nimi a kolem nádoby 1 byly rozsypány opálené kosti.

Popis nálezů:

1. Větší nádoba se zaobleným, výrazně ven vyhnutým okrajem a prohnutým hrdlem, které je odděleno třemi obvodovými rýhami od baňatého těla na nízké prstencovité nožce. Na horní výduť je páskové ucho. Na největší výduť pod uchem, na protilehlé straně a mezi nimi jsou čtyři prsovitě vypnuliny lemované kruhovými žlábkami. Další čtyři vypnuliny lemované kruhovými žlábkami jsou v úrovni ucha vždy v prostoru mezi spodními vypnuliny. Povrch je hnědý, hlazený. Materiál středně zrnitý. V. 28,8 cm; $\varnothing$ okraje 18,8 cm; $\varnothing$ nožky 14 cm; inv. č. 00765-13/84 (obr. 116:1).

Obr. 116. Mohyla 36. Nálezy z hrobu I.

Obr. 115. Mohyla 36. Plán hrobu I.

2. Menší amfora s válcovitým hrdlem, které je odsazeno hranou od oblého těla s kónickou stěnou, a rovným dnem. Pod hranou jsou nasazena dvě protilehlá horizontální ucha a mezi nimi dva prsovitě výčnělky. Hranu lemuje linie vpichů tvaru obilného zrna, která je přerušena oušky. Jeden výčnělek je lemován vpichy po celém obvodu, druhý pouze po spodním obvodu. Povrch vyhlazený, tmavohnědý. Materiál středně zrnitý. V. 11,8 cm; $\varnothing$ okraje 13 cm; $\varnothing$ dna 8 cm; inv. č. 00765-14/84 (obr. 116:2).

Hrob 36/II

Při východní stěně mohyly v sektoru C byly v hloubce 10 cm nalézány drobné spálené kosti a střepy, kterých směrem k východnímu okraji mohyly přibývalo. Proto zde byla otevřena plocha, jejíž rozměry činily ve směru S-J 350 cm, zatímco ve směru Z-V v severní části 300 cm a v jižní části až 400 cm. V rozšířené ploše spálené kosti a střepy pokračovaly i mimo mohylu a nacházely se na přibližně oválné ploše orientované Z-V, která měla rozměry 270 × 200 cm. Ve střední části této plochy se objekt mísovitě zahluboval. Jeho výplň tvořila černá humusovitá popelovitá hlína s množstvím střepového materiálu a spálených kostí. Jde o pozůstatky poškozeného žárového hrobu II z laténské doby.

Literatura k mohyle 36:

Stuchlík 1987a

MOHYLA 37

Objekt označený jako mohyla 37 objevil a do plánu zanesl V. Podborský. Podle něho se rozkládá na severním okraji mohylníku, leží severozápadně od mohyly 36 (obr. 3 a 5). Podle pozorování V. Podborského jde o nevýrazný útvar o průměru 12,5 a výšce pouhých 12 cm.

Výzkum tohoto objektu byl prováděn v červenci v rámci čtrnácté sezóny v roce 1989. V místě předpokládané mohyly se odkryla plocha přibližně kruhového tvaru, která ve směru S-J měřila 9 m a ve směru Z-V zhruba 7 m. Převýšení tohoto objektu oproti okolnímu terénu činilo 10 cm. Obsah tohoto vyvýšeného místa tvořila černá humusovitá hlína s minimální příměsí drobných kamenů. Při rozebírání se neobjevily žádné kosti, střepy ani žádné jiné doklady, které by dokládaly lidskou činnost. Je tedy velmi pravděpodobné, že nejde o pravěkou mohylu, ale o přírodní terénní nerovnost.

Literatura k mohyle 37:

Podborský 1963; Stuchlík 1993a, 48-49.

MOHYLA 38

Mohyla 38 byla rozpoznána autorem při mapování mohylníku v roce 1985. Je umístěna na severovýchodním okraji mohylníku, přibližně v polovině vzdálenosti mezi mohylami 21 a 12 (obr. 5). Jde o nevelkou, ale pravidelnou mohylu o průměru 8,5 m a výšce 25 cm nad okolním terénem.

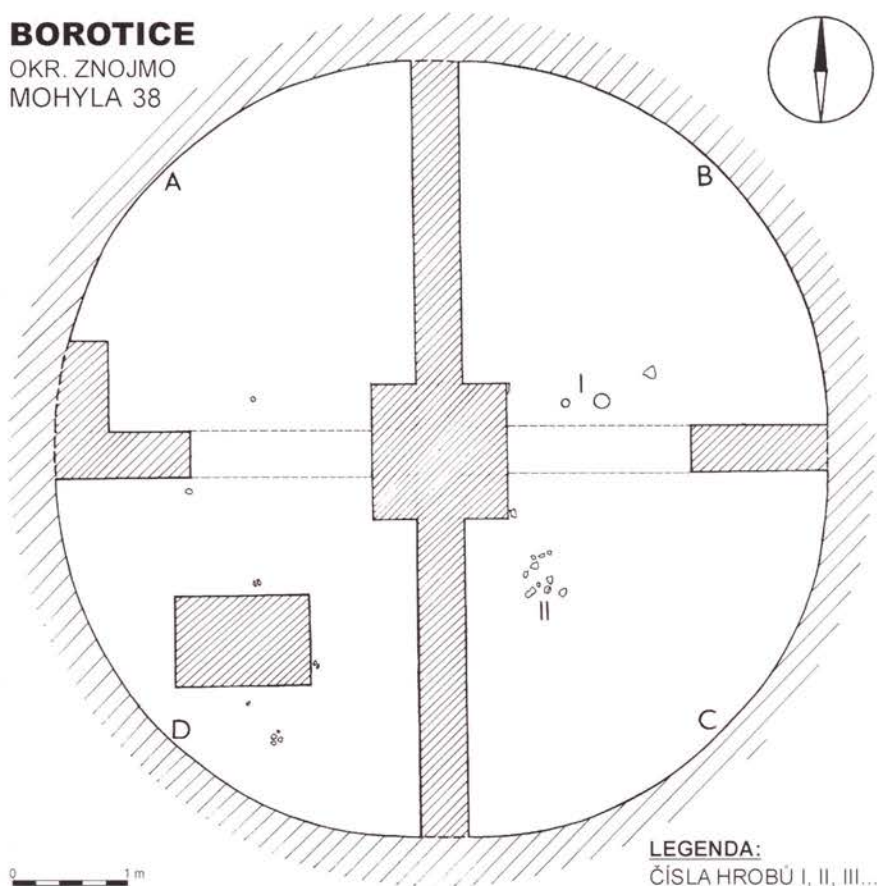
Výzkum mohyly 38 se uskutečnil v rámci další pracovní sezóny mohylníku v Boroticích v roce 1991. Mohylu vzhledem k nepokáceným stromům nebylo možno prozkoumat celou. Kolem středové části křížového profilu byl ponechán blok čtvercového tvaru, který do každého sektoru přesahoval o 50 cm (obr. 117). Další blok obdélníkového tvaru byl ponechán v sektoru D (a – 155 až 255 cm; b – 145 až 295 cm). Třetí blok zůstal na západním okraji sektoru A podél kontrolního bloku b (a – 125 cm; b – 365 cm). Naopak byl na dvou místech rozebrán kontrolní blok b vždy v délce 200 cm (na obou stranách b – 75 až 275 cm).

Násyp mohyly

Těleso mohyly tvořila černá humusovitá hlína s ojedinělými kameny. V násypu se objevilo poměrně velké množství střepového materiálu. V mnoha případech šlo o drobné nezdobené zlomky, které nebyly evidovány. Ze sektoru A (a – 60 cm; b – 205 cm; hl. – 40 cm) pochází jeden střep (1). V rozebraném kontrolním bloku b mezi sektory A a D bylo v hloubce 30 cm nalezeno větší množství střepů pocházejících patrně z jedné nádoby (2). Rovněž ze sektoru B pochází pouze jeden střep (3; a – 295 cm; b – 190 cm; hl. – 20 cm). Větší množství keramického materiálu se objevilo v sektoru C. Sedm střepů (4-10) vytvářelo seskupení na poměrně malé ploše při jižním okraji sektoru (a – 350-280 cm; b – 90-120 cm; hl. – 30 cm). Jeden střep se objevil zhruba uprostřed sektoru C (11; a – 185 cm; b – 175 cm; hl. – 30 cm), další poblíž kontrolního bloku a (12; a – 50 cm; b – 200 cm; hl. – 30 cm) a poslední (13) byl v násypu sektoru C. Jeden střep byl nalezen zhruba uprostřed sektoru D (14; a – 145 cm; b – 210 cm; hl. – 30 cm) a několik dalších nedaleko od jižního okraje sektoru D (15; a – 305-325 cm; b – 175-195 cm; hl. – 30 cm). Další střepy (16-19) se našly jednotlivě v násypu mohyly.

BOROTICE

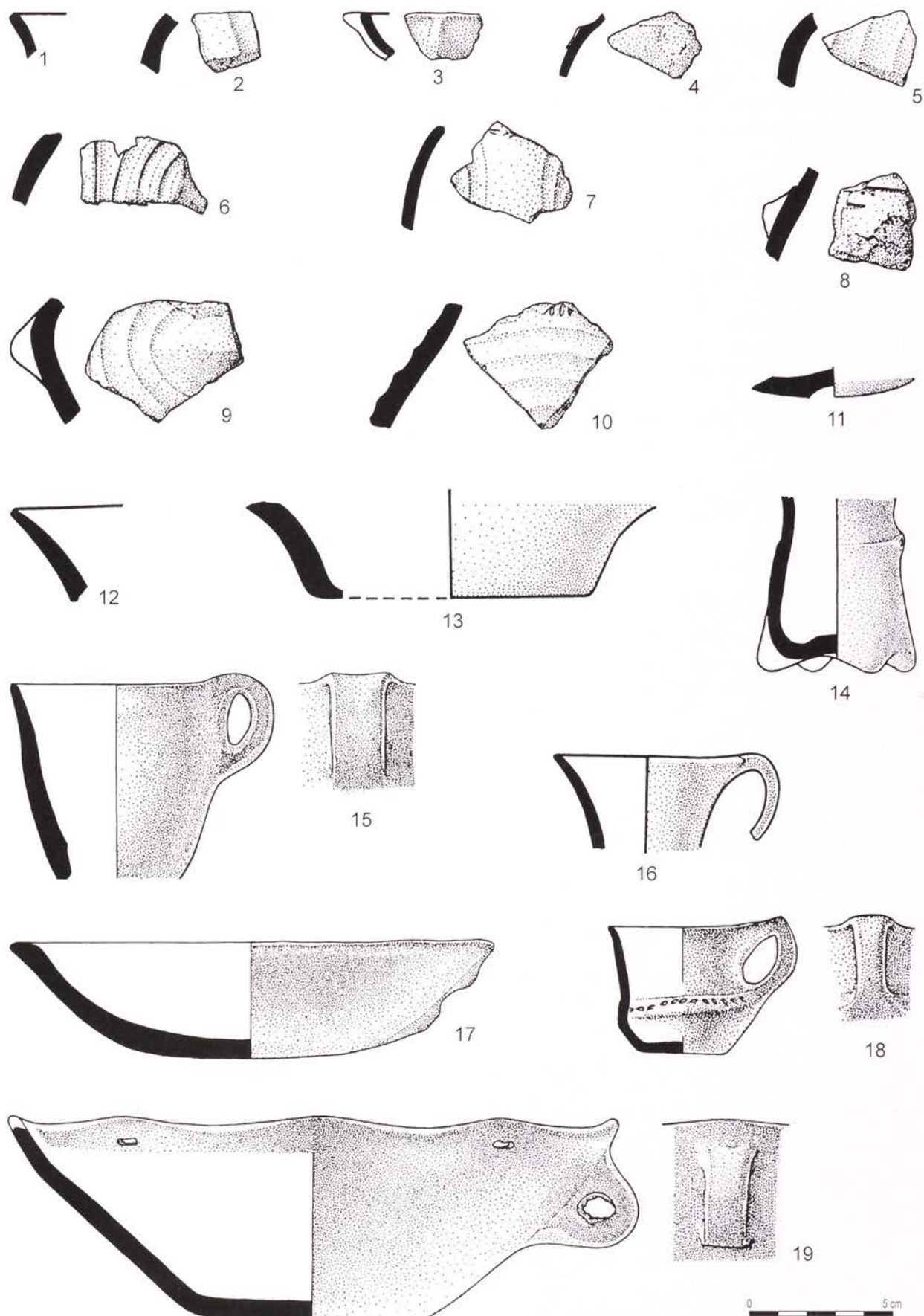
OKR. ZNOJMO
MOHYLA 38

Obr. 117. Mohyla 38. Celkový plán mohyly.

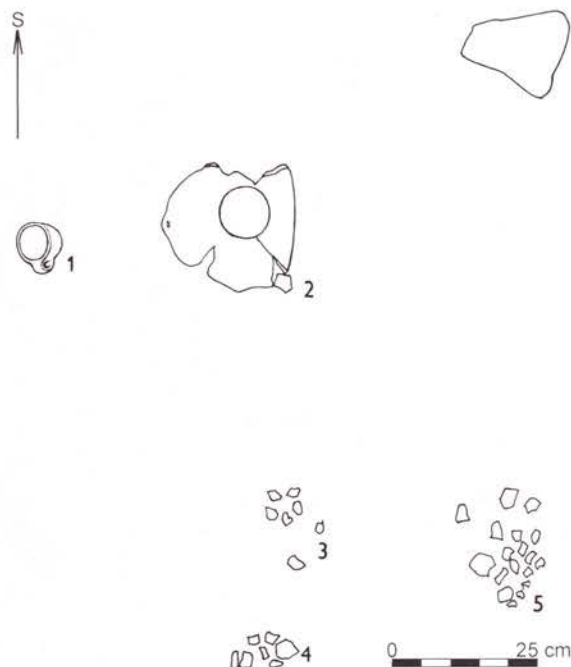
Popis nálezů:

1. Tenkostěnný střep z menší nádoby s ven vyhnutým a prohnutým hrdlem. Povrch je hnědočerný, hlazený, odřený. Materiál jemnozrný. Inv. č. 00765-14/91 (obr. 118:1).
2. Střepy z větší nádoby, mezi nimi i fragment z výdutě zdobený 2 podkovovitými žlábkami. Povrch je hnědočerný, jemně drsný. Materiál jemnozrný. Inv. č. 00765-15/91 (obr. 118:5).
3. Tenkostěnný střep z nádoby s prohnutým hrdlem odsazeným hranou od těla. Pod hranou je stopa po ulomeném výčnělku nebo uchu. Povrch je hnědočerný, jemně drsný. Materiál středně zrnitý. Inv. č. 00765-16/91 (obr. 118:4).
4. Střep z misky s vodorovně seříznutým okrajem a oblou stěnou. Okraj je v jednom místě vytažen v lalůček, který přechází ve svislé žebírko. Povrch je hnědočerný, jemně drsný. Materiál jemnozrný. Inv. č. 00765-17/91 (obr. 118:3).
5. Střep z nádoby s ven vyhnutým okrajem a prohnutým hrdlem. Povrch je hnědočerný, uvnitř černý, hlazený, ale odřený. Materiál jemnozrný. ø okraje cca 23 cm; inv. č. 00765-18/91 (obr. 118:12).
6. Střep z výdutě velké nádoby s výčnělkem lemovaným třemi podkovovitými žlábkami. Hnědý, jemně drsný povrch. Materiál středně zrnitý. Inv. č. 00765-19/91 (obr. 118:9).
7. Střep z výdutě větší nádoby zdobené dvěma skupinami podkovovitých žlábků. Povrch je tmavohnědý, hlazený, odřený. Materiál jemnozrný. Inv. č. 00765-20/91 (obr. 118:7).
8. Střep z těla nádoby s výraznou hranou mezi hrdlem a tělem. Povrch je jemně drsný, vně hnědý, uvnitř hnědočerný. Materiál středně zrnitý. Inv. č. 00765-21/91.
9. Tenkostěnný střep ze spodku malé nádoby s výrazně vklenutým miniaturním dnem. Povrch je tmavohnědý, hlazený. Materiál jemnozrný. ø dna 0,9 cm; inv. č. 00765-22/91 (obr. 118:11).
10. Tenkostěnný střep z nádoby zdobené mělkými žlábkami. Povrch je tmavohnědý, hlazený, ale odřený. Materiál jemnozrný. Inv. č. 00765-23/91.
11. Střep z plecí větší nádoby. Těsně pod hrdlem jsou zachovány tři vpichy tvaru obilného zrna z obvodové linie. Pod nimi začínají čtyři mělké a široké podkovovité žlábkami. Povrch je hnědý, zevnitř hnědočerný, hlazený, ale poněkud odřený. Materiál jemnozrný. Inv. č. 00765-24/91 (obr. 118:10).
12. Střep z prohnuté stěny a náznakem dna. Povrch je jemně drsný, hnědočerný. Materiál středně zrnitý. ø dna cca 10 cm; inv. č. 00765-25/91 (obr. 118:13).

Obr. 118. Mohyla 38. Nálezy z násypu mohyly (1-13), hrobu I (15, 19) a II (14, 16-18).

13. Střep z oblého těla tenkostěnné nádoby se zbytkem páskového ucha. Povrch je hnědočerný, jemně drsný. Materiál středně zrnitý. Inv. č. 00765-26/91.
14. Drobný střep z výdutě nádoby se zbytkem výčnělku a podkovovitěho žlábků. Povrch je hnědý, hlazený, poněkud odřený. Materiál jemnozrný. Inv. č. 00765-27/91.
15. Střep z výdutě větší nádoby zdobené podkovovitými žlábků. Povrch je hnědočerný, jemně drsný. Materiál středně zrnitý. Inv. č. 00765-28/91 (obr. 118:2).
16. Střep z rozhraní hrdla a těla větší nádoby. Na rozhraní je horizontální rýha a pod ní zbytek menšího ouška. Povrch je jemně drsný, zevnitř tmavohnědý, vně hnědý. Materiál středně zrnitý. Inv. č. 00765-29/91 (obr. 118:8).
17. Střep z oblé výdutě větší nádoby se zbytkem výčnělku a se soustřednými podkovovitými žlábků. Povrch je tmavohnědý, hlazený, poněkud odřený. Materiál jemnozrný. Inv. č. 00765-30/91 (obr. 118:6).
18. Střep z výdutě nádoby se zbytkem výčnělku a s náznakem podkovovitěho žlábků. Povrch je hnědý, uvnitř tmavohnědý, jemně drsný. Materiál jemnozrný. Inv. č. 00765-31/91.
19. Střep z oblé výdutě nádoby se zbytky dvou soustředných podkovovitých žlábků. Povrch je hnědý, hlazený. Materiál jemnozrný. Inv. č. 00765-32/91.

Obr. 119. Mohyla 38. Plán hrobu I.

Hrob 38/I

V jižní části sektoru **B** jsme v hloubce 35 cm pod povrchem objevili tři nádoby v různém stupni dochování, které jsou patrně pozůstatkem hrobu **I** (obr. 119). Torzo hrnku (1) leželo nejzápadněji ($a = 50$ cm; $b = 140$ cm), miska (2) stála východně od něho ($a = 50$ cm; $b = 180$ cm) a jižně a jihovýchodně byly tři skupiny střepů (3: $a = 0$ cm; $b = 190$ cm; 4: $a = 20$ cm; $b = 192$ cm; 5: $a = 0$ cm; $b = 215$ cm), které pocházejí patrně z jedné nádoby. Ve vzdálenosti 40 cm na severovýchod ($a = 75$ cm; $b = 230$ cm) ležel větší plochý kámen o rozměrech cca 20×15 cm. Všechny nálezy byly v jedné úrovni, ale nikde se neobjevily ani náznaky kostí.

Popis nálezů:

1. Torzo hrnku se zaobleným a ven vyhnutým okrajem, kónickým tělem s ulomeným dnem. Z okraje na tělo se klene páskové ucho, které se mírně zvedá nad okraj. Jemně drsný, hnědý povrch. Materiál jemnozrný. Zach. v. 6,8 cm; ϕ okraje 7,4 cm; inv. č. 00765-7/91 (obr. 118:15).
2. Miska se zaobleným okrajem a kónickou až mírně prohnutou stěnou, která přechází v rovné dno. Z okraje jsou vytaženy čtyři větší a čtyři menší lalůčky. Pod menšími lalůčkami jsou čtyři podélné otvory, pod větším lalůčkem je jedno páskové ucho. Povrch je hnědý až hnědočerný, jemně drsný. Materiál středně zrnitý s příměsí drobných kamínků. V. 6,3 až 6,7 cm; ϕ okraje 20 cm; ϕ dna 7,5 až 8 cm; inv. č. 00765-8/91 (obr. 118:19).
3. Velké množství střepů vesměs z jedné velké nádoby. Povrch je hnědý až hnědočerný, ale odřený a jemně drsný. Materiál jemnozrný. Inv. č. 00765-9/91.

Hrob 38/II

Téměř uprostřed sektoru **C** se objevila v hloubce 25-30 cm od povrchu další skupina střepů, která je zřejmě zbytkem hrobu **II** (obr. 120). Fragmenty malé rozbité misky (1) byly rozhozeny na poměrně velké ploše ($a = 65$ -165 cm; $b = 75$ -145 cm). Mezi nimi ležel šálek bez dna (2), malý hrníček (3) a torzo džbánu na nožkách (4). Po kostech se nenašly žádné stopy, ale lze předpokládat, že jde o zbytky hrobu mohylové kultury.

Popis nálezů:

1. Menší miska s rovně seříznutým a mírně ven rozšířeným okrajem a oblou stěnou, která plynule přechází v rovné dno. Pod okrajem jsou zbytky ouška. Povrch je jemně drsný, hnědý až hnědočerný. Materiál středně zrnitý. V. 3,8 až 4,3 cm; ϕ okraje 16,5 až 17 cm; ϕ dna 6 cm; inv. č. 00765-10/91 (obr. 118:17).

Obr. 120. Mohyla 38. Plán hrobu II.

2. Torzo džbánu se zaobleným, ven vyhnutým okrajem a prohnutým hrdlem. Z okraje se klene páskové ucho. Povrch je jemně drsný, hnědočervený. Materiál jemnozrný. Zach. v. 3,3 cm; $\varnothing$ okraje 6,7 cm; inv. č. 00765-11/91 (obr. 118:16).
3. Malý hrníček se zaobleným, ven vyhnutým okrajem a prohnutým hrdlem, které je odděleno od dvojkónického těla s rovným dnem. Hrdlo je překlenuto páskovým ouškem, které se zvedá nad okraj. Pod lomem je horizontální linie vpichů tvaru obilného zrna, z nichž některé jsou umístěny horizontálně, jiné šikmo. Povrch je jemně drsný, hnědočervený. Materiál jemnozrný. V. 4,2 cm; $\varnothing$ okraje 5,3 cm; $\varnothing$ dna 3 cm; inv. č. 00765-12/91 (obr. 118:18).
4. Torzo malého džbánu s hranou mezi ulomeným hrdlem a soudkovitým tělem, z něhož jsou vytaženy čtyři masivní nožky. Povrch je okrově hnědý, jemně drsný, původně hlazený. Materiál jemnozrný. Zach. v. 6,4 cm; $\varnothing$ výdutě 4,7 cm; inv. č. 00765-13/91 (obr. 118:14).

Literatura k mohyle 38:

Stuchlík 1993c.

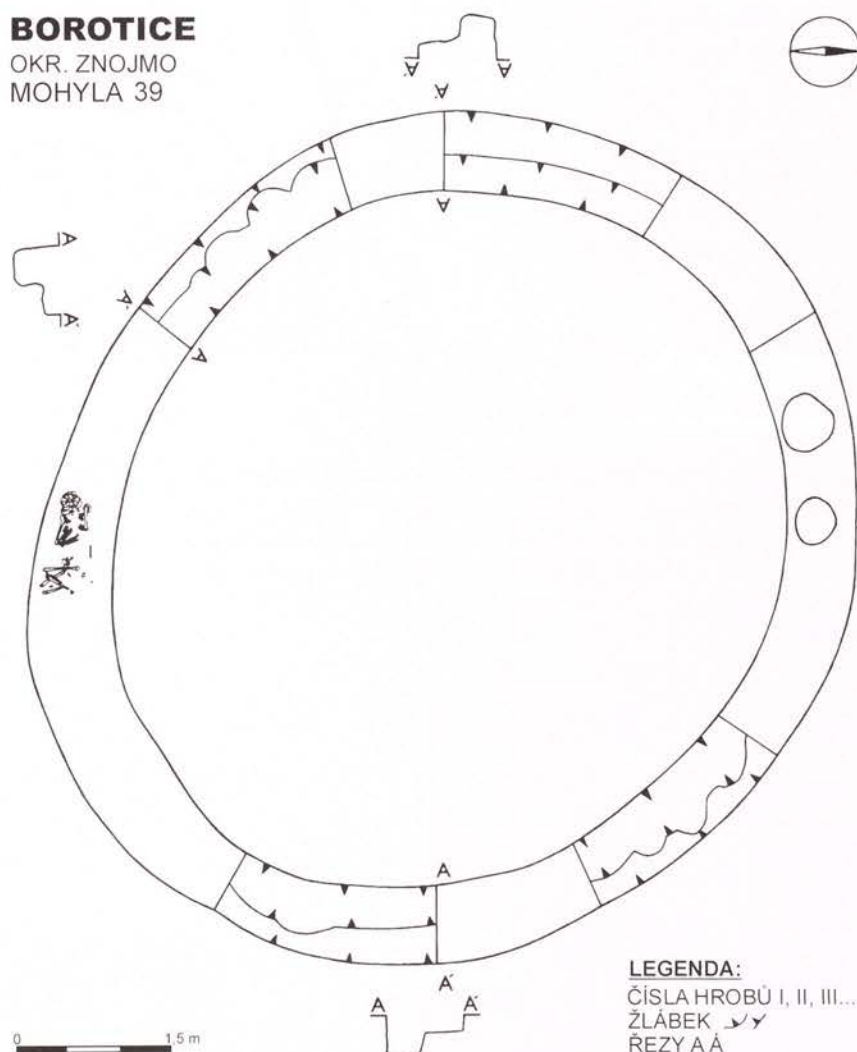
MOHYLA 39

Výzkum mohyly č. 39 se uskutečnil v rámci dalšího odkryvu mohylníku v Boroticích v červenci roku 2001.

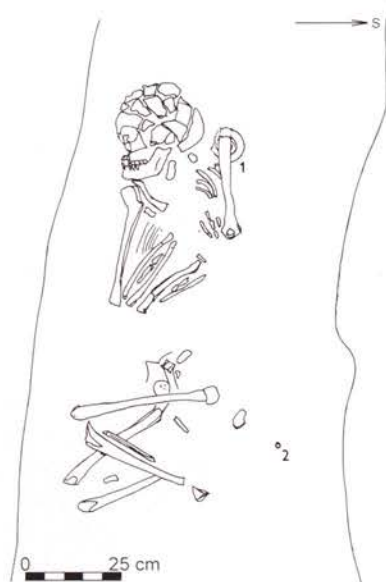
Během leteckého snímkování na jižní Moravě objevili v roce 1991 J. Kovárník a M. Bálek v Boroticích nevýrazný tmavě zbarvený kruh. Kruh je umístěn na poli sousedícím s lesem, v němž se rozkládá mohylník ze starší a střední doby bronzové. Vzhledem k tomu, že na podzim 2001 se měl uvedený pozemek zalesňovat, byl naplánován předstihový terénní výzkum, aby se ověřilo, zda jde o pozůstatek pravěkého objektu, nebo o náhodný přírodní útvar. Akce se uskutečnila ve dnech 9. až 13. července 2001 a pod vedením S. Stuchlíka se na něm podíleli studenti Archeologického semináře Slezské univerzity v Opavě.

BOROTICE

OKR. ZNOJMO
MOHYLA 39

Obr. 121. Mohyla 39. Celkový plán mohyly.

Obr. 122. Mohyla 39. Plán hrobu I.

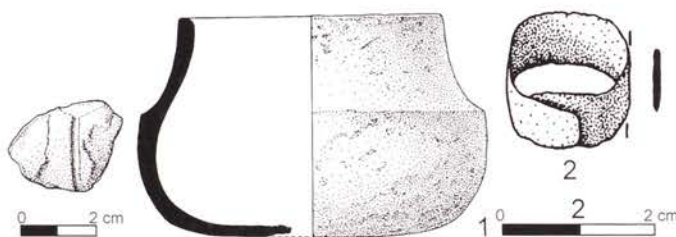
V místě předpokládaného žlábků byla vyměřena sonda o šířce 40 cm zhruba ve směru Z-V, kterou se skutečně podařilo žlábek zachytit (obr. 121). Nad žlábkem byla odebrána hlína o mocnosti zhruba 20-25 cm, takže se vyrýsoval nepravidelný kruh, jehož průměr se pohyboval od 690 do 825 cm. Šířka žlábků činila 60-70 cm a jeho stěny směřovaly přibližně kolmo až do hloubky 20 cm. Od této hloubky žlábek pokračoval pouze na vnitřní straně v šířce asi 35 cm a celková hloubka od podloží činila 40 cm. Žlábek vyplňovala hnědočerná hlína se šterkem. Ve žlábků se na několika místech daly rozpoznat nevýrazné kulové jamky. Centrální část objektu byla prozkoumána mechanicky, avšak nenašly se zde žádné náznaky pohřbu. Výzkumem ověřený objekt by představoval mohylu s pořadovým číslem 39.

Hrob 39/I

V jižní části kruhového objektu byl těsně pod humusovitou hlínou na šterkovém podloží uložen na vnější straně žlábků kostrový pohřeb (obr. 122). Poměrně dobře zachovaná kostra ležela ve skrčené poloze na pravém boku orientovaná ve směru Z-V. Ruce byly zkříženy na hrudi a nohy silně skrčeny v kolenou. Pod levou ramenní kostí stala malá, velmi špatně zachovaná nádoba (1), která se během preparace a při laboratorním zpracování z větší části rozpadla. Za nohama ležel malý bronzový kroužek zhotovený z plechového pásku (2). Dále byly u kostry nalezeny ještě střepy z těla dalších nádob (3-4).

Popis nálezů:

1. Střepy z malé amfory se zaobleným okrajem a kónicky zataženým hrdlem odsazeným výraznou hranou od nízkého stlačeného těla bez vyznačeného dna. Povrch je hnědý, uvnitř hladký, ve spodní části nerovný a odřený, na vnější straně většinou silně odřený. ϕ okraje – 7 cm; v. – cca 5,9 cm; inv. č. 00765-1/01 (obr. 123:1).
2. Bronzový nepravidelný kroužek zhotovený z plechového pásku s konci zaoblenými a přehnutými přes sebe. ϕ – 15-17 mm; š. pásku – 8 mm; inv. č. 00765-2/01 (obr. 123:2).
3. Střep z oblého těla nevelké nádoby. Povrch je na vnitřní straně hnědě vyhlazený, na vnější straně silně odřený. Inv. č. 00765-3/01.
4. Střep z nádoby s hnědošedě hladkým, ale odřeným povrchem.

Obr. 123. Mohyla 39. Nálezy z hrobu I.

Kruhový objekt je pravděpodobně pozůstatkem mohyly obklopené žlábkem, v němž byly usazeny kúly tvořící a zpevňující obvod mohyly. Případný pohřeb v centrální části mohyly byl v minulosti zřejmě zničen v rámci zemědělských prací. Zachován zůstal pouze hrob uložený do mohyly sekundárně. Podle nálezů lze mohylu i pohřeb datovat do závěru starší doby bronzové a kulturně ho spojit s věteřovskou skupinou.

Literatura k mohyle 39:

Kovářík 1993, 108; Stuchlík 2002a, 192.

VI.

BOROTICE III U kaštanu

V průběhu leteckého snímkování archeologických lokalit na jižní Moravě objevil J. Kovárník v roce 1992 v katastru Borotic na polích jihozápadně od obce stopy několika tmavě zbarvených kruhových objektů (*Kovárník – Minařík 1996*, 106). Naleziště se rozkládá asi 300 m na JZ od okraje obce a 100 m na JVV od boží muky. Vzhledem k tomu, že nově objevené naleziště leží na stejné štěrkopískové terase a v nevelké vzdálenosti od dlouhodobě zkoumaného mohylníku ze starší a střední doby bronzové, bylo vhodné je ověřit, případně některý z kruhových objektů aspoň částečně prozkoumat. Výzkum by totiž mohl přinést důležité poznatky pro poznání mohylových pohřebišť a rovněž pro osvětlení vzájemného vztahu obou pohřebišť. Při této příležitosti bych rád poděkoval J. Kovárníkovi za laskavé poskytnutí leteckých snímků, které nám umožnily přesné lokalizování polohy kruhových objektů v trati „U kaštanu“.

Od mohylníku v poloze „Nad dvorem“, který byl zkoumán Archeologickým ústavem v Brně od roku 1976 do počátku 90. let, leží nové naleziště přibližně 500 m na západ (obr. 2). Na fotografiích rozpoznatelné kruhové objekty se rozkládají na nevelké ploše ležící severně od asfaltové cesty, která vede od hospodářských objektů statku (tzv. Donava) přibližně severozápadním směrem. Tato část naleziště je umístěna na mírném, k severu skloněném svahu. Minimálně jeden kruhový objekt leží rovněž na poli rozkládajícím se jižně od asfaltové silnice. V tomto místě již svah přechází v rovinu táhnoucí se směrem k Dyji. Přesná poloha prozkoumaného objektu (mohyla 1) je na základní mapě Znojmo 1-7 (1 : 5 000) určena bodem ležícím 114 mm od Z s.č. a 93 mm od J s.č.

MOHYLA 1

Na přelomu července a srpna roku 2002 na lokalitě provedl menší sondážní výzkum S. Stuchlík s několika studenty Archeologického semináře Slezské univerzity v Opavě. V místě předpokládaného umístění kruhových objektů byla vyměřena 20 m dlouhá a 50 cm široká sonda orientovaná ve směru SSV-JJZ. Sondou se podařilo v hloubce cca 40 cm pod povrchem zachytit část žlábků, který se barvou i výplní výrazně odlišoval od okolního štěrkovitého podloží. V prostoru předpokládané polohy tohoto kruhového objektu byla na nepravidelně oválné ploše o přibližných rozměrech 10 × 11 m skryta humusovitá vrstva o mocnosti 30-50 cm. Na odkryté ploše se po začistění vyrýsoval nepravidelný kruhový objekt o delším průměru 10 m (obr. 124). Bohužel východní a jihovýchodní část odkryté plochy zabírala mírná deprese, kterou vyplňovala tmavá humózní hlína se štěrkem. Ve výplni deprese se žlábek dostatečně neodlišoval, což neumožnilo rozpoznání kruhového objektu v celém rozsahu.

Vnější obvod objektu vymezoval žlábek o šířce 60 až 85 cm. Jeho výplň tvořila hnědočerná humusovitá hlína promíchaná štěrkem. Stěny žlábků byly vesměs kolmé a rovné dno bylo zjištěno v hloubce zhruba 12 až 21 cm pod rozhraním humusovité hlíny a podloží, takže celková hloubka žlábků od povrchu činila cca 50 až 70 cm. Ve východní části odkryté plochy jsme objevili pozůstatky špatně zachovaného kostrového hrobu I. Hrob byl zřejmě původně umístěn přibližně v místě, kde pravděpodobně probíhal východní okraj kruhového objektu. Lze tedy předpokládat, že zemřelý byl uložen do žlábků. Na odkryté ploše se kromě několika recentních střepů a menšího železného předmětu našlo větší množství drobných atypických pravěkých střepů bez výzdoby.

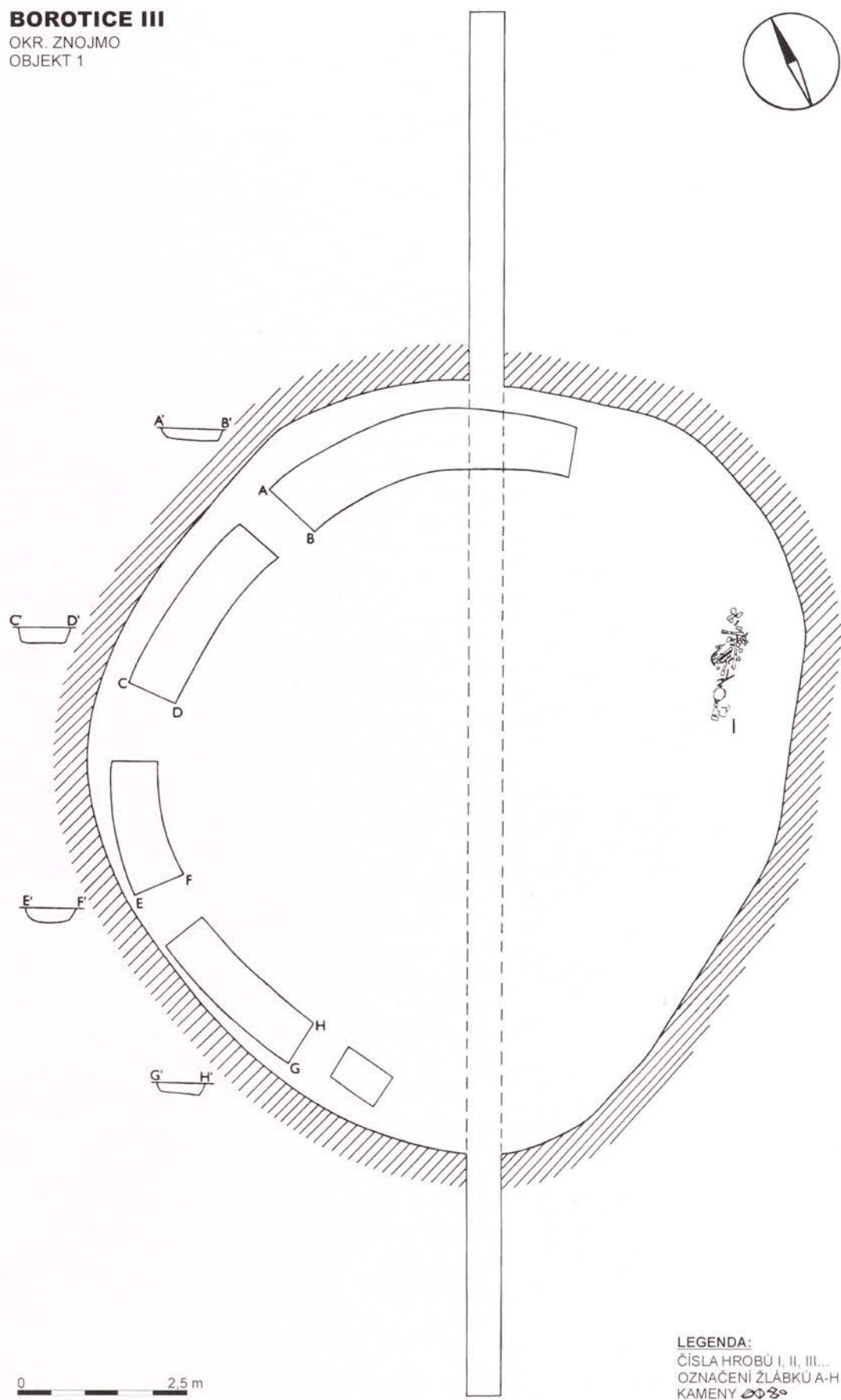
Hrob I

Hrobovou jámu se v tmavé humózní hlíně deprese nepodařilo spolehlivě rozpoznat a existenci hrobu I naznačovala pouze výrazná kumulace kamenů a lidských kostí na oválné ploše o rozměrech 165 × 65 cm. Samotný pohřeb byl uložen na rovném dně v hloubce 5 až 10 cm pod rozhraním humusu a štěrkovitého podloží a byl překryt hlínou s větším množstvím menších kamenů.

BOROTICE III

OKR. ZNOJMO

OBJEKT 1

Obr. 124. Borotice III. Mohyla I. Celkový plán mohyly.

Obr. 125a. Borotice III. Mohyla 1. Plán hrobu I v hloubce 60 cm.

V horní vrstvě hrobu I převažovaly kameny a z kostry se zachovalo pouze několik kostí (lebka, jedna dlouhá kost a několik menších fragmentů kostí, obr. 125a). V další vrstvě kamenů značně ubylo, ale výrazně přibýlo lidských kostí. Skelet byl značně porušen a většina kostí byla silně dislokována (obr. 125b). Zachované pozůstatky kostry naznačovaly původní uložení pohřbu ve směru JZ (hlava) – SV. Lebka ležela krčním otvorem dolů a obličejovou částí směřovala k JZZ. Mezi kameny a kostmi se našly asi dvě desítky střepů pocházejících většinou z jedné nádoby (1), kterou je možno pouze rámcově datovat do střední doby bronzové. Kromě toho se v prostoru pravděpodobného hrobu našlo mezi kostmi a kameny ještě několik drobných zlomků říčních škeblí a ulit. K narušení pohřbu došlo s největší pravděpodobností při jeho vyloupení, o čemž svědčí neanatomické uložení téměř všech kostí, ale vzhledem k malé hloubce hrobové jámy se bohužel nepodařilo zachytit doklady otvácí šachty.

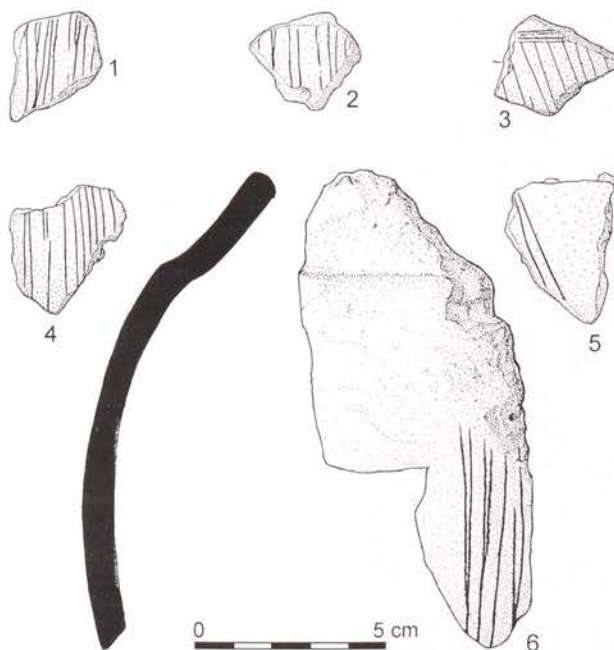
Obr. 125b. Borotice III. Mohyla 1. Plán hrobu I v hloubce 70 cm.

Popis nálezů:

1. Dvě desítky střepů, z nichž většina pochází z větší nádoby se zaobleným okrajem a mírně prohnutým hrdlem, které je odsazeno nevýraznou hranou od klenutého těla. Z těla je zachováno několik nezdobených střepů, dále zlomek zdobený dvojicí horizontálních rýh a šikmými rýhami a ještě několik střepů zdobených skupinami nepravidelných svislých nebo šikmých rýh. Povrch střepů je vesměs hnědý, hlazený a někdy více nebo méně odřený. Materiál tvoří vesměs hlína s mírnou příměsí jemného písku. Inv. č. 00765-1/02 (obr. 126).

Literatura k mohyle Borotice III/I:

Kovárník – Minařík 1996, 106; Stuchlík 2003, 224.

Obr. 126. Borotice III. Mohyla 1. Nálezy z hrobu I.

VII.

POHŘEBNÍ RITUS

Mohylové pohřebiště v Boroticích patří k nemnoha zachovaným mohylníkům ze střední doby bronzové na Moravě. Pohřbívání pod mohylami je v tomto období zcela běžnou formou pohřebního ritu. Ve starší době bronzové jsou mohylníky mnohem vzácnější i v okolních zemích. Pro věteřovskou skupinu je to však nejen první pohřebiště, ale i první mohylové pohřebiště. Proto se na problematiku mohylového pohřbívání podíváme poněkud podrobněji.

VII. A. Pohřbívání pod mohylami ve starším pravěku

K nejnápadnějším formám pohřebního ritu v pravěkých dějinách lidské společnosti patří budování nadzemních objektů nad místy posledního odpočinku zemřelých. S tímto zvykem se setkáváme v mnoha časových obdobích a v rozličných částech světa. Velmi často mají tyto nadzemní objekty podobu mohyl, ať již navršených pouze z hlíny, nebo z hlíny s dřevěnou či kamennou konstrukcí. Nejvíce zevšeobecněl tento zvyk ve střední době bronzové, kdy propůjčil jméno celému kulturnímu komplexu mohylových kultur rozšířenému od východní Francie až po Karpatskou kotlinu. Na Moravě, ve středních a severozápadních Čechách, jihozápadním Slovensku a Dolním Rakousku je tento komplex reprezentován středodunajskou mohylovou kulturou. Pohřbívání pod mohylami má však mnohem starší tradici a my se podíváme aspoň v náznacích na vývoj tohoto zvyku. Stranou ponecháme megalitické hroby, které se vyskytují na rozsáhlém území na britských ostrovech, v jižní Skandinávii a od Pyrenejského ostrova přes Francii až po Německo a známe je i z Polska. Stejně si nebudeme všimnat dlouhých kultovních staveb s hroby z Března (*Pleinerová 1980*), které představují poněkud odlišný problém.

První jednoznačně datovatelné mohylníky máme zachovány ze staršího eneolitu. V kultuře nálevkovitých pohárů je tento způsob pohřbívání využíván ve středním Německu (*Fischer 1956*, 48-67, Taf. 3; 4; *Preuss 1966*) a v Polsku, a to hlavně na Kujavách, kde se objevují dlouhé mohyly pravoúhlého tvaru, jejichž šířka se pohybuje mezi 6 až 15 m, délka od 40 do 150 m a původní výška činila až 3 m. Jen výjimečně se vyskytnou menší (*Wislański 1979*, 255-257, ryc. 148-151; *Jażdżewski 1981*, 208). V poslední době bylo nově zveřejněno další mohylové pohřebiště z Henrykova v Polsku (*Wojciechowski – Colewa – Limisiewicz 2002*).

Na Moravě se s mohylovou úpravou hrobů setkáváme poprvé již v balberské fázi kultury nálevkovitých pohárů ve Slatinkách (*Šmíd 1983*, 22; *1990*; *2003*). V Čechách se mohyly objevily zatím jen velmi vzácně. Ze staršího stupně jsou v literatuře uváděny stručné zmínky o mohyle z Dolínku (*Píř 1899*, 191; *Pleiner 1978*, 243) a ze salmündského stupně je zmíněna mohyla z Velké Vsi (*Jánská 1957*, 153). Jen rámcově je kultuře s nálevkovitými poháry přiřazena nedávno prozkoumaná mohyla s pohřbem muže v kamenné skřínce z Nymburka (*Motyková 1998*). Poněkud častější, ale stále pouze regionální záležitosti jsou podlouhlé mohyly ohrozimského typu na Prostějovsku a Olomoucku ze závěru vývoje kultury nálevkovitých pohárů a počátku kultury s kanelovanou keramikou (*Gottwald 1926*; *Medunová-Benešová 1967*; *Šmíd 1990*, 76-77). Mimo tento region se skupina mohyl objevila i v Jezerech na Slavkovsku (*Medunová 1960*, 22-25, tab. III). V poslední době v souvislosti s výzkumem skupiny nevelkých mohyl v Božicích na Znojmsku upozornil J. Kovárník (*2002*) na možnost přisouzení mohyly 1 z tohoto pohřebiště mladší fázi stupně II kultury s moravskou malovanou keramikou z časného eneolitu. Šlo by o nejstarší mohylový objekt na našem území, ale datování není zcela jisté. Na podloží mohyly 1 o průměru 15,2 m a výšce 80 cm se našla vrstva se střepy nádob pozdní MMK a pěti škrabadly. Mezi tím byly uloženy spálené kůstky z malého dítěte. Podle J. Kovárníka (*2002*, 145) by mohlo jít o pohřeb z časného eneolitu. Na přesnější datování si budeme muset počkat až po komplexním vyhodnocení získaných nálezů a případném provedení odkryvu dalších objektů tohoto mohylníku.

Nejmladší mohyly ohrozimského typu jsou již spojovány s nejstarší kulturou s kanelovanou keramikou (*Böhm 1929*; *Medunová-Benešová 1967*, 374-376; *Šmíd 1990*, 76-77). Pohřbívání pod mohylami se však občas objevilo i v jiných oblastech kultury s kanelovanou keramikou. Několik hrobů mohylového charakteru bylo zveřejněno z Gemeru a Včelinců v údolí řeky Slaná na Slovensku (*Kovács, Š. B. 1987*). Rovněž kamenné obložení boľarázských pohřbů z pohřebiště v Pilismarót v Maďarsku považuje I. Torma (*1973*, 507) za svědectví o původní mohylové úpravě hrobů.

Jen velmi skromné jsou naše znalosti pohřebního ritu v mladším eneolitu. O to důležitější je situace zjištěná na Hradisku u Svitávky. Na úpatí svahu se objevila skrumáž větších kamenů o rozměrech 5 × 3 m a při obvodu byly nalezeny zlomky ze čtyř nádob, rohovcová čepel a kosti. A. Štof (1992, 163) tento objekt interpretoval jako základ mohyly a stejné vysvětlení nevyloučila ani i A. Medunová-Benešová (1986, 657).

Znovu se tato výrazná forma pohřbívání uplatnila na našem území až v pozdním eneolitu. Několik desítek mohyl patřilo regionální skupině kultury se šňůrovou keramikou na severovýchodní Moravě. Dosud je známe z Dřevohostice, Kostelce u Holešova, Lipníka, Němetic, Pavlovic, Prusinovic, Radotína, Staré Vsi a Týna nad Bečvou. Velikost mohyl se různí, přičemž jejich průměr se pohybuje od 7,5 m do 22 m a výška od 50 do 250 cm (Červinka 1909; Šebela 1981, 185; Šebela 1999, Pl. 16; 17; 28-31; 75; 84; 91; 174-176). Výskyt na zbývajícím území Moravy indikuje pravděpodobná mohyla v Dobrochově o průměru 12-15 m a výšce 2,5 m (Ondráček 1961b, 49). Jednu mohylu se podařilo rozpoznat pod násypem hrobky ze stěhování národů na Žuráni u Podolí (Poulik 1995, 46-47, Abb. 14; 22; 23). V Letonicích-Dražovicích prozkoumal v roce 1931 M. Chleborád šest mohyl. Čtyři z nich patřily šňůrové kultuře, jejich průměr se pohyboval od 16 do 18,5 m a výška od 80 cm do jednoho metru (Chleborád 1934, 19-26, obr. 8-11). Existenci původní mohyly dokládá rovněž kruhový žlábek o průměru 9,5 m, šířce 50-60 cm a hloubce 5-15 cm, který lemoval pravděpodobný hliněný násep nad kostrovým pohřbem I v Holubicích VII (Čížmář 1985, 403, 408-409, obr. 2:1; 4). Podobné žlábkové byly objeveny i v Čachovicích v Čechách (Smrč 1983, 10), ale známe je i z Malopolska (Tunia 1979, 48, 59, ryc. 2, 11), středního Německa (Matthias 1968, 60, Abb. 4a) nebo Bavorska (Hoppe – Weiss 1983, 37, Abb. 16). V Polsku se však zcela běžně objevují, zvláště ve starším období, pohřby pod zachovanými mohylami (Machnik 1979, 339-341, 349-353, 364; 1987). Ve středním Německu a zvláště v Posáli je mohyla typickou formou pohřbu (Fischer 1956, 111-113, Taf. 8), zatímco v Horní Lužici se objevil hrob obklopený kruhovým žlábkem se stopami kůlů v Niederkaina, ale skutečné mohyly jsou zde spíše výjimkou (Coblentz 1952).

Mohyly kultury zvoncovitých pohárů se vyskytují, obdobně jako mohyly kultury se šňůrovou keramikou, rovněž na severovýchodní Moravě. K nejznámějším mohylníkům patří Dřevohostice, Kelč, Kostelec u Holešova, Prusinovice nebo Turovice (Červinka 1909). V některých případech se na mohylnicích objevují mohyly kultury zvoncovitých pohárů společně s mohylami kultury se šňůrovou keramikou, jako tomu bylo v Dřevohosticích, Kostelci u Holešova nebo Prusinovicích. Svým tvarem, velikostí nebo konstrukcí se mohyly zvoncovitých pohárů nijak neodlišují od mohyl šňůrového lidu.

Za doklad mohylového pohřbívání jsou většinou autorů považovány i hroby kultury zvoncovitých pohárů obklopené kruhovými žlábkami. První z nich, ohraničený žlábkem o celkovém průměru 5,5 m, širokým 40-58 cm a hlubokým 65-85 cm, objevil B. Novotný (1958) v roce 1951 ve Smolíně. O něco později R. M. Pernička (1961) prozkoumal v Prosiměřicích hrob lemovaný dokonce dvojitým žlábkem. Vnitřní, který obklopoval centrální kostrový hrob, měl průměr 510-570 cm, šířku 45-65 cm a hloubku 30-35 cm, zatímco vnější a zřejmě dodatečný žlábek ohraničující žárový hrob, měl průměr 850 cm, šířku 75-110 cm a hloubku 50-75 cm (Pernička 1961). V následujících letech hrobů s kruhovými žlábkami postupně přibývalo, a tak upozorníme jen na několik nejvýznamnějších objektů zachycených v Lechovicích (Medunová – Ondráček 1969), Bulharech (Měřínský – Stuchlík 1980, 373-376), Maršovicích (Langoval – Rakovský 1981), dva hroby v Dolních Věstonicích (Měřínský – Stuchlík 1980, 373-376, obr. 5) a tři hroby v Tvořihrázi (Bálek – Dvořák – Kovárník – Matějčková 1999). Hroby s kruhovými žlábkami, případně i zachované mohyly jsou mimo naše území známy ze širší oblasti kultury se zvoncovitými poháry. Na celou řadu případů z kultury zvoncovitých pohárů i šňůrové kultury v Německu a Holandsku upozornil při publikaci pohřbu ze Smolína B. Novotný (1958, 304-305; tam i další literatura). V pozdějších letech byla zveřejněna další mohylová pohřebiště (Lanting – Waals 1974; Buurman – Modderman 1975, 1-9) a ve velkém počtu je známe i mimo naši zájmovou oblast, např. z britských ostrovů (Clarke 1970, 76, 84).

Příslušníci kultury Chloupice-Veselé na Moravě, Slovensku i v Polsku ukládali své zemřelé zásadně na plochých pohřebištích. Pouze na Ukrajině se sporadicky objevily i hroby v mohylách (Sviešnikov 1974, 89; Machnik 1977, 37). Pravidelně pod mohylami pohřbívali své zesnulé nositelé kultury východoslovenských mohyl (Budinský-Kříčka 1967, 317-318, 352-353; Novotná 1987).

Mohylový způsob pohřbívání máme ve střední Evropě doložen i ze starší doby bronzové. Na území epišňůrového kulturního okruhu jeho existenci naznačují pouze hroby s kruhovými žlábkami, které reprezentuje hrob č. 62 z Branče (Vladár 1973a, 27, obr. 12; 13, tab. VIII:2), případně hroby 9 a 10 z Jelšovců (Benkovský-Pivovarová 1987, 167-168). Žlábek o průměru 5 m obklopoval i hrob 300 na pohřebišti typu Unterwölbling ve Franzhausenu I (Neugebauer – Gattlinger 1982, 64; 1983, celkový plán). V prostředí mierzanowické kultury v Polsku se objevilo několik pohřbů sekundárně překrytých mladší trzcinieckou mohylou (Machnik 1977, 62). Nepochybně s mierzanowickou kulturou můžeme spojit pouze tumuly v Stodołach (Miśkiewicz 1958; Machnik 1977, 62) a v Jawczycach (Zoll-Adamikowa – Niżnik 1963; Machnik 1978, 56).

Několik mohyl je známo i z oblasti západně od Nežiderského jezera, přičemž v Soproni (Patay 1939, Taf. X:5) a Großhöfleinu (Tömördy 1939) jsou dávány do spojitosti s tzv. „Litzenkeramik“ (Benkovský-Pivovarová 1987, 170), zatímco v mohylách v Jois byly uloženy pohřby wieselburské kultury (Foltiny 1974; Hicke 1987).

Z prostředí únětické kultury na Moravě upozornili K. Tihelka (1953, 236) a o něco později M. Chleborád (1963, 4-6) na pohřby pod mohylami na dvou nalezištích, a to v Letonicích a Suchohrdlicích. Datování těchto mohyl do starší

doby bronzové převzali od K. Tihelky a M. Chleboráda další badatelé (např. *Sarnowska 1969*, 27; *Podborský – Vildomec 1972*, 86; *Primas 1977*, 32, 119; *Benkovsky-Pivovarová 1987*, 167, Abb. 23). Nálezová situace však v obou případech tuto situaci spíše popírala, a proto se na tyto lokality podíváme poněkud podrobněji.

V Letonicích v poloze Hájek objevil M. Chleborád v roce 1931 kromě již dříve zmíněných mohyl se šňůrovou keramikou pod mohylami i hroby únětické kultury. V mohyle I se v mohylovém násypu o průměru 15,5 m a výšce 80 cm našlo šest nádob mohylové kultury a fragmenty dalších dvou. Pod mohylou se vyrýsovala hrobová jáma, která měla rozměry 170 × 160 cm a hloubku 280 cm. Na dně ležela kostra ve skrčené poloze na pravém boku s malou únětickou nádobou u nohou (*Chleborád 1934*, 20; 1963, 4; *Stuchlík 1990a*, 128-129, obr. 1:4; 2). V mohyle II o průměru 13,6 m a výšce 80 cm se nenašly v násypu žádné nálezy. Do podložní vrstvy byla zapuštěna 170 cm hluboká čtvercová jáma o rozměrech 200 × 200 cm. Na dně v kamenném obložení ležela kostra malého dítěte a u něho tři nádoby únětické kultury, kostěné šídlo a zlomky bronzů (*Chleborád 1934*, 20; 1963, 5; *Stuchlík 1990a*, 129-130, obr. 1:5-6). U obou hrobů předpokládali K. Tihelka (1953, 236) i M. Chleborád (1963, 4-6) překrytí mohylou ještě ve starší době bronzové.

O rok dříve prozkoumal F. Vildomec v poloze Purkrábka v Suchohrdlích silně porušenou mohylu 4, která při výšce 60 cm měla průměr 12 až 12,7 m a vnitřní kamenný věnec o průměru 8 až 8,8 m (*Vildomec 1931*, 8). Patrně pod mohylou se objevila kostra ve skrčené poloze s pohárkem a bronzovou jehlicí, na jiném místě další kost s jehlicí a kromě toho i fragmenty mohylové keramiky (*Tihelka 1953*, 236, 307; *Chleborád 1963*, 5-6; *Stuchlík 1990a*, 133-134, obr. 1:1-3; 5:2-4).

Zařazení mohyl z Letonic do starší doby bronzové je velmi nepravděpodobné. Sám M. Chleborád (1934, 20) původně o této interpretaci neuvažoval a poukázal na tuto možnost až o tři desítky let později po zveřejnění Tihelkovy (1953) práce o únětických pohřebištích. Hloubka obou hrobů činila 170 a 280 cm a včetně hliněného násypu dokonce 250, respektive 360 cm. V obou případech značně přesahuje obvyklý průměr (*Stuchlík 1987c*, 32), což samo o sobě do jisté míry zpochybňuje současnost hrobů s mohylami. Keramika středodunajské mohylové kultury z mohyly I dostatečně jasně naznačuje, že k navržení mohyly došlo později. Neodporuje tomu ani skutečnost, že z mohyly II získal M. Chleborád pouze únětické nálezy ze zahluobeného hrobu. Výzkum se uskutečnil během jednoho dne (*Chleborád 1963*, 5) a není tedy pravděpodobné, že by se prozkoumal celý tumulus, takže případné hroby ze střední doby bronzové nemusely být objeveny. Nelze přehlédnout ani velký chronologický rozdíl mezi nálezy ze starší a střední doby bronzové, který rovněž vylučuje jakoukoliv záměrnou souvislost mezi zahluobenými hroby a navrženými mohylami. Únětickou keramiku lze navíc zařadit do klasického nebo předklasického období, zatímco mohylovou keramiku až do mladšího období středodunajské mohylové kultury (*Stuchlík 1990a*, 139). Obdobná situace je rovněž v Suchohrdlích, kde I. L. Červinka získal z 15 mohyl výlučně materiál ze střední doby bronzové (*Skutil 1930-31*, 38). F. Vildomec v dalších čtyřech zkoumaných mohylách měl rovněž nálezy ze střední doby bronzové a pouze v porušené mohyle 4 objevil navíc únětický hrob (*Vildomec 1931*, 8). Na základě jehlic s roztepanou hlavíci svinutou v podélnou trubičku je tento hrob datován do mladšího období únětické kultury, zatímco samotné mohyly pocházejí z mladšího období středodunajské mohylové kultury (*Stuchlík 1990a*, 139). Podle F. Vildomce (1931, 8) narušení obvodového kamenného věnce dovolilo předpokládat, že k porušení únětického hrobu došlo při budování mohyly, která sama byla ještě v pravěku devastována.

Přirozeně nelze vyloučit, že i na Moravě ve starší době bronzové únětický lid mohl nad hroby svých zesnulých někdy navršovat mohyly. Hrob č. 29 z Mušova se svými rozměry i úpravou výrazně odlišoval od ostatních hrobů a navíc ležel poněkud stranou od zbývajících částí nekropole. Nabízí se vysvětlení, že hrob původně překrýval hliněný tumulus (*Stuchlík 1987c*, 30), který byl při zemědělském obdělávání půdy zničen. Možnost existence mohyl v únětickém prostředí podporuje i jejich výstavba v okolních zemích. Soupis mohyl ze starší doby bronzové ve střední Evropě zpracovala M. Primasová (1977), která však do něho zařadila i dvě výše zmíněné lokality Letonice a Suchohrdly (*Primas 1977*, 32, 119). V oblasti moravsko-dolnorakouské větve únětické kultury máme zatím na jediné lokalitě dochované mohyly. V Eggenburgu byly prozkoumány tři mohyly, přičemž ve dvou menších o průměru 3,5 a 6 m se našel pouze střepový materiál a nezjistily se žádné stopy po pohřbech. Ve větší mohyle, která měla průměr 10 m a výšku 125 cm, bylo nalezeno pět pohřbů s kostrami ve skrčené poloze na pravém boku orientovaných SZ-JV. Čtyři z nich obsahovaly po jedné nádobě, ve dvou byly přiloženy i drobné bronzové předměty (*Ladenbauer-Orel 1949*) a celý inventář lze zařadit do mladounětického období.

Ukládání zemřelých pod mohylami je běžným způsobem pohřbívání ve starší době bronzové v jižních Čechách. Jako první poukázal na existenci mohyl s únětickým inventářem u Těšínova ve čtyřicátých letech 20. století B. Dubský (1939-1946, 29-33; 1949, 72-77, 84-87). Znovu na mohylové pohřbívání upozornil při podrobném zpracování únětické kultury v jižních Čechách L. Hájek a ve své práci uvedl 24 obcí, v jejichž katastru se s větší nebo menší pravděpodobností zjistily mohylníky (*Hájek 1954*, 122-124). U řady z nich nejsou zachovány nálezové okolnosti a mnohdy se existence mohyl jen předpokládá. Tělesa mohyl tvoří obvykle hlína s kameny, jejich průměr se obvykle pohybuje mezi 5 až 10 m a výška dosahuje až 80 cm. Větší objekty jsou známy pouze z Těšínova, kde jedna mohyla měla rozměry 16 × 12 m a výšku 125 cm, zatímco druhá dokonce 26 × 16 m při výšce 220 cm. Podle něho zde únětické obyvatelstvo své zemřelé pohřbívalo převážně pod mohylami a navíc mnohdy jsou únětické mohyly na pohřebištích, která plynule pokračují až do střední doby bronzové, jako tomu bylo např. v Hluboké nad Vltavou nebo Hostech (*Hájek 1954*, 182).

Na jihočeskou skupinu mohylových hrobů únětické kultury ze starší doby bronzové podle všeho navazují hroby pod mohylami v jižním Německu a hlavně v Bavorsku. Nejsou sice tak časté, jako v jižních Čechách, ale o jejich existenci a datování do stupně B A₂ není pochyb (Primas 1977, 51-55; Torbrügge 1982, 65-69, Taf. 1; Karte 1).

Na zbývajícím území Čech jsou mnohem vzácnější a nejstarší z nich známe z okolí Prahy. V Odolené Vodě a v Panenských Břežanech bylo zaregistrováno a rovněž prozkoumáno několik mohyl z protoúnětického období, tedy ze samotného závěru eneolitu. Zvláště zajímavá byla mohyla II z Panenských Břežan, která měla oválný tvar o rozměrech 23 × 18,5 m a výšku 1 m. Pod jejím násypem se nacházelo 10 hrobů, z nichž většina byla porušena (Stocký 1927, 11-13, obr. 5; 6; tab. II:7,8,12,14,15). V severozápadních Čechách v Selibicích na Žatecku byla objevena 4 m vysoká mohyla s několika pohřby, z nichž některé patřily mladé únětické kultuře a některé byly snad šňůrové (Pleinerová 1966/67, 392-394). Další mohyla v Touženině na Lounsku měla obsahovat hrob kultury se šňůrovou kulturou a snad i únětický pohřeb, ale náleзовé okolnosti jsou značně nejisté (Pleinerová 1966/67, 382). Jiná zpráva se týká mohyly v Želči na Podbořansku, v jejímž násypu se našly únětické střepy (Pleinerová 1966/67, 414).

Důležitá je situace v Mladé Boleslavi – Čejeticích ve středních Čechách. Mohyly zde byly zjištěny ve třech polohách, přičemž v trati Choboty se našlo 49 mohyl, v trati Choboty II jedna mohyla a další skupinu v Chobotech III tvořilo 24 objektů (Plesl 1959, 34; 1963b, 415). V lokalitě Choboty I, tradičně spojované se středodunajskou mohylovou kulturou a lužickou kulturou, prozkoumal E. Plesl (Plesl 1959; 1963a) mohylu 7 o rozměrech 8 × 5 m, vysokou až 52 cm. Mohyla měla kamennou konstrukci a překrývala čtyři únětické kostrové hroby datované do klasické fáze. Rovněž výzkum mohyly 7 v Chobotech III o rozměrech 7 × 4,5 m a výšce 30 cm znamenal překvapení, protože i zde kamenný plášť překrýval pouze hrob únětické kultury (Plesl 1963a; 1963b).

Všeobecně známé jsou velké a bohaté mohyly z Polska, které bývají občas označovány jako knížecí mohyly. V Polsku je nejznámější mohylník v Łekach Małych ve Velkopolsku, který se dnes skládá z osmi mohyl, ale v minulosti jich existovalo dokonce 14. Některé z nich dosahují mimořádných rozměrů. Mohyla I měla průměr 24 m a výšku 4,6 m, mohyla III měla průměr 39 m při výšce 3,90 m. Systematický výzkum se uskutečnil v mohylách I, II, III a IV. Pod mohylami se většinou objevily ještě velké hrobové komory s kostrami ve skrčené poloze a s bohatou výbavou tvořenou keramikou, bronzovými zbraněmi a bronzovými nebo i zlatými šperky (Kowiańska-Piaszykowa – Kurnatowski 1954; Kowiańska-Piaszykowa 1957; 1968; 1970; Knapowska-Mikołajczykowa 1957, 55-62; Sarnowska 1969, 181-191; Machnik 1977, 130-132). Mohylník v Łekach Małych leží však již na periferii únětické kultury. Druhé mohylové pohřebiště se nachází v Szczepankowicích ve Slezsku. Zachována zůstala pouze jedna velká mohyla o průměru přibližně 25 m a výšce asi 5 m, ale ve vzdálenosti asi 100 m je zbytek objektu, který rovněž připomíná mohylu (Sarnowska 1969, 289-315; Machnik 1977, 127-130). W. Sarnowská únětické kultuře přisoudila ještě několik dalších mohyl. Některé z nich (Sarnowska 1969, 34, ryc. 2) se však rozkládají v severozápadním Polsku, tedy v oblasti osídlené kulturou iwieńskou a grobsko-śmiardowskou, takže s únětickou kulturou nemají nic společného. Další z nich leží v povodí střední Odry (Sarnowska 1969, ryc. 2), tedy v oblasti tradičně spojované s únětickou kulturou. Náleзовé okolnosti však nejsou vždy jednoznačné a v jiných případech nejsou získané nálezy pro datování příliš vhodné. Za nepochybně únětickou můžeme z nich považovat patrně již jen mohylu v Gole Gorowske (Sarnowska 1969, 258, ryc. 99:e).

Druhá oblast s výskytem velkých a bohatých mohyl se nachází ve středním Německu. Vcelku výjimečně se zde objeví menší mohyly. Na nalezišti Bad Kösen byla prozkoumána mohyla s pohřbem v kamenné skřínce a výbavu tvořila pouze bronzová dýka, která patří do přechodného období ke střední době bronzové (Schaal 1926). Další hrob pod mohylou z Twieflingenu leží již v severním Německu (Fischer 1956, 171) mimo naši zájmovou sféru. Mnohem zajímavější a známější jsou velké a bohaté mohyly ze středního Německa, které se často označují rovněž jako knížecí. Dvě menší mohyly v Helmsdorfu založili nositelé kultury se šňůrovou kulturou. V únětickém období byly zvětšeny a překryty kamennou konstrukcí, takže jejich průměr dosáhl 34 m a výška 6,5 m. U pohřbu ve velké hrobové komoře se našly zlaté jehlice, závěsky, náramek a spirálka a kromě toho ještě bronzová dýka, sekera, dláto a kamenný sekeromlat (Größler 1907). Mohylu v Leubingenu o průměru 34 m a výšce 7 m obklopoval široký žlábek a uvnitř byla pravoúhlá hrobová komora s dřevěnou konstrukcí se sedlovou střechou. Výbavu zemřelého jedince tvořily zlaté náramky, závěsky, náramek a spirálka, dále tři bronzové dýky, tři dláta, dvě sekery, hrotitá sekera, kamenný sekeromlat (Höfer 1906).

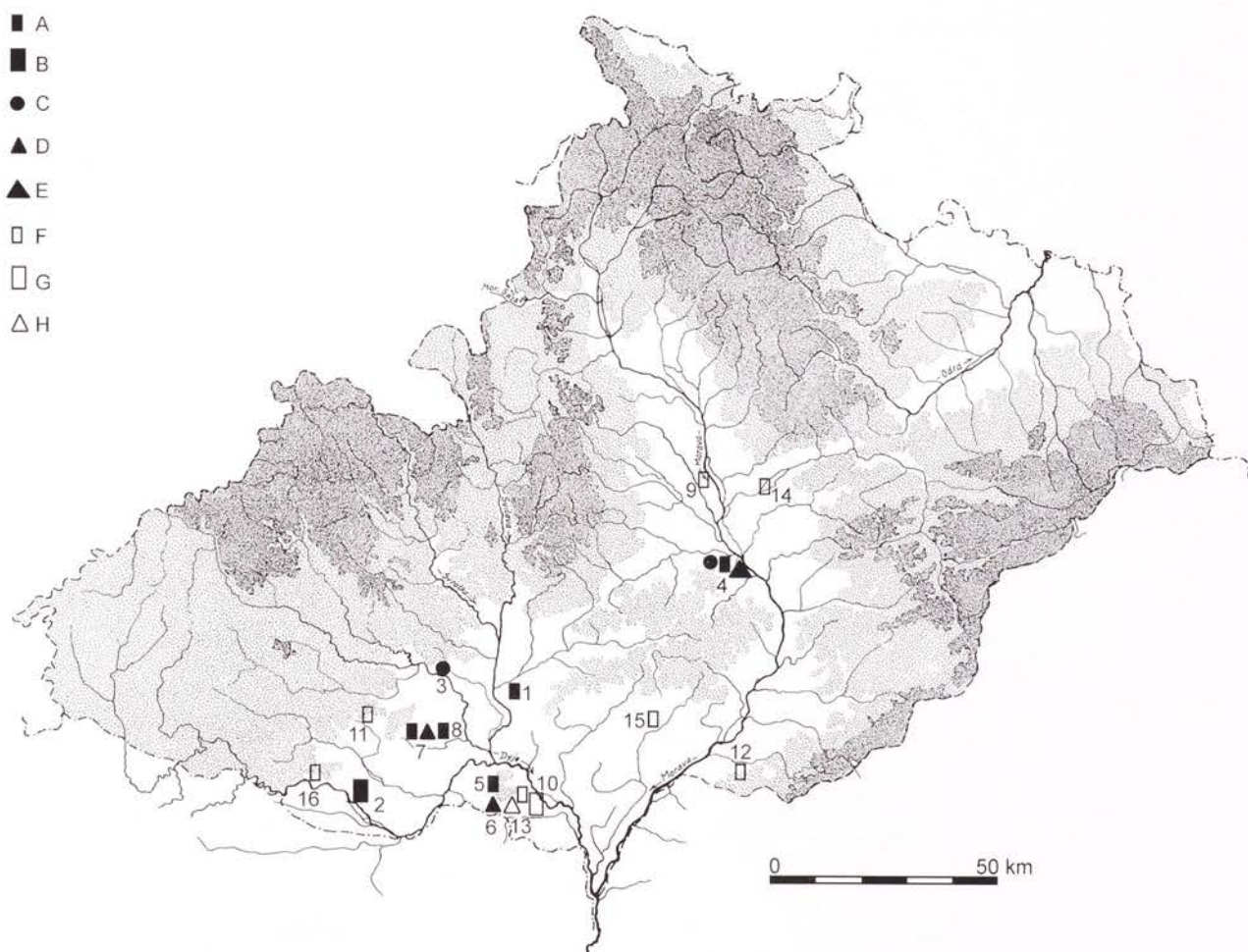
Od střední doby bronzové se pohřbívání pod mohylami stává zcela běžným a my se tímto zvykem budeme zabývat pouze v rámci hodnocení mohyl z Borotic.

VII. B. Pohřební rítus věteřovské skupiny

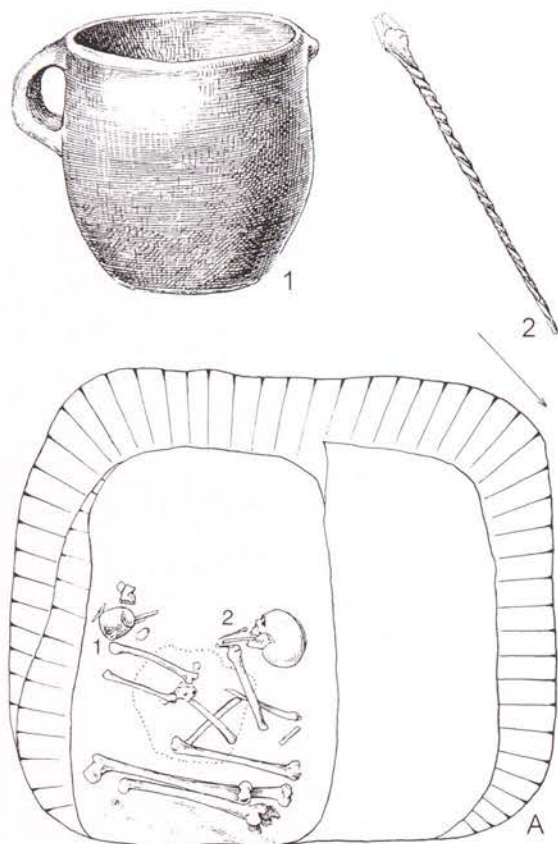
Pohřební rítus věteřovské skupiny představoval donedávna velký otazník. V minulosti se předpokládalo, že v závěru starší doby bronzové neexistovala pohřebiště a zemřelí byli pohřbíváni v jámách na sídlištích. Ještě při zpracování vývoje pravěkého osídlení Slovenska napsal v roce 1933 J. Eisner, že „v maďarovské oblasti jsou hroby se skrčenými kostrami přímo na sídlištích“ (Eisner 1933, 57), a jako konkrétní příklady uváděl mimo jiné „hroby“ z Malého Váradu (dnes Nitranský Hrádek – Eisner 1933, 57, tab. XXIV; XXX; XXXI) nebo Veselého (Eisner 1933, 58). Podobný názor se objevil rovněž po druhé světové válce v knize Slovensko v pravěku (Budinský-Krička 1947, 71). Na Moravě tato představa přežívala ještě poněkud déle. K. Tihelka ve studii o věteřovském typu uváděl: „Pohře-

bíště, v únětické kultuře obvyklý jev, u věteřovských osad neznáme. Hroby z tohoto období jsou výjimkou a zpravidla o nich nevíme nic bližšího“ (Tihelka 1960, 109). Rituální hroby znal pouze ze čtyř lokalit, a to z Hradiska u Kroměříže, Dřínovce u Koberic, Mikulova, Znojma a případně ještě dětské pohřby v nádobách z Cezav u Blučiny, Mikulova a Olbramovic (Tihelka 1960, 109-111). Všechny ostatní jím zařazené nálezy lidských pozůstatků pocházely ze sídlišť, např. z Bánova, Cezav u Blučiny, Hodonic, Charvát, Hradiska u Kroměříže, Pohořelic, Šlapanic a Věteřova (Tihelka 1960, 110-111).

V Dolním Rakousku je situace poněkud odlišná. Dunaj tvořil výraznou hranici, od níž na sever se rozkládal sídelní areál únětické kultury, zatímco území jižně od Dunaje patřilo lidu skupiny Unterwölbling. V závěru starší doby bronzové tato hranice pořád existovala a na území severně od Dunaje sídlil lid věteřovské skupiny, na opačném břehu příbuzný böheimkirchenský typ. Na věteřovském území severně od Dunaje se dosud nepodařilo zachytit žádné pohřebiště a známe odtud jen několik ojedinělých hrobů. V literatuře se zatím objevily pouze hroby s křtěnovskými sekeromlaty z Albendorfu (Pittioni 1965) a Unternalbu (Franz 1927). Při studiu pohřebního ritu böheimkirchenského typu jsme na tom podstatně lépe. Několik hrobů bylo odkryto v Herzogenburgu (Neugebauer 1981a, 27-29, Taf. 6-8), Stanzendorfu (Willvonseder 1937b; Benkovsky-Pivovarová 1988) a Tullnu (Schubert 1973, 54, Taf. 23:6). Na obou největších starobronzových pohřebištích typu Unterwölbling ve Franzhausenu se vyskytly i böheimkirchenské hroby. Na nekropoli Franzhausen I se tyto hroby soustředily na jižním okraji lokality (Neugebauer Ch. und J.-W. 1997, 24). Mnohem větší počet böheimkirchenských hrobů se objevil ve Franzhausenu II (Neugebauer 1994, 96, Abb. 46-47). Nejvíce poznatků přinesl výzkum pohřebiště F v Gemeinlebarnu s 257 kostrovými hroby a jedním žárovým pohřbem (Neugebauer 1976; 1991; Neugebauer – Gatringer 1976). Všechny hroby byly vyloupené, a to pravděpodobně ještě v závěru věteřovského období (Neugebauer – Gatringer 1976, 456). Pouze v hrobě 7 byla i přes zjištěný druhotný zásah nalezena poměrně bohatá výbava, která obsahovala kromě jiného např. bohatě zdobený bronzový sekeromlat a amforovitou nádobu (Neugebauer – Gatringer 1976, 449-454, Abb. 7).

Obr. 127. Věteřovské hroby na Moravě. A – kostrový hrob, B – kostrové pohřebiště, C – žárový pohřeb, D – pohřeb v nádobě, E – pohřby v nádobách, F – nejistý hrob, G – nejisté pohřebiště, H – nejistý pohřeb v nádobě. Čísła odpovídají katalogu na straně 137-144.

Obr. 128. Blučina-Cezavy. Hrob věteřovské skupiny 12/60 (podle Tihelky 1961).

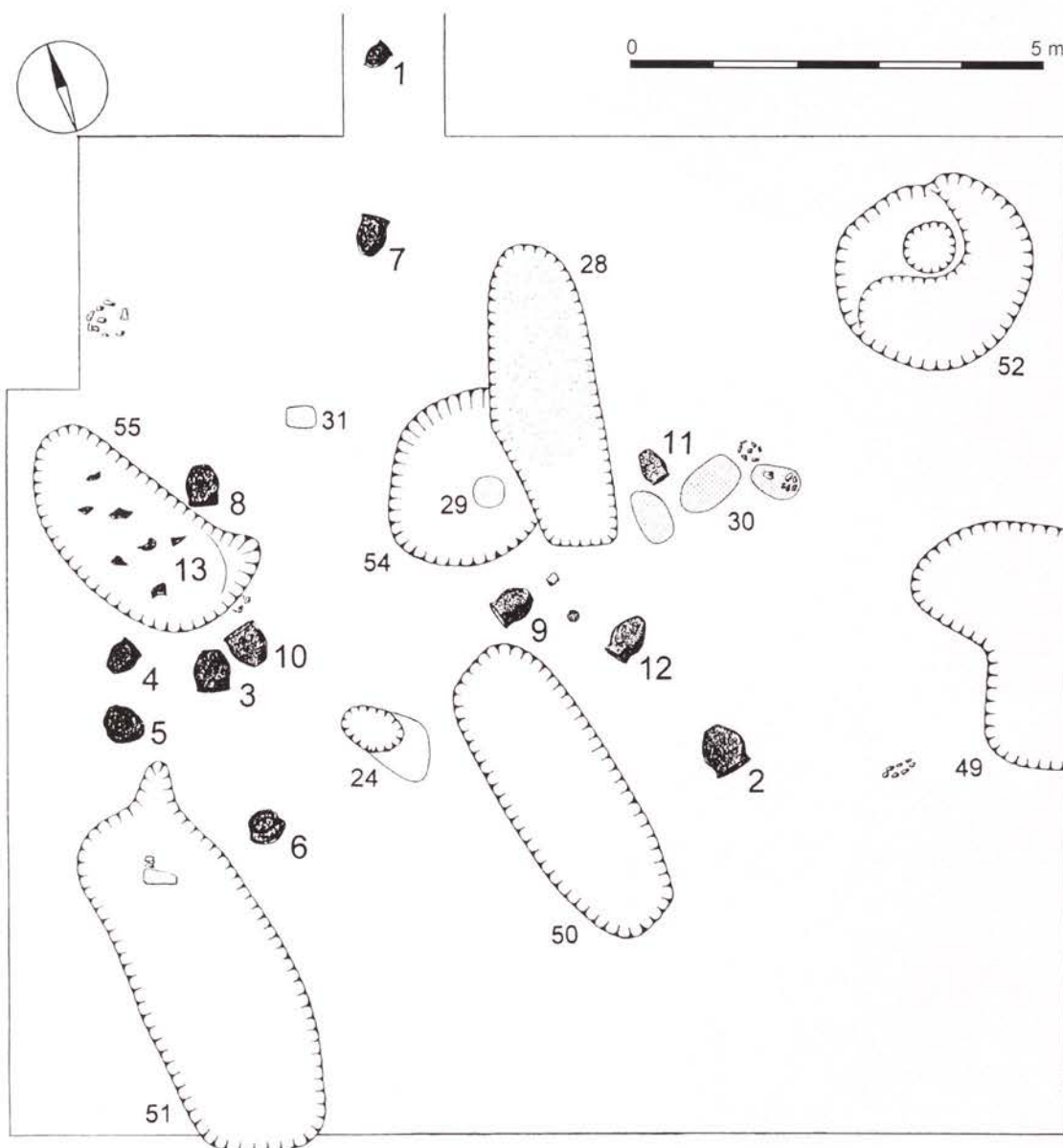
1950) a Olbramovic (obr. 137:2-3; Pernička – Podborský 1959). Obdobného charakteru by mohla být skupina 13 hrncovitých nádob překrytých mísami z Hradiska u Kroměříže (obr. 130; 131). Lidské kosti se sice nedochovaly, ale rozbor výplně nádob s vysokým obsahem fosforu ukazuje na přítomnost zbytků živočišných tkání (Spurný 1961, 191). Zcela neobvyklou skupinu představují žárové pohřby ze tří nálezů (Stuchlíková 1990, 153). Jediným spolehlivým dokladem je hrob I/1955 z Hradiska u Kroměříže, kde k uložení nedokonale spáleného těla mladého jedince (muže?) posloužila dvouúchá amfora překrytá torzem z podobného tvaru (obr. 132; Spurný 1957, 20-21, obr. 10; 11; Tihelka 1960, obr. 29:8). Odlišnou podobu měl ne zcela jednoznačný žárový hrob z obj. 16 v Bezměrově, který V. Spurný (1972, 234) interpretoval jako kultovní místo. Jáma obsahovala osm nádob, z nichž některé stály dnem vzhůru, některé byly deformované žárem a ve džbánu na nožkách se měl najít kostní popel (Spurný 1972a, 187, obr. 10; 20). Dnes již nekontrolovatelný je nález z Dolních Kounic. Podle K. Tihelky (obr. 129; Tihelka 1957a, 30; 1960, 12) stála v popelovité vrstvě bezúchá amfora vyplněná pouze hlínou a přikrytá spodní částí velkého hrnce.

Obr. 129. Dolní Kounice. Keramika z věteřovského žárového hrobu (podle Tihelky 1960).

Na Slovensku prozkoumal první maďarovské pohřebiště v letech 1954-1955 B. Chropovský (1958) a odkryl na něm celkem 78 hrobů, z nichž 56 bylo kostrových a 22 žárových. V následujících letech postupně přicházeli slovenští badatelé na další pohřebiště, která jsou řazena do přechodného úněticko-maďarovského horizontu. Patří sem hroby z Abrahámu (Točík 1979, 40-41), Borovců (Točík 1979, 15, 53), Branče (Vladár 1973), Gajar (Točík 1979, 43), Jelšovců (Bátora 2000, 471-495) nebo Sládkovičova (Točík 1979, 45, Taf. LXXI:1-4,12,15,18,23,267; LXXIII:12-14,23,26; LXXIV). Na pohřebištích převládá kostrový způsob pohřbívání se zemřelými uloženými v opačné poloze podle pohlaví. Od klasické fáze se objevují žárové pohřby, kterých je nejvíce v Majcichově, pokládá A. Točík za výsledek silných vlivů z oblasti Potíší. V maďarovském prostředí se rovněž velmi často setkáváme s vylupováním hrobů (Točík 1979, 15-16, 51-52).

Podrobněji se problematikou pohřebního ritu věteřovské skupiny zabývala J. Stuchlíková (Stuchlíková 1990; Stloukal – Stuchlíková 1992). Po vyloučení případů s nejasným chronologickým zařazením či s nejistou nálezovou situací považovala za nepochybné hroby z Hradiska u Kroměříže (obr. 133; Spurný 1957, 22), Klentnice (obr. 134:2-3; Říhovský NZ č.j. 1618/60 v archivu AÚ AV ČR Brno), Olbramovic (obr. 137; Pernička – Podborský 1959) a z Borotic (Stuchlíková 1990, 147). Druhou skupinu hrobů (Stuchlíková 1990, 153) představovaly dětské pohřby v nádobách z Mikulova (obr. 136; Jüttner

Obr. 130. Hradisko u Kroměříže. Skupina věteřovských zásobnic (podle Spurný 1961).

Na sídlištích uváděla J. Stuchlíková antropologický materiál ze 30 věteřovských nalezišť, což představuje 20,4 % všech známých věteřovských osad. Lidské pozůstatky na sídlištích rozdělila do čtyř skupin, a to na nálezy jednotlivých kostí, části koster v sídlištních objektech, celé kostry, mezi nimiž rozlišovala případy se skrčenou kostrou nebo s jen pohozenou kostrou, a konečně hromadné pohřby uložené v sídlištních objektech (Stuchlíková 1990). Od zveřejnění uvedené práce se ovšem počty pohřbů na sídlištích značně zvýšily, ale poměrné zastoupení se moc nezměnilo.

SOUPIS HROBŮ VĚTEŘOVSKÉ SKUPINY NA MORAVĚ

V následujícím textu se poněkud podrobněji podíváme na spolehlivé i pravděpodobné věteřovské hroby na Moravě (obr. 127).

1. Blučina-Cezavy

Na Cezavách u Blučiny, známém opevněném výšinném sídlišti z doby bronzové, objevil v roce 1960 K. Tihelka (1961) v okruhu věteřovské osady jeden objekt, který lze považovat za skutečný hrob.

Objekt 12/60

V hloubce 70 cm pod povrchem byla odkryta obdélníková jáma o rozměrech 160 × 80 a hloubce 85 cm, orientovaná JZ-SV. Na dně spočívaly zbytky rozházené kostry (obr. 128:A). Před lebkou zemřelého ležela jehlice s hlavicí svinutou v trubičku a s tordovanou jehlou (obr. 128:2). Při jihovýchodní stěně hrobové jámy zůstal menší hrnek s mírně prohnutým hrdlem překlenutým ouškem a s výčnělkem na protilehlém okraji (obr. 128:1).

Obr. 131. Hradisko u Kroměříže. Výběr keramiky z hrobů s pohřby v zásobnicích (podle Spurný 1961).

2. Borotice-Nade dvorem

Viz katalog pohřebišť.

3. Dolní Kounice-U sv. Antoníčka

Na výšinném sídlišti v poloze U sv. Antoníčka v třicátých a znovu v padesátých letech 20. století byly zjištěny doklady věteřovského osídlení (Tihelka 1960, obr. 20:2,3,7-11; Tihelka 1962, 57-58, tab. XIII:16). Při rytí zahrady byla společně s další keramikou nalezena větší věteřovská amfora, přikrytá dolní částí větší nádoby (obr. 129). Podle objevitele amfora obsahovala pouze hlínu. Je však velmi pravděpodobné, že si nálezce nemusel všimnout pozůstatků kremace případně strávených kostí kremace malého dítěte. Protože 27,5 cm vysoká nádoba neobsahovala žádné jiné předměty, nemohlo jít o hromadný nález a její použití pro uložení pohřbu je jedinou logickou interpretací (Tihelka 1957a; 1960, 112; Stuchlíková 1990, 153).

4. Hradisko u Kroměříže

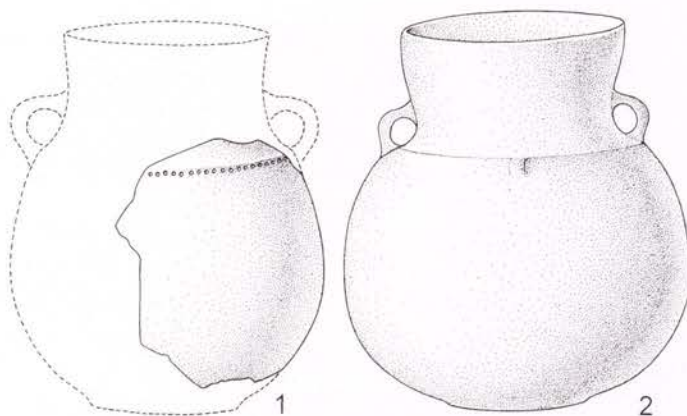
Během systematického výzkumu opevněného sídliště v Hradisku u Kroměříže se podařilo kromě běžných pohřbů v sídlištních objektech odhalit několik objektů, které lze považovat za rituální hroby.

Pohřby v zásobnících

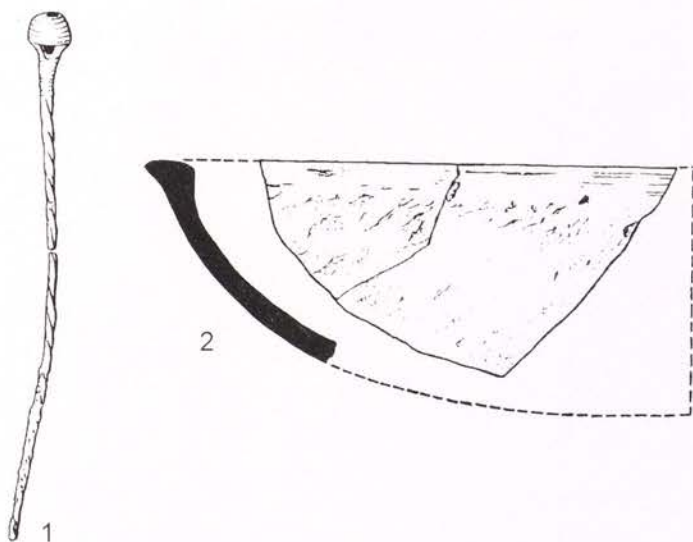
Na jižním předpolí opevnění, v místech lužického pohřebiště, byly zachyceny tři skupiny velkých zásobnic, jejichž uložení i celkové uspořádání nasvědčovalo, že jde o hroby (Spurný 1961, 186). Na základě rozboru keramiky i bronzových předmětů je V. Spurný datoval do poklasické fáze věteřovské skupiny (Spurný 1961, 186). Jednoznačné vyhodnocení situace na odhalované ploše (obr. 130) komplikovalo několik sídlištních objektů (49-52, 54, 55) a žárových nebo jámových lužických hrobů (24, 27-31). První skupina zásobnic 3, 4, 5, 8, 10, případně poněkud stranou jižním směrem zásobnice 6, byla v okolí mladší jámy 55, která porušila další zásobnici 13, jenž byla společně s mísou nalezena ve zlomcích ve výplni této jámy. Druhá skupina tvořená zásobnicemi 2, 9, 11 a 12 se rozprostírala poněkud na východ od první skupiny a snad k ní patřily rovněž střepy z další zásobnice (14) a mísy, které byly společně s bronzovým náramkem nalezeny u žárového lužického hrobu 30. Třetí skupinu tvořily zásobnice 1 a 7 umístěné severně od obou skupin.

Většina zásobnic ležela na boku, jediné zásobnice 6 stála a byla navíc mnohem výrazněji zapuštěna do podloží. Kostry v zásobnících se nedochovaly, ale rozbořením hlinité výplně obsahu nádob bylo prokázáno zvýšené a někdy až nápadně vysoké množství fosforu, což svědčí o původní přítomnosti živočišných tkání. Některé zásobnice měly hrdlo překryto mísou a pouze zásobnici 10 překrýval spodek jiné zásobnice.

Zásobnice mají přibližně vejčitý tvar, prohnuté hrdlo a ven vyhnutý okraj (obr. 131:5-8). Jejich výška se pohybuje mezi 39 až 45 cm s výjimkou 34 cm vysoké zásobnice 7. Na hrdle jsou vesměs zdobeny jednoduchými nebo dvojitými výčnělky. K osmi z nich patřily ještě další milodary. Tvořily je hlubší kónické mísy s rozšířeným okrajem o průměru 32 až 33 cm a jedním uchem (obr. 131:1,2), jen mísa od zásobnice 4 měla dvě protilehlá ucha (obr. 131:3). U nádoby 9 stál drobný nízký koflík s rozevřenými stěnami (obr. 131:4). Zásobnice 6 obsahovala drobný bronzový náramek z tyčinky čokovitého průřezu o průměru 4-4,5 cm. V zásobnici 10 ležely na dně zlomky z bronzového drátěného kroužku. Poslední bronzový náramek byl nalezen vedle střepů ze zásobnice (14) u žárového hrobu 30.

Obr. 132. Hradisko u Kroměříže. Nádoby ze žárového hrobu 1/1955 (podle Spurný 1957).

Obr. 133. Hradisko u Kroměříže. Jehlice a mísa z hrobu z kostrového hrobu 5/1955 (podle Spurný 1957).

Žárový hrob

Při výzkumu v roce 1955 byl v západní části hradiště asi 20 m od valu objeven žárový hrob I/1955. V malé kruhové jamce zapažené do sprašového podloží stála větší nádoba, která byla překryta částí výdutě podobné nádoby (Spurný 1957, 20, 21, obr. 10; 11). Nádoba obsahovala lidské spálené kosti, které podle určení J. Chochola patřily mladému jedinci, patrně muži, zemřelému ve věku 18 let. Způsob kremace nebyl dokonalý a některé kosti zůstaly nespálené. Jako popelnice posloužila 38,5 cm vysoká amfora s kulovitým tělem odsazeným hranou od mírně kónického hrdla s protilehlými uchy (obr. 132).

Kostrové hroby

V nevelké vzdálenosti od žárového hrobu se v kulturní vrstvě objevilo několik kostrových pohřbů. Za zcela jednoznačný rituální hrob můžeme považovat pohřeb 5/1955. Hrobová jáma o rozměrech 175 × 75 cm byla zapažena do sprašového podloží. Na dně ležela kostra ve skrčené poloze na pravém boku orientovaná JZ-SV. Kostra patřila podle určení J. Jelínka 20-30leté ženě, jež měla násilím vyvrácené ruce. Výbavu zemřelé tvořila jehlice s kulovitou hlavicí s šikmým otvorem a s tordovanou jehlou (obr. 133:1), část misky s rozšířeným okrajem (obr. 133:2) a dvě nádoby, z nichž se dochovala jen dna (Spurný 1957, 22, obr. 8; 9).

U dalších pohřbů z tohoto místa není jisté, zda jde o hroby nebo pohřby v sídlištních objektech. Pohřeb 2/1955 tvořila značně strávená kostra ve skrčené poloze na pravém boku orientovaná J-S. Podle posudku J. Jelínka šlo o dospělého jedince ve věku 20-40 let. Podle antropologického posudku byla lebka se stopami tlučení ještě před pohřbem oddělena od těla. Dvojpořeb 3-4/1955 obsahoval kostry mladé ženy ve věku 18-22 let a asi šestiletého dítěte. Kostry ležely ve směru Z-V v silně skrčené poloze s obličejí obrácenými k sobě. Lebka ženy byla zeleně zbarvená a poblíž se našla malá bronzová puklička se dvěma otvory a obvodovou linií vybíjených bodů a dále jednoduchá drátěná záušnice (Jelínek 1959, 98; Spurný 1957, 22). Další pohřeb byl odkryt v roce 1951 při výzkumu opevnění na jižní straně lokality. Pod úrovní valu byla zjištěna jáma, v níž byl pohřben mladý jedinec ve skrčené poloze a u jeho nohou stál koflík (Spurný 1954, 362, 368, obr. 7).

5. Klentnice

Při záchranném výzkumu velaticko-podolského pohřebiště v severní části obce byl v roce 1952 odkryt věteřovský kostrový hrob I (NZ J. Říhovského v archivu AÚ AV ČR Brno č.j. 1618/60). Hrobovou jámu oválného tvaru o rozměrech 160 × 115 cm vyplňovala tmavá humózní hlína s vápencovými kameny (obr. 134:2). Na dně jámy v hloubce 45 cm ležely ve směru JZ-SV pozůstatky kostry (obr. 134:3). Hrob byl vyloupen a sekundární zásah zabíral celou plochu hrobové jámy (Stuchlíková 1990, 153, obr. 2:1). Z kostry se dochovaly pouze zlomky lebky, loketní kost a skrčené kosti dolních končetin. Mezi kameny stálo 6,4 cm vysoké osudí s nízkým kónickým hrdlem odsazeným hranou od kulovitěho těla, které je zdobeno devíti svislými žebry (obr. 135:3).

Obr. 134. Kostrové hroby z Klentnice (2,3; podle Stuchlíková 1990) a Šumic (1).

Obr. 135. Keramika z věteřovských hrobů. Bulhary (1,2), Klentnice (3), Kněždub-Šumárník (4; podle Dohnal 1988), Mikulov-Pískova pískovna (5-7), Znojmo-pívovar (8,9).

6. Mikulov- Vysoký roh

Roku 1928 se při orbě na jihozápadním svahu Vysokého rohu narazilo v hloubce 40 cm na zásobnici přikrytou vápencovým kamenem. 49 cm vysoká nádoba má ven vyhnutý okraj a prohnuté hrdlo, které je odděleno výraznou hranou od jemně zdrsňeného těla. Od hrany jsou spuštěna čtyři krátká žebírka (obr. 136). Výplň zásobnice tvořila černá humusovitá hlína a v ní se našla kostra přibližně tři roky starého dítěte bez mlodarů. Lokalita se nachází asi 3,5 km východně od Mikulova a zhruba 50 m západně od silnice Mikulov – Lednice (Jüttner 1950, 366, obr. 2; Tihelka 1960, obr. 30:8; 1962, 93, tab. XXI:13).

7. Olbramovice-Šestilány

Jihozápadně od Olbramovic v poloze Šestilány (Na loukách) na mírném svahu nad bezejmenným potokem byl koncem padesátých let 20. století hlouben příkop pro vodovodní potrubí. V letech 1957 a 1958 došlo k porušení dvou hrobů (Pernička – Podborský 1959; Lorencová 1959).

Hrob I

V roce 1957 zachránili pracovníci brněnské katedry archeologie zbytky značně porušeného hrobu. Hrobová jáma měla pravděpodobně rozměry 190 (200?) × 85 cm a dosahovala hloubky 130 cm od dnešního povrchu. Na dně ležela zemními pracemi částečně zničená kostra mladého muže s hlavou orientovanou k SZ. U lebky ležel bronzový sekermat křtěnovského typu dlouhý 213 mm (obr. 137:1).

Hrob II

Na jaře roku 1958 odkryli V. Podborský a R. M. Pernička další hrob. Ve stěně pískovny objevili objekt oválného tvaru o délce 90 cm a šířce 55 cm, který dosahoval hloubky 115 cm od dnešního povrchu. V jámě ležela v šikmé poloze zásobnice přikrytá mísou, která obsahovala neúplné pozůstatky 6-7letého dítěte a úlomek rohovce. Zásobnice vysoká 48 cm má vyhlazené válcovité hrdlo odsazené hranou od těla. Pod hranou byly stopy po odlomených výčnělcích (obr. 137:3). Kónická mísa vysoká 12,5 cm má z okraje vytaženy tři výčnělky a pod okrajem ucho (obr. 137:2). Objekt se nalézal ve vzdálenosti 100 m severovýchodně od hrobu I.

8. Šumice-Nad rybníkem

Při výzkumu dvojitého rondelu v Šumicích v roce 1997 byla odkryta 56,6 m dlouhá nadzemní kúlová stavba z věteřovského období. Uvnitř domu se kromě protoúnětického kostrového hrobu 3 a slovanského žárového hrobu 1 podařilo objevit v jeho jihovýchodní části ještě hrob 2, který souvisel se stavbou (Stuchlík – Stuchlíková 1999a; 102,

104, 106, obr. 13; tab. X:1; 1999b, 176, Abb. 9; Stuchlík 2001a, 173, obr. 6:3). Hrobová jáma o rozměrech 160 × 60 cm měla přibližně obdélníkový tvar v severozápadní části se zaoblenými rohy a v jihovýchodní konec byl zcela zaoblen. Na dně v hloubce 65 cm ležela kostra mladého jedince ve skrčené poloze na levém boku orientovaná JV-SZ s obličejem obráceným k JZ. Silně skrčené ruce ležely před hrudí a dlaně směřovaly k bradě. Levá noha byla silně skrčena, zatímco pravá noha svírala s pánví pravý úhel (obr. 134:1). Pohřeb neobsahoval žádné mlodary. Podle určení L. Horáčkové šlo o 14-15letého jedince – pravděpodobně chlapce.

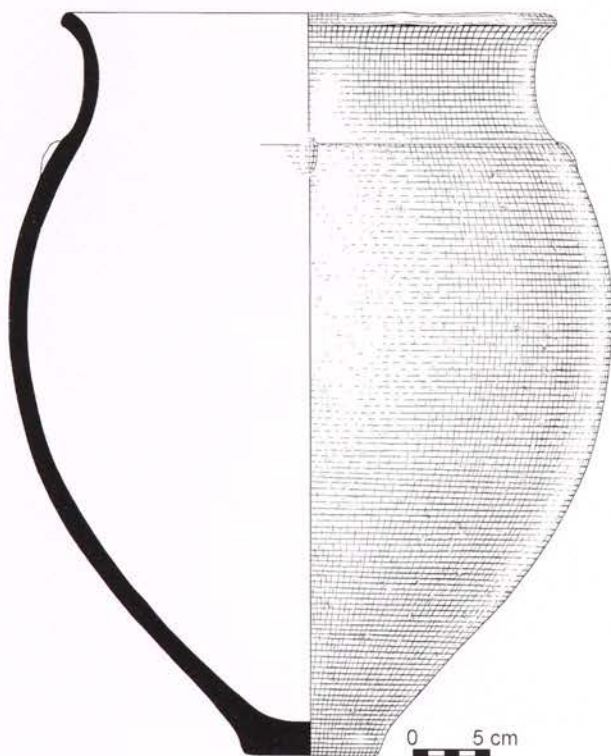
HROBY NEJISTÉ:

9. Bolelouc-U obory

V letech 1960 a 1961 byly při stavbě hospodářských objektů porušeny lužické žárové hroby a mezi nimi rovněž dva kostrové hroby (Trnáčková 1968).

Hrob A

V hloubce 1 m pod povrchem byla objevena kostra ve skrčené poloze na levém boku orientovaná SVV-JZZ, která patřila mladému jedinci, patrně dívce, ve věku 17-18 let. Výbavu zemřelé tvořily dva náramky z plochého pásku na předloktí, prsten z plochého pásku a vedle něho drátěný kroužek. Na

Obr. 136. Mikulov-Vysoký roh. Zásobnice.

lebce byl černozeleň proužek a pod lebkou ležela jehlice s kulovitou hlavicí se svislým provrtem a rýhovanou hlavicí. U kostry se našlo celkem 15 jantarových korálků a jeden zlomek. Před pasem stál malý hrubý hrníček vysoký 5 cm s uchem na okraji a u nohou plochá mísa vysoká 3,6 cm s uchem pod okrajem, jedním zachovaným otvorem a mělkým žlábkem na dně.

Hrob C

V hloubce 64 cm byl rozpoznán porušený obrys oválné hrobové jámy se dnem v hloubce 94 cm. Kostra ležela na levém boku ve směru S-J a zachovala se z ní část trupu, rukou a nohy. V dochované části hrobu se nenašly žádné milodary.

Z. Trnáčková (1968, 155-156) hrob A datovala do pozdní fáze únětické kultury, zatímco Z. Benkovsky-Pivovarová (2006, 256, Abb. 1) uvažovala o možnosti jeho zařazení do věteřovské skupiny.

10. Bulhary- štěrkovna

V roce 1955 došlo ve štěrkovně mezi Bulhary a Milovicemi k narušení tří kostrových hrobů (nálezová zpráva J. Raddy v archivu AÚ AV ČR v Brně č.j. 342/56). Z hrobu 1 orientovaném ve směru SV-JZ zůstala zachována jen část široká 70 cm a hluboká 50 cm. Kostra mladého muže ležela původně hlavou k SV, ale byla zcela rozrušená. V neporušené části hrobové jámy byl nalezen 12,5 cm vysoký hrnec (obr. 135:2), zlomky mísy se zataženým okrajem a dva střepy z velké nádoby. Ze stejného orientovaného hrobu 2 zůstala zachována část hrobové jámy široká 60 cm a hluboká 75 cm. Z kostry se dochovaly jen drobné zlomky a z milodará 6 cm vysoký koflík (obr. 135:1). Výrazně narušený dětský hrob 3 široký 60 cm a hluboký 50 cm neobsahoval žádné nálezy.

11. Kadov-obec

Při hloubení průkopu v domě č. 102 byla objevena lidská kostra a poškozený věteřovský koflík na třech nožkách. Blížší okolnosti nejsou známy. Nálezy byly původně uloženy ve škole v Miroslavi, dnes jsou bohužel nezvěstné (NZ v archivu AÚ AV ČR v Brně, č.j. 1406/58; *Tihelka* 1962, 78). Neznámé nálezné okolnosti nedovolují jednoznačné určení, zda šlo o běžný hrob nebo o pohřeb na sídlišti.

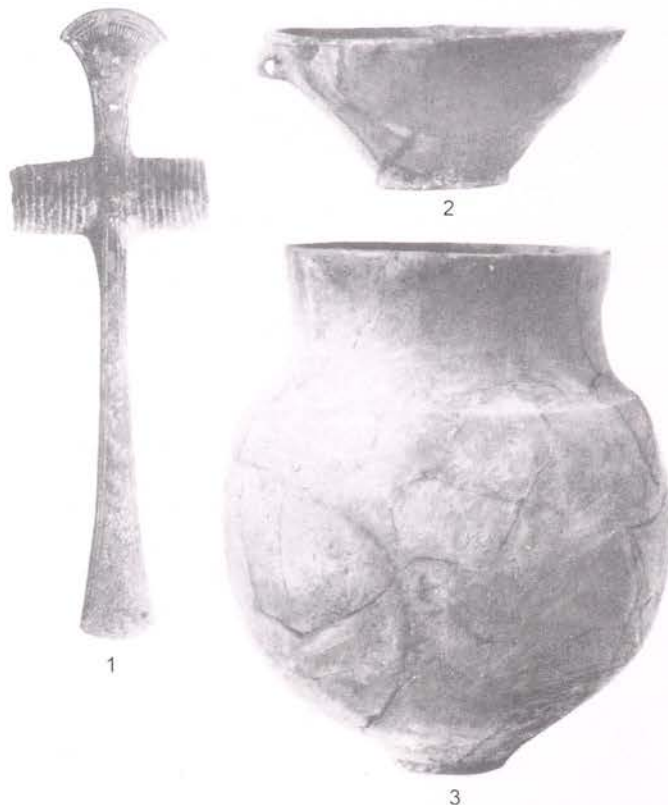
12. Kněždub-Šumárník

Na výšinném sídlišti Šumárník v katastru obce Kněždub zachytil V. Dohnal při výzkumu v letech 1960-1964 ve východní a severní části nálezště i věteřovské osídlení. V černé kulturní vrstvě byl objeven dětský kostrový pohřeb. Kostra ležela ve skrčené poloze na pravém boku s hlavou téměř k S (*Dohnal* 1988, 43, tab. 20:9). Podle určení J. Pavelčíka šlo o dítě ve věku 6-7 let. Výbavu zemřelého tvořil džbánec (obr. 135:4), který ležel u nohou. Není zcela jasné, zda objev je pozůstatkem hrobu, nebo jde o běžný pohřeb na sídlišti.

13. Mikulov- Kowalského pískovna, Piskova cihelna

V roce 1924 byla za domem č. 14 objevena spodní část velké zásobnicové nádoby s prstovaným povrchem a přikryté vápencovým kamenem. Obsahovala pohřeb dvou dětí bez milodará ve věku přibližně 2 a 6 let (*Jüttner* 1950, 366, obr. 1; *Tihelka* 1960, obr. 30:9; 1962, 93). Vzhledem k chronologicky nepřiléhavému tvaru se datování hrobu pohybuje mezi únětickou kulturou a věteřovskou skupinou. Ve stejných místech se v předchozích letech i v roce 1924 objevilo několik pohřbů ve skrčené poloze, jejichž datování není známé, ale mohly být stejně staré.

Intenzivní starobronzové osídlení od protoúnětické kultury až po věteřovskou skupinu je doloženo i z Piskovy cihelny. Věteřovskou skupinu reprezentují dva neúplné soudkovité hrnky na nožkách (obr. 135:7) a spodní část džbánu s nízkým kulovitým tělem (obr. 135:6). Jeden z hrnků a džbánec údajně pocházejí z jam s kostrami, původně popisovaných jako hroby lichoběžníkového průřezu (*Jüttner – Matzura – Peták* 1925, 134, obr. 4c; *Tihelka* 1960, obr. 22:2; 1962, 93-94, tab. XII:10). Další džbánec pozdně únětické nebo pravděpodobněji věteřovské profilace (obr. 135:5) s označením Marienmühle nalezl v roce 1915 v kostrovém hrobě K. Matzura.

Obr. 137. Olbramovice. Nálezy z hrobů (podle Pernička – Podborský 1959).

14. Přerov- Masarykovo náměstí

Při hloubení základů pro novou budovu byl na Masarykově náměstí v roce 1968 porušen hrob. Hrobová jáma měla rozměry 205 × 170 cm a hloubku 160 cm (s pozdějšími navážkami 360 cm). Na dně pokrytém 8-15 cm mocnou vrstvou říčních škeblí ležela ve skrčené poloze na levém boku s hlavou k severozápadu kostra ženy zemřelé ve věku 20-40 let. Další dvě kostry, nedospělý jedinec ve věku 14-20 let a pozůstatky asi pětiletého dítěte, zaujímaly zřejmě stejnou polohu, ale byly z objektu částečně vyhrnuty bagrem. Z milodaru zůstaly zachovány pouze fragmenty zdobené dózy a misky, ostatní nádoby byly zničeny při bagrování. Na spánku dospělé ženy ležely dvě bronzové záušnice (Jašková 1970; Stuchlíková 1990, 151; Stloukal – Stuchlíková 1992, 52). Interpretaci objektu jako hrobu poněkud zpochybňují nálezy sídlištního charakteru z blízkého okolí (Staňa 1988, 3112-313; Stuchlíková 1990, 151), ale obdélníkový tvar jámy zase naznačuje, že by mohlo jít skutečně o hrob.

15. Svatobořice-Odměrky

V roce 1936 byly objeveny ve Svatobořicích v trati Odměrky na dvou místech hroby z doby bronzové. Na Formanově poli šlo o hroby z rozhraní střední a mladší doby bronzové (Hrubý 1950, tab. 29:6,7,9,10; Říhový 1979, 49, 50-53, Taf. 10:194; 1982, 19, tab. 9:F).

V Rusňákově cihelně ve stejné trati zachránil L. Kalus z 10-12 kostrových a žárových hrobů bronzovou dýku, jehlici s hřebíkovitou hlavicí, čtyři jehlice s kulovitou hlavicí a střepy z nádob. Z tohoto souboru lze středodunajské mohylové kultuře přiřadit jehlici s hřebíkovitou hlavicí (Hrubý 1950, tab. 29:1). Čtyři jehlice s kulovitou hlavicí s šikmým otvorem, z nichž tři mají tordovanou jehlu (Hrubý 1950, tab. 29:3-5), zatímco čtvrtá má hladkou, ve spodní části zahnutou jehlu (Hrubý 1950, tab. 29:2), však do střední doby bronzové nepatří. Analogie pro ně najdeme pouze ve starší době bronzové, přičemž vyspělejší formy známe jen z věteřovské skupiny. Dýku s rozšířenou týlní částí se čtyřmi nýty, středovým žebrem a rytou výzdobou ve tvaru protáhlého písmene V spojoval s mohylou kulturou nejen V. Hrubý (1950, tab. 29:8), ale i V. Furmánek (1973, 84, 105, obr. 43:5). Obdobné tvary však známe z Borotic z věteřovského hrobu II v mohyle 2 (obr. 20:2) a rovněž z böhleimkirchenských hrobů v Gemeinlebarnu (Neugebauer 1991, Abb. 3:6-8) nebo Statzendorfu (Benkovský-Pivovarová 1988, Abb. 1:10 a stejně starých sídlišť v Charvátce a Věteřově (Tihelka 1960, obr. 37:6; 40:7). Nejstarším nálezem je dýka z úněticko-maďarovského pohřebiště ve Sládkovičově (Točík 1997, Taf. LXXI:13-15). Uvedené nálezy s velkou pravděpodobností prokazují existenci věteřovských hrobů ve Svatobořicích.

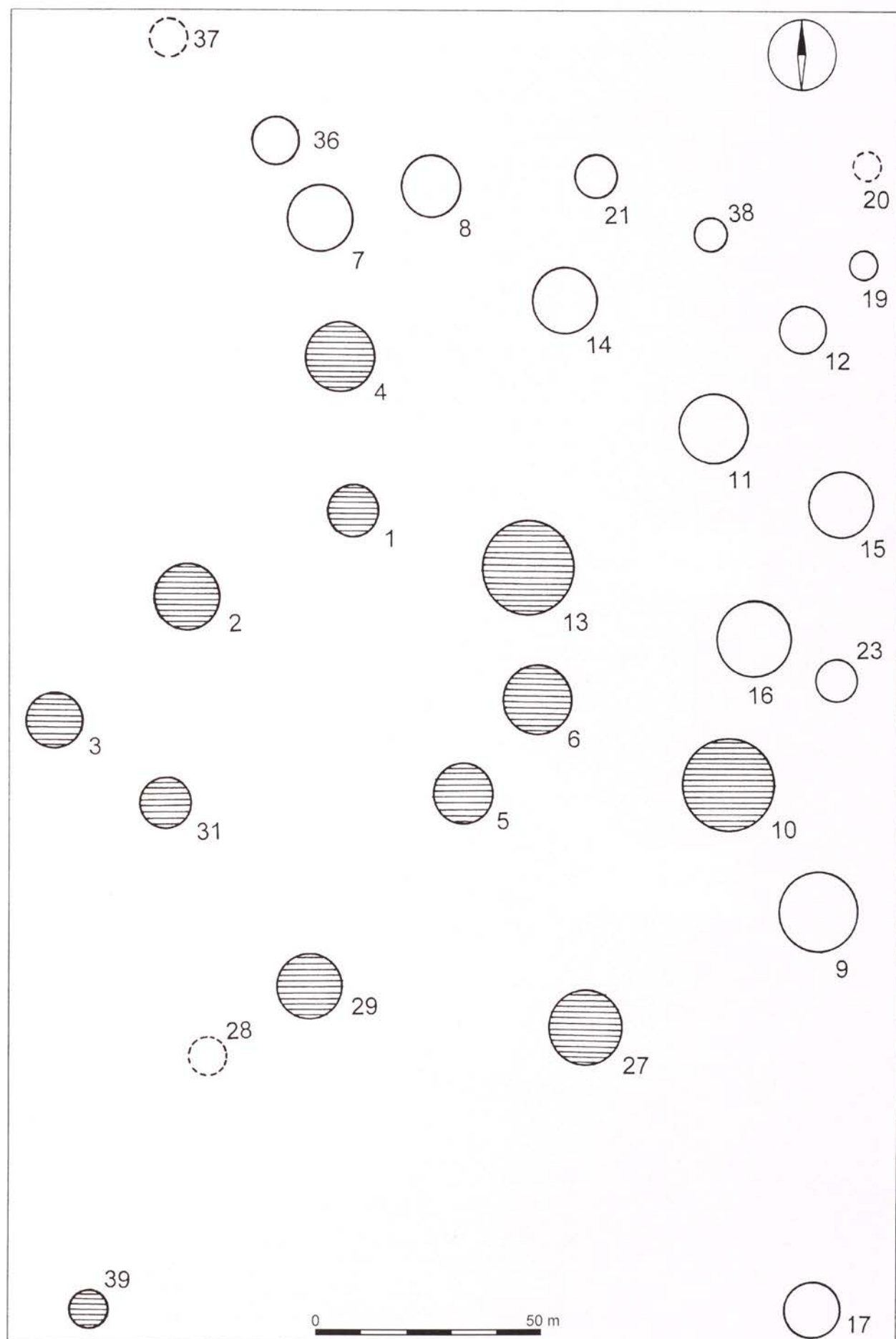
16. Znojmo-pivovar

V areálu pivovaru ve Znojmě byl v roce 1892 objeven hrob se skrčenou kostrou, u níž mělo být přiloženo torzo soudkovitého hrnku (Tihelka 1962, 137). Tento pohřeb zmiňovala i J. Stuchlíková (1990, 148) s informací, že v muzeu v Retzu, kde jsou uloženy nálezy z tohoto hrobu, se nacházejí pouze únětické nádoby. V uvedeném muzeu je kromě únětické keramiky ze Znojma uložen z areálu znojemského pivovaru 7,8 cm vysoký soudkovitý hrnek na drobných nožkách (inv. č. 248; obr. 135:8) a 9,2 cm vysoký hrnek s uchem a třemi výčnělky pod prohnutým hrdlem (inv. č. 249; obr. 135:9). Dále z tohoto celku pochází i kostěné šidlo, které je údajně uloženo v muzeu ve Znojmě. S jistou pravděpodobností lze v tomto případě uvažovat o věteřovském hrobu.

VII. C. Rozbor věteřovského pohřebiště v Boroticích

CHARAKTER POHŘEBIŠTĚ

Z 24 prozkoumaných mohyl v Boroticích lze polovinu datovat do věteřovského období. V 11 z nich (1-6, 10, 13, 27, 31, 39) jsme objevili pohřby s nálezy, jejichž příslušnost k věteřovské skupině je mimo veškerou pochybnost. Dvanáctou mohylu 29 s hroby bez nálezů jsme spojili s věteřovskou skupinou pouze na základě umístění mohyly v rámci věteřovské části mohylníku, protože je ze všech stran obklopena mohylami s věteřovskými nálezy (obr. 138). Věteřovské mohyly jsou rozloženy v jižní a západní části mohylníku na ploše nepravidelně oválného tvaru o rozměrech 231 × 168 m. Ve střední době bronzové se pak pohřebiště rozšiřovalo severním a severovýchodním směrem. Borotické naleziště je prvním a zatím jediným prozkoumaným pohřebištěm věteřovské skupiny na Moravě s mohylami, takže ho nelze srovnat se stejně starými podobnými nalezišti. Dva hroby objevené v Olbramovicích (Perníčka – Podborský 1959) některými aspekty, jako je velká vzdálenost mezi nimi a podobná výbava, připomínají situaci v Boroticích, takže se nabízí hypotéza, že mohlo jít o hroby původně překryté mohylou (Stuchlík 1990a, 142). Reálné doklady pro tuto teorii však nejsou. Jediným stejně starým mohylovým nalezištěm je pohřebiště ve Stračovské Lhotě ve východních Čechách (Domečka 1933; Kuchařík 1997). Mohylník je tam tvořen čtyřmi skupinami mohyl, z nichž do první pětičlenné skupiny patří tři mohyly ze starší doby bronzové a dvě lužické. Mezi milodary se objevily nejčastěji jehlice s kulovitou a šikmo provrtanou hlavicí, dále vlasové ozdoby z dvojitého drátu, jehlice s hlavicí svinutou v očko, zlomek tyčinkovitého drátu, ale bohužel žádná keramika. Dvojkónická profilace hlavice u jehlic (např. Kuchařík 1997, tab. 1:13) potvrzuje datování do mladší části stupně B A₂, ale není jasné, zda jde o pozdně únětickou kulturu nebo již o věteřovskou skupinu.

Obr. 138. Borotice. Plán mohylníku s vyznačením věteřovských mohyl.

MOHYLY

Výška věteřovských mohyl v Boroticích kolísá od 15 nebo 28 cm u nejmenších mohyl 31 a 5 až po výšku 90 či 130 cm u největších mohyl 27 a 13. Jejich průměr se pohybuje mezi 9,7 nebo 12 m u malých mohyl 31 nebo 1, zatímco u největších mohyl 10 dosahuje 18,5 až 21,5 m nebo 20-21 m u mohyly 13. Rozměry zjištěné V. Podborským se někdy poněkud liší, avšak nejde o zásadní rozdíly. Menší rozměry vykazuje již jen hrob s kruhovým žlábkem, jehož průměr činil 690-825 cm. Musíme však vzít v úvahu, že průměr 690-825 vyznačuje původní velikost mohyly, zatímco všechny ostatní rozměry určují recentní průměr mohyly. Všechny mohyly jsou navršeny z černé humusovité hlíny, která je totožná s podložím na celém mohylníku nebo z jeho bezprostředního okolí. V této hlíně nebylo možné rozpoznat žádné vrstvy a nezjistily se ani žádné konstrukční prvky. Znemožňuje to bohužel zjistit, zda k navršení jednotlivých mohyl došlo najednou nebo postupně přispíváním dalších vrstev. Uložení pohřbů v různých úrovních mohyly však spíše nasvědčuje postupnému navršování mohyl.

Jediným zjištěným stavebním prvkem je kruhový žlábek, který je zřejmě pozůstatkem orbou zničené mohyly 39 (obr. 121). Žlábek měl nepravidelně kruhový tvar o průměru 690 až 825 cm. Šířka žlábků kolísala mezi 60 až 70 cm a jeho zhruba kolmé stěny směřovaly do hloubky 20 cm. Od této hloubky žlábek pokračoval pouze na vnitřní straně v šířce přibližně 35 cm a celkově hloubka od podloží dosahovala 40 cm. Jeho výplň tvořila hnědočerná hlina se šterkem. Ve žlábků se na jednom místě podařilo rozpoznat dvě nevýrazné kúlové jamky, na dalších místech měl žlábek na vnější straně výklenky odpovídající zřejmě kúlům. Lze předpokládat, že ve žlábků byla usazena kúlová palisáda, která vymezovala vnější obvod mohyly. Palisádu netvořila souvislá řada kúlů, protože jednotlivé kúly byly od sebe vzdáleny 50 až 80 cm. Při odhadovaném průměru kúlů kolem 20 cm vzniká mezi jednotlivými kúly mezera od 30 do 60 cm. To znamená, že prostor mezi kúly musel být něčím doplněn, aby se zamezilo propadávání navršené hlíny z tělesa mohyly mimo tumulus. Nejpravděpodobnějším se zdá vysvětlení, že kúly byly propleteny proutím (obr. 139).

Hroby lemované žlábků se objevily i v okolních oblastech. Za pozůstatek mohyl považuje J. Bátora (2000, 476-477, Abb. 14; 136; 218; 231) i čtyři hroby s kruhovým žlábkem v Jelšovcích. Tři hroby s kruhovými žlábků byly zachyceny i na böheimkirchenském pohřebišti ve Franzhausenu II (*Neugebauer – Blesl a kol. 1993, 448*). Šest hrobů s kruhovými žlábků bylo objeveno rovněž na pohřebišti karpatské mohylové kultury v Dolním Petru (dnes Svätý Peter), které je datováno do stupně B B₁ (*Dušek 1969, 51, Abb. 18-23*) a je tedy současné s nejmladšími pohřebišti maďarovské skupiny.

Na věteřovském pohřebišti v Boroticích jsme zjistili ve 12 mohylách celkem 53 hrobů. 19 z nich můžeme považovat za zcela spolehlivé pohřby, 18 za pravděpodobné a zbývajících 16 za dosti nejisté. Za spolehlivé pohřby (A) považujeme ty, které obsahovaly aspoň částečně zachovanou kostru a nálezy spolehlivě datované do závěru starší doby bronzové. Mezi pravděpodobné (B) patří pohřby s nedochovanou kostrou, ale s jednoznačnými nálezy nebo pohřby s aspoň částečně zachovanou kostrou bez nálezu v mohyle, ve které se objevily pouze hroby jednoznačně řazené do věteřovské skupiny. Poslední skupinu nejistých hrobů (C) představují situace s velmi špatně zachovanou kostrou bez nálezu.

Obr. 139. Borotice. Kresebná rekonstrukce věteřovské mohyly 39 s hrobem vně palisády.

Počty hrobů v jedné mohyle se dosti výrazně liší. Největší počet hrobů jsme objevili v mohyle 13. Z 12 zachycených pohřbů jsou čtyři jisté, tři pravděpodobné a zbývajících pět nejisté. Ve dvou mohylách se zjistilo po 7 pohřbech, z toho v mohyle 10 bylo pět jistých a dva pravděpodobné pohřby, zatímco v mohyle 27 dva jisté, dva pravděpodobné a tři nejisté pohřby. Po pěti hrobech obsahovaly mohyly 5 (1 jistý, 3 pravděpodobné, 1 nejistý) a 6 (1, 2, 2). V mohyle 3 se zjistily čtyři pohřby (2, 0, 2). Na tři pohřby se narazilo v mohyle 2 (1, 2, 0), 4 (1, 2, 0) a 29 (0, 0, 3). Dva pohřby byly ještě v mohyle 1 (1, 1, 0) a po jednom v mohyle 31 (0, 1, 0) a 39 (1, 0, 0).

ÚPRAVA HROBŮ

Všechny aspoň částečně určitelné hroby věteřovské skupiny byly kostrové. S ohledem na dosavadní situaci na Moravě, kde máme pouze dva žárové pohřby z Hradiska u Kroměříže a Dolních Kounic, je to zcela pochopitelné. V celém kontextu maďarovsko-věteřovské kultury však žárové pohřbívání není již takovou vzácností. Z Dolního Rakouska je ze starší doby bronzové uváděno několik ojedinělých případů, z nichž ovšem hrob z Unterwölblingu (*Kaiser 1962*, 37) patří ještě kultuře Unterwölbling a dva pohřby z Hainburgu (*Schubert 1973*, 36 pozn. 285) wieselburgské kultuře. S maďarovsko-věteřovskou kulturou tak můžeme spojit pouze hrob 9 ze Statzendorfu (*Willvonseder 1937b*, 278; *Benkovský-Pivovarová 1988*, 20) a hrob 213 z pohřebiště Gemeinlebarn F (*Neugebauer 1991*, 87, Taf. 71). Větší počet žárových pohřbů známe z maďarovského prostředí, které mnohem silněji ovlivnilo karpatské kultury se žárovým pohřebním ritem. První žárové pohřby se objevily již v úněticko-maďarovském horizontu v Matuškovu a Sládkovičovu (*Točík 1979*, 191, Abb. 121; *Novotná – Novotný 1984*, 308), dále byly zjištěny v Abrahámu (*Točík 1979*, 53) nebo v Jelšovcích (*Bátora 2000*, 481-482). Ve větší míře se však vyskytují až v nejmladším období, vždyť na poklasické nekropoli v Majcichově se z celkového počtu 78 hrobů zjistilo 22 žárových (*Chropovský 1958*, 488), což představuje zhruba 28 %.

K tvarům hrobových jam se nelze blíže vyslovit, protože ani jednou se je nepodařilo v tělese mohyly rozpoznat. Všechny hroby byly totiž uloženy na původní úrovni nebo v násypu mohyly a v některých případech patrně až v humusovité vrstvě pod mohylou. Průkazným příkladem hrobů zapuštěných do humusovité vrstvy pod mohylami je hrob I ze zničené mohyly 39 (obr. 121). Zachoval se z ní pouze obvodový žlábek a zmíněný hrob I (obr. 122), zatímco předpokládaný centrální hrob uložený v tělese mohyly byl zřejmě zničen zemědělskými pracemi současně s mohylou. Ani jednou jsme nezjistili hrob zahloubený až do sterilního šterkového podloží. To přirozeně znemožňuje rozpoznat vzájemné vztahy mezi hrobem a mohylou. Věteřovské pohřby byly s největší pravděpodobností ukládány na úroveň tehdejšího terénu a potom překryty násypem mohyly, případně na povrch již existující mohyly a znovu překryty další vrstvou násypu mohyly. Použití stejné zeminy proto znemožnilo jakákoliv pozorování o výstavbě tělesa mohyly.

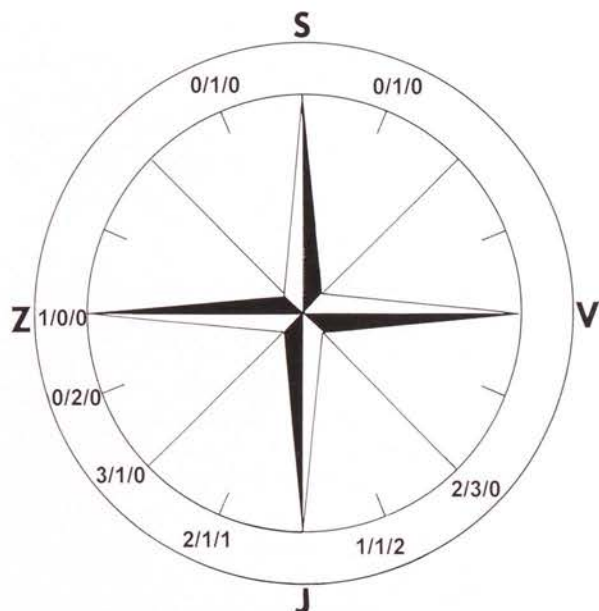
Obdobně je tomu i s úpravou hrobů a s jejich rozměry. Jedinou výjimkou by mohl být nejistý hrob III z mohyly 29 (obr. 109), tvořený destrukcí větších kamenů, z nichž ten největší měřil 38 × 15 cm. Celá destrukce o rozměrech 150 × 120 cm (obr. 111) a mocnosti až 15 cm měla delší osu ve směru JZ-SV. Mohlo by jít o pozůstatek hrobu bez výbavy, v němž se nezachovaly ani zbytky kostí. Přirozeně nelze vyloučit ani možnost, že jde o objekt s naprosto odlišnou funkcí.

Zvláštní úpravou se vyznačuje hrob z mohyly 39 s pohřbem objeveným ve žlábků kolem mohyly, a to v jeho vnější části (obr. 121, 122). Vyplývá z toho, že pohřeb byl umístěn mimo vlastní těleso mohyly (obr. 139). Formulace o uložení zemřelého do žlábků mohyly je vlastně nepřesná, protože ten musel být v té době již zasypán. V nezasypaném žlábků by se totiž výrazně snižovala pevnost kulové konstrukce. Co vedlo věteřovské lidstvo k pohřbu zemřelého mimo mohylu na pohřebišti, kde jsou všichni zemřelí uloženi v mohylách, zůstává nejasné.

POLOHA A ORIENTACE ZEMŘELÝCH

Polohu zemřelých ve věteřovských hrobech v Boroticích se podařilo určit jen asi u devíti hrobů. Uložení zemřelých ve skrčené poloze na pravém boku se dalo vcelku spolehlivě určit v 11 hrobech, z toho v osmi případech jednoznačně, v dalších dvou se značnou pravděpodobností a jednou jen s jistou pravděpodobností. Pro starší dobu bronzovou na Moravě se běžná rituální poloha ve skrčené poloze na pravém boku objevila v hrobech 2/II (obr. 22), 2/IV (obr. 24), 3/I (obr. 26), 4/III (obr. 33), 6/VI (obr. 43) a snad ještě v hrobech 10/XI (obr. 62), 13/III (obr. 73) a 27/VII (obr. 103). V hrobech 2/IV (obr. 24), 5/V (obr. 38), 6/V (obr. 42), 39/I (obr. 122) a pravděpodobně i 4/III (obr. 33) je patrné zkřížení horních končetin před hrudí. Vcelku výrazné skrčení nohou můžeme konstatovat v hrobech 2/IV (obr. 24) a 6/V (obr. 42), zatímco střední pokrčení nohou se jeví v hrobech 2/II (obr. 22), 5/V (obr. 38), 10/I (obr. 56) a 31/I (obr. 122).

Poloha na levém boku se objevila snad pouze v případě hrobu 10/VII (obr. 60). Tato kostra se však dala rozpoznat jen díky velké kumulaci jemných kořínků s nepatrnými zbytky kostí. Nelze vyloučit, že za těchto okolností toto pozorování nemuselo být zcela přesné. Obdobně poloha lebky z hrobu 4/I (obr. 31) by naznačovala uložení na levém boku, ale v tomto případě jde zřejmě o sekundárně narušený hrob. Poloha na levém boku není ve starší době bronzové na jižní Moravě příliš frekventovaná. Běžná je pouze v ženských hrobech epišňůrového kulturního okruhu, zatímco v únětické kultuře se objeví pouze v kontaktní oblasti únětické kultury s epišňůrovým kulturním okruhem na východní Moravě (*Ondráček 1967b*, 307-308; *Stuchlík 2001b*, 221, 229, Abb. 2). Několikrát se objevila ve věteřovských hrobech. Na levém boku ležel mladý jedinec na dně hrobu uvnitř halové stavby v Šumicích (obr. 134:1; *Stuchlík – Stuchlíková 1999a*; 102, 104, 106, obr. 13; tab. X:1; 1999b, 176, Abb. 9; *Stuchlík 2001a*, 173, obr. 6:2). Poloha na levém boku

Obr. 140. Borotice. Orientace věteřovských hrobů podle světových stran (hroby: jisté /pravděpodobné/nejisté).

Za základní můžeme považovat směr J-S, který sice nebyl zachycen ani jednou, ale s většími nebo menšími odchylkami ho dodržovala většina pohřbů s rozpoznatelnou orientací. Odklon od směru J-S směrem k Z se vyskytl celkem v 10 případech. Orientaci JJZ-SSV lze konstatovat celkem čtyřikrát, z toho dvakrát ve spolehlivých hrobech 3/I (obr. 26) a 5/II (obr. 36), jednou v pravděpodobném hrobu 2/IV (obr. 24) a poslední hrob 29/I (obr. 117) patří mezi nejisté. Další čtyři hroby respektovaly směr JZ-SV, z toho ve třech případech šlo o spolehlivé hroby 2/II (obr. 22), 3/III (obr. 28) a 10/I (obr. 56) a jednou o pravděpodobný hrob 6/V (obr. 42). Poslední dva doklady v této skupině jsou pravděpodobné hroby 5/V (obr. 38) a 6/VI (obr. 43), které jsou orientovány JZZ-SVV.

Odklon od základního směru J-S směrem k V jsme zachytili celkem v devíti hrobech. Mezi nimi byl nejčastější směr JV-SZ, který se vyskytl pětikrát, a to ve dvou spolehlivých hrobech 10/VII (obr. 60) a 13/XV (obr. 81) a dále ve třech pravděpodobných hrobech 1/II (obr. 19), 2/I (obr. 21) a 27/VII (obr. 103). Čtyřikrát se vyskytl směr JJV-SSZ, který jsme zjistili u spolehlivého hrobu 4/III (obr. 33), pravděpodobného hrobu 27/V (obr. 102) a konečně u dvou nejistých hrobů 6/II (obr. 39) a 27/XII (obr. 104).

Zbývající orientace jsou na pohřebišti v Boroticích zastoupeny již jen jednotlivě. V případě spolehlivého pohřbu 39/I (obr. 122) je nasměrování kostry zemřelého ve směru Z-V způsobeno zřejmě jeho uložením podél vnější strany obvodové palisády mohyly. Od ostatních hrobů na pohřebišti se zvláště výrazně odlišují dva pravděpodobné hroby ležící ve směru SSZ-JJV (4/I – obr. 31) a SSV-JJZ (4/II – obr. 32). V obou posledních případech jde o hroby bez nálezů, které sice lze podle dochování kostí datovat do doby bronzové, avšak svou orientací zase připomínají i hroby laténské. Oba hroby však byly vyloupené a tuto nezvyklou orientaci mohlo způsobit přemístění kostí do sekundární polohy.

VÝBAVA HROBŮ

Věteřovské hroby se nevyznačují početnou výbavou. Z 53 hrobů jich 26 neobsahovalo žádné artefakty a 59 milodary bylo zjištěno ve 27 hrobech. V 13 hrobech se našlo 21 nádob nebo jejich fragmentů, které lze považovat za milodary nebo jejich fragmenty. V 17 hrobech se objevilo celkem 32 bronzových předmětů a v pěti hrobech bylo šest nálezů z jiných materiálů. Milodary, které lze považovat za jednoznačné svědectví o existenci hrobů, se objevily ve všech 19 jednoznačných hrobech (A) a navíc i v dalších pěti pravděpodobných hrobech (B). Z toho současně vyplývá, že pouze ve dvou z nejistých 16 hrobů (C) se našly celkem dva jednoznačné milodary. Třetím by mohl být pohřeb 27/XIV (obr. 107), kde se kromě nejistých pozůstatků kostry našel krunýř želvy. Zůstává však otázkou, zda ho můžeme považovat za skutečný milodar.

Průměrně na každý hrob kategorie A a B připadá 1,47 milodary, z toho 0,50 keramiky, 0,84 bronzového předmětu a 0,13 milodaru z jiných materiálů. Při zohlednění i hrobů kategorie C by se podíl milodary na jeden hrob snížil na 1,11 předmětu na jeden hrob (0,40 keramiky, 0,60 bronzových předmětů a 0,11 jiných milodary). Pokud se podíváme pouze na 19 hrobů kategorie A, dostaneme na jeden hrob 2,47 milodaru, z toho 0,63 keramiky, 1,63 bronzového předmětu a 0,21 milodaru z jiného materiálu. Nejpočetnější na milodary byl hrob II z mohyly 13 s šesti bronzovými předměty a hrob XIII z mohyly 27, který obsahoval pět bronzových předmětů (dvě sady miniaturních hřebíčků klasifikujeme jako dva předměty). Čtyři předměty zůstaly ve vyloupeném hrobu I z mohyly 6, v němž se našly dva bronzové artefakty a dvě (možná tři) nádoby. Po třech nádobách bylo zřejmě původně ve výrazně porušených hrobech I a III

se objevila v Bolelouci (Trnáčková 1958) a v Přerově (Jašková 1970), ale obě lokality leží ve zmíněné pomezí oblasti a tento zvyk zde mohl ještě doznívát z předchozího období. Ukládání zemřelých na pravém boku je spolehlivě doloženo u kostrových pohřbů z Hradiska u Kroměříže (Spurný 1957, 22) nebo Šumárníku u Kněždubu (Dohnal 1988). V maďarovském prostředí na Slovensku se díky tradici založené lidem nitranské kultury a používané i lidem únětické kultury běžně dodržovalo ukládání mužů na pravém a žen na levém boku (Bátora 2000, 478). Poněkud jinak je tomu v böhémkirchenském typu v Rakousku, kde na pohřebišti v Gemeinlebarnu zřejmě přežíval starý ritus lidu zvoncovitých pohárů, takže muži leželi na levém a ženy na pravém boku (Neugebauer 1991, 84).

Určení polohy zemřelých ve vztahu ke světovým stranám je možné pouze u omezeného počtu hrobů. Orientaci koster podle světových stran se podařilo určit pouze v 22 hrobech, z nichž devět patřilo mezi spolehlivé, 10 mezi pravděpodobné a tři mezi nejisté (obr. 140).

z mohyly 5, v obou případech však zůstal pouze střepový materiál. Tři bronzové předměty pocházejí z hrobu 3 v mohyle 13. Po třech předmětech se objevilo ještě v dalších čtyřech hrobech. Dvakrát šlo o dvě nádoby a bronzový předmět (10/XVI, 13/XV), jednou o dvě bronzové zbraně a kostěný milodar (2/II) a v posledním případě jeden bronzový předmět a dvě jantarové perly (10/II). Dva milodary tvořily výbavu v šesti hrobech a jeden v osmi hrobech.

Přesné uložení milodarů ve vztahu ke kostře se podařilo zjistit jen v 10 hrobech a ve všech případech se objevily na očekávaných místech. Ze zbraní ležela v hrobě 2/II (obr. 22) dýka v hrudní partii a sekeromlat u hlavy. Ve čtyřech hrobech se dalo určit umístění ozdob. Jehlice v hrobě 3/III (obr. 28) ležela v hrudní krajině, náramek v hrobě 4/III (obr. 33) byl navlečen na ruku, jeden prsten z hrobu 10/VII (obr. 60) se našel na ruce (na prstě ?) a druhý u hlavy (druhá ruka ?), drátěná ozdoba (vlasová ozdoba ?) byla nalezena u hlavy v hrobě 5/II (obr. 36) a v hrobě 10/XI (obr. 62), drobné bronzové ozdoby pocházející patrně z náhrdelníku (korálek, spirálka) ležely u dlouhé kosti pod bradou v hrobě 13/III (obr. 73). Z dalších bronzových předmětů se drobný kroužek z bronzového plíšku (patrně objímka dřevěného předmětu) objevil za pánví zemřelého v hrobě 31/I (obr. 122). Na hrudi kostry z hrobu 10/I (obr. 56) ležel drobný úštěp. Zásobnice a hrnec stály v hrobě 3/I (obr. 26) u nohou kostry a drobná amfora pod levou pažní kostí zemřelého v hrobě 31/I (obr. 122).

Zvláštní soubor drobných bronzových předmětů se podařilo zjistit v hrobě 27/XIII (obr. 105a). Na dvou zbytcích dlouhých kostí (vřetenní a loketní kost ?), které ležely kolmo na další dlouhé kosti, byl navlečen bronzový náramek. Podél druhé dlouhé kosti ležel bronzový terčík s trnem a vybiženým ornamentem, těsně vedle něho skupina šesti drobných bronzových hřebíčků, přibližně o 6 cm dále druhá skupina pěti bronzových hřebíčků a mezi tím drobné zlomky plechu (obr. 105b). Patrně šlo o drobnou schránku z organického materiálu, nejspíše ze dřeva, o délce přibližně 7 cm a průměru 1,5 až 2 cm. Víčko této schránky zdobil zřejmě zdobený terčík, obvod horního okraje šest hřebíčků, obvod spodního okraje pět hřebíčků a plochu mezi hřebíčky aspoň částečně pokrýval plíšek.

POHŘEB V NÁDOBĚ

Od většiny hrobů z věteřovského pohřebiště se odlišuje pohřeb I z mohyly 1. Poblíž středu mohyly (obr. 17) v hloubce 16 cm pod povrchem odkryl V. Podborský shluk střepů ze zásobnicové nádoby (obr. 18:2). Střepy pokračovaly i ve druhé vrstvě až po úroveň podloží, kde byl mezi střepy nalezen i bronzový drátěný kroužek – náramek (obr. 18:1). Nádoba i kroužek jsou zřejmě pozůstatkem hrobu, z něhož se nezachovala kostra, což je ovšem na pohřebišti v Boroticích běžný jev. Použití zásobnicové nádoby ve funkci milodarů je na pohřebištích ze starší doby bronzové značně neobvyklé. S jistou pravděpodobností můžeme předpokládat, že v tomto případě šlo o pohřeb v nádobě. Jako první upozornil na zvyk pohřbívat děti v nádobách J. Neustupný. Shromáždil již dříve prozkoumané nebo i publikované nálezy z Čičovicěk (*Pič 1893*, 348-349), Kamýku (*Schmidt 1900*, 555), Vepřeku (*Pič 1897*, 180) a několika dalších nalezišť, takže celkem uvedl z prostředí únětické kultury v Čechách 10 případů a původ tohoto zvyku hledal ve východním Středomoří (*Neustupný 1933*). Nálezů od té doby ještě přibývalo. Například ve Vepřeku, odkud J. L. Pič (*1897*, 180) a J. Neustupný (*1933*, 14, obr. 5) uváděli dva pohřby, byla v rámci únětického pohřebiště na stejné lokalitě objevena v roce 1992 ještě třetí zásobnice přikrytá mísou s pohřbem novorozence na dně (*Lutovský – Slabina 1993*, 31, obr. 15).

Na Moravě byla tato forma dětských pohřbů objevena již ve dvacátých letech 20. století v Mikulově. V roce 1924 bylo nalezeno v cihelně Kowalského torzo nádoby s pohřby dvou dětí a v roce 1928 v poloze Vysoký roh zásobnice s pohřbem tříletého dítěte, ale oba objevy se před odbornou veřejností dostaly až po dvou desetících let (*Jüttner 1950*). U prvního z nich není zcela jisté, zda patří do únětického nebo věteřovského období, ale zásobnice z Vysokého rohu je nepochybně věteřovský tvar (obr. 136). Další spolehlivý objev byl učiněn v roce 1958 v Olbramovicích, kde šlo o pohřeb 6-7letého dítěte v zásobnici přikryté mísou (obr. 137; *Lorencová 1959*, 25; *Perníčka – Podborský 1959*). Do poklasické fáze věteřovské skupiny patří i skupina 13 věteřovských zásobnic vesměs přikrytých mísami, na které se narazilo během výzkumu opevněného sídliště v Hradisku u Kroměříže (obr. 130-131). Zásobnice sice neobsahovaly kostry ani jiné kosti, ale rozbořem hlinité výplně hrnců byl prokázán zvýšený nebo i neobvykle vysoký obsah fosforu, který s největší pravděpodobností vznikl při rozkladu živočišných tkání, tedy lidských těl (*Spurný 1961*, 189-190).

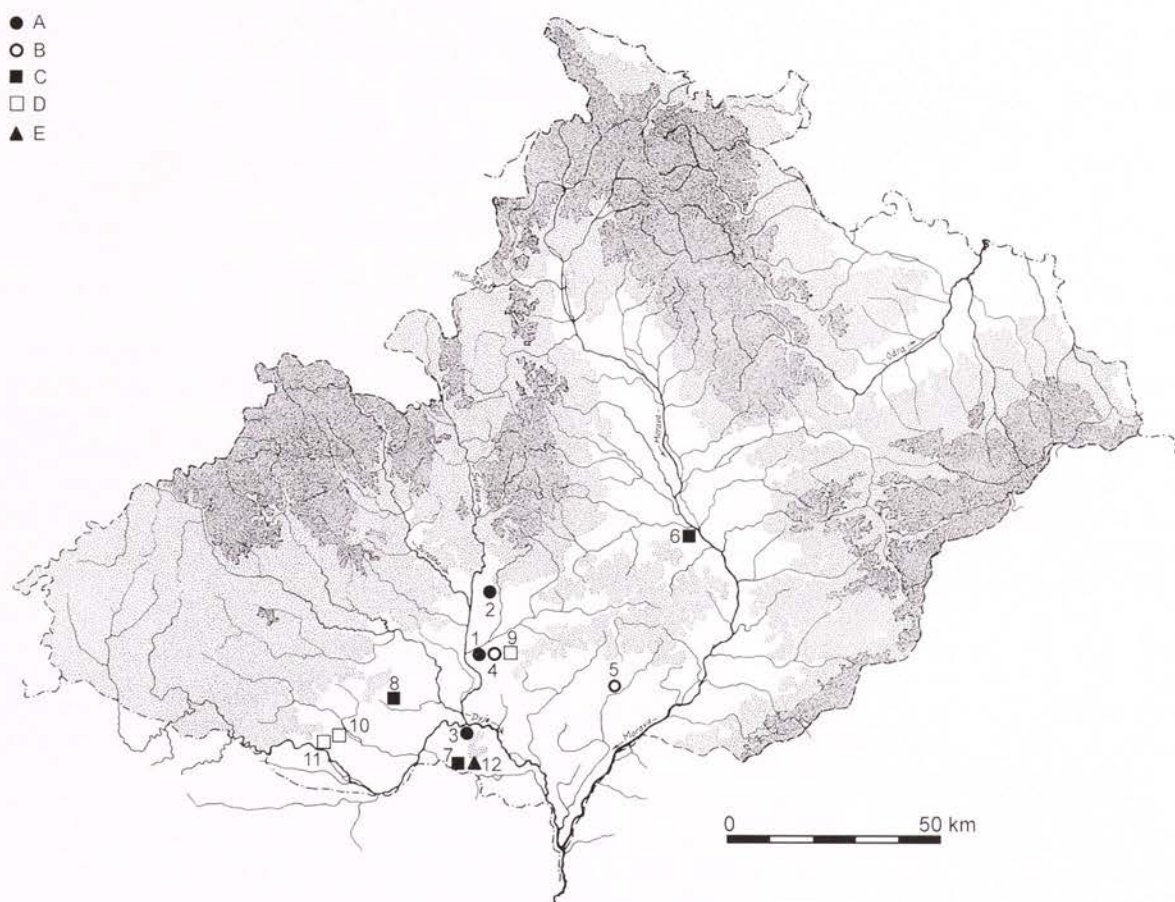
Z věteřovské skupiny známe i několik dalších nálezů podobného druhu, u nichž jsou však náleзовé okolnosti méně jasné. V jámě I na věteřovském sídlišti v Hodonicích byla v roce 1978 nalezena lebka se dvěma krčními obratli, která ležela na fragmentech velké nádoby, další střepy se našly kolem (*Rakovská – Stuchlík 1980*). Podle odborného posudku J. Chochola šlo o pozůstatky 6-7letého dítěte, které zemřelo násilnou smrtí. Na Cezavách u Blučiny objevil K. Tihelka v roce 1948 rovněž lidskou lebku, která ležela na střepech bezuché amfory a podle posudku J. Pavelčíka náležela ženě ve věku 25-30 let (*Tihelka – Hank 1957*, 34, tab. VIb). Podle posudku J. Jelínka (*1959*, 93) měla lebka umělé zvětšený týlní otvor, což je podle něho následek vyjmutí mozku.

Pohřby v nádobách máme na Moravě spolehlivě doloženy i na několika nalezištích únětické kultury. Na Cezavách u Blučiny byla v sídlištní jámě 3/60 objevena zásobnice s prohnutým a vyhlazeným hrdlem odděleným hranou od prstovaného těla. Uvnitř se našly kosti malého dítěte, pravděpodobně novorozence (*Tihelka 1961*, 56, tab. 18:1; *1963*). V rámci únětického pohřebiště v Dolních Věstonicích patřil k nejzajímavějším hrob, v němž dvě zásobnice zasunuté hrdly do sebe sloužily jako schránka pro tělesné pozůstatky zemřelého (*Měřínský 1980*, 108; *Stuchlík 1993d*, 247,

obr. 165:2). Zcela novým objevem je další pohřeb v zásobnici přikryté mísou z Brna-Slatiny v poloze Švédské šance z roku 2005 (za informaci děkuji P. Kosovi). Ve dvou případech nejsou nálezkové okolnosti jednoznačné, ale jistá pravděpodobnost, že jde o pohřby v nádobách, existuje. Do souvislosti s věteřovskou skupinou se dával i pohřeb dvou dětí pod torzy tří zásobnic z Cezav u Blučiny (Dezort 1950, 367-368, obr. 1-2; Tihelka 1960, 110), ale džbán z tohoto celku (Dezort 1950, obr. 3) jasně prokazuje příslušnost k únětické kultuře. Ve Svatobořicích ležela na dně jámy kruhového tvaru kostra ve skrčené poloze, která byla překryta torzy šesti velkých nádob (Šikulová 1963-1964).

Při interpretaci pohřbů v nádobách se někdy předpokládala rovněž souvislost s rituální antropofagií (Pernička – Podborský 1959, 17), ale dnes převládá názor, že jde o zvláštní formu pohřebního ritu, jehož původ lze hledat ve východním Středomoří (Neustupný 1933; Dušek 1960, 232; Vladár 1973b, 295-297), kde je tento obyčej častý. Směr šíření tohoto jevu naznačují pohřby z Maďarska, které se objevily v kultuře Perjamos (nebo Maros) čtyřikrát na pohřebišti v Deszku (Bóna 1975, 87; Girić 1984, 37) a dvakrát v Szöregu (Bóna 1975, 87; Girić 1984, 38). Na Slovensku uvádí A. Točík (1979, 54) pět pohřbů v nádobách z Nitranského Hrádku a další je znám ze severopanonské chaty v Patincích (Dušek 1960, 206-208, 232, Abb. 12; Taf. XLIX:22,24). K dalším pohřbům neznáme bližší okolnosti. U pohřbu z Čachtic (Kolník – Paulík 1959, 89) nejsou nálezkové okolnosti ověřeny a bez jakýchkoliv podrobností je zmíněn ještě maďarovský pohřeb ze Šárovců (Novotný a kol. 1986, 99). Z území Rakouska se v literatuře objevil pouze jeden nejistý pohřeb kultury s tzv. Litzengeramik z Burgenlandu (Benkovský-Pivovarová 1986). Několik pohřbů v nádobách je ze starší doby bronzové uváděno i ze středního Německa (Mandera 1953, 205).

Na Moravě jsou kromě pohřbů v nádobách ze starší doby bronzové uváděny doklady tohoto jevu i z mladších období. Na dně zásobnicové jámy ze střední doby bronzové v Olšanech na Prostějovsku stála nádoba s pohřbem novorozence přikrytá torzem druhé nádoby (Šmíd 2002a, 203; Fojtík 2006, 41). Další dva pohřby v nádobách pocházejí z mladší doby bronzové. Jako jeden z prvních projevů této formy pohřebního ritu byl na Moravě objeven pohřeb dívky ve velké nádobě v Ivani na Přerovsku, který je datován do lužické fáze kultury lužických popelnicových polí (Böhm 1936; 1941, 277). Posledním, sice poněkud nejistým dokladem, je lebka z pohřbu 70 na Cezavách u Blučiny, která se našla na rozpadlém dvouuchém hrnci (Říhovský 1961, 134, obr. 20:3; Tihelka 1961, 59; 1963, 8), takže je možné, že podobný pohřeb se objevil ještě ve velatické fázi kultury středodunajských popelnicových polí. Mladší než starobronzové pohřby se objevily rovněž v jiných oblastech. V Karpatské kotlině jsou zaznamenány na pohřebištích ze střední

Obr. 141. Rozšíření kostrových pohřbů ze starší doby bronzové v nádobách na Moravě. A – únětické pohřby, B – nejisté únětické pohřby, C – věteřovské pohřby, D – nejisté věteřovské pohřby, E – únětický nebo věteřovský pohřeb.

Soupis pohřbů v nádobách z doby bronzové na Moravě (obr. 141)*

P. č.	Lokalita	Trat'	Kultura	Zemřelí	Keramika	Milodar	Druh	Kvalita
1.	Blučina	Cezavy	ÚK	kojenec	zásobnice	-	S	A
2.	Brno-Slatina	Švédské šance	ÚK	dítě	hrnec	-	S	A
3.	Dolní Věstonice	štěrkovna	ÚK	dítě	2 zásobnice	-	P	A
4.	Blučina	Cezavy	ÚK	2 děti	torza 3 zásobnic	džbán	S	B
5.	Svatobořice	Písky	ÚK	dospělý	torza 6 nádob	-	P ?	B
6.	Hradisko u Kr.	Na hróbí	VS	13 pohřbů ?	13 hrnců, mísy	náramek	P	A
7.	Mikulov	Vysoký roh	VS	dítě	zásobnice	-	?	A
8.	Olbramovice	Šestilány	VS	dítě 6-7	zásobnice, mísa	ŠI	P	A
9.	Blučina	Cezavy	VS	lebka 25-30	torzo amfory	-	S	B
10.	Borotice	Nad dvorem	VS	?	zásobnice	náramek	P	B
11.	Hodonice	Loydova cihelna	VS	lebka 6-7	torzo	-	S	B
12.	Mikulov	Kow. cihelna	ÚK-VS	2 děti	torzo	-	S, P	A
13.	Olšany	Zlatníka	SMK	novorozenec	zásobnice + torzo	-	S	A
14.	Iváň	Přední díly	KLPP	dívka 12	zásobnice, mísa	2 bronzы, 5 nádob	P	A
15.	Blučina	Cezavy	KSP	lebka	hrnec	-	S	B

* ÚK – únětická kultura, VS – věteřovská skupina, SMK – středodunajská mohylová kultura, KLPP – kultura lužických popelnicových polí, KSP – kultura středodunajských popelnicových polí, S – sídliště, P – pohřebiště, ŠI – štípaná industrie, A – spolehlivý pohřeb v nádobě, B – pravděpodobný pohřeb v nádobě.

doby bronzové tři případy, z toho jeden v Tiszafüredu (Kovács 1975, 27, Fig. 18; Pl. 21:218) a dva další v Tápé (Trogmayer 1975, 9, 27, 148, Taf. 1:3; 8:79). Jeden kostrový pohřeb osmiletého dítěte v amfoře je znám dokonce i z lužického pohřebiště Bachórz-Chodorówka ve východním Polsku (Gedl 1993; 1994, 21-22, 325, ryc. 68; tabl. CXX:8-10; Szybowicz 1995, 160).

SEKUNDÁRNÍ OTVÍRÁNÍ HROBŮ

Zvláštním jevem na počátku doby bronzové je sekundární otvírání hrobů. První doklady těchto zásahů se ojediněle objevily již v pozdním eneolitu v kultuře se šňůrovou keramikou (Čížmář 1985, 409-410), v kultuře zvoncovitých pohárů (Čížmář 1985, 409-410; Rakovský 1985, 398; Stuchlík – Stuchlíková 1996a, 66-67) a v protoúnětické kultuře (Stuchlík – Stuchlíková 1996a, 82). Ve starší době bronzové se sekundární otvírání hrobů stává běžným jevem. Známe je z nitranských (Ondráček 1972, 169; Točík 1963, 744) i mierzanowických (Baczyńska 1994, 44) nekropolí. V mnohem větším počtu se tento jev objevuje na staroúnětických pohřebištích na Moravě (Stuchlík – Stuchlíková 1996a, 87-88; 1996b, 138-140), ale přímo masovým se stává v mladoúnětickém období (Lorencová – Beneš – Podborský 1987, 138-144; Stuchlík 1987c, 40-44; 1990d). Např. na pohřebišti u Rebešovic bylo sekundárně narušeno asi 80 % hrobů (Ondráček 1962, 65-68). Se sekundárně otevřenými únětickými hroby se setkáme i v Čechách (Hásek 1959, 5-6; Pleinerová 1981), ve Slezsku (Pazda 1981, 161), na Slovensku (Chropovský 1960, 55-59; 101-102) nebo v Rakousku (Lauermann 1995, 83-84; Sprenger 1999). Obdobné zásahy se vyskytují na rozsáhlém území střední Evropy (Rittershofer 1987), ale na pohřebištích moravsko-dolnorakouské větve únětické kultury se objevují nejčastěji.

Velmi důležitá je interpretace zásahů do hrobů. Nejčastějším důvodem pro sekundární zásah do hrobů je uložení nového pohřbu do stávajícího hrobu nebo vykrádání hrobů (Rittershofer 1987; Podborský 1988b; Stuchlík 1987c, 40-44; 1990d; Neugebauer 1994). Občas jsou sekundární zásahy spojovány rovněž s rituálními praktikami (Podborský 1988b, 78; Neugebauer 1994, 118) nebo exhumací a následným přemístěním pozůstatků do jiného hrobu (Neugebauer 1994, 118; Stuchlík – Stuchlíková 1996a, 73).

Za těchto okolností se dalo předpokládat, že i v Boroticích narazíme na sekundárně otevřené hroby. Podmínky pro zkoumání tohoto jevu však byly v Boroticích mimořádně nepříznivé. Uložení pohřbů v jednolitým humusovém nasypu mohl neumožnit rozpoznat zásahy do nadložní vrstvy hrobů a zjistit šachty po zlodějích. Navíc velmi špatný stav dochování převážné většiny koster značně bránil jednoznačnému rozpoznání manipulace s kostrami. Za těchto okolností se podařilo spolehlivě registrovat indicie svědčící o sekundárním otevření hrobů jen v omezeném počtu a je nutno počítat s tím, že skutečný počet takto narušených hrobů byl podstatně větší.

Soupis hrobů věteřovské skupiny z Borotic*

Mohyla	Hrob	Kategorie	Druh	Orientace	Poloha	Bok	Milodary	Hrob obr.	Nálezy obr.	Poznámka
1	I	A	kostrový ?				1+1+0		18	Pithos
	II	B	kostrový	JV-SZ			0+0+0	19		
2	I	B	kostrový	JV-SZ	S	P	0+0+0	21		
	II	A	kostrový	JZ-SV	S	P	0+3+0	22	23	
	IV	B	kostrový	JJZ-SSV	S	P	0+0+0	24		
3	I	A	kostrový	JJZ-SSV	S	P	2+0+0	26	27	
	II	C	kostrový ?				?			
	III	A	kostrový	JZ-SV ?	S ?	P ?	0+1+0	28	27	
	IV	C	kostrový ?	JV-SZ ?			?	29		
4	I	B	kostrový	SZZ-JVV	S ?		0+0+0	31		
	II	B	kostrový	SSV-JJZ	S ?		0+0+1	32		AV
	III	A	kostrový	JJV-SSZ	S	P	0+1+0	33	34	
5	I	B	kostrový ?				3+0+0		37	
	II	A	kostrový ?	JJZ-SSV			0+1+0	36	37	
	III	B	kostrový ?				3+0+0		37	
	IV	C	kostrový ?				1+0+0			
	V	B	kostrový	JZZ-SVV	S	P	0+0+0	38		
6	I	A	kostrový				2+2+0	40	41	V
	II	C	kostrový ?	JJV-SSZ ?			?			
	IV	C	kostrový ?				?			
	V	B	kostrový	JZ-SV	S	P	0+0+0	42		
	VI	B	kostrový	JZZ-SVV		P ?	0+0+0	43		
10	I	A	kostrový	JZ-SV	S	P	0+0+1	56	61	
	II	A	kostrový ?				0+1+2	57	61	
	V	A	kostrový				1+0+1	58	61	
	VI	B	kostrový				0+0+0	59		
	VII	A	kostrový	JV-SZ			0+2+0	60	61	
	XI	B	kostrový			P ?	0+1+0	62		
	XVI	A	kostrový				2+1+0		63	
13	I	C	kostrový ?				?			
	II	A	kostrový				0+6+0	72	74	
	III	A	kostrový			P ?	0+3+0	73	74	
	IV	B	kostrový				0+0+0	75		
	V	A	kostrový				1+1+0	76	77	
	VI	C	kostrový ?				?			
	VIII	C	kostrový				?			
	XI	C	kostrový ?				1+0+0			
	XII	B	kostrový				0+0+0	79		AV
	XIV	B	kostrový				0+0+0	80		AV
	XV	A	kostrový	JV-SZ			2+1+0	81	77	

13	XVI	C	kostrový				?			
27	V	B	kostrový	JJV-SSZ	S	P	0+0+0	102		
	VII	B	kostrový	JV-SZ	S	P	0+0+0	103		V
	X	A	kostrový				0+1+0		106	
	XII	C	kostrový	JJV-SSZ			?	104		
	XIII	A	kostrový				0+5+0	105	106	
	XIV	C	kostrový				0+0+1	107		
	XV	C	kostrový					108		
29	I	C	kostrový	JJZ-SVV				110		
	II	C	kostrový ?							
	III	C	kostrový ?					111		
31	I	B	kostrový				1+0+0		113	
39	I	A	kostrový	Z-V	S	P	1+1+0	122	123	žlábek

* A – spolehlivý hrob, B – pravděpodobný hrob, C – nejistý hrob, S – skrčená poloha, P – pravý bok, V – vyloupený hrob, AV – pravděpodobně vyloupený hrob. Milodary: nádoby + bronzové předměty + jiné předměty.

Patrně jediným jednoznačným důkazem o vyloupení je hrob I z mohyly 6 (obr. 40). V prostoru o rozměrech přibližně 100 × 70 cm v hloubce od 20 do 60 cm se nacházely střepy z minimálně dvou nádob společně se zlomky lidských kostí, takže situaci bylo možno vysvětlit jediné druhotným zásahem do hrobu. Neanatomické uložení kostí naznačuje možnost vyloupení hrobů 4/I (obr. 31), 4/II (obr. 32), 13/XII (obr. 79), 13/XIV (obr. 80) a s velkou pravděpodobností i 27/VII (obr. 103). Rozmístění nepatrných zbytků kostí u pohřbu 10/II (obr. 57) na značně velké ploše by rovněž svědčilo o druhotné manipulaci s kostrou. Ve zbývajících hrobech jsou pozůstatky kostry natolik poškozené nebo špatně zachované, že se k otázce druhotných zásahů nelze spolehlivě vyjadřovat.

Druhotné zásahy do hrobů se v závěru starší doby bronzové objevily i na dalších lokalitách. Na Moravě se neanatomické uspořádání kostí vyskytlo u pohřbů 12/60 z Cezav u Blučiny (obr. 128:A) nebo z hrobu z Klentnice (obr. 134:2,3). Existenci sekundárních zásahů na pohřebišti z Majcichova naznačuje poznámka B. Chropovského (1958, 489), že z 52 kostrových hrobů byly v 11 rozházené kostry.

Velmi důležité je pohřebiště Gemeinlebern F, kde J.-W. Neugebauer (1991, 113-129) z celkového počtu 257 kostrových hrobů a jednoho žárového hrobu předpokládá až 94 % sekundárně poškozených. Do toho počtu nezahrnuje pouze tajné otvírání hrobů („Grabraub bei Nacht und Nebel“), ale i veřejné plenění hrobů („offene Plünderungsaktionen bei Tage“), jehož cílem bylo odebrání a nové využití barevných a drahých kovů.

VII. D. Pohřební rítus středodunajské mohylové kultury

Výrazným znakem pohřebního ritu ve střední době bronzové bylo navršování mohyl nad hroby zemřelých. Tento jev se rozšířil ve značné části Evropy a dal jednotný název poměrně širokému okruhu jednotlivých kultur a kulturních skupin, jejichž materiální kultura se od sebe sice dosti odlišuje, ale spojuje je právě společný zvyk pohřbívání pod mohylami. Nejedná se o výlučný způsob pohřbu, ale jeho vnější znaky jsou natolik výrazné, že běžná představa o pohřebním ritu mohylového lidstva je vždy spojena s mohylami. Při poněkud podrobnějším studiu tohoto problému se však ukáže, že v některých oblastech, a území středodunajské mohylové kultury je toho zrovna názorným příkladem, tvoří pohřby pod mohylami jen menší část z celkového počtu hrobů. Běžné je pohřbívání pod mohylami v západních skupinách a kulturách mohylového okruhu, časté je i ve středodunajské mohylové kultuře a v protolužické kultuře v Polsku (Gedl 1975, tabl. XLIV, XLV; Gediga 1978, 145, tabl. XLIII:2; ryc. 48, 49, 52). Jen vzácně se pohřby pod mohylami vyskytly v karpatské mohylové kultuře. Existenci mohyl dokládá např. šest hrobů s kruhovými žlábkami z Dolního Petra (Dušek 1969, Pl. 4; Abb. 18-23) nebo hrob 181 s kamenným věncem ze Salky (Točík 1964b, 36-37, Taf. VII:5). Naopak velká hustota hrobů na pohřebištích v Tápé, Tiszafüredu a dalších nálezích v Maďarsku téměř vylučuje možnost mohylového pohřbívání.

Středodunajská mohylová kultura bohužel patří k těm úsekům naší pravěké minulosti, kterým se nevěnovala příliš velká pozornost. Vlastně nikdy se problematikou této kultury dlouhodobě nezabýval žádný badatel. Mohylník v Boroticích objevený v polovině 19. století M. Trappem patří sice k prvním zkoumaným lokalitám na Moravě nejen ze střední doby bronzové, ale jde přitom o naprosto ojedinělou akci. Nebudeme-li brát v úvahu drobné odkryvy nebo záchranu porušených objektů mohylové kultury, nezabýval se tímto obdobím nikdo podrobněji. Teprve mezi světovými válkami se zájem nevelké skupiny zájemců o archeologii soustředil na mohylníky. Koncem dvacátých a počátkem třicátých let 20. století provedli terénní výzkumy mohylníku v Suchohrdlích nejprve I. L. Červinka a následně F. Vil domec. Bohužel o jejich objevech se dochovalo jen několik předběžných nebo rukopisných zpráv (Červinka 1939; Sku-

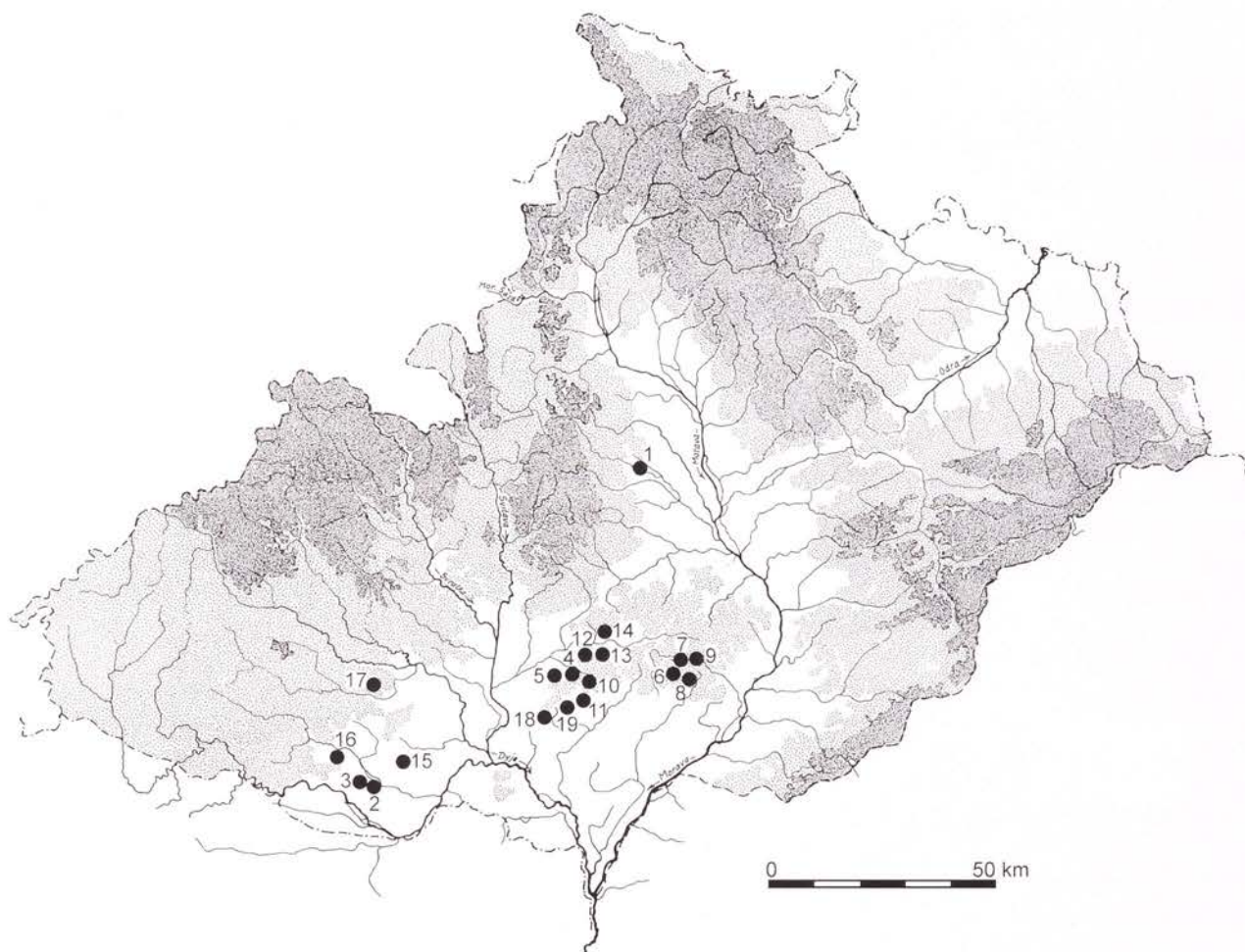
til 1930-1931, 38). Ve třicátých letech bylo objeveno několik mohylníků v katastru obce Čeložnice a ve 14 mohylách proběhly i výkopové práce (*Bláha 1932; 1933; 1934; Bláha – Zelnícius 1931*). Ve 30. a na počátku 40. let se o odkryvy mohylníků v Ždánickém lese v katastrech obcí Bošovice, Dambořice, Heršpice a Velké Hostěrádky zasloužili především E. Filip, M. Chleborád, E. Kolibabe a A. Procházka. Bohužel stručného zveřejnění se dočkalo jen několik mohylníků z pera M. Chleboráda v Památkách archeologických (*Chleborád 1938*).

Po druhé světové válce to krátce vypadalo na aspoň částečný rozkvět studia střední doby bronzové. V. Hrubý zpracoval disertační práci o středodunajské mohylové kultuře (*Hrubý 1950*) a v roce 1948 prozkoumal dvě mohyly v Čeložnici (*Hrubý 1949*), koncem čtyřicátých let proběhl záchranný výzkum menšího sídliště v Brně – Černých Polích (*Tihelka – Hank 1949*) a v padesátých letech se uskutečnil rozsáhlý odkryv důležitého sídliště v Přitlukách. V padesátých letech se od studia popelnicových polí začal postupně na problematiku střední doby bronzové zaměřovat J. Kvíčala (*1955; 1956*). Bohužel situace se ani v tomto období nezměnila, protože studie V. Hrubého zůstala pouze v rukopise a on sám se v další práci soustředil na jinou problematiku. Materiál ze sídliště v Přitlukách se dostal k odborné veřejnosti jen v podobě několika stručných informativních zpráv (*Trnáčková 1954; 1959; 1966*) a J. Kvíčala předčasně zemřel. Zájem o tuto periodu zůstával pouze na bázi náhodných a drobných výzkumů nebo příležitostných krátkých článků. Za výjimku lze považovat pouze studii V. Furmánka o bronzové industrii středodunajské mohylové kultury (*Furmánek 1973*), avšak svou další činnost tento badatel zaměřil na studium doby bronzové na Slovensku. Větší pozornost byla věnována pouze závěru středodunajské mohylové kultury, kterým se v souvislosti s řešením počátku kultury středodunajských popelnicových polí intenzivně zabýval J. Říhovský (*1961; 1963; 1982*).

Podle současného stavu nálezů ze střední doby bronzové na Moravě tvoří mohylníky necelou pětinu všech pohřebišť. Tento údaj je samozřejmě nepřesný, protože u starších nálezů vesměs nejsou zachovány bližší a mnohdy vůbec žádné nálezové okolnosti. Dalším sporným problémem je otázka, zda hroby, dnes považované za ploché, nebyly v minulosti překryty rovněž mohylami, které se následkem moderního obdělávání zemědělské půdy nezachovaly. Tím by se procento mohylníků na úkor plochých pohřebišť výrazně zvýšilo. Důkazem pro tuto hypotézu je vlastně i věteřovský objekt 39 z Borotic. Zachoval se z něho pouze kruhový žlábek, který zřejmě původně vymezoval okraj mohyly. Nejde jen o jev doložený pouze ve věteřovské skupině, ale objevuje se i v středodunajské mohylové kultuře. Svědčí o tom nález v poloze Borotice III, kde při leteckém snímkování v roce 1992 objevil J. Kovárník na poli vzdáleném asi 500 m západně od mohylníku skupinu menších kruhů (*Kovárník – Minařík 1996, 106*). Při sondážním odkryvu v roce 2002 zde autor jeden z kruhů prozkoumal a zjistil, že jde o pozůstatek žlábků, který zřejmě lemoval mohylu ze střední doby bronzové. Obdobné kruhové žlábků ze střední doby bronzové zjistil J.-W. Neugebauer rovněž na polykulturním pohřebišti ve Franzhausenu (*Neugebauer – Gattringer 1988, 66, Abb. 16:3,4; 1989, 59, Abb. 25; Neugebauer – Blesl a kol. 1993, 448*). V jiných oblastech a rovněž v jiných obdobích bychom našli celou řadu nálezů pro potvrzení této hypotézy.

V současné době je známo 19 mohylníků, z nichž ve čtyřech případech jde o nález s poněkud nejistými okolnostmi. Patří mezi ně poloha U kaštanu v Boroticích, která je známa jen díky kruhovým žlábkům zachyceným při leteckém snímkování a jedním prozkoumaným žlábkem, takže není zcela jisté, zda jde o mohylník nebo ploché pohřebiště. Z mohylníku v poloze Farářova habrůvka v Dambořicích nepocházejí žádné nálezy a jeho datování není proto zcela jisté. V případě mohyly z Miroslavi s kostrovým pohřbem již K. Schirmeisen poněkud váhal, zda jde skutečně o mohylu. Obdobně není zcela jisté, jestli v Tulešicích byla zničena mohyla nebo pouze hrob. Kromě mohylníků datovaných spolehlivě do střední doby bronzové existují ještě další náleziska, jejichž datování zůstává otevřené. Může jít o dosud nezkoumané mohylníky nebo o sice prokopané mohyly, které však neobsahovaly žádné nálezy, nebo se získané nálezy ztratily. Do roku 1962 toto platilo i pro náš mohylník v Boroticích. Dalším příkladem je skupina pěti mohyl v lese Doubrava v Hodoníně, z které prozkoumal pan Kuba z Rohatce jednu a našel v ní bronzovou dýku (archiv AU Brno č.j. 2759/56), ale datování mohylníku zůstává otevřené, protože nálezy nejsou dnes kontrolovatelné. Jinou lokalitou je mohylník se sedmi mohylami v poloze Křesťanov v Bošovicích, který objevil A. Procházka a v jedné z nich současně provedl i sondáž (*Procházka 1903, 125*). Dále můžeme uvést mohylník s osmi mohylami v trati Písečná v Koberčicích, kde jsou sice patrné stopy po kopání, ale neexistují žádné doklady o této akci (*Čížmář 2004b; v tisku*). V poslední době se objevila informace o útvech mohylového charakteru z polohy „svah nad Anderkovou cestou“ a „nad Smilovým hradiskem“ v Březině na Vyškovsku (*Hebr 2004, 155-156*), u nichž se předpokládá pouze rámcové datování do dob bronzové nebo halštatské.

Střední doba bronzová je rovněž obdobím velké pestrosti v pohřebním ritu. Ve středodunajské mohylové kultuře se současně objevují mohylová i plochá pohřebiště a na obou typech nálezů se vyskytují pohřby kostrové i žárové. Kostrové hroby mohou obsahovat kostry v poloze skrčené i v poloze natažené. Variabilita se projevuje i u žárových hrobů, kde se setkáme s pohřby popelnicovými, jámovými a někdy jen s rozhozením pozůstatků kremace. Stejně nejednotný je i počet jedinců v hrobech. V převážné většině hrobů je uložena pouze jedna osoba, ale vzácně se setkáme i s hromadnými pohřby, ať již dvojhroby nebo trojhroby. Novým unikátním nálezem je dětský pohřeb v nádorbě z Olšan, který byl objeven v roce 2001 (*Šmíd 2002a, 203*) a významně doplňuje naše znalosti pohřebního ritu. Výčet funerálních možností doplňují i pohřby na sídlištích, které jsou však oproti starší době bronzové mnohem vzácnější. Příkladem tohoto jevu je jáma s kostrou z Újezdu u Brna (*Staňa 1959, 27*) nebo jáma se 4 kostrami z Ivanovic (*Čížmář – Geislerová 2006, 199*).

Obr. 142. Rozšíření mohylníků středodunajské mohylové kultury na Moravě.

SOUPIS MOHYLNÍKŮ STŘEDODUNAJSKÉ MOHYLOVÉ KULTURY NA MORAVĚ (OBR. 142)

1. Bílovice-Lutotín (okr. Prostějov)

U kříže (Padělký)

V poloze U kříže v Bílovicích M. Šmíd při záchranném výzkumu na přelomu roku 1995 a 1996 prozkoumal dvě mohyly a poblíž několik žárových hrobů (Šmíd 1999, 231; Čížmář – Geislerová – Unger 2000, 128-29, obr. 102). Obě mohyly mají kamennou konstrukci pláště a po částečném odkrytí se objevil částečně zachovaný kruhový obvodový věnec (Fojtík 2002, obr. 2; 3; 5). Obě mohyly jsou datovány jen rámcově do přechodného mohylovo-lužického horizontu. Důležitý je popelníkový hrob 1 z mohyly 2, který byl uložen do jámy kruhového půdorysu o průměru 70 cm a hloubce 115 cm (od povrchu mohyly ?). Zbytky kremace spočívaly v okřínu, kolem stálo osm nádob nebo jejich částí. V okřínu a v některých dalších nádobách byly nalezeny dva náramky, jehlice, dvě nášivky, zlomky spirálky (Fojtík 2002, 80-81, obr. 6:2; 12-13).

2. Borotice (okr. Znojmo)

Nad dvorem

Viz soupis v kapitole V.

3. Borotice (okr. Znojmo)

U kaštanu

Viz soupis v kapitole VI.

4. Bošovice (okr. Vyškov)

U čtyř tabulí

Mohylník objevil E. Kolibabe v lese v poloze U čtyř tabulí v Bošovicích čtyři mohyly, z nichž ve třech nezjistil žádné nálezy. Ve čtvrté mohyle (ø 13 m, v. 120 cm) prozkoumal pohřby tří jedinců v natažené poloze orientovaných V-Z a 2 žárové hroby. Získal z nich 20 bronzových předmětů, 23 nádob a pět jantarových ozdob (*Skutil 1939*, 32-33, obr. 7-8; tab. V-VI; *Hrubý 1950*, 58-66, tab. 46; *Furmánek 1973*, 34, obr. 7:2-7,11; *Říhovský 1982*, tab. 20-21). Při zaměřování mohylníků v roce 2000 bylo zjištěno celkem pět mohyl (*Čížmář 2004b*, 55; *Čížmář v tisku*).

5. Bošovice (okr. Vyškov)

U dvou závor

V lese v trati U dvou závor v Bošovicích prozkoumali v roce 1930 M. Chleborád a E. Kolibabe 7 mohyl, z nichž mohyly I (ø 16 m, v. 150 cm) a VII (ø 12 m, v. 80 cm) patřily středodunajské mohylové kultuře a jeden stejně starý hrob se nacházel i v mohyle II. Zbývající mohyly patří do doby halštatské. Ze žárových hrobů získali celou řadu keramiky a bronzových předmětů (*Chleborád 1938*, 8-10, obr. 9-10, tab. I:1-2; IV:1-4,13; *Skutil 1939*, 30-32, obr. 16-17; *Hrubý 1950*, 66-70, tab. 45; *Furmánek 1973*, 34, obr. 7:1,9-10,12-13,14,16-17; *Říhovský 1982*, tab. 18-19). Při zaměřování mohylníku v roce 2000 bylo zjištěno dalších 10 mohyl, takže celkový počet mohyl činí 17 (*Čížmář 2004b*, 55; *Čížmář v tisku*).

6. Čeložnice (okr. Hodonín)

Pod Malou Ostrou

V roce 1929 objevil revírník J. Bláha v lese v poloze Pod malou Ostrou velké pohřebiště se 77 mohylami. V letech 1930 a 1933 prozkoumal J. Bláha sám nebo se spolupracovníky šest z nich (1, 3, 6, 39, 41, 56) a zjistil v nich žárové hroby s osmi nádobami a třemi bronzovými předměty (*Bláha 1934*; *Bláha – Zelnitius 1931*). Další dvě mohyly (4, 7) podrobil výzkumu v roce 1948 V. Hrubý (1949) a v devíti žárových hrobech objevil celkem 30 nádob a 22 bronzových předmětů. Prozkoumané mohyly měly vesměs kamennou konstrukci a všechny pohřby byly žárové (*Bláha – Zelnitius 1931*, 27; *Bláha 1931*; *Hrubý 1949*; 1950, 88-108, tab. 32:6; 33; 34; *Furmánek 1973*, 36, obr. 8:4-6,9-10,17; *Říhovský 1982*, tab. 4:A,B).

7. Čeložnice (okr. Hodonín)

U kvartýru (U kalíška)

V roce 1932 objevil J. Bláha v lese v poloze U kvartýru v Čeložnici skupinu 10 mohyl, z nichž dvě prozkoumal (*Bláha 1933*, 34; *Bláha 1934*, 33; *Hrubý 1949*, plán; 1950, 108).

8. Čeložnice (okr. Hodonín)

Paní háje (Nad Andělíčkem)

Roku 1931 objevil J. Bláha v poloze Paní háje v Čeložnici skupinu čtyř velkých mohyl s vnitřní kamennou konstrukcí (*Bláha 1933*). V. Hrubý uvádí na plánu nedaleko této polohy další čtyři mohyly (*Hrubý 1949*, plán; 1950, 108).

9. Čeložnice (okr. Hodonín)

Pod bradlem (Pod Velkou Ostrou)

V roce 1929 objevil J. Bláha skupinu 17 mohyl v lese v poloze Pod bradlem v Čeložnici. Jednu mohylu společně s A. Šínem prozkoumal a další tři otevřel sám v roce 1931. V roce 1933 zkoumali další dvě mohyly J. Böhm, J. Bláha a A. Zelnitius (*Bláha – Zelnitius 1931*, 25-26; *Bláha 1932*; *Bláha 1934*; *Hrubý 1950*, 109-113, tab. 31; 32:1-5, tab. 31; 32:1-5; *Říhovský 1982*, tab. 4:C,D,E).

10. Dambořice (okr. Hodonín)

Bezedník

V roce 1920 objevil A. Procházka v poloze Bezedník mohylník s 12 mohylami, z nichž jednu prokopával v roce 1921 (*Procházka 1903*, 122-124, obr. 3). Další dvě mohyly prozkoumali v roce 1927 M. Chleborád a E. Kolibabe (*Chleborád 1938*, 6, 8, obr. 7). Část mohyl patří středodunajské mohylové kultuře a další do halštatského období (*Čížmář 2004b*, 55).

11. Dambořice (okr. Hodonín)

Farářova habrůvka

V lese Farářova habrůvka v Dambořicích objevil E. Kolibabe v roce 1931 skupinu čtyř mohyl, které byly již v minulosti prokopány. Mohylník se rozkládá přibližně 100 m na východ od jižního okraje pohřebiště ve Velkých Hostěrádkách v poloze Líchy a je pravděpodobné, že vytvářejí jednu samostatnou skupinu tohoto naleziště. Kromě několika ojedinělých stěpů z nich nezískal žádné nálezy (*Hrubý 1950, 117*).

Dambořice (okr. Hodonín)

Panský les

V roce 1931 prozkoumal E. Kolibabe v Panském lese v Dambořicích dvě mohyly, z nichž získal dvě nádoby a bronzovou jehlici (*Hrubý 1950, 117-118, tab. 41:1-2; Furmánek 1973, 38; Říhovský 1982, tab. 5C*). Mohyly uváděné z trati Panský les jsou patrně součástí mohylníku v poloze Líchy na rozhraní katastrů obcí Dambořice a Velké Hostěrádky (viz lokalita 19).

Dambořice (okr. Hodonín)

Líchy

V roce 1930-1931 prozkoumal E. Kolibabe v lese Líchy (Selský les) čtyři mohyly a získal z nich šest nádob, jehlici a tři náramky (*Hrubý 1950, 116-117, tab. 41:3-4; Furmánek 1973, 38, obr. 8:11-13, 15-16; Říhovský 1982, tab. 5A*). Nálezy vyobrazené V. Hrubým, V. Furmánkem a J. Říhovským však nejsou vždy shodné. Lokalita tvoří celek s pohřebištěm v poloze Líchy ve Velkých Hostěrádkách (viz lokalita č. 19) a snad i Panský les v Dambořicích.

12. Heršpice (okr. Vyškov)

U Hubertka

V lese v poloze U Huberta v Heršpicích objevili učitelé J. Májek a E. Pátek v roce 1925 mohylník s 21 mohylami. Jednu mohylu prokopali v roce 1927 a dalších pět v letech 1936 a 1940 A. Procházka, jednu společně odkrývali v roce 1937 M. Chleborád a F. Kalousek. Řadu mohyl prozkoumal společně s A. Procházkou v letech 1938-1940 E. Filip, který dodatečně zjistil ještě dvě další mohyly. Mohylník je rozdělen na dvě části, které se rozkládají po obou stranách lesní cesty od Jalového dvora k Hubertku (*Filip 1940; Stuchlík 1996, 268-269, tab. 5:49*). Při zaměřování mohylníku v roce 2000 bylo do plánu zaneseno 23 mohyl (*Čížmář 2004b, 55; Čížmář v tisku*).

13. Heršpice (okr. Vyškov)

Zlatý jelen

Mohylník se šesti mohylami se rozkládá v katastru Heršpic (4 mohyly) a Žarošic (2 mohyly). Mohylník zanesl do plánu E. Filip, který na něm prokopali tři mohyly a jednu zkoumal J. Májek. Část nálezů patří do střední doby bronzové a část do doby halštatské. Při zaměřování lokality v roce 2001 a v následujících letech se podařilo postupně zachytit všechny mohyly (*Čížmář 2004b, 55-57; Čížmář v tisku*).

14. Letonice (okr. Vyškov)

Letonický hájek

Na návrší Letonický hájek v Letonicích objevil M. Chleborád šest mohyl ve dvou skupinách, z nichž mohyly III až VI poskytly nálezy kultury se šňůrovou keramikou. Nás zajímají mohyly I a II patřící do doby bronzové, které v roce 1931 prozkoumal (*Chleborád 1934, 20*). Mohyla I (ø 15,5 m, v. 80 cm) pocházela ze střední doby bronzové a byla vybudována nad únětickým hrobem, mohyla II neobsahovala nálezy a rovněž byla postavena nad hrobem únětické kultury (*Chleborád 1963*). Obě mohyly, které náhodně překrývaly hroby ze starší doby bronzové, je nutno podle nálezů z mohyl I datovat do střední doby bronzové (*Stuchlík 1990a, 139*).

15. Miroslav (okr. Znojmo)

U suchohrdelské hranice

V roce 1936 prozkoumal K. Schirmeisen v katastru obce Miroslav při suchohrdelské hranici kostrový pohřeb ženy s kamenným obložením. U kostry se našlo pět nádob, jehlice, čtyři náramky a dva prsteny. Podle Schirmeisena šlo údajně o hrob pod mohylou (*Schirmeisen 1938b, 1-4; Hrubý 1950, 213-214; Furmánek 1973, 72, 76*).

16. Suchohrdly (okr. Znojmo)

Purkrábka

V lese Purkrábka v Suchohrdlech objevil v roce 1924 A. Vrbka větší skupinu mohyl, z nichž 15 ještě téhož roku prozkoumal I. L. Červinka. Z mohyl, které měly vesměs kamennou konstrukci, získal soubor keramiky a bronzové industrie (Červinka 1939; Stuchlík 1990a, 130, obr. 3). Mnohé hroby byly obloženy nebo i překryty většími kameny. V roce 1930 otevřel další čtyři mohyly F. Vildomec a získal z nich rovněž sedm nádob, fragmenty tří dalších nádob a dva bronzové náramky (Vildomec 1931, 8; Hrubý 1950, 299-301, tab. 1; Stuchlík 1990a, 130-134, obr. 4:5).

17. Tulešice (okr. Znojmo)

Lom

Při odstraňování ornice nad kamenolomem v Tulešicích byla v roce 1957 údajně zničena mohyla. Z obsahu objektu zachránil J. Kaufmann zlatý závěsek, náramek, sekeru kamenný korál a miniaturní nádobku (Podborský – Vildomec 1972, 222; Kovárník 1983b; Stuchlík 1990a, 134-135, obr. 6).

18. Velké Hostěrádky (okr. Hodonín)

Skřípov

V červnu 1928 objevil E. Kolíbabe ve Velkých Hostěrádkách v lese Skřípově skupinu 13 mohyl, které ještě v létě téhož roku společně s M. Chleborádem prozkoumali. Do střední doby bronzové patří mohyly I, II a IV, v nichž byly dva žárové a jeden kostrový pohřeb ve skrčené poloze. Z hrobů získali celkem 11 nádob a sedm bronzových předmětů. Všechny mohyly měly hliněný násyp bez kamenného obložení. Zbývající mohyly patří do halštatského a slovan-ského období (Chleborád 1938, 2-6, obr. 1-6; Skutil 1939, 38; Hrubý 1950, 349-352, tab. 53; Furmánek 1973, 92, obr. 47:2,4-7,10-11; Říhovský 1982, tab. 22). Při zaměřování v roce 2000 bylo do plánu zaneseno celkem 16 mohyl (Čížmář 2004b, 55; Čížmář v tisku).

19. Velké Hostěrádky (okr. Hodonín)

Líchy

V trati Líchy na rozhraní katastrů Velkých Hostěrádek a Dambořic se rozkládá mohylník s nejméně 21 mohylami, z nichž 13 prozkoumali v letech 1928-1930 E. Kolíbabe a M. Chleborád. V osmi mohylách nezjistili žádné nálezy a ve zbývajících pět mohylách (I, III, VII, IX, XIII) objevili čtyři žárové pohřby a jeden kostrový v natažené poloze. Celkem z nich pochází 25 nádob a 23 bronzových předmětů (Chleborád 1938, 12-14, obr. 11-13, tab. I:3-17; Hrubý 1950, 352-358, tab. 51-52; Furmánek 1973, 92, obr. 47:1,3,8-9,12; 48; Říhovský 1982, tab. 5A; 23; 24A; 25-26; 27B).

Žarošice (okr. Hodonín)

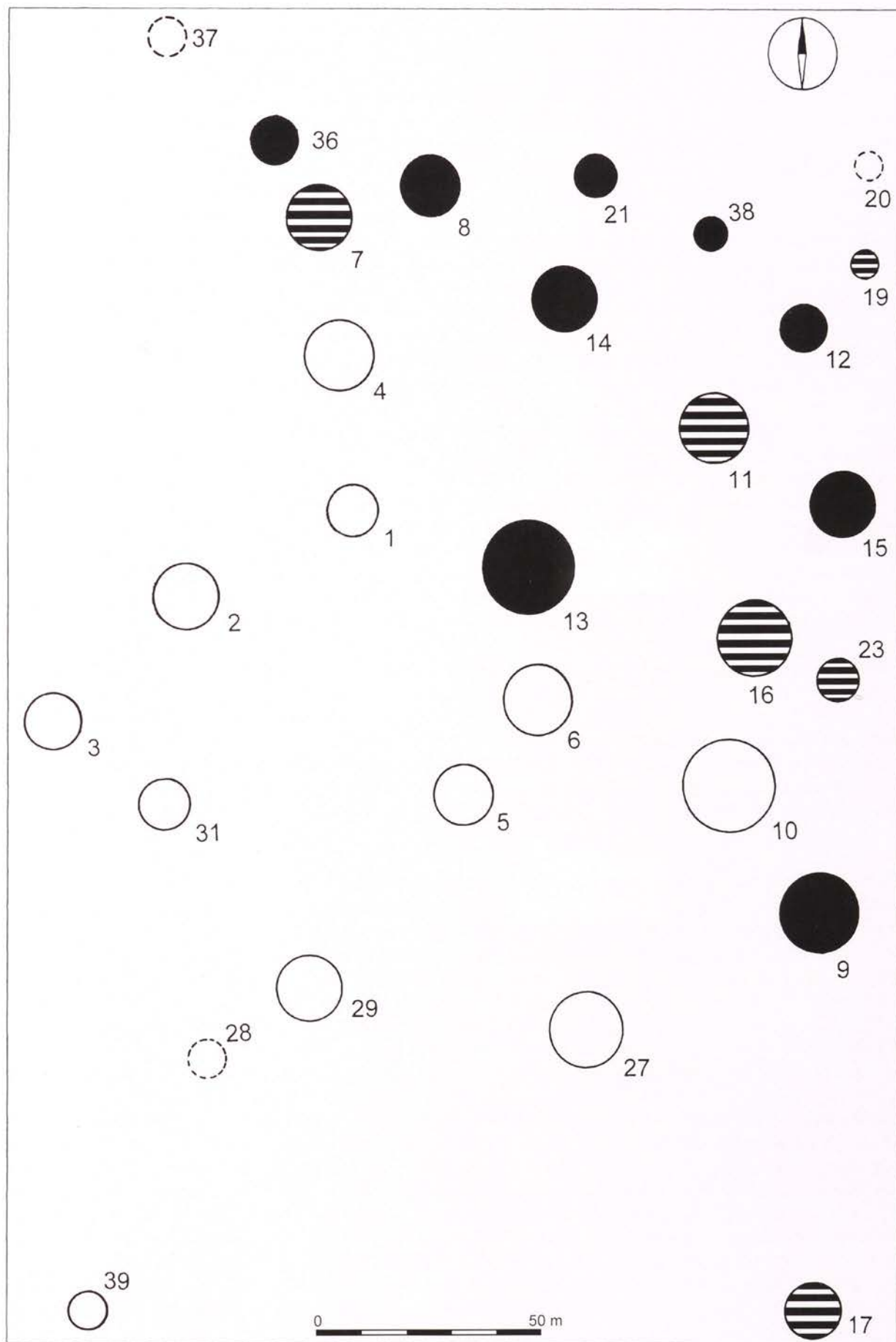
Zlatý jelen

Mohylník tvořený šesti mohylami se rozkládá na rozhraní katastrů Žarošic (2 mohyly) a Heršpic (viz lokalita č. 11). Při zaměřování mohylníku v roce 2001 byly nalezeny pouze dvě mohyly ležící zřejmě v katastru Žarošic (Čížmář v tisku).

VII. E Rozbor pohřebiště středodunajské mohylové kultury v Boroticích

CHARAKTER POHŘEBIŠTĚ

Mohylník v Boroticích byl již dlouhá léta považován za pohřebiště středodunajské mohylové kultury. Ze 24 prozkoumaných mohyl lze se středodunajskou mohylovou kulturou ze střední doby bronzové spojit pouze 13 mohyl. V devíti mohylách (8, 9, 12-15, 21, 36, 38) se objevily pohřby s nálezy, jejichž příslušnost ke středodunajské mohylové kultuře je mimo veškeré pochybnosti. Mohyla 11 s hroby bez nálezů je zařazena do středodunajské mohylové kultury pouze na základě umístění mohyly v rámci středobronzové části mohylníku, protože je ze všech stran obklopena mohylami s nálezy ze střední doby bronzové (obr. 143) a navíc z násypu kromě recentního fragmentu (obr. 65:1) pochází i střep (obr. 65:2), který má k mohylové keramice blízko. Problematická je chronologická klasifikace zbývajících mohyl 7, 16 a 17, které obsahovaly pouze hroby bez nálezů. Mohyly 7 a 16 jsou umístěny na rozhraní staro- a středobronzové části mohylníku. Pro oprávněnost připojení mohyly 7 k mladšímu okrsku mohylníku svědčí to, že v násypu mohyly se kromě atypického či starobronzového (obr. 45:1) materiálu objevil i střep z nádoby zdobené šrafovanými trojúhelníky (obr. 45:8). Střep, zdobený motivem charakteristickým pro mohylovou kulturu, pochází zřejmě z prostoru středobronzového sídliště a do tělesa mohyly se tudíž mohl dostat až ve střední době bronzové, což by bylo

Obr. 143. Borotice. Plán mohylníku s vyznačením mohyl středodunajské mohylové kultury (● – středodunajská mohylová kultura, ⊞ – pravděpodobně středodunajská mohylová kultura).

rozhodující pro dataci vzniku mohyly. Podobně je tomu i s mohylou 16. V násypu se kromě několika fragmentů datovatelných jen rámcově do doby bronzové (obr. 94:2-4) objevil i střep z miniaturní nožky zdobený vpichy tvaru obilného zrna (obr. 94:5), což je opět výzdobný prvek známý pouze z prostředí střední doby bronzové. Největší potíže činí datování porušené mohyly 17, která se rozprostírá v jihovýchodním výběžku mohylníku. Nejisté hroby bez nálezu a dva atypické střepy (obr. 94:1) z násypu neposkytují mnoho možností pro stanovení chronologického postavení. S jistou pravděpodobností můžeme středodunajské mohylové kultuře přisoudit i neprozkoumané mohyly 19 a 23, které leží na východním okraji středobronzové části mohylníku.

Mohyly ze střední doby bronzové zabírají severní a východní část mohylníku na nepravidelně oválné ploše (obr. 143), která se rozprostírá ve směru SV-JZ. Část mohylníku ze střední doby bronzové se rozkládá na ploše o rozměrech 225 × 94 m a pokud připojíme i nejisté (např. mohyla 17) nebo nezkoumané mohyly (např. mohyla 19), zvětší se jeho plocha na 298 × 114 m. Většina mohylníků ze střední doby bronzové na Moravě byla zkoumána ve dvacátých a třicátých letech 20. století a nebyly k nim pořízeny přesné plány. Nepřesné nebo jen přibližné jsou i uváděné počty mohyl na jednotlivých pohřebištích. Přibližný plán mohylníku v poloze Skřipov ve Velkých Hostěrádkách zveřejnil M. Chleborád (1938, obr. 1) a spíše orientační plány mohylníků v Čeložnicích uváděl i J. Bláha (1933) a V. Hrubý (1949). Situace v Boroticích se od těchto mohylníků v podstatě nijak neliší. V. Podborský, který rovněž zveřejnil plán mohylníku, původně odhadoval počet mohyl na 37, z nichž některé však považoval ze nejisté (Podborský 1963).

Velikostí odpovídá středodunajské pohřebiště z Borotic spíše menším mohylníkům, jaké známe z lokalit Pod bradlem v Čeložnicích se 17 mohylami (Hrubý 1949, tab. I), v poloze Jalový dvůr v Heršpicích s 21 mohylami nebo v poloze Lichy ve Velkých Hostěrádkách přibližně s 25 mohylami (Chleborád 1938, 12-14). Stejněho druhu jsou rovněž slovenské mohylníky s 15 mohylami v Bukové a Smolenicích (Dušek 1980, 253-254). Středobronzové pohřebiště v Boroticích zdaleka nedosahuje velikosti největšího moravského mohylníku ze 77 mohylami z polohy Pod Malou Ostrou v Čeložnici (Hrubý 1949, 164) nebo mohylníku z polohy Hora ve Velké Dobré na Kladensku, které tvořilo 60 mohyl (Beneš 1959, 45). Velká mohylová pohřebiště nejsou doložena ani z Rakouska. Jedinou výjimkou je rakouské pohřebiště v Pitten, kde se podařilo rozpoznat jen o málo více než 30 mohyl, ale celkový počet hrobů, včetně plochých, zde dosáhl čísla 221 (Benkovsky-Pivovarová 1982-1985, 24). Podstatně větších rozměrů dosahují mohylníky v oblasti česko-falcké mohylové kultury. Většina pohřebišť je tvořena několika desítkami mohyl, ale výjimkou nejsou ani naleziště, kde se počet blíží stovce a občas ji i překročí. Mezi největší patří mohylníky v Plzni-Nové Hospodě a Roupově se stovkou mohyl, v Nové Huti s asi 120 mohylami. Pohřebiště v Dyšíně tvořilo 123 mohyl, v nichž se zjistilo asi 500 hrobů (Čujanová-Jílková 1970). Patrně největší pohřebiště se rozkládalo v Křtěnově, kde se předpokládala existence asi 300-400 mohyl (Richlý 1882-1884, 365). Neobvykle rozsáhlá jsou plochá pohřebiště ze střední doby bronzové v Karpatské kotlině. Pohřby až na malé výjimky nejsou překryty mohylami, ale hrobů na jednotlivých nalezištích bývá i několik set, jak to dokládají nekropole v Tiszafüredu s 365 hroby (Kovács 1975) nebo v Tápé s 687 hroby (Trogmayer 1975).

MOHYLY

Výška mohyl ze střední doby bronzové v Boroticích kolísá od 20 až 28 cm u nejmenších mohyl 36 a 17, zatímco u velkých mohyl 14 a 11 dosáhla výška 96 nebo 100 (118) cm, respektive dokonce 130 cm u největší mohyly 13. Průměr se pohybuje od 8,5 nebo 9,7 m u malých mohyl 38 a 36 až po 18 nebo 20-21 m u největších mohyl 9 a 13. Všechny mohyly jsou navrženy z černé humusovité hlíny, která je totožná s podloží na celém mohylníku, a tedy i z bezprostředního okolí jednotlivých mohyl. Ani v jedné z nich se nezjistilo využití kamene pro celkovou konstrukci mohyly nebo aspoň obvodového věnce. Jedině v mohyle 15 se na dvou místech objevila kamenná vrstva. V severní části mohyly zabírala v hloubce 10-15 cm plochu o rozměrech 150 × 100 cm a v jižní části mohyly plocha o rozměrech 150 × 60 cm. Na obou místech se však jednalo o poměrně malé kameny, z nichž největší měly průměr 10 cm. Význam těchto ploch s kamennou sutí je těžko určitelný. V žádném případě se nepodobá obvodovému kamennému věnci, který známe na Moravě z mohyl v Čeložnici z polohy Pod Malou Ostrou (Bláha – Zelnitius 1931, 27; Hrubý 1949, 164, 173, obr. 1; 2; tab. 2:a,c) a v poloze Paní háje (Bláha 1933) nebo i v mohyle z Bílovic – Lutotína (Šmíd 1999, 231). Častěji se s používáním kamene setkáme na slovenských středodunajských mohylnicích v Bukové, kde je z něho občas vybudován i celý plášť mohyly (Točík – Vladár 1971, obr. 28) nebo ve Smolenicích (Dušek 1980, 353, obr. 6). Kamennou, ale blíže neurčitelnou konstrukci měla i mohyla v Malnicích v Čechách (Plesl 1954, 232-233, obr. 4, 5). Časté jsou mohyly s kamenným obvodovým věncem nebo i s celým kamenným pláštěm na mohylníku v Pitten (Hampl – Kerchler – Benkovsky-Pivovarová 1978-1981, Taf. 17, 18, 23, 25, 61, 65). Zcela běžné jsou mohyly s kamennou konstrukcí na většině mohylníků česko-falcké mohylové kultury v Čechách, kde někdy pokrývají i celé těleso mohyly (Čujanová-Jílková 1964, 18; 1977, obr. 4; 1981a, obr. 3, 9; 1992, Abb. 2, 4, 6, 8). Výjimečně se objevil hrob obklopený kamenným věncem i na pohřebišti karpatské mohylové kultury v Salce (Točík 1964b, 59, Abb. 3:6; Taf. VII:6).

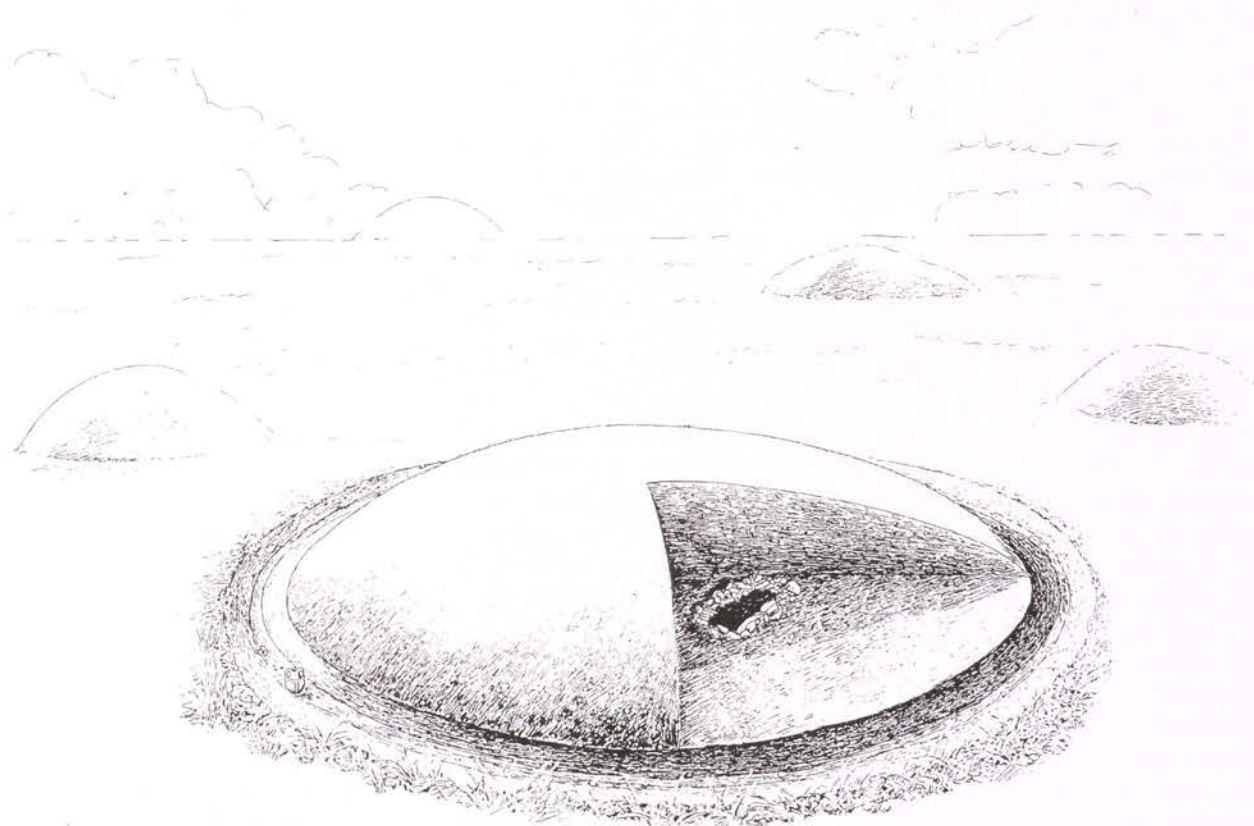
V násypu mohyl v Boroticích se díky použitému materiálu nepodařilo rozpoznat žádné vrstvy a nebyly zjištěny ani žádné konstrukční prvky. Nelze proto bohužel říci, zda k navržení jednotlivých mohyl došlo najednou nebo

postupně přispíváním dalších vrstev. Uložení pohřbů v různých úrovních mohyly však spíše nasvědčuje postupnému navršování mohyl.

Jediným zjištěným stavebním prvkem je obvodový příkop, který lemoval mohylu 8 (obr. 46; 144). Příkop měl na řezu hrotitý tvar a jeho celkový průměr činil 14 až 14,5 m, což by současně představovalo vnější průměr mohyly. Šířka se pohybovala od 90 do 130 cm a hloubka kolísala mezi 40 až 60 cm. Bohužel příkop se nepodařilo rozpoznat po celém obvodu. Na některých místech mohyly měla štěrková podložní vrstva nerovný povrch, a navíc v době výzkumu bylo neobvyklé sucho, což komplikovalo terénní pozorování. Za těchto okolností nelze spolehlivě říci, zda příkop lemoval mohylu po celém obvodu, nebo zda ho přerušoval jeden nebo více vchodů.

Ve středobronzové části mohylníku v Boroticích šlo o jediný objekt podobného charakteru. Nemůžeme ho srovnávat ani se žlábkem kolem věteřovské mohyly 39, který měl jiný tvar a zřejmě i jinou funkci. V případě mohyly 39 jsou pozůstatky kůlů (obr. 121) dokladem obvodové palisády nebo jiného ohrazení, které zpevňovalo okraj tělesa mohyly (obr. 139). Příkop kolem mohyly 8 sloužil k vymezení obvodu mohyly, případně mohl být i symbolickým oddělením mohyly od okolního terénu. Vzhledem k charakteru centrálního hrobu obloženého kameny by mohl příkop navíc zvýrazňovat i postavení zemřelého ve společnosti. Pohřbený jedinec se sice nevyznačuje velkým bohatstvím milodarů (obr. 48:1-3,5-7,9), ale fragmentární stav keramiky i bronzových předmětů mohl být způsoben sekundárním zásahem do hrobu. V rámci středodunajské mohyly jsme se však s podobnou konstrukcí setkali i na jiných lokalitách. Obě mohyly zkoumané V. Hrubým v Čeložnici měly po obvodu mělký příkop, z nichž první měl šířku 270-360 cm a hloubku 30-40 cm, zatímco druhý šířku až 300 cm a hloubku až 70 cm (Hrubý 1949, 164, 173, tab. II:a,c). V poloze Borotice III objevil V. Kovárník při leteckém snímkování několik kruhových objektů, z nichž jeden byl ověřen terénním průzkumem. Ukázalo se, že zřejmě zničenou mohylu obklopoval žlábek o celkovém průměru přibližně 10 m. Samotný žlábek s rovným dnem měl šířku 60 až 85 cm a hloubku se pohybovala od 12 do 21 cm, ale bohužel se ho nepodařilo rozpoznat na celé ploše mohyly (obr. 124).

Žlábký nebo příkopový kruhového půdorysu se však nevyskytují pouze na jižní Moravě. Celou řadu jich známe ze sousedního Rakouska. Nejméně čtyři mohyly (153, 165, 181, 186) s obvodovým žlábkem se podařilo zachytit na pohřebišti v Pitten (Hampl – Kerchler – Benkovský-Pivovarová 1978-1981, Taf. 65-67; 83-84; 88-89; 93-94), ale ve všech případech můžeme mluvit spíše o žlábků než o příkopu. Několik obvodových žlábků se zjistil J.-W. Neugebauer při výzkumu hrobů ze střední doby bronzové ve Franzhausenu II (Neugebauer 1994, 158; Neugebauer – Gatringer 1988, 66, Abb. 16:3,4; 1989, 59, Abb. 25; Neugebauer – Blesl a kol. 1993, 448), ale i na dalších nálezích v Getzers-

Obr. 144. Borotice. Kresebná rekonstrukce mohyly 8 ze střední doby bronzové s centrálním hrobem II a žárovým hrobem III v příkopu.

dorfu (*Neugebauer – Gattringer 1988*, 68, Abb. 25:4), v Unterradlbergu (*Neugebauer – Gattringer 1990*, 50, Abb. 33:2) nebo v Razersdorfu an der Traisen, kde uvnitř plochy vymezené jedním žlábkem byl umístěn pohřeb, zatímco uvnitř dalších dvou nebyl zjištěn žádný hrob (*Neugebauer – Blesl a kol. 2001*, 199). Šest hrobů (7, 9, 16, 20, 21, 25) na nekropoli karpatské mohylové kultury v Dolním Petru obklopovaly rovněž kruhové žlábků o průměru 4,1 až 8,4 m (*Dušek 1969*, 51-52, Plan 4, Abb. 18-23).

Na pohřebišti středodunajské mohylové kultury v Boroticích jsme objevili ve 13 mohylách celkem 30 hrobů, z nichž 12 můžeme považovat za zcela spolehlivé pohřby, devět za pravděpodobné a zbývajících devět za dosti nejisté. Za spolehlivé pohřby (A) považujeme ty, které obsahovaly aspoň částečně zachovanou kostru a nálezy spolehlivě datované do střední doby bronzové (8/I, 8/III, 9/I, 12/I, 14/I, 15/I, 15/II, 15/III, 21/I, 36/I, 38/I, 38/II). Mezi pravděpodobné (B) patří pohřby s nedochovanou kostrou, ale s jednoznačnými nálezy nebo pohřby s aspoň částečně zachovanou kostrou bez nálezů v mohyle, ve které se objevily pouze hroby jednoznačně řazené do středodunajské mohylové kultury (8/II, 9/V, 9/VI, 9/VII, 12/II, 13/VII, 15/IV, 15/V, 15/VI). Poslední skupinu nejistých hrobů (C) představují situace s velmi špatně zachovanou kostrou bez nálezů nebo nálezy jednotlivých nádob, u nichž není jisté, zda jde o milodár nebo o volnou nádobu (7/II, 11/II, 15/VII, 15/VIII, 15/IX, 16/I, 16/II, 17/I, 17/II). Příkladem této poslední varianty jsou tři nádoby z mohyly 15 (obr. 82), které jsou označeny jako objekty (hroby ?) VII, VIII a IX.

Počty hrobů v jedné mohyle se dosti výrazně liší. Mohyla 15 překrývala celkem devět pohřbů (3 spolehlivé, 3 pravděpodobné, 3 nejisté), ovšem pouze šest z nich lze považovat za spolehlivé nebo pravděpodobné. Čtyři hroby se objevily v mohyle 9 (1, 3, 0) a tři v mohyle 8 (2, 1, 0). Dva hroby se vyskytly ve čtyřech mohylách, z toho v mohylách 12 a 38 šlo o jednoznačné nebo pravděpodobné hroby, zatímco v mohylách 16 a 17 byly jen nejisté hroby a navíc jejich datování není jednoznačné. Šest mohyl obsahovalo pouze jeden hrob, z nichž v mohylách 14, 21 a 36 byly hroby jisté (A), v mohyle 13 pravděpodobný pohřeb (B) a v mohylách 7 a 11 šlo o nejisté pohřby (C).

ÚPRAVA HROBŮ

Pro studium úpravy hrobů středodunajské mohylové kultury neposkytlo pohřebiště v Boroticích mnoho vhodných zjištění. Většina pohřbů byla uložena v násypu mohyly, případně v humusové vrstvě nad šterkovým podložím, což prakticky znemožnilo jakékoliv pozorování ohledně tvaru a velikosti hrobů. K nepočetným výjimkám patří tři zahloubené hroby 8/I, 14/I a 36/I, u nichž se hrobová jáma dala dobře rozpoznat. Kostrové hroby měly přibližně obdélníkové jámy, žárový hrob nepravidelně oválnou jámu. Hrob 8/I s obdélníkovou jámou s mírně zaoblenými rohy měřil 200 × 125-150 cm a jeho hloubka dosahovala 160 cm (obr. 47). Rozměry hrobu 14/I s obdélníkovou jámou se zaoblenými rohy činily 218 × 105-128 cm a jeho dno se nacházelo v hloubce 154 cm od povrchu mohyly (obr. 83). Třetí hrob 36/I se žárovým pohřbem (obr. 115) měl hrobovou jámu s nepravidelně oválným půdorysem o rozměrech přibližně 123 × 118 cm a mísovité dno bylo v hloubce 70 cm pod povrchem mohyly.

Ve třech objektech se v Boroticích našlo větší množství kamenů, jejichž přítomnost v mohyle je nepochybně výsledkem lidské činnosti. Pouze v jednom případě v mohyle 8 šlo o kamennou konstrukci, která zcela jednoznačně souvisela s vlastním hrobem.

V mohyle 16 se těsně nad podložím objevila skupina velkých kamenů vytvářejících oválné seskupení o celkových rozměrech 100 × 65 cm. Největší z nich dosahovaly velikosti 25 × 25 cm. Kameny ležely po obvodu objektu, zatímco ve střední části zůstal volný prostor o rozměrech 50 × 30 cm (obr. 93). Seskupení kamenů, jejichž přítomnost na tomto místě je nepochybně následkem lidské činnosti, poněkud připomíná obložení hrobů. Uvnitř tohoto objektu a ani v jeho nejbližším okolí se nenašly žádné stopy po kostech, keramice nebo jiných předmětech. Zůstává tedy otevřenou otázkou, zda ho můžeme považovat za pozůstatek hrobu, nebo zda jde o zbytky jiného profánního objektu.

Zvláštní situace vyvstala na severním okraji mohyly 15, kde se v hloubce 15 cm rozkládala plocha o rozměrech 150 × 100 cm tvořená menšími kameny, z nichž ty největší dosahovaly rozměrů až 10 × 10 cm (obr. 85). Pod kamennou plochou byly v hloubce 45 cm nalezeny tři prsteny a 130 cm od nich již mimo plochu vymezenou kameny ještě bronzový závěsek. Všechny čtyři ozdoby (obr. 86:6-9) lze považovat za společnou součást objektu 15/V. V okolí ozdob se nenašly žádné kosti, takže ani v tomto případě není jasné, zda máme před sebou pozůstatek hrobu nebo objekt jiného charakteru. Podobná situace byla i na opačné straně mohyly, měla však poněkud menší rozměry 150 × 60 cm a na této ploše ani v jejím blízkém okolí se neobjevily žádné nálezy.

Velké množství kamenů, z nichž ty největší dosahovaly délky až 60-70 cm, vytvářelo po obvodu hrobu I v mohyle 8 přibližně obdélníkový věnec o vnějších rozměrech 190-200 × 120-145 cm. Vnitřní prostor bez kamenů měl v horní části rozměry 115 × 40-50 cm (obr. 47a). Směrem dolů kamenů ubývalo, ale ještě u dna vytvářely souvislý pás podél delší severní a kratší západní stěny a částečně i kolem delší jižní stěny (obr. 47b). Podle posudku A. Přichystala (kterému zde děkuji za ochotu) šlo o mylinity a mylonitizované granity dyjského masivu.

S využíváním kamene při úpravě hrobů středodunajské mohylové kultury se na Moravě příliš často nesetkáváme. Jednoduché obložení mladomohylových hrobů jednotlivými kameny známe z Velkých Hostěrádek (*Chleborád 1938*, 12, obr. 11) nebo z Miroslavi (*Schirmeisen 1938b*). Poněkud častěji se vyskytly v Suchohrdlicích (*Červinka 1939*) a v Čeložnici, kde někdy šlo o kamenné obložení žárových hrobů, ale v jiných případech tvořily poněkud složitější konstrukci blížící se kamenným skříňkám (*Hrubý 1949*, 174, 177, 181, obr. 5-6; 11). Kromě mohylníků se hroby s kamennou konstrukcí občas objevily i v plochých hrobech. Setkali jsme se s nimi mimo jiné v Bulharech (*Schir-*

meisen 1929, 41), Jiřikovcích (Schirmeisen 1938a, 160), ve Velaticích v poloze Úzké i v poloze Velikonoce (Červinka 1939) a z novějších výzkumů v Prostějově-Čechůvkách (Fojtík 2006, 39-41). Hroby překryté nebo vyplněné kameny se vyskytly i na slovenských mohylnicích v Bukové a Smolenicích (Dušek 1980, 353) nebo v Želenicích nedaleko Slaného v Čechách (Beneš 1959, 46). Úplné kamenné hrobky se objevily v mnoha mohylách rakouského mohylníku v Pitten (Hampl – Kerchler – Benkovsky-Pivovarová 1978-1981, Taf. 20-21; 26; 54; 70-71; 89; 94; 117; 121; 127-130). Velmi často využíval kameny pro úpravu hrobů svých zemřelých lid českofalcké mohylové kultury. Názorným příkladem jsou kamenné stavby v řadě mohyl na pohřebišti v Hájku u Štáhlav (Jílková – Rybová – Šaldová 1959, obr. 2; 9; 12; 13) a na celé řadě jiných nálezů.

ORIENTACE A POLOHA ZEMŘELÝCH V HROBECH

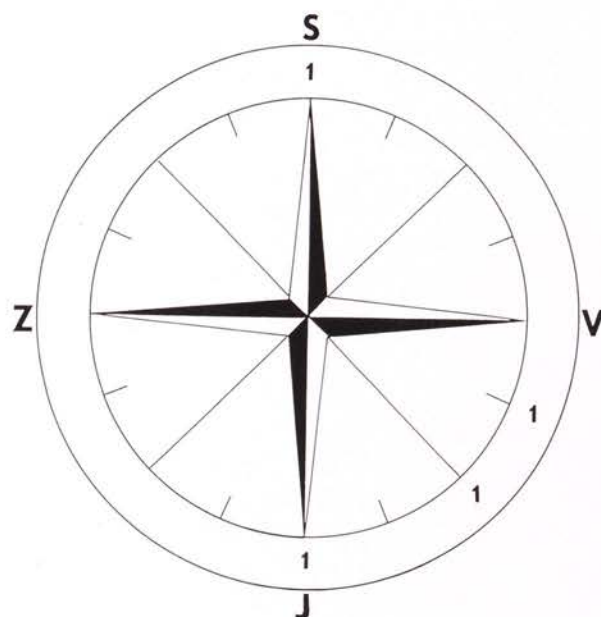
Z celkového počtu 30 hrobů středodunajské mohylové kultury v Boroticích bylo 26 kostrových a pouze čtyři žárové. Z 26 kostrových pohřbů můžeme devět považovat za jisté, dalších osm za pravděpodobné a posledních 8 za nejisté. Ze zbývajících čtyř žárových hrobů šlo ve třech případech o jisté a jednou o pravděpodobný hrob.

KOSTROVÉ HROBY

Většina zemřelých z Borotic byla pohřbena kostrovým způsobem, ale pouze výjimečně se ve třech hrobech podařilo určit jejich polohu. Kostra z hrobu I v mohyle 8 (obr. 47b) spočívala ve skrčené poloze na pravém boku, zatímco v hrobě 15/II (obr. 87) ležel zemřelý ve skrčené poloze na levém boku. Kostra v natažené poloze na zádech se objevila v hrobě 12/II (obr. 68). Ve zbývajících hrobech se kostry dochovaly ve stavu, který neumožnil spolehlivé určení polohy. Nápadné je špatné zachování kostí na pohřebištech většiny mohylových kultur, touto otázkou se zabývala již celá řada badatelů. Většinou se z kostí zachovávají jen drobné zlomky, obvykle z dlouhých kostí nebo lebky, a mnohdy jen zuby. V Boroticích původní přítomnost kostry signalizovaly často jen kumulace jemných vlasových kořínků proložené nepatrnými zlomečky kostí. Na Moravě na to poukazoval již V. Hrubý (1950, 81), v Rakousku K. Wilvonseder (1938, 43) a v Čechách I. L. Pič (1900, 7) nebo J. Schráníl (1928, 7). Obvykle to spojovali s uložením zemřelého v dřevěných konstrukcích. Zajímavý názor vyslovil před léty J. Böhm (1941, 258), který se domníval, že malá odolnost kostí souvisela s fyzickou vlastností mohylového lidu. Naopak V. Čujanová to vysvětlovala pro jižní a západní Čechy tím, že lesní, silně podzolovaná půda rychle stravuje kosti a tento proces urychlovaly ještě kamenné konstrukce mohyl se snadnějším přístupem vzduchu (Čujanová-Jílková 1964, 21).

V minulosti se předpokládalo, že ve starším stupni mohylové kultury se pohřbívalo ve skrčené poloze a teprve v dalším vývoji se začalo s ukládáním zemřelých v natažené poloze na zádech (Hrubý 1950, 79). Ze starších výzkumů je uváděna kostra na pravém boku z hrobů v Miroslavi (Schirmeisen 1938b, 1) a v Morkůvkách dvojice koster ležících na levém boku (Hrubý 1950, 277-278). Ve Velkých Hostěrádkách v poloze Na Líchách v mohyle I, která patří do závěru vývoje středodunajské mohylové kultury, se objevila kostra sice na pravém boku, ale v natažené poloze (Chleborád 1938, 12, obr. 11). Nové výzkumy objasnění této otázky spíše zkomplikovaly. V Olomouci-Slavoníně byly zachráněny dva kostrové hroby z počátku střední doby bronzové a v obou ležely kostry v natažené poloze (Šmíd 1997, 260-261, obr. 6-7). Stejně nejednotná je situace i v okolních oblastech. Z prostředí středodunajské mohylové kultury v Čechách uváděl A. Beneš (1959, 4-5) přibližně stejný počet hrobů s kosterou ve skrčené i natažené poloze. Ve Smolenicích se našly čtyři kostry v natažené poloze, tři ležely na pravém boku, jedna na levém boku a u dalších pěti je konstatována pouze skrčená poloha (Dušek 1980, 342-353). V Rakousku K. Willvonseder (1937a, 42-45) uváděl oba způsoby ukládání zemřelých. Na pohřebišti v Pitten však jednoznačně převládaly pohřby v natažené poloze, zatímco kosteru ve skrčené poloze na pravém boku obsahoval pouze výjimečně hrob 32 (Hampl – Kerchler – Benkovsky-Pivovarová 1978-1981, Taf. 29).

Jinak tomu není ani v českofalcké mohylové kultuře, kde mezi kostrovými hroby převládají pohřby v natažené poloze, ale občas se objeví i pohřeb ve skrčené poloze (Čujanová-Jílková 1964, 22-25; 1988, 143). Naopak v karpatské mohylové kultuře převládají pohřby ve skrčené poloze (na pravém i levém boku) a pohřby v natažené poloze tvoří jen malé procento (Kovács 1975, 40-41; Trogmayer 1975, 148).

Obr. 145. Borotice. Orientace hrobů ze střední doby bronzové podle světových stran.

Orientace zemřelých vůči světovým stranám je prakticky libovolná. V Boroticích se orientace dala spolehlivě určit pouze ve třech případech (obr. 145). V hrobě 8/I ležela kostra ve směru JVV-SZZ (obr. 47b), v hrobě 12/I ve směru S-J (obr. 68) a v hrobě 15/II JV-SZ (obr. 87). Jistou představu o orientaci zemřelých může poskytnout i trojhrob 14/I, protože vzhledem ke směru hrobové jámy S-J musíme předpokládat orientaci zemřelých J-S nebo S-J (obr. 83c-e).

Stejná situace je i na jiných nalezištích. V Miroslavi ležela žena ve směru Z-V (*Schirmeisen 1938b*, 1), v Morkůvkách obě kostry měly tvář k J (*Hrubý 1950*, 277-278) a ve Velaticích v poloze Prostřední Velikonoce byla hrobová jáma orientována SZ-JV (*Hrubý 1950*, 440-441). Na slovenském mohylníku ve Smolenicích jsou zaznamenány orientace hrobových jam: JZ-SV (převládající), SV-JZ, V-Z, J-S a Z-V (*Dušek 1980*, 353). Stejně variabilní je ukládání zemřelých v českofalcké mohylové kultuře, kde se uvádí směry S-J, SSV-JJZ, V-Z a Z-V (*Čujanová-Jílková 1964*, 25).

Trojhrob 14/I

Jedenkrát se v Boroticích vyskytl hromadný pohřeb. Hrob I z mohyly 14 signalizovaly již v násypu první skupiny kostí (obr. 83a,b). V dalších vrstvách se objevily další lidské kosti včetně dvou lebek (obr. 83c,d) a poslední kosti společně s třetí lebkou byly nalezeny na dně hrobové jámy v hloubce 154 cm (obr. 83e). Hromadné hroby nejsou ve středodunajské mohylové kultuře častým jevem a jen několikrát jsou v literatuře zmiňovány dvojhroby. V Morkůvkách ležely v hrobové jámě těsně za sebou dvě kostry ve skrčené poloze na levém boku (*Hrubý 1950*, 88, tab. J:1), v Křenovicích spočívala v hrobě dospělá osoba a dítě (*Hrubý 1950*, 80). Pohřby více osob jsou ještě vzácnější a známe vlastně pouze dva trojhroby z jihomoravského naleziště v Bulharech. V hrobě 1 ležela v natažené poloze kostra většího dítěte, vedle něho druhé dítě a u dalšího jedince šlo o velmi gracilní ženu nebo nedospělého jedince. V hrobě 2 se nacházeli tři dospělí jedinci ve věku od 30 do 40 let (*Měřínský – Stuchlík 1980*, 369-370; *Stloukal 1980*, 379-380).

Hromadné pohřby nejsou častější ani v jiných oblastech. V Čechách se podařilo zjistit dvojhroby dvakrát, z toho v Houšce jedna kostra ležela ve skrčené poloze (*Beneš 1959*, 39), zatímco v Lovosicích se jedna kostra nacházela ve skrčené a druhá v natažené poloze (*Plesl 1965*, 500-501). Dvojhrob se objevil i na rakouském mohylníku v Pitten, kde vedle natažené kostry dospělé osoby ležela dětská lebka (*Willvonseder 1937a*, 383). F. X. Franz považoval za hromadný pohřeb hrob z mohyly 2 ze Všekar – Husté Leče, ale E. Čujanová-Jílková (1964, 25) považuje tuto domněnku za velmi problematickou. Birituální hrob 421-422 karpatské mohylové kultury v Tápě obsahoval společně jeden kostrový a jeden žárový pohřeb (*Trogmayer 1975*, 94-95). Vzácně se hromadné pohřby objeví i na sídlitích, což dokládá jáma středodunajské mohylové kultury z Ivanovic se čtyřmi kostrami (*Čermář – Geislerová 2006*, 199).

ŽÁROVÉ HROBY

Žárové pohřby představují ve střední době bronzové běžnou formu pohřebního ritu. U většiny dříve zkoumaných hrobů nemáme bližší informace o jeho úpravě a většina zpráv pouze konstatuje žárový pohřeb. V Boroticích se žárové pohřby objevily celkem čtyřikrát, z toho dva v mohyle 8 a po jednom v mohylách 15 a 36. Ze čtyř žárových hrobů můžeme pohřeb 8/II považovat za jistou pravděpodobností za popelnicový hrob, dva hroby (8/III, 36/I) za jámové a v posledním případě (15/I) je klasifikace problematická.

Popelnicové hroby

Méně často se na pohřebištích středodunajské mohylové kultury objevují popelnicové pohřby. V Boroticích ho máme doložený v mohyle 8, kde v těsné blízkosti hrobu 8/I v hloubce 30-60 cm pod povrchem ležely na ploše o rozloze přibližně 40 × 40 cm střepy a přepálené kůstky. Podle V. Podborského šlo o druhotně zapuštěný žárový hrob 8/II, který byl značně dislokován kořeny těsně vedle rostoucího akátu. Ze střepů se podařilo slepit část větší nádoby s kónickým hrdlem a plastickou lištou na rozhraní hrdla a těla (obr. 48:4) a střepy ode dna (obr. 48:8). Podle polohy spálených kostí a střepů na jednom místě lze předpokládat, že šlo o popelnicový hrob. Je však nejisté, v které z obou nádob spočívaly zbytky kremace. Nejčastěji se pro uložení zbytku kremace používala amfora, což máme doloženo v Bučovicích (*Chleborád 1927/28*, 22), v Kobečicích (*Procházka 1912*, 94), ve dvou případech z Oblekovic (*Pallardi 1912*, 100-101) a v miniaturním provedení údajně i v Čehovicích (*Gottwald 1931*, 60, obr. 60). Hrob z Čehovic však v poslední době někteří badatelé považují za keramický depot (*Fojtík 2003*, 169). Z jiných nádob jako popelnice posloužila v Bílovicích – Lutotíně dvojkónická nádoba (*Šmíd 1999*, 231; *Fojtík 2002*, 89, obr. 6:2; 12:4), v Trboušanech hrnek (*Hrubý 1950*, 397-398) a v Brodu nad Dyjí se spálené dětské kosti našly dokonce v míse (*Schirmeisen 1929*, 42).

Popelnicové hroby se objevují i v jiných oblastech. V Mannersdorfu byly spálené kosti společně s milodary (mísa, džbánec, hrnek, přeslen) nalezeny ve velkém hrnci (*Willvonseder 1937*, 370-371, Taf. 27). Ze středodunajského prostředí v Čechách jsou uváděny čtyři pohřby s kremací v nádobě (*Beneš 1959*, 5). Na pohřebišti karpatské mohylové kultury v Salce I tvořily popelnicové pohřby dokonce 45 % žárových hrobů (*Točík 1964b*, 43, 58, Taf. V:3-6; VI:1,3-5). V oblasti českofalcké mohylové kultury se pozůstatky spálených kostí ukládaly na zem a jejich umístování do nádob se objevuje až v závěru vývoje. Ve větší míře se tento zvyk uplatnil až v mladší době bronzové (*Čujanová-Jílková 1964*, 19).

Jámové hroby

Objekt 36/I můžeme klasifikovat jako jámový hrob. Hrobová jáma nepravidelně oválného tvaru o maximální délce 123 cm a šířce 118 cm (obr. 115) se vyrysovala ve šterkopiskovém podloží po odkrytí tělesa mohyly a humusovitého podloží. Jámu s profilem mísovitěho tvaru a dnem v hloubce 70 cm od vrcholu mohyly vyplňovala humusovitá hlína. Na dně stála velká nádoba na nízké nožce a s vypnulínami (obr. 116:1), vedle ní fragmenty menší dvouúché amfory (obr. 116:2), mezi nimi a kolem první nádoby byly rozsypány opálené kosti.

Jámové hroby představují nejčastější formu žárových pohřbů, ale většinou k nim nemáme zachováno mnoho konkrétních údajů. V Bučovicích byl odkryt pohřeb v kotlíkovité jámě o průměru 120 cm a hloubce 70 cm (*Chleborád 1927/28*, 22), v Kloboučcích v mísovité jámě hluboké asi 60 cm (*Hrubý 1950*, 195-196). V Marefách v trati Hakrle prozkoumal M. Chleborád 50 cm hluboký okrouhlý hrob o průměru 120 cm, který obsahoval 12 nádob a dva bronzové předměty (*Hrubý 1950*, 258). Další jámový pohřeb byl prozkoumán zřejmě v Kobylnici, kde jáma měla hloubku asi 60 cm (*Hrubý 1950*, 205-207). Za jámové můžeme považovat i některé hroby odkryté v Čeložnici V. Hrubým. V jednom případě (IIa/3) se spálené kosti a další nálezy objevily na 10-15 cm zahloubené ploše o rozměrech 360 × 220 cm, ve druhém případě (IIa/4) na ploše o rozměrech 256 × 175 cm hluboké pouze 10 cm (*Hrubý 1949*, 178-179).

Běžně se s tímto způsobem pohřbívání setkáváme i v jiných oblastech. Na pohřebišti karpatské mohylové kultury Salka I byly jámové hroby v mírné převaze nad popelnicovými (*Točík 1964b*, 43, 58; Taf. II:1; III:1,2; VI:2).

Zvláštní formu pohřebního ritu představuje hrob 8/III (obr. 46). Uvnitř příkopu, který obklopoval mohylu, se na ploše přibližně 125 × 55 cm našla skupina drobných zlomků spálených kostí. Ve vzdálenosti 40-50 cm jihovýchodně od kostí leželo torzo menší nádoby (obr. 50:1) a 20-70 severně od kostí se našly fragmenty druhé nádoby (obr. 50:2). V podstatě jde o jámový hrob, který místo do samostatně vyhloubené jámy byl umístěn do vyhloubeného příkopu (obr. 49). Jde o zcela zvláštní formu pohřbu, pro který dosud nemáme na jiném středobronzovém nalezišti obdobu.

Hroby na úrovni

Třetí způsob žárového pohřbívání poskytuje hrob 15/I. V severní části mohyly (obr. 85) jsme v černé humusovité hlíně v hloubce 45 cm pod povrchem našli několik spálených drobných kůstek a opodál ležela skupina střepů, z nichž se podařilo zrekonstruovat část menší nádobky (amfory ?) a spodek druhé nádobky (obr. 83:13,14).

V mohylnících se zcela běžně objevují žárové pohřby uložené v násypu mohyly nebo na původním podloží, takže se hrobová jáma nerýsuje. Převažující formu pohřbívání tvořil tento ritus v mohylách zkoumaných V. Hrubým v Čeložnici. Pozůstatky kremace ležely rozsypány nebo na hromádce na rovné, často i propálené ploše, buď v násypu mohyly, nebo na původním podložní vrstvě (*Hrubý 1949*, obr. 3-11). Na plochých pohřebištích se s takto upravenými hroby nesetkáváme. Při jejich umístění v násypu mohyly nebo na původním podloží by při postupném rozorávání mohyly došlo přirozeně i ke zničení těchto hrobů. Téměř jedinou formu žárových pohřbů představují hroby na úrovni v českoalpecké mohylové kultuře (*Čujanová-Jílková 1964*, 19).

Datování žárových hrobů

V minulosti byly žárové hroby spojovány se středním a hlavně s mladším a závěrečným stupněm mohylové kultury (*Hrubý 1950*, 85). První žárové pohřby se však objevují již na počátku střední doby bronzové ve stupni B B₁. Na Moravě můžeme do tohoto nejstaršího stupně mohylové kultury zařadit hroby z Pasohlávek z polohy Reimanovo pole i ze hřbitova (*Furmánek 1973*, 128-129; *Benkovský-Pivovarová 1976*; *Říhovský 1979*, 18; *Stuchlík 2002b*, 175.). Všechny žárové pohřby z Borotic však můžeme datovat až do středního stupně středodunajské mohylové kultury.

VÝBAVA HROBŮ

Hroby ze střední doby bronzové se ve srovnání s věteřovskými vyznačují poněkud početnější výbavou. Ze 30 hrobů jich 24 obsahovalo výbavu a pouze v šesti se nenašly žádné milodary. Ve 21 hrobech jsme objevili 51 nádob nebo jejich fragmentů, které lze považovat za milodary. V osmi hrobech se našlo celkem 31 kovových předmětů a dva hroby obsahovaly dva kostěné artefakty. Milodary, které lze považovat za spolehlivý doklad existence hrobu, se vyskytly ve všech 12 jednoznačných hrobech (A), dále v devíti pravděpodobných hrobech (B) a dokonce i ve třech z devíti nejistých hrobů (C).

Ve 12 hrobech kategorie A se zjistilo celkem 53 milodarů, což představuje 4,42 předmětu na jeden hrob. Z těchto milodarů je nejčastěji zastoupena keramika s 29 exempláři, kovových artefaktů bylo 23 a jeden předmět byl zhotoven z kosti. Na jeden hrob této kategorie připadá v průměru 2,41 nádoby, 1,92 kovového předmětu a 0,08 kostěného nástroje. V devíti hrobech kategorie B se množství výbavy zmenšuje přibližně na polovinu. Zastupuje je 19 keramických, osm kovových a jeden kostěný milodar, takže na jeden hrob připadá průměrně 2,11 nádoby, 0,89 kovového milodaru a 0,11 kostěného milodaru. Na rozdíl od věteřovského pohřebiště se objevily tři nádoby i v devíti hrobech kategorie C, což činí v průměru 0,38 keramického milodaru na jeden hrob.

Ve 21 jistých a pravděpodobných hrobech kategorie A a B máme celkem 48 keramických, 31 kovových a 2 kostěné milodary. Na jeden hrob tedy připadá v průměru 3,86 milodaru, z toho 2,29 nádoby, 1,48 kovového a 0,10 kostěného předmětu. Ve srovnání se starobronzovými pohřby je to výrazný nárůst výbavy. Vždyť výbavu průměrného věteřovského hrobu kategorie A a B tvořilo pouze 1,47 milodaru, z toho 0,50 keramiky, 0,84 bronzového předmětu a 0,13 milodaru z jiného materiálu.

Soupis hrobů SMK z Borotic*

Mohyla	Hrob	Kvalita	Druh	Jáma	Orientace	Poloha	Bok	Milodary	Hrob obr.	Nálezy obr.	Poznámka
7	II	C	kostrový					?			
8	I	A	kostrový	200×125-150	JVV-SZZ	S	P	4+3+0	47	48	KO+AV
	II	B	žárový					2+0+0		48	popelníkový
	III	A	žárový					2+0+0	49	50	v příkopu
9	I	A	kostrový					0+7+0		53	
	V	B	kostrový					2+0+0		52	
	VI	B	kostrový					0+1+1		52	
	VII	B	?					2+0+0		52	
11	II	C	kostrový					?			
12	I	A	kostrový		S-J	N		3+0+0	68	67	
	II	B	kostrový					3+0+0	69	67	AV
13	VII	B	?					3+0+0	70	78	
14	I	A	kostrový	218×105-128	J-S ? S-J			2+2+1	83	84	V
15	I	A	žárový					2+0+0		86	
	II	A	kostrový		JV-SZ	S	L	3+7+0	87	88	
	III	A	kostrový					1+4+0	89	86	
	IV	B	?					4+3+0	87	88	AV
	V	B	?					0+4+0		86	K
	VI	B	?					3+0+0		86	
	VII	C	?					1+0+0		91	
	VIII	C	?					1+0+0		91	
	IX	C	?					1+0+0		91	
16	I	C	?					0+0+0	93		KO
	II	C	kostrový					?			
17	I	C	kostrový					?			
	II	C	kostrový					?			
21	I	A	kostrový					3+0+0	97	98	AV
36	I	A	žárový	123 × 118				2+0+0	115	116	jámový
38	I	A	kostrový					3+0+0	119	118	AV
	II	A	kostrový					4+0+0	120	118	AV

* A – spolehlivý hrob, B – pravděpodobný hrob, C – nejistý hrob, S – skrčená poloha, N – natažená poloha, P – pravý bok, L – levý bok, V – vyloupený hrob, AV – pravděpodobně vyloupený hrob, K – kámen, KO – kamenné obložení. Milodary: nádoby + bronzové předměty + jiné předměty.

Nejpočetnější výbavu 10 předmětů obsahoval hrob 15/II, v němž se našly tři nádoby a sedm bronzových artefaktů (obr. 88). Ve třech případech měli zemřelí přiloženo sedm milodarů, z toho v hrobě 8/I šlo o čtyři nádoby a tři kovové předměty (obr. 48:1-3,5-7,9), v hrobě 9/I pouze o bronzové ozdoby (obr. 53) a v hrobě 15/IV čtyři nádoby a tři kovové předměty (obr. 91:1-6). Pět předmětů zůstalo ve vyloupeném hrobu 14/I (obr. 84) a rovněž v hrobu 15/III (obr. 86:1-5) a po čtyřech předmětech v hrobech 15/V (obr. 86:6-9) a 38/II (obr. 118:14,16-18). Tři milodary se objevily ve čtyřech hrobech, dva v sedmi hrobech a po jedné nádobě v jednom hrobu kategorie B a tři v nejistých hrobech kategorie C (15/VII, 15/VIII, 15/IX). Zcela bez nálezů zůstalo šest hrobů kategorie C.

Uvedené počty nálezů nepředstavují konečné počty, protože například v sekundárně otevřeném trojhrobu 14/I tvořilo původní vybavu jistě více než pět zachovaných nálezů a patrně i zemřelý z dalšího vyloupeného hrobu 8/I s kameným obložením nebyl původně vybaven na posmrtný život pouze sedmi předměty. Počet milodarů není zřejmě kompletní ani v dalších hrobech, u nichž je pravděpodobné jejich sekundární otevření (12/II, 15/IV, 21/I, 38/I, 38/II). Obdobně tomu mohlo být i v dalších hrobech se špatně nebo téměř vůbec nedochovanými kostrami (7/II, 11/II, 16/I, 16/II, 17/I, 17/II). Naopak nádoby z objektů (hrobů?) 15/VII, 15/VIII, 15/IX mohly případně tvořit vybavu jednoho, dvou nebo i tří hrobů.

Přesné uložení milodarů ve vztahu ke kostře se podařilo v hrobech ze střední doby bronzové určit jen výjimečně. V hrobě 15/II stály nádoby poblíž chodidel, šipka ležela za zády zemřelého, sekerka u hlavy a zbývající předměty zastoupené polotovary se našly za zády nebo u hlavy (obr. 87). Ve zbývajících případech se k umístění milodarů a jejich vztahu k zemřelému nelze vyjadřovat, protože šlo o hroby vyloupené nebo o hroby se špatně dochovanou kostrou.

Ještě méně toho lze říci o vztahu milodarů ke kostře v žárových hrobech. Zcela specifickou formu představuje hrob 8/III. Byl uložen v horní části příkopu a po stranách od zbytků kremace se našel menší džbánek a torzo větší nádoby (obr. 49).

SEKUNDÁRNÍ OTVÍRÁNÍ HROBŮ

Ve dvou hrobech v Boroticích jsme objevili nepochybné příznaky dokládající sekundární otvírání hrobů a v dalších o této činnosti můžeme uvažovat. Důkazy ale nejsou již tak jednoznačné. V mohylách se díky místnímu materiálu použitému na násyp tumulů bohužel nepodařilo rozpoznat šachty po sekundárních zásazích, což platí nejen u hrobů z doby bronzové, ale i u naprosto systematicky otvíraných hrobů z období stěhování národů. Úvaha o druhotném otvírání hrobů tak může vycházet pouze ze zjištěného porušení kostry a ze stavu dochování milodarů.

Na prvním místě je nutno jmenovat hrob 14/I. Narušení hrobu signalizovaly již první lidské kosti, na které se naráželo již nad vlastním pohřbem (obr. 83a, b). V nerozpoznaném zásypu vykrádací šachty byl vyhozen i džbánek (obr. 84:5), který pochází určitě z vybavy hrobu. Patrně za pozůstatek šachty můžeme považovat pruh jílovité hlíny, který měl na půdorysu tvar úseče kruhu o průměru přibližně 4,5 m a obklopoval hrobovou jámu (obr. 82). Těsně nade dnem hrobu se v různých vrstvách a někdy i mimo hrobovou jámu znovu objevovaly lidské kosti a lebky (obr. 83:c,d) a přímo na dně ležely další lidské kosti a třetí lebka (obr. 80e), které opět nespočívaly v anatomické poloze. O druhotném zásahu svědčí i fragment bronzového předmětu (obr. 84:1). Torzovitě zachovanou kostru bez milodarů z hrobu II v mohyle 12 (obr. 69) ležící v neanatomické poloze lze vysvětlit rovněž jen sekundárním otevřením hrobu.

Kromě uvedených dvou nepochybných dokladů o sekundárním otvírání hrobů v Boroticích můžeme ještě u dalších případů o této možnosti reálně uvažovat. Druhotnému zásahu do výrazně zahloubeného a kameny obloženého hrobu II v mohyle 8 nasvědčuje jen z menší části zachovaná nádoba (obr. 48:5) a poškození druhé nádoby – amfory (obr. 48:9), která se navíc našla již nad vlastním pohřbem. Dva zlomky (obr. 48:2) tordovaného drátu (jehly?) pocházejí patrně z jedné poškozené jehlice. V hrobě IV v mohyle 15 (obr. 90) zůstaly tři nádoby vcelku, zatímco čtvrtá miska byla nalezena rozhozená ve střepech na poměrně velké ploše. Obdobnou situaci jsme zaznamenali v hrobě I v mohyle 21 (obr. 97), který obsahoval dvě celé nádoby (džbán a amforu) a torzovitě zachovanou dvouuchou amforu ve střepech rozházených na větší ploše. V mohyle 38 se podobné příznaky vyskytly v obou hrobech (obr. 119-120). Je možné, že i další hroby byly sekundárně narušené, ale velmi špatný stav dochování kostí neumožňuje oprávněně uvažovat o dalších konkrétních případech.

Narušené hroby v Boroticích nepředstavují v pohřebním ritu středodunajské mohylové kultury žádnou výjimku. Naznačuje to rovněž hrob s rozrušenou kostrou a keramikou pouze ve střepech, který byl v rámci výzkumu okolí studovaného mohylníku objeven v poloze Borotice III (obr. 125). V hrobě 15/I ležela v těsné blízkosti nepočetných zbytků kremace hromádka střepů ze dvou nádob. V jámovém hrobu 36/I byly spálené kosti rozhozeny kolem dvou nádob (obr. 115).

Špatný stav dochování kostí značně komplikuje poznání zásahů do hrobů. Vyloupené hroby ze střední doby bronzové jsou uváděny i z jiných území. Na pohřebišti v rakouském Pittenu byla narušena celá řada hrobů (*Hampl – Kerchler – Benkovský-Pivovarová 1978-1981*, Taf. 30; 34; 40; 43; 49). Na pohřebišti karpatské mohylové kultury v Mezöcsátu v Maďarsku bylo 39 % hrobů vyloupeno částečně (*Hänsel – Kalicz 1986*, 50-52, Abb. 6, 10-11, 15-16, 20-21, 24-25, 27, 31) a 15 % totálně (*Hänsel – Kalicz 1986*, 50-52, Abb. 7, 13, 25, 34).

VIII.

HMOTNÁ KULTURA

Na mohylníku v Boroticích 83 hrobů z doby bronzové obsahovalo celkem 143 předmětů, které můžeme považovat za milodary nebo jejich fragmenty. Toto číslo je bohužel pouze přibližné, protože některé hroby byly poškozené a nedal se spolehlivě určit přesný počet předmětů. Naopak někdy se v mohylách objevily i předměty, u nichž nebylo zcela jisté, zda jde o milodary nebo pouze o náhodnou příměs v mohylách, nebo dokonce i v hrobech. Do uvedeného počtu 143 předmětů je zahrnuto 72 nádob nebo jejich fragmentů, 63 kusů kovové industrie, tři kamenné, tři kostěné a dva jantarové předměty.

Nálezy z mohyl z doby bronzové v Boroticích musíme rozdělit do dvou skupin. Do první skupiny náleží milodary z mohyl věteřovské skupiny (a únětické kultury) ze starší doby bronzové, do druhé nálezy z mohyl středodunajské mohylové kultury ze střední doby bronzové. Z uvedených 143 artefaktů patří věteřovské skupině 59 milodarů a středodunajské mohylové kultuře 84 předmětů. Zastoupení není v obou kulturách rovnoměrné. Věteřovské skupině (a únětické kultuře) náleží 53 hrobů, což představuje 63,85 % hrobů z doby bronzové, ale 59 milodarů tvoří jen 41,26 %. Středodunajská mohylová kultura je na mohylníku reprezentována pouze 30 hroby, které činí 36,14 %, ale jejich 84 milodarů představuje v materiální kultuře zastoupení celých 58,74 %.

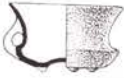
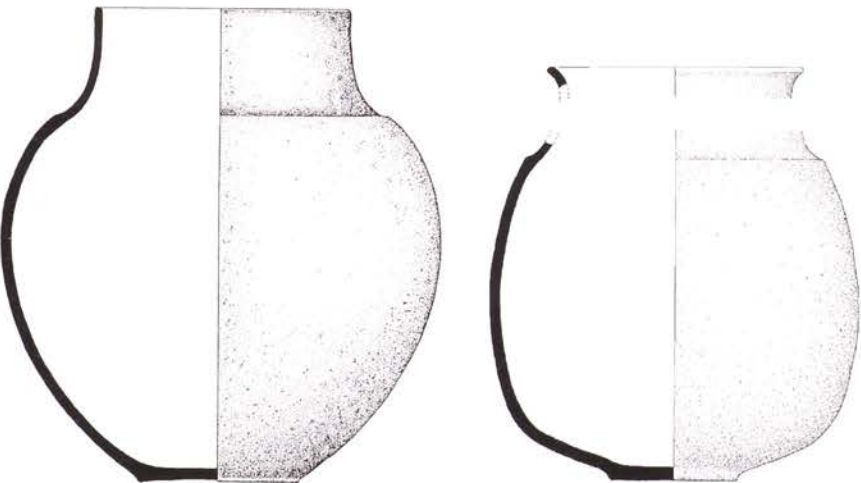
Chronologická rozdílnost se odrazí i v rozboru materiální kultury, který bude rozdělen do dvou bloků, a to na nálezy ze starší doby bronzové a ze střední doby bronzové. Hroby ze starší doby bronzové patří vesměs věteřovské skupině. Je zde ještě hrob I z mohyly 5, který lze patrně spojit s únětickou kulturou, ale nálezy z něho budou hodnoceny v rámci starobronzové věteřovské skupiny. Milodary z doby laténské a z období stěhování národů nebudou v této studii zpracovány, s jejich zveřejněním se počítá v samostatné studii.

VIII. A. Hmotná kultura věteřovské skupiny

Hmotnou kulturu věteřovské skupiny reprezentuje na mohylníku v Boroticích celkem 59 předmětů z hrobů, mezi nimiž je 21 keramických milodarů (35,60 %), 32 kusů bronzové industrie (54,25 %), tři kamenné (5,09 %), dva jantarové (3,40 %) a jeden kostěný milodar (1,66 %). Skutečný počet je poněkud vyšší, protože dvě skupinky drobných hřebíčků (5 a 6 kusů) z hrobu XIII v mohyle 27 jsou považovány za dva artefakty. Rovněž původní počet milodarů byl vyšší, protože některé hroby byly sekundárně otevřeny a lze oprávněně předpokládat, že některé milodary z hrobů zmizely. Kromě milodarů se objevily v násypu mohyl ještě další předměty, které nepatřily k výbavě hrobů, ale jsou zde rovněž hodnoceny, protože rozšiřují kolekci věteřovských nálezů a jsou důležité i pro datování mohylníku.

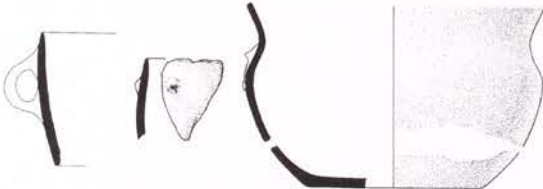
KERAMIKA

Při velmi malém počtu bronzové industrie představuje keramika rozhodující složku v rámci fondu věteřovské skupiny. Její počet, variabilita a kvalita zpracování dokládá velmi vysokou úroveň hrnčířství. V minulosti se dokonce často uvažovalo již o řemeslné výrobě věteřovské keramiky (*Tihelka 1960*, 106, 108; *Točík 1964a*, 21; *Marešová 1965*, 130). Ve věteřovském prostředí nemáme dosud doloženy pozůstatky hrnčířských pecí, které se však objevily několikrát na maďarovských lokalitách, nejčastěji na opevněném sídlišti v Nitranském Hrádku (*Točík 1978-81*, Band I, Heft 1, 84-85, Taf. XVI:1.5; XXV:5; XXVI:6; XXVII:3; XXIX:1). Věteřovská keramika se obvykle vyznačuje pravidelným tvarem, dokonalým opracováním povrchu (vyhlazení, vyleštění), v menší míře i plastickou nebo vhloubenou výzdobou a kvalitním vypálením. Tenkostěnné nádoby (např. koflíky, soudkovité hrnky) jsou zhotoveny z jemné hlíny. Nádoby z Borotic však byly uloženy v kyselé lesní půdě, která má nepříznivé vlastnosti nejen pro zachování lidských kostí, takže stav zachování neodpovídá obvyklým představám o věteřovské keramice. Nelze ovšem vyloučit, že špatný stav dochování keramiky z Borotic by mohl být způsoben použitím méně kvalitní hrobové keramiky. V současné době se k tomuto problému nemůžeme zatím spolehlivě vyslovit. Nemáme totiž dostatečné množství keramiky z hrobů z jiných lokalit a bez detailního srovnání je tato otázka neřešitelná. Jednu z mála výjimek představuje střep z tenkostěnného soudkovitého hrnku světlé okrové barvy (obr. 71:8) z násypu mohyly 13, který je kvalitou naprosto srovnatelný s keramikou, známou z většiny věteřovských sídlišť.

K E R A	
	Nálezy z hrobů
Amfory	
Hrnky	
Koflíky	
Mísy	
Hrnce	
Džbány	
Drobné keramické předměty	
Jiné hrncovité tvary (zásobnice)	

Obr. 146. Typologická tabulka keramiky ze starší doby bronzové z mohylníku v Boroticích.

M I K A

	Nálezy z násypu
	
	
	
	
	
	
	

Věteřovskou keramiku rozdělil K. Tihelka (1960, 30-66) do 15 základních skupin: hrnky, koflíky, džbány, šálky, amfory, zásobnice, mísy, pokličky, osudíčka, pohárky, čerpáčky, cedníky a vykuřovadla, nádoby s dutou nožkou, ostatní keramika, hliněné plastiky. J. Stuchlíková (1984, 67-68) pro klasifikaci věteřovské keramiky vyčlenila 10 základních tříd, a to hrnce, jiné hrncovité tvary (zásobnice), amfory, mísy, džbány, koflíky, hrnky, jiné užitkové tvary, drobné keramické tvary, zvláštní tvary. My se v naší práci přidržíme třídění J. Stuchlíkové. Z uvedených 10 keramických tříd máme v Boroticích zastoupeno osm základních tvarů: hrnce, jiné hrncovité tvary (zásobnice), amfory, mísy, džbány, koflíky, hrnky a drobné keramické tvary (obr. 146). Sedm z nich je zastoupeno v hrobech a jedna (džbány) pouze v násypu mohyly. Z relativně velkého počtu 53 hrobů, z nichž ovšem pouze 19 můžeme zcela jednoznačně považovat za nezpochybnitelné hroby, se zachovalo 21 keramických tvarů (celé nebo rekonstruované nádoby nebo předměty), které můžeme bez nejmenších pochybností považovat za milodary. Keramickou produkci věteřovské skupiny v Boroticích reprezentuje ovšem ještě několik desítek dalších keramických zlomků nebo i celých tvarů. Většina z nich pochází z násypu mohyl a nepatří k vlastní výbavě hrobů. U některých předmětů, jako je například hrnec z násypu mohyly 10 (obr. 55:5), sice můžeme předpokládat, že patřily k výbavě zničeného nebo nerozpoznaného hrobu, ale nejsme schopni určit, z kterého konkrétního celku pocházejí. Pokud bychom brali v úvahu jen naprosto spolehlivých 19 hrobů, činil by počet keramických milodarů na jeden hrob na 0,63. Zastoupení keramiky se sniží v případě, že zohledníme nejen jisté (19), ale i pravděpodobné (18) hroby, takže dostaneme průměrný výskyt 0,51 keramického milodaru na jeden hrob. Jen pro úplnost dodejme, že pokud bychom přidali i zbývajících 16 nejistých hrobů (bez nálezů), vyšlo by nám při celkovém možném počtu 53 hrobů na 1 hrob průměrně 0,40 keramického milodaru.

Hrnce

Hrnce patří k běžným a často používaným nádobám na sídlištích. Jejich specifickým rysem je hrubé opracování vnějšího povrchu (zdrsnění, prstování, rýhování apod.). Na únětických pohřebištích ze starší doby bronzové se tato keramická třída objevuje mnohem vzácněji. V hmotné náplni věteřovské skupiny představují výraznou skupinu, ovšem jejich chronologická citlivost je minimální. Na sídlišti v Budkovicích tvořily hrnce 30,18 % keramických nálezů (Ondráček – Stuchlíková 1988, 9). Zajímavé je, že pouze hrnce byly použity jako pohřební schránky ve skupině 13 pohřbů v nádobách na poklasickém věteřovském sídlišti v Hradisku u Kroměříže (obr. 131:5-8; Spurný 1961, 186-187, obr. 2; 3:10,11).

Mezi keramikou ze starší doby bronzové v Boroticích reprezentují tuto třídu tři exempláře. V hrobě I v mohyle 3 se objevila horní část středně velkého hrnce s ven vyhnutým okrajem, prohnutým hrdlem a jemně zdrsněným tělem. Na okraji je zachován jeden lalok (obr. 27:2). Podobné hrnce se objevují již v hrobech únětické kultury (Stuchlík 1987c, 52, obr. 26:4; 28:4) a zcela běžně se vyskytují na únětických sídlištích (Stuchlík 1972a, 81). Ve velkém počtu je známo ze sídlišť maďarovsko-věteřovské kultury (Tihelka 1960, 35-36; Točík 1964a, 34-35; Neugebauer 1975, Taf. 14:5,6; 18:2-4). Většina známých tvarů má ovšem poněkud výraznější profilaci (Tihelka 1960, obr. 10:3,7; 24:6), ale vzácněji se vyskytnou i exempláře s povlovnější profilací (Tihelka 1960, obr. 24:4). Jejich nepoužitelnost pro přesnější chronologickou klasifikaci dokládají obdobné hrnce ze střední doby bronzové (Řihovský 1982, tab. 30:5; 32:5) a dokonce i z období popelnicových polí (Nekvasil 1982, tab. 30:14; 38:14; 42:12; 74:5; 116:7). Jeho zařazení do věteřovské skupiny je možné pouze na základě výskytu typické věteřovské zásobnice (obr. 27:3) ze stejného hrobu.

Druhý exemplář s jemně drsným povrchem ze sektoru B v mohyle 10 se od většiny podobných tvarů liší výrazným, ostrým vyhnutím okraje (obr. 55:5). Jeho výška dosahuje pouhých 12,5 až 13 cm, takže v kategorii hrnců patří mezi malé tvary. Téměř stejné ostré nasazení okraje má jen o málo větší hrnec ze sídliště v Rymicích (Tihelka 1960, obr. 16:13). Rámcově můžeme tyto tvary, obdobně jako předchozí hrnec, datovat pouze do doby bronzové a pouze s přihlédnutím k výskytu v mohyle 10 lze uvažovat o jeho zařazení do starší doby bronzové.

Kresebně rekonstruovaný třetí hrnec z objektu (hrobu) 5/I (obr. 37:5) má výrazně prohnuté hrdlo, zdrsněné tělo a nápadné jsou na něm tři (původně 4) výrazné podélné výčnělky na hrdle. Výškou pouhých 8,8 cm patří mezi nejmenší exempláře tohoto keramického tvaru. Podobné malé hrnce známe z únětických pohřebišť, jako třeba 10 cm vysoký exemplář z Rebešovic (Ondráček 1962, 35, obr. 51:9) nebo stejně vysoký tvar ze sídliště v Šatově (Stuchlík 1972a, 81, tab. 58:1). Ve věteřovském prostředí by mohly být obdobou malé nádoby z Věteřova vysoké 10,8 cm a 13,5 cm (Tihelka 1960, obr. 24:4; 25:13) nebo 14,7 cm vysoký tvar z Rymic (Tihelka 1960, obr. 16:13), případně miniaturní hrnec s výškou pouhých 5,8 cm z Budkovic (Ondráček – Stuchlíková 1982, 40, tab. 45:2). Častá je u hrnců i výzdoba hrdla hroty výčnělky. První výskyt tohoto výzdobného prvku můžeme pozorovat na hrdlech hrnců v pozdní fázi únětické kultury (Stuchlík 1987c, 79, obr. 23:19) a běžnými se staly hlavně ve věteřovské skupině (Ondráček – Stuchlíková 1982, tab. 26:13; 40:13; 46:3-6,8; 47:1,3; 56:2,4; Ondráček – Stuchlíková 1988, 9, obr. 5:5; 8:5). Někdy se na věteřovských hrncích setkáme i s poněkud většími výčnělky (Ondráček – Stuchlíková 1982, tab. 17:18), ale tak výrazná disproporce mezi velikostí nádoby a rozměrem výčnělku je velmi neobvyklá. Podobný, přibližně 10 cm vysoký hrnec s nápadně velkými výčnělky, pochází rovněž z eponymního sídliště v rakouském Böheimkirchenu (Neugebauer 1977, Taf. 78:12), ale zbývající materiál z téže jámy (Neugebauer 1977, Taf. 77-78) působí dost starobyle. Hrnec z hrobu 5/I je možno datovat pouze rámcově do poklasické fáze únětické kultury nebo do věteřovské skupiny. Rozhodující pro jeho klasifikaci je výskyt fragmentu menší nádoby s široce rozevřenou stěnou a dnem výrazně odsazeným prstováním (obr. 37:6). Samotný tvar torza není rozhodující, ale tvarování dna je velmi důležité. Obdobně upravená

dna se vyskytují pouze v únětické kultuře. Známe je z řady pohřebišť staršího (*Stuchlík – Stuchlíková 1996a*, obr. 18:1,3,15,17,18; 19:20,21,23; *Stuchlík – Stuchlíková 1996b*, Abb. 10:8; 14:3,8,11,13; 18:2,5,8,10), mladšího (*Ondráček 1962*, obr. 48:1,9; 51:1,6,8; 54:1,4,6; *Stuchlík 1987c*, obr. 19:7; 27:18,02,21) i poklasického období (*Stuchlík 1987c*, obr. 32:10). Nelze přirozeně vyloučit úpravu dna tímto způsobem i v počátcích věteřovského období, ale dosud jsme se s ním na věteřovské keramice nesetkali. Za těchto okolností by hrob I z mohyly 5 představoval nejstarší pohřeb na mohylovém pohřebišti v Boroticích, který by bylo nutno zařadit do závěrečného úseku únětické kultury.

Jiné hrncovité tvary (zásobnice)

Pod názvem jiné hrncovité tvary jsou zahrnuty velké nádoby, které obvykle v literatuře najdeme pod označením zásobnice. Jde o nádoby, které se běžně objevují na sídlištích a příkladně ve věteřovské osadě v Budkovicích představovaly 6,6 % keramických nálezů (*Ondráček – Stuchlíková 1988*, 9). Na sídlištích se obvykle najdou jen ve střepech, což při jejich velikosti je zcela pochopitelné. Na pohřebištích se s nimi v pravěku setkáme jen vzácně a jinak tomu není ani v rámci věteřovské skupiny. Tuto kategorii nádob můžeme rozdělit na dva základní typy, z nichž první je členěn ještě na dvě varianty (*Stuchlíková 1984*, 71-74). První z nich má vyhlazené prohnuté hrdlo oddělené od zdrsněného těla hranou nebo častěji lištou zdobenou důlky nebo přesekáváním (*Tihelka 1960*, obr. 8:9; 17:12; 34:5). Druhá varianta má válcovité hrdlo odděleno hranou, která může být doplněna výčnělky, lištami nebo vzácněji obvodovou linií vpichů (*Tihelka 1960*, obr. 12:5; 30:8; 32:5; 33:4). Druhý typ hrncovitých nádob představují poněkud menší amforovité nádoby (*Ondráček – Stuchlíková 1988*, 9, 11, obr. 5:1; 11:3), které se v Boroticích nevyskytly.

Na mohylníku v Boroticích se v mohylách 1, 3 a 10 objevily pouze tři exempláře prvního typu. Z hrobu I v mohyle 3 pochází velká zásobnice (rekonstruovaná výška 42 cm) s prohnutým hrdlem odsazeným hranou od jemně zdrsněného těla s nízko položenou výdutí a výrazně odsazeným dnem (obr. 27:3; 147). Tuto nádobu můžeme přiřadit k první variantě. Stejně můžeme klasifikovat i fragmenty z velké zásobnice ze zničeného hrobu XVI v mohyle 10 (obr. 63:3), z něhož se zachoval již jen fragment z koflíku a bronzová dýka (obr. 63:1,2). Tato zásobnice představuje nezvykle velkou zásobnici, protože průměr okraje 42 cm značně převyšuje stejné rozměry u předchozích dvou exemplářů (23-24 cm, 24 cm). Obdobné tvary známe např. z Blučiny, Mikulova, Nejdu a Šatova (*Tihelka 1960*, obr. 8:9; 17:12; 29:11; 30:8; 31:10; 33:3) a do stejné zásobnice byl uložen i dětský pohřeb v Mikulově (obr. 136; *Jüttner 1950*, obr. 2).

Jen částečně zachovaná 44 cm vysoká zásobnice s válcovitým hrdlem odsazeným hranou od téměř kulovitého těla s mírně odsazeným rovným dnem (obr. 18:2) byla nalezena v mohyle 1. Tato nádoba odpovídá druhé variantě. Obdobné tvary známe z Blučiny, Věteřova (*Tihelka 1960*, obr. 12:5,10; 32:5; 33:1,4) a v poněkud štíhlejším provedení rovněž z Olbramovic, kde posloužila jako schránka pro pohřeb malého dítěte (obr. 137:3; *Pernička – Podborský 1959*, Tab. III:3). Obě varianty známe pouze z náplně věteřovské skupiny. Pro přesnější datování v rámci věteřovské skupiny však nejsou použitelné, protože se vyskytují po celou dobu jejího trvání.

S jistou pravděpodobností můžeme mezi věteřovské zásobnice přiřadit i okrajový zlomek z velké nádoby s prohnutým hrdlem z násypu sektoru C v mohyle 13 (obr. 71:10), ale k jeho přesnější klasifikaci se nelze vyslovit. U druhého střepu z téhož sektoru ve stejné mohyle (obr. 71:11) není navíc ani jisté, zda pochází ze zásobnice nebo z okraje velkého hrnce.

Zajímavější je otázka jejich funkce. Jiné hrncovité tvary patří mezi běžné keramické nádoby na sídlištích, kde se obvykle nacházejí pouze ve fragmentech, ale velmi vzácně se vyskytnou i v hrobech. Jedna zásobnice se objevila v únětickém hrobě v Pasohlávkách (*Jelínková 1983*, 73, obr. 36:1), další posloužily jako „keramická rakev“ v únětickém hrobě v Dolních Věstonicích (*Měřínský 1980*, 108; *Stuchlík 1993d*, 247, obr. 165:2). Dvakrát byly přiloženy jako milodar i v Boroticích, což dokládají hroby 3/I (obr. 27:3; 147) a 10/XVI (obr. 63:3). V jiných případech tyto velké zásobnice mohou nahrazovat rakev, jako tomu možná bylo v Boroticích v případě hrobu I v mohyle 1 (obr. 18:2) a jednoznačně v Mikulově (obr. 136; *Jüttner 1950*, obr. 2) a Olbramovicích (obr. 137:3; *Pernička – Podborský 1959*, Taf. II:2-5; III:1).

Obr. 147. Borotice. Torzo zásobnice z hrobu I v mohyle 3.

Amfory

V celém pravěku jsou amfory velmi frekventovaným keramickým typem a platí to v neztenčené míře i pro maďarovsko-věteřovskou kulturu. Na známém sídlišti v Budkovicích tvořily 16,38 % veškeré keramiky (Ondráček – Stuchlíková 1988, 11). Amfory ze starší doby bronzové můžeme rozdělit do dvou základních skupin, na dvouuché a bezuché tvary. Vývoj obou skupin začíná v závěru únětické kultury (Stuchlík 1972a, 93), ale největšího rozkvětu se dočkaly až v období věteřovské skupiny. Častější jsou ve věteřovském prostředí dvouuché amfory, které známe z většiny sídlišť (Tihelka 1960, 44, obr. 9:10; 12:7,11; 15:5-7; 17:7,9) a mimo jiné se objevily i v žárovém hrobu I/1955 z Hradiska u Kroměříže (Spurný 1957, obr. 10; 11). Na mohylníku v Boroticích se vyskytli pouze zástupci druhé skupiny bezuchých amfor. Bezuchá amfora ve větším provedení posloužila i jako popelnice v předpokládaném žárovém hrobě z Dolních Kounic (obr. 129:2; Tihelka 1960, obr. 20:11; 1962, tab. XIII:16).

Bezuché amfory mají obvykle nízké široké tělo, které je odsazeno hranou od hrdla. Pozdně únětické tvary mají hrdlo obvykle prohnuté a směrem k okraji zúžené (Stuchlík 1972a, 93-94, tab. 38:5; 69:2; 71:8), zatímco věteřovské amfory mají hrdlo válcovité a někdy dokonce směrem k okraji mírně rozšířené. Tyto nádoby se vyskytují na rozsáhlém území, které zahrnuje oblast kultury se severopanonskou inkrustovanou keramikou (Dušek 1960, 197, 226, Taf. VI:2; XV:9; XXII:2; XXIII:1; XXVII:1,2; Bóna 1975, Taf. 208:16; 209:10; 227:1) a celé maďarovsko-věteřovské kultury (Točík 1964a, 29-31, tab. XL:8; LIX:13; obr. 14:8). Jejich původ není stále zcela jasný. K. Tihelka je vyvozoval ze severopanonské keramiky (Tihelka 1963, 10). A. Točík je na Slovensku datoval až do klasické fáze maďarovské skupiny a předpokládal jejich současný vývoj se severopanonskými amforami (Točík 1964a, 30). Na Moravě se objevují bezuché amfory již na sídlišti mladšího stupně únětické kultury (Chleborád 1928, tab. I:8; Stuchlík 1972a, 93-94, tab. 69:2; 71:8; Stuchlíková 1984, 37-39). Od věteřovských se únětické bezuché amfory liší pouze jinou profilací hrdla, které je v horní části kónické a oble přechází k hraně mezi hrdlem a tělem. Zdá se tedy velmi pravděpodobné, že, aspoň na Moravě, vznik věteřovských amfor nemusíme spojit se severopanonskou keramikou, ale můžeme je vyvodit přímo z mladoúnětických forem (Stuchlík 1985b, 66; 1987c, 54).

Na věteřovských sídlišti se vyskytují vesměs amfory větších rozměrů, jejichž výška se pohybuje obvykle mezi 25 až 35 cm. Těsně pod hranou oddělující hrdlo od těla jsou velmi často umístěny krátké svislé lišty, které jsou rozloženy jednotlivě nebo častěji ve dvojicích (Tihelka 1960, obr. 8:1; 16:12; 20:11; 24:8; 33:2; Ondráček – Stuchlíková 1982, tab. 37:6). V Boroticích se našly dvě celé amforky, obě v miniaturním provedení. První z hrobu V v mohyle 10 je 6,8 cm vysoká a má pod hrdlem čtyři krátké lišty (obr. 61:6). Druhá pochází z mohyly 39 a při výšce 5,9 cm je ještě menší než předchozí exemplář. Není sice zdobená, ale drobné svislé rýžky pod hranou by mohly být pozůstatkem po původním nasazení krátkých svislých lišt (obr. 123:1). Mezi sídlištním materiálem se jen vzácně setkáme s tímto tvarem v miniaturním provedení. Příkladem je 8 cm vysoká amfora na nožkách z Budkovic (Ondráček – Stuchlíková 1982, tab. 17:11) nebo miniaturní amfora z Pavlova (Stuchlík 2002b, 168, obr. 10:4). Ve starobylejším provedení se několikrát vyskytly i na mladoúnětických pohřebištích na Moravě (Ondráček 1962, 72, obr. 49:6; 52:7; Dostál 1962, obr. 5:5,7; Stuchlíková 1984, tab. 17:5; Stuchlík 1987c, 53-54, obr. 32:4; tab. II:5), v Čechách (Moucha 1963, Abb. 3:3; 6:1,6; Moucha – Pleinerová 1966, 531, obr. 3:3; 4:21; 6:13) a dokonce i v Sasku (Grünberg 1940, Abb. 4:5).

Při rozboru amfor nelze pominout několik střepů z hrobu I v mohyle 6 (obr. 41:10) a z násypu téže mohyly (obr. 41:2,3,5). Všechny čtyři střepy a případně i některé další by mohly pocházet z jedné nádoby, která byla zřejmě porušena při sekundárním otevření hrobu. Prohnuté hrdlo odsazené hranou od těla zdobeného svislými krátkými lištami (obr. 41:3,5) naznačuje, že střepy pocházejí z větší, patrně bezuché amfory. Většími rozměry se odlišuje od miniaturních amforek z mohyl 10 a 39. Od běžných sídlištních tvarů (např. Tihelka 1960, obr. 8:10; 16:12; 20:11; 24:8; 27:2,8) se naopak liší nízkým prohnutým hrdlem, které vypadá mnohem starobyleji než u klasických věteřovských tvarů s válcovitým hrdlem.

Mísy

Mísy a misky představují na věteřovských nalezištích jeden z nejpoužívanějších a některé z nich vzhledem ke specifické úpravě okrajů současně i nejcharakterističtějších druhů keramiky. Na věteřovském sídlišti v Budkovicích tvořily po hrncích s 21,85 % druhou nejrozšířenější třídu nádob (Ondráček – Stuchlíková 1988, 13). Vyznačují se nejen pestrými tvary, ale z metrického hlediska vytvářejí dlouhou řadu od miniaturních misek až po obrovské mísy. Většina z nich nemá ovšem z chronologického hlediska velký význam. V Boroticích jsou v hrobech, bez ohledu na široké rozšíření na sídlišti, zastoupeny jediným rekonstruovatelným exemplářem.

Z hrobu I v mohyle 6 pochází nízká plochá miska s vodorovně seříznutým okrajem s náznakem mírného rozšíření a zatažení a navíc s menšími lalůčky na okraji (obr. 41:12). Patří mezi nejrozšířenější formu věteřovských neprofilovaných mís s oblou nebo kónickou stěnou. Analogie pro ni najdeme na většině věteřovských osad (Ondráček – Stuchlíková 1982, tab. 27:3; 34:25,26; Stuchlíková 1988, obr. 2:1). Pro přesnější chronologické určení je ovšem nepoužitelná, protože velmi podobné formy známe již z mladé únětické kultury (Stuchlík 1987c, obr. 30:1). Ve středodunajské mohylové kultuře se tyto formy misek již neobjevují.

Kromě uvedeného hrobového exempláře se v násypu mohyly 27 v sektoru B objevily ještě tři fragmenty typických tvarů s vodorovně seříznutým a dovnitř rozšířeným okrajem (obr. 100:3-5). Podobný, ale poněkud poškozený zlomek se našel rovněž v sektoru D mohyly 7 ze střední doby bronzové (obr. 45:1). Tento typ mís patří k nejčastějším exem-

plářům v maďarovsko-věteřovské kultuře (*Tihelka 1960*, 50; *Točík 1964a*, 31-32, tab. XXXVI:16; XXXVII:17; LI:6; LV:1,2; *Ondráček – Stuchlíková 1982*, tab. 27:1-7; 34:15-16,20-23,25,26,29; 50:23-29,33-35). V mohyle 27 tři střepy z misek tohoto druhu jen potvrzují zařazení objektu do závěru starší doby bronzové. Pro datování mohyly 7 ze střední doby bronzové nemá tento střep valný význam, protože nepochází z hrobu a do násypu se dostal pravděpodobně sekundárně při jejím navršování ze starobronzové kulturní vrstvy z blízkého okolí.

Džbány

Džbány jsou ve věteřovské skupině nejméně zastoupeným keramickým tvarem, což potvrzuje pouze 1,6 % těchto nádob na sídlišti v Budkovicích a obdobná situace je i v dolnorakouské věteřovské skupině nebo v böheimkirchenském typu (*Ondráček – Stuchlíková 1988*, 14). Západní oblast maďarovsko-věteřovské kultury se tím odlišuje od východní maďarovské skupiny. Tam totiž charakteristické maďarovské džbány patří k běžně používaným formám, které se postupně rozšířily do celé řady středoevropských kultur starší a střední doby bronzové (*Točík 1964a*, 23-24, obr. 12).

V Boroticích máme džbány zastoupeny jediným exemplářem, který navíc nepochází ani z hrobu. V násypu mohyly 27 se našlo několik zlomků (obr. 100:11,12), které patrně pocházejí z jednoho džbánu. Nerozšíří nám tedy škálu hrobových tvarů, ale pouze přispívají k datování mohyly do věteřovského období. Podobné džbány se na jižní Moravě objevily v Bánově (*Tihelka 1960*, obr. 11:8c), Bulharech (*Stuchlík 1984b*, 178, obr. 1:1) a Želeticích (*Tihelka 1960*, obr. 19:5,6). V poslední době se podařilo v širším okolí našeho pohřebiště získat ve Znojmě jeden exemplář, který byl klasifikován jako mladoúnětický nebo úněticko-věteřovský (*Čížmář Z. 2002c*, 206, obr. 13), ale jde spíše o staromohylový exemplář. Kromě jižní Moravy se vyskytly i v severnějších oblastech, jako například v Bezměrově (*Spurný 1972a*, 218, obr. 20:5), Olomouci (*Dohnal 1995*, Taf. 16:6) nebo v Opavě-Jaktaři (*Tihelka 1960*, 32:2). „Maďarovské“ džbány se však objevují ještě na počátku střední doby bronzové. Celou řadu exemplářů známe ze sídliště středodunajské mohylové kultury v Přítlukách (*Stuchlík 1979*, tab. 36:1-8; 1992, Abb. 22:1-4) nebo Mistelbachu v Rakousku (*Willvonseder 1937a*, Taf. 1:5; 2:2; *Benkovsky-Pivovarová 1976*, Abb. 3:1,6,8,10,11). Jeden typologicky mnohem vyspělejší exemplář (obr. 118:14) patřil rovněž k výbavě borotického středobronzového hrobu II z mohyly 38. Pro přesnější datování nejsou střepy z mohyly 27 použitelné, protože tvar není možno přesně rekonstruovat.

Koflíky

Koflíky představují typický projev středoevropské keramické produkce závěru starší doby bronzové. V klasické fázi únětické kultury se na pohřebištích i sídlištích začínají objevovat nádoby, které jsou díky své výrazné profilaci označovány jako tzv. klasické koflíky (*Tihelka 1953*, 256; *Ondráček 1962*, 71-72). V dalším vývoji se z nich vytvářejí tvary, které mají okraj výrazně širší než tělo. Ve věteřovské skupině nejsou sice příliš početné, což dokládá pouhých 2,53 % na sídlišti v Budkovicích (*Ondráček – Stuchlíková 1988*, 15), ale jednoznačně patří mezi nejcharakterističtější věteřovské produkty. Poměrně vzácně se mohou na věteřovských nalezištích vyskytnout ještě i původní přežívající klasické koflíky (*Ondráček – Stuchlíková 1982*, tab. 24:12; *Stuchlíková 1984*, tab. 96:18). Skutečné věteřovské koflíky se vyskytují ve dvou základních typech (*Stuchlíková 1984*, 102). První představují vyšší tvary, které vycházejí z únětických koflíků a tvarově se od nich liší pouze větším průměrem okraje oproti spodní části (obr. 135:1). Do druhé skupiny patří nízké tvary s široce rozevřeným okrajem, které jsou v literatuře mnohdy nazývány šálky a jsou typické pro maďarovsko-věteřovskou kulturu. Známe je ve dvou variantách, a sice s kalichovitě rozevřeným hrdlem nebo s vlnovitě prohnutým hrdlem.

Koflíky se objevily v Boroticích celkem třikrát. V mohyle 5 v hrobě I se našel pouze drobný střep z hrany koflíku (obr. 37:4), jehož příslušnost k některému z obou typů nelze spolehlivě určit. Malý hrnc a torzo další nádoby (obr. 37:5-6) z téhož hrobu dovolují dokonce oprávněně uvažovat i o příslušnosti tohoto hrobu, a tedy i koflíku, do závěrečného vývoje únětické kultury. Druhý fragment s výčnělkem na hraně pochází ze zničeného hrobu XVI v mohyle 10 (obr. 63:1). Samotný střep není možno spolehlivě typologicky určit, ale střepy ze zásobnice a bronzová dýka (obr. 63:2-3) z téhož hrobu umožňují jeho zařazení do náplně věteřovské skupiny.

Jediný celý exemplář z hrobu XV v mohyle 13 je malý a nízký koflík na čtyřech lalúčkovitých nožkách s široce rozevřeným hrdlem (obr. 77:3). Tato miniaturní nádobka odpovídá první variantě druhého typu koflíků (šálků). Obdobné tvary se běžně vyskytují v klasické maďarovsko-věteřovské kultuře (*Točík 1964a*, 27; *Ondráček – Stuchlíková 1988*, 15). Nádoby stejného tvaru, ovšem bez nožek, známe např. z Budkovic (*Ondráček – Stuchlíková 1982*, tab. 18:2; 33:3; 40:12), Horních Dunajovic nebo Věteřova (*Tihelka 1960*, obr. 7:3; 24:1). Naprosto shodný koflík na nožkách se objevil v objektu 9 v nedalekých Hodonicích (*Stuchlíková 1984*, tab. 81:1), ve Věteřově (*Tihelka 1960*, obr. 23:8) nebo na dolnorakouském sídlišti Buhuberg ve Waidendorfu (*Hahnel 1988*, Taf. 17:4). Na střední Moravě (*Spurný 1965*, 57-59) a v Dolním Rakousku (*Benkovsky-Pivovarová 1976*, 344; *Neugebauer 1977*, Taf. 66:3) vystupují ještě i v poklasické fázi ve stupni B₁. Existence drobných lalúčkovitých nožek, které jsou příznačné kromě koflíků i pro četné druhy drobné keramiky (hrnky, misky, amforky, džbány), však nemají žádný chronologický význam.

Hrnky

Další poměrně početnou keramickou třídu věteřovské skupiny představují hrnky. Na velmi dobře vyhodnoceném sídlišti v Budkovicích tvořily celkem 12,42 % z veškeré keramiky (Ondráček – Stuchlíková 1988, 16). Z typologického hlediska je můžeme rozdělit do tří základních druhů, a to na soudkovité hrnky, esovitě profilované hrnky a vcelku vzácné hrnky s uchem na okraji (Ondráček – Stuchlíková 1988, 16-18). Z exemplářů zjištěných v Boroticích můžeme za milodary považovat pouze dvě nádoby, zatímco zbývající nálezy pocházejí z násypu mohyl, a mají tedy sídlištní charakter.

Z celé škály tvarů se v Boroticích objevily častěji pouze soudkovité hrnky. Patří k nejcharakterističtějším nádobám celé maďarovsko-věteřovské kultury a nejsou v inventáři žádné jiné soudkové kultury. Jak naznačuje již název, jde o tvary se soudkovitým tělem a páskovým uchem na výduti, které se někdy vyskytují i ve variantě s drobnými lalúčkovitými nožkami na dně. Jejich původ můžeme hledat v nejmladší únětické kultuře, kde se podobné exempláře, odlišné pouze horizontálně nasazeným uchem, objevily v pozdně únětických hrobech v Horních Věstonicích (Stuchlíková 1984, tab. 11:10), Lanžhotě (Dostál 1964, 68, tab. X:10), Mušově (Stuchlík 1987c, obr. 26:3), Rebešovicích (Ondráček 1962, 70, obr. 54:3), Vedrovicích (Ondráček 1962, 70) a v poněkud atypickém provedení v souboru sedmi nádob a bronzové dýčky z Mikulova (Stuchlíková 1984, 42, tab. 13:1-8).

V Boroticích uvedený typ zastupuje nízký tvar s ouškem na největší výduti z mohyly 31 (obr. 113). Vedle toho byl v násypu sektoru C mohyly 13 se nalezene fragment tenkostěnného hrnku světlé barvy (obr. 71:8) a další charakteristický střep s výčnělkem pochází z násypu sektoru B mohyly 27 (obr. 100:6). Střep hrnku z násypu mohyly 13 se kvalitou zpracování a vypálení liší od ostatní věteřovské keramiky z Borotic a připomíná kvalitní nádoby, jaké známe ze sídlišť. Ve všech případech jde o tvary, u nichž není nejmenší pochybnost o jejich příslušnosti k věteřovské skupině. Početné obdoby pro ně najdeme na každém věteřovském sídlišti (Ondráček – Stuchlíková 1982, tab. 8:7; 18:3; 32:4,7,9; 33:8,10,12; 45:1,3,4,6-11). Některé exempláře z Mikulova a ze Znojma (obr. 135:7,8) byly nalezeny i v hrobových souvislostech. Obdobné nízké exempláře jako z mohyly 31 se objevily na sídlišti v Budkovicích (Ondráček – Stuchlíková 1988, obr. 9:3) i na böheimkirchenském pohřebišti v Gemeinlebarnu F (Neugebauer 1977, 43, Abb. 8:1-3; Taf. 6:100:1; 7:145:2).

Druhý typ představuje fragment hrubého hrnku z hrobu V mohyly 13 (obr. 77:1). Tvarově sice poněkud připomíná běžné soudkovité tvary, ale masivnější provedení a náznak odsazení dna nedovolují začlenit tento tvar mezi klasické soudkovité hrnky. Jeho zařazení do starší doby bronzové však potvrzují zlomky vlasové ozdoby z dvojitého drátu (obr. 77:2). Další hrubší tvar pochází rovněž z násypu sektoru C mohyly 13 (obr. 71:7), ale jeho zařazení mezi soudkovité hrnky je rovněž nepravděpodobné. Obdobný tvar se stopami po ulomeném oušku se objevil i na výšinném sídlišti ve Věteřově (Tihelka 1960, obr. 24:2). O jeho zařazení do náplně věteřovské skupiny však nejsou žádné pochybnosti.

Třetí typ hrnků v Boroticích reprezentuje torzo větší nádoby s prohnutým hrdlem, kulovitým tělem a zbytkem ucha na plecích (obr. 100:13), které jsme našli v násypu mohyly 27. Bohužel hrnek není kompletní a podle dochovaného tvaru se musíme při jeho klasifikaci spokojit pouze s rámcovým datováním do starší doby bronzové. Za jeho nejbližší, ačkoliv ne zcela odpovídající analogii, můžeme považovat mísovitou nádobu z Bulhar (Stuchlík 1984b, obr. 2:14).

Drobné keramické nálezy

Z hrobu XV v mohyle 13 pochází nepříliš obvyklý předmět. Malá keramická kulička o průměru 1,9 cm (obr. 77:3) vzbuzuje kvalitou opracování jisté pochybnosti. Našla se ve stejné úrovni jako téměř zcela strávená kostra menšího jedince nebo milodary z hrobu, ale ležela ve vzdálenosti 80 cm od nich. S velkou pravděpodobností ji na základě stejné hloubky můžeme přiřadit k výbavě zemřelého dítěte. Povrch kuličky je velmi dobře vyhlazen a kvalitou opracování odpovídá úrovni nejlépe zhotovené věteřovské tenkostěnné keramiky. V rámci hmotné náplně věteřovské skupiny jde o velmi neobvyklý nález. Šest obdobných kuliček, avšak s mnohem hruběji opracovaným povrchem, známe z mladounětického hrobu 72 v Šardičkách (Procházka – Chleborád – Kalousek 1927, 28, obr. 51:4,5). Vzhledem k přítomnosti v dětském hrobě lze u borotického exempláře s jistou pravděpodobností předpokládat, že šlo o dětskou hračku. Z chronologického hlediska nemá kulička naprosto žádný význam.

Dalším neobvyklým keramickým tvarem je 5,6 cm dlouhý oválný bochníčkovitý předmět vysoký 2,8 cm se středovým otvorem o průměru 0,6 cm s poněkud odřeným povrchem (obr. 100:1). Předmět se našel v sektoru C mohyly 27. Jeho příslušnost do náplně věteřovské skupiny podporuje přítomnost většího množství stejně starých střepů v tělese mohyly (obr. 100:1-6,10-14), zatímco jen ojedinělé fragmenty lze zařadit do kultury s moravskou malovanou keramikou (obr. 101:2), nebo jen rámcově na přelom neolitu a eneolitu (obr. 101:1,4). Určení funkce zůstává problematické, protože svými rozměry převyšuje běžné přesleny, ale nedosahuje velikosti závaží. Z věteřovského prostředí neznáme obdobné předměty stejné velikosti.

Výzdoba

Věteřovská keramika se vyznačuje kvalitním zpracováním a pečlivým vyhlazením povrchu nádob a jiná výzdoba se objevuje jen v malé míře. Keramika z Borotic nemá na rozdíl od jiných věteřovských lokalit dobře opracovaný

povrch, což je zřejmě způsobeno místními půdními podmínkami. Poměrně vzácně se plastická nebo rytá výzdoba vyskytla i na keramice v Boroticích.

Plastická výzdoba je charakteristická hlavně pro užitkové nádoby velkých rozměrů. V Boroticích tuto hrubší keramiku reprezentují střepy z velkých nádob z násypu mohyl. Zlomky nádob s plastickou důlkovanou lištou se objevily v násypu mohyly 6 (obr. 41:7) a 10 (obr. 55:2) a fragment s přesekávanou lištou z násypu mohyly 6 (obr. 41:6). Pro zlomek z hrncovité nádoby s krátkou horizontální plastickou lištou zdobenou jemnými záseky (obr. 41:11) z hrobu I v mohyle 6 najdeme obdobu v Bulharech (*Stuchlík 1984b*, obr. 3:10) nebo Budkovicích (*Ondráček – Stuchlíková 1988*, obr. 10:12). Pro věteřovskou skupinu jsou charakteristické krátké svislé lišty, které se objevují hlavně na amforách. V Boroticích se vyskytly na anforce v hrobě V v mohyle 10 (obr. 61:6) a na střepch z amfory z hrobu I v mohyle 6 (obr. 41:3,5).

Jiný druh představují plastické výčnělky. Z mohyly 6 pochází i střep s drobným výčnělkem (obr. 41:4). Výčnělky na hrdle pozdně únětických a věteřovských hrnců jsou běžným výzdobným prvkem. Výčnělky na hrnci z hrobu I v mohyle 5 se od ostatních odlišují pouze svou velikostí (obr. 37:5). Jejich datování do pozdní únětické kultury umožňují další nálezy z tohoto hrobu (obr. 37:4,6). Posledním výzdobným prvkem jsou malé lalůčkovité výčnělky na okraji mísy z hrobu I v mohyle 6 (obr. 41:12).

Rytý ornament zastupuje pouze jednoduchý pás horizontálních rýh (obr. 71:3) na střepu z násypu mohyly 13, což je výzdobný prvek, který se běžně vyskytuje ve většině kultur starší doby bronzové.

KOVOVÁ INDUSTRIE

Kovový inventář věteřovské skupiny se dosud nevyznačoval velkým bohatstvím. Je to snadno vysvětlitelné tím, že převážnou většinu věteřovských nalezišť představují sídliště, která jsou obecně v celém pravěku na kovovou industrii velmi chudá. Minimální počet hrobů a hromadných nálezů na Moravě nemohl proto výrazněji přispět k rozšíření souboru bronzové industrie. Navíc mnohé nasvědčuje tomu, a v Boroticích máme jednoznačně doloženo, že věteřovské hroby byly rovněž sekundárně otvírány. Velkou nevýhodou je i skutečnost, že část bronzové industrie pochází z kulturních vrstev na nalezištích s únětickým a věteřovským osídlením, takže jejich vypovídací hodnota a možnost kulturního určení je minimální. Z metodologického hlediska můžeme kovovou industrii rozdělit do pěti základních skupin, a to na surovinu, pracovní nástroje, zbraně, ozdoby a jiné předměty.

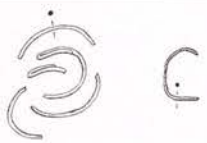
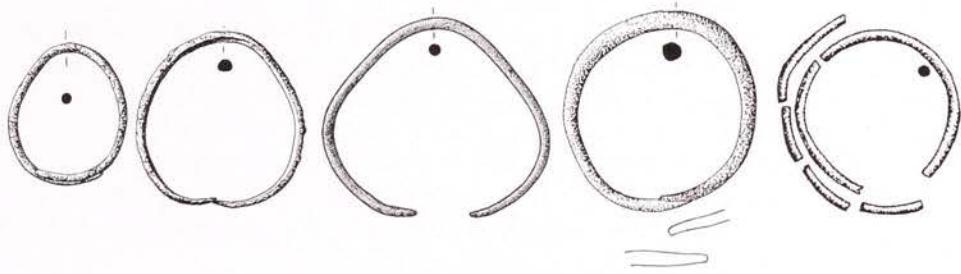
Omezené množství kovové industrie se odráží rovněž v dosavadních syntézách věteřovské skupiny. K. Tihelka (1960, 76-84), s přihlédnutím k výše uvedenému základnímu členění, znal z náplně věteřovské skupiny surovinu (hřivny, slitky), pracovní nástroje (sekery, dláta, šídla), zbraně (sekeromlaty, dýky), ozdoby (jehlice, náramky, vlasové ozdoby, korálky, spirálky, kroužky) a z jiných předmětů uváděl udici ze Člupů u Maref (*Tihelka 1960*, 78), která však ve skutečnosti pochází z únětického sídliště. V době K. Tihelky tedy existovalo ve věteřovské skupině, když odečteme špatně klasifikovanou udici, 13 základních typů bronzové industrie. Jen o málo větší variabilitu uvedla J. Stuchlíková (1984, 132-138), která pracovala se surovinou (hřivny, slitky), pracovními nástroji (sekery, dláta, šídla), zbraněmi (sekeromlaty, dýky, kopí) a ozdobami (jehlice, náramky, vlasové ozdoby, spirálky, korálky, terčík), což představuje 14 základních typů bronzové industrie.

Za těchto okolností i nepřilíš početná bronzová industrie z Borotic přispěje k doplnění našich znalostí o této skupině památek. Nepřekvapuje, že v Boroticích, tak jako na většině jiných pohřebišť, se nevyskytla surovina (hřivny, slitky) a pracovní nástroje (sekery, dláta, šídla). Ze zbraní není zastoupeno kopí, které známe již z únětické kultury (*Hájek 1953*, 208, obr. 3:9; 4:2; *Říhovsky 1996*, 25-27, Taf. 1:1), z mnoha nalezišť v Karpatské kotlině (*Bóna 1975*, Taf. 57:2,3; 163:27; 270:25) a z maďarovsko-věteřovské kultury pouze jediným exemplářem z Nitranského Hrádku na Slovensku (*Točík 1978-81*, Taf. LXVIII:17). Kromě vlastních kopí existují i dva vzácné nálezy kadlubů z Josefova (*Šráčková 1963*, obr. 165; *Říhovsky 1996*, 47-48, Taf. 6:53) a Böheimkirchenu v Dolním Rakousku (*Neugebauer 1979*, Abb. 5:8).

Bronzovou industrii z Borotic můžeme rozčlenit do tří základních kategorií (obr. 148; 149), a to na zbraně (sekeromlat, dýky), ozdoby (jehlice, náramky, prsteny, vlasové ozdoby, spirálky, korálky, kruh) a jiné předměty (plechové terčíky, hřebíčky, schránka). Pokud k nim připočteme známé, ale v Boroticích nezastoupené artefakty (hřivny, slitky, sekery, dláta, šídla, kopí), dostaneme celkem 18 základních typů bronzové industrie. Nově se tedy objevily prsteny, hřebíčky a schránka, které jsme zatím z jiných moravských věteřovských nalezišť neměli doloženy. Je ovšem otázkou, zda lze hřebíčky považovat za samostatnou kategorii nálezů, protože se objevují vždy v kombinaci s jiným předmětem (sekeromlat, schránka aj.). Obdobně je tomu i se schránkou, která je vlastně kombinací několika jiných artefaktů (terčík, hřebíčky, plechové kování).

Ozdoby

Ozdoby ze starobronzového pohřebiště v Boroticích můžeme rozdělit do sedmi základních typů, které reprezentují jehlice, náramky, prsteny, vlasové ozdoby, drátěné spirálky, plechové trubičky a masivní kruh (obr. 148). Zastoupení jednotlivých typů je dosti nerovnoměrné a v případě některých drátěných zlomků jde patrně o zlomky z některého jiného typu (vlasové ozdoby, růžicovité terčíky).

O Z D O B Y		
	Hroby	Násyp
Jehlice		
Korálky spirálky		
Vlasové ozdoby		
Prsteny		
Náramky		
Kruh		

Obr. 148. Typologická tabulka bronzových ozdob ze starší doby bronzové z mohylníku v Boroticích.

Jehlice

Jehlice je v Boroticích zastoupena pouze jediným exemplářem z hrobu III v mohyle 3. Jde o jehlici s kulovitou, šikmo provrtanou hlavicí a rovnou jehlou kruhového průřezu (obr. 27:1). Hlavice je zdobena třemi pásy krátkých šikmých rýžek, které jsou v každém pásu jinak směřovány. Krček jehlice je zdoben pásem obvodových rýžek ukončeným rytou klikatkou a skupina čtyř rýžek je ještě ve spodní části jehlice.

Jehlice s kulovitou, šikmo provrtanou hlavicí, jsou rozšířeny v celé střední Evropě a obvykle jsou datovány do mladší části stupně R BA2 a někdy dokonce až do počátku střední doby bronzové (Tihelka 1960, 80, 82; Hundt 1961, Karte 7; Novotná 1980, 45-47). Na Moravě se nejstarší exempláře objevily již v hrobech mladšího stupně únětické kultury (Tihelka 1953, 81; Ondráček 1962, 76, obr. 43:11; Stuchlík 1987c, 64, obr. 32:5; Stuchlík 1992, 243, obr. 6:7) a na Slovensku například na pohřebištích hurbanovského typu (Novotná 1970, 45, Taf. 6:229-231). Na nejmladších únětických pohřebištích v Rakousku se objevují i tvary s horizontálně rýhovanou hlavicí (Scheibenreiter 1958, Abb. 15:2; 16:1) a v mladých únětických hrobech na Slovensku se vedle nezdobených tvarů vyskytují dokonce i jehlice se zdobenou hlavicí a tordovanou jehlou (Novotná 1970, Taf. 6:240,242,243). J. Bátora je na pohřebišti v Jelšovcích řadil do úněticko-maďarovské, klasické a pozdní maďarovské fáze (Bátora 2000, 515-517, Taf. 2:12,13; 16:17; 51:4).

Jehlice s kulovitou hlavicí známe v nevelkém počtu i z věteřovských osad v Bánově (Tihelka 1962, tab. I:11), Hodonicích (Stuchlíková 1988, obr. 5:1), Věteřově (Tihelka 1962, tab. XXVII:5) nebo z maďarovských sídlišť (Novotná 1970, 45, Taf. 6:236). Na rozdíl od většinou nezdobených únětických exemplářů jsou věteřovské tvary vesměs zdobeny obvodovými rýhami na hlavicí (Tihelka 1960, 80), což vidíme i na jehlici z Bolelouce (Trnáčková 1968, obr. 3:6). Hojně jsou zastoupeny na maďarovských pohřebištích (Novotná 1970, 45-46, Taf. 6:238,245,248). Podobných tvarů známe celou řadu i z böhémkirchenských hrobů na pohřebišti v Gemeinlebarnu (Neugebauer 1991, Taf. 1:3; 3:22/1,2; 4:40/2,5 aj.), kde se však vesměs vyskytují tvary s tordovanou jehlou. Exemplář s tordovanou jehlou patřil i k výbavě hrobu 5/1955 z Hradiska u Kroměříže (obr. 133:1; Spurný 1957, 22, obr. 9). Pro datování je důležitý hrob 150 z Gemeinlebarnu F a hrob 7 z Franzhausenu II, v nichž se společně vyskytl sekeromlat typu B s dýkou se čtyřmi masivními nýty a jehlicí s kulovitou hlavicí. Jedna z nich má tordovanou jehlu a druhá dvojkónickou hlavicí (Neugebauer-Maresch – Neugebauer 2000-2001, 330, 336, 338, Taf. 1). Tordované exempláře pocházejí i z hrobů bez nálezových okolností ze Svatobořic a V. Hrubý (1950, tab. 29) je spojil se středodunajskou mohylovou kulturou. Z hrobů ve Svatobořicích patří do střední doby bronzové jehlice s hřebíkovitou hlavicí (Hrubý 1950, tab. 29:1), zatímco jehlice s kulovitou hlavicí (Hrubý 1950, tab. 29:2-5) a patrně i dýka (Hrubý 1950, tab. 29:8; Furmánek 1973, obr. 43:5) představují typické ukázky bronzové industrie věteřovské skupiny. Na Moravě se v nejstarších hrobech středodunajské mohylové kultury ze stupně R BB₁ neobjevily, což potvrzuje datování jehlic s kulovitou hlavicí do stupně R BA₂.

Náramky

Náramky považuje K. Tihelka (1960, 82) za hojné nálezy na věteřovských lokalitách, ale mnohé jím uváděné exempláře pocházejí z polykulturních nalezišť (Cezavy u Blučiny, Leskoun u Olbramovic, Znojmo) a ani jeden z uváděných náramků nelze dát jednoznačně pouze do věteřovských souvislostí. Jediným předmětem, který by bylo možno spolehlivě spojit s věteřovskou skupinou, je část plechového pásku z jámy 76 v Bezměrově, jenž by mohl pocházet z náramku nebo spirálovité ozdoby (Spurný 1972a, 218, 21:3).

Náramky z Borotic představují za těchto okolností největší soubor ozdob rukou ve věteřovské skupině. K dispozici máme pět exemplářů ze čtyř mohyl, které z typologického hlediska můžeme rozdělit do dvou, případně tří typů.

Prvním typem jsou spirálovitě svinuté ozdoby z bronzové tyčinky. V Boroticích pochází exemplář zhotovený z tyčinky kruhového průřezu z hrobu I v mohyle 1. Bohužel se zachoval pouze v několika zlomcích, z nichž lze jen zhruba odhadnout, že původně byl svinut nejméně do 1,5 závitů (obr. 18:1). Spirálovité náramky jsou běžnou ozdobou ve starší době bronzové, kdy se tyčinky čokovitého, páskového nebo kruhového průřezu objevují v hrobech (Tihelka 1953, 261, obr. 19:2; Ondráček 1962, 79, obr. 40:1,11; Pleinerová 1966/67, obr. 3:6; Stuchlík 1987c, 58, obr. 27:13) a depotech (Tihelka 1962, tab. 5:12,13; 22:1,4; 24:3), mimo jiné i v depotu z Borotic (obr. 14:4-7). Jejich výskyt v závěru starší doby bronzové potvrzují exempláře z mladých hrobů na pohřebišti v Jelšovcích (Bátora 2000, Taf. 24:43; 25:9) a z nekropole v Gemeinlebarnu F v Rakousku (Neugebauer 1991, Abb. 5:29-33). Stejně ozdoby patřily i k výbavě hrobu z Bolelouce, který Z. Trnáčková spojovala sice s pozdní únětickou kulturou nebo s věteřovskou skupinou (Trnáčková 1968, 154-155, obr. 3:4,5), ale v poslední době tento hrob jednoznačně do věteřovské skupiny zařadila Z. Benkovsky-Pivovarová (2006, 253, Abb. 1).

Druhý typ představuje ozdoba z hrobu XIII v mohyle 27. Mírně oválný náramek byl zhotoven z masivní tyčinky kruhového průřezu, která se směrem ke koncům výrazně zužuje (obr. 106:2). Vzhledem k svému jednoduchému tvaru a hrubému provedení není pro datování příliš vhodným předmětem. Podobné nezdobené tvary se totiž objevují již na únětických pohřebištích, ale zúžení konce není obvykle tak výrazné (Tihelka 1953, obr. 13:4; Hájek 1954, obr. 8:13; 9:5; 10:2,3; Stuchlík 1987c, obr. 19:3). Několik stejných exemplářů pochází i z mladých a nejmladších hrobů na pohřebišti ve Franzhausenu I (Neugebauer Ch. und J. W. 1997, Taf. 448:108:3; 451:111:1; 533:511:1; 553:660:6). Stejný tvar se však vyskytl již na pohřebišti z přechodného úněticko-maďarovského horizontu v Matůškovu (Točík 1979,

Taf. LXVII:7). Na Moravě se na věteřovských nalezištích zatím žádné obdobné tvary nenašly, ale shodné náramky známe z rakouských nalezišť. Několik se jich našlo na pohřebišti v Gemeinlebaru F (*Neugebauer 1991*, Abb. 5:16-18,20; Taf. 2:19:1; 3:32:3-4). Shodný exemplář byl společně s kopím a sekerkou součástí maďarovského depotu z Budmeric (*Bartík 1993*, obr. 1:3). Jednoduché ozdoby rukou přecházejí i do střední doby bronzové, ale většinou jsou vystřídané tvary s jen slabě zúženými a rovně useknutými nebo zaoblenými konci (*Furmánek 1973*, obr. 25:8-10,12; 39:1,3; *Mozsolics 1967*, Taf. 41:2; 52:2-5). Výjimečně se s nimi setkáme ještě i v mladších obdobích (*Mozsolics 1973*, Taf. 18: 12).

Třikrát se na mohylníku objevily menší náramky z tyčinky kruhového průřezu, která se ke koncům postupně zužuje. Od předchozího typu se liší hlavně slabší tyčinkou a rovněž tvarem. Nemají totiž obvyklý kruhový nebo oválný tvar, ale příznačné je pro ně sedlovité tvarování těla. Výbavu hrobu III v mohyle 4 tvořil poněkud větší exemplář s rozetvřenými konci (obr. 34). Další dva náramky pocházejí z mohyly 13. V hrobě II se objevil zhruba stejně velký tvar, jehož konce se dotýkaly (obr. 74:7), zatímco v dětském hrobě XV se vyskytl drobný náramek s konci přeloženými přes sebe (obr. 77:5). Několik sedlovitě tvarovaných exemplářů zhotovených z tenké tyčinky kruhového průřezu najdeme rovněž v hrobech v Gemeinlebaru F (*Neugebauer 1991*, Abb. 5:19,23,24,27; Taf. 3:23:2; 3:30:1; 9:188:3). Tuto značně jednoduchou, ale při tom charakteristickou formu náramků můžeme zřejmě spojit pouze se závěrečným úsekem starší doby bronzové a kulturně ho přisoudit věteřovské skupině.

Prsteny

K poměrně častým kovovým milodarům v závěru starší doby bronzové patří prsteny se vstřícnými spirálami, které jsme donedávna na Moravě neznali z žádného věteřovského naleziště. K. Tihelka prsteny neznal a v jeho syntéze věteřovské skupiny (*Tihelka 1960*) je přirozeně nemá vůbec uvedeny. V Boroticích se ve čtyřech věteřovských hrobech objevilo celkem pět exemplářů, které můžeme rozdělit do dvou variant. První variantu představuje poškozený prsten z hrobu I v mohyle 6 (obr. 41:13) a exemplář z hrobu X v mohyle 27 (obr. 106:1), které jsou kompletně zhotoveny z bronzového drátu. První z nich má středovou objímku tvořenou jedním závitem (obr. 41:13), zatímco druhý má objímku s dvojnásobným závitem (obr. 106:1). Ke druhé variantě patří prsteny z plochého pásku, které jsou ukončeny spirálami z drátu kruhového průřezu. Patří sem dva kusy z hrobu VII v mohyle 10 (obr. 61:7,8) a stejný tvar z hrobu II v mohyle 13 (obr. 74:6).

Samotné drátěné prsteny nejsou pro přesnější datování nejvhodnější, protože se v nepříliš změněné podobě vyskytují po celou starší a střední dobu bronzovou. Zveřejnění několika nových nekropolí ze závěru starší doby bronzové přineslo poměrně bohatou řadu nálezů, která dokládá jejich výskyt již v závěru starší doby bronzové. Za jeden z nejstarších nálezů lze pokládat prsten z maďarského pohřebiště v Deszku v Maďarsku se středovou částí svinutou do dvou závitů (*Hänsel 1968*, 108; Taf. 12:7; *Bóna 1975*, Taf. 91:13). Jeden exemplář se vyskytl rovněž v maďarovské části pohřebiště v Jelšovcích (*Bátora 2000*, 417-419, Taf. 55:20), zatímco ty zbývající byly zhotoveny z plechového pásku. Několik prstenů s dvojnásobným závitem pochází rovněž z rakouské böheimkirchenské nekropole Gemeinlebaru F (*Neugebauer 1991*, 31-32, Abb. 6:1; Taf. 6:81:2-3). V Karpatské kotlině se s nimi můžeme, většinou v drátěném provedení s dvojnásobným závitem, setkat i v následujícím stupni označeném B. Hänselem jako MD II, což odpovídá zhruba stupni R B B₁ (*Hänsel 1968*, 108, Taf. 14:10; 32:18-20).

Drátěný exemplář z mohyly 6 (obr. 41:13) lze na základě keramiky (obr. 41:10-12) datovat rámcově do věteřovské skupiny. Pro časové určení páskových prstenů z mohyly 10 (obr. 61:7-8) je důležitá příslušnost zbývajících hrobů z téže mohyly k věteřovské skupině. Z chronologického hlediska jsme na tom lépe s prstenem z mohyly 13, jehož časové zařazení umožňují věteřovské terčíky s vybičenou výzdobou a masivní náramek (obr. 74:4,5,7). Potvrzuje to i skutečnost, že prsteny ze střední doby bronzové jsou masivnější a mají středovou část z plechu nebo slabší tyčinky. Navíc v hrobech středodunajské mohylové kultury v Boroticích se prsteny se vstřícnými spirálami dosud neobjevily.

Druhá varianta prstenů, jejichž středová objímka je zhotovena z plochého pásku, pochází z hrobů VII v mohyle 10 (obr. 61:7,8) a stejný tvar z hrobu II v mohyle 13 (obr. 74:6). Prsteny stejného typu jsou početně zastoupeny v nejmladších hrobech v Jelšovcích (*Bátora 2000*, 417-419, Taf. 2:1,2,7; 55:18-19,21-22). Ve střední době bronzové na Moravě jsou poměrně časté prsteny s plechovým páskem (*Furmánek 1973*, 124, obr. 29:10; 32:9; 37:7; 39:15). Na konci střední a počátkem mladší doby bronzové se hlavně v hromadných nálezech objevují drátěné (nebo ze slabší tyčinky) prsteny se středovou objímkou svinutou do jednoho, ale častěji do dvou nebo tří závitů (*Furmánek 1973*, 124, 28; 29:1-6,8-9,14-16; 45:1-6,9,12). Několik exemplářů známe i ze středodunajské mohylové kultury v Čechách (*Beneš 1959*, obr. 8:6; 17:11), ale z kreseb není v některých případech jasné, zda jde o drátěné nebo tyčinkové výrobky. V českofalcké mohylové kultuře vystupují téměř výlučně prsteny s páskem (*Čujanová-Jílková 1970*, Abb. 28:12,16; 43:20-21; 45:13-14; 54:9-11).

Z technologického hlediska stojí za zmínku, že dvojice prstenů z hrobu VII v mohyle 10 (obr. 61:7,8) je zhotovena zrcadlově, takže každý z nich má spirály vinuté opačným směrem. Naznačuje to, že jde o pár prstenů, z nichž každý byl určen pro jinou ruku. Zřejmě to bude běžným zvykem, protože exempláře s opačným vinutím se objevily i na jiných nalezištích, např. v Jelšovcích (*Bátora 2000*, Taf. 26:1,2,7).

Vlasové ozdoby

Drátěné vlasové ozdoby v různých velikostech zhotovené z jednoduchého nebo dvojitého drátu, se zpětnou klíčkou nebo bez ní, jsou charakteristickým a nejrozšířenějším šperkem na únětických pohřebištích, zatímco na sídlištích se vyskytnou jen výjimečně. K. Tihelka (1960, 84) uváděl zlomky vlasových ozdob i z několika věteřovských sídlišť na Leskouně u Olbramovic, Hradiska u Kroměříže a Charvát, ale buď jde o polykulturní lokality (Leskoun) s nejistým datováním drátěných ozdob, nebo jsou nálezy (Hradisko, Charváty) dnes nekontrolovatelné. Spolehlivě do tohoto období patří pouze záušnice z Bezměrova (Spurný 1972a, 218, obr. 25:8) a s největší pravděpodobností rovněž jeden celý a zlomky druhého exempláře z Hodonic (Stuchlíková 1988, 40, obr. 5:4,5).

Zlomky malé vlasové ozdoby z dvojitého drátu o průměru kolem 20 mm pocházejí z hrobu V v mohyle 13 (obr. 77:2) a fragmenty ze středně velké, ale silně poškozené vlasové ozdoby z dvojitého drátu se objevily i v násypu mohyly 5 (obr. 37:1). Nelze vyloučit, že z malých vlasových ozdob mohou pocházet i další zlomky drátěných šperků z mohyly 5 (obr. 37:2). Zařazení do starší doby bronzové vyplývá z obecného datování těchto ozdob, které dosud nebyly spolehlivě zjištěny na žádném nalezišti ze střední doby bronzové. Chronologické postavení uvedených věteřovských vlasových ozdob z Moravy potvrzují i malé exempláře z böheimkirchenského pohřebiště v Gemeinlebarnu F (Neugebauer 1991, 28, Abb. 5:8,9; Taf. 3:25/2; 3:32/2) nebo maďarovské nekropole v Jelšovcích (Bátora 2000, 409, Abb. 643:84B; Taf. 7:4,6).

Korálky

Mezi značně oblíbené ozdoby ve starší době bronzové můžeme zařadit i bronzové korálky. Vyskytují se hlavně v hrobech, ať již jednotlivě, nebo ve větším počtu jako součást náhrdelníků. V období mladé únětické kultury je známe v litém provedení na mladoúnětických pohřebištích (Hájek 1954, 124; Ondráček 1962, 78; Točík 1964c, 143). V náplni věteřovské skupiny je zatím nemáme doloženy. Jeden podlouhlý bronzový korálek bývá sice uváděn z věteřovského sídliště v Rymicích (Tihelka 1960, 84; Stuchlíková 1984, 137), ale není jasné, zda jde o plechový nebo litý výrobek. V Boroticích se v hrobu 13/III našel jeden celý exemplář zhotovený z tenkého plechu (obr. 74:2) a drobné zlomky z druhého. Jde o velmi jednoduchý předmět, který z chronologického hlediska nemá velký význam. Na rozdíl od únětických litých korálků jsou borotické ozdoby zhotoveny z plechu. Ve větší míře se plechové kousky nacházejí v Podunaji. Celá řada, ať již v krátkém, nebo dlouhém provedení, se vyskytla na pohřebišti ve Franzhausenu I (Neugebauer Ch. und J.-W. 1997, Taf. 430/11:2; 433/32:3-4; 454/119:5b,11; 465/168:2,4). Poměrně častým nálezem jsou v Karpatské kotlině ve starším a středním stupni vývoje kultury Vátya (Bóna 1975, 50, 54, Abb. 9:4; Taf. 15:13,15; 17:8-9; 27:7,17).

Spirálka

Drobné spirálky z tenkého bronzového drátu patří v době bronzové k velmi častým nálezům. Setkáváme se s nimi již ve starší době bronzové, nejsou výjimkou ani na pohřebištích v mladších obdobích a nemohly scházet ani v Boroticích. V hrobě III v mohyle 13 s téměř strávenou kostrou se objevily tři zlomky hrubě zhotoveného exempláře o průměru 6-7 mm (obr. 74:1). Můžeme se domnívat, že původně tvořily součást náhrdelníku. Pro přesnější datování jsou zcela nepoužitelné.

Druhá spirálka z hrobu II v mohyle 10, který byl téměř úplně zničen hrobem III z období stěhování národů, je zhotovena z neobvykle tenkého drátu svinutého do devíti závitů a průměr spirálky činí pouhé 3 mm (obr. 61:2). Opět se můžeme domnívat, že pochází z náhrdelníku a o datování platí totéž, co v případě exempláře z mohyly 13.

Kruh

Z hrobu I v mohyle 6 pochází velký a hrubě zhotovený kruh z masivní tyčinky kruhového průřezu o celkovém průměru 81 mm, který je svinut do necelých dvou závitů (obr. 41:15). Patrně máme před sebou kruhovou ozdobu ruky (náramek, nárameník) nebo nohy. Neodporuje tomu ani jeho průměr, který poněkud převyšuje velikost běžných náramků. Jednoznačné určení funkce je však problematické, protože kruh pochází z vyloupeného hrobu, takže neznáme původní místo uložení v hrobu a na jiných soudobých nalezištích nemáme nálezy podobného charakteru. Chronologické postavení je tedy závislé na zbývajících nálezech z hrobu. Střepy z amfory (obr. 41:10) a misky (obr. 41:12) klasifikují kruh do období věteřovské skupiny a toto datování rovněž jednoznačně potvrzuje drátěný prsten s růžicemi (obr. 41:13).

Drátěné zlomky

Drobné zlomky ze značně poškozených drátěných ozdob z hrobu 5/II a 13/II nelze přesněji klasifikovat. U prvního z mohyly 5 (obr. 37:2) by mohlo jít o fragment jednoduchého drátěného prstenu, čemuž by odpovídal průměr 14 mm, ale rovněž o zlomek drátu z vlasové ozdoby. V případě poněkud menšího kousku z mohyly 13 (obr. 74:3) může jít rovněž o zlomek z vlasové ozdoby, ale prohnutí drátu v jednom místě by dovoľovalo uvažovat i o zlomku ze spirálovité růžice.

Zbraně

Zbraně jsou zastoupeny ve věteřovských hrobech v Boroticích velmi slabě a reprezentují je pouze dva typy výrobků, a sice dýky a sekeromlat (obr. 149).

Dýky

Nejčastěji používanou zbraní ve starší době bronzové byly nepochybně dýky, které se objevují v hrobech, hromadných nálezích, ojedinělých nálezích a jen velmi vzácně na sídlištích. K. Tihelka z věteřovské skupiny uváděl devět exemplářů, ale většina z nich byla bez nálezových okolností (Tihelka 1960, 78). Dýky z Křepic (Tihelka 1962, 82) a Leskouna u Olbramovic (Tihelka 1962, 87, tab. XXVIII A:11,19) mohou spíše souviset s únětickým osídlením těchto lokalit. Zcela jednoznačné je to v případě jámy 1/58 z Cezav u Blučiny (Tihelka 1962, tab. X:10), která je skutečně datována do mladoúnětického období. Naopak jedna dýka z Hradiska u Kroměříže (Tihelka 1960, obr. 18:9; 1962, tab. XIV:8) je již vyspělým tvarem, jenž by se ve starší době bronzové neměl vyskytovat (Stuchlíková 1984a, 134; 1962), zatímco druhá (Tihelka 1962, tab. XIV:10) je běžným starobronzovým tvarem. S věteřovskou skupinou můžeme spolehlivě spojit pouze dýky z Charvát (Tihelka 1960, obr. 40:7; 1962, tab. XVI:14) a Věteřova (Tihelka 1960, obr. 37:6; 1962, XXVII:10).

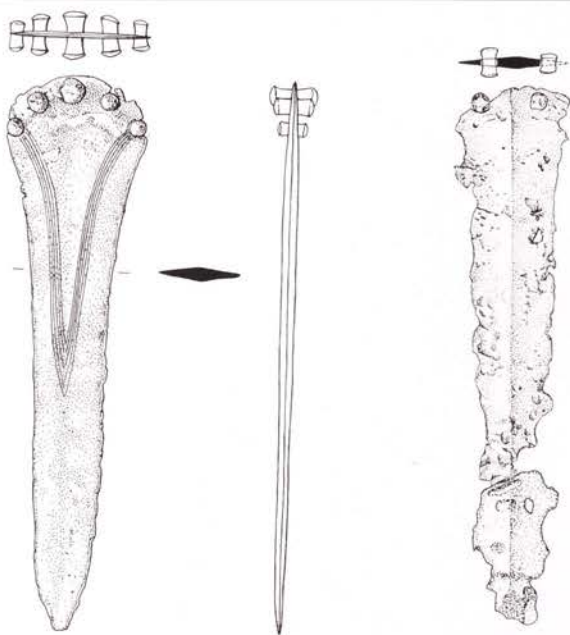
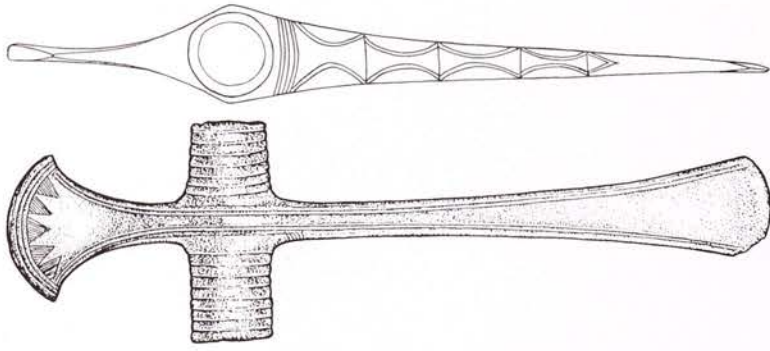
Ve věteřovských hrobech se v Boroticích zjistily dva exempláře dýk s rozšířeným týlem, první v mohyle 2 a druhý v mohyle 10.

Z hrobu II v mohyle 2 pochází kromě křtěnovského sekeromlatu se žlábkovanou tulejí ještě 147 mm dlouhá dýka s rozšířeným oválným týlem s pěti masivními nýty a konkávní čepelí zdobenou pětinasobným rytým ornamentem ve tvaru trojúhelníka (obr. 23:1; 152:2; Stuchlík 1988, obr. 10:1; 1990a, obr. 9:1). Stejně zdobený tvar s pěti nýty máme z věteřovského sídliště v Charvátech (Tihelka 1960, obr. 40:7). Obdobného charakteru jsou i exempláře se čtyřmi nýty. Delší zdobenou dýku z hrobů ze Svatobořic spojovali V. Hrubý (1950, tab. 20:9) a V. Furmánek (1973, 84, 105, obr. 43:5) se středodunajskou mohylovou kulturou, ale její zařazení do věteřovského období je nepochybné. Stejnou dýku se čtyřmi masivními nýty v poněkud v kratším provedení máme z Věteřova (Tihelka 1960, obr. 37:6). Moravské dýky s rozšířeným oblým týlem se čtyřmi nebo pěti nýty a s rytou výzdobou odpovídají typu Darshofen, který vydělal W. Ruckdeschel (1978, 87-88, Abb. 3:4) a datoval je do stupně Langquaid. Toto datování potvrzuje několik zdobených i nezdobených exemplářů se čtyřmi nebo pěti nýty z böheimkirchenských hrobů v Gemeinlebarnu (Neugebauer 1991, 17-18, Abb. 3:6-9). Velké exempláře s masivními nýty a bohatou výzdobou pocházejí rovněž z vrstvy I otomanského sídliště i pohřebiště v Barci (Hájek 1961, 70, 72, Taf. 3:3,4), ze stejné staršího naleziště v Nižní Myšli (Olexa 2003, tab. XVII) nebo maďarského pohřebiště v Megyaszó (Bóna 1975, Taf. 182:7). Za nejstarší můžeme považovat téměř shodnou dýku z hrobu 5 ve Sládkovičově (Točík 1979, Taf. LXXI:13-15) z úněticko-maďarovského horizontu a stejně zdobenou formu se třemi nýty z hrobu 9 ve Statzendorfu, který je datován do pozdního typu Unterwölbling (Schubert 1973, 53, Taf. 23:3,5), avšak nověji do maďarovsko-věteřovské kultury (Benkovský-Pivovarová 1988, 22, Abb. 1:10).

Druhá dýka z hrobu XVI v mohyle 10 (obr. 63:2) je velmi špatně zachovaná. Nezdobený exemplář dlouhý 14,3 cm má zkorodovaný týl, na němž se zachovaly pouze dva masivní nýty, ačkoli lze původní počet s velkou pravděpodobností odhadnout na čtyři. Zdá se, že jde o stejnou variantu dýky jako z mohyly 2 (obr. 23:1), která se od ní liší pouze nezdobenou čepelí a menším počtem nýtů. Na Moravě tvarově velmi podobná nezdobená dýka se čtyřmi nýty pochází z ojedinělého nálezů v Olbramovicích (Stuchlík 1979, tab. 47:5). Dýky se zaobleným a slabě rozšířeným týlem se čtyřmi nýty označuje W. Ruckdeschel (1978, 85-86, Abb. 3:10,11) jako dýky typu Ittelsburg a datuje je do stupně Langquaid. Stejně nezdobené dýky se čtyřmi nýty se několikrát vyskytly i v böheimkirchenských hrobech na pohřebišti Gemeinlebarn F (Neugebauer 1991, 18, Abb. 3:1-3; Taf. 2:11:1; 5:76:2; 8:150:3), v hrobě s křtěnovským sekeromlatem z Albendorfu (Pittioni 1965, 20, Abb. 4) nebo dvakrát na pohřebišti Linz – St. Peter (Adler 1965, 30, Abb. 2). Jeden exemplář patřil k výbavě hrobu 20 z Jelšovců, který J. Batora (2000, 402-403, Taf. 3:13) řadí do úněticko-maďarovského horizontu, ale výskyt jehlice s tordovanou hlavicí a hrnek s uchem na okraji naznačuje poněkud mladší klasifikaci. Podobný tvar se čtyřmi masivními nýty v lichoběžníkovitém týlu se objevil i na věteřovském sídlišti Buhuberg ve Waidendorfu v Rakousku (Hahnel 1988, Taf. 33:1). Borotický exemplář pochází z hrobu zničeného objektem z období stěhování národů. Zachoval se z něho ještě větší počet střepů z velké zásobnice s prohnutým hrdlem a střep z menšího koflíku (obr. 63:1,3). Fragmenty obou nádob jsou datovány do věteřovského typu, což je závazné i pro dýku.

Sekeromlat

Za jeden z nejvýznamnějších nálezů na celém věteřovském pohřebišti můžeme považovat bronzový sekeromlat z hrobu II v mohyle 2. Má dlouhou a štíhlou, k ostří poněkud rozšířenou čepel obdélníkového průřezu, trubkovitou tulejí s obvodovým žlábkováním a vějířovitě rozvěvený, svisle postavený týl. Čepel i týlová část jsou na bocích lemovány dvojnásobnými rýhami, jež jsou v týle doplněny šrafovanými trojúhelníky. Horní část čepele je zdobena příčnými rýhami, mezi nimiž jsou ryté obloučky. Upevnění na násadu zajišťovaly čtyři drobné hřebíčky (obr. 23:2). Sekeromlatům, které představují vzácnou a atraktivní zbraň, věnovali archeologové vždy velkou pozornost. V česky psané literatuře je nejčastěji najdeme pod názvem „sekeromlaty (nebo sekery) křtěnovského typu“ (Böhm 1937; Hájek 1947/48), podle hromadného nálezů v Křtěnově, ale objevily se i termíny „sekeromlat s rourkovitou tulejí“ (Schránil

	J I N Ě P Ř E D M Ě T Y
Terčíky	
Hřebíčky	
Objímky	
	Z B R A N Ě
Dýky	
Sekeromlaty	

Obr. 149. Typologická tabulka bronzových zbraní a jiných předmětů ze starší doby bronzové z mohylníku v Boroticích.

1921, 66), sekeromlaty uherského typu (Stocký 1928, 16) nebo sekeromlaty se žlábkovanou tulejí (Stuchlík 1988, 277-291). V německy psaných publikacích se objevují pod označením „Schafttröhrenäxte“ (např. Hachmann 1957, 153; Hänsel 1968, 55; Bandi 1975, 64-65; Novotná 1970, 53-55), někdy též pod kombinovaným názvem „Schafttröhrenäxte vom Typ Křtěnov“ (např. Mayer 1977, 34) nebo „Nackenfächeräxte“ (Říhovský 1992, 43-46). Podrobně se jimi zabývala A. Mozsolicsová (1967, 24-33), která podle formování čepele, tuleje a týlu rozdělna tyto zbraně na dva základní typy A a B, přičemž označení „sekeromlaty křtěnovského typu“ považovala za vhodné pouze pro její typ A. Autor rozdělil sekeromlaty se žlábkovanou tulejí na tři základní typy (A, B, C), z nichž první dva jsou totožné s typy A a B A. Mozsolicsové a třetí typ C představuje přechodnou formu (Stuchlík 1988, 277-282, obr. 5).

Na Moravě je v současné době známe celkem z pěti lokalit. K typu A patří na Moravě pouze sekeromlat ze Skrbně (Hájek 1947/48, 99, obr. 4:2; Stuchlík 1988, 270, obr. 4:5). Nejčastější je tento typ v Čechách, kde se mimo jiné objevily v hromadných nálezech v Křtěnově, Libochovicích a Vsi Touškově (Hájek 1947/48, 97-99, obr. 1-3). Jsou datovány do závěru starší doby bronzové, tedy do mladší části stupně R B A₂ a jsou rozšířeny na rozsáhlém území od jižního Švédska po Balkán a od Německa po Ukrajinu (Stuchlík 1988, 282-286, obr. 7). K sekeromlatům typu C patří na Moravě pouze nález z Bánova (Tihelka 1946, 55, obr. 2:1; Stuchlík 1988, 270, obr. 4:4), dále se vyskytly ještě v Čechách a Maďarsku, kde jsou datovány do stupně R B A₂ (Stuchlík 1988, 287-288, obr. 9) a nově můžeme připojit ještě jeden exemplář z hrobu 711 na pohřebišti Franzhausen II (Neugebauer-Maresch – Neugebauer 2000-2001, 337, Taf. 7:2).

Sekeromlat z Borotic patří typu B v pojetí A. Mozsolicsové i S. Stuchlíka. Kromě Borotic ho na Moravě známe ještě z náplně věteřovského hrobu v Olbramovicích (obr. 137:1; Pernička – Podborský 1959, 6, Abb. 3; Stuchlík 1988, 270, obr. 4:1) a depotu tří sekeromlatů z Křenovic (Hájek 1947/48, 99, obr. 4:1; Stuchlík 1988, 270, obr. 4:2), z nichž se zachoval pouze jeden. Kromě dvou exemplářů v severním Německu a jednoho v Rumunsku se všechny ostatní soustřeďují na nevelkém území na Moravě (3 ks), v Rakousku (3 ks), na Slovensku (3 ks). Oblastí s nejbohatším výskytem je Maďarsko, odkud známe celkem 10 sekeromlatů a navíc ještě i kadlub na jejich odlévání (Stuchlík 1988, 282, obr. 8). V posledních letech se počet sekeromlatů z Rakouska rozrostl o další tři kusy z hrobů v Poysdorfu, Gemeinlebarnu a ojedinělého nálezu z okolí St. Pölten (Neugebauer-Maresch – Neugebauer 2000-2001, 330, 336, 338, Taf. 1; 7; 8).

Chronologii sekeromlatů se žlábkovanou tulejí se zabývala celá řada badatelů, jako jeden z prvních se na tuto problematiku soustředil B. v. Richthofen, který všechny tehdy známé nálezy řadil do II. doby bronzové a dával je do sou-

vislosti s mohylovou kulturou (Richthofen 1926, 96-97). J. Böhm je spojoval se stupněm „Křtěnov-Smedrová“, který považoval za nejstarší úsek mohylové kultury (Böhm 1937, 17). S mohylovou kulturou je spojovali i K. Willvonseder (1937, 75), L. Hájek (1947/48, 100), E. Čujanová-Jílková (1979, 107, Abb. 26B:3,4) a V. Furmánek (1973, 108). F. Tompa (1937, 57) je posunul dokonce až do stupně Tószeg D, což ve střední Evropě odpovídá mladší době bronzové. Na jejich výskyt ve starší době bronzové jako první poukázali B. Hachmann (1957, 153) a R. M. Pernička s V. Podborským (1959, 11-12). Na základě obsáhlé analýzy datovala A. Mozsolicsová typ A do horizontu depotů Hajdúsámson a typ B do období mezi horizonty Hajdúsámson a Kosziderpadlás, přičemž z vlastního horizontu Kosziderpadlás již neuváděla žádné nálezy (Mozsolics 1967, 24-33). Její závěry a datování převzala při zpracování slovenského fondu M. Novotná (1970, 53-55). Při analýze stejné skupiny nálezů dospěl B. Hänsel ke zcela odlišným výsledkům. Za nejstarší považuje nejjednodušší sekeromlaty z Bánova a Szőregu (typ C), typ B s vějířovitým ostřím datuje do stupně FD III a za nejmladší považuje tvary s polokruhovitým týlem (typ A), které klade na přelom ke stupni MD I (Hänsel 1968, 55-58). Poslední hodnocení sekeromlatů se žlábkovanou tulejí z pera E. F. Mayera (1977, 34-38) a G. Bandiho (1975, 61-71) se přiklání, pokud jde o relativní chronologii typu A a B, k teorii B. Hänsela. Odlišné třídění najdeme u I. Bóny (1975, 277-282), i když po stránce chronologické jsou jeho závěry v podstatě shodné. V poslední době sekeromlaty z hromadného nálezu z Křtěnova, původně datované J. Böhem (1937, 17) nebo E. Čujanovou-Jílkovou (1979, 107, Abb. 26B:3,4) do střední doby bronzové, spojil V. Moucha (2005, 122, Taf. 217) s nejmladší únětickou kulturou v Čechách. Z moravských nálezů

Obr. 150. Borotice. Sekeromlat a dýka z hrobu 2 v mohyle 2.

typu B je pro datování nepoužitelný exemplář z Křenovic, protože z depotu se zachoval jediný kus. Sekeromlat z Olbramovic datovali nálezci nepřímě, ačkoliv s velkou pravděpodobností, do věteřovského období prostřednictvím dalšího věteřovského hrobu z téhož naleziště (*Pernička – Podborský 1959, 5-12*). Jednoznačnější podklady pro chronologickou klasifikaci přinesl sekeromlat z Borotic. Hrob II, a bohužel ani mohyla 2, neobsahovala žádné keramické milodary. Na základě umístění mohyly 2 ve starobronzovém okrsku mohylníku ji můžeme, a tedy i hrob II, spolehlivě datovat do závěru starší doby bronzové a kulturně přisoudit věteřovské skupině (*Stuchlík 1988, 286*). Datování na základě horizontální statigrafie podporuje i bronzová dýka s pěti masivními nýty z téhož hrobu (viz výše). Na Stuchlíkovo datování moravských sekeromlatů navázal ve svém svazku PBF i J. Říhovský (*1992, 43-46*).

Datování sekeromlatů typu B do závěrečného úseku starší doby bronzové, tedy do mladší části stupně B A₂, podporují i nálezy z okolních oblastí. Slovenské artefakty, které vesměs pocházejí z ojedinělých nálezů, nám mnoho nepomohou. Pouze fragment z Prašníku se našel v kulturní vrstvě maďarovského výšinného sídliště (*Novák 1983, 137*). Mnohem důležitější pro časovou fixaci hodnoceného artefaktu jsou rakouské nálezy. Sekeromlat z Unternalbu datoval sice K. Willvosseder (*1937, 74-75*) do stupně B B₁, ale jehlice s kulovitou, šikmo provrtanou hlavicí, stejně jako keramika ze zbývajících hrobů (*Franz 1927, 204, Abb. 4 uprostřed*) jednoznačně mluví pro zařazení do mladé nebo pozdní únětické kultury. Poškozená terčovitá jehlice, která pochází společně se sekeromlatem a dýkou z hrobu 1 v Albendorfu (*Pittioni 1965, 18-20, Abb. 4*), není pro přesnější klasifikaci vhodná a dýku se čtyřmi nýty datuje E. F. Mayer (*1977, 36*) do stupně Gemeinlebern III / Langquaid, případně do stupně následujícího. Mladounětickému nebo věteřovskému období by odpovídal i fragment nádoby z hrobu 2 (*Pittioni 1965, Abb. 5*). V Maďarsku v hrobě 119 v Megyaszó doprovázela sekeromlat mísa se zataženým okrajem zdobená girlandami a spirálovitým motivem, kterou A. Mozsolicsová (*1967, 30, Abb. 5*) klade do staršího, zatímco I. Bóna (*1975, 157, 279*) do středního nebo mladšího stupně füzesabonské kultury. Hrob A38 z Dunaújvárose se sekeromlatem a džbánek (další 2 nádoby a dýku dnes již nelze identifikovat) řadí I. Bóna (*1975, 279*) do stupně II-III kultury Vátya.

Nejnovější přírůstek je z mimořádně velkého pohřebiště Franzhausen II v Rakousku, kde J.-W. Neugebauer prozkoumal hrob 711 se sekeromlatem, velkou dýkou se čtyřmi nýty, tordovanou jehlicí s kulovitou, šikmo provrtanou hlavicí a jantarovou perlou (*Neugebauer – Gattringer 1988, 67, Abb. 12*). Jeho příslušnost k věteřovské skupině, přesněji řečeno k jejímu böheimkirchenskému typu, je jistě nepopiratelná (*Neugebauer 1994, Abb. 74:2*). S autorovým časovým určením rakouských sekeromlatů typu B se v nejnovější práci ztotožnili i Ch. Neugebauer-Maresch a J.-W. Neugebauer (*2000-2001*). Do mladší části stupně B A₂ datuje tyto sekeromlaty v poslední době i W. David, což v jeho pojetí představuje stupně B A_{2b}–A_{2c} (*David 2002, 348-349*). Starší představy o jejich zařazení do závěru starší doby bronzové až počátku střední doby bronzové naopak akceptoval B. Sicherl (*2004, 78-79*).

Sekeromlaty se žlábkovanou tulejí (křtěnovské) typu B z nálezových celků se zatím objevily v nálezových souvislostech mladé až pozdní únětické kultury (Albendorf), případně únětické nebo věteřovské skupiny (Unternalb), maďarovsko-věteřovské kultury (Olbramovice, Prašník, Franzhausen II, Gemeinlebern F), füzesabonské kultury (Megyaszó), kultury Vátya (Dunaújváros) a kultury se severopanonskou inkrustovanou keramikou (Pécs, Siklós), což jednoznačně podporuje datování borotického exempláře do závěru starší doby bronzové a jeho příslušnost k věteřovské skupině.

Jiné předměty

Třetí, poměrně nepočetnou skupinu kovových výrobků tvoří v Borotických předměty, které nelze zařadit mezi zbraně ani ozdoby (obr. 149). Za jiné předměty považujeme plechové terčíky a malé hřebíčky. Do této skupiny řadíme i značně neobvyklou schránku, která je tvořena uvedenými hřebíčky a terčíky.

Terčíky

Poměrně vzácným nálezem jsou tři drobné plechové terčíky kruhového tvaru zdobené na obvodu linií vytepávaných drobných pukliček a doplněné drobným hřebíčkem. Dva z nich patřily k výbavě hrobu II v mohyle 13 (obr. 74:4,5) a další hrobu XIII v mohyle 27 (obr. 106:3). Dochovaný terčík z mohyly 13 měl průměr hlavice 26 mm a hřebíček dlouhý 9 mm, zatímco u silně poškozeného exempláře z téhož hrobu se dal změřit pouze hřebíček o délce 11 mm. V mohyle 27 činila délka hřebíčku 15 mm a průměr hlavice asi 16 mm. Na Moravě se zjistil podobný terčík spolehlivě pouze na nedalekém věteřovském sídlišti v Hodonicích (*Rakovská – Stuchlík 1980, 12, obr. 4:13; Stuchlíková 1987, 14, obr. 2:8*) a pravděpodobně o stejný artefakt šlo i v případě dnes již nekontrolovatelného nálezu exempláře z eponymního naleziště ve Věteřově (*Tihelka 1962, 132, tab. XVII:11*). Další analogie známe již jen z Dolního Rakouska. Na pohřebišti v Gemeinlebernu F obsahovalo několik hrobů podobné terčíky s hlavičkou ve tvaru kloboučku (*Neugebauer 1991, Taf. 1:4; 2:13/1; 4:43/1; 8:171/2*) a jeden shodný exemplář s téměř stejnou vytepávanou výzdobou (*Neugebauer 1991, Taf. 3:23/1*). J. W. Neugebauer (*1991, 37, Abb. 7:8-10*) řadí všechny tyto terčíky do stupně Gemeinlebern III/Langquaid.

Použitým materiálem a výzdobou tyto drobné ozdoby připomínají tzv. plechovou industrii. Pod tímto pojmem rozumíme obvykle plechové čelenky, náramky, kruhové terče, jehlice s terčovitou hlavicí a některé další šperky. Značná část uvedených nálezů se soustřeďuje do středního Podunají (*Felgenhauer 1952, 11; Chropovský 1960, 70; Ondráček 1962, 77*), což přivedlo E. Voigta k vytvoření tzv. plechového okruhu starší doby bronzové „Rhône – Straubing – Kisa-

postág“, který řadí do pozdního úseku starší doby bronzové (Voigt 1948, 67-68). Podle maďarských badatelů byla jedním z center výroby ozdobných předmětů (jehlice, závěsky, puklice) zhotovovaných z tenkého plechu a zdobených vytepávaným ornamentem oblast inkrustovaných kultur (Bóna 1975, 217, Abb. 22). První plechové ozdoby jsou datovány do stupně B A₁, ale většinu exemplářů v únětické kultuře i v typu Unterwölbling je možno řadit až do stupně A₂. Výzdoba se obvykle omezuje na linii vytepávaných bodů podél delších okrajů (Stuchlík 1987c, 60) a u kulatých předmětů po celém obvodu (Bóna 1975, Abb. 22:12-15; Taf. 198:A; 269:1-5,7; Batora 2000, Taf. 2:16-21; 10:1). Výzdobný motiv tvořený liniemi vytepávaných bodů přežívá do úplného závěru starší doby bronzové a setkáme se s ní i ve střední době bronzové. Zdobené terčíky s trnem (hřebíčkem) můžeme považovat za typickou a výlučnou ozdobu v náplni věteřovské skupiny včetně jejího böheimkirchenského typu, ale dosud neznáme ani jeden exemplář z maďarského prostředí.

Zatím se můžeme jen těžko vyjadřovat k jejich funkci, protože náleзовé okolnosti obvykle nebyly dostatečně jasné. Někdy se terčíky, ať již zdobené nebo nezdobené, objevují společně s dýkami a jsou považovány za výzdobný element rukojeti. Podobně je interpretován nezdobený terčík z hrobu 7 v Gemeinlebarnu (Neugebauer 1991, 17, Abb. 3:8b; Taf. 1:4). Jen náznakově zachované kosti z hrobu II v mohyle 15 (obr. 69) vůbec nevypovídají o jejich poloze u těla zemřelého jedince. Podobné terčíky z Gemeinlebarnu rovněž nepřispěly k objasnění jejich funkce. Hroby 36, 43, 92, 101 a 171 s konickými nebo kloboučkovitými nezdobenými terčíky byly vyloupeny (Neugebauer 1991, Taf. 4:36:4; 4:43:1; 6:92:6; 6:101; 8:171). Terčík z nevyloupeného hrobu 23, který se velikostí i výzdobou blíží borotickým exemplářům, ležel u hlavy a podle J.-W. Neugebauera byl součástí pokrývky hlavy zhotovené z organického materiálu (Neugebauer 1991, 37, Abb. 7:10; Taf. 3:23.1). Jedinou možnost pro interpretaci těchto ozdob poskytuje hrob XIII v mohyle 27 (obr. 102). Jejich soustředění na velmi malé ploše společně s drobnými hřebíčky a bronzovým plechem naznačuje, že šlo patrně o malou schránku z organické hmoty – nejspíše ze dřeva (viz pasáž o schránce). To navíc potvrzuje i poměrně dlouhý trn a jeho formování. Terčíky tvořící okrasu látkového nebo koženého oděvu by totiž musely mít zpětně zahnutý trn, jak to známe z mladších období (Dušek 1969, Abb. 16:9-10; Čujanová-Jílková 1970, Abb. 690:6,7), což není ani na jednom exempláři z Borotic, a ani na analogiích z Gemeinlebarnu.

Hřebíčky

Zcela zvláštní, v literatuře samostatně neuváděnou kategorii náleзовů představují drobné hřebíčky, které se objevily ve dvou hrobech. První skupina čtyř hřebíčků (obr. 20:2) byla nalezena v hrobě II v mohyle 2. Šlo o malé tyčinky kruhového průřezu o průměru 2 mm s maličko rozšířenou hlavičkou a jejich délka se pohybovala od 8 do 11 mm. Druhá skupinka 11 podobných hřebíčků se našla v hrobě 27/XIII (obr. 106:4,5). Jejich délka kolísala mezi 5 až 8 mm, průměr tyčinky činil 2 až 2,7 mm a průměr hlavičky od 2,7 do 4 mm. Podobné hřebíčky známe z Gemeinlebarnu F (Neugebauer 1991, Abb. 3:4,8c) nebo z časně bronzového pohřebiště Linz-St. Peter (Adler 1965, 58, Abb. 3). Jiný charakter mají hřebíčky, které tvořily nedílnou součást plechových terčíků z Borotic z mohyl 13 a 27 (obr. 71:4,5; 103:3), z věteřovského sídliště v Hodonicích (Rakovská – Stuchlík 1980, 12, obr. 4:13) nebo rakouského Gemeinlebarnu F (Neugebauer 1991, Taf. 1:4; 3:23:1; 4:43:1; 6:92:6; 6:101:1-6,8).

Z chronologického hlediska nemají tyto miniaturní artefakty žádný význam. Zajímavé jsou spíše z technologického hlediska. V prvním případě (2/II) se našly u tuleje sekeromlatu křtěnovského typu. Téměř s jistotou můžeme předpokládat, že byly zaraženy do dřevěného topírka, kde měly zabránit uvolnění sekeromlatu. Obdobnou funkci těchto hřebíčků předpokládá i J.-W. Neugebauer na böheimkirchenském pohřebišti v Gemeinlebarnu F. Pět hřebíčků zpevňovalo rukojeť dýky v hrobě 7 a šest dalších z hrobu 167 považoval za doklad původní existence dýky ve vyloupeném hrobu (Neugebauer 1991, 17, Abb. 3:4,8c; Taf. 1:6; 8:150:3).

V druhém případě (27/XIII) je vysvětlení poněkud složitější. Hřebíčky ležely ve dvou skupinách podél lidské dlouhé kosti, k jedné patřilo šest, ke druhé pět hřebíčků a obě skupiny byly od sebe vzdáleny zhruba 6 cm. Hřebíčky, které byly rozmístěny v malém prostoru a největší vzdálenost mezi nimi činila 1,2 cm, směřovaly až na jeden případ hlavičkami od sebe. Skupinu šesti hřebíčků doplňoval ještě terčík s vytepávanou výzdobou (obr. 106:3). Samozřejmě nelze u toho hrobu jednoznačně vyloučit jeho vyloupení, při němž by zmizela dřevěná rukojeť dýky nebo jiného předmětu. Náleзовé okolnosti sekundárnímu zásahu však nenasvědčovaly. V tomto případě lze spíše předpokládat, že jde o zbytky menší nedochované schránky z organického materiálu (patrně dřeva), která měla jednotlivé části spojeny na jednom konci pět a na druhém šest hřebíčků. Nelze vyloučit ani možnost, že hřebíčky, stejně jako terčík měly pouze výzdobný účel. Přibližně uprostřed předpokládané schránky se našly ještě drobné zlomky bronzového plíšku, který je zřejmě pozůstatkem další výzdoby. Obdobné hřebíčky byly nedílnou součástí i plechových terčíků (viz výše). J.-W. Neugebauer (1991, 18, 136, Abb. 3:8c; Taf. 1:6) je pokládá za zdobné nýty na dýce, v jiném případě za důkaz existence dýky ve vyloupeném hrobu (Neugebauer 1991, 18, 173, Abb. 3:4; Taf. 8:3). Běžné nýty mají však rozšířené oba konce, zatímco uvedené hřebíčky pouze jeden.

Schránka

Zvláštní soubor drobných bronzových předmětů se podařilo zjistit v hrobě 27/XIII (obr. 105a). Podél druhé dlouhé kosti ležel bronzový terčík s trnem a vybíjeným ornamentem, těsně vedle něho skupina šesti drobných bronzových hřebíčků, přibližně o 6 cm dále druhá skupina pěti bronzových hřebíčků a mezi tím drobné zlomky plechu (obr. 105b).

Podle rozdělení hřebíčků do dvou skupin a jejich rozmístění na malé ploše lze předpokládat, že šlo o drobnou schránku z organického materiálu, nejspíše ze dřeva, o délce přibližně 7 cm a průměru 1,5 až 2 cm. Víčko této schránky zdobil zřejmě zdobený terčík, obvod horního okraje zdobilo nebo spojovalo šest hřebíčků, obvod spodního okraje dalších pět hřebíčků a plochu mezi hřebíčky aspoň částečně pokrýval plíšek (obr. 151). Podobnou sestavu nálezů, která by mohla pocházet z obdobného předmětu, dosud neznáme z žádného jiného naleziště.

Plechové předměty

Výčet bronzových předmětů doplňují ještě drobné zlomky plechu z hrobu XIII v mohyle 27 (obr. 105). Našly se mezi skupinou pěti hřebíčků a druhou se šesti kusy a terčíkem. Hřebíčky tvořily zřejmě spojovací (nebo výzdobné) prvky menší dřevěné schránky zdobené plechovým terčíkem. Jejich funkce není jasná, ale s jistou pravděpodobností můžeme předpokládat, že drobné plechové kousky jsou zbytkem kování této schránky.

Další drobné zlomky z plechového předmětu obsahoval hrob II v mohyle 13 (obr. 69), u nichž se bohužel nelze vyjádřit k jejich funkci.

Předměty z jiných materiálů

Jantarové perly

Výrobky z jantaru nepatří na Moravě ve starší době bronzové k častým nálezům. Na mohylníku v Boroticích je reprezentují pouze dva exempláře z hrobu II v mohyle 10, z něhož pochází již jen drobná bronzová spirálka a atypický střep. V obou případech šlo o bochníčkovité perly s otvorem (obr. 58:3,4), z nichž se pouze jeden zachoval kompletně. Zařazení do starší doby bronzové je opřeno o datování dalších hrobů z mohyly, protože samotné jantarové perly nejsou pro přesnější chronologickou klasifikaci použitelné. Sporadický výskyt jantarových ozdob v podobě válcovitých korálků a plochých kotoučků máme na Moravě doložen již ve třetí a čtvrté fázi únětické kultury (Tihelka 1953, 276; Ondráček 1964, 200, 210). Mnohem častěji se s jantarovými ozdobami setkáme na českých a slovenských starobronzových nalezištích (Pleiner a kol. 1978, 337, 347; Točík 1979, 36-37; Dušek 1969, Taf. IV:15). Větší množství jantarových perel pochází z pohřebiště ve Sládkovičově a Matúškově, které patří do mladšího období únětické kultury a do úněticko-maďarovského horizontu (Točík 1979, Taf. LXVII:6; LXVIII:3,8; LXXI:5-9;25; LXXII:2,16; LXXIII:4,25; LXXIV:2,6).

Příslušnost borotických perel k věteřovské skupině potvrzuje i nález podobné perly z věteřovské osady na Cezavách u Blučiny (Dezort 1946, 61, obr. 1:3). Vzácné používání jantarových ozdob ve věteřovské skupině doplňuje ještě soudkovitá perla z Cezav u Blučiny (Tihelka 1957b, obr. 6c) nebo drobné zlomky jantaru ze sídliště v Mušově (Geisler – Stuchlíková 1986, 133). Mnohem hojnější je jejich výskyt v tomto období v okolních oblastech. Náhrdelník tvořený asi 250 perlami patřil k depotu z Dívčího kamene v Mřiči, datovanému do stupně B A₂ (Poláček 1966, 6, Taf. VIII:1; IX:2; Moucha 2005, 131, Taf. 216). Objevily se rovněž v nejmladších hrobech na starobronzovém pohřebišti v Jelšovcích (Bátora 2000, Taf. 3:19; 5:6-8,13-14; 7:17,18,35; 8:37-39; 12:28-33; 14:4,8-9). Celá řada korálů se vyskytla na sídlištích, ale mnohem více v hrobech maďarovské skupiny (Chropovský 1958, 190, obr. 189:1-2; 190:5; Vladár 1981, 220, Abb. 6). Často patřily i k výbavě nejmladších hrobů na pohřebišti typu Unterwölbling ve Franzhausenu (Neugebauer Ch. und J.-W. 1997, Taf. 437:50/2; 443:84/3-4). Celý náhrdelník z jantarových perel pochází rovněž z otomanské osady v Barci u Košic (Vladár 1973b, Abb. 34). Samotné jantarové perly však nejsou pro přesnější datování použitelné. Stejně ozdoby patřily i k výbavě hrobu z Boletouce, který Z. Trnáčková spojovala s pozdní únětickou kulturou nebo s věteřovskou skupinou (Trnáčková 1968, 154, obr. 3:1,2), ale v poslední době tento hrob Z. Benkovská (Benkovsky-Pivovarová 2006, 256) zařadila do věteřovské skupiny. Setkáme se s nimi rovněž ve střední době bronzové, kde máme jantarové perly v různém provedení, ale exempláře stejného tvaru se vyskytly v náplni středodunajské mohylové kultury (Chleborád 1938, 6, obr. 6:2-4; Hrubý 1950, tab. 3:10), česko-falcké mohylové kultury (Čujanová-Jílková 1970, Abb. 55:5; 95:5) nebo karpatské mohylové kultury (Trogmayer 1975, Taf. 16:184/2).

Kostěné předměty

Jednoznačné kostěné předměty se ve věteřovských hrobech borotického mohylníku nepodařilo objevit. Výjimkou by snad mohly být dva nálezy z hrobu II v mohyle 2 a z hrobu XIV v mohyle 27. Ani v jednom případě však není zcela jisté, zda jde o milodar nebo o nález, který se do blízkosti zemřelého jedince dostal náhodně. V hrobě XIV v mohyle 27 ležel ve vzdálenosti asi 25 cm od velmi špatně zachovaných zbytků kostry (obr. 104) kompletní krunyř dospělé samice želvy bahenní (viz příspěvek P. Širokého). Nemůžeme sice vyloučit, že se mohla do blízkosti pohřbu dostat druhotně, ale téměř celý krunyř spíše nasvědčuje úmyslnému uložení želvy jako milodaru nejspíše masitého

Obr. 151. Borotice. Pravděpodobná rekonstrukce dřevěné schránky s kovovou výzdobou v hrobě XIII v mohyle 27.

charakteru. V hrobě II v mohyle 2 ležely ve vzdálenosti asi 30-35 cm od hlavy špatně zachovaného jedince vybaveného bronzovým sekeromlatem a dýkou (obr. 19) pouze tři kosti z přední končetiny (*humerus*, *radius* a *ulna*) patrně tura domácího starého nejméně dva roky (viz příspěvek M. Roblíčkové). Ani v tomto případě nelze vyloučit, že se kost dostala do hrobu druhotně při navršování mohyly. Přední končetinu zřejmě nemůžeme považovat za masitý milodar a důvod její přítomnosti v hrobě zůstává nejasný. Kostěné artefakty zastupuje ještě zlomek distální části holenní kosti minimálně dvouleté ovce domácí, která byla provrtaná a potom ohlazená (viz příspěvek M. Roblíčkové). V tomto případě je jasné, že jde o fragment, který se do mohyly dostal náhodně při navršování mohyly. Kompletní výčet zvířecích kostí v násypu mohyly nebo i v hrobech přináší příspěvek M. Roblíčkové.

Kamenná industrie

Výčet milodarů z hrobů věteřovské skupiny v Boroticích doplňují ještě tři kousky štípané industrie z hrobů 4/II, 10/I (obr. 61:1) a 10/V (obr. 61:5). V případě všech tří artefaktů jde o drobné neretušované úštěpy, které pro bližší hodnocení nálezů nemají velký význam.

VIII. B. Hmotná kultura středodunajské mohylové kultury

Z hrobů středodunajské mohylové kultury bylo získáno celkem 84 artefaktů, což v porovnání s předchozí věteřovskou skupinou představuje výrazně větší kolekci nálezů. Zvláště jasné to vyplývá při vzájemném srovnání počtu hrobů a nálezů. Do střední doby bronzové patří 30 hrobů všech kategorií, což představuje 36,14 % hrobů z doby bronzové, ale 84 předmětů, které můžeme s jistotou pravděpodobností považovat za milodary, činí 58,74 % nálezů z doby bronzové. Na jeden hrob připadá průměrně 2,8 milodaru, zatímco ve věteřovské části pohřebiště to bylo pouze 1,11 milodaru na jeden hrob. Nálezy ze střední doby bronzové můžeme podle použitého materiálu rozdělit do tří základních kategorií. Z celkového počtu 84 předmětů je 51 nádob nebo jejich fragmentů (60,71 %), 31 kovových předmětů (36,91 %) a dva kostěné milodary (2,38 %).

KERAMIKA

Velkou část nálezů z pohřebiště a podstatnou část nálezů ze sídlišť tvoří ve středodunajské mohylové kultuře keramika. Bronzová industrie se stává od střední doby bronzové jednotícím civilizačním činitelem, takže se v jednotlivých oblastech nevyznačuje výraznými druhovými nebo tvarovými odlišnostmi. Naproti tomu keramické zboží představuje v mohylových kulturách střední doby bronzové charakteristický domácí prvek, na jehož základě lze řešit otázky kulturní klasifikace a vývoje. Bohužel stav výzkumu středodunajské mohylové kultury není zatím takový, aby umožňoval vytvoření uzavřeného obrazu o vývoji keramiky v našich zemích. Je to dáno tím, že značná část materiálu pochází ze starých výzkumů a mnohé nejsou dnes kontrolovatelné, v řadě případů nejsou zachovány nálezy celky, jindy zase na ně není spolehnutí. Názorným příkladem jsou i nálezy získané M. Trapem při jeho prvním výzkumu v Boroticích.

Keramické zboží středodunajské mohylové kultury lze velmi snadno odlišit od keramické produkce ze starší doby bronzové. Je vyrobeno obvykle z jemné hlíny, ale u větších nádob často promíchané s hrubším pískem. Povrch nádob byl obvykle potřen jemnou vrstvičkou plavené hlíny, která se snadno odlupuje a mnohdy je tohoto potahu již při objevení zcela zbavená. Ve srovnání s keramikou ze starší doby bronzové přibyla na nádobách ze střední doby bronzové ve velké míře rytá nebo plastická výzdoba. Znatelný je rovněž rozdíl mezi keramikou ze sídlišť a pohřebiště. Nádob z pohřebiště, zvláště pak z mohylníků, se vyznačují mnohem menší tvarovou variabilitou a jejich kvalita je obvykle rovněž nižší. Zatím nelze spolehlivě rozhodnout, zda je to způsobeno nižší kvalitou vypálení keramiky určené pouze pro jednorázové rituální použití, nebo zda významnou roli hraje i uložení keramiky v rozdílném chemickém prostředí na sídlišťích a pohřebištích.

Z tvarového hlediska můžeme 51 nádob středodunajské mohylové kultury z Borotic rozdělit do osmi tříd (obr. 152). Nejhojnějším tvarem jsou džbány s 11 kusy (21,57 %), druhou nejpoužívanější keramickou třídou jsou amfory s osmi exempláři (15,69 %) a stejně časté jsou šálky (15,69 %). Poněkud častější frekvenci mají v Boroticích ještě mísy, které se vyskytly šestkrát (11,76 %), a čtyřikrát se našly hrnky (7,84 %). Další nádoby se objevily jen ojediněle. Koflíky jsou zastoupeny dvěma kusy (3,92 %), stejně jako hrnce (3,92 %). Pouze jediný exemplář reprezentuje nádoby s lištou (1,96 %) a amforovitě nádoby (1,96 %). Zbývajících osm nádob, které tvoří 15,69 % keramiky, bylo nalezeno ve více nebo méně fragmentárním stavu a nepodařilo se u nich určit, o jaký typ nádoby šlo.

Džbány

Nejčastěji se vyskytujícím tvarem na středobronzovém pohřebišti v Boroticích jsou s 11 exempláři džbány, což představuje téměř čtvrtinu získané keramiky. Představují velmi širokou škálu tvarů, u nichž je problematické vydělení jednotlivých typů, protože jednotlivé typy plynule přecházejí do druhých. Při třídění tohoto keramického zboží je možno použít několik různých kritérií podle tvaru nádoby a její výzdoby. Pracovně lze mezi džbány z Borotic vydělit pět typů.

Džbán na nožkách

K prvnímu typu můžeme zařadit torzo štíhlého džbánu z hrobu II v mohyle 38. Džbánek nemá zachován okraj a směrem ke dnu poněkud rozšiřující se tělo stojí na čtyřech lalůčkovitých nožkách (obr. 118:14). V mohylové kultuře jde o značně neobvyklý tvar a nejbližší analogie představují drobné džbány na nožkách ze sídliště v Přitlukách (Trnáčková 1954, obr. 321; Stuchlík 1979, tab. 36:1) nebo ze známého celku „Rollerfund“ v Mistelbachu (Willvonseder 1937a, Taf. 1:1-2,5-6; 2:2,4; Benkovsky-Pivovarová 1979, 350, Abb. 3:1,3,5-7), které jsou datovány do počátečního stupně středodunajské mohylové kultury. Na jejich příbuznost s maďarovskými tvary upozornil již před léty K. Willvonseder (1935, 11). Exemplář z Borotic je již od původních maďarovských předloh vzdálený, ale vývojovou linii nelze přehlédnout. Mimo jiné ho s nimi spojují charakteristické lalůčkovité nožky, které jsou běžné ve věteřovské skupině (např. Tihelka 1960, obr. 12:6,11; 19:4,6,8,11; 23:8,11,14,16,17), ale ve středodunajské mohylové kultuře se vyskytnou jen vzácně, a to pouze v nejstarším vývoji v Přitlukách (Stuchlík 1979, tab. 36:1), Mistelbachu (Willvonseder 1937a, 186-187, Taf. 1:1-2,5-6; 2:1-2,4) nebo Mannersdorfu (Neugebauer 1981b, 172-173, Abb. 6:1-2; 7:4). Další fragment je znám z přesněji nedatovatelné mohyly 29 v Pitten (Benkovsky-Pivovarová 1991, Taf. 9:29:1). Pronikly i do prostředí karpatské mohylové kultury v Maďarsku (Schreiber 1967, kúp. 1:2). Výjimečně se objevily ještě v časném (lochhamském) stupni česko-falecké mohylové kultury, kde jsou považovány za projev přílivu věteřovských tvarů do východo- a středočeské oblasti v mladém období únětické kultury (Pleinerová 1965, 53; Čujanová-Jílková 1981a, 314, obr. 6:19). Ojedinělý nález torza na čtyřech nožkách z mohyly 26 v Podražnicích ze staromohylového stupně je klasifikován jako „stará“ keramika (Čujanová-Jílková 1992, 277, Abb. 10:31). Hrob II z mohyly 38 z Borotic můžeme zařadit do středního stupně a torzo džbánu na nožkách díky poněkud změněné formě této nádoby je zřejmě dokladem dozívání starých tradic.

Džbán s oblou profilací

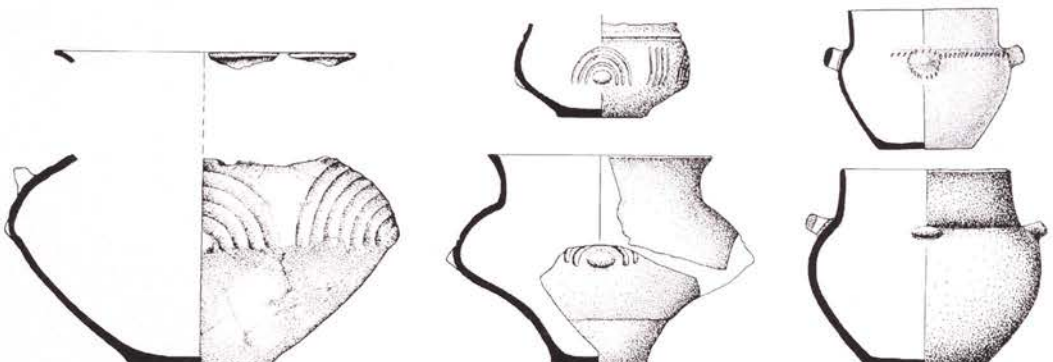
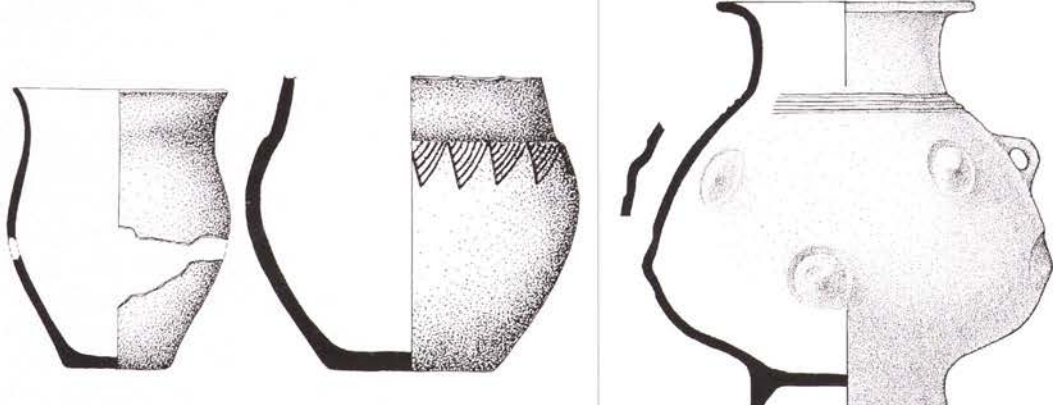
Jako druhý typ můžeme klasifikovat malý masivní džbánek z hrobu I v mohyle 27 s kulovitým tělem a prohnutým hrdlem. Nevýrazná hrana na rozhraní hrdla a těla je lemována linií vpichů a na výduť jsou na třech místech tři výčnělky obklopené trojnásobnou podkovovitou rýhou (obr. 98:3). Tyto oblé tvary s poměrně plynulou profilací navazují na starobronzové „maďarovské“ (Točík 1964a, obr. 12:2,9; tab. XXXVII:9; XXXVIII:9 XXXIX:4), případně věteřovské džbány (Tihelka 1960, obr. 11:8c; 19:6; 20:1; Stuchlík 1984b, obr. 1:1). Džbány se stejnou plynulou profilací bez výzdoby se objevily na známém sídlišti v Mistelbachu z nejstaršího stupně středodunajské mohylové kultury (Willvonseder 1937a, Taf. 3:1,4). Se starobronzovými formami má náš exemplář sice tvarovou podobu, ale odlišuje se od nich nevýraznou hranou doprovázenou vpichy a hlavně výčnělky na výduť ohraničené podkovovitými rýhami. To řadí tento džbánek do středního stupně, což potvrzují i další milodary z tohoto hrobu (obr. 98:3-5).

Džbány s vypnulínami

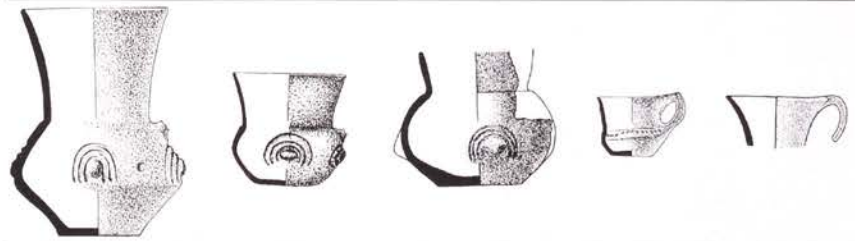
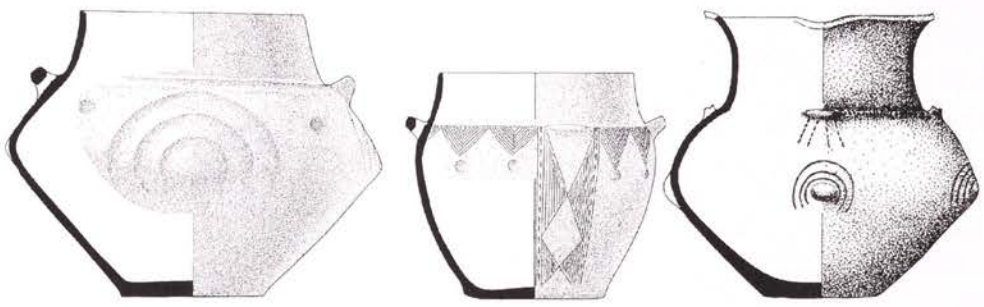
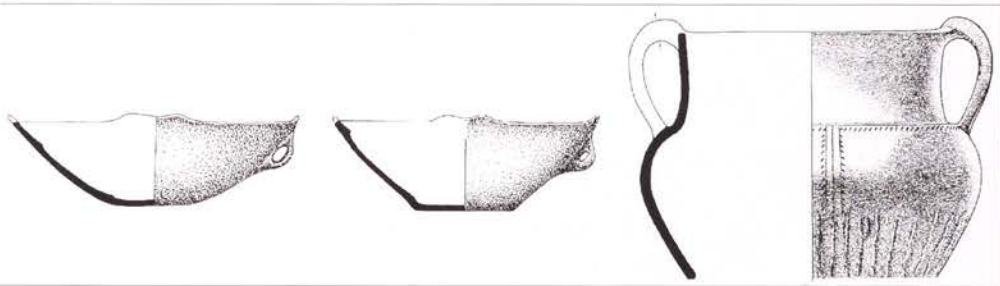
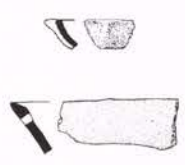
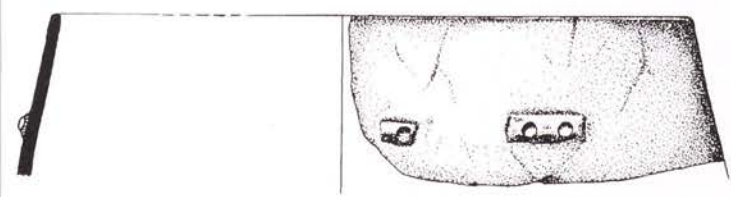
Ke třetímu typu můžeme zařadit dva poněkud rozdílné exempláře s páskovým uchem z hrobu I v mohyle 14. První z nich má prohnuté kónické hrdlo oddělené od dvojkónického těla dvěma nezřetelnými hranami. Na výduť jsou čtyři prsovitě vypnuliny lemované nevýrazným podkovovitým žlábkem (obr. 84:5). Druhý se od předchozího liší pouze plynulým přechodem hrdla k tělu. Výduť se čtyřmi vypnulínami lemovanými dvojicí mělkých podkovovitých žlábků je spuštěna až ke dnu, takže vypnuliny vlastně splynuly se dnem, které díky tomu má kvadratický půdorys (obr. 84:4).

Pro první džbán (obr. 84:5) najdeme krásnou analogii na sídlišti v Jiřkovicích (Hrubý 1950, tab. 18:1), kterou J. Říhovský (1982, 19, tab. 6D:4) datoval do mladšího stupně. Z tvarového hlediska jde v mohylové kultuře o běžnou formu bez možnosti přesnějšího datování (Hrubý 1950, taf. 14:1; 26:3-4; 30:9; Říhovský 1982, tab. 7D:6; 17:14,17; 20A:2). Zvýraznění nádoby způsobila výzdoba výduť vypnulínami lemovanými žlábkem. Obdobná výzdoba je obvykle spojována s mladým až pozdním stupněm mohylové kultury (Říhovský 1982, 18-19) nebo s tzv. protolužickým horizontem (Spurný 1972a, 226; 1972b, 46; Dohnal 1995, Taf. 4:7; 12:7). S vypnulínami lemovanými mělkým žlábkem jsme se však setkali již ve starším stupni středodunajské mohylové kultury v Brně-Černých Polích nebo Oblekovicích (Schirmeisen 1927b, Abb. 8; Stuchlík 1979, tab. 10:2; 12:17; 27:6).

Druhý exemplář (obr. 84:4) má velmi blízko k mladomohylovým džbánkům z hromadného nálezu v Maisbirbaumu (Willvonseder 1937a, Taf. 19:1-3; Doneus 1991, Abb. 6:2-4), které však mají až extrémně zúžené hrdlo. Na Moravě máme podobný džbánek z nálezu bez bližších okolností z Vranovic (Hrubý 1950, 372, tab. VII:3), případně z Velkých Bílovic (Kovář 1914, 54, tab. II:9; Červinka 1933a, obr. 21). Stejný tvar a úpravu spodní části jako nádoba z Velkých Bílovic má i vakovitá nádoba z Čehovic (Fojtík 2003, obr. 2:3). Téměř stejně tvarovanou spodní část má džbánek z Velké Dobré v Čechách (Beneš 1959, obr. 28:7). Nálezy z Maisbirbaumu jsou zařazovány do mladého stupně mohylové kultury (Willvonseder 1937a, 195), který je označován jako stupeň Maisbirbaum-Zohor (Pittioni 1954, 382; Říhovský 1982, 13). Méně výrazná profilace borotického exempláře by mohla naznačovat poněkud větší stáří, což by mohlo odpovídat ještě závěru středního stupně mohylové kultury. Džbánek z Velké Dobré dal A. Beneš do souvislosti s mladým stupněm středodunajské mohylové kultury (B C), zatímco všechny zbývající nálezy z téhož mohylníku spojil se středním stupněm, tedy s B₂ (Beneš 1959, 36-37, obr. 28).

K E R A	
	Nálezy
Džbány	
Šálky	
Amfory	
Mísy	
Hrnky, koflíky	
Hrnce, amforovitá nádoba, nádoba s lištou	

Obr. 152. Typologická tabulka keramiky středodunajské mohylové kultury z mohylníku v Boroticích.

M I K A	
z hrobů	Nálezy z násypu
	
	
	
	
	
	

Obr. 153. Amfora z hrobu V v mohyle 9.

Džbány s výraznou profilací

Čtvrtý typ reprezentují čtyři, respektive pět džbánů s nízkým baňatým tělem odsazeným hranou od vysokého, kónicky rozevřeného hrdla, které je z okraje na hranu překlenuto páskovým uchem. Podle výzdoby můžeme mezi nimi rozeznat ještě dvě varianty. K první variantě patří tvar z hrobu II v mohyle 15 s pěti výčnělky na největší výduti a s linií vpichů podél hrany pod hrdlem (obr. 88:1; 154:4). Torzo obdobného exempláře má téměř dvojkonické tělo a postrádá výčnělky (obr. 78:2). Druhou variantu zastupují tvary s výčnělky lemovanými podkovovitými rýhami. Džbán z hrobu VII v mohyle 13 má ploché důlky mezi výčnělky obklopenými trojnásobnými podkovitými rýhami (obr. 78:1). Poněkud menší a zavalitější exemplář z hrobu VI v mohyle 15 se liší jen absencí plochých důlků (obr. 86:11; 154:3). S nimi koresponduje i torzo z hrobu III v mohyle 8 s kulovitým tělem a výraznými výčnělky lemovanými trojicí rýh (obr. 50:1).

Pro obě varianty najdeme první podobnosti na starších tvarech z Brna-Černých Polí (*Schirmeisen 1927b*, Abb. 4:31,37). Četnější analogie se vyskytnou na moravských nalezištích středního stupně v Morkův-

kách (*Hrubý 1950*, tab. 26:3-4). Výjimkou nejsou ani v Čechách (*Beneš 1959*, obr. 25:6-7; 28:1), v Rakousku (*Willvonseder 1937a*, Taf. 33:5) nebo na Slovensku (*Dušek 1980*, tab. V:14; IX:11). Jejich běžný výskyt v mladším stupni dokládají nálezy v Bohdalicích, Kobeřicích (*Říhovský 1982*, tab. 3B:5; 7D:6), Letonicích (*Stuchlík 1990a*, obr. 4:6) nebo Lednici (*Říhovský 1982*, tab. 10:6). K běžným nálezům mladšího stupně patří rovněž v Čechách (*Beneš 1959*, obr. 30:13; 32:11), v Rakousku (*Willvonseder 1937a*, Taf. 9:5; 19:7) i na Slovensku (*Bartík 1996*, tab. 24:8; *Bartík – Hajnalová 2004*, obr. 6:2,5). Exempláři s výraznými výčnělky z hrobu III v mohyle 8 (obr. 50:1) přesně odpovídají džbán z Budyně nad Ohří, datovaný A. Benešem (*1959*, 36, obr. 10:3) do staršího stupně, nebo mladomohylový tvar z Mikulova (*Říhovský 1982*, tab. 9E).

Nízký džbánek

Za zvláštní pátý typ můžeme považovat malou nádobku z hrobu II v mohyle 38. Má kónicky vyhnuté hrdlo odsazené lomem a linií vpichů od stlačeného dvojkonického těla (obr. 118:18). Její zařazení k tomuto keramickému typu je problematické, protože stavbou těla neodpovídá obvyklým představám o džbancích. Celkovým ztvárněním připomíná jeden exemplář z Tvoříhráze (*Hrubý 1950*, tab. 13:6), datovaný do mladšího stupně mohylové kultury (*Říhovský 1982*, tab. 15B:5), nebo další z Herzogenburgu v Rakousku, které K. Willvonseder (*1937a* 338-341, Taf. 13; 14:1-2) považoval za šálky. Obdobné nádoby z mohylníku ve Smolenicích kvalifikoval M. Dušek (*1980*, 342, 348, tab. I:11; VI:14) jako šálky.

Neurčitelný džbánek

Výčet džbáneků doplňuje ještě část nádoby s oble rozevřeným hrdlem a páskovým uchem z hrobu II v mohyle 38 (obr. 118:16), u níž nelze určit typ. Celkový tvar, u něhož výška převažuje nad šířkou a ucho klenoucí se z okraje na tělo, odpovídá kritériím kladeným na džbány.

Šálky

Šálky tvoří širokou paletu tvarů, u nichž se tradičně předpokládá hlavní výskyt v mladším období středodunajské mohylové kultury. Společným znakem této charakteristické formy mohylové keramiky je nízké široké tělo a u většiny tvarů uchem překlenuté prohnuté hrdlo, u něhož průměr okraje obvykle převyšuje rozměr hrany mezi hrdlem a tělem. Můžeme je rozdělit do tří typů. První typ tvoří tvary s oblou spodní částí bez odlišení hrdla. Do druhého typu patří exempláře s prohnutým hrdlem odsazeným od oblého těla. Do třetí skupiny můžeme zařadit šálky s prohnutým hrdlem ostře odsazeným od kónického těla (*Říhovský 1982*, tab. 21B:16; 24A:2; 25:2; 28:10,17,18), které se objevují až v přechodném mohylovo-velatickém období a v Boroticích je nemáme doložené.

Šálky bez vyznačeného hrdla

K prvnímu typu můžeme zařadit šálky s oble rozevřenými stěnami a páskovým uchem při okraji. Dno může být rovné, oblé nebo dovnitř vklenuté. V literatuře jsou tyto tvary známy rovněž pod označením hnízdovité koflíky (*Beneš 1959*, 33, obr. 21:1,2; 24:5;6) a patří též k náplni českofalcké mohylové kultury (*Čujanová-Jílková 1970*, Abb. 37:14;

41:4; 47:7; 49:18). V Boroticích je v čistém provedení nemáme doloženy a na jižní Moravě bychom mohli tomuto typu přisoudit soubor šálků z hromadného nálezu v Brodě nad Dyjí (*Stuchlík 2002b*, 496, obr. 1:3-6), případně ještě exemplář ze Suchohrdel (*Stuchlík 1990a*, obr. 5:1; *Hrubý 1950*, tab. 1:5). V Boroticích má nejbližší k této skupině šálek z hrobu IV v mohyle 15 s hrdlem plynule navazujícími na oblé tělo (obr. 91:4). Obdobný tvar byl nalezen i v Čeložnici Pod Bradlem (*Hrubý 1950*, tab. 32:6). Téměř shodný šálek z rakouského sídliště v Puchu datoval K. Willvonseder (1937a, 386, Taf. 11:6) do B B₂. Další dva stejné exempláře pocházejí z mohylníku ve Smolenicích; který existoval od stupně B B₂ do počátku stupně B C (*Dušek 1980*, 364-365, tab. III:2; XI:15). Stejně chronologické postavení platí i pro šálek z Borotic. Výčet doplňuje ještě další kousek ze sídliště ve Veselém u Pišťan, které J. Bartík (1996, 215, tab. 20:1) datoval do mladého až pozdního stupně mohylové kultury.

Šálky s prohnutým hrdlem

Druhý typ představují šálky s více nebo méně prohnutým hrdlem odsazeným hranou od oblého těla s dnem rovným, oblým nebo dovnitř vklenutým. V Boroticích k němu můžeme přisoudit všechny ostatní exempláře. Podle drobných rozdílů ve výšce hrdla a tvaru těla lze mezi nimi rozpoznat ještě tři varianty. Jednu variantu tvoří šálky s nízkým hrdlem jen nevýrazně odsazeným od oblého těla. Dva exempláře pocházejí z hrobu I v mohyle 12. První z nich má sotva znatelnou hranu lemovanou linií svislých vpichů (obr. 67:3). Druhý je poněkud vyšší a hranu lemují dvě linie svislých vpichů oddělené od sebe jen nevýraznou rýhou (obr. 67:1). Oba exempláře jsou zachovány jen částečně a nevíme, jakým způsobem měly tvarované dno.

Druhou variantu tvoří šálky, u nichž je výška hrdla a těla přibližně stejná. V Boroticích byly nalezeny ve dvou hrobech. Z hrobu I v mohyle 8 pochází nezdobený exemplář, který má ucho jen na horní části hrdla (obr. 48:6). K výbavě hrobu VII v mohyle 9 patřil šálek zdobený čtyřmi trojicemi svislých rýh, které vycházely od hrany a končily u vklenutého dna (obr. 52:9; 153:2). Podobné šálky známe z řady nálezů. Na Moravě pocházejí dva ze žárového hrobu v Čehovicích a další ze sídliště v Jiřkovcích (*Hrubý 1950*, tab. 18:3; 69:4,6). Několik se jich našlo na sídlišti v Bratislavě-Mlynské dolině (*Bartík 1998*, 55, obr. 5:5; 12:7), které patří před nejmladší stupeň mohylové kultury. Častější jsou v mladém a pozdním stupni středodunajské mohylové kultury. Poměrně početnou skupinu tvořily na sídlišti v Býkovicích (*Štřof 1995*, 100, obr. 3:17; 4:24; 7:18). Zastoupeny jsou na Slovensku v Báhoňi (*Bartík – Hajnalová 2004*, tab. 11:2,4,7,8) a Veselém (*Bartík 1996*, tab. 10:4; 16:9; 17:6). Šálky se zcela stejnou výzdobou, jakou máme na exempláři z mohyly 9, známe z Báhoňe (*Bartík – Hajnalová 2004*, obr. 11:8), Maisbirbaumu (*Doneus 1991*, Abb. 11; 12) nebo Lovosic v Čechách (*Plesl 1965*, obr. 13).

Třetí varianta je téměř shodná s předchozí, od níž se liší pouze poněkud výrazněji prohnutým hrdlem a celkově širším provedením. V Boroticích je jeho reprezentantem šálek z hrobu I v mohyle 8, který má hranu pod hrdlem lemovanou linií vpichů (obr. 48:7). Druhým zástupcem je torzo z hrobu VI v mohyle 15, zdobené rovněž linií vpichů, od níž je spuštěno pět trojic svislých rýh až k mírně vklenutému dnu (obr. 86:12). Podobné nádoby představují charakteristické mohylové zboží, ale nejsou příliš častým nálezem. Za jednu z blízkých analogií můžeme považovat nezdobený šálek ze sídliště ve Veselém (*Bartík 1996*, tab. 18:1). Nepříliš časté jsou rovněž v českoalpské mohylové kultuře (*Čujanová-Jílková 1970*, Abb. 66:13,15; 95:15).

Posledním exemplářem v této keramické třídě je velký šálek z hrobu IV v mohyle 15. Nádobu má kónicky vyhnuté hrdlo a baňaté tělo s linií vpichů tvaru obilného zrna pod hranou. Linie lemují i podélné výčnělky, které na třech místech přerušují hranu (obr. 91:5; 153:6). Od většiny ostatních šálků se tento exemplář liší výrazně většími rozměry a jeho zařazení mezi šálky je problematické.

Šálky se vykytují po celou dobu trvání středodunajské mohylové kultury. V českoalpské mohylové kultuře dávala nejstarší exempláře E. Čujanová-Jílková (1964, 55) do stupně B B. V Boroticích nejsou mezi datováním jednotlivých typů nebo variant žádné podstatné rozdíly, což dokládá společný výskyt v hrobě I v mohyle 8 (obr. 48:6,7) a v hrobě IV v mohyle 15 (obr. 91:4-5). Mnohé z nich se neliší od mladších exemplářů z mladšího stupně mohylové kultury, ale v Boroticích nemáme žádné doklady pro toto pozdní datování.

Amfory

K nejcharakterističtějším formám všech mohylových kultur patří amfory, které se vyskytují po celou dobu jejich trvání, což platí i pro středodunajskou mohylovou kulturu. Vytvářejí poměrně bohatou škálu tvarů, jež se od sebe někdy i výrazně liší. Tuto keramickou třídu můžeme rozdělit na čtyři základní typy, a to bezuché amfory, amfory s vertikálními uchy, amfory s horizontálními uchy a konečně amfory s uchy přes hrdlo. Prakticky všechny typy lze dělit ještě na řadu variant. Ve středobronzových hrobech v Boroticích jsou zastoupeny pouze tři typy amfor, protože bezuché tvary se tam nevyskytly.

Amfory s vertikálními uchy

Amfory s vertikálními uchy patří k charakteristickým projevům většiny mohylových kultur. V Boroticích je tento typ spolehlivě zastoupen pouze jedním exemplářem z hrobu II v mohyle 8. Z poměrně velké nádoby se zachovala pouze spodní část a několik střepeň z okraje. Plece jsou zdobené čtyřmi výčnělky lemovanými podkovovitými žlábkami (čtyři nebo pět) a je na nich nasazen zbytek vertikálního ucha (obr. 48:9). Ke stejnému typu můžeme s velkou prav-

děpodobností přiřadit i dvě torza amfor z hrobů 12/II a 15/I. Ani jedno z nich sice nemá zachována ucha, ale podle morfologie obou tvarů lze oprávněně předpokládat, že patří rovněž tomuto keramickému typu. Malá amforka s rýhou pod ulomeným hrdlem ze žárového hrobu I v mohyle 15 má těsně pod největší výduti výčnělky lemované trojicí podkovovitých rýh a mezi nimi čtyři čtveřice svislých rýh (obr. 86:13). Kresebně rekonstruovaná amforka z hrobu II v mohyle 12 má ven vyhnutý a mírně zesílený okraj, stlačené tělo s výčnělky na největší výduti, které jsou lemovány dvojicí podkovovitých žlábků (obr. 67:5).

Amfory se svislými uchy se objevují po celou střední dobu bronzovou a jejich výskyt začíná již ve starším stupni středodunajské mohylové kultury (Stuchlík 1979, 120-121). Několik exemplářů a jejich zlomků pochází ze sídliště v Brně-Černých Polích (Schirmeisen 1927b, Abb. 4:51; 5:6; Tihelka – Hank 1949, obr. 10:5; Stuchlík 1979, 120-121, tab. 11:7; 39:9), Křižanovicích (Stuchlík 1971, obr. 1:21) a řada zlomků pochází i z jiného staromohylového sídliště v Přítlukách. Další amfory byly nalezeny v hrobech a sídlištních objektech bez zachovaných nálezových celků v Šatově (Stuchlík 1979, 118-119, obr. 39:9; 41:7-8) nebo v Klentnici (Hrubý 1950, tab. 2:2), které lze spojovat se stupni B B₁ a B₂. Obdobně je tomu i v Rakousku (Willvonseder 1937a, 247, Abb. 7:10; Taf. 8:1; 11:5; 54:1) nebo v Čechách (Beneš 1959, 36, obr. 9:1; 14:1,3; Plesl 1965, obr. 5:6; 14:2,4; Beneš – Vencel 1969, 476). Stejně profilovaná amforka patřila rovněž k výbavě jednoho hrobu v Dolním Petru (Dušek 1969, Abb. 8:2). Ve středním a mladším stupni mohylové kultury vystupují amfory s výraznější profilací a bohatší výzdobou (Stuchlík 1979, 120). V závěru mohylové kultury převládají amfory s tělem zdobeným svislými žebírky nebo svislým žlábkováním (Říhovský 1982, 20, tab. 2:8,11; 7E:1; 18:14; 20B:3,5,10; Štrof 1995, 86-87).

Neúplná amfora z mohyly 8 s bohatou plastickou výzdobou odpovídá střednímu stupni mohylové kultury. Od většiny zástupců stejné varianty se poněkud liší prohnutým hrdlem (obr. 48:9), protože většina mohylových tvarů má hrdla válcovitá nebo kónická. Jde sice jen o rekonstrukci, ale toto tvarování hrdla není vyloučené, protože vzácně se může objevit i na jiných lokalitách (Palátová – Salaš 2002, tab. 3:2; Bartík 1991, obr. 5:3). Výrazná profilace nádoby a bohatá žlábková výzdoba odpovídají vyvinutější keramice středního stupně. Podobnou nádobu z hrobů v rakouském Leobersdorfu datoval K. Willvonseder (1937a, 359, Taf. 26:6) dokonce do stupně B B₁, ale Z. Benkovská poukázala na určitou kulturní nespolehlivost tohoto exempláře (Benkovský-Pivovarová 2005, 8, Abb. 1:1). Přibližně stejně můžeme datovat neúplnou amforu ze žárového hrobu 15/I. Analogii pro ni představuje poněkud střídměji zdobený exemplář na nožce ze žárového hrobu v Koberčicích (Říhovský 1982, tab. 7D:5). Bohužel z druhé nádoby v hrobě 15/I zůstal pouze spodek, takže nemůže chronologické postavení potvrdit.

Od ostatních se výrazně odlišuje exemplář z hrobu II v mohyle 12. Celkovou stavbou s kónicky vyhnutým hrdlem a výrazně profilovaným baňatým tělem zdobeným čtyřmi výčnělky lemovanými podkovovitými žlábků (obr. 67:5) značně připomíná některé amforovité nádoby (Říhovský 1982, tab. 3B:2; 10:3; Palátová – Salaš 2002, tab. 9:6; Bartík – Hajnalová 2004, obr. 8:1,3). Ty jsou nejčastěji spojovány s mladým vývojem středodunajské mohylové kultury. Ze stejného hrobu pocházejí již jen střepy ze dvou dalších nádob nepoužitelných pro datování. Hrob I z téže mohyly patří do středního stupně a porušený hrob II je zřejmě stejně starý.

Amfory s horizontálními uchy

Amfory s horizontálními uchy tvoří mnohem méně početnou skupinu keramiky než amfory s vertikálními uchy, ale v Boroticích se čtyřmi exempláři představují nejrozšířenější typ amfory. Z hrobu IV v mohyle 15 pochází amfora s téměř válcovitým hrdlem a baňatým tělem, která má pod hrdlem dvě ucha a mezi nimi dva protilehlé podélné výčnělky (obr. 91:6; 154:7). Poněkud menší amforka z hrobu I v mohyle 36 (obr. 116:2) se odlišuje pouze hrotitými výčnělky a linií vpichů tvaru obilného zrna podél hrany a výčnělků. Poslední dva kusy patřily k výbavě hrobu I v mohyle 21. První z nich je velký exemplář s dvojkónickým tělem odsazeným hranou od slabě kónického hrdla. Pod hranou jsou dvě protilehlá ucha, na největší výduti čtyři výčnělky lemované trojicí mělkých širokých žlábků a na plecích čtyři ploché důlky (obr. 98:5). Druhá amfora má mírně kónické hrdlo odsazené hranou od štíhlého těla, pod hranou dvě protilehlá ucha a mezi nimi dva podélné výčnělky. Od hrany jsou spuštěny vstřícně šrafované trojúhelníky s plochými důlky u hrotů, od výčnělků svislé linie vpichů tvaru obilného zrna lemované rýhami a prostor mezi nimi je vyplněn šrafovanými trojúhelníky v podobě tzv. přesýpacích hodin (obr. 98:4).

Amfory s horizontálními uchy byly v minulosti většinou spojovány s počátečním stupněm mohylových kultur (Beneš 1959, 20-22; Pleinerová 1958, 64; Torbrügge 1959a, 38, Abb. 10:15). Na Moravě s tímto chronologickým postavením korespondují amfory ze sídliště v Brně-Černých Polích (Schirmeisen 1927b, Abb. 8; Stuchlík 1979, 113, tab. 10:2; 11:9), Křižanovicích (Stuchlík 1971, obr. 1:22; 1992, Abb. 21:11) a Přítlukách. Amfora na nožce z hromadného nálezu z Lednice (Říhovský 1982, tab. 10:1) nebo mladomohylová amfora se žlábkovaným tělem ze sídliště ve Veselém (Bartík 1996, tab. 15:3) však spolehlivě prokazují jejich vývoj až do mladého stupně mohylové kultury. Na rozdíl od A. Beneše a dalších datoval J. Hrala (1955, 8-11 – citováno podle Pleinerové 1958) všechny amfory s horizontálními uchy až do stupně B C.

Jednoduchou amforu z hrobu 15/IV (obr. 91:6) můžeme z typologického hlediska a s přihlédnutím k dalším nálezům z téhož hrobu (obr. 91:1-5) zařadit do středního stupně středodunajské mohylové kultury. Se stejným chronologickým zařazením lze počítat u podobné amfory z Horních Dunajovic (Hrubý 1950, tab. 6:2). Stejně je datována i téměř shodná nádoba z Malnic v Čechách (Plesl 1965, 470, obr. 3:1) nebo podobná amfora z Běchovic (Beneš

1959, obr. 11:2). Naopak u stejné nádoby z Těšetic předpokládal V. Podborský (1964, 43, tab. II:10) zařazení do stupně B C. Do stupně B C₁ zasadila bohatě zdobený exemplář českoalpské mohylové kultury ze Všekar-Husté Lěče A. Čujanová-Jílková (1964, 60, obr. 15:51). Poněkud problematická je chronologická klasifikace další amfory z hrobu I v mohyle 36, která se od předchozího exempláře liší jen válcovitým až nevýrazně kónickým hrdlem a linií vpichů podél hrany (obr. 116:12). Mohlo by se u ní počítat se stejným časovým postavením. Našla se však společně s velkou amforovitou nádobou (obr. 116:1), u nichž se tradičně předpokládá souvislost s mladým stupněm mohylové kultury.

Velká amfora z hrobu I v mohyle 21 má kónické hrdlo a téměř dvojkónické tělo zdobené čtyřmi výčnělky lemovanými trojicí mělkých žlábků podkovovitého tvaru, mezi nimiž jsou ploché důlky (obr. 98:5). Svým tvarem připomíná bezuché amfory z Přítluck (Stuchlík 1979, tab. 36:9), Brna-Horních Heršpic (Stuchlík – Šebela 2004, obr. 6) nebo Brna-Černých Polí (Stuchlík 1979, tab. 10:2; 11:9) ze staršího stupně mohylové kultury. Podobné formování těla, avšak jinou výzdobu, má i neúplná nádoba z Těšetic, kterou V. Podborský (1964, 43, obr. 15:8) datoval do stupně B C. Poněkud obleji tvarovaný exemplář z Poděbrad zařadil A. Beneš (1959, 36, obr. 19:2) do staršího stupně středodunajské mohylové kultury v Čechách.

Od ostatních se stavbou těla odlišuje vyšší hrncovitá amfora z hrobu I v mohyle 21 (obr. 98:4). Podobně je tvarován exemplář z Morkůvek zdobený pouze vpichy (Hrubý 1950, tab. 26:1), který patří do středního stupně. Nápadnou shodu ve tvaru i výzdobě vykazuje amfora z Chotějovic v Čechách, u níž I. Pleinerová uvažuje o zařazení do stupně B B (Pleinerová 1958, 62-63, obr. 2:2). Ze středodunajského prostředí v Čechách známe ještě dvě další hrncovité amfory z Hořátve, datované do staršího stupně (Beneš 1959, 36, obr. 18:1-2). Občas se tento keramický typ vyskytne i v českoalpském mohylovém prostředí, ale horizontální ucha má jen nádoba ze Žákovy (Čujanová-Jílková 1970, Abb. 64:1). Zatím nebyly tvary s horizontálním uchem, až na nepatrnou výjimku (Willvonseder 1937a, Taf. 6:1; Benkovský-Pivovarová 1991, Taf. 45:6), publikovány z Rakouska. Nápadně podobná našemu exempláři, jak ve stavbě těla i charakterem výzdoby, je amfora z mladomohylového depotu v rakouském Maisbirbaumu, která se liší pouze vertikálně nasazenými uchy (Doneus 1991, Abb. 3:5). Borotickou amforu lze zařadit do středního stupně mohylové kultury.

Amfora s uchy přes hrdlo

Představitelem tohoto druhu keramiky je nádoba z hrobu V v mohyle 9 (obr. 52:15; 153) s kulovitým tělem se čtyřmi výčnělky na největší výdutí lemovanými podkovovitými rýhami. Prohnuté hrdlo je od těla odsazeno hranou lemovanou linií vpichů tvaru obilného zrna. Mezi uchy jsou dva podélné výčnělky a okraj nad nimi je výlevkovitě vyhnut. Někdy jsou tyto nádoby zařazovány mezi amfory. Obdobné tvary s podobným nasazením ucha se v mohylové kultuře na Moravě objevily jen vzácně a známe je pouze ze sídlišť v Blatci na Olomoucku (Hrubý 1950, tab. 68:14) a v Šatově na Znojemsku (Stuchlík 2005, obr. 9:10). Postavení uch je pro mohylovou kulturu značně neobvyklé. Nesetkáváme se s nimi běžně ani ve starší době bronzové a pokud se s nimi vzácně ve věteřovském (Tihelka 1962, tab. XXVI:17) nebo v böheimkirchenském prostředí (Neugebauer 1979, Abb. 2C) setkáme, jde obvykle o vlivy z maďarovského nebo obecně jihovýchodního území (Točík 1964a, 29, obr. 14:4; Neugebauer 1977, 64). Domovskou oblastí těchto nádob je Karpatská kotlina, kde se vyskytují snad ve všech kulturách starší a střední doby bronzové. Občas se objeví na maďarovských sídlištích (Točík 1978-81, Taf. CXXIX:6; CXXXIX:12; CLXXXVII:20), ale ve věteřovské skupině jde o neznámé tvary.

Přinejmenším stejně časté jsou ve střední době bronzové, kde patří k základním formám kultury Szeremle (Kovács 1988, Abb. 5:1,3), karpatské mohylové kultury (Kovács 1966, kep 22:9,11; Kovács 1975, Pl. 18/180:1; Trogmayer 1975, Taf. 18/205:1; 46/518:12; 58/687:1) a piliňské kultury (Furmánek 1977, 302, 304, Abb. 4:IV; Kemenczei 1984, Taf. II:12). V piliňské kultuře jsou považovány za starobylou formu vyskytující se převážně ve stupni B B₁ (Furmánek 1977, 302). Je však mezi nimi patrný vývoj a za starší jsou považovány tvary s vysokým hrdlem a bohatou výzdobou (Furmánek 1977, 304). V mohylové kultuře je však tendence spíše opačná. Keramika ze staršího období středodunajské mohylové kultury se vyznačuje prostou výzdobou, která teprve ve středním období nabývá bohatších forem. Stejně důležitá jako analogie ze vzdálené piliňské kultury je pro datování této nádoby stratigrafická situace. Borotický exemplář pochází ze středové části mohyly 9, kde byl uložen přibližně na původní úrovni. Hrob I z téže mohyly, který je bronzovými šperky (obr. 50) spolehlivě datován do stupně B B₁, byl uložen již v násypu mohyly, z čehož vyplývá větší stáří hrobu V oproti hrobu I. Tento chronologický rozdíl však bude zřejmě jen v rámci stupně B B₁.

Mísy

Mísy tvoří jednu z nejpočetnějších keramických tříd ve středodunajské mohylové kultuře. Vytvářejí poměrně velké množství různých tvarů, jež se od sebe někdy značně liší. Při jejich členění lze použít dvě základní kritéria, a sice podle celkové profilace nádoby, nebo podle tvarování okraje. Podle celkového tvaru lze vydělit tři základní typy, a sice mísy s prohnutým hrdlem, mísy se zataženým okrajem a mísy s kónickým tělem. Podle druhého kritéria můžeme rozeznávat mísy s jednoduchým okrajem a mísy se zesíleným okrajem. Kromě toho se občas setkáme i s tvary, které nelze jednoznačně zařadit do uvedeného schématu. V Borotících se v pěti hrobech objevilo celkem pět exemplářů, které všechny patří k mísám s kónickým tělem. Několik střepů bylo nalezeno i v násypu mohyl.

Obr. 154. Borotice. Nálezy z hrobů VII v mohyle 9 (2), II (4,8,10), III (9), IV (5-7), VI (3) a VIII (1) v mohyle 15.

Mísy s kónickým tělem

Mezi mísami s kónickým tělem můžeme vydělit ještě několik variant podle tvarování okraje a podle výskytu laloků na okraji. Rovněž kónické tvarování těla není vždy stejné a dají se rozlišit nádoby s náznakem zatažení (obr. 118:19) nebo vyhnutí okraje, případně s náznakem esovité profilace těla (obr. 86:5; 153:9) nebo mírně oblého těla (obr. 118:17). Kónické mísy se vyskytují po celou dobu středodunajské mohylové kultury, ale v mladém stupni se ve větší míře začaly prosazovat mísy s esovitou profilací stěn a výrazněji vytaženým okrajem (Říhovský 1982, 17, tab. 2:10; 4D:1; 5A:6).

Kónické mísy můžeme členit do dvou variant podle tvarování okraje, a to na mísy s jednoduchým okrajem a se zesíleným okrajem. Exempláře s jednoduchým okrajem, které se objevily v hrobě 15/II (obr. 88:2; 153:8) a 38/I (obr. 118:19), nemají z chronologického hlediska žádný význam. Pro mohylové kultury, a zvláště pro středodunajskou mohylovou kulturu, jsou příznačné tvary s kyjovitým zesíleným okrajem, které se objevily v mohyle 15 v hrobě III (obr. 86:5) a IV (obr. 91:1; 154:5). Mísy s rozšířeným okrajem jsou sice charakteristické již pro maďarovsko-věteřovský okruh (obr. 41:12; 100:3-5), ale jde o tvary s vodorovně seříznutým okrajem, jehož zesílení je zcela odlišné. Kyjovité zesílení okraje mís se vyskytlo již v počátečním stupni mohylové kultury v Sudoměřicích nebo Křižanovicích (Stuchlík 1992, Abb. 20:3; 21:8), od té doby se běžně užívalo po celou střední dobu bronzovou, ale nepřežívá do mladší doby bronzové.

Mísy s kónickou stěnou, ať již s jednoduchým nebo zesíleným okrajem, je možno členit ještě jiným způsobem. V mohylové kultuře se objevují tvary s rovným okrajem nebo tvary s okrajem vytaženým v laloky. Laloky jsou zpravidla jednoduché a nejčastěji se objeví čtyři, mnohem vzácněji se vyskytnou mísy se třemi nebo pěti laloky, výjimečně může být jejich počet i větší. Méně častou variantu představují mísy, které mají z okraje vytaženy dvojice laloků. V Boroticích jsme se setkali s variantou s rovným okrajem (obr. 118:17) a s dvojicemi laloků (obr. 86:5; 91:1; 154:5,9). Dvojité laloky nejsou omezeny pouze na Moravu, známe je rovněž z českofalcké mohylové kultury (Čujánová-Jílková 1970, Abb. 59:16; 68:15; 91:6; 107:13,15; 111:20) a vzácně i z karpatské mohylové kultury (Hänsel – Kalicz 1986, Taf. 1:2). Výskyt laloků, ať již jednoduchých nebo dvojitých, a jejich počet nemá patrně žádný chronologický význam.

Zcela neobvyklá je úprava mísy z hrobu II v mohyle 15, která má okraj v šířce přibližně 4,5 cm na dvou místech obloukovitě vybroušeny do hloubky asi 1 cm (obr. 88:2; 154:8). Na nádobě se zřejmě ještě v době bronzové kousek okraje vylomil. Poškození nebylo velkého rozsahu, a tak se přistoupilo k její reparaci. Mísa je bohužel sekundárně poškozená, takže nelze spolehlivě určit, zda toto vybroušení bylo pouze na dvou místech, jak se to jeví dnes. Podle rozmístění obou opravovaných míst se zdá pravděpodobnější úprava okraje na čtyřech místech.

Mísa s vlnovitým okrajem a podélnými otvory pod okrajem

Zvláštní variantu představují tvary s větším množstvím laloků na okraji, takže tyto mísy nemají vlastně rovný, ale vlnovitý okraj. V Boroticích je reprezentuje exemplář z hrobu 38/I (obr. 118:19), který má lalok vytažen z okraje na osmi místech. Podobná vlnovitá úprava okraje se na Moravě objevila na míse z obětíště v Černčíně a misky na nožce ze sídliště v Jiříkovicích, které J. Říhovský (1982, tab. 1D:3; 6B:2) řadí do mladšího stupně mohylové kultury. Dvě mísy s velmi hustým profilováním vlnovitého okraje z Němčic na Hané (Červinka 1926, tab. III:10,11) lze podle dalších nálezů z téhož hrobu zařadit do středního stupně středodunajské mohylové kultury. Další dva exempláře na nožkách z Bezměrova spojoval V. Spurný s protolužickou kulturou (Spurný 1972a, 225, obr. 12:16; 13:19). Mísu na nožce z hrobu 5 ve Vávrovicích klasifikoval J. Král jako mohylovou (Král – Stloukal 1960; 71, obr. 12), zatímco L. Wiegandová (1974, 49, tab. II:5) ji spojovala s protolužickým horizontem ze stupně B B₂-C₁. L. Jisl považoval mísy na nožkách za společné formy mohylové a lužické kultury (Jisl 1955, 16, obr. 2:1; 12:1,9,10), ovšem tvary s vlnovitým okrajem známe zatím jen z Moravy, českého Slezska a rovněž z jihozápadního Slovenska (Bartík 1996, 208, tab. 4:3). Mísy s vlnovitým okrajem se na Moravě zatím neobjevily ve starším stupni středodunajské mohylové kultury a na druhé straně není v mohyle 38 zastoupen materiál z mladšího stupně mohylové kultury, takže mísu z Borotic můžeme zařadit do středního stupně středodunajské mohylové kultury.

Nepřilíh častým zástupcem mohylové keramiky jsou misky s podélnými otvory pod okrajem. V Boroticích je reprezentovala mísa se čtyřmi podélnými otvory pod vlnovitým okrajem z hrobu 38/I (obr. 118:19). V období věteřovské skupiny k poměrně častým nálezům patří mísy s dvojicí kulatých otvorů pod okrajem (Stuchlíková 1984, 87-88, tab. 66:16; 106:1), s nimiž se ve střední době bronzové již nesetkáváme, protože kruhové otvory byly vystřídány podélnými otvory. Zcela ojediněle se dvojice kruhových otvorů vyskytla ve staromohylovém objektu v Křižanovicích (Stuchlík 1979, 144, tab. 21:8; Stuchlík 1992, Abb. 21:16) nebo v kombinaci s podélnými otvory na menší misce z Hradiska u Kroměříže, která patří do poklasické fáze věteřovské skupiny z počátku střední doby bronzové (Stuchlík 1984b, 180-181, obr. 5).

Velmi podrobně se mísami s podélnými otvory zabýval H. J. Hundt (1957), jenž hledal jejich původ v Bavorsku a většinu nálezů datoval do vyvinuté mohylové kultury. Zároveň upozornil na to, že nezná ani jeden případ výskytu, který by bylo možno datovat před konec straubinské kultury (Hundt 1957, 36). V Českých zemích se na tyto nádoby před časem soustředil V. Moucha, který je zjistil na devíti lokalitách, z nichž v případě Morkůvek, Jiříkovic a Bezměrova šlo o moravské lokality (Moucha – Trnka 1959, 617-657). V. Moucha předpokládal rovněž jejich původ v Bavor-

sku, kde se podle něho mají vyskytovat v náleзовém prostředí nejstarší fáze střední doby bronzové (Moucha – Trnka 1959, 635). V posledních letech mís s podélnými otvory výrazně přibylo (Čujanová-Jílková 1970, Abb. 42:3; 74:14; 97:18; 109:12,15; Chvojka – Michálek 2003, obr. 26:1-2). Větší počet exemplářů pochází ze sídliště Meclov-Břeží v západních Čechách (1967, Abb. 10:27; 11:1,4,6; Šaldová 1960, obr. 1:7,10; 2:8; 3:25,33; 4; 5:1,4,6), kde je společně s dalšími nálezy použila E. Čujanová-Jílková (1967) k vyčlenění tzv. předmohylového horizontu odpovídajícího přechodnému horizontu A₂ B₁.

Z moravských nálezů mísa z Bezměrova patří do poklasické fáze věteřovské skupiny ve stupni B B₁ (Spurný 1972a, 220, obr. 13:8) a stejně je datovaná i miska z Hradiska u Kroměříže (Stuchlík 1984b, 180-181, obr. 5). Exemplář z Morkůvek (Hrubý 1950, tab. 26:2) patří do závěru staršího nebo do středního stupně mohylové kultury a střep z Jiřkovic nelze klasifikovat, protože k němu neznáme podrobné náleзовé okolnosti. Z novějších nálezů nejsou pro datování použitelné střepy ze Sedlece (Unger 1969, 278, obr. 7:2) a z Turoldu (Stuchlíková – Stuchlík 1982, 92, obr. 3:1), protože pocházejí ze sběru na polykulturních nalezištích. Mísu se čtyřmi otvory ze sídlištního objektu v Býkovicích zařadil A. Štof do nejmladšího stupně středodunajské mohylové kultury (Štof 1995, 98-99, obr. 5:1). Zhruba na přelom středního a mladšího stupně mohylové kultury můžeme datovat i dětský pohřeb v nádobě v Olšanech, který vedle jiné keramiky obsahoval i mísu s podélnými otvory (za informaci děkuji P. Fojtíkovi). Po jednom exempláři mísy na nožce s podélnými otvory se objevilo rovněž v hrobech ze střední doby bronzové na polykulturním pohřebišti Franzhausen II (Neugebauer 1994, Abb. 82) nebo na mohylovém pohřebišti v Pitten (Benkovský-Pivovarová 1991, Taf. 13:14). Zcela výjimečně byla mísa s podélnými otvory nalezena i na karpatském mohylovém pohřebišti v Tiszafüredu (Kovács 1975, Pl. 18:177:2).

Při datování mísy s laloky na okraji a se čtyřmi podélnými otvory pod okrajem z hrobu I v mohyle 38 (obr. 118:19) nám hrnek (obr. 118:15) a nerekonstruovatelná nádoba z téhož hrobu nepomohou. Nálezy z druhého hrobu v téže mohyle (obr. 119:14,16-18) můžeme jen rámcově datovat do středního období středodunajské mohylové kultury. Mísy s podélnými otvory se vyskytují po celou střední dobu bronzovou, ale borotický exemplář lze zřejmě spojit se středním stupněm mohylové kultury. Někdy se předpokládá, že dvojice otvorů na maďarovských misách sloužily k zavěšení (Stuchlíková 1984, 87), což však nevysvětluje funkci podélných otvorů rozložených po celém obvodu mís ze střední doby bronzové.

Dvouuchá hrncovitá mísa

Dvouuché mísovitě nádoby s hrdlem překlenutým dvěma velkými svislými uchy působí v náplni středodunajské mohylové kultury značně cizorodým dojmem, protože takové postavení uch je pro mohylovou kulturu značně neobvyklé. Tento typ keramiky zastupuje velká, nízká a široká nádoba z hrobu III v mohyle 8. Hrana mezi válcovitým hrdlem a klenutým tělem je lemována linií vpichů tvaru obilného zrnka a mezi masivními uchy je trojice svislých rýh lemovaná opět vpichy (obr. 50:2). Nádobý tohoto typu jsou někdy označovány rovněž jako amforovitě mísy (Říhovský 1982, 16).

Ve věteřovském nebo maďarovském prostředí nemáme pro tyto tvary předlohy. Občas se sice objevují velké hrncovitě mísy, ale jde o tvary s prohnutým hrdlem a většinou s horizontálními uchy (Ondráček – Stuchlíková 1988, 13, obr. 5:6; 8:3,4; Točík 1964a, 332, tab. XXXIII:7; XL:7; LXII:27)). Ve středodunajské mohylové kultuře existují i tvary s válcovitým hrdlem, ale jde o charakteristické mísy z mladého stupně mohylové kultury, z nichž mnohé jsou i na nožce (Říhovský 1982, 16, tab. 9D:2; 10:5; 11:1,8; 16A:1,4,6). V náplni středodunajské mohylové kultury na Slovensku se s nimi setkáme poněkud častěji, ať již v nezdobené nebo zdobené podobě a při datování jsou obvykle dávány do spojitosti s mladým stupněm mohylové kultury (Bartík 1991, 27, obr. 3:3; Bartík 1996, 208, tab. 21:1). Kvalitně vypracovaný a bohatě zdobený tvar patřil i k obsahu keramického depotu z mladé mohylové kultury v Maisbirkbau-mu (Willvonseder 1937a, Taf. 17:2). Poněkud vyšší dvouuché tvary s prstovaným povrchem z Čech spojoval A. Beneš jen rámcově se střední a mladší dobou bronzovou (Beneš 1959, 28-29, obr. 22:7; 23:3). Na hrncovitě míse z Borotic je důležité i tvarování ucha. Ve středodunajské mohylové kultuře jsou ucha na průřezu pásková, ale v tomto případě jde o podélně prohnuté ucho. Výrazné prohnutí ucha je považováno za charakteristický prvek keramiky v Karpatské kotlině a zvláště pro nádoby otomanské kultury (Polla 1960, Taf. XI:1; XVI:6; XXII:6; XXVII:2; XXXIV:7). Vzácně se setkáme s podobným tvarováním ucha i na keramice středodunajské mohylové kultury po celou dobu její existence (Willvonseder 1937a, Taf. 1:3; Lauermann 1995, Taf. 2:1).

Mísy z násypu mohyl

Na tomto místě musíme zmínit ještě střepy z misek, které sice nepocházejí z hrobů, ale pro zhodnocení borotického naleziště mají význam. Na prvním místě to je fragment misky z násypu mohyly 38 (obr. 118:3). Jde o střep z drobné misky s jednoduchým okrajem, z něho je vytažen menší lalůček, který postupně přechází v žebírko. Lalůček se nezvedá nad okraj, jak je to běžné v mohylové kultuře, ale je horizontálně vytažen v úrovni okraje. Jde o neobvyklou úpravu laloků, která se v podobném provedení objevila na sídlištích z počátku střední doby bronzové v Křižanovicích (Stuchlík 1971, 142, obr. 2:3-4; Stuchlík 2005, 22, obr. 9:6) a Olomouci-Slavoníně (Šmíd 1997, obr. 5:6; Stuchlík 2005, 22, obr. 9:3). S laloky doplněnými svislými žebírky jsme se setkali ve staromohylovém celku z Hohe-nau v Rakousku (Mitscha-Märheim – Pittioni 1960, 16, Abb. 1:7), ale běžnější jsou v Karpatské kotlině. Známe je

z náplně středodunajské mohylové kultury (Bartík 1991, obr. 9:2; Bartík 1996, 207, tab. 12:8) i karpatské mohylové kultury na Slovensku a v Maďarsku (Točík 1964b, Taf. 36:13; Köszegi 1973, 36, Abb. 15:1).

Zlomek mísy s otvorem pod okrajem byl nalezen i v násypu mohyly 27. Otvor je na lomu, takže není jasné, zda jde o kruhový nebo podélný otvor (obr. 100:10). Navíc tvarování okraje představuje přechodnou formu, která by se mohla vyskytnout ve věteřovském i mohylovém období.

Hrnky

Hrnky tvoří relativně malou, ale tvarově velmi různorodou keramickou třídu. Čtyři objevené exempláře (obr. 52:13; 67:1; 86:10; 118:15) z hrobů můžeme totiž přiřadit ke třem samostatným keramickým typům. Výčet hrnků z Borotic doplňuje ještě střep z hrnku (obr. 52:5) nalezený v násypu mohyly 9.

Jednoduchým tvarem je menší hrnek s kulovitým tělem a prohnutým hrdlem, přes které se původně klenulo páskové ouško (obr. 52:13). Patřil, společně se šálkem (obr. 52:9), k výbavě pravděpodobného hrobu VII v mohyle 9. Hrnky s esovitou profilací nemají z chronologického hlediska větší význam, protože se s nimi můžeme setkat v řadě pravěkých kultur. Ve střední době bronzové navíc nebyly běžně používanou nádobou. Najdeme však pro ně několik, i když vždy ne zcela přesných analogií. Mladomohylový depot ze Želešic obsahoval podobnou nádobku, která měla hrdlo oddělené hranou (Palátová – Salaš 2002, tab. 22:3,5) a jistou obdobu představuje i hrnek z mohyly v Letonicích (Stuchlík 1990a, obr. 2:3). Dva kousky ze sídliště v Mannersdorfu spojoval J.-W. Neugebauer (1981b, Abb. 8:11,12) se starším stupněm. Poněkud štíhlejší hrnek pochází ze sídliště ve Wiener-Neustadtu, které K. Willvosseder datoval do stupně B₂ (Willvosseder 1937a, 410, Taf. 11:1). Nejpodobnější našemu hrnku je exemplář ze sídliště v Bratislavě-Mlýnské dolině, jež J. Bartík klade ještě před nejmladší stupeň mohylové kultury (Bartík 1998, 55, obr. 12:5). Je zajímavé, že poměrně často se hrnky tohoto typu vyskytují v karpatské mohylové kultuře (Točík 1964b, Taf. XXIII:2; XXVII:9,12,20; XXIX:8,11; XXXV:8; Trogmayer 1975, Taf. 1:6; 5:41:1,2; 11:129:1; Hänsel – Kalicz 1986, Taf. 5:15a; 6:25d; 7:37c). Pravděpodobně ze stejného typu hrnků pochází i střep z rozhraní hrdla a těla z násypu mohyly 12 (obr. 67:2). Od hrnku z mohyly 9 se odlišuje výzdobou tvořenou horizontální linií svislých vpichů pod hrdlem, od které jsou spuštěny jemné svislé rýhy.

Druhým tvarem je nízký široký hrnek z hrobu VI v mohyle 15 (obr. 86:10). Tato široká nádoba, která by mohla být zařazena i mezi mísky, rovněž nepředstavuje často frekventovaný typ. Nejstarší obdobu najdeme v objektu z počátečního stupně mohylové kultury v Křižanovicích (Stuchlík 1971, obr. 1:18) nebo Mannersdorfu v Rakousku (Neugebauer 1981b, Abb. 20:84,85). Podobného typu byla např. nádoba z hromadného nálezu ve Věteřově (Stuchlík 1979, tab. 68:2; Palátová – Salaš 2002, tab. 20:3). Tvarově blízkou nádobu z Chodouně v Čechách řadil A. Beneš (1959, 36, obr. 22:1) do středního stupně středodunajské mohylové kultury v Čechách. Stejného charakteru je rovněž střep z násypu mohyly 9 (obr. 52:5). Několik podobných střepů se našlo i na sídlišti v Brně-Horních Heršpicích (Stuchlík 1994, obr. 8:4; 9:4,5). Hrněk z Borotic lze na základě dalších milodarů z hrobu zařadit do středního stupně.

Třetí hrnek s kónickým tělem a páskovým uchem na okraji pochází z hrobu I v mohyle 38 (obr. 118:15). Na rozdíl od předchozích dvou typů máme před sebou poměrně často používanou nádobu, kterou známe z hrobů i ze sídlišť. Základní podoba tohoto keramického typu vychází zřejmě z některých kónických forem soudkovitých hrnků starší doby bronzové. Avšak i v únětické kultuře (Tihelka 1961, tab. 21:1; Stuchlík 1981, obr. 11:12; tab. III:1) a věteřovské skupině (Geisler – Stuchlíková 1986, 130, obr. 6:3) se setkáme se stejnými tvary. V. Podborský (1964, 44) naopak upozorňoval na možnost vývoje těchto koflíků z obdobných tvarů eneolitu a starší doby bronzové. Široká škála středobronzových hrnků, pro něž se někdy používá i název moždíře, se od sebe liší pouze rozdíly ve formování těla. Vedle široce rozevřených tvarů téměř mísovitěho charakteru (Willvosseder 1937a, Taf. 7:3; 17:1; Chleborád 1938, obr. 10:11; Podborský 1964, obr. 13:5,8; Palátová – Salaš 2002, 52, tab. 10:13-15; 14A:4-5; 21:4) sem můžeme zařadit rovněž štíhlejší a jen mírně kónické hrnky z Prostějova-Čechovic (Fojtík 2003, 167, obr. 5:3), Velkých Hostěrádek (Chleborád 1938, obr. 2:6; tab. I:3) nebo Želešic (Palátová – Salaš 2002, tab. 23:6,7; tab. 36B), které vesměs patří do mladšího stupně středodunajské mohylové kultury. Téměř stejný exemplář pochází z celku s neznámými nálezovými okolnostmi z Věteřova, který podle složení souboru a jeho zachování lze s jistotou pravděpodobností považovat za hrob (Stuchlík 1979, tab. 72:3). Vzhledem k tvarové jednoduchosti není ani tento typ hrnků vhodný pro přesnější datování. Pouze podle mísy ze stejného hrobu a případně podle keramiky ze stejné mohyly můžeme hrnek z hrobu I v mohyle 38 zařadit do středního stupně mohylové kultury.

Koflíky

Méně početnou keramickou třídu představují v Boroticích koflíky, které zastupují dva exempláře z mohyly 15. První koflík z objektu VIII je malá nádobka s kónicky rozevřenou stěnou, mírně odsazeným dnem a s páskovým uchem, které se klene z okraje (obr. 91:7; 154:1). Jde o běžnou formu v mohylové kultuře s dlouhou dobou výskytu. Podobný drobný koflík patřil k obsahu kultovního objektu v Uherském Brodu (Hrubý 1958, obr. 7:9) a další s velkým uchem patřil k výbavě žarového hrobu z Dambořic (Hrubý 1950, tab. 41:4). Shodný exemplář pochází z mohyly v Letonicích (Stuchlík 1990a, obr. 2:4), který je do mladšího stupně mohylové kultury datován na základě zbývajících nálezů z mohyly. Druhý koflík z hrobu II je malá nádobka s rovným dnem, kónicky rozevřenými stěnami a třemi obvodovými mělkými žlábků těsně nade dnem (obr. 88:4). Má téměř stejnou profilaci jako předchozí tvar, od něhož

se liší pouze absencí ouška a rytými žlábkami těsně nade dnem. Pro přesnější datování je nepoužitelný, ale další nálezy z tohoto hrobu naznačují zařazení koflíku do staršího až středního stupně mohylové kultury.

Hrnce

Hrnce tvoří ve většině kultur doby bronzové početnou a výraznou skupinu keramiky. Ve středodunajské mohylové kultuře však máme, patrně díky tomu, že většina starších výzkumů byla zaměřena na pohřebiště, hrncovitých tvarů poměrně málo. Z typologického hlediska můžeme hrnce středodunajské mohylové kultury rozdělit na tři základní typy, a to na bezuché hrnce, hrnce se dvěma uchy na okraji a hrnce se dvěma uchy na okraji a s plastickou lištou. V Boroticích můžeme mezi hrnce zařadit pouze dvě nádoby z mohyly 15.

První z nich je hrnec s prohnutým hrdlem a vejčitým tělem (obr. 91:8), který měl původně vyhlazený povrch. Byl nalezen jednotlivě v mohyle 15 v místě, které bylo označeno jako objekt IX (obr. 89). Může jít o jednotlivou nádobu z nerozpoznaného hrobu, nebo o jeden milodar z hrobu, k němuž mohly náležet objekty VII, VIII nebo IX. Hrnce tohoto tvaru patří k běžným nálezům po celou dobu bronzovou. Běžně se objevují na sídlištišních únětické kultury (Stuchlík 1972a, 82) a maďarovsko-věteřovské kultury (Tihelka 1960, 35-36; Spurný 1972a, obr. 13:10,12; 14:8,9,15; Točík 1964a, 34), včetně její poklasické fáze (Spurný 1972a, obr. 20:4,7; Stuchlík 1984b, obr. 3:6-10; Neugebauer 1977, Taf. 15:12; 16:1; 52:7; 53:1-3; 54:5; 60:10). Několikrát se bezuché hrnce vyskytly na mladomohylovém sídlišti v Brně-Horních Heršpicích (Stuchlík 1994, obr. 10:6-7). Ze samotného počátku střední doby bronzové známe bezuchý hrnec z pohřebiště v Dolním Petru (Dušek 1969, Abb. 6:11) a objevily se i v hrobech středodunajské mohylové kultury v Rakousku (Willvonseder 1937a, Taf. 27:2), v Čechách (Beneš 1959, obr. 30:18) nebo na pohřebištích karpatské mohylové kultury v Maďarsku (Kovács 1975, Pl. 20:207:2; 26:365:1; 32:207:2). Vzhledem k dlouhodobému používání těchto nádob a současně k ojedinělému výskytu v mohyle nemůžeme pro jeho datování použít další nálezy, ale podle bronzové industrie a keramiky z mohyly lze počítat s jeho datováním do středního stupně mohylové kultury.

Druhý typ hrnce představuje torzo nádoby z objektu VII v mohyle 15. Jde o nádoby bez zachovaného okraje, s hrdlem odsazeným hranou od těla a pásem šrafovaných trojúhelníků pod hranou (obr. 91:9). Stejně jako u předchozího hrnce může jít o jednotlivou nádobu z nerozpoznaného hrobu nebo o jeden milodar z hrobu, k němuž mohly náležet objekty VII, VIII nebo IX. Bohužel je zachována pouze torzovitě a nemáme jistotu, zda původně neměla i ucha. Pro datování není příliš vhodná, protože nádoby s hranou patří k běžným projevům mohylové kultury po celou dobu jejího trvání.

Nádoba s lištou

Zvláštním keramickým tvarem je poškozená nádoba z hrobu II v mohyle 8 s kónickým hrdlem plynule přecházejícím v tělo a s rozhraním naznačeným jen plastickou důlkovanou lištou (obr. 48:4). Ze stejného hrobu pochází jen střep ode dna z bližší neurčitelné nádoby a při datování jsme odkázáni na analogie. Tyto nádoby nepatří v hrobech středodunajské mohylové kultury k oblíbeným keramickým typům. Jde o sídlištní keramiku, která se ve většině případů nedochovala kompletně. Stejně tvary ze sídlišť v Bohdalicích, Trboušanech a Věteřově nebo z depotu v Želeticích, lišící se pouze v detailech (např. podélné výčnělky vytažené z lišty, prstování spodní části nebo výraznější profilace), datoval J. Říhovský do mladšího a pozdního stupně mohylové kultury (Říhovský 1982, 15, tab. 3:A1; 15:A; 16:B7; 17:22). Další nádoby s lištou pocházejí i ze sídlišť v Nenkovicích (Stuchlík 1979, tab. 68:2), Pavlově (Stuchlík 2002, obr. 15:4) nebo Přáslavicích (Šabatová 2004, obr. 2:33).

V podstatě stejně zařadil obdobný tvar ze sídlišť v Hippersdorfu v Rakousku K. Willvonseder (1937a, 343, Taf. 7:5) nebo V. Lindinger dvě nádoby hromadného nálezu ze Zwerndorfu (Lindinger 1999, 82-83, Abb. 4:39,55). S protolužickým nálezovým horizontem spojil stejné tvary z Bezměrova V. Spurný (1972a, obr. 15:2; 22:2). Za jeden z nemnoha hrobových nálezů můžeme s jistotou pravděpodobností počítat nízkou nádobu z Držovic (Hrubý 1950, tab. 69:12), která má celou spodní část zdobenu prstováním. Občas se tyto nádoby vyskytly i v Čechách (Beneš 1959, obr. 12:4; Spurný 1972b, obr. 3:9) a vzácně nejsou ani na Slovensku (Točík 1964b, Taf. XXIII:15; Bartík 1996, tab. 9:8; 17:7; 25:1).

Doba výskytu těchto nádob bude patrně poněkud delší. Většinu tvarů s vyhlazeným vysokým hrdlem odděleným plastickou důlkovanou lištou od vysokého zdrsňeného nebo prstovaného těla známe z mladých a pozdních sídlišť mohylové kultury z Věteřova a Strachotína (Říhovský 1982, tab. 3:A1; 16:B6) nebo na Slovensku z Veselého (Bartík 1996, tab. 25:1). Nádoby s podobnou stavbou, tedy s hrdlem odděleným lištou od těla, se někdy zhotovovaly i ve vysokém provedení (Říhovský 1982, tab. 16:B6; 32:10). Jeden exemplář byl objeven i na sídlišti v Brně-Černých Polích (Stuchlík 1979, tab. 10:3), které je obvykle spojováno se starším stupněm středodunajské mohylové kultury (Stuchlík 1979, 135, tab. 10:3). Možnost většího staří by mohly naznačovat i střepy s důlkovanou lištou, které se objevily na starších sídlištišních v Křižanovicích (Stuchlík 1971, obr. 2:20; Stuchlík 1979, tab. 19:15; 22:14), u nichž je však problematické určení celkového tvaru nádoby. Starší datování by se mohlo vztahovat i na mísovitou nádobu z Rybníků, která se od ostatních exemplářů odlišuje dvojicí horizontálních uch a dvojicí podélných výčnělků vytažených z důlkované lišty (Stuchlík 1979, tab. 50:1). Nádobu z hrobu v mohyle 8 v Boroticích můžeme tedy s jistotou pravděpodobností zařadit do středního stupně mohylové kultury, což by naznačovalo i další nálezy z této mohyly.

Amforovitá nádoba

Nepřilíší početnou, ale tvarově velmi charakteristickou skupinu mohylové keramiky představují velké hrncovité nádoby, které se vyznačují baňatým tělem zdobeným obvykle výčnělky nebo vypnulínami a širokým, více nebo méně rozevřeným hrdlem. Jejich označení se u různých badatelů podstatně liší a jsou mimo jiné nazývány hrnci (*Willvonseder 1937a*, 369), amforami (*Hrubý 1950*, 131-134), zásobnicovými amforami (*Palátová – Salaš 2002*, 67) nebo mísami na nožkách (*Lauermann 1994*, 274). Tyto tvary společně s nádobami s dvojicí uch na výduti považoval J. Říhovský za předchůdce velatických bezuchých amfor s přehnutým okrajem (*Říhovský 1982*, 14). V Boroticích jsou zastoupeny jedním exemplářem ze žárového hrobu I v mohyle 36 (obr. 116:1), který doprovázela menší amforka s horizontálními uchy (obr. 116:2).

Nádoba z hrobu I v mohyle 36 má prohnuté hrdlo odděleno od baňatého těla na nízké prstencovité nožce třemi obvodovými rýhami. Na plecích je páskové ucho a v jeho úrovni čtyři prsovitě vypnuliny lemované jednoduchým kruhovým žlábkem a další čtyři stejné vypnuliny jsou umístěny na největší výduti (obr. 116:1). Tato nádoba patří ke skupině keramiky, která se vyznačuje velkou variabilitou a jednotlivé tvary se od sebe liší jen počtem uch (0 až 2) a výčnělků nebo vypnulín, případně zpracováním povrchu. Tři podobné nádoby s jedním uchem obsahoval keramický depot z Lednice, který je datován do mladšího stupně středodunajské mohylové kultury (*Říhovský 1982*, 14, tab. 10:3,7; 11:10; *Palátová – Salaš 2002*, 67, tab. 3:5; 5:5-6) a jedna nádoba se objevila rovněž v hromadném nález z Mutěnic (*Palátová – Salaš 2002*, tab. 9:6). V Rakousku jsou tyto nádoby zastoupeny v hromadném nález keramiky z eponymní lokality mladomohylového stupně Maisbirbaum (*Willvonseder 1937a*, 265, Abb. 9:5, Taf. 16:3; *Doneus 1991*, 109, Abb. 4:1) nebo Obergänserndorfu (*Lauermann 1994*, Taf. 4:6) a ve velmi zjednodušeném provedení rovněž v depotu z tohoto horizontu v Großmuglu I (*Lauermann – Hahnel 1999*, Taf. 1:13). Nechybějí ani ve stejně starém hromadném nález středodunajské mohylové kultury na jihozápadním Slovensku v Zohoru (*Eisner 1940*, Abb. 2:1; *Bartík – Hajnalová 2002*, 16-17, obr. 8:1-3). Kromě keramických depotů se poněkud jednodušší exempláře s dvojicí uch našly i na soudobých sídlištích v Moravském Žižkově (*Říhovský 1982*, 14, tab. 12A:4-5), Bohdalicích a Jiříkovicích (*Říhovský 1982*, 14, tab. 3B:2,4; 6C:3). Nádoby s jednodušší profilací a méně výraznou výzdobou byly objeveny vzácně i na pohřebištích českofalcké mohylové kultury v Čechách (*Čujanová-Jílková 1970*, Taf. 17:11; 95:17; 96:13). Z rozboru vyplynulo, že tyto nádoby jsou obvykle řazeny do mladšího stupně středodunajské mohylové kultury Maisbirbaum-Zohor, ale některé nálezy podobných nádob nám dovolují uvažovat i o poněkud časnějším datování.

Neurčitelné

Poslední skupinu keramických artefaktů ze střední doby bronzové představují střepy bez možnosti bližšího zařazení, u nichž mnohdy není jisté, zda jsou součástí hrobové výbavy, nebo zda jde o náhodnou příměs. Většinou se jedná o střepy z větších nádob s kónicky rozevřenými stěnami, které patřily k výbavě hrobů 9/V (obr. 52:12), 12/II (obr. 67:4) a 8/II (obr. 48:8). Podobného charakteru je i střep z menší nádoby z hrobu 12/II (obr. 67:6).

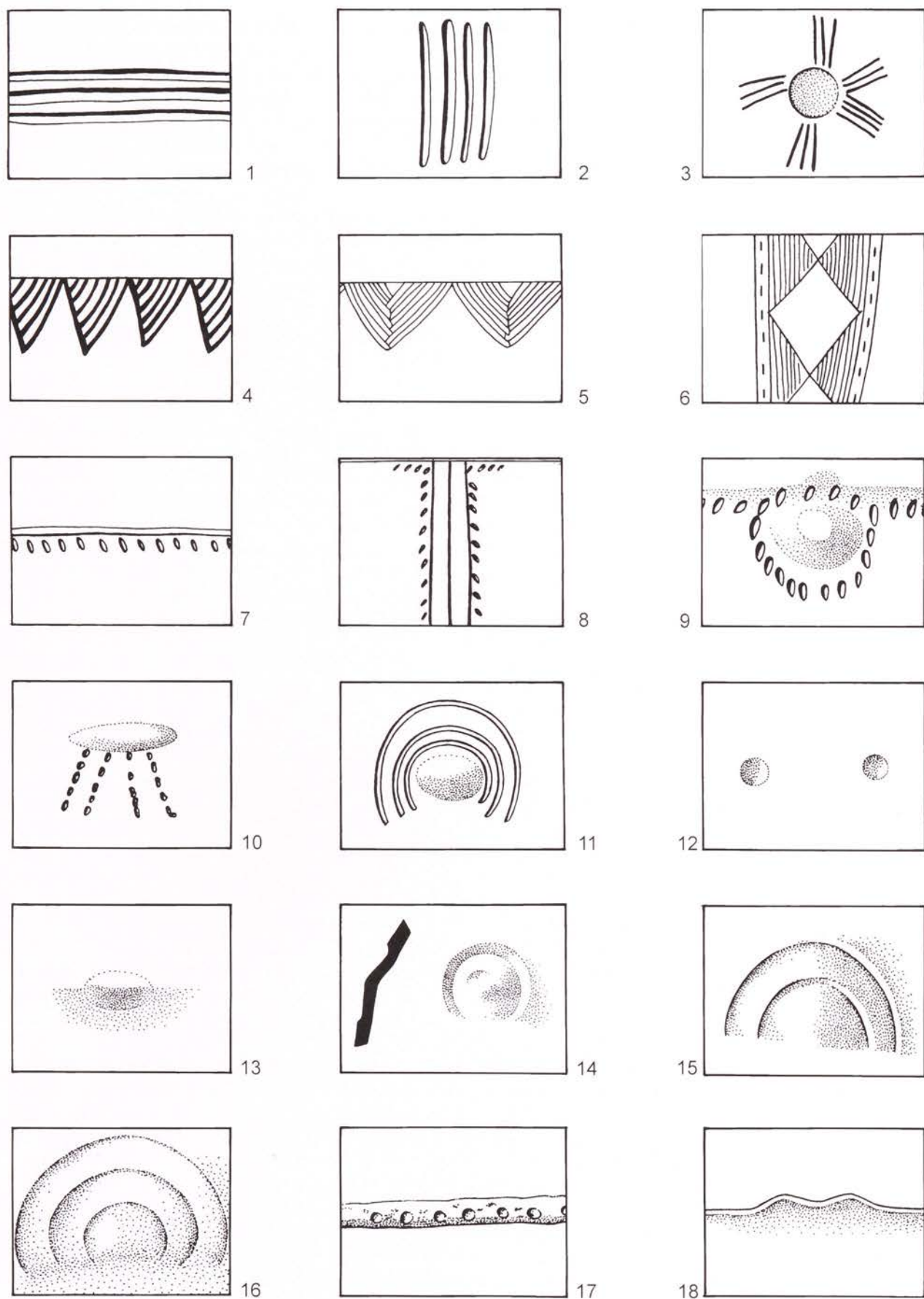
Další tři neurčitelné pozůstatky nádob jsou nepochybně součástí hrobové výbavy. V žárově hrobě I v mohyle 15 se objevila spodní část menší nádoby s široce rozevřenými stěnami (obr. 86:14). Hrob I v mohyle 38 obsahoval tři nádoby, a to hrnek, mísu (obr. 118:15,19), zatímco z poslední zůstalo větší množství špatně zachovaných a nerekonstruovatelných střepů. U fragmentu z větší nádoby s vodorovně ven vyhnutým okrajem (obr. 48:5) nelze určit tvar nádoby, ale formování okraje představuje ve středodunajské mohylové kultuře zcela nezvyklou úpravu. Za jednu z mála analogií můžeme považovat amforu z Býkovic (*Štrof 1995*, obr. 7:42).

Výzdoba keramiky

Ve srovnání s nádobami ze závěru střední doby bronzové, které mají povrch obvykle dobře opracovaný a dokonale vyhlazený, je u keramiky ze střední doby bronzové dávana přednost bohaté výzdobě. Podle zhotovení výzdoby je možno ji rozdělit na dva základní druhy, a to na výzdobu rytou (vhloubenou) a plastickou (obr. 155). V hrobech ze střední doby bronzové máme zachováno celkem 49 keramických milodarů, z nichž pouze 42 zůstalo zachováno v takovém stavu, abychom se mohli spolehlivě vyjádřit k existenci a způsobu výzdoby. Rytá výzdoba se objevila na 24 nádobách, což představuje 57,14 % veškeré keramiky. Prvky plastické výzdoby obsahovalo 20 nádob (47,62 %). Z celkového počtu 42 nádob jich pouze 10, to je 23,81 %, postrádalo jakoukoliv výzdobu, což znamená, že více než tři čtvrtiny keramiky mají zdobený povrch. Pro úplnost je nutno zmínit, že na 12 nádobách (28,57 %) jsme zaznamenali společný výskyt obou druhů výzdoby.

Rytá výzdoba

Rytá výzdoba je na keramice poněkud častější a je pro středodunajskou mohylovou kulturu příznačná. Objevuje se v různých provedeních, která se navzájem kombinují a vytvářejí někdy i velmi složité motivy, avšak nedosahují bohatosti a složitosti výzdoby na keramice českofalcké mohylové kultury. Vhloubenou výzdobu na základě nálezů z Borotic můžeme podle použitého způsobu rozdělit do pěti skupin. První skupinu představují motivy tvořené jednoduchou rytou linií (obr. 155:1-3), druhou ornament ze šrafovaných trojúhelníků (obr. 155:4-6), do třetí skupiny řadíme výzdobu z vpichů tvaru obilného zrna (obr. 155:7-10), čtvrtou skupinu zastupují podkovovité rýhy (obr. 155:11) a do poslední skupiny patří ploché důlky (obr. 155:12).

Obr. 155. Typy výzdoby keramiky středodunajské mohylové kultury z mohylníku v Boroticích.

Nejjednodušším výzdobným motivem jsou jednoduché nebo několikanásobné obvodové rýhy (obr. 155:1), což je v mnoha obdobích pravěku častý motiv. V podobě jednoduché obvodové rýhy zdobily amforu (obr. 86:13), zatímco spodek koflíku (obr. 88:4) a rozhraní hrdla a těla amforovité nádoby lemovaly trojnásobné rýhy. Mimo to jsou obvodové rýhy na dalších dvou střepech z násypu mohyl (obr. 52:4; 94:5). Trojnásobné skupiny svislých rýh (obr. 155:2) tvořily doplněk složitější výzdoby na amfoře z hrobu I v mohyle 15 (obr. 86:13) a rovněž trojice svislých rýh byla spuštěna od hrany pod hrdlem na velké míse s prohnutým hrdlem z hrobu III v mohyle 8 (obr. 50:2). Zřejmě souvislé rýhování pokrývalo tělo hrnku z hrobu I v mohyle 12 (obr. 67:2). Charakteristická forma rýhované výzdoby se vyskytuje na šálcích (obr. 155:3), na nichž jsou od hrany pod hrdlem spuštěny skupiny svislých rýh, které končí až u dna (obr. 52:8; 86:12; 154:2).

Druhou skupinu výzdobných motivů představují šrafované trojúhelníky, které se mohou rovněž objevit i mimo střední dobu bronzovou. Nejběžnějším ornamentem je horizontální pás tvořený trojúhelníky šrafovanými v jednom směru (obr. 155:4). V Boroticích se tento typický motiv objevil pouze na hrnci z objektu (hrobu) VII v mohyle 15 (obr. 91:9), kde pás trojúhelníků navazoval na hranu pod hrdlem. Kromě toho byl ještě v násypu mohyly 7 objeven střepek zdobený šrafovaným trojúhelníkem (obr. 45:8). Na Moravě se vyskytuje motiv šrafovaných trojúhelníků od počátku střední doby bronzové nejčastěji na bezuchých amforách (Stuchlík 1979, 166–167, obr. 10:2; 30:4; 36:9; 39:12). Postupně se vytrácí, ale můžeme se s ním setkat i v mladším (Willvonseder 1937a, Taf. 17:2), a dokonce i v pozdním stupni středodunajské mohylové kultury (Říhový 1982, tab. 32:3). Převážně do staršího a počátku středního stupně jsou datovány amfory s tímto motivem v českofalcké mohylové kultuře (Čujanová-Jílková 1964, obr. 4:31; 7:26; 9:38,40).

Složitou výzdobu na amfoře z hrobu I v mohyle 21 doplňoval pás vstřícně šrafovaných trojúhelníků (obr. 155:5), který lemoval hranu mezi hrdlem a tělem (obr. 98:4). Na Moravě jde o ojedinělý výskyt a jednu z mála analogií máme v Dobřčicích (Stuchlík – Kolbinger 1993, obr. 2:6, 12). Vcelku vzácně se objevily i ve středodunajské mohylové kultuře v Rakousku (Willvonseder 1937a, Taf. 17:2) a v Čechách (Beneš 1959, obr. 21:5; 30:13). Poněkud častější jsou v českofalcké mohylové kultuře (Čujanová-Jílková 1970, Abb. 32:15; 42:2; 107:6; 118).

Kombinací šrafovaných trojúhelníků vznikl motiv tzv. přesýpacích hodin (obr. 155:6), který je na Moravě zastoupen poměrně vzácně. V Boroticích se objevil na již zmíněné amfoře z hrobu I v mohyle 21, kde tvořil součást složitějšího ornamentu (obr. 98:4). Ze staršího stupně ho známe z Křižanovic (Stuchlík 1992, Abb. 21:11) a v méně čistém provedení z Přítluck (Stuchlík 1992, Abb. 22:9). Motiv přesýpacích hodin se objevuje i v dalším vývoji mohylové kultury v Bučovicích, Mostkovicích (Hrubý 1950, tab. 38:1; 66:1), Těšeticích (Podborský 1964, obr. 15:8), Dobřčicích (Stuchlík – Kolbinger 1993, obr. 2:11) a v rakouském Pittenu (Benkovský-Pivovarová 1991, Taf. 5:16:1). A. Štrof (1995, 93, obr. 5:13), K. Willvonseder (1937a, Taf. 16:2; 17:2) a E. Lauermann s B. Hahnelem (1999, Taf. 4:1) je uvádějí i z mladého stupně mohylové kultury. Obdobný motiv patřil k oblíbeným ornamentům v první a druhé fázi kultury Vátya (Bóna 1975, Taf. 20:4,10; 21:15,17–19; 24:9; 25:9). Ve střední době bronzové se v našem prostředí zdá reálnější uvažovat o jeho původu z českofalcké oblasti, kde je mnohem častější, je používán i v horizontálním umístění a je pokládán se za domácí výzdobný prvek (Čujanová-Jílková 1964, 58, obr. 6:15; 14:24; 1970, Abb. 8:11; 29:1; 31:1,2; 47:8; 69:18; 73:6; 81:2; 119).

Třetí skupinu, která je příznačná pro mohylové kultury a nevyskytuje se v jiných obdobích, reprezentují motivy tvořené vpichy tvaru obilného zrna (obr. 155:7–10). V českofalcké mohylové kultuře jsou vpichy tvaru obilného zrna považovány za dědictví štraubínské kultury (Hundt 1957, 34; Čujanová-Jílková 1964, 57). Nejjednodušším prvkem je jednoduchá linie vpichů (obr. 155:7), která nejčastěji lemují hranu mezi hrdlem a tělem na džbánech (obr. 88:1; 78:2; 98:3; 118:18; 153:4) a šálcích (obr. 48:7; 67:3; 86:12; 91:5; 153:6). Ojediněle se objevila na amforách z hrobu V v mohyle 9 (obr. 52:15) a z hrobu I v mohyle 36 (obr. 116:2), na velké dvouuché míse z hrobu III v mohyle 8 (obr. 50:2) a na hrnku z hrobu I v mohyle 12 (obr. 67:2). Podstatně vzácněji se objeví i dvojnásobná linie, kterou byl zdoben šálek z hrobu I v mohyle 12 (obr. 67:3). Kromě toho se jednoduché linie z vpichů objevily i na střepech z násypu mohyl 9 (obr. 52:4) 16 (obr. 94:5) a patrně i z mohyly 38 (obr. 118:10). Variantu tvoří svislé linie (obr. 155:8), které obvykle lemují svislé ryté linie. V Boroticích jsme tento motiv zaznamenali pouze na velké dvouuché míse z hrobu III v mohyle 8 (obr. 50:2). Na Moravě se tento ornament vyskytl ve staromohylovém celku v Křižanovicích (Stuchlík 1992, Abb. 21:12), na amforce z Klentnice (Stuchlík 1979, tab. 53:7) nebo na keramice z Těšetic (Podborský 1964, tab. III:1,5–7), Dobřčic (Stuchlík – Kolbinger 1993, obr. 2:12) a známe ho i z rakouského Pittenu (Benkovský-Pivovarová 1991, Taf. 1:5:4; 52:181:9). V Čechách je poněkud častější, ať již v prostředí středodunajském (Beneš 1959, obr. 9:1; 13:4; 22:6; 26:3; Plesl 1965, obr. 5:6; 12:4), nebo českofalckém (Čujanová-Jílková 1970, Abb. 27:8,10; 29:1; 44:7; 66:1; 86:4; 105:29). Motiv jednoduchých linií, horizontálních i svislých, byl oblíben po celou dobu trvání středodunajské mohylové kultury.

Vzácně byla linie vpichů použita k olemování výčnělků (obr. 155:9). V Boroticích jsme tuto výzdobu zaznamenali na menší amfoře z hrobu I v mohyle 36 (obr. 116:2) a v částečném provedení na šálku z hrobu IV v mohyle 15 (obr. 91:5). Jedinou analogii známe z malého džbánu ze sídliště v Šatově (Stuchlík 1979, tab. 39:7). A. Točík vyobrazil z maďarovského hradiska ve Veselém jeden střepek s výčnělkem lemovaným vpichy tvaru obilného zrna (Točík 1964a, obr. 20:8). Jeho datování je značně nejisté, protože z tohoto naleziště jsou početné i nálezy středodunajské mohylové kultury a pochází odtud i další střepek z výčnělkem lemovaným vpichy (Bartík 1996, tab. 21:7). Několikrát se

lemování výčnělků vpichy vyskytlo na mísách z Maisbirbaumu a jednou obklopovaly i vklenuté dno šálku (*Doneus 1991*, Abb. 3:1,3; 9). Ojedinelá je výzdoba na amfoře s uchy přes hrdlo, která měla od podélného výčnělku pod hrdlem spuštěny krátké trásně zhotovené z krátkých linií vpichů ve tvaru obilného zrna (obr. 52:15; 155:10).

K oblíbeným ornamentům v mohylové kultuře patří podkovovité rýhy (obr. 155:11), které tvoří čtvrtou skupinu ryté výzdoby. Obvykle lemují výčnělky nebo vypnuliny na džbánech (obr. 50:1; 78:1; 86:11; 98:3) a amforách (obr. 52:15; 67:5; 86:13). Máme je doloženy po celou dobu trvání středodunajské mohylové kultury a pro datování nejsou příliš použitelné. Jejich výskyt v českofalcké mohylové kultuře je považován za doklad středodunajských vlivů (*Čujánová-Jílková 1964*, 68, obr. 11:1,18).

Do poslední, páté skupiny vhloubené výzdoby můžeme zařadit ploché důlky (obr. 155:12). V Boroticích se objevily jako samostatné prvky vyplňující prostor mezi jinými výzdobnými ornamenty na džbánu z hrobu VII v mohyle 13 (obr. 78:1) a na amfoře z hrobu I v mohyle 27 (obr. 98:5). Na další amfoře z hrobu I v mohyle 21 byly umístěny u hrotů šrafovaných trojúhelníků (obr. 98:4). Zdá se, že ani ploché důlky nejsou pro datování příliš vhodné, protože se objevily na amforách a džbánech ve starším období (*Stuchlík 1979*, tab. 11:3,9; 36:9; *Stuchlík 1992*, Abb. 22:0) a rovněž v následujícím vývoji (*Stuchlík 1979*, tab. 72:6). Obdobně jsou klasifikovány i v Rakousku (*Willvonseder 1937a*, Taf. 8:5; 9:5-6) nebo v Čechách (*Beneš 1959*, obr. 9:5; 10:6). Vyskytly se rovněž na sídlišti z tzv. protolužického horizontu v Bezměrově (*Spurný 1972a*, obr. 19:4) a Hradisku u Kroměříže (*Spurný 1982*, obr. 3; 6:1,3-6; 7:2). Zřejmě za relikty starších období můžeme považovat tuto výzdobu na džbánu z pozdního stupně mohylové kultury ve Strachotíně (*Říhový 1982*, tab. 28:13).

Plastická výzdoba

Plastickou výzdobu aplikovali nositelé středodunajské mohylové kultury při výrobě keramických milodarů méně často než rytou výzdobu. Rovněž její variabilita je menší než u ryté výzdoby. Na sídlištní keramice se však plastická výzdoba nápadně rozšiřuje. Na základě nálezů z Borotic můžeme vydělit čtyři základní prvky, které se používaly při výzdobě nádob (obr. 155:13-18).

Nejjednodušším prvkem jsou různé výčnělky, které mohou být kulaté nebo protažené (obr. 155: 13). Jejich tvar nemá z typologického ani chronologického hlediska větší význam, ale více nebo méně podélné výčnělky jsou běžnější. Objevují se na výduti amfor (obr. 48:9; 52:15; 67:5; 86:13) a džbánů (obr. 50:1; 78:1; 86:11; 98:3), kde jsou téměř vždy lemovány podkovovitými rýhami, vzácněji žlábkem (obr. 48:9) a jen mimořádně bez lemování (obr. 88:1). Druhou možností je jejich umístění na amforách na hraně mezi hrdlem a tělem. Při této poloze se aplikovaly vesměs jen podélné výčnělky (obr. 52:15; 91:6; 98:4) a jen výjimečně kulaté výčnělky (obr. 116:12). Zcela neobvyklé jsou tři podélné výčnělky na hraně šálku z hrobu IV v mohyle 15 (obr. 91:5), ale jednoznačně není ani zařazení tohoto tvaru mezi šálky. Výčnělky jsou naprosto běžným výzdobným prvkem v celém pravěku a nemají z chronologického hlediska podstatný význam.

Druhou skupinu plastických výzdobných prvků představují vypnuliny (obr. 155:14-16), které se mohou vyskytovat samostatně (obr. 155:14), obklopené jedním žlábkem (obr. 155:15) nebo několikanásobnými žlábkem (obr. 155:16). Z terminologického hlediska je nutno objasnit rozdíl mezi vypnulínami a výčnělky. Vypnulina je vytlačena z vnitřní strany nádoby, zatímco výčnělek je nasazen na tělo nádoby. Bohužel v literatuře jsou jen výjimečně vypnuliny zobrazeny správně a většinou se nedá rozpoznat, zda jde o výčnělek nebo vypnulinu. Samostatné vypnuliny zdobily výdut menšího džbánu z hrobu I v mohyle 14 (obr. 84:5). Amforovitá nádoba z hrobu I v mohyle 36 nesla čtyři vypnuliny na výduti a další čtyři na plecích (obr. 116:1). V minulosti byly spojovány hlavně s tzv. protolužickým horizontem na střední Moravě, kde pocházejí z vrstvy B na Hradisku u Kroměříže (*Spurný 1954*, obr. 8:2,3,10,11; *Spurný 1982*, obr. 2; 3). Výjimkou nejsou ani v středodunajské mohylové kultuře. Známe je již ze staršího stupně v Brně-Černých Polích (*Stuchlík 1979*, tab. 12:17). V Dohnal několik příkladů této výzdoby spojuje se stupněm, který označuje jako časně středobronzový (*Dohnal 1995*, 197, Taf. 4:7; 12:7). V mladším stupni zdobí tělo džbánu z Jířkovic (*Říhový 1982*, tab. 6D:4) a amforovitě nádoby z Lednice (*Stuchlík 1979*, tab. 66:6). Setkali jsme se s nimi v rakouském Franzhausenu (*Neugebauer 1999*, Abb. 26:4), patrně i Großmuglu (*Lauermann – Hahnel 1999*, Taf. 2:8) a Obergänserndorfu (*Lauermann 1994*, Taf. 4:6).

Druhou variantu představují vypnuliny lemované kruhovým žlábkem (obr. 155:15). Někdy je těžko rozpoznatelné, zda jde pouze o jeden žlábek nebo dva. V Boroticích je příkladem této výzdoby džbán z hrobu I v mohyle 14 (obr. 86:14). V tomto případě není žlábek po celém obvodu vypnuliny spuštěné až ke dnu, protože splývá se dnem. Vypnuliny lemované žlábkem se vyskytly na amfoře z Oblekovic (*Stuchlík 1979*, tab. 27:6) nebo amforovitě nádobě z Lednice (*Stuchlík 1979*, tab. 66:3). V Rakousku je několik příkladů doloženo v Pittenu (*Benkovský-Přivarová 1991*, Taf. 49:176:1; 52:181:9; 54A:1). Třetí variantu tvoří vypnuliny (výčnělky) lemované pásem podkovovitých žlábků (obr. 155:16). V Boroticích jsme je mohli pozorovat na amfoře z hrobu I v mohyle 8 (obr. 48:9) a na několika zlomech pocházejících patrně z jedné nádoby (amfory?) z násypu mohyly 38 (obr. 118:2,5-7,9-10). Na dalším střepu z násypu mohyly 13 je tato výzdoba na hranici mezi žlábkem a rýhou (obr. 71:4). V Dohnal spojuje podobné nálezy z Kněždubu s časně středobronzovým stupněm (*Dohnal 1995*, 197, Taf. 4:5). Keramický depot z rakouského Obergänserndorfu obsahoval nejméně čtyři džbány s vypnulínami (výčnělky) lemovanými pásem mělkých džbánek, které J. Lauermann (1995, 274, Taf. 1:1; 2:1, 3:1; 4:1-4) datoval do závěru stupně B C.

Do třetí skupiny patří plastické důlkované lišty (obr. 155:17). Jde o prvek běžný v celé řadě pravěkých kultur. Velmi častý je i na sídlištní keramice, kde vytváří velké množství různých variant, jako jsou lišty horizontální, svislé, šikmé, dále lišty jednoduché, dvojnásobné, přerušované výčnělky, krátké lišty a konečně kombinované ornamenty z těchto lišt. V Boroticích bylo v hrobě II v mohyle 8 pouze torzo jedné nádoby zdobené důlkovanou lištou (obr. 48:4). Více o této nádobě v pasáži o nádobách s plastickou lištou. Samotný výzdobný prvek nemá pro přesnější datování žádný význam.

Poslední skupinu plastické výzdoby reprezentují laloky vytažené z okrajů mís (obr. 155:18), které jsou v jednoduchém nebo dvojitém provedení. Z chronologického hlediska nemají podstatný význam, protože se vyskytují po celou dobu trvání středodunajské mohylové kultury. Velmi bohatě jsou rozšířeny v celé středodunajské oblasti (Willvonseder 1937a, 176-178; Beneš 1959, 31). Značné oblibě se těšily v karpatské mohylové kultuře (Trogmayer 1975, Taf. 14:168:2; 15:180:7; 16:188:3; 27:301:8; Kovács 1975, Pl. 2:10:1; 2:18:2; 3:25:4; 3:33:2). Směrem na západ jich ubývá a východní skupina česko-falcké mohylové kultury v Čechách je nejzápadnější oblastí, kde se vyskytují (Čujanová-Jílková 1964, 57). V Boroticích jsou zastoupeny jen dvojité laloky, které zdobily mísy z hrobů III a IV v mohyle 15 (obr. 86:5; 91:1). Zvláštní variantou je výzdoba mísy z hrobu I v mohyle 38 (obr. 118:19). Ta má laloky rozloženy po celém obvodu okraje a je jich celkem osm, z nichž čtyři jsou větší a čtyři menší. Další podobné exempláře pocházejí na Moravě z Černčína, Jířkovic (Říhový 1982, tab. 1D:3 6B:2) a Bezměrova (Spurný 1972a, 184, obr. 12:16; 23:13). Ze žárového hrobu v Němčicích na Hané pocházejí dokonce dvě mísy s velkým počtem laloků (Červinka 1926, tab. III:10,11). Vedle Moravy se vyskytly i ve Slezsku (Král – Stloukal 1960, 71, obr. 12; Wiegandová 1974, tab. II:5) a na jihozápadním Slovensku (Bartík 1996, 208, tab. 4:3). Tato výzdoba je datována do stupně B B₂-C₁ (Wiegandová (1974, 49) nebo do mladšího stupně středodunajské mohylové kultury (Říhový 1982, 17).

Neobvyklé ztvárnění laloku máme na drobném zlomku mísy z násypu mohyly 38. Z okraje horizontálně ven vytažený menší lalůček postupně přechází v žebírko (obr. 118:3). Jde o nezvyklou úpravu laloků, která se v podobném provedení objevila na sídlištních z počátku střední doby bronzové v Křižanovicích (Stuchlík 1971, 142, obr. 2:3-4; Stuchlík 2005, 22, obr. 9:6) a Olomouci-Slavoníně (Šmíd 1997, obr. 5:6; Stuchlík 2005, 22, obr. 9:3). Lalok doplněný svislým žebírkem byl nalezen ve staromohylovém celku z Hohenau v Rakousku (Mitscha-Märheim – Pittioni 1960, 16, Abb. 1:7), ale běžnější jsou v Karpatské kotlině. Známe je z náplně středodunajské mohylové kultury (Bartík 1991, obr. 9:2; Bartík 1996, 207, tab. 12:8) i karpatské mohylové kultury na Slovensku a v Maďarsku (Točík 1964b, Taf. 36:13; Köszei 1973, 36, Abb. 15:1).

KOVOVÁ INDUSTRIE

Kovový inventář středodunajské mohylové kultury se ve srovnání s větševskou skupinou vyznačuje výrazně větším bohatstvím a rovněž mnohem širší variabilitou. Od střední doby bronzové se vyskytují, někdy i ve velkém počtu, výrobky, které jsme dříve z našeho území neznali (například nože, srpy, břitvy, pinzety). Podstatnou měrou se rozšířilo používání předmětů, které se do té doby objevovaly jen výjimečně, jako jsou např. kopí nebo hroty šípů. Celkem se v hrobech mohylové kultury objevilo v Boroticích 31 kovových předmětů nebo jejich zlomků. Téměř všechny jsou zhotoveny z bronzů a pouze v případě drobného kroužku z hrobu 14/I šlo o zlatý kroužek (obr. 84:2). Do statistiky nálezů z hrobů není zahrnut zlomek bronzového kroužku, který byl nalezen v násypu mohyly 36.

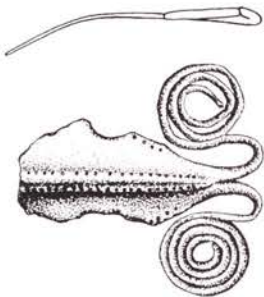
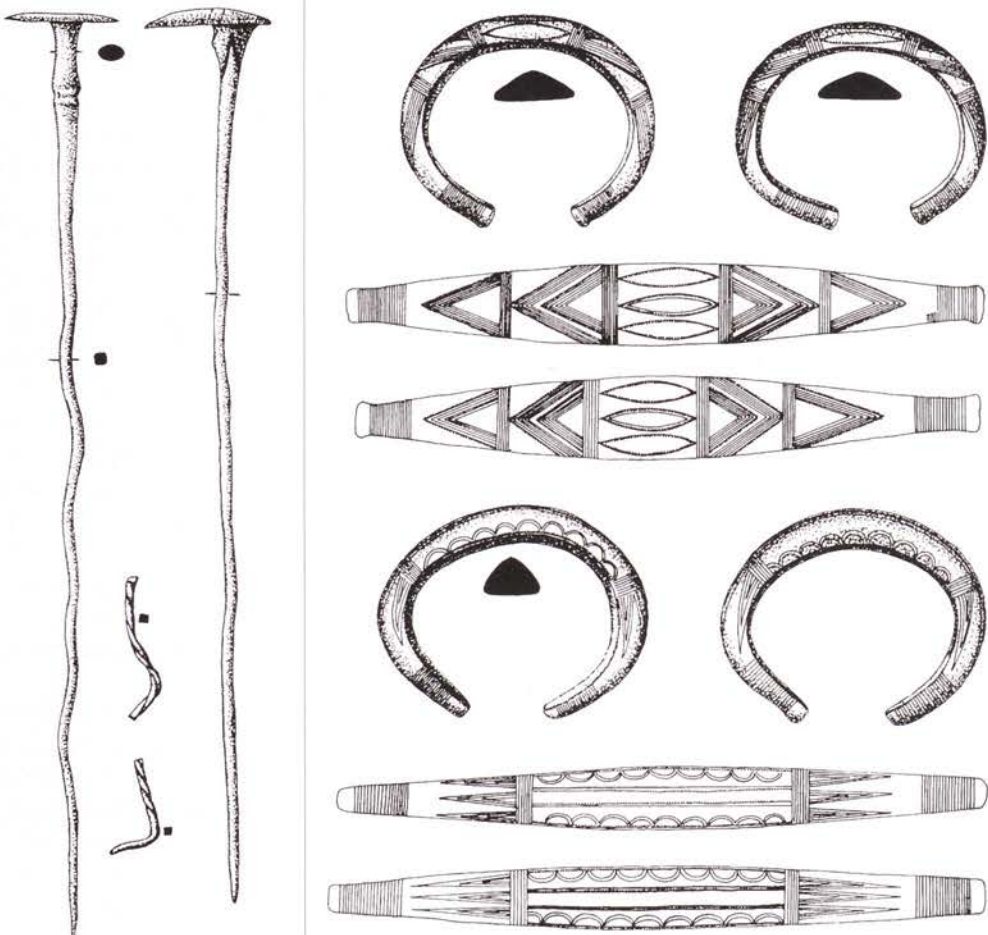
Kovovou industrii ve střední době bronzové můžeme podle použití rozdělit do pěti tradičních základních skupin, a to na surovinu, pracovní nástroje, zbraně, ozdoby a toaletní potřeby. Nejpočetněji je v Boroticích zastoupena kategorie ozdob, kterou reprezentuje 21 předmětů nebo jejich zlomků, což představuje celkem dvě třetiny (67,75 %) bronzové industrie. Neobvykle početná je kategorie polotovárů s pěti předměty z hrobu 15/II, která v Boroticích tvoří 16,12 % bronzové industrie. Polotovary se na náleziscích a zvláště v hrobech ze střední doby bronzové běžně nevyskytují. Všechny ostatní skupiny jsou zastoupeny jen sporadicky, ať již jde o dva exempláře zbraní (6,45 %) nebo jeden pracovní nástroj (3,25 %). Do úplného výčtu schází dva jiné předměty (hřeby, kování) s 6,45,3 %. Skutečný počet předmětů je poněkud vyšší, protože čtyři hřeby z hrobu I v mohyle 8 jsou považovány za jeden artefakt (obr. 48:1) a rovněž jako jeden předmět je klasifikován bronzový plech a dva hřebíčky ze stejného hrobu (obr. 48:3). Do statistiky nálezů z hrobů není zahrnut zlomek bronzového kroužku, který byl nalezen v násypu mohyly 36 (obr. 116:3).

Ozdoby

Ozdoby jsou výrazně nejpočetnější kategorií kovové industrie středodunajské mohylové kultury, což se v plné míře projevuje i v Boroticích, kde šperky tvoří plných 67,75 % všech kovových předmětů. Z chronologického hlediska jsou však důležitější než jiné kategorie, protože se na nich v mnohem větší míře než u zbraní, pracovních nástrojů či jiných výrobků projevovala módnost. V Boroticích se z ozdob vyskytly jehlice, náramky, prsteny, závěsky, pukličky, pasová zápona, různé kroužky a některé přesněji neurčitelné drobnosti.

Jehlice

K nejčastějším ozdobám ve střední době bronzové patří jehlice, které sloužily jako šatní spínadla. Z chronologického hlediska patří k nejdůležitějším artefaktům. Jehlice zastupovaly na mohylníku v Boroticích pouze dva exempláře z hrobu I/9. Bronzová tyčinka s jedním koncem kyjovitě zesíleným a druhým koncem zúženým z hrobu 15/II (obr.

O Z D O B Y			
	Nálezy z hrobů		
Prsteny, závěsky, puklice			
Kroužky, pásová zápona			
Jehlice, náramky			

Obr. 156. Typologická tabulka kovových ozdob středodunajské mohylové kultury z Borotice.

88:9) sice připomíná jehlice s příčným otvorem v krčku varianty Gmunden, které se ve středním stupni mohylové kultury vyskytují v Dolním Rakousku (Willvonseder 1937a, Taf. 40:7; 42:4; Říhovský 1979, 30, Taf. 5:71-75) a vzácněji na jihu Čech (Čujanová-Jílková 1981a, obr. 1:1), ale v našem případě jde o polotovary na výrobu nýtů, o němž je podrobněji pojednáno v další části textu.

Prvním exemplářem je jehlice s terčovitou hlavicí, mírně zesíleným krčkem s příčným otvorem a mírně zvlněnou jehlou čtyřhranného průřezu (obr. 53:1). Tato spinadla jsou obvykle označována jako jehlice typu Wetzleinsdorf a označení použil poprvé R. Hachmann (1957, 134). Vyskytují se na rozsáhlém území od jižního Německa přes Čechy, Moravu, Dolní Rakousko, Burgenland, Slovensko a Maďarsko až po bývalou Jugoslávii (Holste 1953, Karte 8; Hänsel 1968, 86, 202-203, Karte 17). V jižním Německu jsou považovány za vedoucí formu horizontu Lochham (Holste 1938, 98; Torbrügge 1959, 35), v Čechách jsou kladeny do stupně B B₁ (Beneš 1959, 13; Čujanová-Jílková 1964, 81), stejně jako v Rakousku (Willvonseder 1937a, 247). V Maďarsku je A. Mozsolicsová (1967, 84) a I. Bóna (1958, 234) řadí do horizontu Kosziderpadlás a B. Hänsel (1968, 87-88) do svého stupně MD II. Většina badatelů soudí, že tyto tvary vznikly ze srpovitých jehlic (Willvonseder 1937a, 101; Hachmann 1957, 134; Hänsel 1968, 87; Říhovský 1979, 28) a pouze I. Bóna (1958, 234) předpokládá opačný vývoj.

Na jižní Moravě se našly v hrobech, depotech i na sídlišťích. Pro datování je důležitý depot z Hodonína, který kromě zlomků jehlice a suroviny obsahoval ještě sekerky se schůdkem, plochou sekerku a sekerku s postranními lištami, dále srpy a náramky s pečetítkovými konci a bohatou výzdobou. B. Hänsel ho na základě podrobného rozboru zařadil do stupně B B₁ (Hänsel 1967). V hromadném nálezu z Přítluck se vedle suroviny objevilo šest náramků s pečetítkovými konci a bohatou výzdobou, dvě čepele dýk, dva srpy s trnem a sekera s okrajovými lištami (Trnáčková 1954, 748-749, obr. 336; Říhovský 1979, 27-28, Taf. 5:66,67) a celý soubor je datován do staršího stupně mohylové kultury. V práci J. Říhovského (1979, 27, Taf. 5:66) je však jedna z nich omylem lokalizována do Blučiny. Do stupně B B₁ je řazen rovněž žárový hrob z Pasohlávek, který obsahoval jehlici, dva náramky a zdobenou amforu (Benkovský-Pivovarová 1976, 350, Abb. 6:6-8; Říhovský 1979, 27, Taf. 4:55). Stejně můžeme datovat i exemplář z hrobu I v mohyle 9 (obr. 53:1). Toto chronologické postavení dokládají i náramky a jehlice z téhož hrobu (obr. 53:2-7).

Druhý exemplář z hrobu I v mohyle 9 patří jehlici s velkou, šikmo provrtanou terčovitou hlavicí a kvadratickou tvarovanou jehlou (obr. 53:7). Většina jehlic tohoto typu má srpovitě tvarovanou a tordovanou jehlu a jsou označovány jako srpovité jehlice. Po jedné srpovité jehlici uváděli M. Gedl (1975, tabl. X:5) z předlužické kultury a E. Čujanová-Jílková (1970, Abb. 13:5) z pohřebišť česko-falcké mohylové kultury, častější jsou ovšem v Rakousku (Willvonseder 1937a, 103-104, Taf. 23:23; 24:23; 26:25; Říhovský 1979, 17-20, Taf. 1:2-10; 2:15-19). Velmi hojně se vyskytují v celé oblasti Karpatské kotliny, kde podrobný soupis všech variant (s hlavicí zdobenou i nezdobenou, provrtanou i neprovrtanou apod.) zpracoval před léty B. Hänsel, jenž uváděl po dvou lokalitách z Rumunska a bývalé Jugoslávie, 8 z Rakouska, 18 ze Slovenska a 35 z Maďarska (Hänsel 1968, 198-201). Nutno však podotknout, že naleziště od té doby výrazně přibylo, což názorně dokumentuje 15 exemplářů z Rakouska v práci J. Říhovského (1979, 17-20) nebo 53 exemplářů ze Slovenska (Novotná 1980, 60-67) oproti Hänselovým původně uváděným osmi respektive 18 kousků.

Datování těchto jehlic je u všech badatelů celkem shodné. K. Willvonseder (1937a, 103-104) je v Rakousku řadil do stupně B B₁. Pro datování jsou ovšem nejdůležitější nálezy z Karpatské kotliny, protože v této oblasti je obecně hledán jejich původ a lze zde velmi dobře sledovat jejich vývoj od jehlice s kulovitou hlavicí se šikmým provrtem přes tvary s dvojkónickou hlavicí až po vlastní srpovité jehlice (Hachmann 1957, 134; Mozsolicsová 1967, 84). A. Mozsolicsová počítala s jejich výskytem na konci stupně B III (Mozsolicsová 1967, 84) a B. Hänsel je datoval do stupně MDB II (Hänsel 1968, 77-82), což v obou případech odpovídá zhruba stupni B B₁. Výskyt slovenských exemplářů z hrobů i depotů je podle M. Novotné omezen na pozdní maďarovskou fázi nebo počáteční období karpatské mohylové kultury, což nejlépe dokládají hroby z Dolního Petra a depoty z Dunajské Středny, Hodějova a Vyškovců nad Iplem (Novotná 1980, 64-66). Na Moravě se chronologickým postavením těchto jehlic zabýval V. Furmánek (1973, 111), který je řadil do stupně B B₁ a obdobně s počátečním stupněm mohylové kultury spojoval všechny srpovité jehlice rovněž J. Říhovský (1979, 19-20).

Exemplář z Borotic se od většiny běžných jehlic poněkud odlišuje, protože má rovnou jehlu s kvadratickým průřezem netordovanou. Málo výrazné nebo dokonce žádné tvarování jehly je někdy vysvětlováno jejím druhotným vyrovnáním (Furmánek 1973, 111). Na Moravě srpovité jehlice v čistém provedení s tordovanou jehlou známe z kostrových hrobů v Želeticích (Červinka 1933b, 30, obr. 57:1-2; Říhovský 1979, 18, Taf. 2:13-14) a Nejdku (Říhovský 1979, 18-19, Taf. 2:21), ze žárového hrobu v Pasohlávkách (Říhovský 1979, 18, Taf. 2:12) a ojedinělého nálezu v Žarošicích (Říhovský 1979, 17, Taf. 1:1; Stuchlík 1979, tab. 45:4).

Další tvary se odlišují v různých detailech. Z kostrového hrobu v Hruškách pocházejí dvě jehlice, tři masivní C-náramky a dva žebrované náramky (Stuchlík 1979, tab. 18). Exemplář s kvadratickou jehlou a otvorem v hlavicí zařadil J. Říhovský (1979, 18, Taf. 2:11) k typu Želetice, druhý bez otvoru a s tordovanou jehlou mezi jehlice s jednoduchou hlavicí (Říhovský 1979, 35-36, Taf. 6:95). V depotu I z Mušova se společně s plechovými spirálami, zlomky srpů, suroviny a dalších předmětů vyskytl i fragment jehlice s otvorem v masivní hlavicí (Stuchlík 1981b, 361, obr. 2:4), u něhož není jasné, jakou má jehlu. Zlomek jehlice s masivní hlavicí s radiální výzdobou z depotu horizontu Hulín/Blučina z Hradiska u Kroměříže (Furmánek 1973, obr. 18:10) začlenil J. Říhovský mezi exempláře typu Duna-

újaros, které se vyskytují hlavně v Karpatské kotlině a jsou datovány do stupně B B₁ (Říhový 1979, 34-35, Taf. 6:89), horizontu Kosziderpadlas nebo do stupně B IIIB (Mozsolics 1967, 83-84, Taf. 36:6-7; 50: 7-8; 59:19-20). Fragment jehlice z hromadného nálezu II v Mušově (Salaš 2005, tab. 216:194) se do mladobronzového souboru, stejně jako zlomek z Hradiska, dostal patrně ze sběru a nemá pro určení časového postavení žádný význam.

Chronologické postavení vlastních srpovitých jehlic a jim blízké příbuzných variant na Moravě se neliší a všechny je nutno, bez ohledu na náhodný výskyt v mladších depotech z Hradiska u Kroměříže 1 a Mušova 2, řadit do počátečního stupně středodunajské mohylové kultury ve stupni B B₁. Toto datování se přirozeně vztahuje rovněž na jehlici z hrobu I v mohyle 9.

Náramky

Náramky patří ve střední době bronzové k nejčastějším šperkům. Oproti starší době bronzové se vyskytují nejen ve větším počtu, ale i v mnohem větší variabilitě. Některé tvary vycházejí z forem starší doby bronzové, jiné se začínají objevovat až ve střední době bronzové. Podle použitého materiálu, celkového tvaru, průřezu, formování konců, výzdoby a dalších znaků se dá vydělit celá řada typů a variant. V Boroticích jsou zastoupeny čtyřmi exempláři z hrobu I v mohyle 9. Ve všech případech jde o C-náramky s pečetiítkově zesílenými konci zhotovenými z tyčinky trojúhelníkovitého profilu, které můžeme zařadit do dvou variant.

K první variantě patří dva exempláře (obr. 53:2,3) s průřezem ve tvaru nízkého trojúhelníku, které jsou zdobeny šesti skupinami příčných rýžek dělicích hřbetní plochu náramku na pět plošek. Střední ploška je vyplněna rytou trojicí oválů, které se označují jako tzv. „motiv rybích měchýřů“, což je překlad zažitého německého termínu „Fischblasenmuster“, další čtyři plošky jsou zdobeny rytými jednoduchými a dvojnásobnými trojúhelníky. Mnohdy jsou tyto ryté linie lemovány ještě liniemi z vybičených bodů. Analogie pro tuto variantu známe z několika hrobů z počátku střední doby bronzové na Moravě. Náramky s průřezem ve tvaru nízkého trojúhelníka se objevily v hrobech z Pasohlávek v trati Reimanovo pole (Furmánek 1973, obr. 40:5,6,9,11; Stuchlík 1979, tab. 28:4-7) a hřbitov (Furmánek 1973, obr. 40:7,10; Stuchlík 1979, tab. 30:2-3), z Hrušek (Stuchlík 1979, tab. 18:3-5), případně z rozrušených hrobů v Klentnici (Furmánek 1973, obr. 31:2; Stuchlík 1979, tab. 53:4). Druhou variantu představují další dva exempláře (obr. 53:4,5) s průřezem ve tvaru vysokého trojúhelníka, které jsou zdobeny čtyřmi skupinami příčných rýžek dělicích hřbetní plochu na tři plošky. Střední ploška je zdobena podélnými rýhami a pásy obloučků, zatímco vnější plošky jsou vyplněny trojicemi vysokých rytých trojúhelníků. Náramky s průřezem ve tvaru vysokého trojúhelníka, avšak s odlišnou výzdobou, se objevily v hrobech ze Želetic (Furmánek 1973, obr. 50:2,8; Stuchlík 1979, tab. 44:4). Obdobné náramky s podobnou výzdobou, avšak s průřezem ve tvaru písmene D, známe i ze staromohylového depotu v Hodoníně (Hänsel 1967, Taf. 1:1-2) a ze stejně starých hromadných nálezů I a II na sídlišti v Přítlukách (Trnáčková 1954, obr. 336; Stuchlík 1979, tab. 32:1,3-6; 33:3-4; Salaš 2005, tab. 34:6-10; 35A:1-2).

Náramky tohoto typu se vyskytují v celé východní oblasti mohylových kultur (Naue 1894, 39, Taf. 7:19-20, Willvonseder 1937a, 246; Abb. 10; Taf. 54:9; Jílková 1958, 321) a dále v Karpatské kotlině (Hänsel 1968, 94-95). Obecně jsou považovány za vedoucí formu stupně B B₁ (Willvonseder 1937a, 246; Holste 1938, 101; Hänsel 1967, 94-95), zatímco maďarští badatelé je zařazují do kosziderského horizontu (Bóna 1958, 256; Mozsolics 1967, 128).

Za jejich předchůdce lze snad považovat masivní náramky kruhového průřezu s pečetiítkovými konci zdobené skupinami rýh (Hänsel 1968, 95). Na Moravě máme ze staršího období středodunajské mohylové kultury celou škálu podobných náramků. Na jedné straně to jsou nezdobené náramky kruhového průřezu se zúženými konci z hrobu I v Oblekovici (Furmánek 1973, obr. 39:1,3; Stuchlík 1979, tab. 27:4-5) nebo zdobené kusy se zúženými konci z mohyly II v Dambořicích (Furmánek 1973, obr. 8:12; Stuchlík 1979, tab. 14:3) a ze zničených hrobů v Klentnici (Stuchlík 1979, tab. 53:1). Z depotu II v Přítlukách pocházejí dva zdobené exempláře s náznaky pečetiítkového rozšíření konců (Stuchlík 1979, tab. 33:1-2; Salaš 2005, tab. 33A:3-4) a z rozrušených hrobů ze Znojma pocházejí zdobené náramky s pečetiítkově upravenými konci (Furmánek 1973, obr. 49:3,5; Stuchlík 1979, tab. 43:4-5).

Mezi náramky z depotu z Hodějova (Novotná 1966, VIII dole) je několik tvarů, které ornamentálně mohou být spojovacím článkem mezi oběma typy (Hänsel 1968, 95). Nasvědčovalo by to vývoji těchto náramků v Karpatské kotlině, na což již před desetiletími upozorňoval F. Holste (1938, 101).

Prsteny

K oblíbeným ozdobám mohylového lidstva patřily bronzové prsteny, které bývají obvykle součástí hrobových celků nebo depotů. V hrobech se může nejednou objevit i několik exemplářů. Zvláště početný je jejich výskyt v karpatské mohylové kultuře, kde mnohdy zdobí téměř všechny prsty (Kovács 1975, Fig. 9b; 12b). Obvykle jsou považovány za ozdoby prstů rukou, ačkoliv ani jejich nošení na prstech nohou nelze odmítnout, protože ho máme doloženo z Karpatské kotliny (Schumacher-Mathäus 1985, 117-118). E. Čujanová se zase domnívala, že všechny exempláře nemusely sloužit jako prsteny, ale tyto spirálovité kroužky mohly v ženských hrobech zaujímat místo zlatých spirálek, které ve stejném časovém období jsou známy z mužských kostrových hrobů (Čujanová-Jílková 1977, 89). Podle M. Salaše některé kroužky mohly sloužit i jako vlasové ozdoby (Salaš 2005, 101).

Prsteny ze střední doby bronzové na Moravě můžeme rozdělit do tří typů, a to na jednoduché prsteny z tyčinky, spirálovité prsteny a prsteny zakončené dvěma spirálovitými růžicemi. V Boroticích nejsou zastoupeny prsteny s růži-

cemí, které známe již z věteřovských hrobů studovaného mohylníku. Běžně se objevují na mnoha pohřebištích středodunajské mohylové kultury (Furmánek 1973, 124; Hampl – Kerchler 1978-1981, Taf. 196:12-15) a jsou bohatě zastoupeny v náplni většiny mohylových kultur (Čujanová-Jílková 1970, Abb. 28:12,16; 43:20-21; 54:9-11; 112:5-10; Kovács 1975, Pl. 15:160:10-14; 30:323:2-3). Obdobně nemáme jednoznačně doloženy ani prsteny v podobě jednoduchých kroužků.

Spirálovité prsteny reprezentují v Boroticích čtyři exempláře ze dvou hrobů, které můžeme rozdělit do dvou variant. První variantu zastupují tři exempláře zhotovené z jednoduché tyčinky ve tvaru písmene D a svinuté do několika závitů. V hrobě 9/VI se objevil prsten tvořený šesti závitů (obr. 52:14) a v hrobě 15/V dva prsteny svinuté do pěti a půl závitu (obr. 86:7,9). Z výrobního hlediska stojí za povšimnutí, že šperk z hrobu 9/VI má oba konce vyhlazené, zatímco dva kusy z mohyly 15 mají konce neopracované. Obvykle se vyskytují až na nalezištích ze středního nebo mladšího období středodunajské mohylové kultury (Furmánek 1973, 125, obr. 7:11; 16:4-7; 29:11; 39:13). V Rakousku se s jejich výskytem počítalo v rozmezí stupňů B B₁ až C (Willvonseder 1937a, 132-133, Taf. 29:1; 38:4; 40:4; 41:6; 45:6). Nejstarší podobné ozdoby prstů jsou již z pohřebiště typu Unterwölbling ve Franzhausenu (Neugebauer Ch. und J.-W. 1997, Taf. 524:479:5-7; 560:727:7). Obdobně i v Karpatské kotlině se vyskytují od počátku střední doby bronzové (Foltiny 1955, 22, Taf. 6:3,6,10; Kovács 1975, Pl. 9:98:2-3; 21:225:1-2; 29:307:3-4; Trogmayer 1975, Taf. 21:240:4-5; 26:301-302:5-6; 44:500:9-11). Pro přesnější datování však spirálovité prsteny nejsou vhodné, protože mají dlouhou dobu výskytu. První spirálovité prsteny známe již ze starší doby bronzové (Neugebauer Ch. und J.-W. 1997, Taf. 541:537:2; 564:747:13; 574:792:3-6) a vyskytují se po celou střední dobu bronzovou.

K druhé variantě spirálovitých prstenů patří exemplář z hrobu V v mohyle 15 (obr. 86:6), který je zhotoven z pásku se středovým žebrem. Pro ozdobu z takto profilovaného materiálu nemáme ve střední době bronzové zatím období. Na datování však lze vztáhnout stejná kritéria, jako na spirálovité prsteny z jednoduché tyčinky, což potvrzuje i jejich společný výskyt v jednom hrobě (obr. 86:6,7,9).

Závěsky

Závěsky tvoří velmi početnou a tvarově širokou skupinu ozdob ve všech mohylových kulturách. Většinou se používaly jako součást náhrdelníků, ale někdy byly nalezeny i samostatně. Na Moravě nejsou sice tak početné, jako v některých jiných oblastech, ale vyskytly se zde téměř všechny známé typy. V hrobech ze střední doby bronzové v Boroticích jsou zastoupeny jedním srdcovitým závěskem a jedním neobvyklým kouskem vzniklým reparací.

Srdcovité závěsky jsou tvarově výrazným šperkem, který se objevuje v mnoha variantách. Na Moravě nejsou příliš početné a známe je pouze z několika lokalit. Původ těchto závěsků lze hledat v Karpatské kotlině, kde se vyskytují ve velkém množství i variant, dále se vyskytují v Rakousku (Willvonseder 1937a, 139-143), v Čechách (Čujanová-Jílková 1964, 37-38) a v jižním Německu (Torbrügge 1959, 80). Opačný názor měl I. Bóna, který je na základě nesprávného datování kosziderského horizontu vyvozoval ze západních oblastí (Bóna 1958, 234). Datováním srdcovitých závěsků se zabývala celá řada badatelů. Rakouské nálezy hodnotil K. Willvonseder, který závěsek z Asparnu a. d. Zaya bez středové příčky a spojenými konci řadil do stupně vesměs do stupně B B₁ a ostatní jen rámcově do stupně B B (Willvonseder 1937a, 139-143). W. Torbrügge exempláře s nespojenými konci a bez středové příčky dává do stupně B B, ostatní do stupňů B C₁ a C₂ (Torbrügge 1959b, Taf. 81).

Podrobnou analýzu závěsků provedl B. Hänsel, který je rozdělil do sedmi variant. K jeho první, druhé a čtvrté variantě patří jednoduché tvary s nespojenými konci, které se vyskytují již v kulturách Vátya a Kisapostag v FD III a dále po celou střední dobu bronzovou (Hänsel 1968, 115-118). První závěsky s nespojenými konci se na jihozápadním Slovensku objevily již v únětickém prostředí (Točík 1970, Taf. LXXVIII:4; XVII:6) a v maďarovském hrobě II v Jelšovcích (Bátora 2000, Taf. 55:1-3). Od přelomu starší a střední doby bronzové jejich počet zřetelně narůstá (Furmánek 1982, 321).

Mírně poškozený exemplář z hrobu V v mohyle 15 má dovnitř zahnuté a spojené konce a na konci řapíku závěsné očko (obr. 86:8). Pochází z celku se třemi spirálovitými prsteny (obr. 86:6-7,9) a je datován pouze rámcově na základě polohy hrobu v mohyle 15 do středního stupně středodunajské mohylové kultury. Můžeme ho přiřadit k Hänselově variantě 3, pro kterou jsou typické dovnitř zahnuté a spojené konce. Obdobně dva závěsky z Asparnu a. d. Zaya datoval K. Willvonseder do stupně R B₁ (Willvonseder 1937a, 140, Taf. 33:1-2). V. Furmánek (1982, 325) tyto závěsky považuje za samostatný typ srdcovitých závěsků typu Obid, který pojmenoval podle žárového hrobu z Obidu (Hänsel 1968, 235, Taf. 23:14-20). Nejstarší exemplář pochází ze starobronzového pohřebiště v Kisapostagu (Mozsolics 1942, Taf. I:87). Exempláře z Obidu na Slovensku a Kiskundorozsmy spojoval B. Hänsel se svým stupněm MD III (Hänsel 1968, 116, Taf. 23:18; 33:15). Toto datování akceptoval v podstatě i V. Furmánek (1982, 326). Celá řada závěsků se spojenými konci se vyskytla na největších pohřebištích karpatské mohylové kultury v Tapé a Tiszafüredu, kde se v jednotlivých hrobech vyskytovaly obvykle společně s jinými variantami (Kovács 1975, Pl. 19:185:4; 27:284:11; 28:304:2-3; 31:342:9; Trogmayer 1975, 39:444:3) a můžeme je rovněž spojit se středním stupněm mohylové kultury.

Jako druhý závěsek jsme klasifikovali předmět z hrobu I v mohyle 9. Jde o odlomenou spirálovitou růžici z prstenu nebo náramku, jehož ulomený konec byl zahnut zpět, čímž se vytvořilo očko (obr. 53:6). Jedná se o ozdobu sekun-

dárně zhotovenou ze zlomku drátu z poškozeného předmětu. Přirozeně nemá obdoby na jiných nalezištích a datování závěsku vychází z chronologického postavení obou jehlic a čtyř náramků ze stejného hrobu patřících do stupně B B₁.

Pukličky

Puklice a pukličky různých tvarů a velikostí patří mezi běžné ozdobné součásti oděvů ve všech mohylových kulturách a zvláště bohaté je jejich zastoupení v Čechách, Bavorsku a Falci (Beneš 1959, 19). Nejběžnější jsou pukličky tvaru kulového vrchlíku z tenkého bronzového plechu se dvěma protilehlými otvory při okraji používané jako nášivky, které tvoří převážnou většinu těchto ozdob. Jen zcela výjimečně se vyskytnou tvary bez otvorů. Dvě drobné pukličky bez otvorů patřily i výbavě hrobu IV v mohyle 15, z nichž jedna měla průměr 13 mm a výšku 5 mm (obr. 91:3), zatímco druhá, patrně stejných rozměrů, byla značně poškozená.

Pro přesnější datování nejsou pukličky použitelné, protože se vyskytují po celou dobu bronzovou. Tvary s otvory se začínají objevovat již ve starší době bronzové (Točík 1964c, 144, tab. V:6,8,10,13,16). Drobnou pukličku bez otvorů známe z počátku střední doby bronzové ze sídliště v Přítlukách (Stuchlík 1979, tab. 34:8). K častým ozdobám patřily na pohřebišti v Pitten (Hampl – Kerchler 1978-1981, Taf. 219:4,5; 224:1). Objevila se rovněž na pohřebišti karpatské mohylové kultury v Tápé (Trogmayer 1975, Taf. 51:575:5) nebo Mezöcsátu (Hänsel – Kalicz 1986, Taf. 5:256:i). U mnoha pukliček dochovaných pouze v drobných zlomcích je však obtížné určit, zda jde o exempláře s otvory nebo bez. V datování pukliček s dvojicí otvorů nebo bez nich nebudou zřejmě žádné podstatné rozdíly.

Pasová zápona

Pasová zápona je na mohylníku zastoupena jediným exemplářem z hrobu III v mohyle 15 (obr. 86:4). Zápona o délce 64 mm má tvar roztepané destičky s nevýrazným středovým žebírkem, která má konce vytaženy ve dva dráty kruhového průřezu stočené ve spirálky. Okraje destičky a žebírko jsou podélně lemovány vybíjenými body.

Pasové zápony se v různých typech a materiálech objevují již od eneolitu. Ve střední době bronzové známe zápony dvojího typu. První typ má ramena zhotovená z jednoduchého drátu a obě jsou zakončena spirálkami. Vyskytují se v oblasti horního Dunaje a horního Rýna a z východních území se objevily v Dreveníku na Slovensku (Kilian-Dirlmeier 1975, 37-41) a v Sedleci v Čechách (Čujanová-Jilková 1970, 83, Taf. 59:A10). Druhý typ má ramena zhotovená z plechových destiček zdobených obvodovým vytepávaným ornamentem, která jsou rovněž ukončena spirálkami. Tento typ je rozšířen hlavně v jižním Německu (Kilian-Dirlmeier 1975, 44) a mimo tuto oblast se objevila jedna zápona i v Oblekovicích (Říhovský 1968, 34, Taf. XXIV:D/c,d). Ze 13 pasových zápon, které I. Kilian-Dirlmeierová zařadila do svého soupisu, datuje šest exemplářů do stupně Göggenhofen, jednu do mladšího stupně mohylové kultury, dvě jen rámcově do mohylové kultury a čtyři nejsou datovatelné (Kilian-Dirlmeier 1975, 44). Hrob 104 z Oblekovic, který obsahoval šálek s uchem, záponu a drobné bronzové zlomky, datoval J. Říhovský (1968, 53, Abb. 2; Taf. XXIV:D) na základě polohy na okraji pohřebiště na konec staršího stupně kultury středodunajských popelnicových polí. Pro odlišné datování zápony z Oblekovic má I. Kilian-Dirlmeierová (1975, 44) dvě vysvětlení. Buď šlo o mohylový hrob, který se náhodou nacházel v blízkosti pohřebiště z mladší doby bronzové, nebo zápony v oblastech mimo centrum svého rozšíření mohly delší dobu přežívat.

Zápona z Borotic se již na první pohled odlišuje od ostatních exemplářů. Všechny známé středobronzové exempláře jsou vlastně tvořeny dvěma rameny, zatímco tělo zápony z Borotic je tvořeno plechovou destičkou a teprve v koncové části se rozdvíjí do dvou ramen ukončených spirálkami. Pasovou záponu z Borotic musíme považovat za samostatný typ, pro který zatím nemáme žádné analogie. Z chronologického hlediska se náš nález příliš neliší od obou známých typů, které se vyskytují od středního stupně mohylové kultury. Doprovodnými nálezy v hrobě byla mísa, malá dýčka a dva bronzové kroužky (obr. 86:1-5). Oba kroužky jsou z chronologického hlediska naprosto nepoužitelné. Bronzová dýčka s dvojicí nýtů v tylové části vypadá sice poměrně starobyle, ale následkem dlouhého používání a broušení má čepel silně zkrácenou, což se musí odrazit i v datování. Mísa se zesíleným okrajem a čtyřmi dvojicemi laloků na okraji rovněž nepatří mezi nejstarší tvary mohylové kultury. Za stávajícího stavu výzkumu středodunajské mohylové kultury můžeme hrob III, a tedy i pasovou záponu, datovat do středního stupně, případně na přelom staršího a středního stupně středodunajské mohylové kultury.

Kroužky

Poslední skupinu ozdob tvoří drátěné kroužky různé velikosti a provedení. Všechny se našly v hrobech se strávenou kostrou, takže jejich určení může vycházet jen z rozměrů a tvaru předmětů. Do první skupiny můžeme zařadit exempláře z hrobů 14/I (obr. 84:2), 15/III (obr. 86:2) a 15/IV (obr. 91:2). Stranou ponecháme zlatý kroužek z mohyly 14 (obr. 84:2), který bude hodnocen samostatně. Oba dva kroužky z mohyly 15 jsou zhotoveny z tenkého drátu, ale jsou poškozené a deformované. Svou velikostí odpovídají prstenům, ale nelze vyloučit, že mohlo jít o vlasovou ozdobu.

Větší a jen asi ze dvou třetin dochovaný kroužek z hrobu 15/III (obr. 86:3) je zhotoven z drátu trojúhelníkového průřezu a stočen do kruhu o průměru 42 mm. Jeho rozměry odpovídají náramkům, což by mohlo být zároveň určením jeho funkce.

Ani jeden z uvedených předmětů není vhodný pro datování a časové zařazení jednotlivých kusů je závislé na ostatních předmětech z hrobů.

Neurčitelné zlomky

Za zbytky bronzových ozdob můžeme s jistou pravděpodobností považovat i zlomek drátu z vyloupeného trojhrobu 14/I (obr. 84:1), který pochází z blíže neurčitelného předmětu. Dva deformované zlomky tordovaného drátu z hrobu 8/I (obr. 48:2) poněkud připomínají zlomky jehlice. Ve srovnání se skutečnými jehlicemi jsou však mnohem slabší, takže určení funkce původního předmětu zůstává otevřené.

Zbraně

Tato kategorie prodělala ve střední době bronzové velký rozvoj a podstatně se rozšířila variabilita používaných zbraní. Vedle již dříve běžně používaných dýk, méně často se vyskytujících sekeromlatů a vzácně zastoupených kopí se ve střední době bronzové nově objevily meče a bronzové hroty šípů, zřetelně se zvětšily počty kopí a sekeromlatů. Kategorie zbraní je však v Boroticích oproti většině jiných pohřebišť ze střední doby bronzové málo početná a zastupují ji vlastně pouze dva exempláře, přičemž každý pochází z jiného hrobu, ale oba jsou z mohyly 15. Jde o čepel dýky a hrot šípů.

Dýky

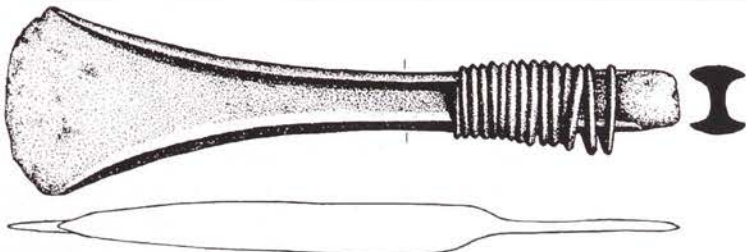
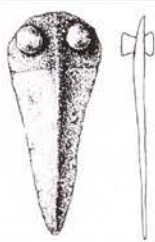
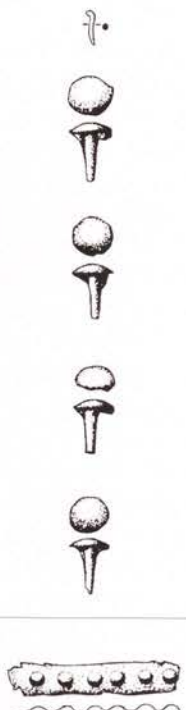
Dýky patří ve střední době bronzové k běžným a často se vyskytujícím zbraním. Vcelku dobře je na nich patrný vývoj ze starobronzových předloh, od nichž se většinou odlišují většími rozměry, výraznějším tvarováním tylové části a hlavně masivnějšími nýty. V. Furmánek dýky střední doby bronzové rozdělil do tří základních skupin, a to na dýky s různě tvarovaným oválným tylem, dýky s trojúhelníkovitým tylem, dlouhým tělem a středovým žebrem a konečně na dýky s litou rukojetí (Furmánek 1973, 105). Skutečné dýky s litou rukojetí jsou na Moravě reprezentovány pouze novým nálezem dýky z Drnovic (Čížmář – Geislerová 2005, 37) a exemplářem z hromadného nálezu Hradisko u Kroměříže 1 (Furmánek 1973, 43, obr. 12:13), který je eponymním nalezištěm horizontu Hradisko-Hulín ze závěru střední doby bronzové až přelomu střední a mladší doby bronzové (Říhovský 1982, 90; Salaš 2005, 135-137, tab. 6:30). Nejnověji zveřejněný objev dýky s litou rukojetí z Drnovic (Šmíd 2002b, 194, obr. 1) se markantně odlišuje od všech známých zbraní tohoto druhu a bude nutno ho podrobit detailní analýze. V. Furmánkem uváděné exempláře s plnou rukojetí patří ve skutečnosti skupině dýk s jazykovitou rukojetí.

V Boroticích se v hrobech ze střední doby bronzové objevila pouze jedna dýka v hrobě III v mohyle 15 (obr. 86:1). Menší exemplář s krátkou trojúhelníkovou hraněnou čepelí a oblym tylem se dvěma masivními nýty vypadá velmi starobyle a připomíná i exempláře ze starší doby bronzové. Oproti starobronzovým dýkám je poněkud masivnější a navíc masivní nýty se poprvé objevují až ve věteřovském období. Obdobné tvary s dvojicí nýtů pocházejí z ojedinelých nálezů v Klentnici a Lutíně (Furmánek 1973, obr. 30:12; 37:11) nebo ze žárového hrobu v Pavlově datovaného do stupňů B B₂–C₁ (Čížmář – Rakovský 1985, 132, obr. 1:1-2; Stuchlík 2002b, 175). Do stupně B B₂ řadil stejné exempláře z pohřebiště ve Winklarnu i K. Willvonseder (1937a, 257, Abb. 8:10; Taf. 37:4-5). Stejně dýky z oblasti česko-falcké mohylové kultury pocházejí většinou ze středo- až mladomohylového období (Čujanová-Jílková 1970, Abb. 17:4; 43:23; 45:18; 57:5). Oproti ostatním tvarům tohoto typu je borotická dýka podstatně kratší, což je způsobeno dlouhým používáním a postupným obroušením. Za zmínku stojí i odlišná patina v tylové části, což ukazuje na tvarování dřevěné záštity rukojetí, zatímco u starobronzových dýk mají záštitu polokruhovitý výřez.

Šípky

Existence luku je v archeologických pramenech obvykle jen těžce postižitelná, ale o jeho používání nejsou díky nálezům hrotů šípů nejmenší pochybnosti. Kamenné šípky patřily v eneolitu k běžným a v některých kulturách i k velmi častým nálezům. Od starší doby bronzové kamenné šípky velmi rychle mizely a byly nahrazovány kovovými hroty. Ze starší doby bronzové nemáme na Moravě žádné kovové šípky. Nejstarší bronzové šípky ze střední doby bronzové nepředstavují klasické hroty s tulejkou. V Bulharech na sídlišti z přelomu starší a střední doby bronzové se objevila značně neobvyklá šípka trojúhelníkového tvaru s úzkým a poněkud deformovaným řapem (Stuchlík 1984b, obr. 2:8). Plochá šípka s řapem se vzácně objevila již ve starší době bronzové v rakouském Seewalchenu (Willvonseder 1933, Abb. 20:3), ale častější jsou ve střední době bronzové. Vedle poněkud masivnějšího exempláře z jihomoravských Přítluk (Říhovský 1996, 131, Taf. 28:462) se ojedinelé objevily i v Rakousku (Willvonseder 1937a, 99, Abb. 8:8; Hampl – Kerchler 1978-1981, Taf. 205:9; 223:23-24), Čechách (Čujanová-Jílková 1970, 115, Abb. 45:21), Bavorsku (Torbrügge 1959a, 65, Taf. 43:45; 51:52; 57:20) nebo Maďarsku (Trogmayer 1975, 152, Taf. 33:357).

V Boroticích jsou šípky zastoupeny jediným exemplářem z hrobu II v mohyle 15 (obr. 87). Poněkud poškozený hrot z hrobu 15/II patří k šípkám s trojúhelníkovými křídélky a krátkou jednoduchou tulejkou (obr. 88:7). Podle J. Říhovského jde o základní typ D trojúhelníkového tvaru s mírně vybranou základnou a variantu s krátkou tulejí, které datuje od počátku střední doby bronzové až po závěr popelnicových polí (Říhovský 1996, 111). Naši šípku můžeme datovat na základě dalších nálezů z hrobu do staršího až středního stupně kultury středodunajských popelnicových polí.

	Nálezy z hrobů		Nálezy z násypu
P R A C O V N Í N Á S T R O J E			
Sekera			
Z B R A N Ě			
Dýka, šipka			
J I N É P Ř E D M Ě T Y			
Hřebíčky, hřeby kování, tyčinka, spirály			
Závěsný kroužek			

Obr. 157. Typologická tabulka pracovních nástrojů, zbraní a jiných předmětů středodunajské mohylové kultury z Borotic.

Pracovní nástroje

Pracovní nástroje představují ve střední době bronzové sice významnou, ale z tvarového hlediska nepříliš početnou kategorii výrobků. V náplni středodunajské mohylové kultury se vyskytují sekery, srpy, nože, dláta, šídla, jehly a výčet doplňuje ještě jeden exemplář kovadlinky. U některých předmětů, jako je například sekera, se občas objevují názory, že jde o zbraň. V pravěku, ale i v pozdějších obdobích, však není výjimkou využívání určitého předmětu v jiné funkci, než pro kterou byl zhotoven. Podobně je tomu i s udicí, která je obvykle řazena mezi pracovní nástroje (Furmánek 1973, 103), ale nelze odmítnout ani její klasifikaci jako zbraně. Z celé škály pracovních nástrojů se v Boroticích objevila jediná sekera, což představuje pouhých 2,86 % všech bronzových předmětů.

Sekera

Bronzové sekery jsou ve střední době bronzové reprezentovány čtyřmi typy, a sice starobylými plochými tvary, sekerami se schůdkem, sekerami s okrajovými lištami a sekerami se středovými laloky. V Boroticích je tato kategorie pracovních nástrojů zastoupena jedinou sekerou s okrajovými lištami z hrobu II v mohyle 15 (obr. 87). Jde o dlouhou štíhlou sekeru pokrytou ušlechtilou patinou s vějířovitě rozevřeným ostřím, vysokými okrajovými lištami a úzkou týlní částí bez lišt, která je omotána bronzovou spirálou (obr. 88:10; 154:10).

Sekery s okrajovými lištami patří k poměrně častým pracovním nástrojům ve starší a střední době bronzové. Tvary s méně výraznými lištami jsou příznačné pro starší dobu bronzovou (Novotná 1970, 33-38, Taf. 9-11). Do počátečního stupně středodunajské mohylové kultury patří sekerka s nízkými lištami ze sídliště v Přítlukách (Říhovský 1992, 91-92, Taf. 15:209) a stejné exempláře v Bavorsku se objevují v depotech řazených do horizontu Lochham (Holste 1938, 97, Taf. 41:5; 42:8,11,13). Exempláře s výraznějšími lištami se mohou sice vyskytnout již ve starší době bronzové (Torbrügge 1959a, 76; 1959b, 210, Taf. 74:5), ale častěji se objevují od počátku střední doby bronzové. Náš exemplář zahrnul J. Říhovský (1992, 100-101, Taf. 16:224) do své IX. skupiny seker s okrajovými lištami a podle keramiky ji datoval do staršího stupně mohylové kultury. Podobné typy v Rakousku spojoval E. F. Mayer (1977, 109-111) se stupni Lochham-Wetzleinsdorf a Göggenhofen, to znamená s počátečním a středním obdobím mohylové kultury. Srovnatelnou sekeru z hromadného nálezů v Dunajské Středě na jižním Slovensku zařadila M. Novotná (1970, 37, Taf. 10:195) do Kosziderského horizontu. Chronologické určení našeho exempláře neupřesní ani zbývající předměty z hrobu, takže můžeme počítat s jeho datováním do staršího až středního stupně mohylové kultury.

Sekery s týlovou částí ovinutou bronzovým drátem se vyskytují jen výjimečně. Analogie známe z mohylníku středodunajské mohylové kultury v Malnicích (Plesl 1954, Abb. 7:5) a v Pernau v Dolním Rakousku (Willvonseder 1937a, Taf. 55:8) a několik dalších exemplářů se našlo na pohřebištích česko-falcké mohylové kultury v Čechách (Čujanová-Jílková 1970, Taf. 12:6; 60:3; 78:10; 111:10). Podle E. Plesla (1954, 234) tento drát sloužil k upevnění dřevěného topůrka. Drát na sekeře z Borotic a obdobně i na dalších exemplářích však neměl pro upevnění sekerky na dřevěném topůrku díky své pružnosti praktický význam, ale jen estetickou funkci.

POLOTOVARY

Polotovary představují zvláštní skupinu nálezů, s kterou se na převážně většině pohřebišť vůbec nesetkáme, ale v Boroticích tvoří celou čtvrtinu všech nálezů (25,7 %). Tuto neobvyklou kumulaci způsobila bohatá výbava hrobu II z mohyly 15 (obr. 87), v němž se objevily všechny předměty klasifikované jako polotovary a který považujeme za pohřeb řemeslníka zabývajícího se výrobou bronzových předmětů (Stuchlík 2002c).

Tyčinka

Naprosto neobvyklým předmětem je 213 mm dlouhá bronzová tyčinka kruhového průřezu o maximálním průměru 6 mm s jedním koncem kyjovitě zesíleným až na průměr 8 mm a druhým koncem zúženým (obr. 88:9) z hrobu II v mohyle 15. Na první pohled sice připomíná jehlice s příčným otvorem v krčku varianty Gmunden, které se ve středním stupni mohylové kultury vyskytují v Dolním Rakousku (Willvonseder 1937a, Taf. 40:7; 42:4; 43:1; Říhovský 1979, 30, Taf. 5:71-75; Hampl – Kerchler 1978-1981, Taf. 205:1-3; 207:12,13,16; 226:7,9,10; 237:4). Podobné jehlice se objevily i na maďarských pohřebištích v Tapé a Tiszafüredu (Trogmayer 1975, Taf. 3:25:2; Kovács 1975, Pl. 10:102:4-5; 26:356:2). Exemplář z Borotic se ovšem od rakouských a maďarských šatních spinadel zřetelně odlišuje, a sice hrubším provedením, absencí otvoru v krčku a výzdoby, která bývá v okolí krčku tvořena skupinami příčných obvodových příčných rýžek. Hrubé zpracování prakticky vylučuje zařazení předmětu mezi ozdoby. Jiný účel tyčinky potvrzuje i jeho poloha za zády zemřelého jedince (obr. 84). Při podrobnější prohlídce nemůžeme přehlédnout nápadnou podobnost zesílené části tyčinky s nýty na věteřovských dýkách z hrobů 2/II (obr. 20:1) a 10/XVI (obr. 60:2) nebo na středobronzové dýce z hrobu 15/III (obr. 83:1) z Borotic, ale rovněž na dýkách a mečích z tohoto období z jiných lokalit (Stuchlík 2002c, Abb. 3:1-4). Výše uvedené příklady dovolují považovat tyčinku z hrobu 15 za polotovar pro výrobu nýtů. Pravděpodobnost interpretace tyčinky jako polotovaru potvrzuje i přítomnost dalších polotovarů – drátěných spirálek (obr. 85:3,5,6,8) z téhož hrobu, který považujeme za pohřeb řemeslníka zabývajícího se zpracováním bronzové industrie (Stuchlík 2002c, 321).

Spirály 15/II (85:3,5,6,8)

V hrobě II v mohyle 15 se na různých místech v úrovni hlavy našly tři fragmenty spirály z bronzového drátu trojúhelníkového průřezu mající různou délku a jejich průměr se pohybuje od 26 do 32 mm (obr. 88:5,6,8). Nejde o finální výrobky, ale o polotovary jiných produktů. Tyčinky různého průřezu se totiž v mohylové kultuře běžně používaly na výrobu řady předmětů. Např. v mohyle 15 byly z podobné tyčinky zhotoveny prsteny z hrobu V (obr. 86:7,9) a stejnou tyčinkou byla omotána rovněž tylová část sekerky z hrobu II (obr. 88: 10). Z chronologického hlediska však nejsou zajímavé, protože podobné dráty se používaly i v následujících obdobích.

V hrobě II v mohyle 15 se našel i druhý předmět podobného charakteru. Nedaleko lebky ležela menší obloukovitě zahnutá tyčinka kruhového průřezu omotaná bronzovým drátem trojúhelníkového průřezu (88:3). Ani v tomto případě nešlo o finální produkt, ale o drát, který byl použit na výrobu drobných spirálek do náhrdelníku. Podobné spirálky se nacházejí buď jednotlivě, nebo jako součást náhrdelníku. Nejčastější jsou v hrobech, jak to dokládají nálezy z Pasohlávek, Popůvek, Šatova (*Furmánek 1973*, obr. 40:8; 41:8; 44:16-17) nebo Pitten (*Hampel – Kerchler 1978-1981*, Taf. 196:5-11; 203:10), ale velmi pěkné ukázky jsou i z depotu z Tučap (*Furmánek 1973*, obr. 45:16-17). Pro datování jsou naprosto nepoužitelné, poněvadž podobné spirálky se objevují po celou dobu bronzovou.

Jiné předměty

Do této kategorie patří několik artefaktů, které nelze spolehlivě zařadit mezi výše uvedené základní kategorie nálezů. Na prvním místě jsou to čtyři hřeby z hrobu 8/I a kování ze stejného hrobu. Jako poslední uvádíme ulomený kroužek z jiného předmětu.

Hřeby

V hrobu I v mohyle 8 se našly ještě čtyři předměty s hlavicí ve tvaru úseče koule o průměru 12 až 13 mm a s krátkým tělem (obr. 48:1). Určení jejich funkce je složité a neobjasní ho ani nálezové okolnosti, protože pocházejí ze zřejmě vyloupeného hrobu. Na první pohled připomínají hlavice jehlic nebo nýty. Stejný tvar všech čtyř kusů naznačuje, že jde o výsledné výrobky a nikoliv o zlomky jehlic. Použití těchto předmětů jako nýtů nelze sice vyloučit, ale zpochybňuje to jejich tvar, protože konec dřívku není rozšířen a nejsou na něm ani stopy po rozklepání. Mnohem pravděpodobnější se jeví předpoklad, že máme před sebou ozdobné součásti předmětu z organického materiálu.

Jistou obdobu máme z hrobu I v mohyle 35 v Plzni-Nové Hospodě, kde byly zachráněny zbytky koženého opasku pobitého celkem 99 ozdobnými puklicemi různé velikosti (*Čujanová-Jílková 1970*, 73, Abb. 90:1-8). V tomto případě však dvě největší puklice s průměrem 60 mm měly na dřívku aspoň částečné stopy po rozklepání, zatímco dvě střední puklice s průměrem 44 a 40 mm a malé puklice s průměrem necelých 10 mm měly trn více nebo méně zahnutý zpět (*Jílková 1957*, 52-53, obr. 33). Naše hřeby měly dřívky rovné, takže vzniká otázka, jakým způsobem by byly tyto předměty v měkkém organickém materiálu (kůže, látka) zajištěny, aby se z podkladu neuvolnily. Celkem devět menších hřebíčků se objevilo i v Houštce v Čechách. A. Beneš (1959, obr. 33:10) je spojuje s rukojetí dýky. Podobné hřeby ze starobronzového pohřebiště v Gemeinlebarnu považoval J.-W. Neugebauer za ozdobné nýty na dřevěném topůrku bronzové sekerky (*Neugebauer 1991*, 15, Abb. 2:3; Taf. 6:84:6-7). Obdobný hřeb se však našel na sídlišti z počátku střední doby bronzové v Přitlukách (*Stuchlík 1979*, tab. 35:7) a několikrát se objevily v hrobech česko-falcké mohylové kultury v Chocenících a Žákavě (*Čujanová-Jílková 1970*, Abb. 3:12,14; 69:8-9). Za nýty označovala podobné předměty s větší hlavičkou i A. Hochstetterová (1980, Taf. 86:6; 91:3; 106:6) v Bavorsku, ale nezesílení druhého konce svědčí pro funkci hřebíčků. Sedm poněkud menších hřebů (průměr hlavice 6 až 9 mm) společně s jedním větším se našlo na pohřebišti karpatské mohylové kultury v Mezöcsátu ve vyloupeném hrobu 33 a autoři předpokládají, že spojovaly dřevěné části nějakého předmětu (*Hänsel – Kalicz 1986*, 23-24, Taf. 6:33:a-c,e-g,p,r).

Nejpravděpodobnější se jeví možnost, že i v Boroticích šlo o hřeby zdobící povrch nějakého organického, nejspíše dřevěného předmětu. Mezi milodary z vyloupeného hrobu 8/I se však nepodařilo zjistit stopy žádného předmětu, ke kterému by mohly patřit. Necháme-li stranou možnost, že se původní artefakt z hrobu při vyloupení ztratil, mohly by hřeby tvořit výzdobu čistě dřevěného předmětu – snad nějaké skřínky. V tomto případě by s hřeby mohl souviset i plechový pásek s vytepávanou výzdobou. Pro přesnější datování nejsou samotné artefakty vhodné a hřeby z hrobu I v mohyle 8 můžeme datovat podle zbývajících nálezů z tohoto souboru do středního stupně středodunajské mohylové kultury.

Hřebíčky

Další skupinu předmětů tohoto charakteru představují drobné hřebíčky z hrobu 8/I. Původně byly ukryty v kusu zuhelnatělého dřeva, který se našel poblíž bronzového pásku s vytepávanou výzdobou (obr. 48:3). Po částečném odrolení hlíny se jeden hřebíček uvolnil a druhý zůstal zatím ve dřevě, ale částečně je obnažený. Drobný, 10 mm dlouhý hřebíček, má nepravidelně kruhový průřez, jeden konec zesílený a vyhnutý stranou, druhý konec zahrocený (obr. 48:3a). Podobný tvar, jejich umístění v zuhelnatělém dřevu a v blízkosti bronzového pásku předurčují i jejich funkci. Zcela jistě šlo o drobné hřebíčky, kterými byl připevněn bronzový pásek k dřevěnému podkladu. Jde o hřebíčky téměř shodného tvaru, jako máme z věteřovského hrobu 2/II (obr. 23:2). Další analogie pro drobné hřebíčky známe zase z nalezišť ze starší doby bronzové (viz pasáže o věteřovských hřebíčcích). Ve střední době bronzové se našlo 10 drob-

ných hřebíčků v jednom hrobě v Pitten, kde asi tvořily výzdobu rukojeti dýky (Hampl – Kerchler – Benkovský-Pivovarová 1978-1981, Taf. 200:18).

Kování

Plechový pásek s vytepávanou výzdobou v podobě malých pukliček z hrobu I v mohyle 8 (obr. 48:3) nemá na Moravě obdobu a zcela shodné kousky neznáme ani z jiných lokalit středodunajské mohylové kultury. Podobný plíšek zdobený větším množstvím vybíjených malých pukliček se našel i v mohyle českofalcké mohylové kultury v Luženicích (Čujanová-Jílková 1970, 47, Ab. 74:6). Na pohřebišti karpatské mohylové kultury v Tiszafüredu se objevily fragmenty plechových pásků zdobených složitějšími ornamenty tvořenými liniemi vytepávaných pukliček a bodů (Kovács 1975, Pl. 24:258:18-19; 26:K).

Z tvaru vlastního plechového artefaktu nelze usuzovat na jeho funkci, ale důležité je, že byl příkorodován k zuhelnatělému kousku dřeva. Dřevo je mírně zaoblené, ale není jisté, zda toto zaoblení je původní, nebo k němu došlo až po vytažení z hrobu. V části konzervované patinou se zjistily i dva drobné bronzové hřebíčky, z nichž jeden se uvolnil (obr. 48:3a), ale druhý je stále upevněn ve dřevě. Téměř stejné hřebíčky byly objeveny i ve věteřovském hrobě 2/II (obr. 23:2). Hřebíčky z hrobu 8/I patrně sloužily k připevnění bronzového kování. Vše nasvědčuje tomu, že šlo o nějaký dřevěný předmět (nádobu ?), jehož povrchová plocha byla zdobena bronzovým kovááním. Ze stejného hrobu pochází i čtyři větší bronzové hřeby, které lze rovněž považovat za výzdobu patrně téhož dřevěného předmětu. Samotný předmět není vhodný pro datování a jeho chronologické řazení do středního stupně mohylové kultury vyplývá z časového zařazení keramického inventáře z tohoto celku (obr. 48).

Kroužek

Posledním bronzovým předmětem je část bronzového kroužku z násypu mohyly 36. Jde o závěsný kroužek z rukojetí o průměru 22 mm zhotovený z tyčinky kosočtvercového průřezu průměru 22 mm (obr. 116:3). Značně problematická je otázka určení předmětu, z něhož závěsný kroužek pochází. Podobné ukončení mají nože s plnou rukojetí typu Riedenburg a Čeložnice (Říhovský 1972, 6-7, tab. 1:1,3,4) z mladšího stupně středodunajské mohylové kultury (Čeložnice), v případě nožů typu Riedenburg z mladšího stupně středodunajské mohylové kultury nebo počátečního stupně kultury středodunajských popelnicových polí (Říhovský 1972, 6-7, tab. 1:1,3,4). Do mladšího stupně středodunajské mohylové kultury patří oba nože s rámovou konstrukcí typu Egelsheim se závěsnými kroužky z Klentnice (Říhovský 1972, 25-26, tab. 6:4,5). Další nože se závěsnými kroužky, ať již jde o typy s jazykovitou rukojetí (typy Baierdorf, Malhostovice, Dašice), nebo s plnou rukojetí (typ Skalka-Dražůvky), jsou datovány až do období popelnicových polí a nejsou tedy pro nás zajímavé.

Často je koncovým kroužkem ukončena rukojeť břitvy (Jockenhövel 1971, Abb. 1:e; 2:c). První se objevily již na počátku střední doby bronzové (Jockenhövel 1971, 34) a známe je z Badenska-Württemberska, Bavorska nebo jihozápadního Slovenska (Jockenhövel 1971, 32-33, Taf. 1:1,4,5; Dušek 1969, Abb. 16:6), ve větší míře ze středního a mladšího stupně mohylových kultur (Jockenhövel 1971, 45-46, Taf. 1:6-8,12) a rovněž z mladších období (Říhovský 1982, tab. 38:11; 40:30). Na Moravě je zřejmě nejstarším nálezem břitva s kroužkem na rukojeti z Velkých Hostěrádek (Chleborád 1938, 12, tab. I:4), který patří do pozdního stupně mohylové kultury (Říhovský 1982, 24, tab. 23:3). Podobný koncový kroužek má rovněž předmět nejasné funkce – snad dvoubřitá břitva – z Přítluk, který patří rovněž do počátečního stupně středodunajské mohylové kultury (Stuchlík 1979, 62-63, tab. 34:10).

Kroužek z mohyly 36 pochází pravděpodobně z břitvy nebo nože a pro jeho datování jsou rozhodující další nálezy z této mohyly (obr. 116:3), které můžeme zařadit do středního stupně mohylové kultury.

Zlatá industrie

Drátěná ozdoba

Zlato bylo na mohylníku v Boroticích zastoupeno jediným exemplářem. Z vyloupeného hrobu 14/I pochází jednoduchý, poněkud deformovaný kroužek o maximálním průměru 12 mm, zhotovený z drátu kruhového průřezu a svi nutý do 1,5 závitů. Pro datování je zcela nepoužitelný, protože podobné jednoduché zlaté kroužky se vyskytují od pozdního eneolitu až po halštatu (Stuchlík 1996, 106). Známe je např. z hrobu kultury zvoncovitých pohárů ve Slavkově (Šaurová 1960), z protoúnětického hrobu ve Vyškově (Křivánek – Ondráček – Stloukal 1975), z nitranského hrobu v Holešově, z velatického pohřbu v příkopu na Cezavách u Blučiny (Tihelka 1969, 22, Pl. XLVI) nebo velatického hrobu v Oblekovicích (Říhovský 1968) a z horákovských mohyl v Brně-Holáskách (Červinka 1948) a Horákově (Skutil 1937). Vzácností nejsou jednoduché kroužky ani na lokalitách ze střední doby bronzové. Objevily se v několika mohylách českofalcké mohylové kultury v Milínově-Javoru a Plzni-Nové Hospodě (Čujanová-Jílková 1975, obr. 8:9; 11:13,1; 25:1). Datovány jsou, jako většina hrobů se zlatým inventářem v západních Čechách, do stupně B C (Čujanová-Jílková 1975, 125) a pouze drobný kroužek z mohyly 70 v Plzni-Nové Hospodě patří do stupně B B (Čujanová-Jílková 1975, 124, obr. 25:19).

Kroužek z Borotic se našel společně se dvěma džbánsky, drobným fragmentem bronzové ozdoby a kostěným hrotem ve vyloupeném trojhrobu I mohyly 14. Pro rámcové datování jsou použitelné pouze džbánsky se čtyřmi vypnuli-

nami lemovanými podkovovitými rýhami. Datování do středního stupně mohylové kultury, nejspíše do stupně B B₂, potvrzuje i poloha mohyly v severní části mohylníku, kde se rozkládají mohyly z tohoto období (*Stuchlík 1990b*, 167, Abb. 1).

Kostěná industrie

Kostěná industrie se na nalezištích ze střední doby bronzové na Moravě objevuje poměrně vzácně. Kolekce několika kusů parohu, kostěných šídel a kostěného prstence patřila k obsahu kultovního objektu z Uherského Brodu (*Hrubý 1958*, obr. 8:1; 9:9-12,14). Z porušeného objektu nebo vrstvy v Otaslavicích pochází zase provrtaná kloubní hlavice a postranice udidla (*Prudká – Stuchlíková 1991*, obr. 1:2,8). Na jiných nalezištích se však kostěné výrobky objevují spíše výjimečně. Vždyť z velkého pohřebiště Pitten v Rakousku jsou vyobrazeny dva provrtané zvířecí zuby, kostěná objímka a zdobená kostěná tyčinka (*Hampl – Kerchler – Benkovsky-Pivovarova 1978-1981*, Taf. 205:5; 208:2; 229: 3,5).

V hrobech ze střední doby bronzové v Boroticích zastupují kostěnou industrii pouze dva hrotité nástroje z mohyly 9 a 14. Jednoduchý, 7 cm dlouhý, nástroj z hrobu (?) VI v mohyle 9 je zhotoven ze zvířecího žebra, které má jeden konec ulomen a druhý zbroušen do hrotu (obr. 52:16). Z hrobu I v mohyle 14 pochází 9,9 cm dlouhý špatně zachovaný hrot ze zvířecí kosti s kloubní hlavici na jedné straně a poškozeným hrotem na druhé straně (obr. 84:3). V obou případech jde o pracovní hrotité nástroje, jaké se běžně vyskytují v celém pravěku, a nejsou tedy vhodné pro podrobnější typologickou analýzu, ani pro chronologickou klasifikaci.

IX.

KULTURNÍ A CHRONOLOGICKÉ ZAŘAZENÍ NALEZIŠTĚ

Mohylové pohřebiště v Boroticích je datováno do starší a střední doby bronzové. Během výzkumu se podařilo získat několik nálezů, které sice nemají přímou souvislost s mohylníkem, ale dokládají mnohem dřívější využití plochy před výstavbou mohylníku nebo jeho nejbližšího okolí (obr. 158). Nejstarší doklady osídlení můžeme datovat již do mladého neolitu. Pod objektem označeným jako mohyla 29 se ve směru S-J rozkládala oválná skvrna propálené hlíny o rozměrech zhruba 275 × 180 cm a její jižní část tvořila mazanícová kra neurčitého tvaru o délce přibližně 110 cm a šířce 90 cm. Šlo o objekt IV, který tvořily pozůstatky základny pece oválného půdorysu. Zůstalo z ní zachováno pouze dno, na němž ležely zbytky zborcené klenby. Uvnitř tohoto objektu a v jeho nejbližším okolí se podařilo získat nevelkou kolekci keramického materiálu (obr. 6), který dovoluje pícku datovat do období kultury s moravskou malovanou keramikou. Na jižním okraji odkryté plochy se narazilo ještě na mírnou prohlubeň oválného tvaru. Pochází z ní další nepočetný keramický materiál kultury s moravskou malovanou keramikou a několik zlomků špatně zachovaných kostí. Kostí, ležící vesměs nad keramikou, lze s jistou pravděpodobností spojit s věteřovskou skupinu a považovat je za zbytky hrobu I se strávenou kostrou. Keramika ležela na podloží a představuje pozůstatky porušené starší vrstvy. Nejstarší keramika nalezená pod objektem (hrobem) I a rovněž z objektu IV v mohyle 29 patří do mladšího stupně kultury s moravskou keramikou. Poměrně výrazné výčnělky (obr. 6:9,10,12,13) a stopy ryté výzdoby (např. 6:14) umožňují zařadit tyto nálezy do stupně IIb.

Přítomnost lidí v místě mohylníku máme znovu doloženu na počátku eneolitu. Svědčí o tom menší střepek keramiky typu Retz zdobený brázděným vpichem (obr. 55:1), který se našel v násypu mohyly 10 v Boroticích. Střepek se sem dostal při navršování mohyly, ale není zcela jisté, zda hlína na mohylu byla odebírána přímo na ploše mohylníku nebo v jeho blízkém okolí. První možnost se jeví pravděpodobnější.

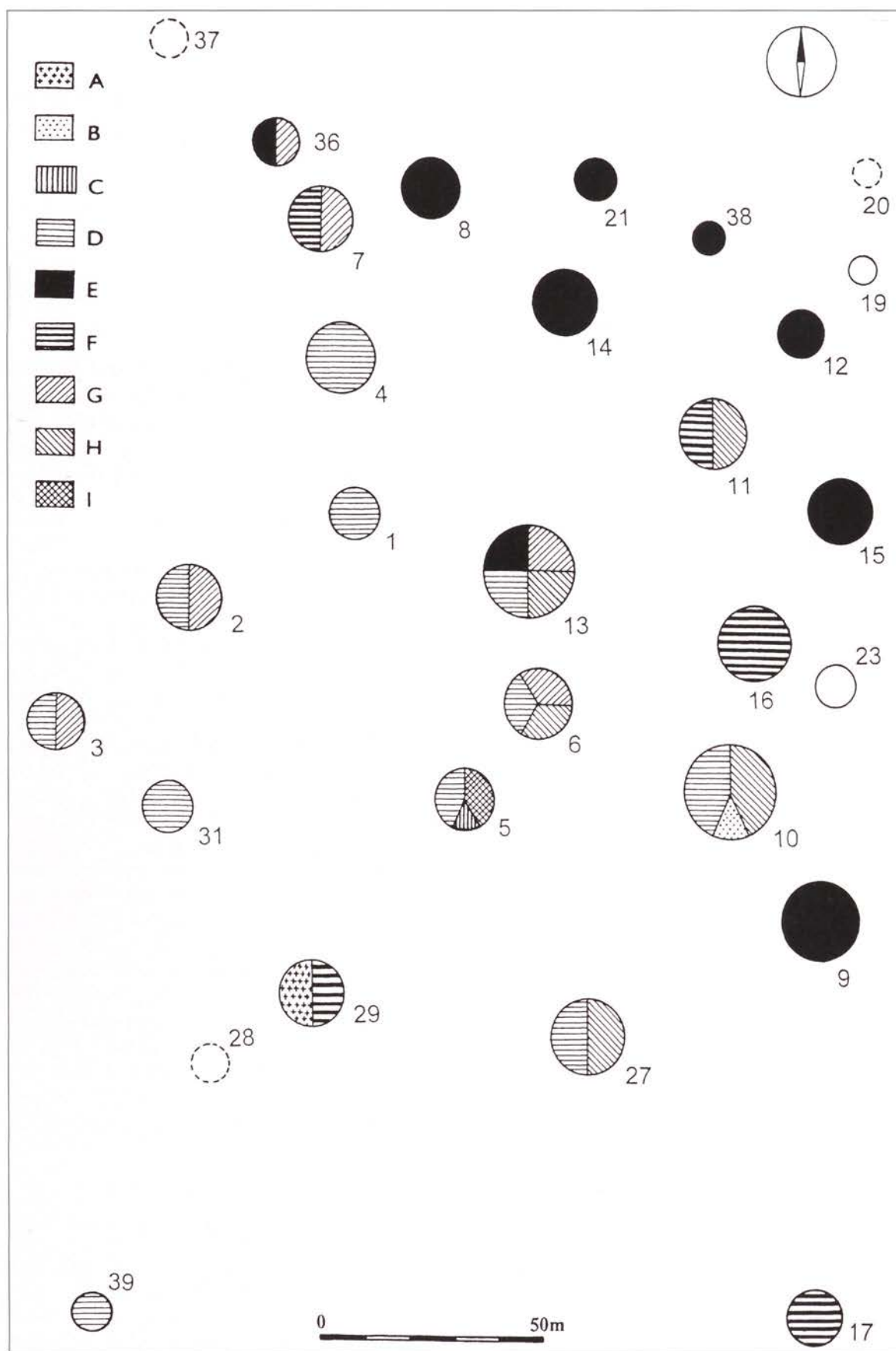
Další osídlení z doby kamenné naznačuje objekt IX v mohyle 27. V hloubce 75 cm pod povrchem (asi 10 cm nad šטרkovým podložím) se objevila kumulace střepek, které ležely v jedné úrovni, ale tvar objektu se bohužel nepodařilo rozpoznat (obr. 7). Většina střepek pochází z hrnce s prohnutým hrdlem, s okrajem zdobeným záseky a s velkým promáčknutým výčnělkem (původně asi 4) těsně pod okrajem (obr. 8:1). Dále se zde našel drobný střípek z malé nádoby s vklenutým dnem a rýhami na stěně (obr. 8:2). Výčet nálezů z objektu doplňuje ještě několik většinou atypických střepek z různých, přesněji neurčitelných nádob. Nečetný keramický materiál lze datovat jen rámcově do mladšího až pozdního eneolitu.

Samotný mohylník byl zbudován v mladším úseku starší doby bronzové a s jeho výstavbou se pokračovalo ještě v průběhu střední doby bronzové. Etapám jeho výstavby jsou věnovány další řádky. Jen pro úplnost dodáváme, že sekundárně byly do mohyl zapuštěny ještě hroby z doby laténské a z období stěhování národů. Této problematice budou věnovány jiné studie.

Únětická kultura

Mohylník v Boroticích byl v minulosti tradičně spojován se středodunajskou mohylovou kulturou (Červinka 1939, 7; Hrubý 1950, 65; Podborský 1963). V průběhu výzkumu Archeologického ústavu se ukázalo, že jednu část zbudoval již lid věteřovské skupiny (Stuchlík 1990a, 141; Stuchlík 1990b, 165-166). Zevrubná analýza získaného materiálu však naznačila, že úplný počátek výstavby mohylníku bude možno pravděpodobně posunout ještě hlouběji do pravěku. Tento chronologický posun umožnily některé nálezy z mohyly 5.

V severní části mohyly 5 (obr. 35) se objevila skupinka střepek ze tří nádob, které jsou pravděpodobně zbytky milodarů z porušeného hrobu I se zcela strávenou kostrou. Malá hrncovitá nádoba s výraznými podélnými výčnělky na hrdle představuje běžný tvar ze závěru starší doby bronzové. Analogie pro ni najdeme na únětických sídlištích a pohřebištích (Ondráček 1962, 35, obr. 51:9; Stuchlík 1972a, 81, tab. 58:1), ale i na věteřovských sídlištích (Tihelka 1960, obr. 16:13; 24:4; 25:13; Ondráček – Stuchlíková 1982, 40, tab. 45:2). Výzdoba hrdla hrotitými výčnělky se začala používat v pozdní fázi únětické kultury (Stuchlík 1987c, 79, obr. 23:19) a běžnými se staly hlavně ve věteřovské skupině (Ondráček – Stuchlíková 1982, tab. 26:13; 40:13; 46:3-6,8; 47:1,3; 56:2,4; Ondráček – Stuchlíková 1988, 9, obr. 5:5;

Obr. 158. Datování nálezů z mohylníku v Boroticicích. A – kultura s moravskou malovanou keramikou; B – mladý nebo pozdní eneolit; C – únětická kultura; D – věteřovská skupina; E – středodunajská mohylová kultura; F – starší nebo střední doba bronzová; G – latén; H – období stěhování národů; I – latén nebo období stěhování národů.

8:5). Rozhodující pro určení jeho chronologického postavení je výskyt fragmentu menší nádoby s široce rozevřenou stěnou a dnem výrazně odsazeným prstováním (obr. 37:6). Obdobnou úpravu dna známe pouze z únětické kultury, a to ze staršího (*Stuchlík – Stuchlíková 1996a*, obr. 18:1,3,15,17,18; 19:20,21,23; *Stuchlík – Stuchlíková 1996b*, Abb. 10:8; 14:3,8,11,13; 18:2,5,8,10), mladšího (*Ondráček 1962*, obr. 48:1,9; 51:1,6,8; 54:1,4,6; *Stuchlík 1987c*, obr. 19:7; 27:18,02,21) i poklasického období (*Stuchlík 1987c*, obr. 32:10). Na věteřovské keramice jsme se dosud s takovým ztvárněním dna nesetkali. Za těchto okolností by hrob I z mohyly 5 mohl představovat nejstarší pohřeb na pohřebišti v Boroticích, a tím posunout jeho vznik do závěrečného úseku únětické kultury. Vzhledem k výzdobě hrdla hrnce hroty výčnělky lze tento celek datovat do poklasické fáze únětické kultury. Hrob I je chronologicky srovnatelný s dalšími nalezišti poklasické únětické kultury (*Stuchlík 1987c*, 72-80, obr. 23; 24), jako je mimo jiné pohřebiště v Lanžhotě (*Ondráček 1961; Dostál 1962; 1964*), hroby 49 a 52 ze Šardiček (*Procházka – Chleborád – Kalousek 1927*, obr. 31; 36), hroby 91, 192, 218 a 300 v Rebešovicích (*Ondráček 1962*, obr. 42:1-10,15; 47:13; 49:6; 50:8-9; 54:3) a hroby 12, 28 a 31 v Mušově (*Stuchlík 1987c*, obr. 26:2-4; 31; 32:1-4), depot v Pravčicích Tihelka (*1965*, 46-49, Taf. 24) nebo některé objekty ze sídlišť v Křižanovicích (*Chleborád 1927/28*, tab. I), Šatově (*Stuchlík 1972a*, tab. 57; 58; 62:2-9; 69; 70:1-7; 71:8; 72) a dalších lokalit.

Zbývající nálezy z mohyly 5 nemají pro přesnější datování větší význam. Zlomek bronzového kroužku z hrobu II (obr. 37:2) lze datovat jen rámcově do doby bronzové. Ze tří nádob z hrobu III umožňuje střep koflíku (obr. 37:4) sice zařazení tohoto celku do starší doby bronzové, ale nelze určit, zda jde o únětický nebo věteřovský koflík. Zbývající hroby neobsahovaly žádný nebo jen nedatovatelný materiál. Do starší doby bronzové patří i zlomky vlasové ozdoby z dvojitého drátu (obr. 37:1), které jsou běžným šperkem v únětické kultuře, ale možnost jeho výskytu i v období věteřovské skupiny dokládají nálezy z hrobu V v mohyle 13 (obr. 77:2).

Datování hrobu I do poklasického období únětické kultury mění dosavadní názory o výskytu mohyl ve starší době bronzové na Moravě. Samozřejmě nemůžeme vyloučit, že v tomto případě šlo o plochý hrob, který byl až sekundárně překryt mohylou. Zlomkovitost dalšího materiálu z mohyly nedovoluje jednoznačně tento problém uzavřít. Na únětických pohřebištích jsme se však zatím nesetkali s tím, že by se hroby navzájem porušovaly. To by spíše naznačovalo, že nejde o náhodné překrytí hrobu mohylou, ať již únětickou nebo věteřovskou.

Z prostředí únětické kultury na Moravě jsme dosud měli pouze plochá pohřebiště. Před léty K. Tihelka (*1953*, 236) a o něco později M. Chleborád (*1963*, 4-6) pokládali některé mohyly v Letonicích a Suchohrdlích za únětické. V obou případech však šlo o ploché únětické hroby náhodně překryté mohylou ze střední doby bronzové (*Stuchlík 1990a*, 136-140). Pravděpodobnost únětického datování mohyly 5 z Borotic potvrzuje nejen občasné pohřbívání pod mohylami v různých kulturách v okolních oblastech (*Primas 1977; Benkovský-Pivovarová 1987*), ale i příležitostná stavba mohyl v únětické kultuře. Z rakouského Eggenburgu známe tři mohyly s mladoúnětickou keramikou (*Ladenbauer-Orel 1949*). V Čechách byly zkoumány mohyly v okolí Prahy v Panenských Břežanech a Odolené Vodě (*Stocký 1926*, 11-13), další máme v Mladé Boleslavi-Čejetickách (*Plesl 1959; 1963a*), Stračovské Lhotě a méně přesvědčivé doklady ještě z dalších míst. Ukládání zemřelých pod mohylami je naprosto běžným způsobem pohřbívání v jihočeské skupině únětické kultury (*Hájek 1954*). Pro řešení situace v Boroticích je velmi důležité mohylové pohřebiště ve Stračovské Lhotě ve východních Čechách (*Domečka 1933; Kuchařík 1997*), které je na základě bronzové industrie datováno do mladší části stupně B A₂, ale vzhledem k absenci keramiky není bohužel jasné, zda jde o naleziště pozdní únětické kultury nebo věteřovské skupiny.

Za těchto okolností není existence mohyly 5 v regionu únětické kultury překvapující. Nelze dokonce ani vyloučit, že původně bylo na Moravě mohyl a mohylníků více, ale intenzivní obdělávání úrodných půd na jižní Moravě neumožnilo jejich zachování. Jedním z příkladů by mohl být hrob č. 29 z Mušova, který se svými rozměry i úpravou výrazně odlišoval od ostatních hrobů na nalezišti a navíc ležel poněkud stranou od zbývajících částí nekropole. Nabízí se vysvětlení, že hrob původně překrývalo hliněné těleso (*Stuchlík 1987c*, 30), které bylo při zemědělském obdělávání půdy zničeno. Případná mohyla z Mušova by však, díky mimořádným rozměrům, kamennému závalu a zbytky výbavy, nekorespondovala s mohylami s běžnými hroby únětické kultury. Spíše by ji bylo možno srovnávat s tzv. knížecími mohylami s bohatou výbavou, které známe z německých lokalit Helmsdorf (*Gröbner 1907*) a Leubingen (*Höfer 1906*) nebo polských nalezišť Łęky Małe (*Kowiańska-Piaszykowska – Kurnatowski 1954; Kowiańska-Piaszykowska 1957; 1968; 1970; Knapowska-Mikolajczykova 1957*, 55-62; *Sarmowska 1969*, 181-191; *Machnik 1977*, 130-132) a Szczepankowice (*Sarnowska 1969*, 289-315; *Machnik 1977*, 127-130).

Věteřovská skupina

Na mohylovém pohřebišti v Boroticích patřily věteřovské skupině spolehlivě mohyly 1, 2, 3, 4, 6, 10, 13, 27, 31 a 39 (obr. 138). S jistou pravděpodobností je možno takto datovat i mohylu 5, která obsahovala jeden hrob pozdní únětické kultury, zatímco další nálezy jsou datovatelné jen rámcově do starší doby bronzové, ale její poloha ve středu věteřovského okrsku nevylučuje současně i spojitost s věteřovskou skupinou. Mohyla 29 neobsahovala žádný materiál použitelný pro chronologickou klasifikaci, ale na základě umístění ve věteřovském okrsku ji můžeme s jistou pravděpodobností přisoudit rovněž věteřovské skupině. Datování příslušné části mohylníku do závěru starší doby bronzové

(mladší část stupně B_{A2}) je mimo veškeré pochybnosti. Věteřovská keramika (soudkovité hrnky, amforky, zásobnice, koflík aj.) a bronzová industrie (sekeromlat, dýka, jehlice, náramky, terčíky a j.) jsou pro datování naprosto dostatečné.

Při studiu věteřovské skupiny jsou pro nás zdrojem převážné většiny znalostí sídliště, ať již nížinná, výšinná nebo opevněná. Ze závěru starší doby bronzové jsme na Moravě totiž donedávna neznali žádná pohřebiště a o pohřebním ritu se dalo uvažovat jen na základě několika jednotlivých hrobů (viz soupis na stranách 137-144). Po dlouhou dobu byly za jedinou formu pohřbívání považovány pohřby na sídlištích (*Tihelka 1960*, 109-111). Na věteřovském území v Dolním Rakousku severně od Dunaje se doposud nepodařilo zachytit žádné pohřebiště a známe odtud jen několik ojedinělých hrobů. V literatuře se zatím dočkaly zveřejnění pouze hroby s křtěnovskými sekromlaty z Albendorfu (*Pittioni 1965*) a Unternalbu (*Franz 1927*). Nekropole v Boroticích je za těchto okolností prvním pohřebištem v celé oblasti věteřovské skupiny a prvním mohylníkem v oblasti věteřovské skupiny. Na zbývajícím území maďarovsko-věteřovské kultury se zatím skutečné mohyly nepodařilo objevit ani na böhheimkirchenském nebo maďarovském území. Pohřbívání pod mohylami i v tomto území je značně pravděpodobné, ale zatím ho naznačují pouze maďarovské hroby s kruhovými žlábkami objevené na pohřebišti v Jelšovicích (*Bátora 2004*, 241-242, Abb. 1-5) nebo hroby se žlábkami na böhheimkirchenských pohřebištích v Unterradlbergu, Getzersdorfu, Herzogenburgu-Kalhofenu a Franzhausenu II (*Neugebauer – Gatringer 1989*, 61, Abb. 34:3-4).

Na zbývajícím území maďarovsko-věteřovské kultury nebyla situace o mnoho lepší, ale několik pohřebišť jsme znali již poněkud delší dobu. V maďarovském prostředí prozkoumal první nekropoli v padesátých letech 20. století B. Chropovský (1958) v Majcichově a odkryl 78 hrobů, z nichž 56 bylo kostrových a 22 žárových. V následujících letech byla postupně objevována další pohřebiště, mnohá se souvislým vývojem od závěru eneolitu do konce starší doby bronzové, jejichž části řadili slovenští badatelé do přechodného úněticko-maďarovského horizontu. Výraznější podíl maďarovských hrobů lze konstatovat mimo jiné v Jelšovicích (*Bátora 2000*, 471-495) a Sládkovičovu (*Točík 1979*, 54-55, Taf. LXXI-LXXIV). V böhheimkirchenském regionu zveřejnil pohřebiště s 257 kostrovými hroby a jedním žárovým pohřbem v Gemeinlebarnu J.-W. Neugebauer (*Neugebauer 1976; 1991; Neugebauer – Gatringer 1976*). Stejný badatel prozkoumal i dvě rozsáhlé nekropole ve Franzhausenu. Na nekropoli Franzhausen I se tyto hroby soustředily na jižním okraji lokality (*Neugebauer Ch. und J.-W. 1997*, 24). Mnohem větší podíl böhheimkirchenských hrobů byl ve Franzhausenu II (*Neugebauer 1994*, 96, Abb. 46-47). Kromě toho jsou zaznamenány další hroby v Herzogenburgu (*Neugebauer 1981a*), Ossarnu (*Lippert 1964*) nebo Statzendorfu (*Willvonseder 1937b; Benkovsky-Pivovarová 1988*).

O výbavě věteřovských hrobů máme jen mezerovité znalosti. Je to způsobeno především postupným ubýváním nálezů v průběhu vývoje únětické kultury (*Stuchlík 1987c*, 74), což se promítlo i v období věteřovské skupiny. V Boroticích se to projevilo zejména tím, že z celkového počtu 53 hrobů se milodary objevily pouze ve 27 hrobech. Na jeden hrob tak připadá pouze 1,11 milodaru. Vezmeme-li v úvahu pouze 37 jistých a pravděpodobných hrobů, zvýší se podíl milodaru na jeden hrob na 1,47 předmětu. Bohatou výbavou se nevyznačují ani jednotlivé věteřovské hroby z Moravy (viz seznam na stranách 137-144). Vedle pohřbů bez výbavy (Šumice, Bolelouc C) se objevily i hroby vybavené pouze jednou nádobou (Hradisko u Kroměříže, Klentnice, Kněždub). Dětské pohřby v nádobách, pokud nebudeme považovat zásobnici za milodar, většinou neobsahovaly další předměty. Početnější výbavu obsahoval pouze hrob 5/1955 z Hradiska u Kroměříže (jehlice, dvě nádoby a část misky) a hrob A z Bolelouce (jehlice, 15 celých jantarových perel, zlomek další, dvě nádoby a zelené zbarvení lebky naznačovalo další ozdobu). Přitom si musíme uvědomit, že hroby bez výbavy se mohou rozpoznat pouze na pohřebištích a nelze je identifikovat mezi ojedinělými hroby. Dalším vysvětlením minimální výbavy věteřovských hrobů je jejich vykrádání.

Sekundární otvírání hrobů, které je na pohřebištích starší doby bronzové běžným jevem, je vysvětlováno třemi důvody:

- a. sekundární otevření hrobu za účelem jeho vyloupení;
- b. sekundární otevření za účelem uložení dalšího zemřelého do již existujícího hrobu;
- c. sekundární otevření hrobu z rituálních důvodů.

Spolehlivé prokázání posledního druhu sekundárního otvírání hrobů je značně komplikované a v literatuře se s ním setkáme nejméně. O druhé možnosti lze uvažovat jen v případě, kdy jsou v hrobě uloženi nejméně dva jedinci. V Boroticích nejsou vhodné podmínky pro rozpoznání druhotných zásahů do hrobů. Patrně jediným jednoznačným důkazem o vyloupení je nálezová situace v hrobu I z mohyly 6 (obr. 40). Na ploše asi 100 × 70 cm v hloubce od 20 do 60 cm byly rozházené lidské kosti a střepy z minimálně dvou nádob, takže situaci bylo možno vysvětlit jedinec druhotným zásahem do hrobu. Neanatomické uložení kostí naznačuje pravděpodobnost vyloupení ještě v případě hrobů 4/I (obr. 31), 4/II (obr. 32), 13/XII (obr. 79), 13/XIV (obr. 80) a s velkou pravděpodobností i 27/VII (obr. 103) a 10/II (obr. 57).

Druhotné zásahy do hrobů můžeme v závěru starší doby bronzové na Moravě na základě neanatomického uložení kostí předpokládat u pohřbů 12/60 z Cezav u Blučiny (obr. 128:A) nebo hrobu z Klentnice (obr. 134:2,3). Doklady sekundárních zásahů máme i z jiných nalezišť. Na pohřebišti v Majcichově ho naznačuje pozemek B. Chropovského (1958, 489), že z 52 kostrových hrobů byly v 11 rozházené kostry. Velmi důležité je z tohoto hlediska pohřebiště Gemeinlebarn F, kde J.-W. Neugebauer (1991, 113-129) konstatoval 94,18 % sekundárně poškozených hrobů.

Pro objasnění chronologického zařazení mohylového pohřebiště z Borotic v rámci vývoje věteřovské skupiny nám lokalita neposkytuje mnoho možností. Před časem K. Tihelka (1960, 121) předpokládal, že vzhledem ke krátkému trvání věteřovské skupiny nelze postihnout vnitřní vývoj. Maďarovskou skupinu rozčlenil A. Točík (1960; 1964, 51-54) na tři stupně, a to přechodný úněticko-maďarovský, klasický a poklasický, což je akceptováno ve všech slovenských publikacích (Točík – Vladár 1971; Vladár 1973a, 330-334; Točík 1979, 50-52; Furmánek – Veliačik – Vladár 1991, 79; Lichardus – Vladár 1997, 284, Abb. 11). Periodizaci věteřovské skupiny v Dolním Rakousku s hlavním zřetelem na böheimkirchenský typ vypracoval J.-W. Neugebauer (1973, 23-24; 1975, 65-66; 1977, 87-92; 1994, 121). Na Moravě J. Stuchlíková rozdělila dobu trvání věteřovské skupiny s přihlédnutím ke stavu v sousedních zemích do tří fází (Stuchlíková 1984, 197-204; Ondráček – Stuchlíková 1988, 29-31):

1. Starověteřovská fáze představovala jen krátký úsek a částečně splývala s úněticko-věteřovským horizontem, který odpovídá 5. fázi únětické kultury v třídění J. Ondráčka (1964, 210-212) nebo poklasické únětické fázi S. Stuchlíka (1987c, 71-89). Do starověteřovské fáze řadila J. Stuchlíková objekty 2, 3 a 16 z Budkovic (Ondráček – Stuchlíková 1982, tab. 2:11-27; 8 – 15; 16:6-15; 36 – 38; Ondráček – Stuchlíková 1988, 29) a objekty 4, 18 a snad i 20 z Hodonic (Stuchlíková 1987, obr. 1:1; Ondráček – Stuchlíková 1988, 29).
2. Klasická fáze zabírá na jižní Moravě podstatnou část vývoje věteřovské skupiny a patří jí většina nalezišť na Moravě i v Rakousku. Poněkud jiná situace je v böheimkirchenském typu nebo v maďarovské skupině, kde je poklasická fáze zastoupena silněji než na jižní Moravě.
3. Poklasická fáze představuje na jižní Moravě pouze velmi krátký úsek, protože zde nastupuje již od počátku stupně B B₁ středodunajská mohylová kultura (Stuchlík 1984b, 183-184; Ondráček – Stuchlíková 1988, 29) a patrně jediným reprezentantem tohoto úseku je sídliště v Bulharech (Stuchlík 1984b). Z. Benkovská (Benkovsky-Pivovarová 1976, 350) a J. Stuchlíková (1984, 199) uvažovaly o možnosti zařadit do poklasické fáze nálezy ze sídliště v Josefově (Šráčková 1963, obr. 165), z hrobů v Olbramovicích (Perníčka – Podborský 1959) a jámu s bronzovými sekerami z Věteřova (Tihelka 1960, 88, obr. 41:1). Uvedené lokality lze však srovnat s většinou jiných nalezišť klasického stupně. Odlišná situace byla na střední, severní Moravě a na Opavsku, kde věteřovská skupina ve své poklasické fázi přežívala patrně po celý stupeň B B₁. Nejlépe tento pozdní vývoj charakterizuje příslušná část materiálu ze sídliště v Bezměrově (Spurný 1972a), Hradisku u Kroměříže (Spurný 1954; 1965), Olomouce (Dohnal 1977) nebo Brumovic ve Slezsku (Pavelčík 1957, 106). V Rakousku je zastoupena v čistě věteřovské oblasti v Pulkau (Benkovsky-Pivovarová 1981) a v böheimkirchenské oblasti zejména na eponymním nalezišti v Böheimkirchenu (Neugebauer 1977, 91-92). Na Slovensku známe poklasickou fázi maďarovské skupiny kromě pohřebiště z Majcichova (Chropovský 1958) a hrobu z Vráblí (Benkovsky-Pivovarová 1976, Abb. 8; 2004, 275) ještě z celé řady dalších nalezišť (Točík 1964a, 50-52; Točík – Vladár 1971, 389; Benkovsky-Pivovarová 1976, 352-359).

Převážná část věteřovských hrobů z Borotic neobsahuje buď žádné nebo jen nepočtené milodary a jen těžko se posuzují jejich vzájemné chronologické vztahy. Do první starověteřovské fáze nelze spolehlivě zařadit žádné nálezy. Při respektování názoru J. Stuchlíkové, že starověteřovská fáze částečně splývala s 5. fází únětické kultury, v pojetí J. Ondráčka nebo s poklasickou fází S. Stuchlíka by bylo možno takto klasifikovat hrob I z mohyly 5. Zbývající nálezy z mohyly 5 jsou natolik torzovité, že je nelze přesněji datovat. Všechny zbývající věteřovské nálezy z Borotic postrádají jakékoliv znaky charakteristické pro poklasický vývoj věteřovské skupiny a je nutno je spojit s klasickou fází J. Stuchlíkové. Stejně klasifikoval mohylník v Boroticích na základě zveřejněných nálezů z mohyl 2 a 3 i W. David (1998, 119-120).

Středodunajská mohylová kultura

Na mohylovém pohřebišti v Boroticích patřily středodunajské mohylové kultuře spolehlivě mohyly 8, 9, 12, 13, 14, 15, 21, 36 a 38 (obr. 143). Na základě umístění v mohylníku lze s jistou pravděpodobností do střední doby bronzové zařadit i objekty 7, 11, 16, 17, 19 a 23. Tuto klasifikaci do jisté míry potvrzují i nálezy z násypu mohyly 7 (obr. 45:8) a 16 (obr. 94:5). Keramika z násypu mohyl 11 (obr. 65:2) a 17 (obr. 94:1) nemá pro kulturní zařazení žádný význam a zbývající mohyly 19 a 23 nebyly podrobeny terénnímu výzkumu. Keramika a bronzová industrie z uvedených mohyl je pro kulturní a chronologickou klasifikaci dostačující.

Největší suma informací o kulturách střední doby bronzové pochází z výzkumů pohřebišť a částečně je doplňují poznatky z hromadných nálezů. Z většiny mohylových kultur máme jen malé znalosti o sídlištích, která nejsou známá ve větším počtu a navíc se jejich výzkumu věnovala jen malá pozornost. V česko-falcké mohylové kultuře se v relativně větší míře vyskytují pouze osady z předmohylového období (Čujanová-Jílková 1964, 4-6; Kubach 1977, 146) a vzácněji sídliště z následujících stupňů (Čujanová-Jílková 1973, 522). V karpatské mohylové kultuře je podobná situace (Ožďáni 1986, 33-38). O poznání lepší situace je v poznání sídlištní problematiky středodunajské mohylové kultury, protože již v minulosti byly provedeny objevy v Brně-Černých Polích (Schirmeisen 1927b; Tihelka – Hank 1949), Přítlukách (Trňáčková 1954, 1959; 1966) a menší akce na dalších nalezištích. Situace se ještě vylepšila díky mnohým novým výzkumům (např. Podborský 1964; Beneš – Vencl 1969; Bartík 1996; 1998; Šmíd 1997; Bém 1998).

Na rozdíl od věteřovské skupiny byla pohřebišť středodunajské mohylové kultury věnována pozornost již od první poloviny 20. století, kdy se zájem soustřeďoval hlavně na výzkumy mohylníků a mohyl. V současné době známe 19 mohylníků (viz soupis na stranách 155–158), ale ve čtyřech případech není jisté, zda skutečně jde o mohylníky ze střední doby bronzové. V Boroticích U kaštanu jsou zachovány jen obvodové žlábký. O existenci mohyly z Miroslavi měl určité pochybnosti i K. Schirmeisen (1938b) a rovněž konstatování mohyly v Tulešicích (Podborský – Vildomec 1972, 222) je poněkud nejisté. Z mohylníku v poloze Farářova Habrůvka v Dambořicích se nepodařilo získat žádný materiál a jeho datování není spolehlivé.

Mohylník v Boroticích se velikostí, uspořádáním ani úpravou nijak neodlišuje od ostatních mohylových pohřebišť. Jedinou výjimkou je obvodový příkop kolem mohyly 8 (obr. 46; 144). Podobné příkopy zjistil V. Hrubý (1949, 164, 173, tab. II:a,c) v Čeložnicích, ale parametry nebyly tak výrazné, protože při srovnatelné hloubce měly více než dvojnásobnou šířku. Na jiných nalezištích u nás i v Rakousku nebo na Slovensku, včetně polohy U kaštanu v Boroticích (obr. 124), se vyskytly pouze žlábký kolem mohyl.

Většinu hrobů z Borotic můžeme označit jako kostrové hroby s běžnou výbavou. Z tohoto průměru se vyčleňují pouze dva hroby. Prvním je hrob I z mohyly 8 o délce 190–200 cm a šířce 120–145 cm, který byl od povrchu až po dno obložen velkými kameny (obr. 47). Hroby obložené kameny byly prozkoumány i v mohylách v Miroslavi, Suchohrdlích, Velkých Hostěrádkách a v plochých hrobech v Bulharech, Jiřkovících, Velaticích a Prostějově-Čechůvkách, ale většinou je známe pouze z popisu. Podobnou úpravu měly jen hroby z Čeložnic (Hrubý 1949, 174, 177, obr. 5–6; 11).

Z běžné řady vybočuje v Boroticích ještě hromadný hrob I v mohyle 14 (obr. 83). Hrob byl bohužel vyloupen, což značně ztížilo antropologické určení.¹ V hrobě se postupně našly tři lebky a větší množství rozházených kostí. Jedna lebka patřila patrně muži ve věku *maturus-senilis*, druhá neurčenému jedinci ve věku *adultus* (20–40 let). Třetí lebku se nepodařilo přesněji určit. Zbývající kosti z hrobové jámy i ze skupin kostí vyhozených z hrobu byly určeny jako muž do 40 let, nebo dospělý jedinec, případně vůbec neurčeny. Další skupinu kostí tvořily pozůstatky dítěte ve věku *infans II* (asi 9 let). Posudek tedy určuje nejméně dospělého muže (*maturus-senilis*), dospělého jedince (*adultus*) a dítě (*infans II*). Znamenalo by to, že šlo o hromadný pohřeb dvou dospělých a jednoho dítěte. Zůstává ovšem otázkou, zda kosti určené pouze jako dospělý patří jednomu ze dvou dospělých, nebo zda nejde aspoň u některých o pozůstatky dalšího (čtvrtého) jedince.

Z území středodunajské mohylové kultury známe jen nevelký počet hromadných hrobů a vesměs jde o dvojhroby. Na Moravě se vyskytly v Křenovicích (Hrubý 1950, 80) a Morkůvkách (Hrubý 1950, 88, tab. I:1), v Čechách v Houšce (Beneš 1959, 39) a Lovosicích (Plesl 1965, 500–501) a v Rakousku v Pittenu (Wilvonseder 1937a, 383). Vzácně se objevily i v československé mohylové kultuře a v karpatské mohylové kultuře. Nálezy s více jedinci reprezentují pouze dva trojhroby z Bulhar. V jednom z nich ležely tři dospělé osoby, ve druhém spočívaly dvě děti a třetím jedincem byla gracilní žena nebo nedospělý jedinec (Měřinský – Stuchlík 1980, 369–370; Stloukal 1980, 379–380). Posledním případem je jáma se čtyřmi kostrami z Ivanovic (Čížmář – Geislerová 2006, 199).

Ze 30 hrobů šlo pouze ve čtyřech případech o žárové pohřbívání, ale každé z nich představuje jiný způsob. Hrob 8/II byl značně porušený, ale se značnou pravděpodobností ho lze považovat za popelnicový pohřeb. Popelnicový ritus se začal ve větší míře uplatňovat až v mladším vývoji středodunajské mohylové kultury, do staršího stupně by mohly patřit snad jen hroby z Oblekovic (Pallardi 1912, 100–102). V hrobě I z mohyly 15 ležely spálené kosti poblíž skupiny střeptů ze dvou nádob. Obdobné hroby se objevují nejčastěji v mohylách a v Čeložnici tvořily převažující formu pohřbívání (Hrubý 1949, obr. 3–11). Hrob I z mohyly 36 (obr. 115) je typickým příkladem jámových hrobů, které představují nejčastější formu žárových pohřbů. Nejzajímavější je poslední hrob III z mohyly 8 (obr. 49), který byl uložen v příkopu obklopujícím mohylu (obr. 46; 144). Na malé ploše se našla skupina spálených kostí a poblíž střeptů ze dvou nádob (obr. 50). V podstatě šlo o jámový hrob, který byl místo do speciálně zahloubené jámy uložen do příkopu. Jde o zcela neobvyklý způsob pohřbu, který zatím neznáme z žádného pohřebiště ze střední doby bronzové.

Výbava hrobů je mnohem bohatší než v předchozím věteřovském období. Ze 30 hrobů jich 24 obsahovalo milodary a pouze v šesti se nenašla výbava. Ve srovnání s věteřovskými hroby je rovněž větší pestrost milodarů a jsou zřetelnější rozdíly i ve vybavenosti jednotlivých hrobů. Vedle šesti pohřbů bez výbavy máme i některé bohaté hroby. Početnou výbavu obsahoval hrob II z mohyly 15, v němž se našly tři nádoby a sedm kovových předmětů. Tříkrát měli zemřelí přiloženo sedm milodarů. K hrobu 8/I patřily čtyři nádoby a tři kovové předměty (obr. 48:1–3,5–7,9), v hrobě 9/I se našlo sedm kovových ozdob a hrob 15/IV obsahoval čtyři nádoby a tři kovové milodary. Zajímavé je, že kromě jedné dýky a šípky se v Boroticích v hrobech ze střední doby bronzové neobjevily další zbraně. Na mohylníku tak chybí bohaté hroby s bojovníckou výbavou, které známe hlavně z mladšího a pozdního stupně mohylové kultury a jejich příkladem jsou kostrový hrob z mohyly 1 ve Velkých Hostěrádkách (Chleborád 1938, 12, obr. 11, tab. I:3–12) a žárový hrob z mohyly 3 ze stejného pohřebiště (Chleborád 1938, 12, obr. 11, tab. I:13–17).

1 Za zhotovení antropologického posudku děkuji RNDr. M. Dobšíkové z Národního muzea. Posudek nebyl zařazen do knihy, protože převládá většina kostí z doby bronzové nebyla vůbec nebo jen minimálně použitelná pro hodnocení.

Jižní Morava na konci starší a ve střední době bronzové

	Borotice	Hroby		Sídliště	Depoty
		mohylové	ploché		
A ₂	5/I		Lanžhot Mušov Rebešovice	Blučina-Cezavy Křižanovice	Borotice II
	2/II 3/I 3/III 10/XVI 13/II	13/V 27/XIII	Blučina-Cezavy Klentnice Mikulov Olbramovice	Blučina-Cezavy Budkovice Hodonice Věteřov Šumice	Věteřov
B ₁	9/II 9/V	Dambořice Tulešice	Sudoměřice Hrušky Pasohlávky Želetice	Bulhary Křižanovice Přítluky Brno-Černá Pole	Hodonín Mušov I Přítluky I Přítluky II
	15/II		Šatov Klentnice		
B ₂ /C ₁	15/III 8/I 14/I 21/I 38/I 38/II		Klentnice Šatov Brno-Komín	Klentnice Šatov Brno-Horní Heršpice Těšetice	
	36/I	Suchohrdly Čeložnice			
C ₂ C/D		Čeložnice Suchohrdly Bošovice Velké Hostěrádky	Brno-Maloměřice Bučovice	Strachotín	Vedrovice? Lednice

Neobvyklé milodary byly přiloženy do hrobu II v mohyle 15 (obr. 87). Kromě tří nádob, sekery a hrotu šípu (obr. 88:1,2,4,7,10) patřila k výbavě ještě bronzová tyčinka (obr. 88:9), kterou lze považovat za polotovár na výrobu nýtů, zlomky drátěných spirál pro další použití (obr. 88:5,6,8) a jeden téměř již finální výrobek spirálky (obr. 88:3). Na základě těchto nálezů považujeme jedince z tohoto hrobu za řemeslníka zabývajícího se zpracováním bronzové industrie (Stuchlík 2002c, 321).

Na mohylníku ze střední doby bronzové se rovněž podařilo rozpoznat stopy sekundárního otvírání hrobů. Jednoznačným dokladem je hromadný pohřeb I v mohyle 14 (obr. 83), v němž byly rozházené kostry, některé nálezy se našly již v zásypu hrobu a jiné byly poškozené. Druhotný zásah je velmi pravděpodobný i v hrobech 12/II (obr. 69), 8/II (obr. 47) a v obou hrobech v mohyle 38 (obr. 119-120). Stejně lze interpretovat i porušení prozkoumaného hrobu v poloze Borotice III (obr. 125). V oblasti mohylové kultury nejde o neobvyklý případ. Nedostatek podobných úvah v literatuře je snadno vysvětlitelný špatným stavem koster v mohylách, což ztěžuje rozpoznání tohoto jevu. Se sekundárně narušenými hroby jsme se však setkali na mohylníku v Pittenu (Hampl – Kerchler – Benkovský-Pivovarová 1986, Taf. 30; 34; 40; 43; 49). Mnohem častější jsou sekundární zásahy do hrobů v oblasti karpatské mohylové kultury, kde byly rozpoznány na pohřebištích v Mezöcsátu (Hänsel – Kalicz 1986, 50-52 Abb. 6-7; 10-11; 13; 15-16), Csölyospálosu (Kustár – Wicker 2002, Taf. III:96,A) a na některých dalších nálezích (Kustár – Wicker 2002, 187-188).

Pro chronologické zařazení mohylníku do vývoje středodunajské mohylové kultury poskytují získané nálezy dostatek možností. Chronologii středodunajské mohylové kultury se věnovala řada badatelů. V Rakousku ji K. Willvonseder (1937a, 236-271) rozdělil na tři stupně: B B₁, B B₂ a B C a podrobně popsal náplň jednotlivých stupňů, přičemž stupeň B B₁ považoval za krátkodobý předstupeň hlavního stupně B (B B₂). Toto členění bylo používáno i na Moravě (např. Hrubý 1950; Podborský 1964). Akceptoval ho i R. Pittioni (1954, 358-395), ale stupeň B B₁ označil jako typ Mistelbach-Regelsbrunn, B B₂ nazval Pitten-Sieding a B C Maisbirbaum-Zohor-Kronstorf. V této upravené formě ho v pozdějších letech používal rovněž J.-W. Neugebauer (1994, 160-163). Na Slovensku rozdělil A. Točík středodunajskou mohylovou kulturu na dva stupně. Ke staršímu přiřadil sídlištní nálezy z Veselého a k mladšímu nálezy z mohylníků v Bukové, Smolenicích a keramický depot ze Zohoru (Točík – Vladár 1971). Podle E. Čujanové v západních

Čechách navázal na předmohylový horizont (část B A₂) nejstarší horizont mohylové kultury (starší část B B), po němž následoval střední mohylový horizont (závěr B B a B C₁) a vývoj časkofalcké mohylové kultury ukončil nejmladší horizont (B C₂) a přechodný mohylovo-milavečský stupeň (Čujanová-Jílková 1964, 60-67).

V souvislosti s členěním stupňů B B a C je nutno upozornit na některé odlišnosti původní periodizace P. Reinecka, který v rámci doby bronzové vydělil stupně B, C₁ a C₂. Později se další autoři pokoušeli Reineckův systém dále členit nebo upřesňovat, a tak vznikla celá řada dalších stupňů a podstupňů. Pro naši práci a pro pochopení dalších řádků je důležité vědět, že stupeň B B rozdělil F. Holste na dvě části, a to na stupně B₁ a B₂, ačkoliv stupeň Reinecke B C je v podstatě identický se stupněm Holste B B₂ (Torbrügge 1959a, 14).

Na Moravě se členěním středodunajské mohylové kultury zabýval V. Furmánek (1973, 129-131). Vývoj rozdělil do čtyř fází, a to starší (B B₁), střední (B B₂-C₁), pozdní (B C₂) a přechodný mohylovo-velatický horizont. K podobnému členění dospěl i S. Stuchlík (1979, 195-205), který starší stupeň rozdělil ještě na dvě části. V první měl být rozpoznatelný ještě věteřovský základ, zatímco ve druhé šlo již o čistou mohylovou kulturu. Toto fázování staršího stupně bylo silně ovlivněno věteřovským materiálem z Borotic, kde autor až v průběhu výzkumu rozpoznal přímou příslušnost mnohých hrobů k věteřovské skupině. J. Říhovský se v řadě prací zabýval nejmladším vývojem mohylové kultury a jejím postupným přerůstáním do kultury popelnicových polí (Říhovský 1961; 1963), což se plně projevilo v jeho práci z roku 1982, kde charakterizoval tři etapy vývoje z přelomu střední a mladší doby bronzové (Říhovský 1982): Maisbirbaum-Zohor (mladší mohylový stupeň) – Strachotín-Velké Hostěrádky (pozdní mohylový stupeň) – Strachotín-Kopčany (časné velatický stupeň). Pro zpracování nálezů středodunajské mohylové kultury z Borotic není Říhovského periodizace aktuální, protože toto nejmladší období zde není zastoupeno.

S členěním středodunajské mohylové kultury jsou spojeny některé problémy. Jde o kulturu, která netrvala příliš dlouho, a mnohé keramické tvary se vyznačují dlouhou dobou trvání. V řadě případů jde o materiál ze starých výzkumů, u nichž často nejsou zachovány nálezy celky. Výrazně se v rámci vývoje vyčleňuje počáteční (starší stupeň) a závěrečný (mladší a pozdní stupeň) úsek. Při základním členění středodunajské mohylové kultury jsou badatelé (V. Furmánek, J. Říhovský, S. Stuchlík) jednotní, ale menší rozdíly se objevují v datování některých lokalit nebo nálezů. Mnohé tvary, které J. Říhovský (1982) zařadil do mladšího a pozdního stupně, se vyskytují již ve středním stupni, což značně ztěžuje jeho spolehlivé rozpoznání a jednoznačné vymezení konkrétní náplně tohoto středního stupně.

Pro chronologické zařazení borotického mohylníku do vývoje středodunajské mohylové kultury poskytují získané nálezy dostatek opěrných bodů, s jejichž pomocí můžeme v materiálu rozpoznat dva základní stupně:

1. STARŠÍ STUPEŇ STŘEDODUNAJSKÉ MOHYLOVÉ KULTURY

Staršímu stupni můžeme z mohylového pohřebiště v Boroticích spolehlivě přisoudit hrob I z mohyly 9, který obsahoval dvě jehlice, čtyři náramky a drobný závesek. Pro jeho datování je důležitá jehlice typu Wetzleinsdorf (obr. 53:1), která je obecně považována za vůdčí typ horizontu Lochham v jižním Německu (Holste 1938, 98; Torbrügge 1959, 35), stupně B B₁ (Willvonseder 1937a, 247; Beneš 1959, 13; Čujanová-Jílková 1964, 81) nebo horizontu Kosziderpadlás (Bóna 1958, 234; Mozsolics 1967, 84). Druhá jehlice z téhož hrobu představuje variantu srpovitých jehlic, od nichž se liší rovnou jehlou (obr. 53:7). Datování těchto jehlic, ať již se zdobenou nebo nezdobenou hlavicí, s jehlou srpovitě zahnutou nebo rovnou je u všech badatelů shodné. V oblasti jejich výskytu v Karpatské kotlině i ve střední Evropě jsou spojovány se stupněm B B₁ (Willvonseder 1937a, 103-104; Mozsolics 1967, 84; Říhovský 1979, 19-20; Novotná 1980, 64-66). Stejně chronologické zařazení platí i pro dva masivní náramky (obr. 53:2-3) a bohatou výzdobou s oválnými obloučky (tzv. motiv rybiho měchýře), které jsou považovány rovněž za vedoucí formu stupně B B₁ (Willvonseder 1937a, 246; Holste 1938, 101; Hänsel 1967, 94-95) nebo kosziderského horizontu (Bóna 1958, 256; Mozsolics 1967, 128). Obdobná klasifikace se vztahuje i na druhý pár náramků z hrobu (obr. 53:4-5). Za pozornost stojí skutečnost, že v okolních oblastech se v hrobech stupně B B₁ objeví vždy pouze jeden pár náramků, zatímco na Moravě nejsou výjimkou hroby se čtyřmi náramky. Kromě Borotic máme tak početnou kolekci náramků z hrobů v trati Reimanovo pole v Pasohlávkách (Furmánek 1973, 80, obr. 40:5-79-11) nebo Želetic (Furmánek 1973, 96, obr. 50:2,7,8). Nápadně bohatou výbavu měl mít rovněž hrob z Hrušek, z něhož kromě dvou jehlic bylo zachráněno pět náramků (Hrubý 1950, 170-171; Stuchlík 1979, tab. 18) a ještě tři zlomky jehlice. Při pohledu na tento soubor se nabízí vysvětlení, že jde o obsah dvou nebo i tří porušených hrobů, u nichž se nerozpoznaly celky.

Do staršího stupně můžeme zařadit rovněž hrob V z mohyly 9. Z hrobu porušeného pohřbem z období stěhování národů zůstala kromě několika střepů jen amfora s uchy přes hrdlo a s okrajem vyhnutým do dvou výlevků (obr. 52:15; 154). V středodunajské mohylové kultuře jde o cizí formu, která se na Moravu dostala z Karpatské kotliny, kde se obdobné nádoby vyskytují v různých kulturách starší (Točík 1978-81, Taf. CXXIX:6; CXXXIX:12; CLXXXVII:20) a střední doby bronzové (Kovács 1966, kep. 22:9,11; Kovács 1975, Pl. 18/180:1; Furmánek 1977, 302, 304, Abb. 4:IV; Kemenczei 1984, Taf. II:12). V piliňské kultuře jsou považovány za starobylou formu vyskytující se hlavně ve stupni B B₁ (Furmánek 1977, 302). Ještě důležitější pro chronologické postavení je stratigrafická situace amfory, která ležela na původní úrovni terénu ve středu mohyly. Hrob I, který je bronzovými šperky (obr. 50) spolehlivě datován do stupně B B₁, byl uložen již v násypu mohyly, z čehož vyplývá větší stáří hrobu V oproti hrobu I. Tento chronologický rozdíl však bude zřejmě jen v rámci stupně B B₁.

Mezi velmi staré soubory náleží i milodary z II v mohyle 15 (obr. 88). J. Říhovský (1992, 100-101, Taf. 16:224) ho na základě sekery s okrajovými lištami datoval do staršího stupně mohylové kultury, zatímco v Rakousku jsou obdobné sekery spojovány se stupni Lochham-Wetzleinsdorf a Göggenhofen (Mayer 1977, 109-111), což odpovídá počátečnímu a střednímu stupni mohylové kultury. Srovnatelná sekera pochází rovněž z depotu v Dunajské Středě, který je řazen do kosziderského horizontu (Novotná 1970, 37, Taf. 10:195). B. Sicherl celý hrob podle sekery řadil do stupně B B₂ (2004, 105, 302-303, Taf. 17:1). Keramika ani zbývající předměty z hrobu chronologickou fixaci nepřesní, takže můžeme počítat s jeho datováním do staršího až středního stupně.

Reprezentanty staršího stupně středodunajské mohylové kultury jsou na Moravě hrob s keramikou a bronzovou industrií ze hřbitova v Pasohlávkách (Furmánek 1973, 80, obr. 40:7,10,18; Benkovsky-Pivovarová 1976, Abb. 6:6-8; Stuchlík 1979, tab. 30) a Sudoměřic (Kalousek 1958; Stuchlík 1992, Abb. 20). Na Moravě jsou častější hroby s bronzovou industrií ze stupně B B₁ bez keramiky, které se kromě hrobu 9/I z Borotic objevily mimo jiné v Hruškách (Stuchlík 1979, tab. 18), Nejdku (Furmánek 1973, 76, obr. 38:1-13,17), Pasohlávkách (Furmánek 1973, 80, obr. 40:1-6,8-9,11-16; Stuchlík 1979, tab. 28-29), Smolině (Čížmář – Geislerová – Unger 2000, 229, obr.159), Želeticích (Furmánek 1973, 96, obr. 50:2,4,7,8) a na střední Moravě v Olomouci-Slavoníně (Šmíd 1997). Reprezentativní materiál tohoto stupně najdeme na sídlištích v Křižanovicích (Stuchlík 1971; 1992, Abb. 21), Přítlukách (Trnáčková 1954; Stuchlík 1979, tab. 34-37) a zčásti i v Brně-Černých Polích (Schirmeisen 1927; Tihelka – Hank 1949; Stuchlík 1979, tab. 10-12). Počáteční stupeň středodunajské mohylové kultury charakterizuje i horizont depotů označený J. Říhovským (1989; 1992) jako horizont Přítluky a M. Salašem (2005, 132-135) jako horizont Hodonín-Přítluky. Jeho charakteristickými příklady jsou hromadné nálezy z Hodonína (Hänsel 1967; Salaš 2005, 262-265, tab. 1-3), Mušova (Stuchlík 1981b; Salaš 2005, 279, tab. 31B) a oba depoty z Přítluk (Trnáčková 1954; Říhovský 1989, 17, Taf. 58:B7; Salaš 2005, 280-281, tab.33B; 34; 35A).

2. STŘEDNÍ STUPEŇ STŘEDODUNAJSKÉ MOHYLOVÉ KULTURY

Střední stupeň středodunajské mohylové kultury je možno zařadit do stupňů B B₂ v pojetí K. Willvonsedera nebo do stupňů B B₂-C₁ v pojetí V. Furmánka. Na Moravě do tohoto stupně můžeme zařadit část nálezů ze zničených pohřebišť v Šatově (Furmánek 1973, obr. 44:2-13,16-18,27-30,33; Stuchlík 1979, tab. 39-41), Klentnici (Stuchlík 1979, tab. 53:2,3,5,6) a rovněž část materiálu z mohylníků v Čeložnici (Furmánek 1973, 130, obr. 8:4-6,9-17) a Suchohrdlich (Stuchlík 1990a, 130-134, obr. 3-5), které pokračují dál do mladšího stupně. Z jednotlivých hrobů takto můžeme datovat pohřby z Archlebova (Stuchlík 1979, tab. 46:1-3), Brna-Komína (Stuchlík 1994, 145, obr. 8:4-6), Morkůvek (Hrubý 1950, tab. 26) nebo Těšetic (Podborský 1960). Z nemnoha zkoumaných sídlišť lze za středomohylová považovat osady v Brně-Horních Heršpicích (Stuchlík 1994, 145, obr. 9-10), Nenkovicích (Stuchlík 1979, tab. 68) a Těšeticích (Podborský 1964). Dosud nebyl objeven žádný depot bronzové industrie, který by bylo možno s tímto stupněm spolehlivě spojit.

V Boroticích můžeme do tohoto období zařadit většinu hrobů. Typické příklady tohoto stupně se objevily v hrobech 8/I (obr. 48:1-3,5-7,9), 14/I (obr. 84), 15/III (86:1-5), 21/I (obr. 98), 38/I (obr. 118:15,19) a 38/II (obr. 118:14,16-18). Bohužel většina hrobů neobsahuje žádné kovové milodary nebo takové, které pro přesnější datování nemají praktický význam. Neobjevily se např. jehlice s pečátkovou hlavicí, s kterými se setkáváme hlavně ve středním stupni, ale v menší míře i v mladším stupni (Willvonseder 1937a, 116; Torbrügge 1959a, 38; Furmánek 1973, 112-113; Říhovský 1979, 62-63; Novotná 1980, 83-85). Problémy jsou i s keramikou, protože mnohé tvary mají delší dobu výskytu. Na základě některých podobností s mladomohylovou keramikou tak byla do mladého a pozdního stupně středodunajské mohylové kultury zařazována i naleziště, kde převahu tvořil materiál spíše ze středního stupně. Na Moravě tak byla v minulosti většina nalezišť spojována s mladým a pozdním stupněm středodunajské mohylové kultury a střední stupeň je zastoupen minimálně. Podobná situace je zřejmě i v okolních zemích. V budoucnu bude nutno pokusit se na základě nových nálezů o zpřesnění chronologického třídění středodunajské mohylové kultury.

Diskutabilní je chronologické postavení žárového hrobu I z mohyly 36. Amforovitá nádoba (obr. 116:1) má četné analogie v depotech z Lednice (Říhovský 1982, 14, tab. 10:3,7; 11:10), Mutěnic (Palátová – Salaš 2002, tab. 9:6), slovenského Zohoru (Bartík – Hajnalová 2002, 16-17, obr. 8:1-3) nebo rakouského Maisbirbaumu (Willvonseder 1937a, 265, Abb. 9:5, Taf. 16:3) a Obergänserndorfu (Laueremann 1994, Taf. 4:6). Jednodušší exempláře s dvojicí uch se našly i na sídlištích v Moravském Žižkově (Říhovský 1982, 14, tab. 12A:4-5) nebo rakouském Großmuglu I (Laueremann – Hahnel 1999, Taf. 1:13). Jednodušší forma ze Zeleného v Čechách je datována do stupně B B (Čujanová-Jílková 1974, 60, obr.14:26), podobný tvar z mohyl ve Winklarnu je datován do stupně B B₂ (Willvonseder 1937a, 258, Abb. 8:24; Taf. 35:3) a další z maďarského pohřebiště Nagydem-Középrépuszta (Ilon 1998-1999, 266, tab. 4:1,3) do pozdního kosziderského horizontu v B B₂ (Ilon 1998-1999, 266, tab. 4:1,3). Vzhledem k absenci typických znaků mladé a pozdní mohylové keramiky (charakteristické tvary bronzové industrie, dvojkónické nádoby, svislé žlábký, žebírka aj.) mezi materiálem z Borotic, lze oprávněně počítat ze závěrem pohřbívání v Boroticích ve středním stupni nebo na přelomu středního a mladšího stupně středodunajské mohylové kultury.

3.-4. MLADŠÍ A POZDNÍ STUPEŇ STŘEDODUNAJSKÉ MOHYLOVÉ KULTURY

Další vývoj středodunajské mohylové kultury lze rozdělit do mladšího a pozdního stupně. První z nich probíhal v rámci chronologického stupně B C₂, zatímco pozdní stupeň na přelomu stupňů B C/D. V Boroticích již toto období není zastoupeno. Podle starších kritérií by sem podle amforovité nádoby (obr. 116:1) mohl patřit hrob I z mohyly 36, ale na základě výše uvedeného zdůvodnění je nutno ho zařadit do středního stupně.

Na jižní Moravě je toto nejmladší období zastoupeno na mohylnících v Bošovicích v poloze U čtyř tabulí (*Skutil 1939*, 32-33, obr. 7-8; tab. V-VI; *Hrubý 1950*, 71-82; *Furmánek 1973*, 34, obr. 7:2-7,11; *Říhovský 1982*, tab. 20-21) a Velkých Hostěrádkách v poloze Skřípov (*Chleborád 1938*, 2-6, obr. 1-6; *Skutil 1939*, 38; *Furmánek 1973*, 92, obr. 47:2,4-7,10-11; *Říhovský 1982*, tab. 22) a Líchy (*Chleborád 1938*, 12-14, obr. 11-13, tab. I:3-17; *Hrubý 1950*, 452-462, tab. 51-51; *Furmánek 1973*, 92, obr. 47:1,3,8-9,12; 48; *Říhovský 1982*, tab. 5A; 23; 24A; 25-26; 27B), patří sem kostrový hrob z Brna-Maloměřic (*Říhovský 1982*, tab. 2) nebo sídliště ve Strachotíně (*Říhovský 1982*, tab. 29-32,33A). Depoty bronzové industrie nejsou na jižní Moravě, až na některé nevýrazné celky, zastoupeny, ale bohatý výběr tvarů poskytují středomoravské hromadné nálezy z Hradiska u Kroměříže (*Salaš 2005*, 265-271, tab. 4-15) a Hulína (*Salaš 2005*, 271-276, tab. 16-27,28A). Výčet významných celků z tohoto období můžeme doplnit ještě keramickým depotem z Lednice (*Palátová – Salaš 2002*, 27-29, tab. 3-5; 24-25).

X.

ZÁVĚR

V polovině 19. století objevil M. Trapp v akátovém lese nad obcí Borotice skupinu 17 mohyl, z nichž v jedné provedl i výkop. Objevil dvě kostry a u nich bronzové náušnice, pinzetu a nádoby (Brandl 1863, 270). Nálezy se bohužel ještě v 19. století ztratily (Trapp 1891, 74; Palliard 1899, 33), takže chronologické zařazení získaného souboru, a tedy i celého mohylníku, zůstalo na více než sto dalších let otevřené. V letech 1962-1963 provedl v mohylách 1, 8 a 12 menší sondáž V. Podborský (1963), který mohylník datoval do střední doby bronzové, zhotovil plán celého mohylníku s 37 mohylami (obr. 3) a upozornil na výskyt věteřovských relikvií na lokalitě (Podborský 1963, 126, obr. 4). Od roku 1976 zahájil výzkum mohylníku Archeologický ústav ČSAV (od roku 1993 AÚ AV ČR) v Brně pode vedením autora této knihy. V letech 1976 až 1991, 1993 a 1996 bylo prozkoumáno 19 mohyl (2-7, 9-11, 13-17, 21, 27, 29, 31, 36) a proveden revizní výzkum neprozkoumaných částí mohyl 1 a 8. Při průzkumu objektu označeného jako mohyla 37 se ukázalo, že jde o přírodní objekt. Dále byla prozkoumána nově objevená mohyla 38. Při poslední akci v roce 2001 byl odkryt kruhový objekt 39 objevený při leteckém snímkování v r. 1991 (Kovářík 1993b, 109) na poli v těsném sousedství mohylníku. Terénní práce v Boroticích byly uzavřeny v roce 2002 sondážním výzkumem dalšího kruhového objektu zjištěného J. Kovárníkem (Kovářík – Minařík 1996, 106) při leteckém snímkování v roce 1992 ve vzdálenosti přibližně 500 m od mohylníku. Při novém zaměřování mohylníku v roce 1994 M. Bálek a autor zanesli do plánu 27 mohyl (1-17, 19-21, 23, 27-29, 31, 36-37) a novou mohylu 38, později ještě mohylu 39. Z objektů zaregistrovaných V. Podborským se v terénu nepodařilo objevit 10 mohyl (18, 22, 24-26, 30, 32-35). Čtyři mohyly (19, 20, 23, 28) nebyly podrobeny terénnímu odkryvu.

M. Trapp objevil v Boroticích 17 mohyl, zatímco V. Podborský 37 mohyl. Po akci Archeologického ústavu lze počet mohyl v Boroticích stanovit na 28. Nelze však vyloučit, že v budoucnu by mohla být ověřena či zjištěna ještě další mohyla, nebo naopak u některého ze čtyř nezkoumaných objektů vyloučit, že jde o mohylu.

V prostoru mohylníku jsme zjistili doklady pobytu člověka i z jiných období. Nejstarší jsou pozůstatky pece s keramikou (obr. 6) z lengyelského období pod mohylou 29. V násypu mohyly 10 se našel střep typu Retz (obr. 55:1) z počátku eneolitu. Pod mohylou 27 se zase rozkládal porušený objekt IX ze závěru eneolitu s nepočetným střepovým materiálem (obr. 7; 8). Kromě nálezů z doby bronzové jsme v Boroticích zjistili i četné nálezy z protohistorického období. V šesti mohylách v severozápadní části nálezíště se zachytilo několik hrobů z laténského období, které byly sekundárně zapuštěny do tělesa mohyl. V sedmi mohylách v jihovýchodní části mohylníku se podařilo odhalit téměř 40 kostrových pohřbů, které náležely germánským Langobardům a jsou datovány do 1. poloviny 6. století.

Nejstarším hrobem na mohylníku je hrob I z mohyly 5, který náleží pozdní únětické kultuře (obr. 37:5,6). Další nálezy z mohyly 5 lze datovat jen rámcově do starší doby bronzové a nelze určit, zda jde o hroby únětické nebo věteřovské. Chronologicky ho můžeme srovnat s poklasickými hroby únětické kultury v Horních Věstonicích (Stuchlík 2006), Lanžhotě (Ondráček 1961c; Dostál 1962; 1964), Mušově (Stuchlík 1987c, 72, obr. 26:2-4; 31; 32:1-4,9), Rebešovicích (Ondráček 1962, obr. 42:1-10,15; 47:13; 49:6; 50:8-9; 54:3), Šardičkách (Procházka – Chleborád – Kalousek 1927, obr. 31; 36) a stejně starými objekty ze sídlišť v Blučině – Cezavách (Stuchlíková 1984, tab. 4-8), Křižanovicích (Chleborád 1927/28, 4-6, tab. I), Šatově (Stuchlík 1972a, tab. 57; 58; 62:2-9; 69; 70:1-7; 72) nebo s depotem z Pravčic (Tihelka 1965, obr. 4:7-10). V okolních oblastech jsou současné některé hroby z pohřebišť v Rogendorfu v poloze Steinleiten (Scheibenreiter 1958, Abb. 2; 5; 21) a v poloze Kirchenberghöhe (Scheibenreiter 1959, Abb. 3; 5; 9).

V 11 mohylách (1-6, 10, 13, 27, 31, 39) bylo zjištěno 53 hrobů ze starší doby bronzové (včetně hrobu 5/I), z nichž 19 bylo zcela spolehlivých, 18 pravděpodobných a 16 nejistých. V oblasti rozšíření věteřovské skupiny jde o první skutečné pohřebiště. Dosud jsme znali pouze maďarovská a böhheimkirchenská pohřebiště, zatímco z věteřovského území v Dolním Rakousku a na Moravě existovalo jen nevelké množství ojedinělých hrobů. V rámci celé maďarovsko-věteřovské kultury je nekropole z Borotic prvním skutečným mohylníkem. Existenci dalších mohylníků by mohly naznačovat pouze kruhové žlábkové kolemy některých maďarovských hrobů v Jelšovicích (Bátora 2000, 476-477; 2004) a böhheimkirchenských hrobů ve Franzhausenu II (Neugebauer – Blesl a kol. 1993, 448). Úpravou se hroby z Borotic nevymykají zvyklostem starší doby bronzové. Výjimkou by mohl být pouze hrob I z mohyly 1, který s jistou pravdě-

podobností lze považovat za pohřeb v nádobě (obr. 18). Hroby tohoto druhu jsou ve věteřovské skupině vzácné a dosud jich známe sedm, včetně nejistého hrobu z Borotic a hrobu z polohy Kowalského cihelna v Mikulově, datovaného jen rámcově do náplně únětické kultury nebo věteřovské skupiny. Většina hrobů neobsahuje bohatou výbavu, což je částečně způsobeno jejich vyloupením. K výjimkám patří hrob II z mohyly 2 s dýkou a sekeromlatem (obr. 23), hrob II z mohyly 13 se šesti bronzovými milodary (obr. 74:3-7) a hrob XIII z mohyly 27 s pěti bronzovými předměty (obr. 106).

Věteřovská skupina je na Moravě datována do mladší části stupně B A₂. Maďarovská skupina byla původně datována do stupně B B₁ (Točík 1956, 52), později vytvořil A. Točík stupeň B A₃, do něhož maďarovskou skupinu zahrnul (Točík 1964a, 53; 1964c, 154). Točíkův stupeň B A₃ odpovídá stupni „B A₂-spät“ podle V. Milojeviće (1959, 73) nebo přechodnému horizontu B A₂/B₁ H. J. Hundta (1961, 163). Později slovenští badatelé spojili se stupněm B A₃ jen klasickou maďarovskou fázi, zatímco poklasickou fázi řadí již do stupně B B₁ (Točík – Vladár 1971, 389-391). Pro konec maďarovské skupiny ve stupni B B₁ se vyslovila i Z. Benkovská (Benkovsky-Pivovarová 1976, 341). Toto chronologické členění akceptuje většina slovenských badatelů (viz Furmánek – Veliačik – Vladár 1991, 24). Používání stupně B A₃ se však dodnes zcela nevžilo a setkáváme se i s autory, kteří tento stupeň nepoužívají (např. Novotná 1996; Marková 2001). Nikdy totiž nebyla přesně stanovena obsahová náplň tohoto stupně, což v podstatě znemožňuje exaktní používání tohoto pojmu (Benkovsky-Pivovarová 1982).

Podobná situace je s klasifikací böheimkirchenského typu, který R. Pittioni (1954, 359) datoval do stupně B B₁, zatímco K. Willvonseder (1968, 400, 435) do horizontu B A₂B₁. V pozdějších letech se předpokládala existence věteřovské skupiny i böheimkirchenského typu ve stupni B A₃ a jejich poklasické fáze ve stupni B B₁ (Neugebauer 1974-75, 74; 1977, 89-92). V následujících studiích se J.-W. Neugebauer (1987, 28, Abb. 1; 1991, 49, Abb. 9; 1994, 121, Abb. 4) držel svého systému, ale nepoužíval již stupeň B A₃, protože klasickou fázi datoval do závěru stupně B A₂ (A_{2C}) a poklasickou do stupně B B₁. Zařazení klasické fáze do závěru stupně B A₂ a poklasické fáze do stupně B B₁ se objevuje rovněž ve všech pracích Z. Benkovské (Benkovsky-Pivovarová 1976, 343-350; 1981 aj.).

Na Moravě se s výskytem věteřovské skupiny počítalo vždy v mladší části stupně B A₂ (Tihelka 1960, 121; Stuchlíková 1984, 200; 1993, 265). S tím se ztotožňuje většina moravských odborníků (např. Peška 2001) a jen vzácně se v některých dílech vyskytlo datování věteřovské skupiny do stupně B A₃ (Podborský – Vildomec 1972, 88; Palátová – Salaš 2002, 62). Na jižní Moravě se předpokládal konec věteřovského osídlení poněkud dříve než v okolních oblastech a všeobecně se ukončoval ještě před stupněm B B₁ (Tihelka 1960, 118; Willvonseder 1968, 401; Benkovsky-Pivovarová 1976, 342). Ojedinelý byl názor R. Pittioniho, který časově srovnával věteřovskou skupinu s pozdně maďarovským horizontem (Pittioni 1958, 71). Ukázalo se však, že zcela výjimečně mohla věteřovská skupina přežívat i do stupně B B₁ (Stuchlík 1979, 195; 1984b; Stuchlíková 1984, 199). Jako příklady jsou někdy uváděny hroby z Olbramovic, sídliště v Josefově nebo objekt s bronzovými sekerkami z Věteřova (Benkovsky-Pivovarová 1976, 350; Stuchlíková 1984), ale jedinou lokalitou se spolehlivými nálezy ze stupně B B₁ je sídliště v Bulharech (Stuchlík 1984b). Poklasická fáze na jižní Moravě však představuje pouhé vyznívání věteřovské skupiny na samotném počátku tohoto stupně. Velmi rychle byla celá jižní Morava osídlena lidem středodunajské mohylové kultury, což dokládá vcelku husté rozšíření nalezišť ze stupně B B₁ (Stuchlík 1984b, 183, obr. 4). Jiná byla situace na střední a severní Moravě, kde jsou doklady poklasické fáze mnohem početnější (Bezměrov, Hradisko u Kroměříže, Olomouc aj.).

Všechny věteřovské hroby můžeme zařadit do klasické fáze věteřovské skupiny. Na jižní Moravě jsou srovnatelné prakticky se všemi věteřovskými nalezišti, protože poklasická fáze zde není, jediné s výjimkou objektů z Bulhar, vůbec zastoupená. Na střední Moravě je s nimi současná část materiálu ze sídliště v Bezměrově, Hradisku u Kroměříže a dalších lokalit, která obvykle svou poklasickou fází přežívají ještě do počátku střední doby bronzové.

Na počátku střední doby bronzové se jižní Morava stala krystalizačním centrem, kde se z věteřovského podloží za silných vlivů z jihovýchodu vyvinula středodunajská mohylová kultura. Tyto jihovýchodní a východní vlivy jsou dobře pozorovatelné v materiálu na mnoha pohřebištích a sídlištích ve starší a střední době bronzové (Stuchlík 2003b; 2005). Již od počátku stupně B B₁ je doloženo souvislé osídlení středodunajskou mohylovou kulturou (Stuchlík 1984b, obr. 4), zatímco na střední a severní Moravě, jihozápadním Slovensku a v Dolním Rakousku jižně od Dunaje a částečně i v oblasti severně od Dunaje maďarovsko-věteřovská kultura přežívala až do stupně B B₁. Na možnost vzniku středodunajské mohylové kultury z věteřovské skupiny poukazovala již řada badatelů (Čtrnáct 1954, 335; Pleinerová 1958; Tihelka 1960, 120). Zevrubněji se touto problematikou na základě podrobného rozboru maďarovsko-věteřovských nálezů na jedné a mohylových nálezů na druhé straně zabývala Z. Benkovská, která upozornila na to, že území jižní Moravy a snad i přilehlá část Dolního Rakouska byly místem vzniku středodunajské mohylové kultury (Benkovsky-Pivovarová 1976, 352). Správnost těchto hypotéz potvrdily některé důležité nálezy z jižní Moravy. Kostrový pohřeb ze Sudoměřic nejprve F. Kalousek správně zařadil do staršího úseku mohylové kultury (Kalousek 1958, 51) a tento názor akceptovala i Z. Benkovská (Benkovsky-Pivovarová 1976, 350, Abb. 6:1-5). Přesnější zobrazení nálezů z tohoto hrobu umožnilo však rozpoznat v materiálu silné vztahy k věteřovské skupině (Stuchlík 1979, 196, tab. 38; 1990e, 470, Abb. 2; 1992, 32, Abb. 20). Silná návaznost na věteřovskou skupinu se projevila rovněž na sídlišti v Křižanovicích (Stuchlík 1971; 1990e, 470, Abb. 3; 1992, 34, Abb. 21). Přímá návaznost na starobronzovou keramiku se výrazně jeví u celé řady nálezů z Přítluk (Stuchlík 1979, tab. 34-37), z nichž je však zveřejněna jen nepatrná část (Trnáčková 1954; 1959; 1966; Stuchlík 1990e, Abb. 4; 1992, Abb. 22).

Morava ve starší a střední době bronzové				
	Jižní Morava	Střední Morava	Jihozápadní Slovensko	Dolní Rakousko
A ₂	starší Blučina Lanžhot Rebešovice Borotice	Pravčice	Jelšovce	Roggendorf
	mladší Blučina Budkovice Borotice Věteřov	Bezměrov Hradisko	Jelšovce Nitrianský Hrádok Veselé Majcichov	Gemeinlebarn Franzhausen
B ₁	Bulhary Borotice Hodonín Pasohlávky Přítluky Sudoměřice Želetice	Bezměrov Hradisko Olomouc-Slavonín	Dolný Peter Majcichov Vrable	Böheimkirchen Hohenau Leobersdorf Mistelbach Wetzleinsdorf
B ₂ /C ₁	Borotice Klentnice Čeložnice Suchohrdly	Němčice nad Hanou	Buková Smolenice	Pitten Sieding Winklarn
C ₂ C/D	Čeložnice Bošovice Brno-Maloměřice Lednice Strachotín Velké Hostěrádky	Hradisko Hulín Kroměříž	Zohor	Herzogenburg Maisbirbaum

Mimořádný význam pro řešení otázky vzniku středodunajské mohylové kultury má pohřebiště v Boroticích. Na věteřovské relikty mezi materiálem upozornil již V. Podborský (1963, 126), ale teprve výzkum Archeologického ústavu v Brně ukázal tento význam v plném rozsahu. Již založení mohylníku ve starší době bronzové a jeho plynulý vývoj do střední doby bronzové jednoznačně prokazuje vznik středodunajské mohylové kultury z věteřovské skupiny. Tomu odpovídá i rozložení jednotlivých mohyl, na nichž lze rozpoznat postupné rozšiřování pohřebiště.

Do stupně B B₁ jsou jednoznačně zařaditelné pouze hroby 9/I (obr. 53) a 9/V (obr. 52:12,15). Nelze však vyloučit, že stejně starý by mohl být hrob VI z téže mohyly (obr. 52:14,16), případně i některé další hroby z mohylníku, které obsahují nepočetnou výbavu a nejsou pro bližší datování použitelné. Zhruba na přelom stupňů B B_{1/2} je možno zařadit hrob II z mohyly 15 (obr. 88), který obsahuje většinou chronologicky nevýrazné milodary, z nichž pouze sekerka (obr. 88:10), která má analogie v obou stupních, je částečně použitelná pro určení časového postavení.

Na jižní Moravě jsou poměrně časté hroby ze stupně B B₁, ale kulturně určitelné na základě keramiky jsou pouze hroby ze hřbitova v Pasohlávkách (Furmánek 1973, 80, obr. 40:7,10,18; Benkovský-Pivovarová 1976, Abb. 6:6-8; Stuchlík 1979, tab. 30), Sudoměřice (Kalousek 1958; Stuchlík 1992, Abb. 20) a rovněž hrob 9/V z Borotic. Zbývající hroby (Hrušky, Nejdek, Pasohlávky-Reimannovo pole, Smolín, Želetice), včetně hrobu 9/I z Borotic, můžeme do středodunajské mohylové kultury začlenit pouze na základě chronologického a teritoriálního hlediska. Ze sídlišť jsou charakteristickými reprezentanty tohoto úseku osady z Křižanovic (Stuchlík 1971; 1992, Abb. 21) a Přítluk (Trnáčková 1954; Stuchlík 1979, tab. 34-37). Bohaté kolekce materiálu nám přinesly i hromadné nalezy bronzové industrie z Hodonína (Hänsel 1967; Salaš 2005, 262-265, tab. 1-3), Mušova (Stuchlík 1981b; Salaš 2005, 279, tab. 31B) a oba depoty z Přítluk (Trnáčková 1954; Říhovský 1989, 17, Taf. 58:B7; Salaš 2005, 280-281, tab. 33B; 34; 35A). Do úplného výčtu nalezišť ze staršího stupně středodunajské mohylové kultury by bylo možno zařadit ještě předměty z porušených nebo chudě vybavených hrobů (např. Dambořice, Šatov, Žarošice), sídlišť a ojedinělých nálezů.

Na střední a severní Moravě a v českém Slezsku přežívala ještě na počátku střední doby bronzové věteřovská skupina. K nejznámějším nalezištím patří Bezměrov (Spurný 1972a), Hradisko u Kroměříže (Spurný 1954; 1965) nebo

Brumovice ve Slezsku (Pavelčík 1957). Zvláštní pozornosti si zasluhují dva kostrové hroby v natažené poloze z Olomouce-Slavonína vybavené charakteristickými bronzovými artefakty ze stupně B B₁ (Šmíd 1997). Stejně jako většina jiných pohřbů z Moravy neobsahují keramiku, takže jejich kulturní zařazení není jisté. Střední Morava byla v tomto období osídlena lidem poklasické fáze věteřovské skupiny. Ze sídliště v blízkosti hrobů pochází keramika zdobená vpichy ve tvaru obilného zrna nebo šrafovanými trojúhelníky (Šmíd 1997, obr. 5:1,5,6), tedy ornamenty charakteristickými pro středodunajskou mohylovou kulturu. Vedle toho se zde objevují četné jihovýchodní prvky, jako jsou podélné výčnělky, výčnělky se žebírkem nebo otomanský džbánec (Šmíd 1997, obr. 4:1,7; 5:6). Za těchto okolností je kulturní zařazení tohoto naleziště poněkud nejisté a budeme si muset počkat na zveřejnění dalších nálezů z této lokality.

V okolních oblastech je situace podobná. Dolní Rakousko v oblasti jižně od Dunaje osídlil lid poklasické fáze böheimkirchenského typu, kterou nejlépe charakterizuje sídliště v Böheimkirchenu (Neugebauer 1977). Mnohé lokality jsou však řazeny do staršího stupně středodunajské mohylové kultury a jsou označovány jako typ Mistelbach-Regelsbrunn (Willvonseder 1937a, 242-248; Benkovsky-Pivovarová 1976, 343-350), jehož nejznámějším nalezištěm je samotný Regelsbrunn (Willvonseder 1937a, 387-388, Taf. 23). Na věteřovském území severně od Dunaje můžeme projevy poklasické fáze rozpoznat v Hohenau (Mitscha-Märheim – Pittioni 1960) nebo v Pulkau (Benkovsky-Pivovarová 1981). Vedle nich jsou zde zastoupeny i lokality typu Mistelbach-Regelsbrunn, ať již jde o eponymní Mistelbach (Willvonseder 1937a, 373-376, Taf. 1-3) nebo Wetzleinsdorf (Willvonseder 1937a, 407-408, Abb. 10; Taf. 54:1-2). Na jihozápadním Slovensku se setkáme jen s poklasickou fází maďarovské skupiny, kterou máme doloženu na pohřebišti v Majcichově (Chropovský 1958), v hrobě ve Vráblích (Benkovsky-Pivovarová 1976, Abb. 8) a na většině maďarovských sídlišť. Středodunajská mohylová kultura se v tomto regionu objevuje až ve středním stupni v chrologických stupních B B₂ a C₁ (Ožďáni 1989, 85). V oblasti karpatské mohylové kultury na východ od Váhu je za představitele staršího stupně považováno pohřebiště v Dolním Petru (Dušek 1969, 50-81, Taf. XXXI).

Zbývající hroby z Borotic jsou datované do středního stupně středodunajské mohylové kultury ve stupních B B₂/C₁. V tomto období středodunajská mohylová kultura obsadila rozsáhlé území celé Moravy, jihozápadního Slovenska po řeku Váh, Dolního Rakouska, středních a severozápadních Čech. Specifická situace se vytvořila na střední a severní Moravě, kde věteřovská skupina přežívala do počátku střední doby bronzové. V minulosti na přítomnost mohylové kultury na tomto území upozorňovali I. L. Červinka (1926, 33-35, tab. III; 1939), A. Gottwald (1931, 59-60), V. Hrubý (1950) nebo J. Kvíčala (1955, 251-255; 1956). Později, snad pod vlivem polských archeologů, kteří vývoj v Polsku ve střední době bronzové spojovali s předlužickou kulturou (např. Gedl 1975), začali někteří badatelé počítat s existencí lužické kultury i na střední a severní Moravě. Pro označení tohoto vývoje používali nejčastěji termín předlužické období (Nekvasil 1987, 257-258), nebo protolužický horizont (Spurný 1982, 132; Dohnal 1988, 18). Vytvářel se tím dojem, že v rámci celého komplexu popelnicových polí mohl mít lužický okruh výraznou časovou prioritu. V poslední době V. Dohnal (1995) místo dříve používaných termínů navrhl používat kulturně indiferentní název „časně středobronzový“. Od sedmdesátých let se znovu začal objevovat názor o přítomnosti mohylové kultury v této oblasti (Benkovsky-Pivovarová 1974, 156-157; Stuchlík 1972b), který se od devadesátých let začal postupně prosazovat (Stuchlík – Kolbinger 1993; Stuchlík – Šmíd 1987; Štrof 1995, 105-106). Vývoj lužické kultury z mohylového podloží (Stuchlík 1993e, 273-274; Štrof 1993, 310) se dnes stal obecně přijímaným a můžeme se s ním setkat ve většině prací (např. Fojtík 2002; 2003; Salaš 2005; Šabatová 2004; Šabatová – Vitula 2002 aj.).

XI.

LITERATURA

- Adler, H. 1965: Das Gräberfeld Linz-St. Peter, Linzer Archäologische Forschungen 2, Linz.
- Baczyńska, B. 1994: Cmentarzysko kultury mierzanowickiej w Szarbi, woj. Kieleckie. Studium obrządku pogrzebowego, Kraków 1993.
- Bálek, M. – Dvořák, P. – Kovárník, J. – Matějíčková, A. 1999: Pohřebiště kultury zvoncovitých pohárů v Tvořihrázi (okr. Znojmo), Pravěk – Supplementum 4, 7-98.
- Bándi, G. 1975: Ujabb adatok a bronzkori nyélesöves csákányok elterjedéséhez, JPMÉ XVII-XVIII, 1972-73, 61-71.
- Bartík, J. 1991: K osídlení povodia Vištuckého potoka a Gidry v strednej dobe bronzovej, ZSNM LXXXV, 11-34.
- Bartík, J. 1993: Hromadný nález bronzov z Budmeric-Jablonca, ZSNM LXXXVII, 13-20.
- Bartík, J. 1996: Sídliisko stredodunajskej mohylovej kultúry vo Veselom, SIA XLIV, 189-252.
- Bartík, J. 1998: Sídliisko stredodunajskej mohylovej kultúry v Bratislave-Mlynskej doline, ZSNM XCII, 33-58.
- Bartík, J. – Hajnalová, M. 2004: Hromadný nález keramiky z Lozorna. Príspevok ku keramickým depotom stredodunajskej mohylovej kultúry na západnom Slovensku, ZSNM XCVIII, 9-42.
- Bátora, J. 2000: Das Gräberfeld von Jelšovce / Slowakei. Ein Beitrag zur Frühbronzezeit im nordwestlichen Karpatenbecken. Kiel.
- Bátora, J. 2004: Die Anfänge der Hügelgrabbestattungen in der Mittelbronzezeit im mittleren Donaugebiet, in: Einflüsse und Kontakte alteuropäischer Kulturen. Festschrift für Jozef Vladár zum 70. Geburtstag, Nitra, 241-253.
- Bém, M. 1998: Záchranný archeologický výzkum v Olomouci-Slavoníně a Olomouci-Nové ulici v trati „Horní lán“ v letech 1995-1997, in: Ústav archeologické památkové péče Olomouc. Ročenka 1997, Olomouc, 45-55.
- Beneš, A. 1959: K problémům mohylové kultury doby bronzové ve středních Čechách, SbNM XIII.
- Beneš, A. – Vencel, S. 1969: Sídliště ze starší a střední doby bronzové v Běchovicích, AR XXI, 460-484, 576.
- Benkovsky-Pivovarová, Z. 1974: Methodologische Anmerkungen zur Forschung über die Anfänge der Lausitzer Kultur in der Tschechoslowakei, AR XXVI, 152-159.
- Benkovsky-Pivovarová, Z. 1976: Zur Enddatierung des Kulturkreises Mađarovce-Věteřov-Böheimkirchen, Germania 54, 342-359.
- Benkovsky-Pivovarová, Z. 1981: Zur jüngsten Phase der Věteřov-Kultur in Niederösterreich, ArchA 65, 71-74.
- Benkovsky-Pivovarová, Z. 1982: Zur Frage der Stufe Bronzezeit A₃ und der älteren danubischen Mittelbronzezeit (MD I) in der Slowakei, Germania 60, 1-12.
- Benkovsky-Pivovarová, Z. 1982-1985: Das Bronzeinventar des mittelbronzezeitlichen Gräberfeldes von Pitten, Niederösterreich, MPK XXI-XXII, 23-125.
- Benkovsky-Pivovarová, Z. 1986: Eine Pithosbestattung (?) der Kultur mit Litzenkeramik aus Mattersburg, Burgenländische Heimatblätter 48, 185-190.
- Benkovsky-Pivovarová, Z. 1987: Zur Hügelbestattung der Frühbronzezeit im mittleren Donauraum, in: Srejskić, D. – Tasić, N. (eds), Hügelbestattung in der Karpaten-Donau-Balkan-Zone während der äneolithischen Periode, Beograd, 167-171.
- Benkovsky-Pivovarová, Z. 1988: Zur Enddatierung des bronzezeitlichen Gräberfeldes von Statzendorf in Niederösterreich, SIA XXXVI, 19-23.
- Benkovsky-Pivovarová, Z. 1991: Das mittelbronzezeitliche Gräberfeld von Pitten in Niederösterreich, MPK XXIV.
- Benkovsky-Pivovarová, Z. 2004: K datovaniu krčička věteřovskej kultúry z Lednice, okr. Břeclav, K počtě Vladimíru Podborskému. Přátelé a žáci k sedmdesátým narozeninám, Brno, 275-279.
- Benkovsky-Pivovarová, Z. 2005: Zum „Grab 3“ von Leobersdorf in Niederösterreich, Východoslovenský pravek VII, 7-10.
- Benkovsky-Pivovarová, Z. 2006: Zur Absenz der Gräber der Věteřov-Kultur in Mähren, Pravěk NŘ 15, 255-262.
- Berkovec, T. 2001: Práče (okr. Znojmo), PV 42 (2000), 139.
- Bláha, J. 1932: Mohyly v Čeložnici – 2. skupina, Sborník Velehradský NŘ 3, 55-56.
- Bláha, J. 1933: Mohylová pohřebiště a sídliště v Čeložnici, Sborník Velehradský NŘ 4, 33-35.

- Bláha, J. 1934: Mohylová pohřebiště v Čeložnicích, Sborník Velehradský NR 5, 31-34.
- Bláha, J. – Zelnitius, A. 1931: Mohylová pohřebiště u Čeložnic, Sborník Velehradský NR 2, 25-29.
- Böhm, J. 1929: Příspěvek k moravské prehistorii, ČVMSO XLI-XLII, 142-143.
- Böhm, J. 1936: Lužický kostrový hrob v nádobě z Ivaně, Ročenka Městského musea v Přerově I, Přerov, 86-91.
- Böhm, J. 1937: Základy hallstattské periody v Čechách, Praha.
- Böhm, J. 1941: Kronika objeveného věku, Praha.
- Bóna, I. 1958: Chronologie der Hortfunde vom Koszider-Typus, AAHung IX, 211-243.
- Bóna, I. 1975: Die mittlere Bronzezeit Ungarns und ihre südöstlichen Beziehungen, Budapest.
- Bouzek, J. – Buchvaldek, M. – Košnar, L. – Pavlů, I. – Sklenář, K. – Sláma, J. – Strouhal, E. – Vencel, S. 1982: Nástin evropského pravěku, Praehistorica IX.
- Brandl, V. 1892: Kniha pro každého Moravana, Brno.
- Budínský-Kříčka, V. 1967: Východoslovenské mohyly, SIA XV, 277-288.
- Buchvaldek, M. 1986: Kultura se šňůrovou keramikou ve střední Evropě, Praehistorica XII, Praha.
- Buurman, J. – Modderman, P. J. R. 1975: Ein Grab der Becherkultur aus Hienheim, Ldkr. Kelheim, Bayern. Analecta praehistorica Leidensia VIII, 1-9.
- Clarke, A. L. 1970: Beaker Pottery of Great Britain and Ireland. Cambridge.
- Coblentz, W. 1952: Schnurkeramische Gräber auf dem Schafberg Niedekaina bei Bautzen, Arbeits- und Forschungsberichte zur sächsischen Bodendenkmalpflege II (1950-1951), 41-106.
- Červinka, I. L. 1902: Morava za pravěku, Brno.
- Červinka, I. L. 1909: O nejstarších mohylách moravských, Pravěk V, 53-56, 114-143.
- Červinka, I. L. 1926: Předvěká pohřebiště v Němčicích na Hané, Pravěk.
- Červinka, I. L. 1933a: Masarykův kraj v pravěku, Pravěk.
- Červinka, I. L. 1933b: Kyjovsko a Žďánsko v pravěku. Kyjov.
- Červinka, I. L. 1935: Doba mědi na Moravě, Příroda XXVIII, 145-150.
- Červinka, I. L. 1939: Kultura herkýnských mohyl, rkp., Brno.
- Červinka, I. L. 1948: Holásky (okr. Brno). Mohyly s halštatskými hroby na Čtvrtích od Tuřan, ČVMSO 57, 16-19.
- Čížmář, M. 1985: Hroby kultury se šňůrovou keramikou z Holubic a Tvarožné, AR XXXVII, 403-411.
- Čížmář, M. 2004a: Encyklopedie hradišť na Moravě a ve Slezsku, Praha.
- Čížmář, M. 2004b: Informace o mohylových pohřebištích v prostoru Ždánického lesa, Archeologické výzkumy v jižních Čechách – Supplementum 1, České Budějovice, 53-60.
- Čížmář, M. v tisku: Mohylová pohřebiště ve Ždánickém lese, Pravěk – Supplementum.
- Čížmář, M. – Geislerová, K. 2006: Výzkumy – Ausgrabungen 1993-1998, Brno.
- Čížmář, M. – Geislerová, K. – Unger, J. 2000: Výzkumy – Ausgrabungen 1999-2004, Brno.
- Čížmář, M. – Rakovský, I. 1985: Nové archeologické nálezy pod Pavlovskými vrchy, AR XXXVII, 130-137.
- Čížmář, Z. 2002a: Hrádek (okr. Znojmo), PV 43, 195-196.
- Čížmář, Z. 2002b: Hrušovany nad Jevišovkou (okr. Znojmo), PV 43, 156, 196-197.
- Čížmář, Z. 2002c: Znojmo (okr. Znojmo), PV 43, 206-207.
- Čížmář, Z. 2003a: Těšetice (okr. Znojmo), PV 44, 212.
- Čížmář, Z. 2003b: Oleksovice (okr. Znojmo), PV 44, 229-230.
- Čížmář, Z. 2004a: Hodonice (okr. Znojmo), PV 45, 126, 142, 157-158.
- Čížmář, Z. 2004b: Vítonice (okr. Znojmo), PV 45, 162.
- Čtrnáct, V. 1954: Mohylová chata a sídelní mohylové objekty na Plzeňsku, PA XXXV, 335-355.
- Čujanová-Jílková, E. 1964: Východní skupina česko-falcké mohylové kultury, PA LV, 1-81.
- Čujanová-Jílková, E. 1967: Der donauländische Vorhügelgräberhorizont A₂B₁ und neue Funde aus Westböhmen, PA LXVIII, 74-116.
- Čujanová-Jílková, E. 1970: Mittelbronzezeitliche Hügelgräberfelder in Westböhmen, ASM 8, Praha.
- Čujanová-Jílková, E. 1975: Zlaté předměty v hrobech česko-falcké mohylové kultury, PA LXVI, 74-131.
- Čujanová-Jílková, E. 1977: Mohylové pohřebiště ve Vrhavci a horizont nálezů středodunajské mohylové keramiky v západních Čechách, PA LXVIII, 74-116.
- Čujanová-Jílková, E. 1977: Mohylové pohřebiště ve Vrhavci a horizont nálezů středodunajské mohylové keramiky v západních Čechách, PA LXVIII, 74-115.
- Čujanová-Jílková, E. 1981a: Kulturní vztahy západních Čech k sousedním oblastem na počátku střední doby bronzové, PA LXXII, 300-339.
- Čujanová-Jílková, E. 1981b: Staromohylový hrob z Meclova, okr. Domažlice, Praehistorica VIII, 91-95.
- Čujanová-Jílková, E. 1988: Některé zvláštnosti pohřebního ritu západočeské mohylové kultury střední doby bronzové a v jejím sousedství, in: Dočkalová, M. (ed.), Antropofagie a pohřební ritus doby bronzové, Brno, 143-156, 238-241.
- Čujanová-Jílková, E. 1992: Die westböhmsche Hügelgräberkultur auf dem Gräberfeld bei Podražnice (Bez. Domažlice), PA LXXXIII, 248-287.

- David, W. 1998: Zu früh- und ältermittelbronzezeitlichen Grabfunden in Ostbayern, in: Michálek, J. – Schmotz, K. – Zápotocká, M. (Hrsg.), Archäologische Arbeitsgemeinschaft Ostbayern/West-und Südböhmen. 7. Treffen 11. bis 14. Juni 1997 in Landau an der Isar. Rahde/Westf., 108-129.
- David, W. 2002: Studien zu Ornamentik und Datierung der bronzezeitlichen Depotfundgruppe Hajdúsámson-Apa-Ighiel-Zajta, Alba Iulia.
- Demek, J. a kol. 1965: Geomorfologie českých zemí, Praha.
- Dežort, J. 1946: Styky Moravy s jihovýchodem v době bronzové, OP XIII, 57-63.
- Dežort, J. 1950: K otázce poměru věteřovského typu a únětické kultury, OP XIV, 367-370.
- Dohnal, V. 1977: Starolužické a mohylovo-věteřovské nálezy v Olomouci (okr. Olomouc), PV 1975, 24.
- Dohnal, V. 1988: Opevněná sídliště z doby popelnicových polí na Moravě, Studie muzea Kroměřížska '88, Kroměříž.
- Dohnal, V. 1995: Zur Frage des sogenannten Protolausitzer Horizontes und der Anfänge der Lausitzer Kultur in Mähren, PZ 70, 1995, 190-227.
- Domečka, L. 1925: Žárové hroby hradištní u Stéblové, Lhoty Stračovské, Sadové a Lodína, OP IV (Niederlův sborník), 42-43.
- Domečka, L. 1933: Mohyly u Lhoty Strahovské, PA XXXIX, 57.
- Doneus, M. 1991: Zum mittelbronzezeitlichen Keramikdepot von Maisbirbaum, Gem. Ernstbrunn, pol. Bez. Korneuburg, NÖ, ArchA 75, 107-128.
- Dostál, B. 1962: Pravěké pohřebiště u Lanžhota na Moravě (Únětické, laténské a slovanské hroby), SPFFBU E7, 9-31.
- Dostál, B. 1963: Pravěké nálezy z Horních Dunajovic (Kanelovaná, únětická, věteřovská a hradištní kultura), SPFFBU E 8, 5-14.
- Dostál, B. 1964: Nové nálezy z pohřebiště v Lanžhotě, SPFFBU E 9, 67-71.
- Dubský, B. 1939-1946: Únětická kultura v jižních Čechách, PA XXXXII, 29-33.
- Dubský, B. 1949: Pravěk jižních Čech, Blatná.
- Dušek, M. 1960: Patince – pohrebisko severopanónskej kultúry, in: Chropovský, B. – Dušek, M. – Polla, B., Pohrebiská zo staršej doby bronzovej na Slovensku, Bratislava, 137-296.
- Dušek, M. 1969: Bronzezeitliche Gräberfelder in der Südwestslowakei, Bratislava.
- Dušek, M. 1980: Pohrebisko ľudu stredodunajskej mohylovej kultúry v Smoleniciach, SIA XXVIII, 341-382.
- Eisner, J. 1933: Slovensko v pravěku, Bratislava.
- Eisner, J. 1940: Ein Warenlager eines Topfes aus der mittleren Bronzezeit im slowakischen Marchgebiete, WPZ 27, 171-180.
- Felgenhauer, F. 1952: Frühbronzezeitliche Gräber aus Spitz a. D. Donau, N. Ö. Ein Beitrag zum Problem des Typus Unterwölbling, ArchA 11, 1-25.
- Filip, P. 1940: Pravěké mohyly u „Hubertka“ v katastru obce Heršpice u Slavkova, rkp. Přednášky ve Slavkově 5. 5. 1940, uloženo v archivu AÚ AV ČR Brno, č.j. 2148/59.
- Fischer, U. 1956: Die Gräber der Steinzeit im Saalegebiet, Berlin.
- Fojtík, P. 2002: Pohřebiště z přelomu střední a mladší doby bronzové u Bílovic na Prostějovsku (Příspěvek k problematice pohřebního ritu časně lužického období na Moravě), Pravěk NŘ 12, 75-113.
- Fojtík, P. 2003: Dvě neregistrovaná depozita střední doby bronzové z Prostějovska, Pravěk NŘ 13, 163-175.
- Fojtík, P. 2006: Střední doba bronzová, in: Čížmář, M. – Geislerová, K. 2006, Výzkumy – Ausgrabungen 1999-2004, Brno, 37-41.
- Foltiny, S. 1955: Zur Chronologie der Bronzezeit des Karpatenbeckens, Bonn 1955.
- Foltiny, S. 1974: Ein Grabfund der Wieselburger Kultur aus Jois, Burgenländische Heimatblätter 36, 101-109.
- Franz, L. 1927: Retzer Funde, MAGW LVII, 200-205.
- Furmánek, V. 1973: Bronzová industrie středodunajské mohylové kultury na Moravě, SIA XXI, 25-145.
- Furmánek, V. 1977: Pilinyer Kultur, SIA XXI, 25-145.
- Furmánek, V. 1982: Bronzové závěsky doby bronzové ze Slovenska, SIA XXX, 315-346.
- Furmánek, V. – Veliačik, L. – Vladár, J. 1991: Slovensko v dobe bronzovej, Bratislava.
- Gediga, B. 1978: Starszy okres epoki brązu na zachodnich ziemiach polskich w zasięgu „kultury przedłużyckiej“, in: Machnik, J. – Gediga, B. – Miśkiewicz, J. – Hensel, W.: Wczesna epoka brązu. Prahistorija ziem Polskich III, Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk, 13-172.
- Gedl, M. 1975: Kultura przedłużycka, Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk.
- Gedl, M. 1993: Die Körperbestattung eines Kindes in einem Gefäß auf dem Gräberfeld von Bachórz-Chodorówka, woj. Przemysł, Východoslovenský pravěk IV, 87-91.
- Gedl, M. 1994: Cmentarzysko z epoki brązu w Bochórze-Chodorówce, Kraków.
- Geisler, M. – Kovárník, J. 1983: Pravěké sídliště u Dobšic (okr. Znojmo), PV 1981, 74-76.
- Geisler, M. – Stuchlíková, J. 1986: Věteřovské sídliště v Mušově (okr. Břeclav), AR XXXVIII, 121-138.
- Girić, M. 1984: Die Maros (Mokriš, Mures) – Kultur, in: Tasić, N. (ed) 1984: Kulturen der Frühbronzezeit das Karpatenbeckens und Nordbalkans, Beograd, 33-58.

- Gottwald, A. 1926: Žárové hroby v mohylách u Ohrozimi, ČVMSO XXXVII, 47-58.
- Gottwald, A. 1931: Můj archeologický výzkum, Prostějov.
- Größler, H. 1907: Das Fürstengrab im großen Galgenhügel am Paulsschachte bei Helmsdorf (im Mansfelder Seekreise), JfMV 6, 1-87.
- Grünberg, W. 1939: Frühbronzezeitliche Steinkistengräber von Burk bei Bauzen, Sachsens Vorzeit 3, 21-51.
- Hahnel, B. 1988: Waidendorf-Buhuberg. Siedlung der Věteřovkultur. Forschungen in Stillefried 8.
- Hachmann, R. 1957: Die frühe Bronzezeit im westlichen Ostseegebiet und ihre mittel- und südeuropäische Beziehungen (Chronologische Untersuchungen), Hamburg.
- Hájek, L. 1947/48: Sekery „křtěnovského“ typu v Čechách a na Moravě, PA XLIII, 96-101.
- Hájek, L. 1953: Drobné příspěvky k poznání únětické kultury, PA XLIV, 201-214.
- Hájek, L. 1954: Jižní Čechy ve starší době bronzové, PA XLV, 115-192.
- Hájek, L. 1961: Zur relativen Chronologie des Äneolithikums und der Bronzezeit in der Slowakei, Kommission Nitra, 59-76.
- Hampl, F. – Kerchler, H. – Benkovský-Pivovarová, Z. 1978-1981: Das mittelbronzezeitliche Gräberfeld von Pitten in Niederösterreich. Band I, MPK XIX-XX.
- Hänsel, B. 1967: Ein Hortfund der älteren Mittelbronzezeit aus Hodonín (Göding) in Mähren, MAGW 96-97, 275-289.
- Hänsel, B. 1968: Beiträge zur Chronologie der mittleren Bronzezeit in Karpatenbecken, Bonn.
- Hänsel, B. – Kalicz, N. 1986: Das bronzezeitliche Gräberfeld von Mezöcsát, Kom. Borsod, Nordostungarn, 67 BerRGK, 5-88.
- Hásek, I. 1959: Staroúnětické pohřebiště v Dolních Počernicích, FAP 2, Praha.
- Hebr, J. 2004: Březina (okr. Vyškov), PV 45, 155-156.
- Hicke, W. 1987: Hügel- und Flachgräber der Frühbronzezeit aus Jois und Oggau, Holste, F. 1938: Hügelgräber von Lochham. BA. München, Marburger Studien, 95-104.
- Höfer, P. 1906: Der Leubinger Grabhügel, JfMV 5, 1-35.
- Hochstetter, A. 1980: Die Hügelgräberbronzezeit in Niederbayern, Kallmünz/Opf.
- Holste, F. 1938: Hügelgräber von Lochham (München), Marburger Studien, 95-104.
- Holste, F. 1953: Die Bronzezeit in Süd- und Westdeutschland. Handbuch der Urgeschichte Deutschland I, Berlin.
- Hoppe, F. – Weiss, B. 1983: Ein Begräbnisplatz der Schnurkeramik bei Bergheimfeld, Landkreis Schweinfurt, Unterfranken, In: Das archäologische Jahr in Bayern 1982, 37-38. Stuttgart.
- Houšťová, A. 1960: Kultura nálevkovitých pohárů na Moravě, FAP 3.
- Hrala, J. 1955: Mohyly z doby bronzové v Malnicích, in: Jirsík, J. – Suchevič, S., Ústecké kapitoly vlastivědné, Ústí n. L. 1955, 8-11 (citováno podle Pleinerová 1958).
- Hrubý, V. 1949: Průzkum mohyl středodunajské kultury u Čeložnic, ČMM XXXIV, 164-185.
- Hrubý, V. 1950: Středodunajské lidstvo mohylové a jeho kultura na Moravě, rkp. disertační práce, Brno.
- Hrubý, V. 1958: Kultovní objekty středodunajské mohylové kultury na Moravě, PA IL, 40-57.
- Hundt, H. J. 1957: Keramik aus der Ende der frühen Bronzezeit von Heubach und Ehrenstein, Fundberichte aus Schwaben 14, 27-50.
- Hundt, H. J. 1961: Beziehungen der „Straubinger“ Kultur zu den Frühbronzezeitkulturen der östlich benachbarten Räume, Kommission Nitra 1958, Bratislava, 145-176.
- Chleborád, M. 1927/28: Poslední archaeologické výzkumy na Bučovsku, Pravěk.
- Chleborád, M. 1934: Pravěké hroby durynských skrčků, Bučovice.
- Chleborád, M. 1938: Nové mohyly na Moravě, PA XXXI, 1-18.
- Chleborád, M. 1963: Únětické hroby pod mohylami, AR XV, 4-6.
- Chropovský, B. 1958: Birituálne maďarovské pohrebisko v Majcichove na Slovensku, AR X, 448-492, 499-501, 509-510.
- Chropovský, B. 1960: Pohrebisko zo staršej doby bronzovej vo Veľkom Grobe, in: Chropovský, B. – Dušek, M. – Polla, B., Pohrebiská zo staršej doby bronzovej na Slovensku, Bratislava, 1-136.
- Chvojka, O. – Michálek, J. 2003: Sídliště ze střední doby bronzové u Radčic-Vodňan, okres Strakonice. Výzkumy na stavbě silničního obchvatu v letech 1994-1996, PA XCIV, 83-160.
- Ilon, G. 1998-1999: A bronzkori halomsíros kultúra temetkezési Nagydém-Középrépaszúsztán és a hegyköi edénydepot, Savaria 24/3, 239-276.
- Janská, E. 1957: Sídliště v Hostivicích u Prahy a otázka salzmündské skupiny, AR IX, 152-160.
- Jašková, M. 1970: Trojhrob věteřovské kultury v Přerově, PV 1968, 20.
- Jażdżewski, K. 1970: Związki grobowców kujawskich w Polsce z grobami megalitycznymi w Niemczech Północnych, w Danii i w krajach zachodnioeuropejskich, Prace i materiały Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi 17, 15-48.
- Jażdżewski, K. 1981: Pradzieje Europy środkowej, Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk.
- Jelínek, J. 1959: Anthropologie der Bronzezeit in Mähren, Brno.

- Jelínková, D. 1983: Zachraňovací výzkum na katastru obce Pasohlávky (okr. Břeclav), PV 1981, 73-74.
- Jílková, E. 1957: Výzkum mohylového pohřebiště v Plzni-Nové Hospodě v r. 1955, AR IX, 31-57.
- Jílková, E. 1958: Nejstarší a nejmladší horizont mohylové keramiky na pohřebišti v Plzni-Nové Hospodě, PA XLIX, 312-347.
- Jílková, E. – Maličský, J. 1954: Mohylové pohřebiště v Háji u Hořovic, PA XLV, 241-262.
- Jílková, E. – Rybová, A. – Šaldová, V. 1959: Mohylové pohřebiště na Hájku u Štáhlav, okres Plzeň, PA L, 54-119.
- Jisl, L. 1955: K počátkům lužické kultury v Československu, Česko-polský sborník vědeckých prací I, 9-44.
- Jockenhövel, A. 1971: Die Rasiermesser in Mitteleuropa, PBF VIII,1, München.
- Jüttner, K. 1950: Únětické (věteřovské) pohřby v nádobách na jižní Moravě, OP XIV, 365-366.
- Jüttner, R. – Mazura, J. – Petak, A. 1925: Ein südmährischer Fund aus der Mönitzer Zeit, Sudeta 1, 131-136.
- Kaiser, G. 1962: Das frühbronzezeitliche Gräberfelder von Unterwölbling, p. B. St. Pölten, N. Ö., ArchA 32, 35-61.
- Kalousek, F. 1956: Ein burituelles Gräberfeld und Siedlungsobjekte der Glockenbecherkultur in Těšetice bei Znojmo (Znaim), SPFFBU E 1, 5-14.
- Kalousek, F. 1958: Hrob středodunajské mohylové kultury v Sudoměřicích (okres Hodonín), PVM 1, 49-51.
- Kazdová, E. 1982: Záchranný výzkum v Prosiměřicích, okres Znojmo, SPFFBU E 27, 117-133.
- Kazdová, E. 1992: K pohřebnímu ritu lidu s vypíchanou keramikou na Moravě, SPFFBU E 37, 7-24.
- Kilian-Dirlmeier, I. 1975: Gürtelhaken, Gürtelbleche und Blechgürtel der Bronzezeit in Mitteleuropa, PBF XII,2, München.
- Knapowska-Mikołajczykowa, A. 1957: Wczesny okres epoki brązu w Wielkopolsce, Fontes Archaeologici Posnanienses VII, 1956, 31-115.
- Kollmannová, J. 1936: Ein Glockenbecher aus Südmähren, Sudeta 9, 121-122.
- Kolník, T. – Paulík, J. 1959: Čachtice v praveku. Súpis archeologickej zbierky v Čachticiach, ŠtZ 3, 87-114.
- Köszegi, F. 1973: Adatok Zugló őskori településtörténetéhez, Budapest Régiségei 23, 9-37.
- Košťuřík, P. 1972: Archeologické nálezy z eneolitu a doby bronzové v Těšetících (okr. Znojmo), PV 1971, 39-42.
- Košťuřík, P. – Palátová, D. 1984: Zachraňovací archeologický výzkum v Těšetících-pískovně, SPFFBU E 29, 109-130, tab. XIII-XIV.
- Kovács, Š. B. 1987: Hügelgräberfelder der badener Kultur im Slanáatal (Vorläufige Bemerkungen zum Bestattungsritus und Chronologie), in: Srejić, D. – Tasić, N. (eds), Hügelbestattung in der Karpaten-Donau-Balkan-Zone während der äneolithischen Periode, Beograd, 99-105.
- Kovács, T. 1966: A halomsíros kultúra leletei az Észak-Alföldön, Archaeologiai Értesítő 93, 159-202.
- Kovács, T. 1975: Tumulus Culture cemeteries of Tiszafüred, Régészeti Füzetek II,17, Budapest.
- Kovács, T. 1988: Die topographische und chronologische stelle der Szeremle-Kultur in der Bronzezeit des südlichen Karpatenbeckens, in: Gomolova – Cronologie und Stratigraphie der vorgeschichtlichen und antiken Kulturen der Donauniederung und Südosteuropas 1, Novi Sad, 157-167.
- Kovárník, J. 1981: Další nálezy pravěkého osídlení na jihozápadní Moravě (okr. Třebíč, Znojmo), PV 1979, 72-73.
- Kovárník, J. 1982: Terénní průzkum pravěkého osídlení na jihozápadní Moravě, PV 1980, 49-52.
- Kovárník, J. 1983a: Archeologické nálezy na jižní a jihozápadní Moravě, PV 1981, 76-79.
- Kovárník, J. 1983b: Výbava mohylového hrobu z Tulešic, okres Znojmo, SPFFBU E 28, 289-291.
- Kovárník, J. 1984: Terénní archeologický průzkum na jižní a jihozápadní Moravě, PV 1982, 94-100.
- Kovárník, J. 1985: Výsledky terénního archeologického průzkumu na Znojemsku (okr. Znojmo), PV 1983, 100-102.
- Kovárník, J. 1987a: Archeologické nálezy z jižní a jihozápadní Moravy (okr. Třebíč, Znojmo), PV 1984, 81-83.
- Kovárník, J. 1987b: Terénní archeologický průzkum na Znojemsku (okr. Znojmo), PV 1985, 75-77.
- Kovárník, J. 1989: Zpráva o archeologických nálezech v roce 1986 (okr. Brno-město, Třebíč, Vyškov, Znojmo), PV 1986, 104-106.
- Kovárník, J. 1990: Nové archeologické nálezy ze Znojemska (okr. Znojmo), PV 1987, 101-103.
- Kovárník, J. 1993a: Další archeologické nálezy ze Znojemska a Třebíčska, PV 1990, 115-126.
- Kovárník, J. 1993b: Výsledky letecké archeologické prospekce na jižní Moravě v r. 1991, PV 1991, 108-110.
- Kovárník, J. 1993c: Další archeologické lokality ze Znojemska a Třebíčska, PV 1991, 102-107.
- Kovárník, J. 1999: Výsledky letecké archeologie na Moravě v r. 1995, PV 39 (1995-1996), 505-516.
- Kovárník, J. 2002: Pozoruhodné mohylové pohřebiště u Božic, okr. Znojmo. Další hroby lidu s moravskou malovanou keramikou, Otázky neolitu a eneolitu našich krajín – 2001, Nitra, 143-166.
- Kovárník, J. – Minařík, M. 1996: Systematická letecká archeologická prospekce na jižní Moravě v r. 1992, PV 1992, 105-109.
- Kovář, F. 1914: Soupis archaeologických předmětů Vlasteneckého musejního spolku v Olomouci, ČVMSO 31, 38-54, 137-143.
- Kowiańska-Piaszykowa, M. 1957: Wyniki badań archeologicznych kurhanu III kultury unietyckiej w Łękach Małych w pow. Kościańskim, FAPos VII, 1956, 116-138.
- Kowiańska-Piaszykowa, M. 1968: Wyniki badań archeologicznych kurhanu IV kultury unietyckiej w Łękach Małych, pow. Kościan, FAPos XIX, 6-31.

- Kowiańska-Piaszykowa, M. 1970: Badania wykopaliskowe na kurhanie nr VI w Łękach Małych, pow. Kościan, w 1970 r., *FAPos* XXII, 206-208.
- Kowiańska-Piaszykowa, M. – Kurnatowski, S. 1954: Kurhan kultury unietyckiej w Łękach Małych pow. Kościan, *Fon-tes Archaeologici Posnanienses* IV, 43-76.
- Král, J. – Stloukal, M. 1960: Žárový hrob č. 5 z Vávrovic, okr. Opava, *ČSIM/B* IX, 69-73.
- Křivánek, G. – Ondráček, J. – Stloukal, M. 1975: Protoúnětické hroby z Vyškova na Moravě, *AR* XXIV, 514-519.
- Kubach, W. 1977: Zum Beginn der bronzezeitlichen Hügelgräberfelder in Süddeutschland, *Jahresbericht des Instituts für Vorgeschichte der Universität Frankfurt a. M.*, 119-163.
- Kuchařík, M. 1997: Revize mohylového pohřebiště ve Stračovské Lhotě, okr. Hradec Králové, *Zpravodaj muzea v Hradci Králové* 23, 65-76.
- Kustár, R. – Wicker, E. 2002: Biritualer Gräberfeld der Hügelgräberkultur in Csólyospálos (Ungarn), in: *Anodos. Studies of the Ancient World 2/2002 in Honour of Mária Novotná*, Trnava, 169-192.
- Kvičala, J. 1955: Příspěvek ke vztahu mohylové a lužické kultury na Hané, *Sborník Sluko* III, 251-255.
- Kvičala, J. 1956: Středodunajské mohyly na Moravě, *Referáty Liblice I*, 1955, Liblice, 55-63.
- Ladenbauer-Orel, H. 1949: Frühbronzezeitliche Hügelgräber aus Eggenburg, N. Ö., *Unsere Heimat* 20, 58-60.
- Langová, J. – Rakovský, I. 1981: Objekty kultury zvoncovitých pohárů z Jezeřan-Maršovic, *AR* XXXIII, 19-34.
- Lanting, J. N. – Waals, J. D van der 1974: Beaker Culture relatins in the Lower Rhine Basin, in: *Glockenbechersym-
posion Oberried 1974*, 1-80.
- Lauermann, E. 1994: Ein mittelbronzezeitlicher Töpferdepotfund aus Obergänsersdorf, VB Korneuburg, Niederöster-
reich, *FÖ* 33, 273-279.
- Lauermann, E. 1995: Ein frühbronzezeitliches Gräberfeld aus Unterhautzenth, NÖ, Stockerau.
- Lauermann, E. – Hahnel, B. 1999: Die mittelbronzezeitlichen Gefäßdepots von Großmugl in Niederösterreich, *AÖ* 9/10, 1998/99, 88-102.
- Lichardus, J. – Vladár, J. 1997: Frühe und mittlere Bronzezeit in der Südwestslowakei. Forschungsbeitrag von Anton Točík (Rückblick und Ausblick), *SlA* XLV, 221-352.
- Lindinger, V. 1999: Mittelbronzezeitliche Gefäßdeponierung von Zwerndorf an der March, NÖ, *AÖ* 9/10, 1998/99, 78-87.
- Lippert, A. 1964: Das frühbronzezeitliche Gräberfeld Ossarn, p. B. St. Pölten, NÖ, 35, 14-59.
- Lorencová, A. 1959: Antropologische Bearbeitung der Skelettgräber aus der Bronzezeit in Olbramovice, *SPFFBU* E 4, 22-26.
- Lorencová, A. – Beneš, J. – Podborský, V. 1987: Těšetice-Kyjovice III. Únětické pohřebiště v Těšeticích-Vinohradech, Brno.
- Ludíkovský, K. – Hašek, V. 1980: Bericht über die Tätigkeit der interdisziplinären Rationalisierungsbrigade im Jahre 1977, *PV* 1977, 120-121.
- Lutovský, M. – Slabina, M. 1993: Starší doba bronzová – únětické pohřebiště, in: Sklenář, K. – Lutovský, M. (eds): *Vep-
řek. Archeologický výzkum na Kralupsku, Kralupy nad Vltavou*, 19-32.
- Machnik, J. 1977: Frühbronzezeit Polens. Übersicht über die Kulturen und Kulturgruppen. Wrocław-Warszawa-Kra-
ków-Gdańsk.
- Machnik, J. 1978: Wczesny okres epoki brązu, in: Machnik, J. – Gediga, B. – Miśkiewicz, J. – Hensel, W.: *Wczesna
epoka brązu. Prahistoria ziem Polskich III*, Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk, 9-136.
- Machnik, J. 1979: Krąg kulturowy ceramiki sznurowej, in: M. Godłowska – A. Kulczycka-Leciejewiczowa – J. Mach-
nik – T. Wiślański: *Neolit. Prahistoria ziem Polskich II*, Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk, 329-411.
- Machnik, J. 1987: Hügelgräber der Schnurkeramikultur in der nordkarpatischen Zone, in: Srejović, D. – Tasić, N. (eds): *Hügelbestattung in der Karpaten-Donau-Balkan-Zone während der äneolithischen Periode*, Beograd, 131-154.
- Mandera, H.-E. 1953: Versuch einer Gliderung der Aunjetitzer Kultur im Mitteldeutschland, *JfMV* 37, 177-236.
- Marešová, K. 1965: Keramické depoty doby bronzové v ČSSR a v Rakousku, *SPFFBU* E 10, 117-133.
- Marková, K. 2001: Befestigte Siedlungen der älteren Bronzezeit im Süden der Mittelslowakei, in: Lippert, A. – Schultz, M. – Shennan, S. – Teschler-Nicola, M. (eds.), *Mensch und Umwelt während des Neolithikums und der Frühbron-
zezeit in Mitteleuropa*, Rahden/Westf., 149-152.
- Maška, K. J. 1906: Obrázky z pravěku moravského. Moravská čítanka, Telč-Kutná Hora.
- Matthias, W. 1968: Kataloge zur mitteldeutschen Schnurkeramik III. Berlin.
- Mayer, E. F. 1977: Die Äxte und Beile in Österreich, *PBF* IX, 9, München.
- Meduna, J. 1958: Zachraňovací výzkum v Hodonicích (okr. Znojmo), *PV* 1958, 49-50.
- Medunová, A. 1960: Eneolitické opevněné sídliště a mohyly v Jezerech, *Sb. AÚ ČSAV* Brno I, 22-26.
- Medunová, A. – Ondráček, J. 1969: Birituální pohřebiště lidu s kulturou zvoncovitých pohárů u Lechovic, okr. Znoj-
mo, *AR* XXI, 437-445.
- Medunová-Benešová, A. 1967: Eneolitické mohyly ohrozimského typu na Moravě, *PA* LVIII, 341-380.
- Medunová-Benešová, A. 1986: Hmoždířovitě nádoby v moravském mladém eneolitu, *AR* XXXVIII, 650-660.

- Meřínský, Z.* 1980: Pokračování záchranného výzkumu v nové šterkovně n.p. Ingstav u Dolních Věstonic (okr. Břeclav), PV 1977, 108-109.
- Meřínský, Z. – Stuchlík, S.* 1980: Hroby kultury se zvoncovitými poháry a středodunajské mohylové kultury v Bulharech, okr. Břeclav, AR XXXII, 368-379.
- Milojčić, V.* 1959: Zur Chronologie der jüngeren Stein- und Bronzezeit Südost- und Mitteleuropas, Germania 37, 65-84.
- Miśkiewicz, B.* 1958: Kurhan wczesnobrązowy w miejscowości Stodoła, pow. Opatów, Wiadomości Archeologiczne 25, 362-363.
- Mitscha-Märheim, H. – Pittioni, R.* 1960: Beginnende Mittelbronzezeit in Hohenau, pol. Bezirk Gänssendorf, N.Ö., ArchA 27, 11-20.
- Motyková, K.* 1998: Mohyla z pozdní doby kamenné zůstane v Nymburce zachována, Vlastivědný zpravodaj Polabí 32, 6-26.
- Moucha, V.* 1963: Die Periodisierung der Úněticer Kultur in Böhmen, SbČSSA 3, 9-60.
- Moucha, V.* 2005: Hortfunde der frühen Bronzezeit in Böhmen, Praha 2005.
- Moucha, V. – Pleinerová, I.* 1966: Únětické pohřebiště v Liběšovicích u Podbořan, AR XVIII, 515-540.
- Moucha, V. – Trnka, V.* 1959: Středobronzový sídlištní objekt z Tuchlovic, AR XI, 617-637, 665-666.
- Mozsolics, A.* 1942: Der frühbronzezeitliche Urnenfriedhof von Kisapostag, Budapest.
- Mozsolics, A.* 1958: Der Goldfund von Kengyel, AAHung IX, 253-263.
- Mozsolics, A.* 1967: Bronzefunde des Karpatenbeckens. Depotfundhorizonte von Hajdúsámson und Kosziderpadlás, Budapest.
- Mozsolics, A.* 1973: Bronze- und Goldfunde des Karpatenbeckens. Depotfundhorizonte von Forró und Ópályi, Budapest.
- Naue, J.* 1894: Die Bronzezeit in Oberbayern, München.
- Nekvasil, J.* 1958: Dva hroby kultury mohylové v Křídlovkách, PV 1957, 104-105.
- Nekvasil, J.* 1959: Hroby mohylové kultury v Křídlovkách na Moravě, AR XI, 160-165.
- Nekvasil, J.* 1982: Pohřebiště lužické kultury v Moravičanech, FAM XIV/1,2, Brno.
- Nekvasil, J.* 1987: Der gegenwärtige Forschungsstand der Lausitzer Kultur während der Urnenfelderperiode in Mähren, in: Die Urnenfelderkulturen Mitteleuropas, Praha, 255-262.
- Neugebauer, Ch. und J.-W.* 1997: Franzhausen. Das frühbronzezeitliche Gräberfeld I, FÖ Materialheft A 5.
- Neugebauer-Maresch, Ch. – Neugebauer, J.-W.* 2000-2001: Schafröhrenäxte vom Typus Křtěnov in Niederösterreich. Zum Neufund eines frühbronzezeitlichen Kriegergrabes in Poysdorf, ArchA 84-85, 329-354.
- Neugebauer, J.-W.* 1973: Böheimkirchen und Grossweikersdorf. Ein Beitrag zur Kenntnis der Böheimkirchnergruppe der Věteřovkultur in Niederösterreich, MUAG XXIV, 15-24.
- Neugebauer, J.-W.* 1974-75: 25 Jahre Bronzezeitforschung in Niederösterreich 1950-1975, MUAG XXV, 65-89.
- Neugebauer, J.-W.* 1975: Bronzezeitliche Ansiedlung in Grossweikersdorf, p. B. Tulln, FÖ. Ein Beitrag zur Gliederung der Věteřov-Kultur in Niederösterreich, ArchA 58, 5-75.
- Neugebauer, J.-W.* 1976: Weitere Gräber der Böheimkirchner Gruppe der Věteřov-Kultur aus der Nekropole F von Gemeinlebarn, p. B. St. Pölten, NÖ., ArchA 59/60, 87-97.
- Neugebauer, J.-W.* 1977: Böheimkirchen. Monographie des namengebenden Fundortes der Böheimkirchnergruppe der Věteřov-Kultur, ArchA 61/62, 31-207.
- Neugebauer, J.-W.* 1979: Die Stellung der Věteřovkultur bzw. ihrer Böheimkirchner Gruppe am Übergang von der frühen zur mittleren Bronzezeit Niederösterreich, AK 9, 35-52.
- Neugebauer, J.-W.* 1981a: Herzogenburg-Kalkofen. Ein Ur- und frühgeschichtlicher Fundplatz im unteren Traisental, FÖ, Materialheft A 1, Wien.
- Neugebauer, J.-W.* 1981b: Fundmaterialien aus der ältesten Stufe der Hügelgräberbronzezeit aus der Raume von Mannersdorf am Leithagebirge, NÖ., FÖ 19, 157-201.
- Neugebauer, J.-W.* 1987: Die Bronzezeit im Osten Österreichs, St. Pölten – Wien.
- Neugebauer, J.-W.* 1991: Die Nekropole F von Gemeinlebarn, Niederösterreich, Mainz am Rhein.
- Neugebauer, J.-W.* 1994: Bronzezeit in Ostösterreich, St. Pölten – Wien.
- Neugebauer, J.-W.* 1999: Zu Metall- und Keramikdepots der Bronzezeit aus dem Zentralraum Niederösterreichs, AÖ 9/10, 1998/99, 5-45.
- Neugebauer, J.-W. – Blesl, Ch. – Gattringer, A. – Neugebauer-Maresch, Ch. – Reichel, M. – Sitzwohl, B.* 1993: Rettungsgrabungen im Unteren Traisental in den Jahren 1992-1993, FÖ 32, 443-512.
- Neugebauer, J.-W. – Blesl, Ch. – Gattringer, A. – Preinfalk, F.* 2001: Rettungsgrabungen im Unteren Traisental in den Jahren 2001-2001, FÖ 40, 191-300.
- Neugebauer, J.-W. – Gattringer, A.* 1976: Ein Gräberfeld der Böheimkirchner Gruppe der Věteřov-Kultur von Gemeinlebarn, p. B. St. Pölten, NÖ., ArchA, Beiheft 13, 433-461.
- Neugebauer, J.-W. – Gattringer, A.* 1982: Die Kremser Schnellstraße S 33, FÖ 21, 63-95.
- Neugebauer, J.-W. – Gattringer, A.* 1983: Die Kremser Schnellstraße S 33, FÖ 22, 51-86.

- Neugebauer, J.-W. – Gattringer, A. 1988: Rettungsgrabungen im Unteren Traisental im Jahre 1988, FÖ 27, 65-98.
- Neugebauer, J.-W. – Gattringer, A. 1989: Rettungsgrabungen im Unteren Traisental im Jahre 1989, NÖ 28, 55-100.
- Neugebauer, J.-W. – Gattringer, A. 1990: Rettungsgrabungen im Unteren Traisental im Jahre 1990, NÖ 29, 45-88.
- Neustupný, J. 1933: Únětické pohřby v nádobách, PA XXXIX, 14-20.
- Novák, P. 1983: Výzkum hradiště v Prašníku, AR XXXV, 138-192.
- Novotná, M. 1966: Hortfunde vom sog. Koszidertyp aus dem Gebiet der Slowakei, Zborník FFUK XVII, 9-26, tab. II-VIII.
- Novotná, M. 1970: Die Äxte und Beile in der Slowakei, PBF IX,3, München.
- Novotná, M. 1980: Die Nadeln in der Slowakei, PBF XIII,6, München.
- Novotná, M. 1987: Die Kultur der ostslowakischen Hügelgräber und ihre Beziehungen zu den benachbarten Gebieten, in: Srejović, D. – Tasić, N. (eds), Hügelbestattung in der Karpaten-Donau-Balkan-Zone während der äneolithischen Periode, Beograd, 91-97.
- Novotná, M. 1996: Zu aktuellen Problemen der älteren Bronzezeit, Musaica XXIII, 3-18.
- Novotná, M. – Novotný, B. 1984: Aunjetitzer Kultur, in: Tasić, N. (ed) 1984: Kulturen der Frühbronzezeit das Karpatenbeckens und Nordbalkans, Beograd, 307-314.
- Novotný, B. 1958: Hroby kultury zvoncovitých pohárů u Smolína na Moravě, PA XLIX, 297-311.
- Novotný, B. a kol. 1986: Encyklopédia archeológie, Bratislava.
- Olexa, L. 2003: Nižná Myšľa. Osada a pohrebisko z doby bronzovej, Košice.
- Ondráček, J. 1958: Depot z Prušánek a únětické hřivny na Moravě, PVM I, 17-47, tab. IV-IX.
- Ondráček, J. 1960: Únětické sídliště a pohřebiště v Hrádku u Mikulova, PV 1959, 147.
- Ondráček, J. 1961a: K chronologickému zařazení manžetovitých náramků borotického typu, SIA IX, 49-68.
- Ondráček, J. 1961b: Nález šňůrové keramiky u Dobrochova, PV 1960, 49-50.
- Ondráček, J. 1961c: Únětické pohřebiště u Lanžhota, PV 1960, 51-53.
- Ondráček, J. 1962: Únětické pohřebiště u Rebešovic na Moravě, SbČSSA 2, 5-100.
- Ondráček, J. 1963: K nálezům únětické kultury z Božic na Znojemsku, Sborník AÚ ČSAV II, 44-45.
- Ondráček, J. 1964: Časně únětická kultura na Moravě a problém jejího vzniku. Rkp. kand. disertace, Brno.
- Ondráček, J. 1967a: Moravská protoúnětická kultura na Moravě, SIA XV, 389-446.
- Ondráček, J. 1967b: Únětické pohřebiště v Čejči u Hodonína, AR XIX, 302-310.
- Ondráček, J. 1972: Pohřebiště nitranské skupiny v Holešově, AR XXIV, 168-172, 233-235.
- Ondráček, J. – Stuchlíková, J. 1982: Věteřovské sídliště v Budkovicích, FAM XVI.
- Ondráček, J. – Stuchlíková, J. 1988: Sídliště v Budkovicích a jeho postavení v rámci věteřovské skupiny, PA LXXIX, 5-37.
- Ožďáni, O. 1986: Zur Problematik der Entwicklung der Hügelgräberkulturen in der Südwestslowakei, SIA XXXIV, 5-96.
- Ožďáni, O. 1989: K súčasnému stavu výskumu mohylových kultúr na juhozápadnom Slovensku, AR XLI, 143-151.
- Palátová, H. – Salaš, M. 2002: Depoty keramických nádob doby bronzové na Moravě a v sousedních zemích, Pravěk – Supplementum 9.
- Pallardi, J. 1890: Archaeologický výzkum z okolí Znojemskeho, PA XV, 249-252.
- Pallardi, J. 1893: Nálezy měděných nástrojů předhistorických na Znojemsku, ČVMSO X, 113-115.
- Pallardi, J. 1895a: Předhistorická sídla na Znojemsku, ČVMSO XII, 96-98, 125-135.
- Pallardi, J. 1895b: Hroby se skrčenými kostrami u Kyjovic na Znojemsku, ČVMSO XII, 34.
- Pallardi, J. 1896: Nové zprávy o hrobech se skrčenými kostrami, ČVMSO XIII, 16-24.
- Pallardi, J. 1899: Nálezy z doby bronzů u Borotic na Znojemsku, ČVMSO XVI, 33-39.
- Pallardi, J. 1912: Žárové hroby z doby bronzové, Pravěk VIII, 100-102.
- Patay, P. 1939: Frühbronzezeitliche Kulturen, Diss. Pann II/13, Budapest.
- Pavelčík, J. 1957: Sídliště lidu s nálevkovitými poháry a s keramikou věteřovského typu v Brumovicích, ČSIM/B VI, 105-116.
- Pazda, S. 1982: Cmentarzysko kultury unietyckej w Gostkowicach, Gm. Domaniów (woj. Wrocławskie), Studia Archeologiczne XI, Wrocław, 135-167.
- Pernička, R. M. 1961: Eine unikate Grabanlage der Glockenbecherkultur bei Prosiměřice, Südwest-Mähren, SPFFBU E 6, 9-54.
- Pernička, R. M. – Podborský, V. 1959: Ein Kinderbegräbnis im Gefäß und ein Grab mit der Křténover Schafthalsaxt des Typs von Věteřov aus der Bronzezeit in Olbramovice, SPFFBU E 4, 5-21.
- Peřinka, F. V. 1904: Znojemský okres. Vlastivěda moravská, Brno.
- Peška, J. 1992: Životní prostředí a člověk na počátku doby bronzové na Břeclavsku, in: 21. Mikulovské sympozium 1991, Brno, 43-69.
- Peška, J. 2001: Das Besiedlungsbild des Spätneolithikums und der Frühbronzezeit in Südmähren, in: Lippert, A. – Schultz, M. – Shennan, S. – Teschler-Nicola, M. (eds.), Mensch und Umwelt während des Neolithikums und der Frühbronzezeit in Mitteleuropa, Rahden/Westf., 139-148.

- Peška, J. – Bém, M. 1999: Olomouc-Slavonín (okr. Olomouc), PV 40 (1997-1998), 241-243.
- Píř, J. L. 1893: Archaeologický výzkum ve středních Čechách, PA XVI, 329-438.
- Píř, J. L. 1897: Archaeologický výzkum ve středních Čechách, PA XVII, 175-192.
- Píř, J. L. 1899: Starožitnosti země České. Čechy předhistorické I/1, Praha.
- Píř, J. L. 1900: Starožitnosti země České. Čechy předhistorické I/2, Praha.
- Pittioni, R. 1954: Urgeschichte des österreichischen Raumes, Wien.
- Pittioni, R. 1958: Zum Erzeugungsgebiet der bronzzeitlichen Sichelnadeln, ArchA, Beiheft 3, 70-74.
- Pittioni, R. 1965: Ein zweites Schafthalsbeil vom Typus Křtěnov aus Niederösterreich, ArchA 37, 18-24.
- Pleiner, R. a kol. 1978: Pravěké dějiny Čech, Praha.
- Pleinerová, I. 1958: Poznámky k časovému zařazení dvou nových nálezů středodunajské mohylové kultury, PA XLIX, 58-66.
- Pleinerová, I. 1965: Vztahy Moravy a Čech v mladém období únětické kultury, ASM 2, 53-55.
- Pleinerová, I. 1966/67: Únětická kultura v oblasti krušných hor a jejím sousedství, I. PA LVII 1966, 339-445; II. PA LVIII, 1967, 1-36.
- Pleinerová, I. 1980: Kultovní objekty z pozdní doby kamenné v Březně u Loun, PA LXX, 10-56.
- Pleinerová, I. 1981: Zu einigen Sonderformen der Mehrbestattungen in der Aunjetitzer Kultur, in: Studien zur Bronzezeit. Festschrift für Wilhelm Albert v. Brunn, Mainz, 349-362.
- Plesl, E. 1959: Nálezy únětické kultury na mohylníku v Mladé Boleslavi-Čejetičkách, PA L, 34-59.
- Plesl, E. 1963a: Mladá Boleslav – Čejetický, poloha Choboty I a III, okres Mladá Boleslav, BZO 1, 77-79.
- Plesl, E. 1963b: Únětická mohyla na pohřebišti v Mladé Boleslavi-Čejetičkách, v poloze „Choboty“ III, AR XV, 415-423, 453-455.
- Plesl, E. 1965: Otázky středobronzového osídlení v severozápadních Čechách, PA LVI, 457-512.
- Podborský, V. 1958: Hallstattské žárové hroby z Těšetic-Ruské ulice (okres Znojmo). Příspěvek k problematice velaticko-podolské skupiny, SPFFBU E 3, 27-49.
- Podborský, V. 1959: Ein Etagengefäß aus Těšetice-Russische Strasse (Südwestmähren), SPFFBU E 4, 23-32.
- Podborský, V. 1960: Hrob středodunajské mohylové kultury v Těšeticích na Moravě, AR XII, 627-630.
- Podborský, V. 1963: Zpráva o počáteční fázi výzkumu mohylníku u Borotic (okr. Znojmo), SPFFBU E 8, 125-128.
- Podborský, V. 1964: Sídlištní nálezy z neolitu a doby bronzové v poloze „Vínohrady“ u Těšetic (okres Znojmo), SPFFBU E 9, 19-46.
- Podborský, V. 1968: Archeologický průzkum na „Šancích“ u Plavče v letech 1964-1966, SPFFBU E 13, 99-115.
- Podborský, V. 1970: Mähren in der Spätbronzezeit und an der Schwelle der Eisenzeit, Brno.
- Podborský, V. 1971a: Hliněná pec na sídlišti s lineární keramikou v Těšeticích, SPFFBU E 16, 59-66.
- Podborský, V. 1971b: Palliardiho neolitické nálezy v Těšeticích, okr. Znojmo, VVM 23, 305-321.
- Podborský, V. 1988a: Těšetice-Kyjovice IV. Rondel osady s moravskou malovanou keramikou, Brno.
- Podborský, V. 1988b: K problémům pohřebního ritu a druhotného otvírání hrobů lidu únětické kultury, in: M. Dočkalová (ed.). Antropofagie a pohřební rítus doby bronzové, Brno, 71-82.
- Podborský, V. – Koštuřík, P. 1983: Terénní výzkum v „Sutnách“ u Těšetic-Kyjovic v roce 1981 (okr. Znojmo), PV 1981, 17-19.
- Podborský, V. – Koštuřík, P. – Palatová, D. – Palátová, H. – Kazdová, E. 1984: Druhá sezóna zachraňovacího výzkumu v trati „Sutny“ u Těšetic-Kyjovic (okr. Znojmo), PV 1982, 78.
- Podborský, V. – Vidomec, V. 1972: Pravěk Znojemska, Brno.
- Poláček, J. 1966: Dívčí kámen. Hradiště z doby bronzové, České Budějovice.
- Polla, B. 1960: Birituálne fúzesabonyské pohrebisko v Strede nad Bodrogom, in: Chropovský, B. – Dušek, M. – Polla, B., Pohrebiská zo staršej doby bronzovej na Slovensku, Bratislava, 297-386.
- Poulík, J. 1995: Žuráň in der Geschichte Mitteleuropas, SIA XLIII, 27-109.
- Preuss, J. 1966: Die Baalberger Gruppe in Mitteldeutschland, Berlin.
- Primas, M. 1977: Untersuchungen zu den Bestattungssitten der ausgehenden Kupfer- und frühen Bronzezeit, 58. BerRGK, 1-160.
- Procházka, A. 1903: Zprávy o nálezech na Vyškovsku, Pravěk I, 64-66, 106-110, 122-129, 145-153.
- Procházka, A. 1912: Zpráva o nálezech Al. Procházky, Pravěk VIII, 94.
- Procházka, A. – Chleborád, M. – Kalousek, F. 1927: Předvěká pohřebiště v Šardičkách u Bučovic, Pravěk.
- Prudká, A. – Stuchlíková, J. 1991: Nálezy kostěné industrie ze střední doby bronzové z Otaslavic, AR XLIII, 253-258.
- Rakovská, J. – Stuchlík, S. 1980: Záchraný výzkum sídliště kultury s moravskou malovanou keramikou a věteřovského typu v Hodonicích (okr. Znojmo), PV 1978, 12.
- Rakovská, J. – Stuchlík, S. 1981: Pokračování záchraného výzkumu věteřovského sídliště v Hodonicích (okr. Znojmo), PV 1979, 21-22.
- Rakovský, I. 1984a: Grube der Úněticer Kultur in Želetice (Bez. Znojmo), PV 1982, 27.
- Rakovský, I. 1984b: Záchraný výzkum horákovského sídliště v Prosiměřicích (okr. Znojmo), PV 1982, 33.

- Rakovský, I. 1984c: Záchranný výzkum na eneolitickém výšinném sídlišti ve Výrovicích (okr. Znojmo), PV 1982, 19-20.
- Rakovský, I. 1985: Pohřebiště kultury zvoncovitých pohárů v Holubicích, AR XXXVII, 393-400.
- Richlý, J. 1882-1884: Mohyly u Křtěnova, PA XII, 365-372.
- Richthofen, B. v. 1926: Die ältere Bronzezeit in Schlesien, Berlin.
- Rittershofer, K.-F. 1987: Grabraub in der Bronzezeit, 68. BerRGK, 5-23.
- Ruckdeschel, W. 1978: Die frühbronzezeitlichen Gräber Südbayerns, Bonn.
- Říhovský, J. 1956: Hrob ze Žerotice a z Oslavan na Moravě, AR VIII, 774-776.
- Říhovský, J. 1961: Počátky velatické kultury na Moravě, SIA IX, 107-154.
- Říhovský, J. 1963: K poznání starší fáze kultury středodunajských popelnicových polí – velatické kultury, SbČSSA 3, 61-115.
- Říhovský, J. 1968: Das Urnengräberfeld in Oblekovic, FAP Praha 12.
- Říhovský, J. 1979: Nadeln in Mähren und im Ostalpengebiet (von der mittleren Bronzezeit bis zur älteren Eisenzeit), PBF XIII/5, München.
- Říhovský, J. 1982: Základy středodunajských popelnicových polí, StAÚ X/1, Praha.
- Říhovský, J. 1989: Die Sicheln in Mähren, PBF XVIII,3, München.
- Říhovský, J. 1992: Die Äxte, Beile, Meißel und Hämmer in Mähren, PBF IX,17, Stuttgart.
- Říhovský, J. 1996: Die Lanzen-, Speer- und Pfeilspitzen in Mähren, PBF V,2, Stuttgart.
- Salaš, M. 2005: Bronzové depoty střední až pozdní doby bronzové na Moravě a ve Slezsku, Brno.
- Sarnowska, W. 1969: Kultura unietycka w Polsce, Wrocław – Warszawa – Kraków.
- Schaal, H. 1926: Frühbronzezeitliche Bestattungsgrab am Gattersitz bei Baden Kösen, PZ XVII, 171-175.
- Scheibenreiter, F. 1958: Das Aunjetitzer Gräberfeld Steinleiten in Roggendorf, N.Ö., ArchA 23, 51-86.
- Scheibenreiter, F. 1959: Das Aunjetitzer Gräberfeld Kirchenbergheide in Roggendorf, N.Ö., ArchA 25, 74-87.
- Schirmer, K. 1927a: Neue Funde aus Mähren, NfDV 3, 141-143.
- Schirmer, K. 1927b: Mittelbronzezeitliche Siedlungsreste in der Brünner Schwarzfildgasse, Sudeta III, 88-104.
- Schirmer, K. 1929: Neue Funde aus Mähren, NfDV 5, 39-43.
- Schirmer, K. 1936: Fundnachrichten aus Mähren, NfDV 12, 10-19.
- Schirmer, K. 1938a: Fundnachrichten aus Mähren, NfDV 14, 154-166.
- Schirmer, K. 1938b: Ein Grabfund der frühesten Danubisch-sudetischen Hügelgräberkultur aus Südmähren, Sudeta XIV, 1-4.
- Schmidt, V. 1900: Archaeologický výzkum „Údolí Svatojiřského“ a okolí, PA XVIII, 551-564.
- Schránil, J. 1921: Studie o vzniku kultury doby bronzové v Čechách, Praha.
- Schránil, J. 1921: Die Vorgeschichte Böhmens und Mährens, Berlin – Leipzig.
- Schreiber, R. 1967: A Rákospalotai edényelet, AE 94, 48-52.
- Schubert, E. 1973: Studien zur frühen Bronzezeit an der mittleren Donau, 54. BerRGK, 1-105.
- Schumacher-Mathäus, G. 1985: Studien zu bronzezeitlichen Schmucktrachten im Karpatenbecken. Ein Beitrag zur Deutung der Hortfunde im Karpatenbecken, Marburger Studien zur Vor- und Frühgeschichte 6, Mainz am Rhein.
- Sicherl, B. 2004: Studien zur mittelbronzezeitlichen Bewaffnung in Tschechien, den nördlichen Niederösterreich und der südwestlichen Slowakei, Bonn 2004.
- Skutil, J. 1930-1931: Moravské praehistorické výkopy a nálezy 1930, SbPSMO VI, 117-169.
- Skutil, J. 1932-33: Prehistorie na západní Moravě, HP 10, 115-128.
- Skutil, J. 1933: Miscellanea palaeolithica Moraviae, Bratislava 7, 173-183.
- Skutil, J. 1934-35: Przegląd paleolitycznych stanowisk na Morawach, Światowit 16, 47-78.
- Skutil, J. 1939: Pravěké nálezy na Kloboucku, Klobouky u Brna.
- Smrž, Z. 1983: Čachovice, okr. Chomutov, in: Archeologické výzkum v severních Čechách v roce 1981, 9-10. Teplíče.
- Sprenger, S. 1999: Zur Bedeutung des Grabraubes für sozioarchäologische Gräberfeldanalysen. Eine Untersuchung frühbronzezeitlichen Gräberfeld Franzhausen I, Niederösterreich, FÖ Materialheft A 7.
- Spurný, V. 1954: Pohled do osídlení Hradiska u Kroměříže ve střední době bronzové, PA XLV, 357-382.
- Spurný, V. 1957: Pohřbívání na sídlišti střední doby bronzové na Kroměřížsku, Studie Krajského musea v Gottwaldově 11, 20-25.
- Spurný, V. 1961: K rituálním poměrům ve střední době bronzové na Moravě, PA LII, 186-194.
- Spurný, V. 1965: Příspěvek ke sledování vývoje věteřovské keramiky, ASM II, 57-60.
- Spurný, V. 1972a: Sídliště starší a střední doby bronzové v Bezměrově u Kroměříže, PA LXIII, 180-248.
- Spurný, V. 1972b: Protoluzický nálezyvý horizont na Moravě a otázka počátku lužické kultury v našich zemích, ČMM LVII, 41-50.
- Spurný, V. 1982: K časovému a kulturnímu postavení protoluzického horizontu na Moravě, in: Południowa strefa kultury lużyckiej i powiązania tej kultury z południem, Kraków – Przemyśl, 121-133.
- Staňa, Č. 1959: Sídlištní jáma s kostrovým pohřbem ze střední doby bronzové v Újezdě u Brna, PV 1956, 27.

- Staňa, Č. 1988: Opevněné sídliště ze starší a z počátku střední doby bronzové v Přerově na Moravě, SIA XXXVI, 309-328.
- Stloukal, M. 1980: Antropologické pozůstatky z hrobů v Bulharech, okr. Břeclav, AR XXXII, 379-380.
- Stloukal, M. – Stuchlíková, J. 1992: Antropologické nálezy věteřovské skupiny, ČNM 159, 37-63.
- Stocký, A. 1927: Únětická keramika v Čechách. Předběžná studie I, PA XXXV, 1-21.
- Stocký, A. 1928: Čechy v době bronzové, Praha.
- Stuchlík, S. 1971: Příspěvek k poznání počátku mohylové kultury na Moravě, AR XXIII, 140-146.
- Stuchlík, S. 1972a: Moravská únětická sídliště, nepublikovaná dizertační práce, Brno.
- Stuchlík, S. 1972b: Mohylový hrob z Otaslavic, ČMM LVII, 37-40.
- Stuchlík, S. 1978a: Výzkum mohylníku středodunajské mohylové kultury v Boroticích (okr. Znojmo), PV 1976, 33-34, obr. 20.
- Stuchlík, S. 1978b: Halštatská keramika z Kyjovic (okr. Znojmo), PV 1976, 41-42.
- Stuchlík, S. 1979: K poznání vzniku a staršího vývoje lidu středodunajské mohylové kultury na jižní Moravě, rkp. kandidátské disertace, Brno.
- Stuchlík, S. 1980a: Pokračování výzkumu mohylníku středodunajské mohylové kultury v Boroticích (okr. Znojmo), PV 1977, 38-39.
- Stuchlík, S. 1980b: Třetí sezóna výzkumu mohylníku středodunajské mohylové kultury v Boroticích (okr. Znojmo), PV 1978, 19.,
- Stuchlík, S. 1981a: Čtvrtá sezóna na výzkumu v Boroticích (okr. Znojmo), PV 1979, 22, obr. 10.
- Stuchlík, S. 1981b: Depot středodunajské mohylové kultury z Mušova, AR XXXIII, 361-371.
- Stuchlík, S. 1981c: Osídlenní jeskyně ve starší a střední době bronzové na Moravě, StAU IX/2.
- Stuchlík, S. 1982: Pátá sezóna na výzkumu v Boroticích (okr. Znojmo), PV 1980, 11.
- Stuchlík, S. 1983: Šestá sezóna výzkumu v Boroticích (okr. Znojmo), PV 1981, 35, tab. 10:1.
- Stuchlík, S. 1984a: Sedmá sezóna na výzkumu v Boroticích (okr. Znojmo), PV 1982, 28-29.
- Stuchlík, S. 1984b: K datování konce věteřovského osídlení na jižní Moravě, AR XXXVI, 173-186.
- Stuchlík, S. 1985a: Osmá sezóna na výzkumu v Boroticích (okr. Znojmo), PV 1983, 30, obr. 26.
- Stuchlík, S. 1985b: Severopanonská keramika ve sbírkách Moravského muzea v Brně, ČMM LXX, 61-67.
- Stuchlík, S. 1986: Borotický mohylník, Věda a život XXXI, 245-248.
- Stuchlík, S. 1987a: Devátá sezóna na výzkumu v Boroticích (okr. Znojmo), PV 1984, 29.
- Stuchlík, S. 1987b: Desátá sezóna na výzkumu v Boroticích (okr. Znojmo), PV 1985, 30, tab.
- Stuchlík, S. 1987c: Únětické pohřebiště v Mušově, StAU XIV/2.
- Stuchlík, S. 1988: Bronzové sekeromlaty na Moravě, PA LXXIX, 269-328.
- Stuchlík, S. 1989: Elfte Saison auf der Grabung in Borotice (Bez. Znojmo), PV 1986, 35.
- Stuchlík, S. 1990a: Počátky mohylového pohřbívání v době bronzové na Moravě, In: Pravěké a slovanské osídlení Moravy. Sborník k 80. narozeninám Josefa Poulika, Brno, 128-145.
- Stuchlík, S. 1990b: Die bisherigen Ergebnisse der Erforschung des Hügelgräberfeldes in Borovice, AR XLII, 159-169.
- Stuchlík, S. 1990c: Dvanáctá sezóna na výzkumu v Boroticích (okr. Znojmo), PV 1987, 37-38, obr. 14.
- Stuchlík, S. 1990d: Die sekundären Eingriffe in den Gräbern der Úněticer Kultur, Anthropologie XXVIII, 159-167.
- Stuchlík, S. 1990e: Die Entstehung der Hügelgräberkultur in Mähren und ihre Entwicklung, in: Beiträge zur Geschichte und Kultur der mitteleuropäischen Bronzezeit, Berlin – Nitra, 469-481.
- Stuchlík, S. 1991: Třináctá sezóna na výzkumu v Boroticích (okr. Znojmo), PV 1988, 28-30, obr. 7-9.
- Stuchlík, S. 1992: Die Věteřov-Gruppe und das Entstehen der Hügelgräberkultur in Mähren, PZ 67, 15-42.
- Stuchlík, S. 1993a: Vierzehnte Grabungssaison in Borotice (Bez. Znojmo), PV 1989, 48-49.
- Stuchlík, S. 1993b: Patnáctá sezóna na výzkumu v Boroticích (okr. Znojmo), PV 1990, 77-78, obr. 14.
- Stuchlík, S. 1993c: Šestnáctá sezóna na výzkumu v Boroticích (okr. Znojmo), PV 1991, 55-56.
- Stuchlík, S. 1993d: Únětická kultura, in: Podborský, V. a kol.: Pravěké dějiny Moravy, Brno, 238-257.
- Stuchlík, S. 1993e: Středodunajská mohylová kultura, in: Podborský, V. a kol.: Pravěké dějiny Moravy, Brno, 272-286.
- Stuchlík, S. 1994: Vývoj osídlení brněnské kotliny ve starší a střední době bronzové, Pravěk NŘ 4, 127-153.
- Stuchlík, S. 1996: Zlato v pravěku Moravy, rkp. nepublikované habilitační práce, Brno.
- Stuchlík, S. 1997a: Borotice (okr. Znojmo), PV 1993-1994, 115.
- Stuchlík, S. 1997b: Goldgegenstände aus Mähren, in: Lehrberger, G. und Kol. (ed.): Das prähistorische Gold in Bayern, Böhmen und Mähren: Herkunft – Technologie – Funde, PA-Supplementum 7, 297-299.
- Stuchlík, S. 1999: Borotice (okr. Znojmo), PV 39 (1995-1996), 315.
- Stuchlík, S. 2001a: Věteřovský rondel v Šumicích, in: Podborský, V. (ed.): 50 let archeologických výzkumů Masarykovy univerzity na Znojemsku, Brno, 167-178.
- Stuchlík, S. 2001b: Die Besiedlung Ostmährens durch die Aunjetitzer Kultur und den epischurkeramischen Komplex zu Beginn der Bronzezeit, in: Lippert, A. – Schultz, M. – Shennan, S. – Teschler-Nicola, M. (eds.): Mensch und Umwelt während des Neolithics und der Frühbronzezeit in Mitteleuropa, Rahden/Westf., 221-230.
- Stuchlík, S. 2002a: Borotice (okr. Znojmo), PV 43, 192.

- Stuchlík, S. 2002b:* Vývoj osídlení pod Pavlovskými vrchy v době bronzové, in: Stuchlík, S. (ed.), *Oblast vodního díla Nové Mlýny od pravěku do středověku*, Spisy AU 20, 149-221.
- Stuchlík, S. 2002c:* Grab eines Handwerkes in Borotice, in: *Anodos. Studies of the Ancient World 2/2002 in Honour of Mária Novotná*, Trnava, 307-313.
- Stuchlík, S. 2003a:* Borotice (okr. Znojmo), PV 44, 224.
- Stuchlík, S. 2003b:* Die Beziehungen Mährens zu den südöstlichen Gebieten am Anfang der Bronzezeit, in: Kacsó, C. (ed.), *Bronzezeitliche Kulturererscheinungen im karpatischen Raum. Die Beziehungen zu den benachbarten Gebieten*, Bibliotheca Marmatia 2, Baia Mare, 445-468.
- Stuchlík, S. 2005:* Vztahy Moravy k jižním a jihovýchodním oblastem na počátku doby bronzové, in: Studeníková, E. (ed.), *Južné vplyvy a ich odraz v kultúrnom vývoji mladšieho praveku na strednom Dunaji*, Bratislava, 19-41.
- Stuchlík, S. 2006:* Únětické hroby z Horních Věstonic, AAOp 2, 2006, 165-178.
- Stuchlík, S. – Kolbinger, D. 1993:* K rozšíření středodunajské mohylové kultury na střední Moravě, *Pravěk* NR 3, 143-159.
- Stuchlík, S. – Stuchlíková, J. 1996a:* Pravěká pohřebiště v Moravské Nové Vsi-Hruškách, StAU XVI.
- Stuchlík, S. – Stuchlíková, J. 1996b:* Aunjetitzer Gräberfeld in Velké Pavlovice, Südmähren, PZ 71, 1996, 123-169.
- Stuchlík, S. – Stuchlíková, J. 1999a:* Šumice, okr. Znojmo, In: Podborský, V. a kol.: *Pravěká sociokultovní architektura na Moravě*, Brno 95-114.
- Stuchlík, S. – Stuchlíková, J. 1999b:* Die Erforschung des veteřover Rondels in Šumice, in: Batora, J. – Peška, J. (eds.): *Aktuelle Probleme der Erforschung der Frühbronzezeit in Böhmen und Mähren und in der Slowakei*, Nitra, 169-182.
- Stuchlík, S. – Šebela, L. 2004:* Brno (k. Ú. Horní Heršpice, okr. Brno-město), PV 45, 155.
- Stuchlík, S. – Šmíd, M. 1997:* Nálezy mohylové kultury ze Smržic, *Pravěk* NR 7, 245-254.
- Stuchlíková, J. 1984a:* Problematika vzniku a vývoje veteřovské skupiny na Moravě, rkp. kandidátské disertace, Brno.
- Stuchlíková, J. 1984b:* Nález protoúnětické keramiky ze Žerotice (okr. Znojmo), PV 1982, 24-25.
- Stuchlíková, J. 1987:* Nové výzkumy sídlišť veteřovské skupiny na jižní Moravě, AR XXXIX, 10-17.
- Stuchlíková, J. 1988:* Starobronzové nálezy z Hodonic ve sbírkách Moravského muzea v Brně, ČMM LXXIII, 29-43.
- Stuchlíková, J. 1990:* Otázky pohřebního ritu moravské veteřovské skupiny, in: *Pravěké a slovanské osídlení Moravy. Sborník příspěvků k osmdesátým narozeninám akademika Josefa Poulíka*, Brno, 146-157.
- Stuchlíková, J. 1993:* Veteřovská skupina, in: Podborský, V. a kol., *Pravěké dějiny Moravy*, 262-272.
- Stuchlíková, J. – Stuchlík, S. 1982:* Osídlení Turoldu na konci eneolitu a v době bronzové, SPFFBU E 27, 91-102.
- Sviešnikov, I. K. 1974:* Istorija naselennija Peredkarpattja, Podillja i Volini v kinci III-na počatku II tisjačolittja do našoi ery, Kyiv.
- Szybowicz, B. 1995:* Cmentarzysko z epoki brązu w Bochórze-Chodorówce, Kraków.
- Šabatová, K. 2004:* K závěru vývoje mohylové kultury a počátku lužických popelnicových polí na střední a severní Moravě, *Pravěk* NR 14, 101-122.
- Šabatová, K. – Vitula, P. 2002:* Práslavice. Díly pod dědinou, Kousky a kukličky II. Pohřebiště a sídliště z doby bronzové (katalog). *Archaeologiae regionalis fontes* 4. Olomouc.
- Šaldová, V. 1960:* Příspěvek k otázce osídlení jihozápadních Čech v časně době bronzové, PA LI, 527-538.
- Šaurová, D. 1969:* Hrob kultury zvoncovitých pohárů ve Slavkově u Brna, AR XII, 484-488.
- Šebela, L. 1981:* Ein Forschungsüberblick zur mährischen Schnurkeramik, JfMV Halle 64, 177-188.
- Šebela, L. 1999:* The Corded Ware Culture in Moravia and in the Adjacent Part of Silesia (Catalogue), FAM XXIII, Brno.
- Šikulová, V. 1963-1964:* Únětický pohřeb přikrytý torsi nádob ze Svatobořic u Kyjova, Sborník III Karlu Tihelkovi k pětadesátinám, Brno, 62-64.
- Šmíd, M. 1983:* Výzkum eneolitických mohyl na Kosíři u Slatinek (okr. Prostějov), PV 1981, Brno, 22.
- Šmíd, M. 1990:* Příspěvek k poznání eneolitických mohylových pohřebišť na střední Moravě, in: *Pravěké a slovanské osídlení Moravy. Sborník příspěvků k osmdesátým narozeninám akademika Josefa Poulíka*, Brno, 67-89.
- Šmíd, M. 1997:* Dům a dva kostrové hroby ze střední doby bronzové ve Slavoníně u Olomouce, *Pravěk* NR 7, 255-270.
- Šmíd, M. 1999:* Bílovice-Lutotín (okr. Prostějov), PV 40 (1997-1998), 231.
- Šmíd, M. 2002a:* Olšany (okr. Prostějov), PV 43, 203.
- Šmíd, M. 2002b:* Drnovice (okr. Vyškov), PV 43, 193-194.
- Šmíd, M. 2003:* Mohylová pohřebiště kultury nálevkovitých pohárů na Moravě, *Pravěk – Supplementum* 11.
- Šráčková, E. 1963:* Veteřovský kadlub z Josefova, AR XV, 506-509.
- Štrof, A. 1992:* Eneolitické osídlení Hradiska u Svitávky, okr. Blansko, *Pravěk* NR 2, 159-181.
- Štrof, A. 1993:* Kultura lužických popelnicových polí, in: Podborský, V. a kol.: *Pravěké dějiny Moravy*, Brno, 301-328.
- Štrof, A. 1995:* Sídlíště z doby bronzové u Býkovic (okr. Blansko) (Příspěvek k problematice „protolužického horizontu“), ČMM LXXX, 83-108.
- Tihelka, K. 1946:* Nová kulturní skupina z doby bronzové na Moravě, OP XIII, 51-57.

- Tihelka, K. 1953: Moravská únětická pohřebiště, PA XLIV, 229-328.*
- Tihelka, K. 1957a: Sídliště věteřovského typu v Dolních Kounicích, AR IX, 25-31, 40-42.*
- Tihelka, K. 1957b: Cezavy u Blučiny ve světle archeologických výzkumů a nálezů, Brno.*
- Tihelka, K. 1960: Moravský věteřovský typ, PA LI, 27-135.*
- Tihelka, K. 1961: Výzkum na Cezavách u Blučiny, PV 1960, 56-60.*
- Tihelka, K. 1962: Moravský věteřovský typ, II. část, ŠZ 8, Nitra.*
- Tihelka, K. 1963: Dětský pohřeb v nádobě na Cezavách u Blučiny, AR XV, 6-9.*
- Tihelka, K. 1965: Hort- und Einzelfunde der Úněticer Kultur und das Věteřover Typus in Mähren, FAM Brno IV.*
- Tihelka, K. 1969: Velatice Culture Burials at Blučina, FAP Praha 13.*
- Tihelka, K. – Hank, V. 1949: Sídliště únětické a středodunajské mohylové kultury v Brně-Černých Polích, ČMM XXXIV, 138-163.*
- Tihelka, K. – Hank, V. 1957: Výzkum na návrší Cezavách u Blučiny v r. 1948, ČMM XLII, 25-42.*
- Točík, A. 1960: Juhozápadne Slovensko v staršej s strednej dobe bronzovej, rkp. kandidátske disertace, Nitra.*
- Točík, A. 1963: Die Nitra-Gruppe, AR XV, 716-774.*
- Točík, A. 1964a: Opevnená osada z doby bronzovej vo Veselom, Bratislava.*
- Točík, A. 1964b: Die Gräberfelder der karpatenländischen Hügelgräberkultur, FAP 7, Praha.*
- Točík, A. 1964c: Novšie nálezy zo staršej doby bronzovej na juhozápadnom Slovensku, ŠZ 13, 127-156.*
- Točík, A. 1978-81: Nitriansky Hrádok-Zámeček. Bronzezeitliche befestigte Ansiedlung der Maďarovce-Kultur, MAS III, Nitra.*
- Točík, A. 1979: Výčapy-Opatovce und weitere altbronzezeitliche Gräberfelder in der Südwestslowakei, MAS I, Nitra.*
- Točík, A. – Vladár, J. 1971: Prehľad bádania v problematike vývoja Slovenska v dobe bronzovej, SIA XIX, 365-422.*
- Tömördy, F. 1939: Ein schnurkeramisches Grab von Föllik, Gem. Großhöflein, Niederösterreich, Unsere Heimat 12, 101-104, 125.*
- Tompa, F. 1937: 25 Jahre Urgeschichtsforschung in Ungarn 1912-1936, 24./25. BerRGK 1934/35, 27-127.*
- Torbrügge, W. 1959a: Die Bronzezeit in Bayern, 40. BerRGK, 1-78.*
- Torbrügge, W. 1959b: Die Bronzezeit in der Oberpfalz. Materialhefte zur bayerischen Vorgeschichte, Kallmünz/Opf.*
- Torbrügge, W. 1982: Grabhügel der frühen Bronzezeit in Süddeutschland, in: Festschrift zum 100jährigen Jubiläum der Abteilung Vorgeschichte der Naturhistorischen Gesellschaft Nürnberg e. V, Nürnberg, 65-82.*
- Torma, I. 1973: Die Boleráz-Gruppe in Ungarn, in: Symposium über die Entstehung und Chronologie der Badener Kultur, Bratislava 1973, 483-512.*
- Trapp, M. 1891: Průvodce Františkovým museem v Brně, Brno.*
- Trnáčková, Z. 1954: Objekty středodunajské mohylové kultury v Přítlukách na Moravě, AR VI, 746-751, 762-764.*
- Trnáčková, Z. 1959: Dokončení výzkumu mohylového objektu u Přítluk, PV 1956, 72.*
- Trnáčková, Z. 1966: Fortification de la civilisation des tumulus Moyen danube pres de Přítluky (Moravie), Investigation archéologiques en Tchécoslovaquie, Praha, 135.*
- Trnáčková, Z. 1968: Únětické hroby z Boletouce, okres Olomouc, AR X, 152-156*
- Trogmayer, O. 1975: Das bronzezeitliche Gräberfeld bei Tápé, Fontes Archaeologici Hungariae, Budapest.*
- Tunia, K. 1979: Cmentarzysko kultury ceramiki sznurowej w Koniuszy, woj. Kraków, SprArch XXXI, 47-75.*
- Unger, J. 1969: Nové věteřovské sídliště v Sedleci u Mikulova (okr. Břeclav), SPFFBU E 14, 276-278.*
- Vildomec, F. 1927: Nález skrčených koster, HP IV, 9-10.*
- Vildomec, F. 1931: Soupis praehistorických nálezů ze Znojemska, HP VIII, 3-11.*
- Vildomec, V. 1954: Předhistorické opevnění u vesnice Suchohrdly u Znojma, VVM 9, 83-86.*
- Vildomec, V. 1972: Únětická keramika z Bantic (okr. Znojmo), PV 1971, 49.*
- Vitula, P. 1993a: Úněticer Funde aus Žerotice (Bez. Znojmo), PV 1989, 41.*
- Vitula, P. 1993b: Neolitické, mladobronzové, laténské a slovanské osídlení v Hostěradicích, (okr. Znojmo), PV 1989, 113-114.*
- Vitula, P. 1993c: Nové nálezy na katastru Horních Dunajovic (okr. Znojmo), PV 1989, 114.*
- Vitula, P. 1993d: Hallstattzeitliche und mittelalterliche Befunde in Prosiměřice (Bez. Znojmo), PV 1989, 54.*
- Vladár, J. 1973a: Pohrebiská zo staršej doby bronzovej v Branči, Bratislava.*
- Vladár, J. 1973b: Osteuropäische und mediterrane Einflüsse im Gebiet der Slowakei während der Bronzezeit, SIA XXI, 253-357.*
- Vladár, J. 1974: Die Dolche in der Slowakei, PBF VI,3, München.*
- Vladár, J. 1981: Zur Problematik osteuropäischer und südöstlicher Einflüsse in der Kulturentwicklung der älteren Bronzezeit im Gebiet der Slowakei, SIA XXIX, 217-233.*
- Voigt, E. 1948: Die Gliederung der schweizerischen Frühbronzezeit, Festschrift f. Otto Tschumi, Zürich, 53-69.*
- Vokáč, M. 2002: Křídľůvky (okr. Znojmo), PV 43, 197.*
- Vrbka, A. 1930: Die vorgeschichtliche Sammlung des Znaimer Stadtmuseums, Sudeta 6, 64-66.*
- Wiegandová, L. 1974: Nálezy z Vávrovic v rámci problematiky předlužického horizontu, in: Archeologický sborník, Ostrava 43-51, tab. I, II.*

- Willvonseder, K. 1933: Oberösterreich in der Urzeit, Wien.
- Willvonseder, K. 1935: Zur Herkunft der Hügelgräberkultur in Böhmen und Mähren, Sudeta XI, 8-15.
- Willvonseder, K. 1937a: Die mittlere Bronzezeit in Österreich, Wien-Leipzig.
- Willvonseder, K. 1937b: Zwei Gräberfelder der älteren Bronzezeit in Statzendorf, NÖ, MAGW LXVII, 276-287.
- Willvonseder, K. 1968: Die jungsteinzeitlichen und bronzezeitlichen Pfahlbauten des Attersee in Oberösterreich, MPK XI-XII, 1963-1968.
- Wiślański, T. 1979: Kształtowanie się miejscowych kultur rolniczo-hodowlanych. Plemiona kultury puchrów lejkowatych, in: M. Godłowska – A. Kulczycka-Leciejewiczowa – J. Machnik – T. Wiślański: Neolit, Prahistoria ziem Polskich, Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk, 165-260.
- Wojciechowski, W. – Cholewa, P. – Limisiewicz, A. 2002: Wyniki rozpoznania terenowego i badań wykopaliskowych megalitycznego grobowca kujawskiego w rejonie Henrykowa, pow. Ząbkowice Śląskie, Śląskie Sprawozdania Archeologiczne XLIV, 177-186.
- Zoll-Adamikowa, H. – Niżnik, J. 1963: Z badań kopców-mogil w Jawczycach i Wiatowicach (Podkarpacie Polskie) w latach 1960-1961, Acta Archaeologica Carpathica 5, 25-39.

ZKRATKY

AAHung	Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae, Budapest
AAOp	Acta archaeologica Opaviensia, Opava
AE	Archaeologiai Értesítő, Budapest
AK	Archäologisches Korrespondenzblatt, Mainz
AÖ	Archäologie Österreichs, Wien
AR	Archeologické rozhledy, Praha
ArchA	Archaeologia Austriaca, Wien
ASM	Archeologické studijní materiály, Praha
BerRGK	Berichte der Römisch-Germanischen Kommission, Frankfurt a. M.
BZO	Bulletin záchranného oddělení AÚ ČSAV, Praha
ČMM	Časopis Moravského musea, Brno
	Časopis Moravského zemského muzea, Brno
	Acta Museum Moraviae, Brno
ČNM	Časopis Národního muzea v Praze, Praha
ČSIM/B	Časopis Slezského muzea, řada B, Opava
ČVMSO	Časopis Vlasteneckého musejního spolku v Olomouci, Olomouc
FAM	Fontes Archaeologiae Moravice, Brno
FAP	Fontes Archaeologici Pragenses, Praha
FAPos	Fontes Archaeologici Posnanienses, Poznań
FÖ	Fundberichte aus Österreich, Wien
HP	Od Horácka k Podyjí, Znojmo – Tišnov – Moravský Krumlov – Brno
JfMV	Jahresschrift für mitteldeutsche Vorgeschichte, Halle/Saale, Berlin
JPMÉ	Janus Pannonius Múzeum Évkönyve, Pécs
MAGW	Mitteilungen der Anthropologischen Gesellschaft, Wien
MAS	Materialia Archaeologica Slovaca, Nitra
MPK	Mitteilungen der prähistorischen Kommission der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Wien
MUAG	Mitteilungen der österreichischen Arbeitsgemeinschaft für Ur- und Frühgeschichte, Wien
NfDV	Nachrichtenblatt für Deutsche Vorzeit, Leipzig
OP	Obzor prehistorický, Praha
PA	Památky archeologické, Praha
PBF	Prähistorische Bronzefunde, München, Stuttgart
PV	Přehled výzkumů, Brno
PVM	Pravěk východní Moravy, Gottwaldov
PZ	Praehistorische Zeitschrift, Berlin – New York
SbČSSA	Sborník Československé společnosti archeologické, Brno
SbNM	Sborník Národního muzea v Praze, Praha
SbPSMO	Sborník Přírodovědecké společnosti v Mor. Ostravě, Moravská Ostrava
SIA	Slovenská archeológia, Bratislava
SPFFBU	Sborník prací filozofické fakulty v Brně, Brno
Spisy AÚ	Spisy Archeologického ústavu AV ČR Brno, Brno
SprArch	Sprawozdania Archaeologiczne, Wrocław – Warszawa – Kraków
StAÚ	Studie Archeologického ústavu ČSAV (AV ČR) v Brně, Praha – Brno
ŠZ	Študijné zvesti Archeologického ústavu SAV, Nitra
VVM	Vlastivědný věstník moravský, Brno
WPZ	Wiener Prähistorischen Zeitschrift, Wien
ZSNM	Zborník Slovenského Národného múzea, Bratislava

XII.

RESUMÉ

BOROTICE. EIN BRONZEZEITLICHES HÜGELGRÄBERFELD

GESCHICHTE, METHODIK UND RESULTATE DER GRABUNGEN

Die Gemeinde Borotice liegt in Südmähren, etwa 12 km östlich von Znojmo (Znaim) (Abb. 1). Mitte des 19. Jh. entdeckte M. Trapp in der Flur „Nad dvorem“ 17 Grabhügel, von denen er in einem eine Grabung vornahm. Er fand zwei Skelette und bei ihnen Bronzeohrringe, eine Pinzette und ein Gefäß. Diese Funde gingen noch im 19. Jh. verloren, so dass die chronologische Einordnung des Gräberfeldes weitere mehr als hundert Jahre offen blieb. 1962-1963 führte der Lehrstuhl für Archäologie der Brünner Universität unter der Leitung von V. Podborský (1963) eine Grabung auf dem Gräberfeld durch. Auf Grund teilweiser Freilegung der Hügel 1, 8 und 12 wurde das Gräberfeld in die mittlere Bronzezeit datiert und es wurde auch ein Plan angefertigt (Abb. 3).

1976 nahm das Archäologische Institut der Tschechoslowakischen Akademie der Wissenschaften (ČSAV) Brno unter der Leitung von S. Stuchlík (1978a) eine systematische Erforschung des Gräberfeldes in Angriff. Es wurde hier bis 1991 gearbeitet (s. PV 1980 bis 1993), zwei weitere Abdeckungen erfolgten 1993 und 1996 (Stuchlík 1997a; 1999). Bei einem weiteren Einsatz in 2001 konzentrierte sich die Aufmerksamkeit auf einen Hügel, der durch eine Luftaufnahme 1991 (Kovárník 1993b, 109) auf einem Feld neben dem Gräberfeld (Taf. 5:6) entdeckt und als Hügel 39 bezeichnet wurde (Stuchlík 2002a). Ähnliche Hügel stellte J. Kovárník (Kovárník – Minařík 1996, 106) etwa 500 m westlich vom Gräberfeld (Abb. 2; Taf. 8:5) fest. 2002 führte hier der Autor eine kleinere Sondierung durch, um die Datierung der Fundstelle und ihre Beziehung zum Gräberfeld zu überprüfen (Stuchlík 2003a).

Die Kenntnisse über das Gräberfeld in Borotice lassen sich wie folgt zusammenfassen: M. Trapp zählte bei seiner Entdeckung 17 Hügel. V. Podborský zeichnete 1962 beim Vermessen des Gräberfeldes 37 Hügel in den Plan ein, von denen er 9 (18, 19, 20, 22, 24, 25, 26, 33, 34) als unsicher bezeichnete. Beim Vermessen der Fundstelle 1985 durch den Autor gelang es nicht, 10 Hügel auf dem Plan von V. Podborský (18, 22, 24, 25, 26, 30, 33, 34, 35) zu lokalisieren. Dafür wurden der Hügel 38 und später der Hügel 39 entdeckt und bei der Abdeckung des Hügels 37 wurde festgestellt, dass es sich um keinen Grabhügel, sondern um einen Naturhügel handelt. Insgesamt sind 28 Hügel nachgewiesen (Abb. 5). Es ist jedoch nicht auszuschließen, dass sich künftig durch die Auffindung eines der 10 nicht verifizierbaren Hügel die Gesamtzahl erhöht. Andererseits kann eine Untersuchung der noch nicht erforschten Hügel (19, 20, 23, 28) an den Tag bringen, dass es Naturerscheinungen sind.

Die Fundstelle erstreckt sich auf einem leicht nach Norden abfallenden Hang auf einer Schotter- bzw. Sandterasse am rechten Ufer der Jevišovka 225-230 m ü.d.M. In Bezug auf die Anordnung der Hügel gibt es kein System. Auf dem Plan von V. Podborský (Abb. 3) liegen sie auf einer unregelmäßigen, 425 x 262 m großen ovalen Fläche. Im nordwestlichen und auch im südwestlichen Teil des Gräberfeldes gibt es kleinere leere Stellen und eine weitere leere Fläche liegt in der Mitte des Gräberfeldes zwischen den Hügeln 1, 5, 29 und 31. Nach einem neuen Plan liegt die Ausdehnung des Gräberfeldes bei 312 x 186 m. Der größte Hügel 13 befindet sich etwa in der Mitte der Nekropole. Die Hügelaufschüttungen bestehen aus schwarzbrauner bis schwarzer Humuserde ohne Steine. Eine etwas kompliziertere Konstruktion hatten zwei Hügel. Der Věteřov-Hügel 39 wurde von einem Kreisgraben (Abb. 121; Taf. 7:3-4; 8:2) und der Hügel 8 aus der mittleren Bronzezeit von einem Spitzgraben (Abb. 46; Taf. 3:4) umgeben. Ein kreisförmiger Graben zeichnete sich auch um ein Grab in der Fundstelle U kaštanu (Abb. 124; Taf. 8:3,5) ab. Die Hügel haben eine regelmäßige runde Gestalt und ihre Höhe bewegt sich von 10 cm bei den kleinsten bis zu 140 cm bei den höchsten, wie z.B. beim Hügel 13. Auch der Durchmesser der Hügel schwankt beachtlich, bei den kleinsten liegt er zwischen 7-8 m und bei den größten bei mehr als 20 m.

Über die Grabungstätigkeit von M. Trapp haben wir keine Informationen, aber wahrscheinlich hat er kleinere Grabungen in der Mitte des Hügels durchgeführt. In den Hügeln 1, 4 und 13 wurden alte schmale Sonden festgestellt, die auf die Tätigkeit M. Trapps, vielleicht auch anderer Amateurarchäologen zurückgehen könnten. V. Podborský legte Sonden mit unterschiedlichen Grundrissen und Maßen in den Hügeln 1, 8 und 12 oder in ihrer nächsten Umgebung an. Je nach Bedarf sind diese Sonden erweitert worden.

Ab 1976 haben wir bei den Freilegung der Hügel die Methode einer Einteilung der einzelnen Hügel in vier Sektoren (A, B, C, D) gewählt.

Im Bereich des Gräberfeldes wurden auch Funde anderer Zeitabschnitte (Abb. 158) festgestellt. Der Hügel 29 überdeckte Reste eines Brennofens aus der Lengyel-Zeit mit Keramikfragmenten. Im Hügel 10 wurde ein Scherben vom Typ Retz-Křepice gefunden. Unter dem Hügel 27 erstreckte sich ein beschädigtes Objekt mit zahlreichen Scherben, die nur rahmenhaft ins jüngere oder spätere Äneolithikum datiert werden können. Die Latènezeit ist durch einige Körper- und Brandgräber belegt, die sekundär in die Hügel 2, 3, 6, 7, 13 und 36 eingelassen wurden. In den Hügeln 6, 9-11, 13 und 27 befanden sich fast 40 Gräber der germanischen Langobarden aus der ersten Hälfte des 6. Jh.

Insgesamt wurden in Borotice etwa 120 Gräber entdeckt, von denen etwa 80 in die Bronzezeit fallen. Eine genaue Zahl lässt sich nicht anführen, weil die meisten Bestattungen in den Hügelaufschüttungen deponiert waren und die Grabgruben in der humusartigen Erde meistens nicht erkannt werden konnten. Die Skelette aus der Bronzezeit waren manchmal ganz oder fast ganz zerfallen. Einige Gräber beinhalten keine Beigaben und andere wurden in der Urzeit ausgeraubt, was eine genaue Bestimmung der Grabkomplexe erschwerte. Sekundäre Eingriffe in die Gräber wurden ebenfalls in allen Gräbern aus der Völkerwanderungszeit festgestellt, so dass es bei schlecht erhaltenen und dislozierten Skeletten ohne Beifunde ein Problem war, sie zu datieren.

BESTATTUNGSRITUS

Das Gräberfeld von Borotice gehört zu den wenigen erhaltenen Hügelgräberfeldern aus der mittleren Bronzezeit und stellt das erste erhaltene Hügelgräberfeld aus der älteren Bronzezeit in Mähren dar.

Bestattung unter Hügeln

Für die ältere Bronzezeit ist die Bestattung unter Hügeln in Mitteleuropa in Form von Kreisgräben um die Gräber des Epischur-Kulturkreises (Vladár 1973a, 27; Batora 2004) und der Unterwölbling-Kultur (Neugebauer – Gatringer 1982, 64) belegt. Wirkliche Hügel traten selten in Ungarn und in Österreich in Erscheinung (Benkovský-Pivovarová 1987, 170). Aus der Aunjetitzer Kultur kennen wir große und reich ausgestattete Hügel vom Gräberfeld Łęki Małe und Szczepankowice in Polen (Sarnowska 1969, 181-191) sowie aus Helmsdorf und Leubingen in Deutschland (Größler 1907; Höfer 1906). Ein Verzeichnis der Grabhügel aus der älteren Bronzezeit in Mitteleuropa erarbeitete M. Primas (1977). Außer auf mehreren Gräberfeldern in Südböhmen (Hájek 1954) und in Süddeutschland (Torbrügge 1982, 65-69) kamen sie in der Protoaunjetitzer Kultur (Stocký 1926) und in der Aunjetitzer Kultur in Mladá Boleslav in Mittelböhmen (Plesl 1959, 34; 1963b, 415) vor. Im Bereich des mährisch-niederösterreichischen Zweiges sind lediglich drei Jungaunjetitzer Hügel in Eggenburg (Ladenbauer-Orel 1949) nachgewiesen. In Mähren werden Aunjetitzer Hügel in Letonice und Suchbátov von K. Tihelka (1953, 236) und M. Chleborád (1963, 4-6) angeführt, aber hier ging es um eine zufällige Überdeckung von Aunjetitzer Gräbern durch Gräber aus der mittleren Bronzezeit (Stuchlík 1990a, 136-140).

Bestattungsritus der Věteřov-Gruppe

In der Vergangenheit nahm man an, dass gegen Ende der älteren Bronzezeit die Toten in Gruben in den Maďarovce- (Eisner 1933, 57; Budinský-Krička 1947, 71) und Věteřov-Siedlungen (Tihelka 1960, 109) bestattet wurden. In der Slowakei wurde das erste Maďarovce-Gräberfeld mit 56 Körper- und 22 Brandgräbern in Majcichov (Chropovský 1958) festgestellt, weitere Gräber sind von Abrahám, Borovce, Gajary, Sládkovičovo (Točík 1979, 40-45, 53), Branč (Vladár 1973) und Jelšovce (Batora 2000, 471-495) bekannt. Im Bereich des Böhmenkirchen-Typs wurden einige Gräber in Herzogenburg (Neugebauer 1981, 27-29), Statzendorf (Willvonseder 1937b; Benkovský-Pivovarová 1988) und Tulln (Schubert 1973, 54) entdeckt und diesem Zeitabschnitt gehören auch einige Gräber von Franzhausen I und II an (Neugebauer Ch. und J.-W. 1997, 24; Neugebauer 1994, 96). Die meisten Erkenntnisse erbrachte die Untersuchung des Gräberfeldes F in Gemeinlebarn mit 257 Körpergräbern und einem Brandgrab (Neugebauer 1976; 1991). Im Věteřov-Gebiet in Österreich traten einige Gräber in Albendorf (Pittioni 1965) und Unternalb (Franz 1927) in Erscheinung.

In Mähren beschäftigte sich mit dieser Problematik J. Stuchlíková (1990), die die Gräber in Hradisko bei Kroměříž, Klentnice, Olbramovice, Borotice und die Kinderbestattungen in Gefäßen in Mikulov, Olbramovice und Hradisko bei Kroměříž für unbestritten hielt. Eine ungewöhnliche Gruppe stellen die Brandbestattungen in Dolní Kounice, Hradisko bei Kroměříž und das Brandgrab (Kultstätte ?) in Bezměrov dar. Aus Siedlungen führte sie anthropologische Funde von 30 Věteřov-Fundstellen an, was 20,4 % aller Věteřov-Siedlungen (Stuchlíková 1990) ausmacht.

Gegenwärtig haben wir in Mähren (Abb. 127) die Bestattungen der Věteřov-Gruppe auf acht Fundstellen zuverlässig belegt (1-8) und mit Wahrscheinlichkeit in weiteren acht Fundstellen (9-16) belegt:

1. Blučina-Cezavy, Objekt 12/60
Grab mit einem verstreuten Skelett, einem Töpfchen und zwei Nadeln (Abb. 128).
2. Borotice-Nad dvorem
s. Katalog.
3. Dolní Kounice-U sv. Antonínka
Eine von einer Schüssel überdeckte Amphore (Abb. 129), offensichtlich ein Brandgrab (Tihelka 1957a).
4. Hradisko u Kroměříže

In Hradisko bei Kroměříž wurden Brand- und Körpergräber entdeckt. Außerdem kamen hier 13 Vorratsgefäße zum Vorschein, die für Bestattungen in Gefäßen gehalten werden (Abb. 130-133; *Spurný 1954*, 362, 368; *1957*, 20-22; *1961*, 186).

5. Klentnice-Nordrand der Gemeinde
Ausgeraubtes Grab mit einem Gefäß (Abb. 134:2; 135:3; *Stuchlíková 1990*, 153, Abb. 2:1).
6. Mikulov-Vysoký roh
Bestattung eines dreijährigen Kindes in einem Vorratsgefäß (Abb. 136; *Jüttner 1950*, 366, Abb. 2).
7. Olbramovice-Šestilány
Zwei Gräber – ein Körpergrab mit einer Axt und eine Kinderbestattung in einem Gefäß (Abb. 137; *Perníčka – Podborský 1959*; *Lorencová 1959*).
8. Šumice
Innerhalb eines Věteřov-Rondells wurde ein Pfahlbau mit der Bestattung eines jungen Menschen ohne Ausstattung entdeckt (Abb. 134:1; *Stuchlík – Stuchlíková 1999a*, 102-106; *Stuchlík 2001a*, 173).
9. Bolelouc-U obory
Zwei Körpergräber, das eine enthielt Spätaunjetitzer oder Věteřov-Funde und das andere war ohne Ausstattung (*Trnáčková 1968*).
10. Bulhary-Štěrkovna
Aus drei beschädigten Körpergräbern aus der Kiesgrube stammt ein Töpfchen und eine Tasse (Abb. 135:1-2).
11. Kadov-obec
Aus einem Körpergrab stammt eine Tasse mit Zappfenfüßchen, die verloren ging ist (*Tihelka 1962*, 78).
12. Kněždub-Šumárník
In einer Höhesiedlung wurde ein Körpergrab eines Kindes in rechter Seitenlage mit einem kleinen Krug entdeckt (Abb. 135:4; *Dohnal 1988*, 43, tab. 20:9).
13. Mikulov-Kowalského pískovna, Pískova cihelna
Unterer Teil eines Aunjetitzer oder Věteřov-Vorratsgefäßes mit Bestattung von zwei Kindern ohne Ausstattung (*Jüttner 1950*, 366). An derselben Stelle wurden Skelette in Hockerlage mit Gefäßen entdeckt (Abb. 135:5-7).
14. Přerov-Masarykovo náměstí
Auf der Sohle einer Grube lag ein Frauenskelett mit angehockten Beinen und zwei Skelette wurden vom Bagger angeschnitten. Von der Ausstattung verblieben Scherben von zwei Gefäßen und zwei Noppenringe (*Jašková 1970*; *Stuchlíková 1990*, 151).
15. Svatobořice-Rusňákova cihelna
Aus 10-12 Körper- und Brandgräbern stammen 4 Kugelkopfnadeln und ein Dolch (*Hrubý 1950*, Tab. 29:2-5), die die Existenz einer Věteřov-Bestattungsstätte bestätigen.
16. Znojmo-pivovar
Ein 1892 entdecktes Körpergrab (*Stuchlíková 1990*, 148) enthielt zwei Töpfchen (Abb. 135:8,9).

Bestattungsritus der Věteřov-Gruppe in Borotice

Von 24 in Borotice untersuchten Hügeln lassen sich 11 zuverlässig in die Věteřov-Zeit datieren (1-6, 10, 13, 27, 31, 39) und bei einem (29) kommt eine solche kulturelle Eingliederung auf Grund seiner Lage im Věteřov-Teil des Hügelgräberfeldes in Frage (Abb. 138). Die Věteřov-Gräber befanden sich auf einer unregelmäßig ovalen Fläche mit einem Ausmaß von 231 × 168 m. Die Höhe der kleinsten Věteřov-Hügel schwankt zwischen 15 und 28 cm (Hügeln 31 und 5), der größten von 90 bis 130 cm (Hügeln 27 und 13). Der Durchmesser der Hügel 31 und 1 liegt zwischen 9,7 und 12 m, während er beim Hügel 10 18,5-21,5 m und 20-21 m beim Hügel 13 erreicht. Die Aufschüttung der Hügel aus schwarzer humusartiger Erde entspricht dem Untergrund auf dem ganzen Gräberfeld. Es ist nicht festzustellen, ob es auf einmal oder schrittweise zur Anhäufung der einzelnen Hügel kam, aber die Deponierung der Bestattungen auf unterschiedlichem Niveau deutet eher auf eine schrittweise Anhäufung hin. Das einzige erkennbare Bauelement ist der Kreisgraben, der den nicht erhaltenen Hügel 39 umgibt (Abb. 121). Der Graben hatte einen Durchmesser von 690-825 cm, seine Breite schwankte zwischen 60-70 cm und die stufenartige Sohle erreichte eine Tiefe von 40 cm. Im Kreisgraben konnten Reste von Pfostenlöchern erkannt werden. Die 50-80 cm voneinander entfernten Pfosten stellen Reste einer wohl mit Zweigen durchflochtenen Palisade dar (Abb. 139). Mit Kreisgräben umgebene Gräber wurden auch im Maďarovce- (*Bátora 2000*, 476-477, Abb. 14; 218; 231) und im Böheimkirchener Gebiet (*Neugebauer et al. 1993*, 448) entdeckt.

Auf dem Věteřov-Gräberfeld wurden in 12 Hügeln insgesamt 53 Gräber festgestellt; 19 von ihnen können wir als sichere (A), 18 als wahrscheinliche (B) und 16 als unsichere (C) Gräber bezeichnen. Die Anzahl der Gräber in den einzelnen Hügeln ist ziemlich unterschiedlich. In Hügel 13 wurden 12 Bestattungen (4 sichere, 3 wahrscheinliche, 5 unsichere) entdeckt. Je sieben Bestattungen fand man im Hügel 10 (5+2+0) und 27 (2+2+3). Je fünf Gräber befanden sich im Hügel 5 (1+3+1) und 6 (1+2+2). Im Hügel 3 waren 4 Bestattungen (2+0+2). Auf 3 Bestattungen stieß man im Hügel 2 (1+2+0), 4 (1+2+0) und 29 (0+0+3). Zwei Bestattungen wurden im Hügel 1 (1+1+0) und je eine Bestattung im Hügel 31 (0+1+0) und 39 (1+0+0) festgestellt.

Alle Gräber der Věteřov-Gruppe waren Körpergräber. Die Bestattungen wurden auf ursprünglichem Niveau oder in der Aufschüttung und einige Male in der humusartigen Schicht unter dem Hügel festgestellt. Die Bestattung im Hügel 39 befand sich im äußeren Teil des den Hügel umgebenen Kreisgrabens (Abb. 121; 122). Daraus ergibt sich, dass die Bestattung außerhalb der Hügelaufschüttung stattfand (Abb. 139). Die Existenz des unsicheren Grabes III aus Hügel 29 (Abb. 109) wurde nur durch die Destruktionsfläche aus größeren Steinen mit einer Größe von 150 × 120 cm (Abb. 111) angedeutet. Es könnte sich um den Rest einer inventarlosen Bestattung mit nicht erhaltenen Knochenresten handeln. Die Lage der Verstorbenen konnte in 9 Gräbern bestimmt werden. Acht Verstorbene waren in rechter Hockerlage bestattet (Abb. 22; 24; 33; 43; 62; 73; 103). Eine linksseitige Lage trat wohl nur im Grab 10/VII (Abb. 60) in Erscheinung. Einige Male wurden die oberen Gliedmaßen vor der Brust verkreuzt (Abb. 24; 33; 38; 42; 122). Auf der linken Seite wurde ein junger Mensch in einem Hallenbau in Šumice bestattet (Abb. 134; 1; *Stuchlík – Stuchlíková 1999a*, Abb. 13). Eine linksseitige Lage stellte man auch in Bolelouc (*Trnáčková 1958*) und in Přerov (*Jašková 1970*) fest, aber beide Fundstellen befinden sich in einem Gebiet, in dem dieser Brauch von den alten Traditionen des Episch-nurkulturreises ausgegangen sein könnte. Die Hauptorientierung der Verstorbenen in Richtung Süd-Nord (Abb. 140) wurde von Orientierungen SSW-NNO (4×), SW-NO (4×), WSW-ONO (2×), SSO-NNW (4×), SO-NW (5×) bestätigt. Nur je einmal ist die Orientierung W-O, NNW-SSO und NNO-SSW nachgewiesen.

Die Věteřov-Gräber haben keine reiche Ausstattung. Von 53 Gräbern waren in 26 keine Beigaben, in 27 Gräbern wurden 59 Funde festgestellt, davon 21 keramische, 32 bronzene und 6 aus anderem Material. Beigaben befanden sich in allen 19 sicheren Gräbern (A) und in fünf wahrscheinlichen Gräbern (B). Aus den 16 unsicheren Gräbern (C) stammen nur zwei Beigaben. Auf ein Grab der Kategorie A und B kommen im Schnitt 1,47 Beigaben, davon 0,50 aus Keramik, 0,84 aus Bronze und 0,13 aus anderem Material. Von 19 Gräbern der Kategorie A kommen auf ein Grab 2,47 Beigaben, davon 0,63 aus Keramik, 1,63 aus Bronze und 0,21 aus anderem Material. Am reichsten war Grab II im Hügel 13 ausgestattet, und zwar mit 6 Bronzegegenständen und das Grab XIII in Hügel 27 mit fünf Bronzegegenständen. Vier Beigaben verblieben nach einem Grabraub im Grab I im Hügel 6. Je drei Gefäße befanden sich in den beschädigten Gräbern I und II im Hügel 5, drei Bronzegegenstände kamen im Grab 3 im Hügel 13 zum Vorschein und drei Beigaben fanden sich in den Gräbern 2/II, 10/II, 10/XVI und 13/XV.

Die Lage der Beigaben in Bezug auf das Skelett wurde in 10 Gräbern festgestellt. Der Dolch in Grab 2/II (Abb. 22) lag in der Brustgegend und die Axt beim Kopf. Die Nadel im Grab 3/III (Abb. 28) wurde ebenfalls in der Brustgegend gefunden, die Armreifen im Grab 4/III (Abb. 33) und 27/XII (Abb. 105a) waren auf dem Unterarm aufgeschoben, ein Fingerring im Grab 10/VII (Abb. 60) wurde an der Hand und der andere beim Kopf gefunden. Drahtschmuck lag im Grab 5/II (Abb. 36) und im Grab 10/XI (Abb. 62) beim Kopf und die kleinen bronzernen Schmuckstücke, offensichtlich von einer Kette (Perle, Spiralröllchen) stammend, lagen im Grab 13/III (Abb. 73) bei einem langen Knochen unter dem Kinn. Eine Ansammlung von kleinen Bronzegegenständen fand man im Grab 27/XIII (Abb. 105a). Neben einem langen Knochen lag eine kleine bronzene Scheibe mit Dorn, neben ihr befanden sich 6 kleine Bronzenägel, etwa 6 cm weiter lagen 5 Bronzenägel und dazwischen kleine Blechfragmente (Abb. 105b). Wahrscheinlich handelte es sich um einen Behälter aus organischem Material, der 7 cm lang und etwa 1,5 bis 2 cm breit war. Die Scheibe schmückte den Deckel des Behälters, die 6 Nägel den oberen, die 5 Nägel den unteren Rand und die Fläche dazwischen wurde zumindest teilweise mit Blech bedeckt.

Grab 1/I (Abb. 17) wurde von einer Anhäufung von Scherben eines Vorratsgefäßes und von einem Armreifen aus Bronzedraht (Abb. 18) gebildet, die wahrscheinlich Reste einer Bestattung in einem Gefäß darstellen. Auf das Vorhandensein dieses Brauchs in der älteren Bronzezeit machte J. Neustupný (1933) aufmerksam. In Mähren tauchten die ersten Bestattungen in Gefäßen in den 20er Jahren des 20. Jh. in Mikulov (*Jüttner 1950*) auf. Heute kennen wir aus der Bronzezeit 15 Bestattungen in Gefäßen (Tabelle auf S. 151). Zur Aunjetitzer Kultur gehören Bestattungen in Blučina (*Tihelka 1961*, 56, Tab. 18:1; 1963), Brno-Slatina, Dolní Věstonice (*Stuchlík 1993d*, 247, Abb. 165:2), Blučina (*Dezort 1950*, 367-368, Abb. 1-2), Svatobořice (*Šikulová 1963-1964*), zur Věteřov-Gruppe jene in Hradisko u Kroměříže (Abb. 130-131; *Spurný 1961*), Mikulov (Abb. 136; *Jüttner 1950*), Olbramovice (Abb. 137:2-3; *Perníčka – Podborský 1959*), Blučina, Borotice (Abb. 17, 18), Hodonice (*Rakovská – Stuchlík 1980*) und rahmenhaft lässt sich in die ältere Bronzezeit die Bestattung in Mikulov (*Jüttner 1950*) einordnen. Zur mitteldanubischen Hügelgräberkultur gehört das Grab in Olšany (*Šmíd 2002a*, 203; *Fojtík 2006*, 41), zur Lausitzer Kultur das Grab in Ivaň (*Böhm 1936; 1941*, 277) und zur Velaticer Kultur der Fund aus Blučina (*Říhový 1961*, 134, Abb. 20:3; *Tihelka 1961*, 59; 1963, 8).

Eine häufige Erscheinung am Anfang der Bronzezeit ist das sekundäre Öffnen von Gräbern. Die ersten Belege dafür sind in Mähren bereits am Ende des Äneolithikums vorhanden. In der älteren Bronzezeit wird es auch auf den Nitraer (*Ondráček 1972*, 169; *Točík 1963*, 744) und Alt-Aunjetitzer (*Stuchlík – Stuchlíková 1996a*, 87-88) Gräberfeldern üblich; zur Massenerscheinung wird es in der Jung-Aunjetitzer Zeit (*Lorencová – Beneš – Podborský 1987*, 138-144; *Stuchlík 1987c*, 40-44; 1990d). In Rebešovice sind sogar 80 % der Gräber sekundär beschädigt worden (*Ondráček 1962*, 65-68). Sekundär geöffneten Gräbern begegnet man in ganz Mitteleuropa, aber im österreichisch-mährischen Zweig der Aunjetitzer Kultur sind sie am häufigsten nachgewiesen. Der Grund für den sekundären Eingriff ist die Deposition eines neuen Grabes in ein bestehendes Grab oder der Grabraub (*Rüttershofer 1987; Podborský 1988b; Stuchlík 1987c*, 40-44; *Stuchlík 1990d; Neugebauer 1994*). Manchmal lassen sich diese Eingriffe auch durch rituelle Prak-

tiken (*Podborský 1988b*) oder durch eine Exhumierung und Umbettung der sterblichen Überreste in ein anderes Grab erklären (*Neugebauer 1994, 118; Stuchlík – Stuchlíková 1996a, 73*).

Die ungünstigen Bedingungen in Borotice erschwerten die Untersuchung dieser Erscheinung. Einen zuverlässigen Beweis lieferte Grab 6/I (Abb. 40). Auf einer Fläche von 100 × 70 cm und in einer Tiefe von 20–60 cm wurden Scherben von zwei Gefäßen und Bruchstücke menschlicher Knochen gefunden, sodass diese Situation nur durch einen sekundären Eingriff erklärt werden kann. Die Lage der Knochen deutet bei den Gräbern 4/I (Abb. 31), 4/II (Abb. 32), 13/XII (Abb. 79), 13/XIV (Abb. 80) und mit großer Wahrscheinlichkeit auch beim Grab 27/VII (Abb. 103) auf einen Grabraub hin. Beim Grab 10/II bezeugt die Lage der Knochenbruchstücke auf einer großen Fläche (Abb. 57) eine Manipulierung mit dem Skelett.

Bestattungsritus der mitteldanubischen Hügelgräberkultur

Charakteristisches Merkmal der mittleren Bronzezeit war die Aufschüttung von Hügeln über den Gräbern der Toten. Die Bestattung unter Hügeln ist in den westlichen Kulturen des Hügelgräberkulturkreises üblich, häufig tritt sie in der mitteldanubischen Hügelgräberkultur und in der Protolautitzer Kultur in Polen auf (*Gedl 1975, tabl. XLIII:2; XLIV; XLV; Gediga 1978, 145, tabl. XLII; rys. 48; 49; 52*). Das Vorkommen von Grabhügeln in der karpatenländischen Hügelgräberkultur belegen Gräber mit Ringgräben in Dolný Peter (*Dušek 1969, Pl. 4; Abb. 18–23*) und Gräber mit einem Steinkranz in Salka (*Točík 1964b, 36–37, Taf. VII:5*). Der mitteldanubischen Hügelgräberkultur wurde in Mähren in der Vergangenheit wenig Aufmerksamkeit geschenkt. Das Hügelgräberfeld in Borotice gehört zu den ersten untersuchten Fundstellen, aber es handelte sich um einen vereinzelt Einsatz. Zwischen den beiden Weltkriegen kam es zu kleineren Grabungen in Čeložnice, Suchobrdly, Velké Hostěrádky und auf einigen weiteren Hügelgräberfeldern, aber nur wenige wurden von M. Chleborád (*1938*) veröffentlicht. Nach dem II. Weltkrieg stellte V. Hrubý (*1950*) ein Verzeichnis der Fundstellen der mitteldanubischen Hügelgräberkultur zusammen und untersuchte zwei Hügel in Čeložnice (*Hrubý 1949*). Von den weiteren Untersuchungen sind jene in Brno-Černá Pole (*Tihelka – Hank 1949*) und in Přítulky (*Trnáčková 1954; 1959; 1966*) zu erwähnen. Nur die Bronzegegenstände (*Furmánek 1973*) und die Endphase der mitteldanubischen Hügelgräberkultur (*Říhovský 1961; 1963; 1982*) wurden eingehend behandelt.

Die Hügelgräberfelder bilden ein Fünftel der mittelbronzezeitlichen Begräbnisstätten. Es sind natürlich nur annähernde Angaben, weil bei den älteren Funden nichts näheres oder überhaupt nichts über die Fundumstände bekannt ist. Viele Hügel können in der Vergangenheit zerstört worden sein, was auch das Věteřov-Objekt 39 (Taf. 8:2) in Borotice und Kreisgraben in Borotice III (Taf. 8:3,5) beweist.

Gegenwärtig sind 19 Hügelgräberfelder bekannt, von denen vier unsichere Fundumstände aufweisen. Zu ihnen gehört die Flur U kaštanu in Borotice III, wo man durch Luftaufnahmen und durch einen untersuchten Graben Kreisgräben nachgewiesen konnte. Vom Hügelgräberfeld in der Flur Farářova habrůvka in Dambořice stammen keine Funde und seine Datierung ist deshalb nicht ganz sicher. Die Existenz eines Grabhügels über dem Körpergrab von Miroslav wurde bereits von K. Schirmeisen angezweifelt. Ebenso ist es nicht ganz sicher, ob in Tulešice ein Hügel oder nur ein Grab zerstört wurde. Es gibt noch weitere Fundstellen, deren Datierung offen bleibt. Es kann sich um bisher nicht untersuchte Hügelgräberfelder, um inventarlose Gräber oder um Gräber mit in Verlust geratenem Inventar handeln. Eine solche Fundstelle ist das Hügelgräberfeld mit 7 Hügeln in der Flur Křesťanov in Bošovice, das von A. Procházka entdeckt wurde; in einem von ihnen wurde auch eine Sondierung vorgenommen (*Procházka 1903, 125*). Weiterhin können wir ein Hügelgräberfeld mit 8 Hügeln in der Flur Písečná in Koberžice anführen, wo zwar Spuren einer Grabungstätigkeit vorhanden sind, aber es gibt keine Informationen darüber (*Čížmář 2004b; Čížmář im Druck*).

Verzeichnis der mitteldanubischen Hügelgräberfelder in Mähren (Abb. 142).

1. Bílovice-Lutotín (Kr. Prostějov): U kříže (Padělký)
Zwei Hügel (*Šmíd 1999, 231; Čížmář – Geislerová – Unger 2000, 128–29*).
2. Borotice (Kr. Znojmo): Nad dvorem
s. Verzeichnis in Kapitel V.
3. Borotice (Kr. Znojmo): U kaštanu
s. Verzeichnis in Kapitel VI.
4. Bošovice (Kr. Vyškov): U čtyř tabulí
Ursprünglich vier (*Skutil 1939, 32–33; Říhovský 1982, Tab. 20–21*), heute fünf Hügel (*Čížmář 2004b, 55*).
5. Bošovice (Kr. Vyškov): U dvou závor
Ursprünglich sieben, heute 17 Hügel (*Čížmář 2004b, 55*), in drei Hügeln Gräber der mitteldanubischen Hügelgräberkultur (*Chleborád 1938, 8–10; Říhovský 1982, Tab. 18–19*).
6. Čeložnice (Kr. Hodonín): Pod Malou Ostrou
77 Hügel, sechs von ihnen sind untersucht (*Bláha 1934; Bláha – Zelnitius 1931; Hrubý 1949*).
7. Čeložnice (Kr. Hodonín): U kvartýru (U kalíška)
10 Hügel, von denen zwei untersucht sind (*Bláha 1933, 34; Hrubý 1949, Plan*).
8. Čeložnice (Kr. Hodonín): Paní háje (Nad Anděličkem)
Ursprünglich vier (*Bláha 1933*), später weitere vier Hügel (*Hrubý 1949, Plan*).
9. Čeložnice (Kr. Hodonín): Pod bradlem (Pod Velkou Ostrou)

- 17 Hügel, von denen sechs untersucht sind (*Bláha – Zelničius 1931*, 25-26; *Bláha 1932*; *1934*).
10. Dambořice (Kr. Hodonín): Bezedník
12 Hügel, davon sind drei untersucht (*Procházka 1903*, 122-124; *Chleborád 1938*, 6, 8).
11. Dambořice (Kr. Hodonín): Farářova habrůvka
Die vier Hügel bilden mit den Hügeln in der Flur Líchy in Velké Hostěrádky wahrscheinlich eine Gruppe (*Hrubý 1950*, 148).
- Dambořice (Kr. Hodonín): Panský les
Die 2 Hügel (*Hrubý 1950*, Tab. 41:1-2) sind wahrscheinlich Bestandteil des Hügelgräberfeldes in der Flur Líchy an der Katastergrenze zwischen Dambořice und Velké Hostěrádky (Fundstelle 19).
 - Dambořice (Kr. Hodonín): Líchy
Die vier Hügel (*Hrubý 1950*, Tab. 41:3-4) bilden mit dem Gräberfeld in der Flur Líchy in Velké Hostěrádky (s. Fundstelle Nr. 19) und vielleicht auch in der Flur Panský les in Dambořice ein Ganzes.
12. Heršpice (Kr. Vyškov): U Hubertka
21 Hügel, von denen mindestens sieben untersucht sind (*Filip 1940*; *Stuchlík 1996*, 268-269).
13. Heršpice (Kr. Vyškov): Zlatý jelen
Sechs Hügel, von denen vier untersucht sind (*Čížmář 2004b*, 55-57).
14. Letonice (Kr. Vyškov): Letonický hájek
Sechs Hügel (*Chleborád 1934*, 20; *1963*; *Stuchlík 1990*, 139).
15. Miroslav (Kr. Znojmo): U suchohrdelské hranice
Grab mit Steinbelag, wahrscheinlich unter dem Hügel (*Schirmeisen 1938b*, 1-4).
16. Suchohrdly (Kr. Znojmo): Purkrábka
Eine größere Hügelgruppe, wovon 19 Hügel untersucht sind (*Červinka 1939*; *Vildomec 1931*, 8; *Stuchlík 1990*, 130).
17. Tulešice (Kr. Znojmo): Lom
Ein zerstörter Hügel (*Podborský – Vildomec 1972*, 222; *Stuchlík 1990*, 134-135, Abb. 6).
18. Velké Hostěrádky (Kr. Hodonín): Skřípov
Ursprünglich 13, heute 16 Hügel, von denen drei in die mittlere Bronzezeit gehören (*Chleborád 1938*, 2-6; *Čížmář 2004b*, 55).
19. Velké Hostěrádky (Kr. Hodonín): Líchy
An der Grenze zwischen Velké Hostěrádky und Dambořice 21 Hügel, von denen 13 untersucht sind (*Chleborád 1938*, 12-14; *Furmánek 1973*, 92).
- Žarošice (Kr. Hodonín): Zlatý jelen
Sechs Hügel an der Grenze zwischen Žarošice und Heršpice (s. Fundställe Nr. 13) (*Čížmář im Druck*).

Bestattungsritus der mitteldanubischen Hügelgräberkultur in Borotice

Von 24 in Borotice untersuchten Hügeln lassen sich 13 in die mittlere Bronzezeit datieren, von denen neun (8, 9, 12-15, 21, 36, 38) sichere Gräber enthielten und weitere vier (7, 11, 16, 17) auf Grund der Lage im Hügelgräberfeld (Abb. 143) oder des Vorkommens von Scherben in der Aufschüttung (Abb. 45:8; 65:2; 94:5) datiert werden können. Die Hügel aus der mittleren Bronzezeit befinden sich im nördlichen und östlichen Teil des Hügelgräberfeldes auf einer Fläche von 225 × 94 m (Abb. 143). Von der Größe her entspricht das Gräberfeld von Borotice den Hügelgräberfeldern in den Fundstelen Pod bradlem in Čeložnice mit 17 Hügeln (*Hrubý 1949*, Tab. I), Jalový dvůr in Heršpice mit 21 Hügeln oder Líchy in Velké Hostěrádky mit 25 Hügeln (*Chleborád 1938*, 12-14). Etwa so groß sind die Hügelgräberfelder in der Slowakei mit 15 Hügeln in Buková und Smolenice (*Dušek 1980*, 253-254). Das Gräberfeld in Borotice erreicht von seiner Größe her nicht die Größe des größten Hügelgräberfeldes mit 77 Hügeln in der Flur Pod malou Ostrou in Čeložnice (*Hrubý 1949*, 164) oder jenes in Velká Dobrá bei Kladno mit 60 Hügeln (*Beneš 1959*, 45).

Die Höhe der Hügel aus der mittleren Bronzezeit in Borotice schwankt zwischen 20 und 28 cm (Hügel 36, 17) bis zu 130 cm (Hügel 13). Der Durchmesser liegt bei 8,5 und 9,7 m (Hügel 38, 36) und bei 18 und 20-21 m (Hügel 9, 13). Die Hügel aus schwarzer humusartiger Erde hatten keine Steinkonstruktionen und es konnten auch keine Schichten unterschieden werden. Das einzige Bauelement bildet ein Spitzgrab um Hügel 8 (Abb. 46; 144), dessen Durchmesser 14-14,5 m, Breite 90-130 cm und Tiefe 40-60 cm betrugen. Ähnliche Gräben umgaben zwei Hügel in Čeložnice (*Hrubý 1949*, 164, 173, tab. II:A,c). In der Flur Borotice III stellten wir einen Graben mit flacher Sohle (Abb. 124) fest, der an den Věteřov-Hügel 39 (Abb. 121, 139) erinnerte. Ähnliche Gräben kennen wir auch aus Pitten (*Hámpel – Kerchler – Benkovský-Pivovarová 1978-1981*, Taf. 65-67; 83-84; 88-89; 93-94), Franzhausen II (*Neugebauer 1994*, 158), Getzersdorf (*Neugebauer – Gatringer 1988*, 68, Abb. 25:4) und weiteren Fundstellen in Österreich sowie aus Dolný Peter in der Slowakei (*Dušek 1969*, 51-52, Plan 4, Abb. 18-23).

Auf dem Gräberfeld wurden in 13 Hügeln 30 Gräber festgestellt, von denen wir 12 als sichere (A), neun als wahrscheinliche (B) und 9 als unsichere Bestattungen (C) betrachten können. Die sicheren Gräber enthielten zumindest ein teilweise erhaltenes Skelett und Beigaben (8/I, 8/III, 9/I, 12/I, 14/I, 15/I, 15/II, 15/III, 21/I, 36/I, 38/I, 38/II). Unter wahrscheinlichen Bestattungen (B) werden solche verstanden, die in einem Hügel aus der mittleren Bronzezeit depo-

niert waren, ein nicht erhaltenes Skelett mit Beigaben oder ein erhaltenes Skelett ohne Beigaben (8/II, 9/V, 9/VI, 9/VII, 12/II, 13/VII, 15/IV, 15/V, 15/VI) enthielten. Die unsicheren Gräber (C) enthielten ein schlecht erhaltenes Skelett ohne weitere Funde oder einzelne Gefäße ohne Skelett (7/II, 11/II, 15/VII, 15/VIII, 15/IX, 16/I, 16/II, 17/I, 17/II). Hügel 15 enthielt 9 Bestattungen (3 sichere, 3 wahrscheinliche, 3 unsichere), vier Gräber stellte man in Hügel 9 (1+3+0) und drei in Hügel 8 (2+1+0) fest. In sechs Hügeln fand sich je ein Grab.

In den Untergrund in rechteckigen Gruben eingelassen waren die Körpergräber 8/I und 14/I und das Brandgrab 36/I in einer ovalen Grube. Dreimal wurde eine größere Menge von Steinen gefunden. In Grab 8/I ging es um eine steinerne Konstruktion (Abb. 47). Die Anhäufung von Steinen in Grab 16/I (Abb. 93) erinnert an ein Grab, aber Skelettreste wurden nicht gefunden. An den Rändern des Hügels 15 befanden sich zwei von kleineren Steinen gebildete Flächen (Abb. 85) mit unklarem Zweck. Gräber mit Steinkonstruktionen entdeckte man in den Hügeln in Velké Hostěrádky (*Chleborád 1938*, 12, obr. 11), Miroslav (*Schirmeisen 1938b*), Suchohrdly (*Červinka 1939*) und Čeložnice (*Hrubý 1949*, 174, 177, 181, obr. 5-6; 11), aber auch bei Flachgräbern in Bulhary (*Schirmeisen 1929*, 41), Jiřkovice (*Schirmeisen 1938a*, 160), Velatice (*Červinka 1939*) und Prostějov-Čechůvky (*Fojtík 2006*, 39-41), auf den slowakischen Hügelgräberfeldern in Buková und Smolenice (*Dušek 1980*, 353) und in Želenice in Böhmen (*Beneš 1959*, 46). Häufig kommen sie auf dem österreichischen Hügelgräberfeld in Pitten (*Hampl – Kerchler – Benkovsky-Pivovarová 1978-1981*, Taf. 20-21; 70-71; 127-130) und im Bereich der böhmisch-oberpfälzischen Hügelgräberkultur (*Jílková – Rybová – Šaldová 1959*, Abb. 2; 9; 12; 13) vor.

Die 30 Gräber in Borotice setzten sich aus 26 Körpergräbern (9+8+8) und vier Brandgräbern (3+1+0) zusammen. Das Skelett im Grab 8/I war rechtsseitig (Abb. 47b), in Grab 15 linksseitig angehockt (Abb. 87) und ausgestreckt in Grab 12/II (Abb. 68). In Borotice wurde das Vorhandensein von Skeletten zumeist nur durch eine Anhäufung von feinen, mit Knochenbruchstücken durchsetzten Wurzeln signalisiert. Mit dem schlechten Zustand von Knochen in Grabhügeln befasste sich eine Reihe von Autoren. Einige nahmen an, dass die Verstorbenen in hölzerne Truhen gelegt wurden (*Hrubý 1950*, 81; *Willvonseder 1938*, 43; *Píř 1900*, 7; *Schránil 1928*, 7). Nach J. Böhm (1941, 258) stand die geringe Widerstandskraft der Knochen mit den physischen Eigenschaften des Hügelgräbervolkes im Zusammenhang. V. Čujanová bezog das auf die Aggressivität des Waldbodens und die steinernen Konstruktionen, die Luft in die Gräber ließen (*Čujanová-Jílková 1964*, 21).

Von den älteren Funden wird aus Miroslav ein auf linker Seite liegendes Skelett angeführt (*Schirmeisen 1938b*, 1) und aus Morkůvky ist eine Doppelbestattung in linker Seitenlage bekannt (*Hrubý 1950*, 277-278). In einem Hügelgrab der jüngeren Hügelgräberkultur in Velké Hostěrádky lag ein Skelett in gestreckter rechter Seitenlage (*Chleborád 1938*, 12, Abb. 11). Zwei Gräber vom Anfang der mittleren Bronzezeit in Olomouc-Slavonín enthielten Skelette in gestreckter Rückenlage (*Šmíd 1997*, 260-261, Abb. 6-7). Ebenso uneinheitlich ist die Situation in Böhmen (*Beneš 1959*, 4-5), in der Slowakei (*Dušek 1980*, 342-353) und in Österreich (*Willvonseder 1938*, 42-45), aber auf dem Gräberfeld in Pitten überwogen Bestattungen in gestreckter Rückenlage (*Hampl – Kerchler – Benkovsky-Pivovarová 1978-1981*, Taf. 29). Die Orientierung der Verstorbenen ließ sich in Borotice in drei Fällen bestimmen (Abb. 145). Im Grab 8/I war das Skelett in Richtung OSO-WNW (Abb. 47b), im Grab 12/I in Richtung N-S (Abb. 68) und im Grab 15/II in Richtung SO-SW (Abb. 87) orientiert. Beim ausgebauten Dreiergrab 14/I ist eine Orientierung der Verstorbenen in Richtung S-N oder N-S (Abb. 83c-e) anzunehmen. Eine ebenso uneinheitliche Situation finden wir auch auf anderen Fundstellen und in den angrenzenden Gebieten.

Das Grab 14/I ist die einzige Massenbestattung in Borotice. In diesem ausgebauten Grab konnten die Knochen von einem Mann im Alter matusus-senilis, einer unbestimmten Person im Alter adultus (20-40 Jahre), eines Kindes im Alter infans (etwa 9 Jahre) und weitere Knochen erkannt werden, die zu einer der angeführten Personen oder zu einer weiteren Person gehören könnten. Doppelgräber kennen wir aus der Hügelgräberkultur an der mittleren Donau aus Morkůvky (*Hrubý 1950*, 88, Tab. J:1) und Křenovice (*Hrubý 1950*, 80). Selten traten sie auch in Böhmen (*Beneš 1959*, 39; *Plesl 1965*, 500-501) und in Österreich (*Willvonseder 1937a*, 383) in Erscheinung. Zwei Dreiergräber wurden in Bulhary festgestellt (*Měřinský – Stuchlík 1980*, 369-370).

Brandgräber gehören seit der mittleren Bronzezeit zur üblichen Form des Bestattungsritus. Aus dem gestörten Urnengrab 8/II ist Keramik erhalten geblieben (48:4,8). Urnengräber kennen wir aus Bučovice, Kobeřice, Oblekoviče und auch aus anderen Gebieten. Grab 36/I befand sich in einer Grube und die verbrannten Knochen (Abb. 115) lagen um zwei Gefäße herum. Grubengräber sind aus Bučovice, Čeložnice, Kobylnice und Marefy bekannt. Im Grab 8/III (Abb. 46; 49) befanden sich die Gefäße (Abb. 50) und die verbrannten Knochen im Graben. Im Grab 15/I (Abb. 85) lagen die Scherben von zwei Gefäßen (Abb. 8:13,14) auf ursprünglicher Erdoberfläche und in ihrer Nähe befanden sich die verbrannten Knochen. Dieser Ritus stellte in den von V. Hrubý in Čeložnice (*Hrubý 1949*, Abb. 3-11) untersuchten Hügeln die überwiegende Bestattungsform dar. Eine fast einzigartige Form von Brandgräbern sind die auf der Erdoberfläche liegenden Gräber der böhmisch-oberpfälzischen Hügelgräberkultur dar (*Čujanová-Jílková 1964*, 19). In der Vergangenheit wurden die Brandgräber mit der mittleren bzw. jüngeren Hügelgräberkultur (*Hrubý 1950*, 85) in Verbindung gebracht, aber die ersten Brandgräber tauchen bereits zu Beginn der mittleren Bronzezeit auf. Das beweisen die Gräber aus Pasohlávky in der Flur Reimanovo pole und auch jene vom Friedhof (*Furmánek 1973*, 128-129; *Benkovsky-Pivovarová 1976*; *Říhový 1979*, 18). Die Brandgräber von Borotice lassen sich in die mittlere Stufe der mitteldanubischen Hügelgräberkultur datieren.

Die Gräber aus der mittleren Bronzezeit wiesen gegenüber Věteřov-Gräbern eine reichhaltigere Ausstattung auf. In 23 von 30 Gräbern befanden sich Beigaben, nur in 7 waren keine. Man fand 46 Gefäße oder deren Fragmente, 31 Metall- und zwei Knochengegenstände. Beigaben waren in den 12 sicheren Gräbern (A), in 8 vermutlichen (B) und in drei unsicheren Gräbern (C). In 12 Gräbern der Kategorie A wurden 53 Beigaben festgestellt, was 4,42 Gegenstände pro Grab ausmacht. Am häufigsten ist die Keramik mit 29 Exemplaren vertreten (2,41 pro Grab), außerdem sind 23 Metallgegenstände (1,92) und ein Knochengegenstand (0,08) vorhanden. In den vermutlichen Gräbern verringert sich die Menge der Beigaben etwa auf die Hälfte. Die zahlreichste Ausstattung enthielt Grab 15/II mit drei Gefäßen und sieben Bronzegegenständen (Abb. 88). Dreimal (8/II, 9/I, 15/IV) fanden sich bei den Verstorbenen sieben, zweimal fünf (14/I, 15/II) und zweimal vier (15/V, 38/II) Beigaben.

Zwei Gräber wurden sekundär geöffnet und bei weiteren lässt sich das annehmen. In Grab 14/I wurden die ersten Knochen (Abb. 83a,b) bereits in der angenommenen Füllerde des Raubschachtes entdeckt, in dem sich auch ein kleiner Krug befand (Abb. 84:5) und als Überbleibsel des Schachtes ist auch ein Streifen lehmartigen Bodens um die Grabgrube herum mit einem Durchmesser von 4,5 m zu werten (Abb. 82). Einen sekundären Eingriff belegen verlegte Knochen (Abb. 83c-e) und das Bruchstück eines metallenen Gegenstandes (Abb. 84:1). Das Ausrauben des Grabes 8/I beweisen die beschädigten Metallgegenstände und Keramik (Abb. 48:2,5,9), wie auch das unvollständige Skelett (Abb. 47b). Ein fragmentarischer Zustand der Beigaben lässt sich nur durch einen Eingriff in die Gräber erklären. Anzeichen dafür sind im Grab 15/IV (Abb. 90), 21/I (Abb. 97), 38/I und 38/II (Abb. 119-120) vorhanden. Es ist möglich, dass auch weitere Gräber sekundär beschädigt wurden, aber der Zustand der erhaltenen Knochen lässt keine diesbezüglichen Erwägungen zu. Gestörte Gräber findet man auch in anderen Fundstellen. Einen eindeutigen Beweis dafür stellt das Grab in Borotice III (Abb. 125) dar.

Ausgeraubte Gräber wurden auch in anderen Regionen festgestellt. Auf dem Gräberfeld in Pitten in Österreich gab es zahlreiche gestörte Gräber (*Hampl – Kerchler – Benkovsky-Pivovarov 1978–1981*, Taf. 30; 34; 40; 43; 49), ebenso auf dem Gräberfeld der karpatenländischen Hügelgräberkultur in Mezöcsát in Ungarn (*Hänsel – Kalicz 1986*, 50-52, Abb. 7, 13, 25, 34).

GRABINVENTAR

In Borotice enthielten 83 Gräber insgesamt 143 Beigaben, davon 72 Gefäße oder deren Fragmente, 63 Metall-, drei Stein-, drei Knochen- und zwei Bernsteingegenstände. Zur Věteřov-Gruppe gehören 59 und zur mitteldanubischen Hügelgräberkultur 84 Gegenstände. Die Věteřov-Gruppe ist mit 53 Gräbern vertreten, was 63,85 % der Gräber aus der Bronzezeit ausmacht, aber bei den Beigaben sind es nur 41,26 %. Dreißig Gräber der Hügelgräberkultur, das sind 36,14 %, enthielten 58,74 % Beigaben. Die Gräber der älteren Bronzezeit gehören zur Věteřov-Gruppe und Grab 5/I kann mit der Aunjetitzer Kultur in Zusammenhang gebracht werden, aber die Funde aus diesem Grab werden im Rahmen der Věteřov-Gruppe ausgewertet.

Věteřov- Gruppe

Die 59 Beigaben setzen sich aus 21 Stück Keramik (35,60 %), 32 Bronze- (54,25%), drei Stein- (5,09 %), zwei Bernstein- (3,40 %) und einem Knochengegenstand (1,66 %). Die ursprüngliche Anzahl war höher, weil in einige Gräbern ein Teil der Beigaben sekundär entnommen wurde. Weitere Funde stammen aus der Hügelaufschüttung.

Keramik

Die Gefäße in Borotice lagen im aggressiven Waldboden und ihr Erhaltungszustand entspricht nicht den üblichen Vorstellungen von Keramik hoher Qualität. Diese Tatsache kann auch auf die Verwendung von Keramik niederer Qualität zurückzuführen sein, aber der Mangel an Gräberfeldern erlaubt es nicht, diese Frage zu beantworten. K. Tihelka (1960, 30-66) gliederte die Věteřov-Keramik in 15 Grundtypen. Wir verwenden die Gliederung von J. Stuchlíková (1984, 67-68) in 10 Grundtypen: Töpfe, andere topfartige Formen (Vorratsgefäße), Amphoren, Schüsseln, Krüge, Tassen, Töpfchen, andere Gebrauchsformen, kleine Keramikformen und Sonderformen. In Borotice sind acht Grundtypen vertreten (Abb. 146), denen außer den 21 Exemplaren aus den Gräbern noch einige Dutzend Bruchstücke oder ganze Gefäße aus den Hügelaufschüttungen angehören, die teilweise aus Gräbern stammen könnten.

Töpfe werden durch drei Exemplare repräsentiert. Im Grab 3/I wurde ein größerer Topf mit einem Lappen (Abb. 27:2) gefunden. Ähnliche Töpfe kennen wir aus der Aunjetitzer Kultur und häufig treten sie in Siedlungen der Maďarovce-Věteřov-Kultur auf (*Tihelka 1960*, 35-36; *Točík 1964a*, 34-35). Seine Eingliederung in die Věteřov-Gruppe ist nur nach seiner Vergesellschaftung mit einem Věteřov-Vorratsgefäß (Abb. 27:3) möglich. Das Exemplar aus Hügel 10 unterscheidet sich von den anderen Formen durch einen stark ausgewölbten Rand (Abb. 55:5) und eine geringe Höhe von 12,5-13 cm. Einen ähnlichen Rand hat der Topf aus der Siedlung in Rymice (*Tihelka 1960*, obr. 16:13). Der Topf aus Grab 5/I (Abb. 37:5) mit ausgeprägten Knubben am Hals gehört zu den kleinsten Exemplaren. Kleine Töpfe kennen wir aus der Aunjetitzer Kultur in Rebešovice und Šatov. Im Věteřov-Bereich sind sie mit Gefäßen aus Rymice, Věteřov (*Tihelka 1960*, obr. 16:3; 24:4; 25:13) und Budkovice (*Ondráček – Stuchlíková 1982*, 40, tab. 45:2) zu vergleichen. Die Knubben am Hals tauchen in der späten Phase der Aunjetitzer Kultur auf und sind auch noch in der Věteřov-Gruppe zu finden (*Ondráček – Stuchlíková 1982*, tab. 46:3; 47:1,3; 56:2,4). Für die Datierung des Topfes aus Grab

5/I ist das kleine Gefäß mit abgesetztem Boden (Abb. 37:6) ausschlaggebend, das der jüngeren Aunjetitzer Kultur angehört.

Die Věteřov-Vorratsgefäße gliedern wir in zwei Typen, aber in Borotice trat nur der erste auf, der in zwei Varianten vorkommt (*Stuchlíková 1984*, 71-74). Erste Variante hat einen geglätteten Hals, der durch eine Kante oder Leiste vom gerauhten Körper getrennt ist (*Tihelka 1960*, obr. 8:9; 17:12; 34:5), die zweite hat einen zylindrischen Hals, der durch eine Kante mit Knubben, Leisten oder eine Einstichlinie vom Körper getrennt ist (*Tihelka 1960*, obr. 12:5; 30:8; 32:5; 33:4). Aus Grab 3/I stammt ein Vorratsgefäß der ersten Variante mit einem kehligen Hals (Abb. 27:3). Demselben Typ gehören auch die Scherben des Vorratsgefäßes aus Grab 10/XVI (Abb. 63:3), die sich in Begleitung einer Tasse und eines Dolches fand (Abb. 63:1,2). Ähnliche Formen kennen wir aus Blučina, Mikulov, Nejdek und Šatov (*Tihelka 1960*, obr. 8:9; 17:12; 29:11; 30:8; 31:10; 33:3). Das Vorratsgefäß mit zylindrischem Hals aus Grab 1/I (Abb. 18:2) entspricht der zweiten Variante. Ähnliche Formen treten in Blučina, Věteřov (*Tihelka 1960*, obr. 12:5,10; 32:5; 33:1,4) und in Olbramovice (Abb. 137:3) auf. Zu den Vorratsgefäßen zählen wir auch ein Bruchstück aus der Aufschüttung des Hügels 13 (Abb. 71:10). Vorratsgefäße stellen typische Vertreter der Siedlungskeramik dar, aber vereinzelt fand man sie auch in den Aunjetitzer Gräbern in Pasohlávky und Dolní Věstonice. Im Věteřov-Bereich waren sie in Borotice in den Gräbern 3/I und 10/XVI (Abb. 27:3; 63:3) enthalten. Als Sarg dienten sie im Grab 1/I in Borotice (Abb. 18:2), Mikulov (Abb. 136) und Olbramovice (*Pernička – Podborský 1959*, Taf. II:2-5; III:1). Sie sind während der ganzen Zeit der Věteřov-Gruppe vorhanden.

Die altbronzezeitlichen Amphoren gliedern wir in zweihenkelige und henkellose Formen. Ihre Entwicklung beginnt gegen Ende der Aunjetitzer Kultur, aber ihre Blütezeit hatten sie in der Věteřov-Periode. Aus Borotice stammen lediglich henkellose Formen mit niedrigem Körper und abgesetztem Hals. Bei den Aunjetitzer Exemplaren ist der Hals konisch, während der Hals der Věteřov-Exemplare walzenförmig oder ausladend ist. K. Tihelka (1963, 30) leitete sie von der nordpanonischen Keramik ab, A. Točík (1964a, 30) datierte sie in die klassische Phase der Maďarovce-Gruppe. In Mähren können wir die Entstehung der Věteřov-Amphoren auf Jungaunjetitzer Formen zurückführen (*Stuchlík 1985b*, 66). In Borotice sind in den Gräbern 10/V (Abb. 61:6) und 39/I (Abb. 123:1) zwei kleine Amphoren gefunden worden. In den Siedlungen traten in Budkovice (*Ondráček – Stuchlíková 1982*, tab. 17:11) und Pavlov (*Stuchlík 2002b*, 168, obr. 10:4) kleine Exemplare auf. Ähnliche kleine Formen fand man bereits auf Jungaunjetitzer Gräberfeldern in Mähren, in Böhmen und in Deutschland. Von einer größeren Amphore stammen die Scherben aus Grab 6/I und aus der Aufschüttung des Hügels 6 (Abb. 41:2,3,5,10). Von den Věteřov-Formen unterscheidet sie sich durch einen niedrigen kehligen Hals, so dass sie altertümlicher erscheint.

Die Věteřov-Schüsseln stellen eine häufige und charakteristische Keramikform mit großen Unterschieden in Bezug auf Form und Größe dar. In Borotice sind sie durch eine flache Schüssel mit waagrecht abgeschnittenem, gelapptem Rand (Abb. 41:12) aus Grab 6/I vertreten. Analogien dazu finden wir in den meisten Věteřov-Siedlungen (*Ondráček – Stuchlíková 1982*, tab. 27:3; 34:25, 26; *Stuchlíková 1988*, obr. 2:1). Für die Datierung hat diese Gefäßform keine Bedeutung, weil wir sie bereits aus der Aunjetitzer Kultur kennen. In der Aufschüttung des Věteřov-Hügels 27 wurden Bruchstücke von kleinen Schüsseln mit waagrecht abgeschnittenem und erweitertem Rand gefunden (Abb. 100:3-5) und ein solcher Scherben fand sich in der Aufschüttung des Hügels 7 aus der mittleren Bronzezeit (Abb. 45:1). Diese Formen gehören zu den häufigsten Formen der Maďarovce-Věteřov-Kultur (*Tihelka 1960*, 50; *Točík 1964a*, 31-32).

Im Maďarovce-Bereich gehören Krüge zu häufigen Funden, aber in der Věteřov-Gruppe sind sie selten. Scherben von einem Krug wurden in der Aufschüttung vom Hügel 27 gefunden (Abb. 100:11,12). Ähnliche Krüge fand man in Mähren in Bánov, Želetice (*Tihelka 1960*, obr. 11:8c; 19:5,6), Bulhary (*Stuchlík 1984b*, 178, obr. 1:1), Bezměrov (*Spurný 1972a*, 218, obr. 20:5) und Olomouc (*Dohnal 1995*, Taf. 16:6). In abgeänderter Form treten die „Maďarovce-Krüge“ zu Beginn der mittleren Bronzezeit in Přítluky (*Stuchlík 1992*, Abb. 22:1-4) in Erscheinung.

Die charakteristischen Věteřov-Tassen kommen in zwei Typen vor (*Stuchlíková 1984*, 102). Der höhere erste Typ geht von den Aunjetitzer Tassen aus, der zweite Typ kann einen niedrigen Körper und einen kelchartigen oder gewellten Hals haben. Der Scherben (Abb. 37:4) aus Grab 5/I lässt sich entsprechend den anderen Funden (Abb. 37:5-6) in die ausgehende Aunjetitzer Kultur datieren. Der Scherben aus Grab 10/XVI (Abb. 63:1) wird in die Věteřov-Gruppe durch den Dolch und das Vorratsgefäß (Abb. 63:2-3) datiert. Die niedrige Tasse mit vier Zapfenfüßchen aus Grab 13/XV (Abb. 77:3) entspricht der ersten Variante des zweiten Typs. Ähnliche Formen sind aus der klassischen Maďarovce-Věteřov-Kultur (*Točík 1964*, 27; *Ondráček – Stuchlíková 1988*, 15) bekannt. Eben solche Tassen kennen wir aus Budkovice, Horní Dunajovice und Věteřov. Formen mit Zapfenfüßchen fand man in Hodonice (*Stuchlíková 1984*, tab. 81:1), Věteřov (*Tihelka 1960*, obr. 23:8) und in der Siedlung auf dem Buhuberg in Waidendorf (*Hahnel 1988*, Taf. 17:4).

Die Töpfchen gliedern wir in fässchenartige, S-förmig profilierte und in mit randständigen Henkel versehene Formen (*Ondráček – Stuchlíková 1988*, 16-18). Die fässchenartigen Töpfchen werden in Borotice durch ein niedriges Exemplar aus Grab 31/I (Abb. 113) und durch Scherben aus der Aufschüttung der Hügel 13 und 27 (Abb. 71:8; 100:6) vertreten. Ähnliche Formen kennen wir aus allen Věteřov-Siedlungen und aus Gräbern in Mikulov und Znojmo (Abb. 135:7,8). Niedrige Formen wie aus Hügel 31 sind aus Budkovice (*Ondráček – Stuchlíková 1988*, obr. 9:3) und Gemeinlebarn F (*Neugebauer 1977*, 43, Abb. 8:1-3) bekannt. Das Fragment aus Grab 13/V (Abb. 77:1) unterscheidet sich von den fässchenartigen kleinen Töpfen durch seine grobe Ausführung und den abgesetzten Boden. Der dritte Typ wird

durch ein Gefäßtorso mit kehligen Hals und einem kugelartigen Körper aus der Aufschüttung des Hügels 27 (Abb. 100:13) repräsentiert und kann rahmenhaft in die ältere Bronzezeit eingeordnet werden.

Die kleine Kugel aus Grab 13/XV (Abb. 77:3) entspricht von der Qualität her der Věteřov-Keramik. Wahrscheinlich handelte es sich um ein Kinderspielzeug. Ähnliche, aber gröbere Kugeln kennen wir aus einem Aunjetitzer Grab in Šardičky (*Procházka – Chleborád – Kalousek 1927*, 28, obr. 51:4,5). Die Funktion des ovalen Gegenstandes in der Form eines kleinen Brotlaibes und einer Öffnung in der Mitte aus der Aufschüttung des Hügels 27 (Abb. 100:1) ist unklar.

Bronzegegenstände

Schmuck

An Schmuck sind in Borotice Nadeln, Armringe, Fingerringe, Haarschmuck, Drahtspiralen, Blechröhrchen und ein massiver Ring (Abb. 148) vorhanden.

Eine Nadel mit verzierter, schräg gelochtem Kugelkopf (Abb. 27:1) wurde in Grab 3/III gefunden. Solche Nadeln sind in ganze Mitteleuropa verbreitet und werden in den Ausgang der Stufe R BA₂ datiert, manchmal bereits in die Anfänge der mittleren Bronzezeit (*Tihelka 1960*, 80, 82; *Hundt 1961*, Karte 7). Die ältesten sind in Mähren in der Jungaunjetitzer Kultur und in der Slowakei im Hurbanovo-Typ vorhanden. Die Věteřov-Formen sind gewöhnlich mit waagrecht Ritzlinien verziert (*Tihelka 1960*, 80), was auch durch eine Nadel aus Bolelouc belegt ist (*Trňáčková 1968*, obr. 3:6). Häufig kommen sie auf Maďarovce-Gräberfeldern (*Novotná 1970*, 45-46, Taf. 6:238, 245, 248) und in den Böhmeinkirchner Gräbern vor (*Neugebauer 1991*, Taf. 1:3; 3:22/1,2; 4:40/2,5 u.a.). Das tordierte Exemplar wurde in Grab 5/1955 in Hradisko bei Kroměříž (Abb. 133:1) gefunden. Die tordierten Nadeln aus den zerstörten Gräbern in Svatobořice brachte V. Hrubý (1950, tab. 29:2-5,8) mit der Hügelgräberkultur in Verbindung, aber über ihre Zugehörigkeit zur Věteřov-Gruppe gibt es keine Zweifel.

Die fünf Armringe aus Borotice bilden die größte Kollektion von Věteřov-Armschmuck, der zu drei Typen gehört. Dem ersten Typ gehört ein Exemplar mit 1,5 Windungen (Abb. 18:1) aus Grab 1/I. Spiralenartige Armringe sind ein in der älteren Bronzezeit in Gräbern und Depots üblicher Schmuck (z.B. Borotice – Abb. 14:4-7). Ihr Auftreten am Ausklang der älteren Bronzezeit bestätigen Exemplare aus Jelšovce (*Bátora 2000*, Taf. 24:43; 25:9), Gemeinlebern (*Neugebauer 1991*, Abb. 5:29-33) und aus dem Věteřov-Grab in Bolelouc (*Benkovský-Pivovarová 2006*, 256, Abb. 1). Der zweite Typ wird durch einen ovalen Armreif aus einem massiven Stäbchen mit rundem Querschnitt und verengten Enden aus Grab 27/XIII (Abb. 106:2) repräsentiert. Ähnliche Formen wurden auf Aunjetitzer Gräberfeldern gefunden. Einige Exemplare stammen aus späten Gräbern in Franzhausen (*Neugebauer Ch. und J.-W. 1997*, Taf. 448:108:3; 451:111:1; 533:511:1; 553:660:6) und dieselbe Form fand man im Gräberfeld aus der Übergangszeit von der Aunjetitzer zur Maďarovce-Kultur in Matúškovo (*Točík 1979*, Taf. LXVII:7). In Mähren sind sie bisher auf Věteřov-Fundstellen nicht aufgetreten, aber sie sind aus Gemeinlebern F (*Neugebauer 1991*, Abb. 5:16-18,20) und Budmerice (*Bartík 1993*, obr. 1:3) bekannt. Dreimal wurden Armreife gefunden, die sich vom vorangegangenen Typ durch ein dünneres Stäbchen und eine sattelartige Gestaltung (Abb. 34; 74:7; 77:5) unterscheiden. Eben solche Exemplare finden wir in Gräbern in Gemeinlebern (*Neugebauer 1991*, Abb. 5:19,23,24,27). Den einfachen, aber charakteristischen Armring von Borotice können wir der Věteřov-Gruppe zuordnen.

Die bisher in Mähren unbekannten Fingerringe mit Endspiralen sind in Borotice mit fünf Exemplaren vertreten. In den Gräbern 6/I und 27/X (Abb. 41:13; 106:1) wurden Fingerringe aus Draht gefunden, von denen einer einen einfachen und der andere einen doppelten Bügel hat. Aus den Gräbern 10/VII und 13/II (Abb. 61:7,8; 74:6) stammen Fingerringe mit Blechbügel und Spiralscheibe aus Draht. Fingerringe aus Draht treten in der älteren und mittleren Bronzezeit auf. Zu den ältesten gehört ein Fingerring mit zwei Windungen vom ungarischen Gräberfeld in Deszk (*Hänsel 1968*, 108; Taf. 12:7). Ein Exemplar fand man im Maďarovce-Teil des Gräberfeldes in Jelšovce (*Bátora 2000*, 417-419, Taf. 55:20) und einige Fingerringe mit doppelter Windung stammen aus Gemeinlebern (*Neugebauer 1991*, 31-32, Taf. 6:81:2-3). Im Karpatenbecken treten sie während der darauffolgenden Stufe auf (*Hänsel 1968*, 108). Die Exemplare aus Draht in Borotice ordnen wir rahmenhaft der Věteřov-Gruppe zu. Ebenso alt sind die Fingerringe mit flachem Bügel. Verhältnismäßig häufig sind sie auch in den jüngsten Gräbern in Jelšovce vorhanden (*Bátora 2000*, 417-419). Die Ringe aus Grab 10/VII (Abb. 61:7,8) sind je einmal nach links und rechts gedreht, was auch von anderen Fundstellen bekannt ist (z.B. *Bátora 2000*, Taf. 26:1,2,7).

Noppenringe stellen den verbreitetsten Schmuck auf Aunjetitzer Gräberfeldern dar. K. Tihelka (1960, 84) führt Bruchstücke aus den Věteřov-Siedlungen in der Flur Leskoun bei Olbramovice, in Hradisko bei Kroměříž und Charváty an, die heute nicht mehr überprüfbar sind. Zuverlässig datiert sind die Noppenringe aus Bezměrov (*Spurný 1972a*, 218, obr. 25:8) und Hodonice (*Stuchlíková 1988*, 40, obr. 5:4,5). In Borotice wurden sie in Grab 13/V (Abb. 77:2) und in der Aufschüttung von Hügel 5 (Abb. 37:1) gefunden. Die Datierung der Noppenringe von Borotice bestätigen Exemplare aus Gemeinlebern (*Neugebauer 1991*, 28, Abb. 5:8,9; Taf. 3:25/2; 3:32/2) und Jelšovce (*Bátora 2000*, 409, Abb. 643:84B; Taf. 7:4,6).

Ein beliebter Schmuck auf Jungaunjetitzer Gräberfeldern sind Bronzeperlen. Aus der Věteřov-Gruppe ist ein Exemplar aus Rymice (*Tihelka 1960*, 84) bekannt. In Borotice wurde in Grab 13/III eine Blechperle (Abb. 74:2) und ein Bruchstück von einer anderen gefunden. Im Donaauraum wurden Blechperlen weit häufiger festgestellt (*Neugebauer Ch. und J.-W. 1997; Bóna 1975*, 50, 54).

Aus Grab 6/I stammt ein massiver Stabring runden Querschnitts mit weniger als zwei Windungen (Abb. 41:15). Offensichtlich handelt es sich um Bein- oder Armschmuck. Die Einordnung in die Věteřov-Gruppe ist auf die übrigen Funde aus dem Grab (Abb. 41:10,12,13) zurückzuführen. Kleine Spiralröllchen aus dünnem Bronzedraht wurden in Grab 13/III (Abb. 74:1) und 10/II (Abb. 61:2) entdeckt. Für eine genauere Datierung sind sie völlig ungeeignet. Die Schmuckaufzählung sei durch chronologisch nicht verwendbare Bruchstücke von Drahtschmuck aus den Gräbern 5/II und 13/II (Abb. 37:2; 74:3) abgeschlossen.

Waffen

K. Tihelka (1960, 78) kannte aus Mähren 9 Dolche, aber mit Sicherheit gehören zur Věteřov-Gruppe nur die Exemplare aus Charváty und Věteřov. In Borotice konnten wir zwei Dolche mit breiterer Griffplatte feststellen. Der Dolch aus Grab 2/II mit fünf Nieten und verzierter Klinge (Abb. 23:1; 150:2) entspricht den Dolchen aus Charváty, Věteřov (Tihelka 1960, obr. 37:6; 40:7) und Svatobořice (Furmánek 1973, 84, obr. 43:5). Dolche mit verbreiteter Griffplatte gehören nach W. Ruckdeschel (1978, 87-88, Abb. 3:4) dem langquaidzeitlichen Typ Darshofen an, was die Exemplare aus Gemeinlebern (Neugebauer 1991, 17-18, Abb. 3:6-9) bestätigen. Als älteste Dolche werden die Dolche aus Sládkovičovo (Točík 1979, Taf. LXXI:13-15) aus dem Aunjetitzer-Mařarovce-Bereich und aus Statzendorf angesehen, die in die Mařarovce-Věteřov-Kultur (Benkovsky-Pivovarová 1988, 22, Abb. 1:10) datiert wurden. Bei dem anderen Dolch aus Grab 10/XVI sind von ursprünglichen vier zwei Nieten erhalten (Abb. 63:2). Ein eben solcher Dolch – ein Einzel Fund – stammt aus Olbramovice (Stuchlík 1979, tab. 47:5). Dolche mit abgerundeter Griffplatte und leicht verbreiterem Rücken mit vier Nieten bezeichnet W. Ruckdeschel (1978, 85-86, Abb. 3:10,11) als Dolche vom Typ Ittelsburg und ordnet sie in die Stufe Langquaid ein. Solche Dolche fand man auch in Gemeinlebern F (Neugebauer 1991, 18, Abb. 3:1-3), Albendorf (Pittioni 1965, 20, Abb. 4), Jelšovce (Bátora 2000, 402-403, Taf. 3:13) und in der Věteřov-Siedlung auf dem Buhuberg in Waidendorf in Österreich (Hahnel 1988, Taf. 33:1). Das Exemplar aus Borotice wird durch die Keramik (Abb. 63:1,3) der Věteřov-Gruppe zugeordnet.

Die Schafttröhrenaxt aus Grab 2/II hat eine schlanke Klinge, eine gerillte Tülle und einen fächerartigen Rücken (Abb. 23:2). A. Mozsolics (1967, 24-33) gliederte solche Äxte in Typ A und B. Der Autor fügte noch einen Übergangstyp C hinzu (Stuchlík 1988, 277-282, obr. 5). Die Axt aus Borotice gehört zum Typ B. Aus Mähren kennen wir eine solche Axt aus dem Věteřov-Grab in Olbramovice (Abb. 137:1) und aus dem Depot in Křenovice (Hájek 1947/48, 99, obr. 4:1). Die Äxte dieses Typs kommen von Deutschland bis Rumänien mit der größten Konzentration in Ungarn vor. Ursprünglich wurden sie mit Hügelgräberkulturen in Verbindung gebracht (Richthofen 1926, 96-97), in die ältere Bronzezeit wurden sie von B. Hachmann (1957, 153) sowie von R. M. Perníčka und V. Podborský (1959, 11-12) datiert. A. Mozsolics (1967, 24-33) datierte den Typ A in den Depotfundhorizont Hajdúsámson und den Typ B in den Übergang zwischen den Horizonten Hajdúsámson und Kosziderpadlás. Ihre Schlussfolgerungen übernahm M. Novotná (1970, 53-55). B. Hänsel (1968, 55-58) datierte den Typ B in die Stufe FD III und den Typ A in die Stufe MD I. Von den mährischen Funden wurde die Axt von Olbramovice in die Věteřov-Zeit (Perníčka – Podborský 1959, 5-12) datiert. Das Exemplar aus Grab 2/II in Borotice kann der Věteřov-Gruppe zugeordnet werden (Stuchlík 1988, 286). Eine Datierung in die Endphase der Stufe B A₂ unterstützen die Funde aus den umliegenden Regionen (Mayer 1977, 36; Neugebauer-Maresch – Neugebauer 2000-2001; David 2002, 348-349). Äxte mit gerillter Tülle vom Typ B erscheinen im Zusammenhang mit der jüngeren Aunjetitzer Kultur (Albendorf), der Aunjetitzer oder Věteřov-Gruppe (Unternalb), mit der Mařarovce-Věteřov-Kultur (Olbramovice, Prašník, Franzhausen II, Gemeinlebern F), der Füzesabony-Kultur (Megyaszó), der Vátya-Kultur (Dunaújváros), der nordpanonischen Kultur mit inkrustierter Keramik (Pécs) und der Szeremle-Kultur (Siklós).

Andere Gegenstände

Die drei kleinen Blechscheiben mit Dorn und Randverzierung stammen aus den Gräbern 13/II (Abb. 74:4,5) und 27/XIII (Abb. 106:3). In Mähren wurde eine ähnliche kleine Scheibe in der Věteřov-Siedlung in Hodonice (Rakovská – Stuchlík 1980, 12, obr. 4:13) und wahrscheinlich auch in Věteřov (Tihelka 1962, 132, tab. XVII:11) festgestellt. Vergleichbare Funde aus Gemeinlebern F in Österreich werden in die Stufe Gemeinlebern III/Langquaid datiert (Neugebauer 1991, 37, Abb. 7:8-10). Die Verzierungen erinnern an Funde an der mittleren Donau, die E. Vogt (1948, 67-68) dem sog. Blechkreis „Rhône – Straubing – Kisapostág“ der ausgehenden älteren Bronzezeit zuordnete. Die ersten Funde wurden in die Stufe BA1, aber die meisten Exemplare in die Stufe B A₂ datiert. Die Verzierung der Blechschmuckes beschränkt sich auf eine Linie von eingehämmerten Punkten am Außenrand (Stuchlík 1987c, 60). Die verzierten kleinen Scheiben mit einem Dorn können für typischen Schmuck der Věteřov-Gruppe einschließlich des Böhmeinkirchner Typs gehalten werden. Sie sind als Verzierung des Dolchgriffes nachgewiesen (Neugebauer 1991, 17, Taf. 1:4). Eine kleine Scheibe aus Gemeinlebern war Bestandteil einer Kopfbedeckung (Neugebauer 1991, 37, Taf. 3:23,1). Die Scheibe (Abb. 74:4,5) aus Grab 15/II in Borotice (Abb. 72) ermöglicht keine Funktionsbestimmung. Die Anhäufung von kleinen Nägelchen und der kleinen Scheibe (Abb. 106:3-5) auf einer kleinen Fläche in Grab 27/XIII (Abb. 105) deutet an, dass es sich vielleicht um einen Behälter aus organischem Material handelte (Abb. 151). Das bestätigt auch der lange Dorn und seine Gestaltung. Kleine Scheiben, die Stoff- oder Lederbekleidung schmückten, mussten einen nach hinten gebogenen Dorn haben, wie wir es aus jüngeren Perioden kennen. Die vier Nägel zum Befestigen der Axt

am Schaft aus Grab 2/II (Abb. 20:2) stellen in Mähren einen neuen Fund dar. Die Exemplare aus Gemeinlebarn F dienen zur Befestigung des Dolchgriffes (Neugebauer 1991, 17, Abb. 3:4,8c).

Gegenstände aus anderem Material

Bernsteinschmuck wird in Borotice durch zwei Perlen (Abb. 58:3-4) aus Grab 10/II vertreten. Ähnliche Exemplare treten die ganze Bronzezeit über auf. Der Panzer der Sumpfschildkröte aus Grab 27/XIV (Abb. 104) kann zu einer Fleischbeigabe gehören ebenso wie die Knochen von einem Vorderbein eines Hausurs aus Grab 2/II (Abb. 19). Ein durchbohrter und geglätteter Schienbeinknochen von einem Schaf ist das einzige Knochenartefakt.

Mitteldanubische Hügelgräberkultur

Aus den Gräber der Hügelgräberkultur stammen 84 Artefakte, was gegenüber der Věteřov-Gruppe eine reichhaltigere Kollektion darstellt. 30 Gräber aus der mittleren Bronzezeit machen 36,14 % der Gräber aus der Bronzezeit aus, aber 84 Gegenstände bilden 58,44 % der Funde. Auf ein Grab kommen im Schnitt 2,8 Beigaben, während es bei der Věteřov-Gruppe nur 1,11 Beigaben sind. Die Funde aus der mittleren Bronzezeit bestanden aus 51 Gefäßen (60,71 %), 31 Metall- (36,91 %) und zwei Knochengegenständen (2,38 %).

Keramik

Die Keramik der Hügelgräberkultur wurde meistens aus feinem Ton hergestellt, der bei größeren Gefäßen oft mit gröberem Sand gemagert ist. Die Oberfläche der Gefäße bildete eine feine Schicht aus geschlammtem Ton, die heute zumeist verwaschen ist. Im Vergleich zur Keramik der älteren Bronzezeit nahmen hier geritzte und plastische Verzierungen zu. Deutlich wird der Unterschied zwischen der Siedlungs- und der Grabkeramik. Bisher kann nicht gesagt werden, ob das mit einer niedrigeren Brennqualität der Keramik oder mit ihrer Verwendung zu unterschiedlichen Zwecken im Zusammenhang steht.

Die häufigste Form sind mit 11 Exemplaren die Krüge, die 5 Typen angehören. Der erste Typ wird durch einen schlanken Krug auf Zapfenfüßchen aus Grab 38/II (Abb. 118:14) repräsentiert. Solche Formen kennen wir aus einem Grab der älteren Hügelgräberzeit in Přítluky (Trňáčková 1954, obr. 321). Auf die Verwandtschaft mit Mařarovce-Formen wies K. Willvonseder (1935, 11) hin. Die Zapfenfüßchen verbinden das Exemplar aus Borotice mit den Mařarovce-Vorlagen; sie kommen in der Věteřov-Gruppe häufig vor, aber aus der mitteldanubischen Hügelgräberkultur kennen wir sie nur aus der ältesten Stufe in Přítluky, Mistelbach und Mannersdorf (Neugebauer 1981b, 172-173, Abb. 6:1-2; 7:4). Sie sind auch in der karpatenländischen Hügelgräberkultur (Schreiber 1967, kép. 1:2) und in der Anfangsphase der böhmisch-oberpfälzischen Hügelgräberkultur vorhanden, wo sie als Zustrom von Věteřov-Formen nach Böhmen gewertet werden (Pleinerová 1965, 53; Čujanová-Jílková 1981a, 314, obr. 6:19). Der kleine Krug aus dem der mittleren Stufe der Hügelgräberkultur angehörenden Grab 38/II stellt wohl einen Ausklang älterer Traditionen dar. Der zweite Typ ist ein kleiner Krug aus Grab 27/I mit einem durch Kornstich vom Krugkörper abgesetzten Hals mit Buckeln, die von hufeisenförmigen Rillen umgeben sind (Abb. 98:3). Ähnliche Krüge fand man in der Siedlung der älteren Hügelgräberzeit in Mistelbach (Willvonseder 1937a, Taf. 3:1,4). Unser Exemplar stellt eine Verbindung zu den „Mařarovce“-Krug dar, aber er unterscheidet sich von ihnen durch seine Verzierung. Seine Einordnung in die mittlere Stufe der Hügelgräberkultur bestätigen auch weitere Beigaben aus dem Grab (Abb. 98:3-5). Der dritte Typ wird durch mit Buckeln versehenes Exemplar aus Grab 14/I repräsentiert. Beim ersten Krug wird der Hals durch kaum erkennbare Kanten vom Körper getrennt, der mit Buckeln verziert ist (Abb. 84:5). Eine ähnliche Form finden wir in der Siedlung aus der jüngeren Hügelgräberzeit in Jiřkovice (Říhový 1982, 19, tab. 6D:4). Die ausdrucksvollere Gestaltung des Gefäßes von Borotice wurde durch die mit einer Rille umsäumten Buckeln erreicht. Eine ähnliche Verzierung wird mit der jungen bis späteren Zeit der Hügelgräberkultur (Říhový 1982, 18-19) oder mit dem sog. Protolautitzer Horizont (Spurný 1972b, 46) in Verbindung gebracht. Dieses Ornament ist jedoch bereits aus Brno-Černá Pole und Oblekovice bekannt (Stuchlík 1979, tab. 10:2; 12:17; 27:6). Der zweite Krug weist eine fließende Profilierung und einen quadratischen Bauch mit von hufeisenförmigen Rillen gesäumten Buckeln auf (Abb. 84:4). Ähnliche kleine Krüge kennen wir aus dem Depot der jüngeren Hügelgräberkultur in Maisbirbaum (Willvonseder 1937a, 195, Taf. 19:1-3) und in Mähren aus Vranovice (Hrubý 1950, 372, tab. VII:3), Velké Bílovce (Kovář 1914, 54, tab. II:9) und Čehovice (Fojtík 2003, obr. 2:3). Die weniger ausgeprägte Profilierung des Exemplars aus Borotice deutet sein höheres Alter an, was der mittleren Zeitstufe der Hügelgräberkultur entspräche. Den vierten Typ bilden zwei Varianten der Krüge mit niedrigem Körper und einem Henkel. Zur erste Variante gehört eine Form mit Buckeln am Körper und Einstichen unter dem Hals (Abb. 88:1) aus Grab 15/II und ein nicht verziertes Exemplar aus Grab 13/VII (Abb. 78:2). Die zweite Variante bilden Exemplare mit Buckeln, die von hufeisenförmigen Rillen umsäumt sind, und zwar aus den Gräbern 8/III, 13/VI und 15/VI (Abb. 50:1; 78:1; 86:11). Für beide Varianten finden wir Vergleichsmöglichkeiten auf alten Formen in Brno-Černá Pole (Schirmeisen 1927b, Abb. 4:31,37) und auf jenen der mittleren Stufe in Morkůvky (Hrubý 1950, tab. 26:3-4). Ihr Auftreten in der jüngeren Stufe ist durch Funde in Bohdalice, Koberice, Lednice (Říhový 1982, tab. 3B:5; 7D:6; 10:6) und Letonice (Stuchlík 1990a, obr. 4:6) belegt. Dem Exemplar mit ausgeprägten Buckeln (Abb. 50:1) entspricht ein Krug der älteren Hügelgräberkultur in Budyně nad Ohří (Beneš 1959, 36, obr. 10:3) und einer der jüngeren Hügelgräberkultur in Mikulov (Říhový 1982, tab. 9E). Ein besonderer Typ ist ein kleines Gefäß aus Grab 38/II, das einen scharf

abgesetzten Hals und eine Einstichlinie aufweist (Abb. 118:18); seine Körpergestaltung erinnert an Exemplare der jüngeren Hügelgräberkultur aus Tvořín (Říhovský 1982, tab. 15B:5), Herzogenburg (Willvonseder 1937a, 338-341, Taf. 13; 14:1-2) und Smolenice (Dušek 1980, 342, 348, tab. I:11; VI:14). Die Liste der Krüge wird noch durch ein schlecht erhaltenes Gefäß mit einem ausladendem Hals und Bandhenkel aus Grab 38/II (Abb. 118:16) ergänzt.

Die Schalen haben einen niedrigen Unterteil mit einem oft hochgezogenen Henkel; dieser Typ wird traditionell in die jüngere Hügelgräberzeit datiert. Wir gliedern sie in Formen mit rundem Unterteil, in solche mit geschwungenem Hals und rundem Unterteil und schließlich in jene mit geschwungenem Hals und konischem Unterteil. Der erste Typ ist in Mähren in einem Hortfund in Brod nad Dyjí (Stuchlík 2002b, 496, obr. 1:3-6) vertreten. Ähnliche Formen sind in Čeložnice (Hrubý 1950, tab. 32:6), in Puch in Österreich aus der Stufe B B₂ (Willvonseder 1937a, 386, Taf. 11:6) und in Smolenice aus der Stufe B B₂ und vom Anfang der Stufe B C (Dušek 1980, 364-365, tab. III:2; XI:15) bekannt. Dieselbe Datierung gilt auch für eine ähnliche Schale aus Grab 15/IV aus Borotice (Abb. 91:4). Die anderen Exemplare gehören zum zweiten Typ mit drei Varianten. Die erste Variante bildet eine Schale mit niedrigem Hals und rundem Unterteil aus Grab 12/I (Abb. 67:1,3). Die zweite Variante bilden Schalen aus den Gräbern 8/I und 9/VII (Abb. 48:6; 52:9). Ähnliche Formen kennen wir aus Čehovice und Jiřkovice (Hrubý 1959, tab. 18:3; 69:4,6), aber meistens werden sie in die jüngere Zeitstufe datiert (z.B. Štrof 1995, 100, obr. 3:17; 4:24; 7:18). Die dritte Variante mit stark kehligem Hals stammt aus Grab 8/I und 15/VI (Abb. 48:7; 86:12). Ähnliche Formen traten in Veselý (Bartík 1996, tab. 18:1) und in der böhmisch-oberpfälzischen Hügelgräberkultur (Čujanová-Jílková 1970, Abb. 66:13,15; 95:15) in Erscheinung. Die Aufzählung von Schalen sei durch ein großes Exemplar aus Grab 15/IV (Abb. 91:5) ergänzt. Schalen treten während der ganzen Zeit der mitteldanubischen Hügelgräberkultur auf. In Borotice gibt es in Bezug auf die Datierung keine Unterschiede zwischen den einzelnen Typen, was ihr gemeinsames Vorkommen in den Gräbern 8/I (Abb. 48:6-7) und 15/IV (Abb. 91:4-5) beweist. Viele unterscheiden sich nicht von den jüngeren Exemplaren, aber in Borotice gibt es keinen Anhaltspunkt für ihre spätere Datierung.

In Borotice sind Amphoren mit vertikalen, horizontalen und den Hals überbrückenden Henkeln vorhanden. Amphoren mit vertikalen Henkeln tauchen in der älteren Stufe der Hügelgräberkultur auf und bleiben während der ganzen mittleren Bronzezeit in Verwendung (Stuchlík 1979, 120-121). In Borotice werden sie von den Formen aus Grab 8/II, 12/II und 15/I (Abb. 48:9; 57:5; 86:13) vertreten. Einige Exemplare stammen aus Brno-Černá Pole (Schürmeisen 1927b, Abb. 4:51; 5:6), Křižanovice (Stuchlík 1971, obr. 1:21), Přítluky und von Fundstellen der Stufe B B₁ bis B₂ in Šatov (Stuchlík 1979, 118-119, tab. 39:9; 41:7-8) und Klentnice (Hrubý 1950, tab. 2:2). Eben so werden sie in Österreich (Willvonseder 1937a, 247, Taf. 8:1; 11:5; 54:1) und in Böhmen (Beneš 1959, 36, obr. 9:1; 14:1,3) datiert. Die Amphore aus Hügel 8 unterscheidet sich von den anderen durch kehligen Hals (Abb. 48:9). Die Profilierung und die Verzierungen mit von hufeisenförmigen Rillen umsäumten Buckeln entspricht der Keramik der mittleren Stufe.

Die vier Exemplare mit horizontalen Henkeln stellen in Borotice die häufigste Amphorenvariante dar. Die Amphore aus Grab 15/IV hat zylindrischen Hals und auf dem Körper zwei längliche Fortsätze (Abb. 91:6). Der Halsansatz der kleinen Amphore aus Grab 36/I (Abb. 116:2) ist mit Kornstich umsäumt. Eine der Amphoren aus Grab 21/I hat auf dem Körper eine aus Buckeln, Rillen und Dellen bestehende Verzierungen (Abb. 98:5), die Verzierungen der anderen besteht aus plastischen, geritzten und gestochenen Motiven (Abb. 98:4). Die Amphoren mit horizontalen Henkeln wurden in der Vergangenheit mit dem Beginn der Hügelgräberkultur in Verbindung gebracht (Pleinerová 1958, 64; Torbrügge 1959a, 38, Abb. 10:15). In Mähren entsprechen dieser chronologischen Einordnung die Exemplare aus Brno-Černá Pole (Stuchlík 1979, 113, tab. 10:2; 11:9), Křižanovice (Stuchlík 1971, obr. 1:22) und Přítluky. Die Fußamphore aus Lednice (Říhovský 1982, tab. 10:1), wie auch das Exemplar aus der Siedlung in Veselý (Bartík 1996, tab. 15:3) bezeugen die Lebensdauer dieses Gefäßtyps bis in die jüngere Stufe der Hügelgräberkultur. Die Form aus Grab 15/IV (Abb. 91:6) lässt sich in die mittlere Stufe der mitteldanubischen Hügelgräberkultur einordnen. Mit einer ähnlichen chronologischen Einordnung ist bei ähnlichen Amphoren aus Horní Dunajovice (Hrubý 1950, tab. 6:2), Malnice (Plesl 1965, 470, obr. 3:1) und Běchovice (Beneš 1959, obr. 11:2) zu rechnen, während das Gefäß aus Těšetice in die Stufe B C (Podborský 1964, 43, tab. II:10) und das Exemplar aus Všekary-Hustá Lěč in die Stufe B C₁ (Čujanová-Jílková 1964, 60, obr. 15:51) datiert wird. Eine ähnliche Amphore aus Grab 36/I (Abb. 116:12) fand sich allerdings zusammen mit einem amphorenartigen Gefäß (Abb. 116:1), bei dem eine jüngere Datierung angenommen wird. Die große Amphore aus Grab 21/I erinnert von der Form her an jene aus Brno-Černá Pole und Přítluky (Stuchlík 1979, tab. 10:2; 11:9; 36:9) der älteren Hügelgräberkultur. Eine ähnliche Form hat das Gefäß aus Těšetice, das V. Podborský (1964, 43, obr. 15:8) in die Stufe B C datierte. Von den anderen Amphoren unterscheidet sich eine topfartige Amphore aus Grab 21/I (Abb. 98:4). Ein ähnliches Gefäß aus Morkůvky (Hrubý 1950, tab. 26:1) gehört in die mittlere Stufe. Identische Exemplare aus Chotějovice und Hořátko in Böhmen wurden in die Stufe B B (Pleinerová 1958, 62-63, obr. 2:2) oder in die ältere Stufe (Beneš 1959, 36, obr. 18:1-2) gesetzt. Die Amphore aus Borotice kann der mittleren Hügelgräberkultur zugeordnet werden.

Die reich verzierte Amphore aus Grab 9/V (Abb. 52:15) zeichnet sich durch einen mit zwei Ausgußschnabeln versehenen Mundsaum. Ähnliche Formen kennen wir aus Mähren nur aus der Siedlung in Blatec in der Gegend von Olomouc (Hrubý 1950, tab. 68:14) und aus Šatov (Stuchlík 2005, obr. 9:10). Heimatregion dieser Gefäße ist das Karpatenbecken. Selten treten sie in Maďarovce-Siedlungen in Erscheinung (Točík 1978-81, Taf. CXXIX:6; CXXXIX:12; CLXXXVII:20). In der mittleren Bronzezeit gehören sie zu Grundformen der Szeremle-Kultur (Kovács 1988, Abb.

5:1,3), der karpatenländischen Hügelgräberkultur (Kovács 1966, kep 22:9,11; Trogmayer 1975, Taf. 18/205:1; 46/518:12; 58/687:1) und der Piliny-Kultur (Furmánek 1977, 302, 304, Abb. IV). In der Piliny-Kultur werden sie als Formen der Stufe B B₁ gewertet (Furmánek 1977, 302). Das Exemplar aus Borotice lag im Mittelteil des Hügels auf dem ursprünglichen Niveau. Das Grab 9/I, das durch den Schmuck (Abb. 50) in die Stufe B B₁ datiert wird, war in der Hügelaufschüttung deponiert, woraus sich ein höheres Alter des Grabes V gegenüber dem Grab I ergibt, allerdings im Rahmen der Stufe B B₁.

Bei der Unterteilung der Schüsseln ist die Profilierung und die Randgestaltung entscheidend. In Borotice fanden sich fünf Exemplare mit konischem Unterteil, die während der gesamten Lebensdauer der Hügelgräberkultur auftreten. Die Schüsseln mit einfachem Rand aus den Gräbern 15/II und 38/I (Abb. 88:2; 118:19) sind chronologisch ohne Bedeutung. Für die Hügelgräberkultur sind die aus den Gräbern 15/III und 15/IV (Abb. 86:5; 91:1) stammenden Formen mit verstärktem Rand kennzeichnend. Der verstärkte Rand trat während der Anfangsstufe in Sudoměřice und Křižanovice (Stuchlík 1992, Abb. 20:3; 21:8) auf, blieb während der ganzen mittleren Bronzezeit in Verwendung, ist aber in der jüngeren Bronzezeit nicht mehr anzutreffen. Der Rand der konischen Schüsseln ist gerade oder gelappt, die Lappen haben aber keine chronologische Bedeutung. In Borotice ist die Variante mit geradem Rand (Abb. 118:17) und jene mit einem Lappenpaar (Abb. 86:5; 91:1) vorhanden. Eine reparierte Schüssel hat an zwei Stellen den Rand in einer Breite von 4,5 cm und in eine Tiefe 1 cm (Abb. 88:2) rund abgeschliffen. Die Form mit gewelltem Rand repräsentiert in Borotice das Exemplar aus Grab 38/I mit acht Lappen (Abb. 118:19). Eine ähnliche Gestaltung fand man auf den Schüsseln in Černčín und Jiřkovice, die von J. Říhovský (1982, tab. 1D:3; 6B:2) in die jüngere Stufe datiert wurden. Die Exemplare aus Němčice na Hané (Červinka 1926, tab. III:10,11) lassen sich in die mittlere Stufe datieren und die Schüsseln aus Bezměrov brachte V. Spurný (1972, 225, obr. 12:16; 13:19) mit der sog. Protolausitzer Kultur in Zusammenhang. Schüsseln mit gewelltem Rand kennen wir in Mähren aus der älteren Stufe nicht, für eine Datierung in die jüngere Stufe gibt es keinen Grund, so dass wir die Schüssel aus Borotice in die mittlere Stufe der mitteldanubischen Hügelgräberkultur einordnen können.

Die seltenen Schlitzschüsseln sind in Grab 38/I (Abb. 118:19) belegt. H. J. Hundt (1957) hat ihren Ursprung in Bayern gesucht und datierte sie in die entwickelte Hügelgräberkultur. In den böhmischen Ländern stellte V. Moucha neun Fundstellen mit solchen Schüsseln fest und datierte sie in die Anfangszeit der mittleren Bronzezeit (Moucha – Trnka 1959, 635), aber in den letzten Jahren wurden mehrere solche Fundstellen bekannt. Die Funde aus der Siedlung Meclov-Břeží ordnete E. Čujanová-Jílková (1967) dem Vorhügelgräberhorizont A₂B₁ zu. Die Schüsseln aus Bezměrov und Hradisko u Kroměříže in Mähren gehören in die nachklassische Phase der Věteřov-Gruppe der Stufe B B₁, das Exemplar aus Morkůvky in den Übergang zwischen der älteren und mittleren Hügelgräberkultur, die Schüssel aus Býkovicce in die jüngste Stufe der Hügelgräberkultur (Štrof 1995, 98-99, obr. 5:1); die Scherben aus Jiřkovice, Sedlec und Tuřold lassen sich nicht genauer bestimmen (Stuchlíková – Stuchlík 1982, 92). Die Schüsseln mit Öffnungen treten während der ganzen mittleren Bronzezeit auf, aber das Exemplar aus Borotice können wir mit der mittleren Stufe der Hügelgräberkultur in Zusammenhang bringen. Große Schüsseln mit den kehligen Hals überbrückenden Henkeln sind, wenn auch selten, in der mitteldanubischen Hügelgräberkultur in der Slowakei auf, wo sie mit der jüngeren Stufe (Bartík 1991, 27, obr. 3:3) in Verbindung gebracht werden, ebenso wie die Schüssel aus dem Keramik-Hortfund in Maisbirbaum (Willvonseder 1937a, Taf. 17:2). In der mitteldanubischen Hügelgräberkultur handelt es sich bei den Henkeln um Bandhenkel, aber bei der Schüssel aus Borotice hat einen der Länge nach eingebogenen Henkel. Solcherart gestaltete Henkel werden für ein charakteristisches Element der Keramik im Karpatenbecken und besonders jener der Otomani-Kultur gehalten (Polla 1960, tab. XI:1; XVI:6; XXII:6). Selten finden wir sie auch an der Keramik der mitteldanubischen Hügelgräberkultur während ihrer ganzen Dauer (Willvonseder 1937a, Taf. 1:3; Laueremann 1995, Taf. 2:1). In der Aufschüttung von Hügel 38 wurde ein Scherben einer Schüssel mit einem kleinen Randlappen gefunden, der in eine Rippe übergeht (Abb. 118:3). Ähnliche Lappen treten auf der Keramik in den Siedlungen zu Beginn der mittleren Bronzezeit in Křižanovice (Stuchlík 1971, 142, obr. 2:3-4), Olomouc-Slavonín (Šmíd 1997, obr. 5:6) und Hohenau in Österreich (Mitscha-Märheim – Pittioni 1960, 16, Abb. 1:7) in Erscheinung, aber häufiger sind sie im Karpatenbecken (Bartík 1991, obr. 9:2; Točík 1964b, tab. 36:13; Kőszegi 1973, 36, Abb. 15:1) zu finden.

Töpfchen kamen in den Gräbern viermal vor, dazu kommen noch einige Scherben aus der Aufschüttung. Das Töpfchen mit S-förmigem Profil und Bandhenkel (Abb. 52:13) stammt aus Grab 9/VII. Derart profilierte Töpfchen treten in einer Reihe von urzeitlichen Kulturen auf, aber in der mittleren Bronzezeit gehören sie nicht zu den häufigsten Funden. Ähnliche Formen wurden in Želešice (Palátová – Salaš 2002, tab. 22:3,5) und in Letonice (Stuchlík 1990a, obr. 2:3) festgestellt. Das Gefäß aus Mannersdorf (Neugebauer 1981b, Abb. 8:11,12) wird mit der älteren Stufe und das Töpfchen aus Wiener-Neustadt mit der Zeitstufe B B₂ (Willvonseder 1937a, 410, Taf. 11:1) in Verbindung gebracht. Ein fast gleiches Exemplar aus Bratislava setzte J. Bartík (1998, 55, obr. 12:5) vor die jüngste Stufe der Hügelgräberkultur. Diesem ähnelt auch der Scherben aus der Aufschüttung des Hügels 12 (obr. 67:2). Das niedrige Töpfchen aus Grab 15/VI (Abb. 86:10) findet Vergleichsmöglichkeiten in der Siedlung der Anfangsphase der Hügelgräberkultur in Křižanovice (Stuchlík 1971, obr. 1:18), aber auch in jüngeren Hortfunden in Věteřov (Stuchlík 1979, tab. 68:2) und Chodouň in Böhmen (Beneš 1959, 36, obr. 22:1). Ihnen ähnelt ein Scherben aus Hügel 9 (Abb. 52:5). Das Töpfchen aus Grab 15/VI in Borotice lässt sich auf Grund des übrigen Beigaben in die mittlere Stufe einordnen. Das Exemplar mit konischem Körper und Bandhenkel aus Grab 38/I (Abb. 118:15) stellt einen oft vorkommenden Typ dar. Die Töpfchen

unterscheiden sich voneinander durch Kleinigkeiten und neben weit ausladenden Formen treten auch leicht konische Töpfchen in Prostějov-Čechovice (Fojtík 2003, 167, Abb. 5:3), Velké Hostěrádky (Chleborád 1938, obr. 2:6), Věteřov (Stuchlík 1979, tab. 72:3) oder in Želešice (Palátová – Salaš 2002, tab. 23:6,7) in Erscheinung, die alle in die jüngere Stufe der Hügelgräberkultur gehören. Mit Hilfe der Schüssel aus Grab 38/IV können wir das behandelte Töpfchen in die mittlere Stufe der Hügelgräberkultur einordnen.

Die Tassen kamen in den Gräbern 15/II (Abb. 88:4) und 15/VIII (Abb. 91:7) vor. Ähnliche Formen kennen wir aus Uherský Brod (Hrubý 1958, obr. 7:9) und Letonice (Stuchlík 1990a, obr. 2:4). Die henkellose Tasse aus Grab 15/II können wir durch die Begleitfunde in die ältere bis mittlere Stufe der Hügelgräberkultur datieren.

Die Töpfe der mitteldanubischen Hügelgräberkultur gliedern wir in henkellose und zweihenkelige Formen. Aus Objekt 15/IX stammt ein Topf mit kehligem Hals und eiförmigem Körper (Abb. 91:8). Ähnliche Töpfe treten häufig in der Maďarovce-Věteřov-Kultur in Erscheinung, einschließlich ihrer postklassischen Phase (Spurný 1972a, obr. 20:4,7; Neugebauer 1977, Taf. 15:12; 16:1; 52:7; 53:1-3; 60:10). Auch in der Hügelgräberkultur stellen sie keine Seltenheit dar (Stuchlík 1994, obr. 10:6-7; 6:11; Willvonseder 1937a, Taf. 27:2; Beneš 1959, obr. 30:18). Als Objekt 15/VII wurde ein Gefäß mit einem durch eine Kante vom Körper abgesetzten Hals (Abb. 91:9) bezeichnet. Für eine Datierung eignet es sich nicht, weil Gefäße mit einer Kante zu den üblichen Erscheinungen der Hügelgräberkultur gehören. Mit Hilfe der übrigen Keramik aus dem Hügel lässt es sich in die mittlere Stufe der Hügelgräberkultur datieren.

Das Gefäß mit der Fingertupfenleiste zwischen Hals und Körper aus Grab 8/II (Abb. 48:4) stellt keinen üblichen Typ der Grabkeramik dar. Ähnliche Formen aus den Siedlungen in Nenkovice (Stuchlík 1979, tab. 68:2), Pavlov (Stuchlík 2002, obr. 15:4), Bohdalice, Trboušany, Věteřov und aus einem Hortfund in Želešice datierte J. Říhovský (1982, 15, tab. 3:A1; 15:A; 16:B7; 17:22) in die jüngere und späte Stufe der Hügelgräberkultur. V. Spurný (1972a, obr. 15:2; 22:2) brachte dieselben Formen mit sog. Protolautitzer Fundhorizont in Verbindung. An Grabfunden ist ein niedriges Gefäß aus Držovice (Hrubý 1950, tab. 69:12) zu nennen. Vergleichbare Gefäße treten auch in Böhmen (Beneš 1959, obr. 12:4) und in der Slowakei (Bartík 1996, tab. 9:8; 17:7; 25:1) auf. Sie dürften von einer längeren Lebensdauer sein. Es sind auch höhere Gefäße der behandelten Form nachgewiesen (Říhovský 1982, tab. 16:B6; 32:10). Ein Exemplar stammt aus der althügelgräberzeitlichen Siedlung in Brno-Černá Pole (Stuchlík 1979, 135, tab. 10:3). Das Gefäß aus Grab 8/II ordnen wir in die mittlere Stufe der Hügelgräberkultur ein; eine solche Datierung wird auch durch weitere Funde aus diesem Hügel angedeutet.

Die großen topfartigen Gefäße mit ausladendem Hals und mit Buckeln verziertem kugeligem Körper hält J. Říhovský (1982, 14) für Vorgänger der Velaticer Amphoren mit ausladendem Rand. In Borotice werden sie von einem Exemplar mit Buckel- und Rillenverzierung aus dem Grab 36/I (Abb. 116:1) vertreten. Ähnliche Gefäße waren in Hortfunden aus der jüngeren Hügelgräberzeit in Lednice (Říhovský 1982, 14, tab. 10:3,7; 11:10) und Mutěnice (Palátová – Salaš 2002, tab. 9:6) enthalten. In Österreich kommen sie in Hortfunden des erwähnten Fundhorizontes in Maisbirbaum (Willvonseder 1937a, 265, Taf. 16:3), Obergänserndorf (Lauermann 1994, Taf. 4:6) und Großmugl (Lauermann – Hahnel 1999, Taf. 1:13) vor und sie fehlen auch nicht in Zohor (Bartík – Hajnalová 2002, 16-17, obr. 8:1-3). Außer in Depots wurden sie auch in Siedlungen in Moravský Žižkov, Bohdalice und Jiříkovice (Říhovský 1982, 14, tab. 3B:2,4; 6C:3; 12A:4-5) gefunden. Diese Gefäße können zwar meistens in die jüngere Stufe der mitteldanubischen Hügelgräberkultur eingeordnet werden, aber einige Funde lassen auch Erwägungen über eine ältere Datierung zu, was auch für unser Exemplar zuträfe.

Metallgegenstände

Das Metallinventar der Hügelgräberkultur zeichnet sich gegenüber der Věteřov-Gruppe durch größere Reichhaltigkeit und Variabilität aus. In Borotice sind in 30 Gräbern Metallgegenstände gefunden worden, darunter ein Goldring im Grab 14/I (Abb. 84:2). In die Statistik wurde ein Bruchstück von einem Bronzering nicht aufgenommen, das in der Aufschüttung des Hügels 36 festgestellt wurde.

Schmuck

Der Schmuck ist mit 21 Stück (67,75 %) die zahlreichste Kategorie bei den Metallgegenständen. Er setzt sich aus Nadeln, Armreifen, Fingerringen, Anhängern, Tutuli, Gürtelhaken, Ringen und nicht bestimmbar Bruchstücken zusammen.

Die Nadeln sind durch zwei Exemplare im Grab 9/I vertreten. Die Form mit einem scheibenartigen Kopf und gelochtem Hals (Abb. 53:1) gehört zum Nadeltyp Wetzleinsdorf. Solche Nadeln treten in Mitteleuropa und im Karpatenbecken auf (Hänsel 1968, 86, 202-203, Karte 17). In Böhmen und Österreich werden sie in die Stufe B B₁ (Beneš 1959, 13; Čujanová-Jílková 1964, 81; Willvonseder 1937a, 247) datiert. In Ungarn ordnete sie A. Mozsolics (1967, 84) und I. Bóna (1958, 234) dem Koszider-Horizont zu. In Südmähren sind für die Datierung in die Stufe B B₁ die Depots in Hodonín (Hänsel 1967), Přítulky (Říhovský 1979, 27-28, Taf. 5:66,67) und ein Grab aus Pasohlávky (Benkovský-Pivovarová 1976, 350, Abb. 6:6-8) wichtig. Das andere Exemplar aus Grab 9/I mit gelochtem Kopf (Abb. 53:7) gehört zu den Sicheladeln, die in Mitteleuropa und hauptsächlich im Karpatenbecken auftreten (Hänsel 1968, 198-201). A. Mozsolics (1967, 84) datierte sie in die Endphase Stufe B III und B. Hänsel (1968, 77-82) in die Stufe MD II. Die slowakischen Exemplare treten während der Endphase der Maďarovce-Gruppe und der Anfangszeit der karpatenlän-

dischen Hügelgräberkultur auf (Novotná 1980, 64-66). In Mähren und in Österreich werden sie in die Zeitstufe B B₁ (Willvonseder 1937a, 103-104; Furmánek 1973, 111) und in die Anfangsstufe der Hügelgräberkultur (Říhovský 1979, 19-20) datiert. Das Exemplar aus Borotice unterscheidet sich von den anderen durch einen geraden und nicht tordierten Schaft. Sichelnadeln in reiner Ausführung kennen wir in Mähren aus Gräbern in Nejdek, Pasohlávky und Želetice (Říhovský 1979, 18-19, Taf. 2:12-14,21). Zwischen der chronologischen Stellung der Sichelnadeln und ihrer Varianten sind in Mähren keine Unterschiede festzustellen; alle gehören der Anfangsstufe der Hügelgräberkultur, d.h. der Stufe B B₁ an.

Die Armreife werden von vier C-Armreifen aus Grab 9/I vertreten. Zwei Exemplare (Abb. 53:2,3) haben einen niedrigen dreieckigen Querschnitt und sind mit Gruppen von Querrillen, Dreiecken und Fischblasenmustern verziert. Analogien kennen wir aus einigen Gräbern der Anfangsperiode der mittleren Bronzezeit in Pasohlávky (Furmánek 1973, obr. 40:5,6-7,9-11) und Hrušky (Stuchlík 1979, tab. 18:3-5). Die übrigen zwei Exemplare (Abb. 53:4,5) haben einen hohen dreieckigen Querschnitt und sind mit Gruppen von Querrillen, Dreiecken und Bögen verziert. Armreife mit hohem dreieckigem Querschnitt mit unterschiedlicher Verzierung fand man in Gräbern in Želetice (Furmánek 1973, obr. 50:2,8). Exemplare mit ähnlichen Verzierungen und einem D-Querschnitt kennen wir aus älterhügelgräberzeitlichen Depots in Hodonín (Hänsel 1967, Taf. 1:1-2) und Přítulky (Salaš 2005, tab. 34:6-10; 35A:1-2). Ähnliche Armreife in Mitteleuropa (Willvonseder 1937, 246; Abb. 10; Taf. 54:9) und im Karpatenbecken (Hänsel 1968, 94-96) werden als führende Formen der Stufe B B₁ gewertet (Holste 1938, 101), die ungarischen Forscher reihen sie in den Koszider-Horizont ein (Bóna 1958, 256; Mozsolics 1967, 128).

Die Spiralfingerringe aus den Gräbern 9/VI und 15/V (Abb. 52:14; 86:7,9) wurden aus Draht mit D-Querschnitt eingedreht. Zum Bandfingerring mit Mittelrippe aus Grab 15/V (Abb. 86:6) sind bis jetzt keine Parallelen bekannt.

Die Anhänger werden von zwei Exemplaren repräsentiert. Der herzförmige Anhänger aus Grab 15/V (Abb. 86:8) weist nach innen gebogene und miteinander verbundene Enden auf. Der Ursprung der herzförmigen Anhänger wird im Karpatenbecken gesucht; in Mähren treten sie nicht häufig auf. B. Hänsel hat die herzförmigen Anhänger in sieben Typen aufgeteilt; unser Anhänger entspricht seiner dritten Variante. Ähnliche Anhänger aus Asparn hat K. Willvonseder (1937a, 140, Taf. 33:1-2) in die Stufe B B₁ datiert. V. Furmánek (1982, 325) stellte sie als Typ Obid heraus. Die Exemplare aus Obid und Kiskundorozsma ordnete B. Hänsel (1968, 116) der Stufe MD III zu und ebenso datierte sie auch V. Furmánek (1982, 326). Der Anhänger aus Grab 9/I (Abb. 53:6) wurde sekundär aus einer Spiralscheibe eines Anhängers oder eines Fingerringes hergestellt.

Aus Grab 15/III stammt ein Gürtelhaken aus einem breitem Plechband mit einer niedrigen Rippe und mit zwei Endspiralen (Abb. 86:4). Aus der mittleren Bronzezeit sind Gürtelhaken aus Draht mit Endspiralenden und Gürtelhaken mit verbreiterten Armen und Endspiralen bekannt (Kilian-Dirlmeier 1975, 37-44). Beim Gürtelhaken aus Borotice handelt sich um einen eigenen Typ, für den keine Analogien bekannt sind; er kann rahmenhaft in die mittlere Stufe der Hügelgräberkultur datiert werden.

Tutuli unterschiedlicher Form und Größe gehören zum üblichen Kleidungsschmuck in allen Hügelgräberkulturen. Der häufigste Typ sind kalottenförmige Tutuli mit zwei Randlöchern. Diesem Typ gehören zwei Tutuli aus Grab 15/IV (Abb. 91:3). Da solche Tutuli während der gesamten Bronzezeit in Gebrauch waren, sind sie als Datierungsmittel ungeeignet.

Die letzte Gruppe von Schmuck bilden Drahringe unterschiedlicher Größe. Die Exemplare aus den Gräbern 14/I, 15/II und 15/IV (Abb. 84:2; 86:2; 91:2) entsprechen größtenteils Fingerringen, aber es könnte sich bei ihnen auch um Haarschmuck handeln. Der Ring aus Grab 15/III (Abb. 86:3) hat die Größe eines Armreifs.

Waffen

An Waffen sind in Borotice durch einen Dolch und eine Pfeilspitze vorhanden. Die kurze dreieckige Dolchklinge mit zwei Nieten (Abb. 86:1) aus Grab 15/III erinnert an Exemplare aus der älteren Bronzezeit, aber die Klinge und die Nieten sind massiver. Ähnliche zweinietige Formen stammen aus Klentnice und Lutín (Furmánek 1973, obr. 30:12; 37:11) und aus einem in die Stufe B B₂-C₁ datierten Grab in Pavlov (Čížmář – Rakovský 1985, 132, obr. 1:1-2). In die Stufe B B₂ werden gleiche Exemplare aus Winklarn datiert (Willvonseder 1937a, 257, Abb. 8:10). Eben solche Dolche aus der böhmisch-oberpfälzischen Hügelgräberkultur gehören in die mittlere bis jüngere Hügelgräberkultur (Čujánová-Jílková 1970, Abb. 17:4; 43:23; 45:18; 57:5). Unser Dolch ist in Folge eines langen Gebrauchs und häufigen Schleifens sehr kurz. Die unterschiedliche Patina im oberen Teil weist auf der Griffplatte Schäftungsspuren auf.

Die Tüllenpfeilspitze aus Grab 15/II (Abb. 88:7) repräsentiert den Typ D nach J. Říhovský (1996, 111), d.h. einen langlebigen, vom Anfang der mittleren Bronzezeit bis zum Ende der Urnenfelderzeit in Gebrauch stehenden Typ. Unsere Pfeilspitze kann in die ältere bis mittlere Stufe der Hügelgräberkultur datiert werden.

Arbeitsgeräte

Aus Grab 15/II stammt ein Randleistenbeil (Abb. 87). Es hat eine fächerartige Schneide, hohe Leisten und sein Rücken ist von einer Bronzespirale umwickelt (Abb. 88:10). Beile mit ausgeprägten Leisten erscheinen bereits in der älteren Bronzezeit (Torbrügge 1959b, 210, Taf. 74:5), aber häufiger sind sie ab der mittleren Bronzezeit vorhanden. Unser Exemplar zählte J. Říhovský (1992, 100-101, Taf. 16:224) zur Gruppe IX der Randleistenbeile und datierte

sie in die ältere Stufe der Hügelgräberkultur. Ähnliche Typen verband E. F. Mayer (1977, 109-111) in Österreich mit der Zeitstufe Lochham-Wetzleinsdorf und Göggenhofen. Ein vergleichbares Beil aus Dunajská Streda ordnete M. Novotná (1970, 37, Taf. 10:195) dem Koszider-Horizont zu. Da die Begleitfunde des Beiles von Borotice nicht zu seiner Datierung beitragen, kann es nur rahmenhaft in die ältere bis mittlere Stufe der Hügelgräberkultur gestellt werden.

Halbfabrikate

In Grab 15/II wurden einige Gegenstände gefunden, die man für Halbfabrikate halten könnte. Ein massives Stäbchen mit einem verbreiterten Ende (Abb. 88:9) erinnert an eine Nadel, aber es unterscheidet sich von Nadeln durch eine gröbere Bearbeitung und das Fehlen einer Öffnung im Hals. Mit größter Wahrscheinlichkeit handelt es sich um ein halbfertiges Gerät zur Herstellung von massiven Nieten, wie wir sie von den Věteřov- und mittelbronzezeitlichen Dolchen kennen (Stuchlík 2002c, 321). Drei Spiralenfragmente aus Bronzedraht mit dreieckigem Querschnitt (Abb. 88:5,6,8) stellen Halbfabrikate zur Herstellung von Fingerringen dar; mit gleichem Draht war das Beil (Abb. 88:10) umwickelt. Aus demselben Grab stammt ein gebogenes, mit Bronzedraht umwickeltes Stäbchen (Abb. 88:3). Ähnliche Spiralröllchen dienten als Teile des Halsschmucks.

Andere Gegenstände

Im Grab 8/II fanden sich vier Nägel mit halbkugeligem Kopf und kurzem Dorn (Abb. 48:1). Sie finden Vergleichsmöglichkeiten in einem mit 99 Tutuli beschlagenen Ledergürtel aus Plzeň-Nová Hospoda; die größeren Tutuli hatten am Dorn Hammerspuren, der Dorn der übrigen war zurück gebogen (Jílková 1957, 52-53, obr. 33). Unsere Nägel hatten einen geraden Dorn, so dass nicht klar ist, wie sie an weichem organischem Material befestigt wurden. Die Nägel in Houštka in Böhmen verband A. Beneš (1959, obr. 33:10) mit einem Dolchgriff und in Gemeinlebarň hat sie J.-W. Neugebauer (1991, 15, Abb. 2:3) als Schmuckniete eines Beilstiels gewertet. Ein ähnlicher Nagel wurde in der Siedlung der älteren Hügelgräberkultur in Přítluky (Stuchlík 1979, tab. 35:7) und auch in der böhmisch-oberpfälzischen Hügelgräberkultur (Čujanová-Jílková 1970, Abb. 3:12,14; 69:8-9; Hochstetter 1980, Taf. 86:6; 91:3; 106:6) gefunden. In Borotice ging es wohl um Nägel zum Verzieren der Oberfläche eines eher hölzernen Gegenstandes – vielleicht eines kleinen Behälters. Mit den Nägeln könnte auch das verzierte Blechband im Zusammenhang stehen. Die Nägel können wir in die mittlere Hügelgräberzeit datieren. Zwei kleine Nägel aus Grab 8/I (Abb. 48:3a) dienten wahrscheinlich zur Befestigung des Blechbandes an einen hölzernen Untergrund. Die zehn kleinen Nägel aus Pitten verzierten den Griff eines Dolches (Hampl – Kerchler – Benkovský-Pivovarová 1978-1981, Taf. 200:18). Das mit nach oben gerundeten gehämmerten Scheibchen verzierte Band (Abb. 48:3) war wahrscheinlich Teil eines Gegenstandes aus Holz (Gefäß, Kästchen). Ein ähnliches kleines Blech wurde auch in der böhmisch-oberpfälzischen Hügelgräberkultur in Luženice (Čujanová-Jílková 1970, 47, Abb. 74:6) gefunden.

Der letzte Gegenstand ist Teil eines Ringes aus der Aufschüttung von Hügel 36 (Abb. 116:3). Der Ring könnte von einem Rasiermesser oder Messer stammen und die Funde aus diesem Hügel (Abb. 116:3) machen seine Datierung in die mittlere Stufe der Hügelgräberkultur wahrscheinlich.

Goldgegenstand

Gold wird in Borotice von einem Exemplar aus dem ausgeraubten Grab 14/I (Abb. 84:2) repräsentiert. Der Draht ring mit 1,5 Windungen ist für eine Datierung ungeeignet, weil ähnliche Ringe vom späten Äneolithikum bis in die Hallstattzeit (Stuchlík 1996, 106) vorkommen. In der mittleren Bronzezeit traten sie in der Zeitstufe B C in Hügeln der böhmisch-oberpfälzischen Hügelgräberkultur auf, und zwar in Milínov-Javor und Plzeň-Nová Hospoda (Čujanová-Jílková 1975, obr. 8:9; 11:13,1; 25:1) und ein Ring aus Plzeň-Nová Hospoda gehört in die Zeitstufe B B (Čujanová-Jílková 1975, 124-125). Der Ring aus Borotice wird durch die kleinen Krüge aus demselben Grab (Abb. 48:4-5) in die mittlere Stufe datiert.

KULTURELLE UND CHRONOLOGISCHE STELLUNG DES HÜGELGRÄBERFELDES

Aunjetitzer Kultur

Im Grab 5/I mit einem ganz zerfallenen Skelett (Abb. 35) waren Scherben von drei Gefäßen. Wie gezeigt wurde, ist das Grab 5/I auf Grund des Gefäßes mit abgesetztem Boden (37:6) der Aunjetitzer Kultur zuzuordnen. Somit ist dieses Grab als älteste Bestattung auf der Fundstelle anzusehen und bezeugt das Entstehen des Hügelgräberfeldes am Ausklang der Aunjetitzer Kultur. Die Zugehörigkeit vom Hügel 5 zur Aunjetitzer Kultur wird von teilweise der Aunjetitzer Kultur angehörenden Hügel unterstützt (Primas 1977; Benkovský-Pivovarová 1987). Aus Eggenburg in Österreich sind jungaunjetitzer Hügel bekannt (Ladenbauer-Orel 1949). In Böhmen gehören die Hügel in Panenské Břežany, Odolená Voda (Stocký 1926, 11-13) und Mladá Boleslav-Čejetičky (Plesl 1959; 1963a) der Aunjetitzer Kultur an. Unter Hügeln wurde in der Aunjetitzer Kultur auch in Südböhmen begraben (Hájek 1954). Ein Hügelgräberfeld in Stračovská Lhota in Ostböhmen (Domečka 1933; Kuchařík 1997) wird durch die Bronzen in den Ausklang der Zeitstufe B A₂ datiert, aber wegen Absenz von Keramik ist nicht klar, ob es sich um ein Aunjetitzer oder Věteřov-Gräberfeld handelt.

Věteřov-Gruppe

Zur Věteřov-Gruppe gehören die Gräber 1-4, 6, 10, 13, 27, 31 und 39 (Abb. 138), eventuell auch der Hügel 5 mit dem erwähntem Aunjetitzer Grab und weiteren Funden, die in die ältere Bronzezeit datiert wurden. Der Hügel 29 kann der Lage nach zur Věteřov-Gruppe zugeordnet werden.

Für eine nähere Datierung innerhalb der Entwicklung der Věteřov-Gruppe bieten uns die Funde in Borotice nur wenige Möglichkeiten. J. Stuchlíková (1984, 197-204; Ondráček – Stuchlíková 1988, 29-31) gliederte die Věteřov-Gruppe in drei Phasen ein:

1. Die kurze frühe Věteřov-Zeit entspricht der Phase 5 der Aunjetitzer Kultur nach der Periodisierung von J. Ondráček (1964, 210-212) bzw. der nachklassischen Zeit nach S. Stuchlík (1987c, 71-89). In die frühe Věteřov-Phase lassen sich in Borotice keine Funde verlässlich einordnen. Bei Berücksichtigung der Ansichten von J. Stuchlíková über das Ineinanderfließen der späten Aunjetitzer Kultur in die alte Věteřov-Phase könnte auf diese Weise Grab 5/I so datiert werden.
2. Die klassische Phase nimmt in Südmähren einen wesentlichen Teil der Entwicklung der Věteřov-Gruppe ein; ihr gehören die meisten Fundstellen in Mähren und auch in Österreich an. Auch in Borotice, außer Grab 5/I (eventuell auch anderer Gegenstände aus Hügel 5) gehören alle Věteřov-Gräber dieser Phase an.
3. Die nachklassische Phase ist in Südmähren von einer kurzen Dauer und ihreinziger Repräsentant ist die Siedlung in Bulhary (Stuchlík 1984b). In den nördlicheren Regionen überdauert die Věteřov-Gruppe in die Zeitstufe B B₁. Diese Entwicklung wird vor allem durch die Funde aus Bezměrov (Spurný 1972) und Hradisko u Kroměříže (Spurný 1954; 1965) charakterisiert. Im Věteřov-Bereich in Österreich ist sie in Pulkau (Benkovsky-Pivovarová 1981) und im Böhmeimkirchener Gebiet in Böhmeimkirchen (Neugebauer 1977, 91-92) vertreten. In der Slowakei kennen wir die nachklassische Maďarovce-Phase von Majcichov (Chropovský 1958), von einem Grab in Vráble (Benkovsky-Pivovarová 1976, Abb. 8; Benkovsky-Pivovarová 2004, 275) und von weiteren Fundstellen (Točík 1964a, 50-52; Benkovsky-Pivovarová 1976, 352-359).

Mitteldanubische Hügelgräberkultur

Zur Hügelgräberkultur in Borotice gehören die Hügel 8, 9, 12-15, 21, 36 und 38 (Abb. 143). Auf der Grund der Lage im Hügelgräberfeld und der Scherben in der Hügelaufschüttung lassen sich auch die Objekte 7, 11, 16, 17, 19 und 23 in die mittlere Bronzezeit einordnen. Auf dem Hügelgräberfeld von Borotice können wir zwei Stufen der Hügelgräberkultur erkennen:

1. In die ältere Stufe (B B₁) datieren wir Gräber 9/I (Abb. 53) und 9/V (Abb. 52:15). J. Říhovský hat auch Grab 15/II (Abb. 88) so datiert, bei ihm ist aber eine Datierung in die Übergangszeit zwischen der älteren und mittleren Stufe wahrscheinlicher. In die ältere Stufe gehören in Südmähren die Gräber in Pasohlávky (Benkovsky-Pivovarová 1976, Abb. 6:6-8) und Sodoměřice (Stuchlík 1992, Abb. 20) sowie auch Gräber ohne Keramik in Hrušky (Stuchlík 1979, tab. 18), Nejdek (Furmánek 1973, 76, obr. 38:1-13, 17), Pasohlávky (Furmánek 1973, 80, obr. 40:1-6, 8-9, 11-16), Želetice (Furmánek 1973, 96, obr. 50:2,4,7,8) und Olomouc-Slavonín (Šmíd 1997). Vergleichbare Funde kamen in den Siedlungen in Křižanovice (Stuchlík 1971; 1992, Abb. 21), Přítluky (Trňáčková 1954; Stuchlík 1979, tab. 34-37) und Brno-Černá Pole (Schirmeisen 1927; Stuchlík 1979, tab. 10-12) zum Vorschein. Der Anfangsphase der mitteldanubischen Hügelgräberkultur gehört der Přítluky-Horizont (eventuell Hodonín-Přítluky-Horizont) der Depotfunde an, der durch Funde in Hodonín (Hänsel 1967), Mušov (Stuchlík 1981b) und Přítluky (Salaš 2005, 280-281, tab. 33B; 34; 35A) repräsentiert wird.
2. Zur mittleren Zeitstufe (B B₂-C₁) gehört der Großteil der Gräber. Typische Beispiele dafür sind die Gräber 8/I (Abb. 48:1-3,5-7,9), 14/I (Abb. 86:1-5), 21/I (Abb. 98), 38/I und II (Abb. 118). Die meisten Gräber enthalten keine Beigaben aus Metall und es gibt auch Probleme mit der Datierung der meisten Keramikformen wegen ihrer Langlebigkeit. Die mittlere Stufe ist in Mähren im geringen Maße vertreten und zwar durch einen Teil der Funde aus den Gräberfeldern in Šatov (Stuchlík 1979, tab. 39-41, Klentnice (Stuchlík 1979, tab. 53:2,3,5,6), Brno-Komín (Stuchlík 1994, 145, obr. 8:4-6) und Archlebov (Stuchlík 1979, tab. 46:1-3). In die mittlere Hügelgräberzeit kann man die Siedlungen in Brno-Horní Heršpice (Stuchlík 1994, 145, obr. 9-10) und Nenkovice (Stuchlík 1979, tab. 68) datieren. Das amphorenartige Gefäß aus Grab 36/I (Abb. 116:1) hat Analogien in den Depots in Lednice, Maisbirbaum und Zohor, aber eine ähnliche Form vom Gräberfeld in Nagyéd-Középrépuszta wurde in die Stufe B B₂ datiert (Ilon 1998-1999, 266, Tab. 4:1,3). Auf Grunde der Absenz von Keramik der jüngeren Hügelgräberzeit ist mit dem Ende der Bestattung in Borotice in der mittleren oder am Übergang von der mittleren zur jüngeren Hügelgräberzeit zu rechnen.
3. und 4. Die jüngere und späte Zeitstufe (s. Říhovský 1982) der mitteldanubischen Hügelgräberkultur (B C₂, C/D), die wir von Gräberfeldern in Bošovice, Velké Hostěrádky und aus der Siedlung in Strachotín kennen, ist in also Borotice nicht mehr vertreten.

Bildunterschriften:

- Abb. 1. Landkarte der Tschechischen Republik mit Kennzeichnung der Lage von Borotice
- Abb. 2. Kartenausschnitt 1 : 5 000 (Znojmo 1-7) mit Kennzeichnung der Hügelgräberfelder in der Flur Nade dvo-rem (1 – schraffiert) und den Hügelgräbern aus der mittleren Bronzezeit in der Flur U kařtanu (2 – schwar-zer Ring)
- Abb. 3. Borotice. Gesamtplan des Hügelgräberfeldes von 1962 (nach V. Podborský 1963).
- Abb. 4. Borotice. Schematische Position der Sektoren und Achsen in den Hügeln.
- Abb. 5. Borotice. Gesamtplan des Hügelgräberfeldes von 1985 (Vermessung von M. Bálek).
- Abb. 6. Hügel 29. Keramik der Kultur mit bemalter Keramik aus der Hügel 29.
- Abb. 7. Hügel 27. Plan des Terainobjektes IX aus dem Äneolithikum.
- Abb. 8. Hügel 27. Keramik aus dem Terainobjekt IX aus dem Äneolithikum.
- Abb. 9. Besiedlung des Unterlaufes der Jevišovka durch das Volk der Aunjetitzer Kultur.
- Abb. 10. Funde aus Aunjetitzer Gräbern in Borotice (nach J. Palliardi).
- Abb. 11. Borotice. Funde aus der Aunjetitzer Grube 1 im Rahmen der Forschungsarbeiten von F. Hudec im Jahre 1958.
- Abb. 12. Borotice. Funde aus der Aunjetitzer Grube 2 im Rahmen der Rettungsausgrabung von F. Hudec im Jahre 1958.
- Abb. 13. Borotice. Bronzefunde von einem nicht näher bestimmten Ort (1-2). Keramik aus der Probeausgrabung von V. Podborský im Jahre 1962 (3-12).
- Abb. 14. Funde aus einem Hortfund von Bronzeindustrie in Borotice (nach K. Tihelka).
- Abb. 15. Besiedlung des Unterlaufes der Jevišovka durch das Volk der Věteřov-Gruppe.
- Abb. 16. Besiedlung des Unterlaufes der Jevišovka durch das Volk der mitteldanubischen Hügelgräberkultur.
- Abb. 17. Hügel 1. Gesamtplan.
- Abb. 18. Hügel 1. Funde aus dem Grab I.
- Abb. 19. Hügel 1. Plan des Grabes II.
- Abb. 20. Hügel 2. Gesamtplan.
- Abb. 21. Hügel 2. Plan des Grabes I.
- Abb. 22. Hügel 2. Plan des Grabes II.
- Abb. 23. Hügel 2. Funde aus dem Grab II.
- Abb. 24. Hügel 2. Plan des Grabes IV.
- Abb. 25. Hügel 3. Gesamtplan.
- Abb. 26. Hügel 3. Plan des Grabes I.
- Abb. 27. Hügel 3. Funde aus dem Grab I (2-3) und III (1).
- Abb. 28. Hügel 3. Plan des Grabes III.
- Abb. 29. Hügel 3. Plan des Grabes IV.
- Abb. 30. Hügel 4. Gesamtplan.
- Abb. 31. Hügel 4. Plan des Grabes I.
- Abb. 32. Hügel 4. Plan des Grabes II.
- Abb. 33. Hügel 4. Plan des Grabes III.
- Abb. 34. Hügel 4. Armring aus dem Grab III.
- Abb. 35. Hügel 5. Gesamtplan.
- Abb. 36. Hügel 5. Plan des Grabes II.
- Abb. 37. Hügel 5. Funde aus dem Grab I (5,6), II (2), III (4) und aus der Aufschüttung des Hügels (1,3).
- Abb. 38. Hügel 5. Plan des Grabes V.
- Abb. 39. Hügel 6. Gesamtplan.
- Abb. 40a. Hügel 6. Plan des Grabes I in der Tiefe 40 cm.
- Abb. 40b. Hügel 6. Plan des Grabes I in der Tiefe 60 cm.
- Abb. 41. Hügel 6. Funde aus dem Grab I (10-15) und aus der Aufschüttung des Hügels (1-9).
- Abb. 42. Hügel 6. Plan des Grabes V.
- Abb. 43. Hügel 6. Plan des Grabes VI.
- Abb. 44. Hügel 7. Gesamtplan.
- Abb. 45. Hügel 7. Funde aus der Aufschüttung des Hügels im Sektor A (3,6,10), C (9), C/D (7,8), D (1,5) und in der Gruppe 3 (2,4).
- Abb. 46. Hügel 8. Gesamtplan.
- Abb. 47a. Hügel 8. Plan des Grabes I in der Tiefe 40 cm.
- Abb. 47b. Hügel 8. Plan des Grabes I in der Tiefe 160 cm.
- Abb. 48. Hügel 8. Funde aus dem Grab I (1-3,5-7,9) und II (4,8).
- Abb. 49. Hügel 8. Plan des Grabes III.
- Abb. 50. Hügel 8. Funde aus dem Grab III.

- Abb. 51. Hügel 9. Gesamtplan.
- Abb. 52. Hügel 9. Funde aus dem Grab V (12,15), VI (14,16), VII (9,13) und aus der Aufschüttung des Hügels im Sektor A (2-6,8,10,11) und D (1,7).
- Abb. 53. Hügel 9. Funde aus dem Grab I.
- Abb. 54. Hügel 10. Gesamtplan.
- Abb. 55. Hügel 10. Funde aus der Aufschüttung des Hügels.
- Abb. 56. Hügel 10. Plan des Grabes I.
- Abb. 57. Hügel 10. Plan des Grabes II.
- Abb. 58. Hügel 10. Plan des Grabes V.
- Abb. 59. Hügel 10. Plan des Grabes VI.
- Abb. 60. Hügel 10. Plan des Grabes VII.
- Abb. 61. Hügel 10. Funde aus dem Grab I (1), II (2-4), V (5-6) und VII (7-8).
- Abb. 62. Hügel 10. Plan des Grabes XI.
- Abb. 63. Hügel 10. Funde aus dem Grab XVI.
- Abb. 64. Hügel 11. Gesamtplan.
- Abb. 65. Hügel 11. Funde aus der Aufschüttung des Hügels.
- Abb. 66. Hügel 12. Gesamtplan.
- Abb. 67. Hügel 12. Funde aus dem Hügel (1-3) und wahrscheinlich aus dem Hügel (4-6).
- Abb. 68. Hügel 12. Plan des Grabes I.
- Abb. 69. Hügel 12. Plan des Grabes II.
- Abb. 70. Hügel 13. Gesamtplan.
- Abb. 71. Hügel 13. Funde aus der Aufschüttung des Hügels.
- Abb. 72. Hügel 13. Plan des Grabes II.
- Abb. 73. Hügel 13. Plan des Grabes III.
- Abb. 74. Hügel 13. Funde aus dem Grab II (3-7) und III (1-2).
- Abb. 75. Hügel 13. Plan des Grabes IV.
- Abb. 76. Hügel 13. Plan des Grabes V.
- Abb. 77. Hügel 13. Funde aus dem Grab V (1-2) und XV (3-5).
- Abb. 78. Hügel 13. Funde aus dem Grab VII.
- Abb. 79. Hügel 13. Plan des Grabes XII.
- Abb. 80. Hügel 13. Plan des Grabes XIV.
- Abb. 81. Hügel 13. Plan des Grabes XV.
- Abb. 82. Hügel 14. Gesamtplan.
- Abb. 83ab. Hügel 14. Knochen in der Tiefe 25 cm (a) und 45 cm (b).
- Abb. 83c. Hügel 14. Plan des Grabes I in der Tiefe 95 cm.
- Abb. 83d. Hügel 14. Plan des Grabes I in der Tiefe 120 cm.
- Abb. 83e. Hügel 14. Plan des Grabes I in der Tiefe 154 cm.
- Abb. 84. Hügel 14. Funde aus dem Grab I.
- Abb. 85. Hügel 15. Gesamtplan.
- Abb. 86. Hügel 15. Funde aus dem Grab I (13-14), III (1-5), V (6-9) und VI (10-12).
- Abb. 87. Hügel 15. Plan des Grabes II.
- Abb. 88. Hügel 15. Funde aus dem Grab II.
- Abb. 89. Hügel 15. Plan des Grabes III.
- Abb. 90. Hügel 15. Plan des Grabes IV.
- Abb. 91. Hügel 15. Funde aus dem Grab IV (1-6), VII (9), VIII (7) und IX (8).
- Abb. 92. Hügel 16. Gesamtplan.
- Abb. 93. Hügel 16. Plan des Grabes I.
- Abb. 94. Hügel 16 und 17. Funde aus der Aufschüttung des Hügels 16 (2-5) und 17 (1).
- Abb. 95. Hügel 17. Gesamtplan.
- Abb. 96. Hügel 21. Gesamtplan.
- Abb. 97. Hügel 21. Plan des Grabes I.
- Abb. 98. Hügel 21. Funde aus der Aufschüttung des Hügels (1-2) und aus dem Grab I.
- Abb. 99. Hügel 27. Gesamtplan.
- Abb. 100. Hügel 27. Funde aus der Aufschüttung des Hügels im Sektor A und B.
- Abb. 101. Hügel 27. Funde aus der Aufschüttung des Hügels im Sektor C (1,3,4,6-8) und D (2,5).
- Abb. 102. Hügel 27. Plan des Grabes V.
- Abb. 103. Hügel 27. Plan des Grabes VII.
- Abb. 104. Hügel 27. Plan des Grabes XII.
- Abb. 105a. Hügel 27. Plan des Grabes XIII.

- Abb. 105b. Hügel 27. Detailplan des Grabes XIII.
- Abb. 106. Hügel 27. Funde aus dem Grab XIII.
- Abb. 107. Hügel 27. Plan des Grabes XIV.
- Abb. 108. Hügel 27. Plan des Grabes XV.
- Abb. 109. Hügel 29. Gesamtplan.
- Abb. 110. Hügel 29. Plan des Grabes I.
- Abb. 111. Hügel 29. Plan des Grabes III.
- Abb. 112. Hügel 31. Gesamtplan.
- Abb. 113. Hügel 31. Topf aus dem Hügel.
- Abb. 114. Hügel 36. Gesamtplan.
- Abb. 115. Hügel 36. Plan des Grabes I.
- Abb. 116. Hügel 36. Funde aus dem Grab I.
- Abb. 117. Hügel 38. Gesamtplan.
- Abb. 118. Hügel 38. Funde aus der Aufschüttung des Hügels (1-13), aus dem Grab I (15,19) und II (14, 16-18).
- Abb. 119. Hügel 38. Plan des Grabes I.
- Abb. 120. Hügel 38. Plan des Grabes II.
- Abb. 121. Hügel 39. Gesamtplan.
- Abb. 122. Hügel 39. Plan des Grabes I.
- Abb. 123. Hügel 39. Funde aus dem Grab I.
- Abb. 124. Borotice III. Hügel 1. Gesamtplan.
- Abb. 125a. Borotice III. Hügel 1. Plan des Grabes I in der Tiefe 60 cm.
- Abb. 125b. Borotice III. Hügel 1. Plan des Grabes I in der Tiefe 70 cm.
- Abb. 126. Borotice III. Hügel 1. Funde aus dem Grab I.
- Abb. 127. Věteřov-Gräber in Mähren. A – Skelettgrab, B – Skelettgräberfeld, C – Brandgrab, D – Bestattung in einem Gefäß, E – Bestattungen in Gefäßen, F – unsicheres Grab, G – unsichere Gräberfeld, H – unsichere Bestattung in einem Gefäß. Die Nummern entsprechen dem Katalog auf den Seiten 137-144.
- Abb. 128. Blučina-Cezavy. Grab der Věteřov-Gruppe 12/60 (nach Tihelka 1961).
- Abb. 129. Dolní Kounice. Keramik aus einem Věteřov-Brandgrab (nach Tihelka 1960).
- Abb. 130. Hradisko bei Kroměříž. Gruppe von Věteřov-Vorratsgefäßen (nach Spurný 1961).
- Abb. 131. Hradisko bei Kroměříž. Auswahl von Keramik aus Gräbern mit Bestattungen in Vorratsgefäßen (nach Spurný 1961).
- Abb. 132. Hradisko bei Kroměříž. Gefäße aus dem Brandgrab 1/1955 (nach Spurný 1957).
- Abb. 133. Hradisko bei Kroměříž. Nadel und Schale aus dem Skelettgrab 5/1955 (nach Spurný 1957).
- Abb. 134. Skelettgräber aus Klentnice (2,3 – nach Stuchlíková 1990) und Šumice (1).
- Abb. 135. Keramik aus Věteřov-Gräbern. Bulhary (1,2), Klentnice (3), Kněždub-Šumárník (4 – nach Dohnal 1988), Mikulov-Pískova pískovna (5-7) und Znojmo-pivovar (8,9).
- Abb. 136. Mikulov-Vysoký roh. Vorratsgefäß.
- Abb. 137. Olbramovice. Grabfunde (nach Pernička – Podborský 1959).
- Abb. 138. Borotice. Gesamtplan des Hügelgräberfeldes mit Kennzeichnung der Věteřov-Hügel.
- Abb. 139. Borotice. Rekonstruktion des Věteřov-Hügels 39 mit einem Grab außerhalb der Palisaden.
- Abb. 140. Borotice. Orientierung der Věteřov-Gräber nach Haupt- und Nebenhimmelsrichtungen (Gräber: sicher /wahrscheinlich/unsicher).
- Abb. 141. Verbreitung von Skelettgräbern in Gefäßen aus der älteren Bronzezeit in Mähren. A – Aunjetitzer Gräber, B – unsichere Aunjetitzer Gräber, C – Věteřov-Gräber, D – unsichere Věteřov-Gräber, E – Aunjetitzer oder Věteřov-Gräber.
- Abb. 142. Verbreitung von Hügelgräberfeldern der mitteldanubischen Hügelgräberkultur in Mähren.
- Abb. 143. Borotice. Gesamtplan eines Hügelgräberfeldes mit Kennzeichnung der Hügel der mitteldanubischen Hügelgräberkultur (● – mitteldanubische Hügelgräberkultur; ⊕ – wahrscheinlich mitteldanubische Hügelgräberkultur).
- Abb. 144. Borotice. Rekonstruktion des Hügels 8 aus der mittleren Bronzezeit mit dem Zentralgrab II und dem Brandgrab III im Graben.
- Abb. 145. Borotice. Orientierung Himmelsrichtungslage der Gräber aus der mittleren Bronzezeit nach Haupt- und Nebenhimmelsrichtungen.
- Abb. 146. Borotice. Typentafel der Keramik aus der älteren Bronzezeit.
- Abb. 147. Borotice. Hügel 3. Torso eines Vorratsgefäßes aus Grab I.
- Abb. 148. Borotice. Typentafel von Bronzeverzierungen aus der älteren Bronzezeit.
- Abb. 149. Borotice. Typentafel von Bronzewaffen und anderer Gegenstände aus der älteren Bronzezeit.
- Abb. 150. Borotice. Hügel 2. Beil und Dolch aus dem Grab II.
- Abb. 151. Borotice. Hügel 27. Wahrscheinliche Rekonstruktion eines Holzkästchens mit Metallverzierungen aus dem

Grab XIII.

- Abb. 152. Borotice. Typentafel der Keramik der mitteldanubischen Hügelgräberkultur.
Abb. 153. Borotice. Hügel 9. Amphore aus dem Grab V.
Abb. 154. Borotice. Funde aus den Gräbern VII im Hügel 9 (2), II (4,8,10), III (9), IV (6,7), VI (3), VII (1) und VIII (5) im Hügel 15.
Abb. 155. Borotice. Typentafeln der Verzierung der Keramik der mitteldanubischen Hügelgräberkultur.
Abb. 156. Borotice. Typentafel für Metallverzierungen der mitteldanubischen Hügelgräberkultur.
Abb. 157. Borotice. Typentafel für Arbeitsgeräte, Waffen und andere Gegenstände der mitteldanubischen Hügelgräberkultur.
Abb. 158. Borotice. Datierung des Hügelgräberfeldes. A – Kultur mit mährischer bemalter Keramik; B – junges oder spätes Äneolithikum; C – Aunjetitzer Kultur; D – Věteřov-Gruppe; E – mitteldanubische Hügelgräberkultur; F – ältere oder mittlere Bronzezeit; G – Laténezeit; H – Völkerwanderungszeit; I – Laténezeit oder Völkerwanderungszeit.

Tafelunterschriften:

- Taf. 1. 1. Hügel 3 vor der Ausgrabung. 2. Hügel 16 vor der Ausgrabung. 3. Hügel 10 vor der Ausgrabung. 4. Hügel 11 vor der Ausgrabung. 5. Hügel 13 vor der Ausgrabung. 6. Hügel 8 vor der Ausgrabung.
Taf. 2. 1. Hügel 16 nach der Ausgrabung. 2. Hügel 6 nach der Ausgrabung. 3. Hügel 15 nach der Ausgrabung. 4. Hügel 10 nach der Ausgrabung. 5. Reste der älteren Sondierung im Hügel 13. 6. Zentrale Vertiefung im Hügel 27.
Taf. 3. 1. Arbeitsaufnahme bei der Ausgrabung von Hügel 15 (vorn A. Ruprecht, P. Dřevojan). 2. Abdeckung des Hügels 2 (von rechts: M. Maďar, R. Oslzljý, links: A. Ruprecht). 3. Arbeiten bei der Abdeckung des Hügels 27 (von rechts: J. Kadlec, M. Maďar). 4. Querschnitt durch den Graben von Hügel 8. 5. Sondierung zwischen den Hügeln 10 und 27. 6. Vermessung des Hügelgräberfeldes nach dem Wirbelsturm im Jahre 1984 (von links: J. Stuchlíková, A. Knechtová, S. Stuchlík).
Taf. 4. 1. Grab I im Hügel 9. 2. Grab III im Hügel 15. 3. Grab III im Hügel 8. 4. Grab III (hinten) und Laténe-Grab V im Hügel 3. 5. Grab IV im Hügel 6. 6. Grab III im Hügel 4.
Taf. 5. 1. Grab IV im Hügel 10. 2. Brandgrab I im Hügel 36. 3. Grab II im Hügel 4. 4. Steinschutt vom südlichen Teil des Hügels 15. 5. Steinschutt vom wahrscheinlichen Grab III im Hügel 29. 6. Luftaufnahme vom Feld mit Hügel 39 (Foto J. Kovárník).
Taf. 6. 1. Grab V im Hügel 27. 2. Grab IV im Hügel 2. 3. Grab III im Hügel 2. 4. Grab V im Hügel 6.
Taf. 7. 1. Grab I im Kreisgraben des Hügels 39. 2. Grab I im Hügel I in Borotice III. 3. Nördlicher Teil des Kreisgrabens im Hügel 39. 4. Südlicher Teil des Kreisgrabens mit Grab I im Hügel 39.
Taf. 8. 1. Blick von Süden auf den Wald mit dem Hügelgräberfeld. 2. Hügel 39 mit Kreisgraben. 3. Aufgedeckte Fläche mit Kreisgraben von Hügel I in Borotice III. 4. Grab I im Hügel I in Borotice III. 5. Luftaufnahme der Fundstelle Borotice III mit kreisförmigen Objekten (Foto J. Kovárník). 6. Studenten der Schlesischen Universität bei der Dokumentierung des Grabes I im Hügel 39.

1

2

3

4

5

6

Tab. 1. 1. Mohyla 3 před výzkumem. 2. Mohyla 16 před výzkumem. 3. Mohyla 10 před výzkumem. 4. Mohyla 11 před výzkumem. 5. Mohyla 13 před výzkumem. 6. Mohyla 8 před výzkumem.

1

2

3

4

5

6

Tab. 2. 1. Mohyla 16 po výzkumu. 2. Mohyla 6 po výzkumu. 3. Mohyla 15 po výzkumu. 4. Mohyla 10 po výzkumu. 5. Pozůstatek staré sondy v mohyle 13. 6. Centrální prohlubeň v mohyle 27.

1

2

3

4

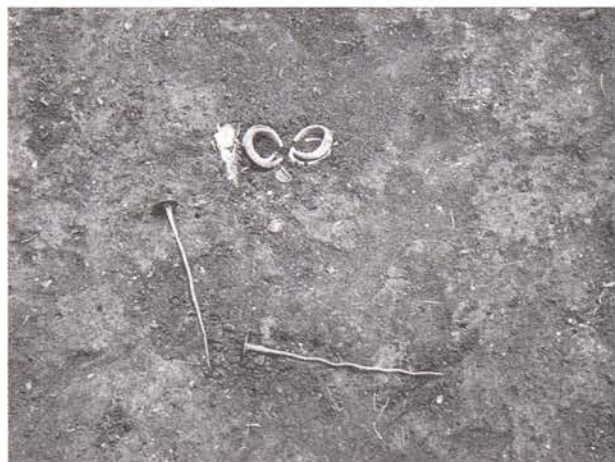

5

6

Tab. 3. 1. Pracovní záběr z výzkumu mohyly 15 (vpředu A. Ruprecht, P. Dřevojan). 2. Odkrývání mohyly 2 (zprava M. Maďar, R. Oslzlý, vlevo A. Ruprecht). 3. Práce při odkryvu mohyly 27 (zprava M. Kadlec, M. Maďar). 4. Řez příkopem v mohyle 8. 5. Sondy mezi mohylami 10 a 27. 6. Záběr ze zaměřování mohylníku po vichřici v roce 1984 (zleva J. Stuchlíková, A. Knechtová, S. Stuchlík).

1

2

3

4

5

6

Tab. 4. 1. Hrob I v mohyle 9. 2. Hrob III v mohyle 15. 3. Hrob III v mohyle 8. 4. Hrob III (vzadu) a laténský hrob V v mohyle 3. 5. Hrob VI v mohyle 6. 6. Hrob III v mohyle 4.

1

2

3

4

5

6

Tab. 5. 1. Hrob VI v mohyle 10. 2. Žárový hrob I v mohyle 36. 3. Hrob II v mohyle 4. 4. Kamenná suť mohyle 15. 5. Kamenná suť pravděpodobného hrobu III v mohyle 29. 6. Letecký snímek pole s mohylou 39 (foto J. Kovárník).

1

2

3

4

Tab. 6. 1. Hrob V v mohyle 27. 2. Hrob IV v mohyle 2. 3. Hrob III v mohyle 2. 4. Hrob V v mohyle 6.

1

2

3

4

Tab. 7. 1. Hrob I ve žlábků mohyly 39. 2. Hrob I v mohyle I v poloze Borotice III. 3. Severní část žlábků v mohyle 39. 4. Jižní část žlábků s hrobem I v mohyle 39.

1

2

3

4

5

6

Tab. 8. 1. Pohled od jihu na les s mohylníkem. 2. Mohyla 39 se žlábkem před vybíráním. 3. Odkrytá plocha se žlábkem mohyly I v poloze Borotice III. 4. Hrob I v mohyle I v poloze Borotice III. 5. Letecký snímek polohy Borotice III s kruhovými objekty (foto J. Kovárník). 6. Studenti Slezské univerzity při dokumentaci hrobu I v mohyle 39.

XIII.

BOROTICE

Geologické poměry a petrografický rozbor keramiky

Antonín Zeman

A. Stručný popis geologických poměrů

Zkoumaná archeologická lokalita leží na jz. okraji Dyjsko-svrateckého úvalu poblíž Znojma. Archeologické objekty se nacházejí na okraji plošiny cca 35 m nad hladinou Jevišovky. Plošina je kryta relikty fluvialních sedimentů a sprašemi. Klima v této oblasti je v průběhu holocénu suché a teplé, příznivé pro rozvoj půd černozemního typu.

MIOCÉN

Geologicky se lokalita Borotice nachází na jz. okraji miocenní karpatské čelní předhlubně, kde vystupují spodnomiocenní sedimenty, regionální stupně eggenburg a ottang. Uložení těchto stupňů jsou tvořeny křemennými písky s vložkami písčitých jílu a brakických prachovitých jílu, případně jemných písků.

KVARTÉR

V nadloží miocenních sedimentů spočívají kvartérní sedimenty. Nejstarší kvartérní sedimenty tvoří staropleistocenní fluvialní písčité štěrky a písky mladšího štěrkopískového pokryvu (hodonická terasa), průměrná mocnost těchto uloženin v širším okolí dosahuje 15-20 m. V údolí Jevišovky, východně od Borotic, vystupuje nejnížší pleistocenní terasa, v širším okolí označovaná jako bohumilická terasa. Baze je 1-2 m pod hladinou současného toku, povrch je 3-5 m nad řekou. Terasa je tvořena fluvialními písčitými štěrky. Její stáří je patrně středněpleistocenní. Fluvialní písčité štěrky posledního zalednění vyplňují údolní dno Jevišovky a nikde nevystupují na povrch. Jsou kryty holocenními fluvialními hlínami. Na holocenní údolní nivě navazují deluviofluvialní písčitohlinité sedimenty, vyplňující ploché periodicky protékané deprese.

Nejrozšířenějším kvartérním sedimentem okolí Borotic jsou spraše. V nedalekých Lechovicích je v těchto sedimentech jáma opuštěné cihelny, kde na základě výzkumů fosilních půd bylo zjištěno, že se zde vyskytují spraše stáří středního a svrchního pleistocénu. Mocnost spraší v tomto území běžně dosahuje 5-10 m. Úpatí svahu nad Jevišovkou lemuje pás svahových písčitých hlín.

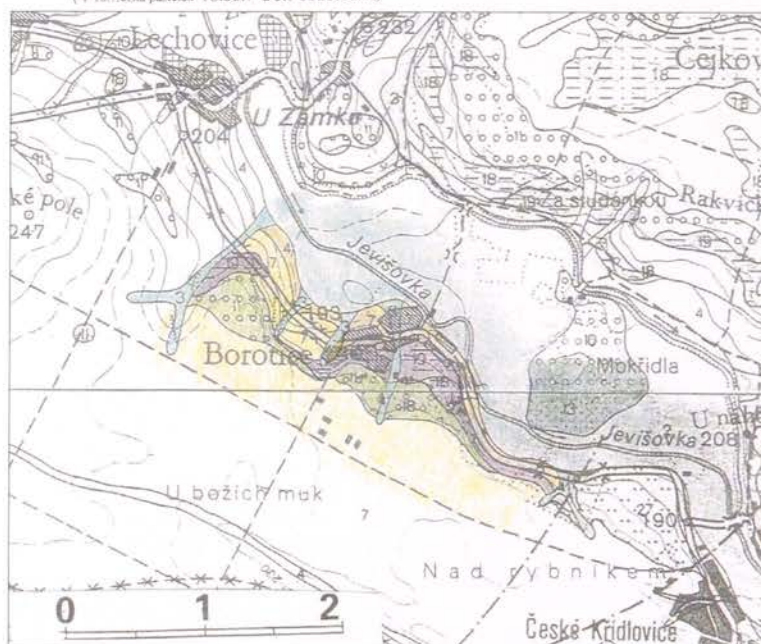
(Zpracováno na základě archivních materiálů České geologické služby, Klárov 131/3, Praha 1.)

Přehledná geologická mapa

(Sestaveno na podkladě archivních materiálů České geologické služby, Klárov 131/3, Praha 1.)

- T 10 - holocenní fluvialní hlíny
- T 14 - deluviofluvialní písčitohlinité sedimenty
- T 3 - svahové písčité hlíny
- T 2 - spraše
- T 17 - středněpleistocenní fluvialní písky se štěrky, bohumilická terasa
- T 15 - staropleistocenní fluvialní písky a štěrky, mladší štěrkopískový pokryv, hodonická terasa
- T 8 - spodnomiocenní křemenné písky, písčité a prachovité jíly a jemné písky

(T 10...číslo pastelek TOISON DOR COLORAMA)

B. Petrografický rozbor keramiky z mohylového pohřebiště

METODIKA

Byl proveden stručný makroskopický popis vzorků keramiky a poté byly ze vzorků zhotoveny leštěné petrografické výbrusy, které byly studovány na polarizačním mikroskopu Orthoplan-Leitz. Na témže mikroskopu byla zhotovena mikrofotodokumentace digitálním fotoaparátem Nikon Coolpix 4500. Vzhledem k tomu, že byly fotografovány plochy bez krycího sklička, je často zhoršená ostrost snímků. Editace snímků proběhla na PC.

Terminologie: hrubozrnné ostřivo písek klasty v rozpětí 0,25-2,00 mm; středně zrnitý písek klasty v rozpětí 0,1-0,25 mm; jemnozrnný písek klasty v rozpětí 0,05-0,1 mm; polymiktní písek – usazenina složená z různorodého materiálu; odhad objemových procent z plochy proveden podle srovnávacích etalonů Terryho a Chilingera (1955).

DEFINICE NĚKTERÝCH POJMŮ:

Hmota keramiky (před výpalem keramické těsto) se skládá z ostřiva a základní hmoty (matrix), upraveno podle Bareše et al. (1981). *Základní hmota* – matrix – je buď pelitická (nebo jílová, velikost částic pod 0,01 mm), nebo aleuritická (0,05-0,01 mm), zpravidla odvozená z aleuritických nebo pelitických hornin. Velmi často je však tvořena směsí obou složek.

Ostřivo je klastická příměs, mající po zrnitostní stránce ráz hrubozrnného, středně zrnitého nebo jemnozrnného písku (tj. 2,0-0,25 mm, 0,25-0,1 mm, 0,1-0,05 mm). Ostřivo je zpravidla tvořeno klasty křemene, živců, slídy, hornin (litoklasty) a starší keramiky. Rozhodující význam pro kvalitu keramiky má poměr ostřiva k základní hmotě a zrnitostní skladba ostřiva. Vhodný obsah ostřiva a jeho složení snižují smrštění keramiky při výpalu, a tím zamezují vzniku výsušných trhlin, které nepříznivě ovlivňují trvanlivost a kvalitu výrobků.

Struktura je termín používaný běžně v petrografii. Při studiu keramiky v polarizačním mikroskopu lze s výhodou tohoto termínu využít. Hlavním kritériem struktury je velikost částic (klastů), jejich tvar a vztah k pojivu, v našem případě k matrix.

Textura zachycuje soubor charakteristických znaků horniny, v tomto případě keramiky, podmíněné vzájemným uspořádáním nerostných komponent.

Klast je termín označující komponenty ostřiva, tvořené minerálními zrny, úlomky hornin a anorganického technogenního materiálu (sklo, keramiku atd.).

Význam petrografického výzkumu spočívá především v identifikaci minerálních a horninových komponent, které skládají keramiku. Při promítnutí těchto poznatků (přesná identifikace ostřiva, všech jeho strukturních a texturních znaků) do regionálně geologických poměrů lokality nálezů keramiky významnou měrou přispívá k určení původu nalezené keramiky, tak jak již bylo úspěšně použito např. při výzkumu středověké keramiky v pražském podhradí (srov. Čiháková – Růžicková – Zeman 1995).

Petrografický výzkum lze v plné míře využít za předpokladu, že při výpalu keramiky nedochází ke vzniku taveniny a nastává pouze „zpevnění pórovité látky“ v důsledku dehydroxilace jílových minerálů. Stupeň uchování struktury a textury výchozí suroviny k výrobě keramiky určuje při výzkumu keramiky a jejího členění míru použití principů sedimentárně-petrografického výzkumu.

Vzorek 1, hrob 27/XVI, nádoba 1. SN

Makroskopický popis

Úlomek šedé hrubozrnné keramiky (0,7 × 2,5 × 4 cm), vnější strana (vypouklá) šedá jemně rýhovaná, na vnitřní strana (vydutá) jemně vyhlazená se stopami červenohnědého povlaku. Na příčném lomu keramického střepu je patrná hrubozrnná struktura.

Mikroskopický popis

Velikost mikroskopického preparátu 0,6 × 2,2 cm.

Ostřivo

Ostřivo se vyskytuje ve dvou zrnitostních třídách v poměru přibližně 1 : 1, 0,18-0,40 mm a 0,53-0,70 mm, ojediněle až 1,75 mm. Většina klastů je polooválná, menší část poloostrohranná.

Komponenta: *hlavní* – křemen polycyklický a undulózně zhášející, některé klasty jsou prorostlé s biotitem a živci;

vedlejší – litoklasty (kvarcit se silimanitem, aplit, grafitické břidlice), zakalené plagioklas a ortoklas, lišty biotitu, max. délka až 0,42 mm (srov. mikrofoto 2);

akcesorie – amfibol a jemné lišty muskovitu.

Matrix

Matrix je v procházejícím polarizovaném světle temně načervenalé hnědá, při zkřížených nikolech červenohnědá, jílovitá, s malou příměsí prachové složky. Je protkána sítí tenkých čočkovitých puklinek, na stěnách s velmi jemnými krystalickými agregáty, subparalelními s povrchem střepu (srov. mikrofoto 1).

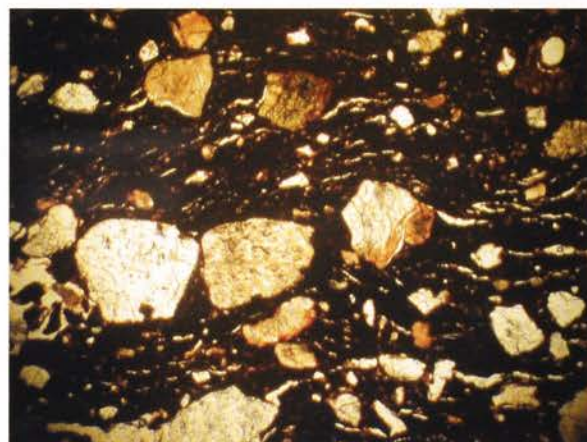
Textura – pseudofluidální.

Barevné nátěry

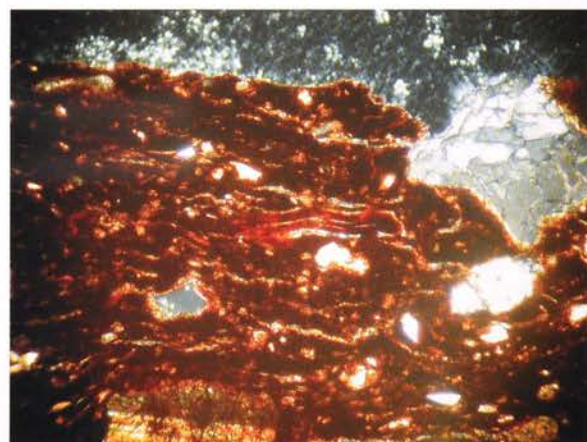
Na vyduté strany střepu jsou v nerovnostech povrchu zachovány nepatrné reliktů hnědočerveného nátěru, síla 0,028-0,042 mm (srov. mikrofoto 3).

Poznámka: s ohledem na charakter opracování a složení ostrůva se dá předpokládat, že tento materiál pochází z říčních sedimentů, které byly upraveny síťováním. Matrix byla připravena z jílovitých sedimentů, načervenalé zbarvení patrně pochází ze sloučenin Fe, což by mělo být potvrzeno analýzou na EDAXu. Pozoruhodná je přítomnost poměrně velkých lišt biotitu. Muskovit prakticky chybí.

Vzorek 1, mikrofotografie 1, temně načervenalé hnědá matrix s fluidální texturou (naznačeno průběhem zprohýbaných protáhlých bílých čóček), dva bílé klasty v levém dolním kvadrantu tvoří křemen, velikost v rozpětí 0,7-0,8 mm. Procházející polarizované světlo, nikoly II.

Vzorek 1, mikrofotografie 2, dtto mikrofoto 1, asi uprostřed snímku hnědočervená prohnutá lišta, je tvořena biotitem, délka lišty 0,49 mm. Šedý pruh v horní části snímku je zalévací hmota na podložním sklíčku preparátu. Bíle šedě skvrnitý klast v pravé horní části snímku je polycyklický křemen. Procházející polarizované světlo, nikoly X.

Vzorek 1, mikrofotografie 3, relikt červeného nátěru na povrchu keramiky, hnědé proužky v matrix tvoří tenké lišty biotitu. Odražené polarizované světlo.

Vzorek 2, hrob 13/V, střepy z nádoby inv. č. 00765-11/83. VS

Makroskopický popis

Úlomek temně šedé až černé, jemnozrnné keramiky ($0,6 \times 2,5 \times 3$ cm), jedna strana temně šedá, nerovná, druhá strana vyhlazená s okrově hnědým povlakem, síla 0,20 mm. Na příčném lomu keramického střepu je patrná všesměrná, jemnozrnná struktura.

Mikroskopický popis

Velikost mikroskopického preparátu $0,6-0,7 \times 2,6$ cm.

Ostřivo

Ostřivo se vyskytuje ve dvou zrnitostních třídách, menší 0,08-0,22 mm a větší kolem 1,0 mm, v poměru k matrix přibližně 3 : 97 (odhad obj. % z plochy výbrusu). Většina klastů je polooválná až poloostrohranná (srov. mikrofoto 1).

Komponenta: *hlavní* – křemen undulózně zhášeující a litoklasty (křemen se sillimanitem, ruly, grafitické břidlice? a ferrolity – opakní klasty);

vedlejší – živce (převážně ortoklas), ojediněle prorostlé se sericitem;

akcesorie – lišty muskovitu, amfibol.

Matrix

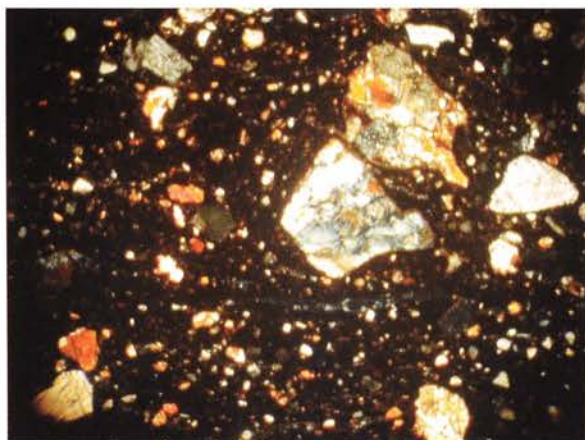
Matrix je v procházejícím polarizovaném světle i při zkřížených nikolech temně červenohnědá, v odraženém polarizovaném světle šedočerná. Je prachovito-jílovitá, s jemnými šupinkami muskovitu (0,015-0,022 mm). Červenohnědé zbarvení je patrně způsobeno přítomností zuhelnatělé organické hmoty.

Textura – pseudofluidální až všesměrná.

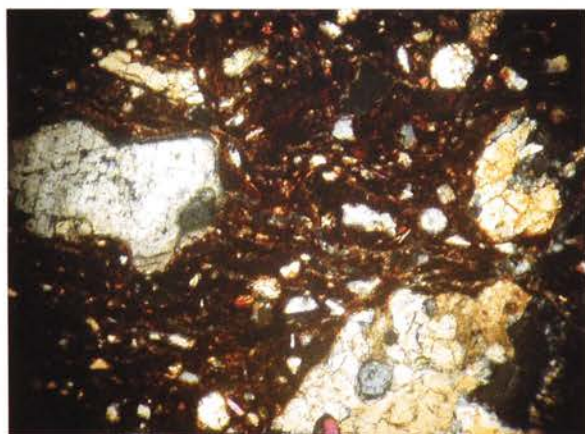
Barevné nátěry

V odraženém polarizovaném světle je na povrchu relikty načervenalé hnědého povlaku o síle cca 0,072 mm.

Poznámka: s ohledem na zrnitostní charakter a látkové složení byla převažující matrix tohoto vzorku keramiky připravena ze spráše, do které byl přidán malý díl ostřiva (asi kolem 3 % objemových). Keramická hmota byla probarvena velmi jemně umletou, patrně již zuhelnatělou organickou hmotou.

Vzorek 2, mikrofotografie 1, „hnědo černá“ matrix, textura pseudofluidální až všesměrná, ostřivo ze dvou jasně odlišných zrnitostních frakcí, dva velké klasty v pravém horním kvadrantu v průměru 1,05 mm, dva menší v levém dolním kvadrantu kolem 0,18-0,20 mm. Procházející polarizované světlo, nikoly X.

Vzorek 2, mikrofotografie 2, dle mikrofoto 1, tenké pestré lišty v centrální části snímku tvoří muskovit, velký bílošedě skvrnitý klast (polycyklický křemen) vpravo dole velikost 0,56 mm. Polarizované světlo, nikoly X.

Vzorek 3, hrob 3/I, střepy z nádoby inv. č. 00765-2/86. VS

Makroskopický popis

Úlomek temně šedé, jemnozrné keramiky ($0,65 \times 2 \times 3$ cm), obě strany jsou drsné, nerovné s okrově hnědým povlakem. Na příčném lomu má keramický střep náznaky fluidální textury.

Mikroskopický popis

Velikost mikroskopického preparátu $0,7 \times 2,5$ cm.

Ostřívo

Ostřívo se vyskytuje v dvou zrnitostních třídách, mírně převažuje menší frakce 0,35-0,53 mm, velikost větší frakce 0,80-1,75 mm. Poměr matrix ku ostřívu je přibližně 9 : 1 (odhad obj. % z plochy výbrusu, srov. mikrofoto1). Většina klastů je polooválná až poloostrohraná.

Komponenta: *hlavní* – křemen undulózně zhášeující nebo polycyklický, ojediněle některé klasty obsahují zarostlý biotit a litoklasty (kvarcit, ferolity, grafitické břidlice);

vedlejší – živce (plagioklas a šachovnicový albit), lišty muskovitu;

akcesorie – amfibol.

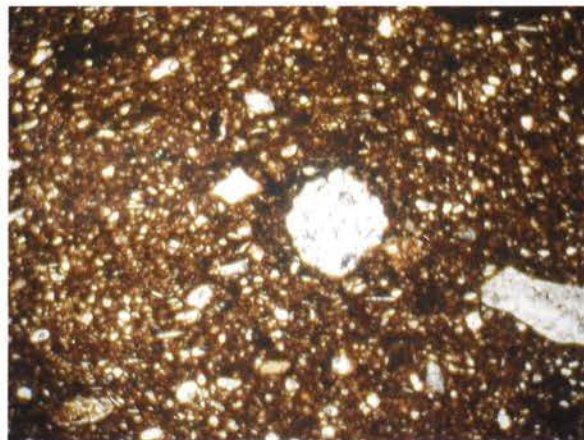
Matrix

Matrix je v procházejícím polarizovaném světle i při zkřížených nikolech temně červenohnědá, v odraženém polarizovaném světle šedočerná. Je prachovito jílovitá, s jemnými šupinkami muskovitu (srov. mikrofoto 2). Červenohnědé zbarvení je patrně způsobeno přítomností zuhelnatělé organické hmoty.

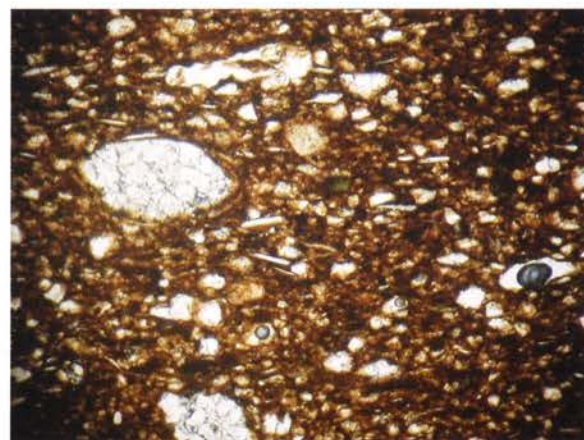
Textura – pseudofluidální.

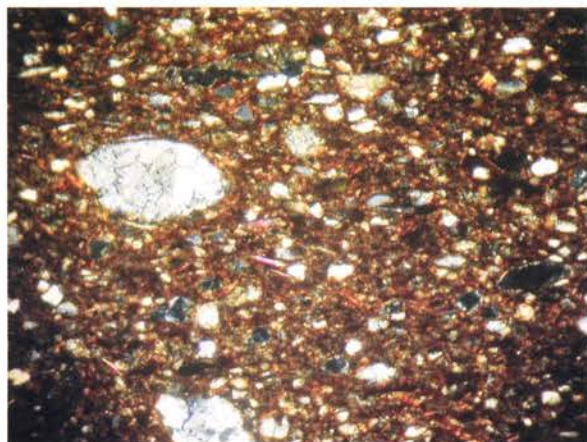
Poznámka: s ohledem na zrnitostní charakter a látkové složení byla převažující matrix tohoto vzorku keramiky připravena ze spráše, do které byl přidán malý díl ostříva (asi do 10 % objemových). Keramická hmota byla probarvena velmi jemně umletou, patrně již zuhelnatělou organickou hmotou. Vzorek je velmi podobný vzorku č. 2.

Vzorek 3, mikrofotografie 1, prachovitá struktura matrix připravená ze sprášového substrátu, větší bílé klasty tvoří ostřívo, klast uprostřed průměr 0,53 mm, tvořen křemenem. Procházející polarizované světlo, nikoly II.

Vzorek 3, mikrofotografie 2, detailní pohled na strukturu matrix s dosti hojným muskovitem (bílé tenké subparalelní lišty, dlouhé v průměru 0,08-0,09 mm. Procházející polarizované světlo, nikoly II.

Vzorek 3, mikrofotografie 3, dtto mikrofoto 2, procházející polarizované světlo, nikoly X.

Vzorek 4, hrob 13/VII, střep z nádoby inv. č. 00765-12/83. SMK

Makroskopický popis

Úlomek šedohnědé středně zrnité keramiky (0,7-0,8 × 2 × 2 cm), obě strany jsou drsné, šedohnědé. Na příčném lomu keramického střepu je patrná středně zrnitá struktura s pseudofluidální texturou.

Mikroskopický popis

Velikost mikroskopického preparátu 0,7 × 2,4 cm.

Ostřivo

Ostřivo se vyskytuje v dvou zrnitostních třídách, přibližně ve stejném poměru, velikost menší frakce 0,35-0,50 mm, velikost větší frakce 0,70-1,75 mm. Poměr matrix ku ostřivu je přibližně 95 : 5 (odhad obj. % z plochy výbrusu). Většina klastů je polooválená až poloostrohranná.

Komponenta: *hlavní* – křemen undulózně zhášející nebo polycyklický, ojediněle některé klasty obsahují zarostlé opakní minerály, a jeden klast se zarostlým apatitem; litoklasty (rozvětralé horniny se sericitem) a poměrně jsou hojné velké lišty biotitu (až 0,42 mm dlouhé);

vedlejší – živce (plagioklasy a šachovnicový albit), muskovit, ferolity, amfibol; zrna amfibolu dosahují velikosti až 0,28 mm, biotit (srov. mikrofoto 2);

akcesorie – apatit, granát.

Matrix

Matrix je v procházejícím polarizovaném světle i při zkřížených nikolech temně červenohnědá (mikrofoto 1), v odraženém polarizovaném světle šedočerná. Je prachovito jílovitá, s hojnými jemnými šupinkami muskovitu (0,015-0,022 mm). Černohnědé zbarvení je patrně způsobeno přítomností zuhelnatělé organické hmoty.

Textura – pseudofluidální, místy porézní.

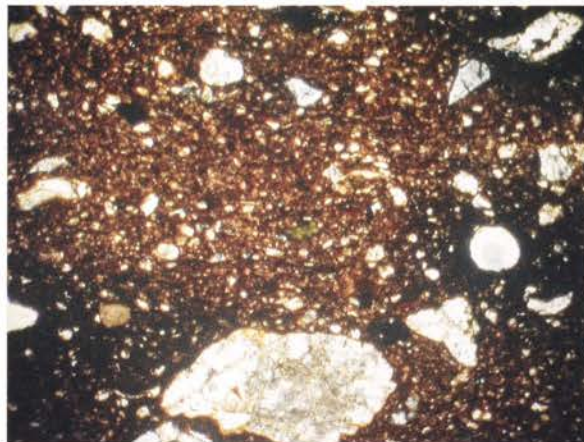
Poznámka: s ohledem na zrnitostní charakter a látkové složení byla převažující matrix tohoto vzorku keramiky připravena ze spráše, do které byl přidán malý díl ostřiva (asi do 10 % objemových). Keramická hmota byla probarvena velmi jemně umletou, patrně již zuhelnatělou organickou hmotou.

Minerální složení vzorku č. 4 je nápadně odlišné, od vzorků 2 a 3, především hojným výskytem muskovitu, zvýšeným obsahem amfibolu. Poměrně hojným výskytem biotitu se tento vzorek podobná vzorku 1, který můžeme označit jako „biotitickou keramiku“.

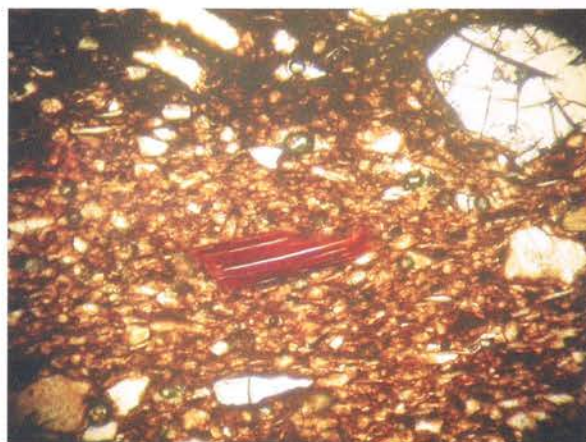
Stavba keramického střepu je pravděpodobně dvojvrstevná, jak je patrné na mikrofotografii. Na jednom okraji střepu (pravděpodobně vnitřní strana) je cca 0,25 mm silná vrstvička jemnozrné světlé matrix. Na vnější straně střepu je sytější červenohnědé zbarvení, jehož síla směrem do hloubky střepu plynule klesá (v rozpětí 0,56 mm). Jedná se patrně o důsledek způsobu výpalu keramiky.

Výrazné minerální příměsi v této keramice – biotit a amfibol – signalizují, že materiál toho střepu obsahuje komponenty, které se nevyskytují v přírodním prostředí lokality Borotice v tak velkém množství. Můžeme proto zvažovat jednak variantu importu těchto nádob do Borovic, jednak variantu importu zmíněných minerálních komponent do keramické dílny, kde tyto nádoby vznikaly. Druhá možnost je méně pravděpodobná.

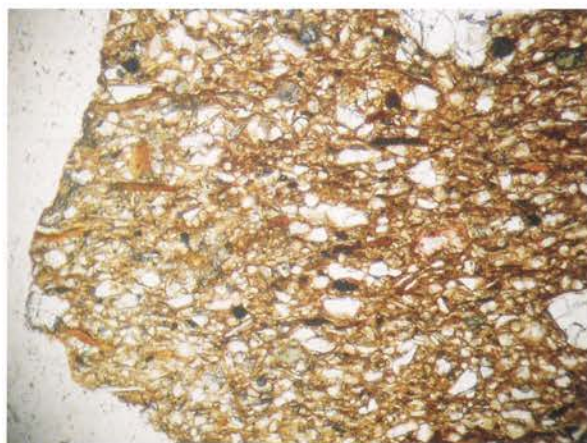
Vzorek 4, mikrofotografie 1, struktura keramiky, velký bílý klast dole uprostřed 1,58 mm, šedo-zelený klast uprostřed snímku amfibol. Drobné bílé klasty (nejmenší částice) průměrná velikost 0,035-0,07 mm. Procházející polarizované světlo, nikoly II.

Vzorek 4, mikrofotografie 2, detailní záběr na klast biotitu, délka 0,42 mm, procházející polarizované světlo, nikoly II.

Vzorek 4, mikrofotografie 3, hojné lišty biotitu (hnědé tenké pásy, délka 0,07-0,14 mm) a olivově zelený amfibol. Procházející polarizované světlo, nikoly II.

Vzorek 5, mohyla 21. SMK

Makroskopický popis

Úlomek tmavošedé středně zrnité až hrubozrné keramiky (0,7 × 3 × 5 cm), obě strany jsou drsné na příčném lomu keramického střepe je černá homogenní matrix s bílým skvrnkami ostřiva.

Mikroskopický popis

Velikost mikroskopického preparátu 0,4 × 2,5 cm.

Ostřivo

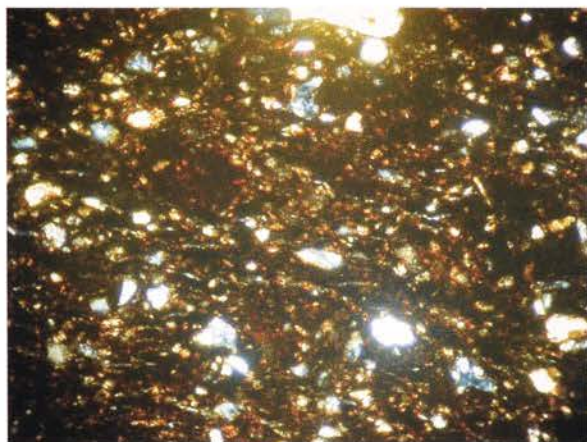
Ostřivo se vyskytuje ve třech zrnitostních třídách 0,14-0,20 mm, 0,18-0,40 mm a 0,70-1,40 mm. Převážná většina klastů je poloostrohranná, vyskytují se však i ostrohranné nebo oválené klasty. Poměr ostřiva ku matrix je 1 : 4 (obj. % z plochy výbrusu).

Komponenta: *hlavní* – křemen polycyklický a undulózně zhášející, ojediněle je křemen prorostlý rudou a apatitem, litoklasty (kvarcit, pegmatit);
vedlejší – živce, často zakalené, někdy čiré, se štěpností a polysyntetickým lamelováním a draselné živce (srov. mikrofoto 2);
akcesorie – lišty muskovitu (až 0,21 mm dlouhé).

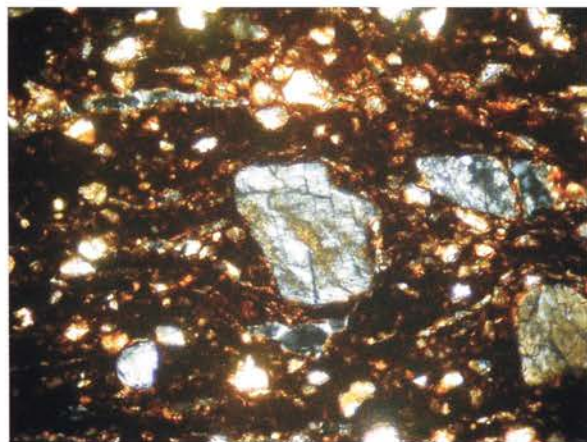
Matrix

Matrix je v procházejícím polarizovaném světle temně černo-hnědá, při zkřížených nikolech se barva nemění. Je jílovitá, s malou příměsí prachové složky (srov. mikrofoto 1). Drobné lišty muskovitu (0,07-0,14 mm) jsou akcesorickou součástí matrix, která je protkána sítí tenkých čočkovitých puklinek, subparalelních s povrchem střepeu.

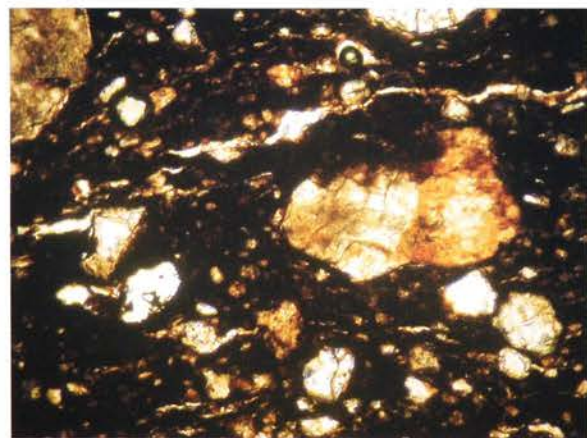
Textura – pseudofluidální.

Vzorek 5, mikrofotografie 1, struktura keramiky matrix připravena z jílu s přidáním prachové komponenty. Klast s hrotem uprostřed – křemen – délka 0,12 mm. Procházející polarizované světlo, nikoly II.

Vzorek 5, mikrofotografie 2, detailní záběr na jílovitou matrix vzorku 5, šedý klast uprostřed je tvořen draselným živcem, velikost 0,35 mm. Procházející polarizované světlo, nikoly X.

Vzorek 5, mikrofotografie 3, dle mikrofoto 2, velký klast v pravé polovině křemeno-živcová hornina, velikost 0,50 mm, typická pseudofluidální textura. Procházející polarizované světlo, nikoly II.

Poznámka: s ohledem na charakter opracování a složení ostřiva se dá předpokládat, že tento materiál pochází z říčních sedimentů, které byly upraveny síťováním. Matrix byla připravena z jílovitých sedimentů, s přidání prachové komponenty a probarvena zuhelnatělou černou organickou hmotou.

Vzorek 6, mohyla 29, střepy z pece, inv. č. 00765-58/93. MMK

Makroskopický popis

Úlomek šedé středně zrnité až jemnozrné keramiky ($0,6 \times 2 \times 5$ cm), na jedné straně střepu s velmi slabým načervenalé hnědým povlakem. Na příčném lomu keramického střepu vystupuje v pruzích šedá a našedle světle hnědá keramika.

Mikroskopický popis

Velikost mikroskopického preparátu $0,6 \times 2,3$ cm.

Ostřivo

Ostřivo se vyskytuje ve dvou zrnitostních třídách, menší frakce 0,11-0,18 mm výrazně převažuje nad větší frakci 0,35-0,70 mm. Většina klastů je ostrohranná, často po obvodu „korodovaná“ okolní matrix.

Komponenta: *hlavní* – křemen polycyklický a undulózně zhášeující, v některých klastech zarostlé drobné krystalky opakních minerálů (rudní minerály), ojediněle i zirkon, litoklasty (kvarcit, křemenoživcové horniny s ojedinělým muskovitem);

vedlejší – tenké lišty muskovitu maximální délky 0,28 mm, někdy zprohýbané, nebo tvoří shluky jemných lišt. Významnou složkou jsou oválné žluté klasty, průměrné velikosti 0,07-0,42 mm, chovají se v polarizovaném světle jako izotropní hmota. Místa obsahují zatavené klasty křemen. Jedná se o technogenní materiál (srov. mikrofoto 1 a 2);

akcesorie – lišty biotitu a muskovitu. Živce – charakteristické polysyntetické lamelování, ojediněle i náznak šachovnicového ambitu, jindy mikroklin. K-živce.

Matrix

Matrix je v procházejícím polarizovaném světle i při zkřížených nikolech temně hnědá, jílovitá s malou příměsí prachové složky (srov. mikrofoto 1). Významnou složkou jsou velmi jemné šupinky muskovitu, délka řádově v setinách mm, muskovit je bez pleochroismu. V některých partiích výbrusu se matrix chová jako izotropní hmota, což by svědčilo o vysoké teplotě výpalu, vedoucí ke slinutí hmoty matrix.

Textura – pseudofluidální.

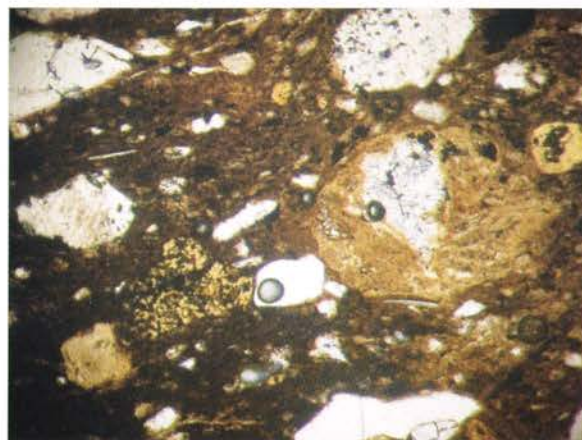
Barevné nátěry

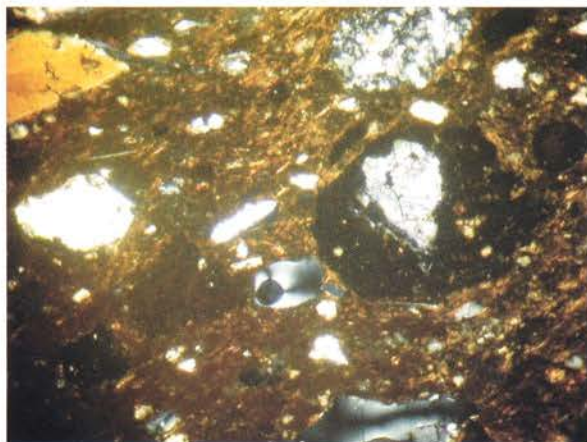
Na vypouklé straně střepu se dochoval relikt červenohnědého nátěru, síla 0,07 – 0,21 mm složený z prachovito-jílovité hmoty, pravděpodobně probarvený oxidy Fe.

Poznámka: zkoumaný vzorek má ve srovnání s předchozími vzorky řadu zvláštností:

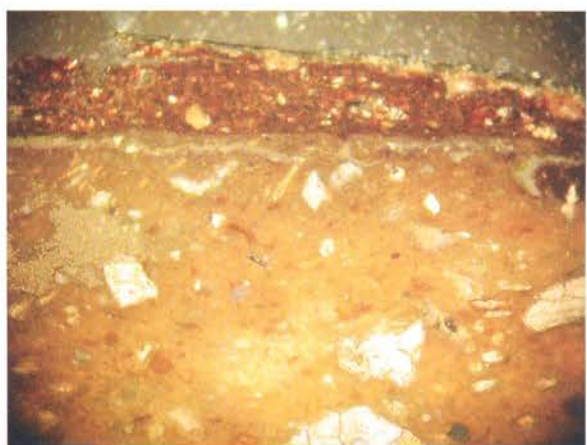
- 1 – ostřivo je monominerální;
- 2 – ostřivo je velmi často po obvodu „korodováno“ okolní matrix;
- 3 – součástí ostřiva je technogenní materiál – žluté částice chovající se jako izotropní hmota (sklo?).

Vzorek 6, mikrofotografie 1, hnědá žlutavě nabíhající jílovitá matrix, bílé klasty – ostřivo – tvoří převážně křemen. Žluté a různě skvrnitě klasty jsou tvořeny izotropní hmotou, které v pravé polovině snímku uzavírá klast křemene („bílá šipka“), který je po obvodu korodován. Velikost žlutého klastu 0,70 mm. Procházející polarizované světlo, nikoly II.

Vzorek 6, mikrofotografie 2, dtto mikrofoto 1, polarizované světlo, nikoly X.

Vzorek 6, mikrofotografie 3, pohled na načervenalé hnědý nátěr na povrchu keramiky, síla kolísá od 0,15-0,20 mm, složený z prachovito jílovité hmoty, probarvené oxidy Fe (načervenalé velmi drobné klasty). Odražené polarizované světlo.

Vzorek 7, mohyla 29, střepy z podloží; neinventováno. MMK

Makroskopický popis

Úlomek světle béžově hnědé jemnozrné keramiky (1 × 3 × 4 cm). Na příčném lomu, ve střední části keramického ho střepu, vystupuje světle šedá hmota, plynule přecházející k povrchu střepu do béžově hnědého zbarvení.

Mikroskopický popis

Velikost mikroskopického preparátu 1 × 2,5 cm.

Ostřívo

Ostřívo se vyskytuje v širokém zrnitostním rozpětí od 0,11-1,80 mm, je ostrohranné, bylo připraveno nadrcením převážně křemenného materiálu, na některých klastech jsou zbytky zaoblených ploch valounů. Klasty jsou často po obvodu „korodovány“ okolní matrix, podobně jak se s tímto jevem setkáváme u vzorku 6.

Komponenta: *hlavní* – křemen polycyklický a undulózně zhášející, v některých klastech jsou zarostlé drobné krystalky opakních minerálů (rudní minerály), litoklasty (kvarcit, křemeno živcové horniny s ojedinělým muskovitem);

vedlejší – tenké lišty muskovitu maximální délky 0,28 mm, občas s křemenem; významnou složkou jsou oválné žluté klasty, průměrné velikosti 0,07-0,42 mm. Chovají se v polarizovaném světle jako izotropní hmota, některé klasty jsou prostoupeny koncentrickými trhlinami, jedná se pravděpodobně o technogenní materiál;

akcesorie – živce – charakteristické polysyntetické lamelování, ojediněle i náznak šachovnicového albitu, zháší v tupém úhlu, K- živce. Drobný granát šedohnědé barvy. Silimanit?

Matrix

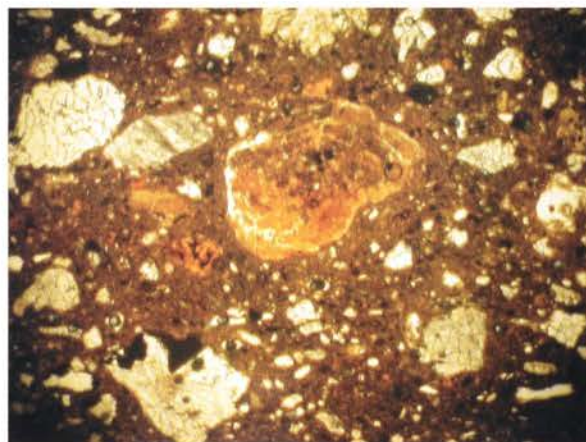
Matrix je v procházejícím polarizovaném světle i při zkřížených nikolech nažloutle hnědá, jílovitá s malou příměsí prachové složky. Významnou složkou jsou velmi jemné šupinky muskovitu, délka řádově v setinách mm, muskovit je bez pleochroismu. V některých partiích výbrusu se matrix chová jako izotropní hmota, což by svědčilo o vysoké teplotě výpalu, vedoucí ke slnutí hmoty matrix. Matrix vzorku 7 je totožná s matrix vzorku 6.

Textura – pseudofluidální.

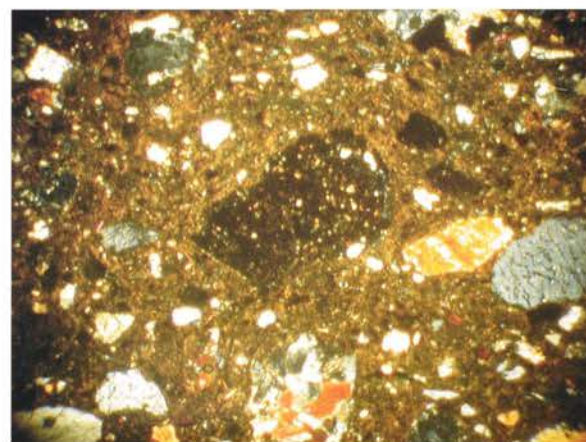
Poznámka: zkoumaný vzorek má ve srovnání s předchozími vzorky řadu zvláštností:

- 1 – ostřivo je monominerální;
- 2 – ostřivo je velmi často po obvodu „korodováno“ okolní matrix;
- 3 – součástí ostřiva je technogenní materiál – žluté částice chovající se jako izotropní hmota (sklo?).

Vzorek 7, mikrofotografie 1, matrix je v procházejícím polarizovaném světle i při rovnoběžných nikolech nažloutle hnědá, jílovitá s malou příměsí prachové složky. Uprostřed snímku žlutý oválný klast izotropní hmoty, s náznaky koncentrické stavby.

Vzorek 7, mikrofotografie 2, dtto mikrofoto 1. Izotropní klast příměs křemenného prachu, procházející polarizované světlo, nikoly X.

Závěr a diskuze

Na základě studia v polarizačním mikroskopu bylo určeno látkové složení, struktura a textura sedmi vzorků keramiky z lokality Borotice. Tento výzkum umožnil rozdělit zkoumané vzorky do čtyř, dosti odlišných skupin.

1. Vzorky č. 2 a 3 odpovídají vzorkům keramiky věteřovské skupiny (VS). Matrix vzorku je složena ze spraše, s poněkud vyšším obsahem muskovit, než je obvyklé očekávat ve spraších. Nedá se za současného stavu výzkumu určit, zda na výrobu této keramiky byla použita:
 - a) místní spraš obohacená jemně mletým muskovitem;
 - b) toto složení odpovídá složení místních spraší;
 - c) jedná se o import.
2. Zahrnuje vzorek č. 1 z období stěhování národů (SN) a vzorek č. 4 ze středodunajské mohylové kultury (SMK). Pro oba tyto vzorky je velmi nápadná výrazná přítomnost tenkých lišt biotitu, charakteristická je přítomnost zeleného amfibolu a akcesoricky se vyskytuje granát. Lišty biotitu jsou v průměru stejně dlouhé (0,07-0,14 mm), a proto předpokládáme, že tento biotit byl nadrcen a přesát. Tuto pracovní hypotézu potvrzují akcesorické nálezy mnohonásobně větších biotitových lišt délky kolem 0,50 mm. Na povrchu vzorku č. 1 byl nalezen relikt červeného povlaku, patrně se jednalo o malovanou keramiku.
3. Vzorek č. 5 je středodunajská keramika, jejíž ostřivo je mineralogicky velmi chudé, matrix je odvozena z jílových sedimentů, probarvená organickou hmotou do temně hnědých odstínů.

4. Vzorky č. 6 a 7 jsou tvořeny moravskou malovanou keramikou (MMK). Zkoumané vzorky mají ve srovnání s předchozími vzorky řadu zvláštností: ostřivo je téměř monominerální, klasty křemene jsou po obvodu velmi často „korodovány“ okolní matrix. Součástí ostřiva je technogenní materiál – žluté částice chovající se jako izotropní hmota (sklo?). Na povrchu střepu se vyskytují zbytky hnědočerveného nátěru. Byly zkoumány dva střepy, jeden o síle 0,6 cm, kde maximální velikost ostřiva byla 0,7 mm. U silnějšího střepu, kolem síly 1,0 cm, byla maximální velikost ostřiva 1,8 mm. Je tedy zřejmé, že přípravě keramického těsta a jeho ostřivu byla věnována velká pozornost a budoucí síla střepu byla v korelaci s maximální velikostí ostřiva.

Zjištěné látkové, strukturní a texturní znaky těchto keramických skupin nelze spojovat v žádném případě s nějakými náhodnými procesy při výrobě keramiky, protože jsou výsledkem použití určitých „receptur“. Velmi závažná je přítomnost izotropních klastů v moravské malované keramice (MMK), které ve vzácných případech uzavírají klasty křemene, jež jsou po obvodu korodovány okolní sklovitou hmotou. Dva vzorky obsahují jako významnou příměs lišty biotitu, které jsou tvořeny převážně jednou zrnitostní frakcí. I tuto skutečnost nelze vysvětlovat náhodným procesem.

LITERATURA

- Adamová, M. 2002: Vysvětlivky k souboru geologických a ekologických účelových map přírodních zdrojů v měřítku 1 : 50.000. List 34-11 Znojmo. Česká geologická služba. Praha.
- Adamová, M. 2003: Vysvětlivky k souboru geologických a ekologických účelových map přírodních zdrojů v měřítku 1 : 50.000. List 34-13 Dyjákovice. Česká geologická služba. Praha.
- Bareš, M. – Lička, M. – Růžicková, M. 1981: K technologii neolitické keramiky. Sborník Národního muzea Praha, 35, Ř. A, č. 3-4, 173-227.
- Čiháková, J. – Růžicková, E. – Zeman, A. 1995: Petrographische Erforschung der frühmittelalterlichen Keramik aus dem Prager Suburbium und Bewertung der Anwendung ihrer Ergebnisse in der Archäologie. In: II Internationale Tagungen in Mikulčice. Slawische Keramik in Mitteleuropa vom 8. bis zum 11. Jahrhundert – Terminologie und Beschreibung, 203-220. Brno.
- Terry, R. D., – Chilingir, G. V 1955: Summary of „Concerning some additional aids in studying sedimentary formations,“ by M. S. Shvetsov: Jour. Sed. Petrology, v. 25, 229-234.

BOROTICE. GEOLOGICAL SITUATION AND PETROGRAPHICAL ANALYSIS OF THE POTTERY

The Borotice tumulus site rising at the edge of the Quaternary plateau, above the Jevišovka River. Is situated inside the Moravian part of the Miocene Carpathian Foredeep (SE part of the Czech Republic). The site represents a typical Quaternary accumulation locality as evidenced by black soil horizons that reflect warm and dry Holocene climate.

We executed research of pottery sherds by examining its polished thin sections under the polarizing microscope. Seven samples of pottery were investigated that allowed four technological groups of ancient ceramics to be recognized. First group samples (specimens 2 and 3; **Věteřov pottery**) exhibit matrix made of loess and fine-grained muscovite while its filler consists chiefly of quartz and feldspar along with the chips of crystalline rocks. Second group samples (specimen 1, Pottery of the Migration Period) show dark clayey matrix; its filler contains characteristic laths of biotite and amphibole crystals. It is noteworthy that the primary source of these two minerals does not occur at a give site. The pottery were originally coated by a red paint that locally still survived on the surfaces. Third group samples (specimen 5, Pottery of the Tumulus period) exhibit dark clayey matrix with silty admixture while its filler is made of quartz and chips of crystalline rocks. Fourth group samples that are the sherds of the **Moravian painted ceramics** differs significantly from the previous specimens. Filler of the **Moravian painted ceramics** is almost exclusively composed by corroded quartz grains mixed together with particles of optically isotropic man-made material, possibly a glass. The surfaces of these pottery exhibit remains of red brown paint.

XIV.

Zvířecí osteologický materiál z mohylníku v Boroticích ze starší – střední doby bronzové

Martina Roblíčková

Úvod

K odbornému zhodnocení mi byl zapůjčen zvířecí osteologický materiál vyzdvižený v mohylníku v Boroticích. Zvířecí kosti ze starší – střední doby bronzové byly nalezeny a determinovány v mohylách číslo 2, 5, 10, 13, 14, 27 a 29. Ve většině těchto mohyl se kosti ze starší – střední doby bronzové vyskytly pouze v prostoru mezi jednotlivými hroby a nebyly proto přiřazeny jednotlivým kulturám, ale pouze rámcově do období starší – střední doby bronzové. Podstatná část hrobů nalezených v borotických mohylách totiž pochází z mladších kulturních období a obsahuje mladší archeologický a osteologický materiál. Pouze v mohyle číslo 2 byl zvířecí osteologický materiál nalezen v hrobech označených II a IV z období věteřovské skupiny a jedna zvířecí kost byla determinována také v hrobu I mohyly 29 ze stejného kulturního období. Do období středodunajské mohylové kultury zase spadá hrob číslo I mohyly 14, kde byla opět determinována pouze jediná zvířecí kost.

Metodika

Nalezené zvířecí kosterní pozůstatky z Borotic byly determinovány s využitím srovnávací osteologické sbírky Moravského zemského muzea a také s pomocí osteologických atlasů, především Koldy (1951) a Schmidové (1972). Kosterní pozůstatky ovce domácí (*Ovis ammon* f. *aries*) a kozy domácí (*Capra aegagrus* f. *hircus*), které jsou morfologicky i metricky velice podobné, byly posuzovány pomocí příručky Boessnecka, Müllera a Teicherta (1964). Na základě této příručky bylo zjištěno, že všechny posuzované kosti náleží ovci domácí, zatímco pozůstatky kozy domácí se v osteologickém materiálu ze starší – střední doby bronzové v mohylníku v Boroticích nevyskytly. Na determinovaných kostech, pokud nebyly příliš fragmentární, byly také měřeny délkové a šířkové parametry za použití metodiky podle Drieschové (1976). Pomocí Chaplinovy (1971) metody byl stanoven minimální počet jedinců každého taxonu v jednotlivých mohylách i celkem na lokalitě (MNI) a podle stavu dentice (stupně vývoje a opotřebení zubů) a stejně tak podle stupně vývoje kloubních zakončení dlouhých kostí bylo stanoveno přibližné ontogenetické stáří jednotlivých determinovaných kosterních elementů a přeneseně i stáří předpokládaných jedinců (Habermehl 1975, 1985). Na kostech byly sledovány také stopy po lidské manipulaci, jako jsou stopy po řezání, sekání, lámání za vzniku fraktur, stopy ohně atd. Sledovány byly také stopy po ohryzu psy.

Rozbor osteologického materiálu

Celkem bylo v mohylníku v Boroticích determinováno 50 zvířecích kostí a fragmentů kostí z období starší – střední doby bronzové. Z tohoto množství lze 25 osteologických pozůstatků zařadit na základě nálezové situace do období věteřovské skupiny, zatímco do období středodunajské mohylové kultury lze zařadit pouhý jediný zvířecí kosterní pozůstatek (tab. 1). Přesné kulturní určení těchto 26 zvířecích kostí je způsobeno faktem, že kosti pocházejí přímo z hrobů, které byly daným kulturám přisouzeny na základě svého archeologického obsahu. Zbylých 24 determinovaných zvířecích kostí pochází z prostor mohyl mezi jednotlivými hroby a jejich kulturní zařazení je proto méně přesné, pouze do období starší – střední doby bronzové.

Nejvíce zvířecích kostí ze všech padesáti ze starší – střední doby bronzové (bez ohledu na případné bližší kulturní zařazení) náleží koni domácímu (*Equus ferus* f. *caballus*), jde celkem o 34,0 % determinovaného osteologického materiálu (tab. 1). Na druhém místě v počtu nalezených kostí stojí v mohylníku v Boroticích tur domácí (*Bos primigenius* f. *taurus*) a několik málo kostí ze starší – střední doby bronzové pochází také z ovce domácí (*Ovis ammon* f. *aries*) a z prasete domácího (*Sus scrofa* f. *domestica*; tab. 1). Značná část zvířecích kostí z mohylníku v Boroticích, jedenadvacet z celkových padesáti, nebyla bohužel determinována zcela přesně. Jednalo se totiž o fragmenty žeber, které byly zařazeny do velikostní skupiny tur / kůň (*Bos / Equus*; tab. 1a 2).

Pokud se zaměříme na osteologický materiál náležící věteřovské skupině (jde o kosti nalezené v hrobech II a IV mohyly 2 a o fragment koňského zubu z hrobu I mohyly 29), musíme konstatovat, že se jedná jen o tři kosterní zbytky

Veškerý osteologický materiál náležící starší – střední době bronzové		
taxon	počet kusů	v %
<i>Equus ferus</i> f. <i>caballus</i>	17	34,0
<i>Bos primigenius</i> f. <i>taurus</i>	7	14,0
<i>Ovis ammon</i> f. <i>aries</i>	4	8,0
<i>Sus scrofa</i> f. <i>domestica</i>	1	2,0
velikostní skupina <i>Bos</i> / <i>Equus</i>	21	42,0
Celkem	50	100,0

Osteologický materiál náležící věteřovské skupině		
taxon	počet kusů	v %
<i>Bos primigenius</i> f. <i>taurus</i>	3	12,0
<i>Equus ferus</i> f. <i>caballus</i>	2	8,0
velikostní skupina <i>Bos</i> / <i>Equus</i>	20	80,0
Celkem	25	100,0

Osteologický materiál náležící středodunajské mohylové kultuře		
taxon	počet kusů	v %
<i>Ovis ammon</i> f. <i>aries</i>	1	100,0

Osteologický materiál zařazený do starší – střední doby bronzové bez bližšího určení		
taxon	počet kusů	v %
<i>Equus ferus</i> f. <i>caballus</i>	15	62,5
<i>Bos primigenius</i> f. <i>taurus</i>	4	16,7
<i>Ovis ammon</i> f. <i>aries</i>	3	12,5
<i>Sus scrofa</i> f. <i>domestica</i>	1	4,2
velikostní skupina <i>Bos</i> / <i>Equus</i>	1	4,2
Celkem	24	100,1

Tab. 1. Poměr zastoupení kosterních pozůstatků jednotlivých taxonů domácích zvířat v mohylníku v Boroticích ve starší – střední době bronzové celkově, v období věteřovské skupiny, v období středodunajské mohylové kultury a mezi osteologickým materiálem náležícím starší – střední době bronzové bez bližšího kulturního určení.

ky tura domácího, dva fragmenty kostí koně domácího a 20 fragmentů žeber zařazených do velikostní skupiny tur /kůň (tab. 1). Obrátíme-li pozornost k osteologickému materiálu náležícímu středodunajské mohylové kultuře, pak zjistíme, že jde o jedinou neúplnou kost loketní ovce domácí z hrobu I mohyly 14 (tab. 1). A pokud jde o osteologický materiál ze starší – střední doby bronzové bez bližšího kulturního zařazení, pak nejvíce determinovaných kostí pochází z koně domácího, zřetelně menší množství kostí je z tura domácího, dále z ovce domácí a z prasete domácího (tab. 1).

Sledujeme-li rovnoměrnost či nerovnoměrnost zastoupení jednotlivých částí kostry mezi osteologickými pozůstatky determinovaných zvířecích taxonů v mohylníku v Boroticích, pak pozorujeme, že se jedná o zastoupení vcelku nerovnoměrné. V případě koně domácího bylo v osteologickém materiálu nalezeno nejvíce fragmentárních zubů a dále několik fragmentů dlouhých kostí zadní končetiny, v případě tura domácího byly nalezeny zuby a fragmenty kostí přední končetiny (tab. 2). U ovce domácí byl nalezen fragment spodní čelisti se zuby a fragmenty kostí přední i zadní končetiny a u prasete domácího byl nalezen fragment kosti stehenní (tab. 2). Všeobecně lze tedy říci, že u všech přítomných taxonů domácích zvířat byly nalezeny hlavně fragmenty kostí větších rozměrů (dlouhých kostí končetin) a potom ty kosterní elementy, které mají lepší předpoklady pro zachování v půdě, jako jsou chemicky i mechanicky odolné zuby (tab. 2).

Zaměříme-li se na minimální počty jedinců (MNI) jednotlivých zvířecích taxonů přítomných v mohylníku v Boroticích ve starší – střední době bronzové, pak se jako zásadní jeví otázka, zda je možné, aby ve více než jedné mohyle byly kosti jednoho a toho stejného jedince. Pokud odpovíme, že tento jev nemůže nastat a že tedy v každé z mohyl musí kosti pocházet z různých jedinců, ačkoliv se jedná o stejný živočišný druh, pak nalezené kosti koně domácího odpovídají v mohylníku v Boroticích minimálně čtyřem jedincům, kosti tura domácího minimálně třem jedincům, stej-

Kost	<i>Equus ferus</i> f. <i>caballus</i>	<i>Bos primigenius</i> f. <i>taurus</i>	<i>Ovis ammon</i> f. <i>aries</i>	<i>Sus scrofa</i> f. <i>domestica</i>	velikostní skupina <i>Bos / Equus</i>	celkem
maxilla	1	2				3
mandibula	1		1			2
max./mand.	11					11
sacrum		1				1
costae					21	21
humerus		2				2
radius		1				1
ulna		1	1			2
pelvis	1					1
femur	1		1	1		3
tibia	1		1			2
calcaneus	1					1
celkem	17	7	4	1	21	50

Tab. 2. Četnost výskytu jednotlivých kostí skeletu u jednotlivých zvířecích taxonů ve veškerém osteologickém materiálu ze starší – střední doby bronzové v mohylníku v Boroticích.

ně jako kosti ovce domácí, zatímco jedna nalezená kost prasete domácího odpovídá jednomu jedinci. Nejstarší z těchto čtyř v Boroticích minimálně přítomných jedinců koně domácího byl podle kosterních pozůstatků v době smrti jednoznačně starší než čtyři roky, o třech zbývajících jedincích lze pouze říci, že byli v době smrti patrně dospělí. Nejstarší ze tří minimálně přítomných jedinců tura domácího v mohylníku v Boroticích zemřel ve věku vyšším než čtyři roky, druhý ve věku vyšším než dva roky a o posledním turu lze konstatovat, že v době smrti byl patrně dospělý. Jeden ze tří minimálně přítomných jedinců ovce domácí zemřel ve věku asi tři roky, druhý byl starší než dva roky v době smrti a třetí zemřel patrně dospělý, zatímco jediné prase domácí v mohylníku v Boroticích bylo v době smrti dospělé či dospívající.

Pokud uvažujeme, že v mohylníku v Boroticích mohou být v různých mohylách ze starší – střední doby bronzové kosti jednoho a toho stejného jedince, pak nalezené kosti koně domácího pocházejí minimálně z jednoho jedince staršího než čtyři roky v době smrti, kosti tura domácího pocházejí minimálně ze dvou jedinců, z nichž první zemřel ve věku vyšším než dva roky a druhý ve věku vyšším než čtyři roky. Kostí ovce domácí pocházejí minimálně z jednoho jedince staršího přibližně tři roky v době smrti. Pouze u prasete domácího zůstává minimální počet jedinců beze změny bez ohledu na to, jak danou otázku zodpovíme, neboť jediná nalezená kost prasete domácího stále odpovídá jednomu jedinci. Pokud tedy uvažujeme, že v různých mohylách starší – střední doby bronzové v mohylníku v Boroticích mohou být kosti stejného jedince, pak z největšího počtu jedinců pocházejí v mohylníku kosti tura domácího, pokud však uvažujeme, že v různých mohylách nemohou být kosti stejného jedince, pak z největšího počtu jedinců pocházejí v mohylníku v Boroticích kosti koně domácího.

Osteologické nálezy v jednotlivých mohylách

Po zhodnocení mohylníku v Boroticích ze starší – střední doby bronzové jako celku se nyní zaměříme na situaci v jednotlivých mohylách:

V mohyle 2 pochází zvířecí osteologický materiál z hrobu číslo II a číslo IV, oba tyto hroby dobou svého vzniku spadají do období věteřovské skupiny. Z hrobu číslo II pocházejí pouze fragmenty tří kostí přední končetiny (kosti pažní, vřetenní a loketní) minimálně jednoho tura domácího (*Bos primigenius* f. *taurus*), který byl v době smrti starší než 2 roky. Tyto tři kosti velmi pravděpodobně pocházejí ze stejného jedince. Z hrobu číslo IV mohyly 2 pochází fragment pánve koně domácího (*Equus ferus* f. *caballus*), patrně z dospělého jedince. Dále z tohoto hrobu pocházejí dvě desítky fragmentů žeber, jejichž taxonomickou příslušnost nebylo lze jednoznačně určit, náležejí buď turu domácímu, nebo koni domácímu a byly zařazeny do velikostní skupiny tur / kůň (*Bos / Equus*).

V mohyle číslo 5 byla determinována pouze jediná zvířecí kost, a to fragmentární kost patní (*calcaneus*) dospělého nebo dospívajícího jedince koně domácího (*Equus ferus* f. *caballus*).

Z mohyly číslo 10 pochází z období starší – střední doby bronzové také pouze jediná zvířecí kost, nalezená mimo hroby v prostoru mohyly. Jedná se o distální část kosti holenní (*tibia*) ovce domácí (*Ovis ammon* f. *aries*) starší než dva roky v době smrti. Tato kost byla opracována člověkem. Diafýza distální části kosti holenní ovce domácí byla provrtána těsně nad epifýzou v kranio-kaudálním směru a okraj tohoto fragmentu kosti holenní byl po odlomení zabrušován či ohlazován (tab. 3).

Mohyla	Druh	Kost	fraktura nepravdivelná	frakt. nepravdivel- ná + frakt. spirální	osekáno + frakt. spirální	vrtáno + obrou- šeno, ohlazen
mohyla 10	<i>Ovis ammon</i> f. <i>aries</i>	tibia				1
mohyla 13	<i>Equus ferus</i> f. <i>caballus</i>	femur	1			
mohyla 13	<i>Equus ferus</i> f. <i>caballus</i>	tibia			1	
mohyla 13	<i>Ovis ammon</i> f. <i>aries</i>	femur	1			
mohyla 13	<i>Sus scrofa</i> f. <i>domestica</i>	femur		1		

Tab. 3. Stopy po lidské činnosti na kostech v mohylníku v Boroticích – popis charakteru lidského zásahu a jeho umístění.

V hrobech v mohyle 13 byly nalezeny zvířecí pozůstatky z mladších archeologických období, ze starší – střední doby bronzové pochází pouze 11 zvířecích kostí nalezených v prostoru mezi hroby. Čtyři z těchto jedenácti kostí náleží koni domácímu (*Equus ferus* f. *caballus*). Jedná se o dva zuby, fragment kosti stehenní a fragment kosti holenní, vše minimálně z jednoho dospělého jedince staršího než čtyři roky v době smrti. Dále byly v mohyle 13 nalezeny tři kosti tura domácího (*Bos primigenius* f. *taurus*), a to fragment kosti pažní, volný zub a fragment kosti křížové pocházející minimálně z jednoho jedince v době smrti dospělého, také patrně staršího než čtyři roky. Dvě ze zvířecích kostí starší – střední doby bronzové v mohyle 13 náleží rovněž ovci domácí (*Ovis ammon* f. *aries*), jedná se o fragment spodní čelisti a fragment kosti stehenní. Obě kosti pocházejí minimálně z jednoho jedince staršího asi tři roky v době smrti. V prostoru mohyly 13 byla nalezena také jedna kost prasete domácího (*Sus scrofa* f. *domestica*), jde o fragment kosti stehenní. Ohledně stáří prasete, ze kterého kost pochází, lze pouze říci, že bylo v době smrti dospělé či dospívající s délkově dorostlými kostmi. Posledním osteologickým nálezem z mohyly 13 ze starší – střední doby bronzové je druhově neurčený fragment žebra zařazený do velikostní skupiny tur / kůň (*Bos / Equus*). Na fragmentech obou dlouhých kostí koně domácího, na fragmentu kosti stehenní ovce domácí a na fragmentu kosti stehenní prasete domácího z mohyly 13 byly nalezeny stopy po činnosti člověka (tab. 3).

Jediná kost ovce domácí (*Ovis ammon* f. *aries*) byla nalezena v hrobu I mohyly 14, který byl kulturně zařazen do období středodunajské mohylové kultury. Jedná se o korodovanou kost loketní patrně dospělého (každopádně velikostně dorostlého) jedince ovce domácí.

V mohyle 27 byla většina zvířecích kostí nalezena v hrobech z mladších archeologických období, ze starší – střední doby bronzové pochází v této mohyle jediný volný zub (horní stolička) dospělého tura domácího (*Bos primigenius* f. *taurus*).

V hrobu číslo 1 sektoru D mohyly 29 byl nalezen silně korodovaný fragment zubu koně domácího (*Equus ferus* f. *caballus*) a další korodované fragmenty zubů koně byly nalezeny také v sektoru C této mohyly. Přestože byly zuby rozptýleny po větším prostoru, lze uvažovat, že pocházejí z jednoho jedince, v době smrti patrně dospělého.

Závěrečné shrnutí

Ve zvířecím osteologickém materiálu ze starší - střední doby bronzové se v mohylníku v Boroticích objevily pouze kosti běžných domestikovaných zvířat, jako je kůň domácí, tur domácí, ovce domácí a prase domácí. Kostí či jině pozůstatky (např. parohy) divokých zvířat nebyly naopak nalezeny vůbec.

Osteologický materiál pochází v borotickém mohylníku ze zvířat dospělých, případně dospívajících, žádná determinovaná kost neměla původ ve zvířeti jednoznačně juvenilním. Tuto skutečnost lze vnímat jako podepření teorie, že u většiny zvířecích kostí nalezených v Boroticích nejde patrně o běžný sídlištní odpad, neboť mezi kuchyňským odpadem známým ze sídlišť doby bronzové jsou kosti juvenilních zvířat zcela běžné. Na zvířecích kostech bylo dále nalezeno jen docela málo stop po lidské manipulaci, jako jsou stopy po řezání, sekání, lámání, ohni, atd., což lze opět chápat jako indicii, že kosti z mohylníku v Boroticích většinou nejsou kuchyňským odpadem. Ze stop po působení člověka byly na determinovaných kostech ze starší – střední doby bronzové z Borotic nalezeny pouze stopy po lámání za vzniku fraktury na fragmentech kostí stehenních koně, ovce a prasete a jedna stopa po sekání na kosti holenní koně (tab. 3). Jedenkrát se v mohylníku v Boroticích objevil patrně nehotový kostěný výrobek, jednalo se o provrtaný fragment kosti holenní ovce domácí. Stopy po ohryzu psy nebyly na kostech nalezeny vůbec, z čehož lze usuzovat, že zvířecí kosti (případně části zvířecích těl) nebyly ponechány psům volně k dispozici.

Pomineme-li nálezy zubů, lze konstatovat, že zvířecí kosti determinované v mohylníku v Boroticích jsou fragmenty dlouhých kostí končetin, které za života zvířete nesly větší množství masa. Jedná se zejména o kosti z kýt a plece a tyto části zvířete mohly vzhledem ke své vyšší nutriční hodnotě sloužit jako potravinový milodar mrtvému. Skutečnost, že kosti ze starší – střední doby bronzové nalezené v mohylníku v Boroticích pocházejí z masitých částí těl dospělých jedinců hospodářských zvířat, a fakt, že kosti nenesou mnoho řezných či sečných ran, které by vznikly při přípravě k jídlu nebo při konzumaci, a stejně tak i absence stop po hryzní domácími psy, tedy napovídají, že nalezené zvířecí kosti by mohly být pozůstatky milodaru mrtvým.

Osteologický materiál ze starší – střední doby bronzové nalezený v mohylníku v Borotice je nicméně velmi málo početný a hlavně silně korodovaný okolním půdním prostředím. Drobnější kosti skeletů a kosti juvenilních jedinců, které v osteologickém materiálu z Borotice chybí, zde tedy možná chybí i proto, že díky své menší odolnosti vůči chemickým i mechanickým vlivům byly půdním prostředím zničeny. Původní poměry v mohylníku, co se množství a skladby zvířecích kostí týká, mohly být tedy výrazně odlišné od dnešních poměrů. Odpověď na otázku, zda se zvířecí kosti do mohyl dostaly jako milodary mrtvým, nebo jako náhodný kuchyňský odpad, či nějakým dalším způsobem, není tedy z těchto důvodů jednoduché najít.

LITERATURA

- Boessneck, J. – Müller, H. H. – Teichert, M. 1964: Osteologische Unterscheidungsmerkmale zwischen Schaf (*Ovis aries* Linné) und Ziege (*Capra hircus* Linné). – Kühn-Archiv, Bd. 78, H. 1-2, 1-130.
- Driesch von den, A. 1976: A guide to the measurement of animal bones from archaeological sites. – Peabody Museum Bulletin 1, Harvard University, Cambridge.
- Habermehl, K. H. 1975: Die Altersbestimmung bei Haus- und Labortieren. – Verlag Paul Parey, Berlin und Hamburg.
- Habermehl, K. H. 1985: Altersbestimmung bei Wild- und Pelztieren. – Verlag Paul Parey, Hamburg und Berlin.
- Chaplin, R. E. 1971: The study of animal bones from archaeological sites. – Seminar press, London and New York.
- Kolda, J. 1951: Osteologický atlas. – Zdravotnické nakladatelství v Praze, Praha.
- Schmid, E. 1972: Atlas of animal bones. – Elsevier publishing company, Amsterdam, London, New York.

TIERKNOCHENMATERIAL VOM HÜGELGRÄBERFELD IN BOROTICE AUS DER ÄLTEREN UND MITTLEREN BRONZEZEIT

Forschungsgegenstand sind Tierknochenreste aus der älteren bis mittleren Bronzezeit aus dem Hügelgräberfeld in Borotice, die in den Grabhügeln Nr. 2, 5, 10, 13, 14, 27 und 29 gefunden wurden. Es handelt sich insgesamt um 50 determinierte Tierknochen, von denen 24 nicht direkt aus den Gräbern stammen, sondern im Gegensatz dazu aus ihrem Umfeld, so dass sie sich schlecht datieren lassen. Deshalb wurden diese 24 Knochen nur als Knochen der älteren bis mittleren Bronzezeit bezeichnet, während weitere 24 Knochen aus den Gräbern II und IV des Hügels 2 des Boroticer Hügelgräberfeldes und ein Knochen aus dem Grab I des Hügels 29 in die Zeit der Věteřov-Gruppe und ein Knochen aus dem Grab I des Hügels 14 (Tab. 1) in die Periode der Hügelgräberkultur an der mittleren Donau datiert wurden.

Die meisten determinierten Knochen (34%) aus der älteren bis mittleren Bronzezeit in dem Hügelgräberfeld von Borotice stammen vom Hauspferd, weiterhin wurden Reste von einem Hausur, von einem Hausschaf und ein Knochen von einem Hausschwein (Tab. 1) gefunden. 21 von insgesamt 50 Tierknochen wurden lediglich als Größengruppe Ur/Pferd (Tab.1) determiniert. Von den einzelnen Skeletteilen wurden sowohl beim Hauspferd als auch beim Ur und Schaf in dem Hügelgräberfeld von Borotice fast ausschließlich Zähne und Fragmente von den langen Gliedmaßenknochen (Tab. 2) gefunden.

Bei der Bestimmung der Mindestzahl von Einzeltieren muss zunächst die Frage gelöst werden, ob es möglich ist, dass in unterschiedlichen Grabhügeln Knochen von ein und demselben Einzeltier gefunden wurden. Sollten wir negativ antworten, d.h., dass dann die Knochen in jedem Hügel von einem anderen Einzeltier stammen müssen, obwohl es sich um die gleiche Tierart handelt, dann stammen die Knochen des Hauspferdes in dem Hügelgräberfeld von Borotice mindestens von vier erwachsenen Einzeltieren und die Knochen vom Hausur von drei erwachsenen Einzeltieren ebenso wie die Knochen vom Hausschaf. Wenn wir jedoch positiv antworten, d.h., dass sich in mehreren Grabhügeln die Knochen von ein und demselben Einzeltier befinden können, dann stammen die Pferdeknochen in dem Hügelgräberfeld von einem erwachsenen Einzeltier und die Knochen vom Ur von zwei erwachsenen Einzeltieren und die Schafknochen von einem Einzeltier. Nur ein einziger determinierter Knochen vom Hausschwein stammt angesichts beider Antwortvarianten von einem erwachsenen Einzeltier.

An den Tierknochen aus dem Hügelgräberfeld von Borotice wurden nur sehr wenige Spuren menschlicher Einwirkung gefunden (Schnitt- und Hackspuren usw.) und keine Spur vom Annagen eines Hundes (Tab. 3). Das Fleisch wurde eher von den Knochen abgeschnitten und die Knochen wurden nicht gehackt, wie das beim Kochen oder dem Verzehr üblich ist. Die Knochen (bzw. Körperteile von Tieren) wurden offensichtlich auch nicht den Hunden zum Abnagen überlassen. Weiterhin stammte nicht einer der gefundenen Tierknochen von einem Jungtier, was, wenn es sich um üblichen Küchenabfall handelte, sehr ungewöhnlich wäre. Die gefundenen Knochen (außer den Zähnen) stammen ausschließlich von Körperteilen mit mehr Fleisch, also mit höherem Nährwert. Diese Indizien lassen uns zu der Ansicht kommen, dass die Tierknochen aus dem Hügelgräberfeld von Borotice Reste von Grabbeigaben für die Toten waren. Andererseits muss in Betracht gezogen werden, dass die Menge an Knochenmaterial in dem Hügelgräberfeld von Borotice nur sehr klein ist. Die gefundenen Knochen sind auch stark dem Verfall anheimgefallen, so dass die fehlenden kleineren Knochen und die Knochen von jungen Einzeltieren im Boden zerstört wurden. Es ist demnach nicht einfach, die ursprüngliche Funktion der in dem Hügelgräberfeld in Borotice

gefundenen Tierknochen zu bestimmen. Es könnte um Grabbeigaben für die Toten gehen, aber es könnte sich auch um zufällig hineingetragenen Küchenabfall handeln oder die Knochen könnten gegebenenfalls auch auf eine andere Weise in die Grabhügel gelangt sein.

XV.

ŽELVA BAHENNÍ (*Emys orbicularis*) Z NALEZIŠTĚ V BOROTICÍCH

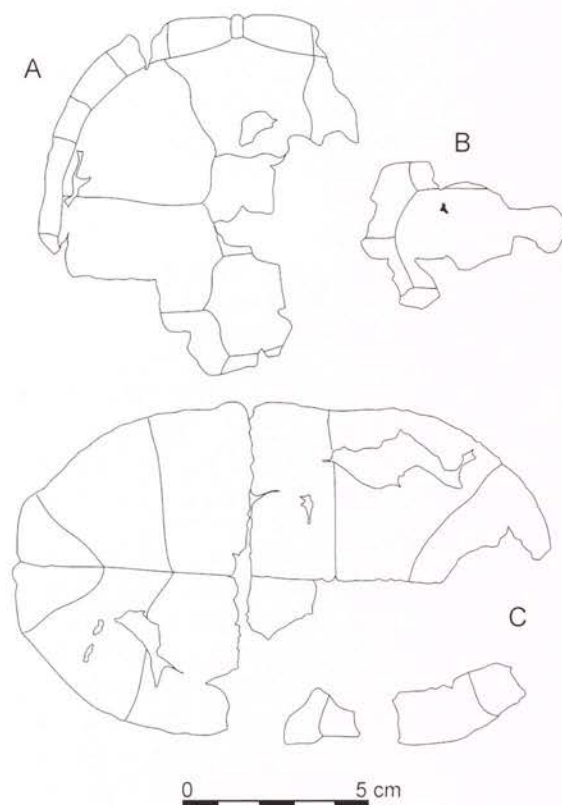
Pavel Široký

Želvy jsou v České republice považovány za živočichy spíše exotické, proto mezi zajímavé nálezy z borotické lokality též bezesporu patří objev kostí želvy bahenní (*Emys orbicularis*). Tento druh se v České republice, na rozdíl od všech okolních států, již v současné době přirozeně nevyskytuje (pro přehled o areálu želvy bahenní viz Fritz 2003). Výjimku tvoří pouze jedinci uprchlí ze zajetí nebo cíleně vypuštění některými ochranářskými „dobrodruhy“. Možná právě pro jejich výjimečnost nebo všeobecnou oblibu mezi obyvateli byly archeologické nálezy želv obvykle dobře zdokumentovány (mezi jinými Skutil 1935; 1949; 1960; Zázvorka 1938; 1957; Peške 1981; 1985). Množství dat, které tak máme k dispozici, nám umožňuje zpětně zrekonstruovat průběh želvího osídlení na území dnešní České republiky.

Dva nejstarší pleistocenní nálezy pocházející ze středních Čech (Přezletice a Koněpruské jeskyně), spadají do období Cromer interglaciálu, období před zhruba 700 tisíci léty (Zázvorka 1938; 1957). Z mladších meziledových dob nám želvy dosud chybějí, zatímco ostatní objevené želvy jsou datovány do holocénu. V jeho průběhu u nás docházelo k postupnému oteplování a zvyšování vlhkosti klimatu, což s sebou přinášelo pozvolné zalesňování původní stepi. V časném holocénu měl člověk coby sběrač a lovec jen malý vliv na vzhled krajiny. Od neolitu se na našem území začíná ve stále větší míře uplatňovat primitivní zemědělství, jehož postupný rozvoj přispíval alespoň na některých místech k formování krajiny. Právě extenzivní růst zemědělství a s ním související odlesňování umožnilo přežití některých stepních prvků fauny a s nimi zřejmě též želv, až do současnosti, respektive nedávné minulosti (Ložek 1981). Avšak s rostoucí hustotou lidského osídlení, zejména v úrodných nivách řek, začaly převažovat negativní dopady lidské činnosti (přímý odchyt, rušení, úbytek vhodných stanovišť, znečištění), které společně s opětovným mírným ochlazením klimatu vedly k postupnému vymizení želv z území ČR.

Holocenní nálezy želvích zbytků jsou v Čechách datovány od mezolitu, na jižní Moravě máme nejstarší objevený kosterní materiál z neolitu. Více než 30 dosud zdokumentovaných archeologických objevů želv bahenních dokazuje, že se nejedná o nijak výjimečný fenomén. Všechny lokality se nacházejí ve dvou nejteplejších oblastech – v nížinách České kotliny a na jižní Moravě. Z časového hlediska jsou nálezy soustředěny zejména na přelom neolitu a eneolitu (4-3 tisíce let př. n. l.), dále do doby bronzové (zhruba 1900-700 let př. n. l.) a do období germánského a slovanského (zhruba 0-1000 n. l.) (pro přehled viz Široký et al. 2004).

Vlastní borotický exemplář se podařilo zrekonstruovat jen zčásti, v důsledku těžkého poškození kostí, způsobeném dlouhým pobytem v kyselé lesní půdě. Identifikované části krunýře byly spojeny do následujících celků: (I) Nuchale, levá pleuralia 1-5, levá periferalia 1-5, neuralia 1, 2, 4, 5, první pravé periferale a pleurale (II) pravá pleuralia 2-4 (III) levá pleuralia 6-7 (IV) pravá periferalia 3-5 (V) pravá periferalia 6-8, laterální část 5. a 6. pravého

Obr. 1. A – zrekonstruovaný fragment přední části karapaxu, v textu označený jako (I), B – menší fragment pravé strany karapaxu, v textu (II), C – zrekonstruované úlomky plastronu naaranžované ve svých přirozených pozicích (VI+VII+VIII+IX).

pleurale (VI). Téměř kompletní přední díl plastronu (chybí kousek pravého hypoplastronu) (VII), většina levé poloviny zadního dílu plastronu s připojenou kraniomediální částí pravého hypoplastronu (VIII), laterální část pravého hypoplastronu s kaudální částí pravého mostu (IX), laterální část pravého xiphiplastronu.

Rozměry krunýře jsou uvedeny v tabulce. Po důkladném prozkoumání zbytků byla želva identifikována jako dospělá samice s přímou délkou karapaxu okolo 15 cm.

Měřitelné rozměry [mm]	
Délka plastronu	142
Délka intergulární spáry	23
Délka interhumerální spáry	19
Délka interpektorální spáry	24
Délka interabdominální spáry	22
Délka interfemorální spáry	17
Délka interanální spáry	39
Šířka předního dílu plastronu měřená na humeropektorální spáře	82
Přibližná šířka zadního dílu plastronu měřená na abdominofemorální spáře	90 (2 × 45)
Délka nuchale	7
Šířka nuchale	5,5
Tvar nuchale	trapezoidní

LITERATURA

- Fritz, U. 2003: Die Europäische Sumpfschildkröte, Laurenti Verlag, Bielefeld, 224 pp.
- Ložek, V. 1981: Změny krajiny v souvislosti s osídlením ve světle malakologických poznatků, AR XXXIII, 176-188.
- Peške, L. 1981: Osteologické nálezy ze Šakvic, poloha Štěpničky, AR XXXIII, 88-89.
- Peške, L. 1985: Domácí a lovná zvířata podle nálezů na slovanských lokalitách v Čechách, Acta Musei Nationalis Pragae, Series A XXXIX, 209-216.
- Skutil, J. 1935: Předhistorické nálezy želvích zbytků z ČSR, Věda přírodní 16, 235-237.
- Skutil, J. 1949: Nové nálezy časně historického želvího zbytku z Lednice, VVM 4, 117.
- Skutil, J. 1960: Nález želvích zbytků ze slovanské mohyly v Čejči na Hodonínsku, Sborník Archeologického ústavu ČSAV v Brně I, 83-88, tab. 27-28.
- Široký, P. – Stuchlík, S. – Moravec, J. 2004: Current situation and Pleistocene, Holocene, and historic records of *Emys orbicularis* in the Czech Republic, Biologia 59/Suppl. 14, Bratislava, 73-78.
- Zázvorka, V. 1938: *Trogontherium cuvieri* Fischer from Přezletice (Central Bohemia) and a comparison with the other known localities of *Trogontherium* in Europe, Acta Musei Nationalis Pragae, Series B I, 125-138, Tab. 6.
- Zázvorka, V. 1957: Nález pozůstatků želvy v pleistocénu na Zlatém koni u Koněprus, Časopis pro mineralogii a geologii 11, 83.

EUROPEAN POND TURTLE (*EMYS ORBICULARIS*) FROM THE ARCHEOLOGICAL SITE BOROTICE

Findings of the European pond turtle are interesting but not exceptional in the area of the Czech Republic, with more than 30 archeological sites comprising bones of these turtles. The sites are scattered through the both warmest parts of the country (Bohemian depression and South Moravian lowland) and cover, with exception of two Pleistocene findings, the period since Mesolithic era up to the Middle ages. The Borotice site offered the bones of single adult female of *Emys orbicularis*, which could reach straight carapace length approximately 15 cm. The fragments were mounted where possible into bigger parts (see figure) and their measurements are given in the table.

SEZNAM AUTORŮ

Mgr. Martina ROBLÍČKOVÁ, PhD., Ústav Anthropos, Moravské zemské muzeum, Zelný trh 6, 659 37 Brno

Prof. PhDr. Stanislav STUHLÍK, CSc., Archeologický ústav AV ČR Brno, Královopolská 147, 612 00 Brno

MVDr. Pavel ŠIROKÝ, PhD., Ústav biologie a chorob volně žijících zvířat, Fakulta veterinární hygieny a ekologie, Veterinární a farmaceutická univerzita Brno, Palackého 1-3, 612 42 Brno

RNDr. Antonín ZEMAN, CSc., J. Suka 1258, 250 01 Brandýs nad Labem

Všetchna práva vyhrazena
ISBN: 80-86023-68-0
Copyright © 2006 by
Archeologický ústav AV ČR Brno
Tisk: Bekros

SPISY ARCHEOLOGICKÉHO ÚSTAVU
AV ČR BRNO 30
2006